

Kapak resmi :Edirne Müstahkem Mevki Komutanı Korgeneral
Mehmet Şükrü (Balkan Harbi'nde Edirne Kale
Muharebeleri, Cilt 1.)
Edirne Müstahkem Mevkisinde her iki tarafın 22
Ekim 1912 akşam durumu krokisi (Balkan
Harbi'nde Edirne Kale Muharebeleri, Cilt 1, Ek-10.)

**T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA**

**BALKAN SAVAŞI'NDA EDİRNE KALE
MUHAREBELERİ
c. I-II**

(E) Tümg. Ali Remzi YİĞİTGÜDEN

Yayına Hazırlayanlar

**Dr. Öğ. Yb. Zekeriya TÜRKMEN
Tar. Uzm. Betül TURAN
Tar. Uzm. Atike KAPTAN
Tar. Uzm. Özlem DEMİREĞEN
Tar. Uzm. Tuğba KILIÇ**

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları

**ANKARA
GENELKURMAY BASIMEVİ
2006**

ISBN: 975-409-421-7

YAYIN KURULU BAŞKANI

Korg. Eyüp KAPTAN

YAYIN KURULU

Kur. Alb. Ramazan KONUK

Dr. Öğ. Yb. Zekeriya TÜRKMEN

Tar. Uzm. Betül TURAN

Tar. Uzm. Atike KAPTAN

Tar. Uzm. Özlem DEMİREĞEN

Tar. Uzm. Tuğba KILIÇ

SAYFA DÜZENİ

Red. Uzm. Yasemin TAŐCI

KAPAK TASARIMI

Ceyhan KURHAN

SUNUŞ

Tümgeneral Ali Remzi Yiğitgüden tarafından hazırlanan “1912-1913 Balkan Harbi’nde Edirne Kale Muharebeleri” adlı eser iki ciltten oluşmaktadır. Eserin birinci cildi 1 Aralık 1938’de 52 Sayılı Askerî Mecnua’nın, ikinci cildi ise 1 Mart 1939’da 53 Sayılı Askerî Mecnua’nın eki olarak yayımlanmıştır. Balkan Harbi’nde, Edirne Müstahkem Mevkisi Komutanı Korgeneral Mehmet Şükrü’nün başkanlığında kurulan Edirne Kale Tahkim Komisyonunda görev yapan Remzi Yiğitgüden, dönemin Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak’ın emriyle başlatılan çalışma kapsamında bu muharebeleri ayrıntılarıyla kaleme almıştır.

Eserde, Balkan Harbi süresince; Edirne Kalesi’nin durumu, birliklerin harekâtı, mütareke dönemi, muharebelerin yeniden başlaması, Edirne Kalesi’nin düşmesi ve esir askerlerin durumları tüm ayrıntılarıyla işlenmiştir. Edirne Kalesi’ndeki Türk askeri, insanüstü çaba harcayarak savunmayı üç ay daha uzatmış, beş ay boyunca kendilerinden iki kat üstün olan Bulgar ve Sırp kuvvetlerini engelleyerek, Çatalca ve Gelibolu cephesindeki Türk kuvvetlerinin üzerindeki düşman baskısını hafifletmişlerdir. Hiçbir yerden yardım umudu olmayan bu kahraman askerler, sadece düşmanla savaşmamışlar, aynı zamanda hastalık, açlık ve yoksullukla da mücadele etmişlerdir. Bu olumsuzluklara; Balkan Harbi süresince memlekette hüküm süren iç çekişmeler, uygulanan yanlış politikalar ve ordunun siyasete bulaşmasının kötü etkileri de eklenmiştir. Tüm bunlara rağmen Edirne Müstahkem Mevkisi, kendisinden beklenilenden daha üstün bir şekilde vazifesini yapmış ve teslim olmamıştır.

Eserde 32 ek bulunmaktadır. Bunların 25’i kroki, 7’si kuruluşur. Kuruluş ve krokilerin aslında bir değişiklik yapılmadan son bölümde aynen verilmiştir. Kuruluş ve krokilerde yer alan ve günümüzde kullanılmayan bazı terimlerin günümüz Türkçesindeki karşılıkları, kuruluş ve krokilerden önce açıklanmıştır. Konuyla ilgili açıklayıcı notlar krokilerin altında belirtilmiştir. Güncelleştirme yapılırken bazı yer adları, kişi, terimler konunun daha iyi anlaşılması için dipnotta belirtilmiştir.

Eser, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Askerî Tarih Etüt Merkezi (ATEM)nin Askerî Tarih Şubesinde görevli Dr. Öğ. Yb. Zekeriya Türkmen, Tarih Uzmanları Betül Turan, Atike Kaptan, Özlem Demireğen ve Tuğba Kılıç tarafından yeniden gözden geçirilerek günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

Eyüp KAPTAN
Korgeneral
ATASE Başkanı

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	
İÇİNDEKİLER	III
TÜMGENERAL ALİ REMZİ YİĞİTGÜDEN	VII
GİRİŞ	1
1. BAŞLANGIÇ	7
Edirne Kalesi Hakkında Bir Fikir	7
Edirne'nin Tarihçesi	7
2. SEFERBERLİK EMRİ VERİLDİĞİ ZAMAN EDİRNE KALESİ'NİN DURUMU	17
A. Edirne Kalesi Birliklerinin Barış Zamanındaki Genel Durumu	22
B. Muhtelif Savunma Tesislerinin Durumu	22
1. Avcı Hendeği ve Tel Örgüsü	22
2. Direnek Noktaları	22
3. Batarya Mevzileri	23
4. Gözetleme Yerleri, Korunmuş Yerler ve Bunların İrtibat Yolları	23
5. Atış Meydanı	23
6. İleri Sürülmüş Mevziler	23
7. Yol	24
8. Dekovil	24
9. Su Tertibatı	24
10. Muhabere Vasıtaları	24
11. Keşif Vasıtaları	24
12. Cephanelikler	25
13. Sıhhi Kuruluşlar	25
14. İaşe Tertibatı	25
C. Silah ve Cephane Durumu	25
3. EDİRNE KALESİ'NDE SEFERBERLİK DURUMU	28
A. Genel Tertipler	28

B. Birinci Harici (Doğu) Müfrezesi	30
C. İkinci Harici (Nehreyin) Müfrezesi	31
D. Diğer Harici Müfrezelerin Harekâtı	35
E. Tamamlanan İşler	37
4. SAVAŞ DURUMU	45
A. 1912 Senesi Ekim Ayının 21'inci Gününe Kadar Geçen Olaylar	45
B. Edirne Kalesi'nin 22/29 Ekim 1912 Harekâtı ve 2 Kasım 1912 Tarihine Kadar Kale Etrafında Geçen Olayların Özeti	61
Bulgarlar Tarafından Yapılan 22 Ekim Harekâtının Cereyan Tarzı	80
23 Ekim 1912'de Edirne Huruç Kolordusunun Harekâtı	85
a. 11 nci Tümenin Harekâtı	85
b. 10 ncu Tümenin Harekâtı	89
c. Mürettep 1 nci Tümenin Harekâtı	91
d. Kolordu Çerçevesi İçinde 23 Ekim Muharebesi'nin Değerlendirilmesi	92
24 Ekim 1912'de Edirne Huruç Kolordusunun Durumu	95
Kale Etrafında 25 Ekim Durumu	100
Kale Etrafında 26-27-28 Ekim Durumu	102
Kalenin 29 Ekimde Yaptığı Huruç Harekâtı	105
C. Kale Etrafında 2-5 Kasım Durumu	113
D. Kale Etrafında 7-8 Kasım Durumu	122
E. Edirne Kalesi'nce 9 Kasımda Yapılan Huruç Harekâtı	129
F. Kale Etrafında 10-11-12-13 Kasım Durumu	133
G. Kale Etrafında 14 Kasım 1912'den 20 Kasım 1912 Akşamına Kadar Geçen Harekât	136
H. 8 Kasım 1912'de Güney Cephesi'nden Yapılan Huruç Harekâtı	141
I. Bulgarların Doğu Cephesi'nden Edirne Şehrini Bombardımana Başladıkları ve Güney Cephesi'nde Kartaltepe'nin Kaybedilmesi Üzerine Müstahkem Mevki Komutanlığının Karşı Karşıya Kaldığı Teklifler ve Alınan Önlemler	145
5. MÜTAREKE	157
A. Türkler Tarafındaki Durum	157

B. Bulgarlar Tarafındaki Durum	172
Karaağaç Görüşmesi	192
6. MÜTAREKENİN BİTMESİ VE MUHAREBENİN YENİDEN BAŞLAMASI	192
A. Savunanlar (Türkler)	192
B. Kuşatanlar (Bulgarlar)	210
7. 14-26 MART 1913 TARİHLERİ ARASINDA HER İKİ TARAFIN HAREKÂTI VE EDİRNE KALESİ'NİN DÜŞMESİ	223
8. ESARET	243
9. EDİRNE KALE MUHAREBELERİNDEN ALINAN DERSLER	245
10. SONUÇ	253
DİZİN	257
KAYNAKLAR	273
EKLER	275

ALİ REMZİ YİĞİTGÜDEN

TÜMGENERAL

(1322-Top.1)

(1300-)

1300 yılında Girit'te doğan Ali Remzi Yiğitgüden, Nazif Bey'in oğludur. 14 Ocak 1904'te girdiği Kara Harp Okulundan 23 Eylül 1906'da teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. 20 Eylül 1907'de üsteğmen, 26 Ağustos 1909'da yüzbaşı rütbesine atanarak 15 Eylül 1909'da atik (eski) 2 nci Ordu 28 nci Seyyar Topçu Alayının 1 nci Bölüğüne atanmıştır. Harp Akademisine girmiş ve stajını yapmak üzere 20 Nisan 1911'de 4 ncü Kolordu 10 ncu Nişancı Taburu 2 nci Bölüğe tayin edilmiştir.

13 Haziran 1911'de Edirne Kalesi Kurmay Başkanlığı emrine nakledilmiş, 11 Ocak 1912'de Edirne Müstahkem Mevkisi Komutanı Korgeneral Şükrü'nün başkanlığında kurulan Edirne Kale Tahkim Komisyonuna tayin edilmiştir. Edirne'nin düştüğü sırada esir alınarak Bulgaristan'a götürülmüş, 25 Ekim 1913'te esaretten dönmüştür.

15 Aralık 1913'te Genelkurmay Başkanlığı 1 nci Şubeye tayin edilmiştir. 3 Ağustos 1914'te 1 nci Ordu Kurmay Başkanlığı 1 nci Şubeye atanmıştır. 26 Ağustos 1914'te kıdemli yüzbaşılığa terfi etmiştir. 28 Mart 1915'te 5 nci Ordu karargâhı Kurmay Başkanlığı 1 nci Şube Müdürlüğü Vekâletine atanmıştır. 14 Mart 1916'da binbaşılığa terfi etmiştir. 1 Mart 1918'de Yıldırım Ordular Grubu 1 nci Şubeye, 6 Kasım 1918'de Genel Karargâh Kurmay Başkanlığına atanmıştır. 1921'de Genelkurmay Başkanlığı 1 nci Şube Müdür Muavinliğine ve bununla birlikte Harp Akademisinde öğretmenlik görevlerine getirilmiştir.

16 Mart 1922'de Şehzade Yaveri olarak atanmıştır. 18 Aralık 1922'de İstanbul Komutanlığı Kurmay Başkanlığına, 12 Haziran 1923'te geçici olarak Harp Tarihi Şubesine atanmıştır. 23 Ağustos 1923'de Harp Okulu Ordu Teşkilatı Öğretmenliği ve ilaveten Harp Akademisi Mevki ve Kale Harbi Öğretmenliği yapmıştır. 26 Eylül 1923'te 4 ncü Tümen Kurmay Başkanlığına

atanmıştır. 1 Mayıs 1924'te yarbaylığa terfi etmiştir. 8 Haziran 1924'te İzmir Müstahkem Mevkisi Kurmay Başkanlığına, 17 Ağustos 1925'te Harp Okulu Öğretmenliğine ve 29 Ağustos 1928'de 9 ncu Kolordu Kurmay Başkanlığına tayin edilmiştir. 23 Haziran 1929'da Erzurum Müstahkem Mevkisi 2 nci Alay Komutanlığına, 3 Ağustos 1930'da Genelkurmay Başkanlığı 1 nci Şube Müdürlüğü Vekâletine atanmıştır.

30 Ağustos 1931'de albay rütbesine terfi etmiştir. 4 Eylül 1932'de 23 ncü Tümen 32 nci Topçu Alay Komutanlığına, 22 Ağustos 1933'te Harekât Dairesi Başkanlığı Muavinliğine, 23 Haziran 1934'te 6 ncü Tümen Topçu Tugay Komutanlığına, 11 Mart 1935'te Harekât Dairesi Başkanlığı Muavinliğine ve 21 Nisan 1936'da Müstahkem Mevki Topçu Tugay Komutanlığına atanmıştır.

30 Ağustos 1937'de tuğgeneral rütbesine terfi etmiştir. 12 Ağustos 1937'de Muhabere Müfettiş Vekilliğine, 27 Temmuz 1938'de 41 nci Tümen Komutanlığı Vekâletine, 30 Ağustos 1939'da 41 nci Tümen Komutanlığına ve 28 Ağustos 1939'da Ankara'da İstihkâm Müfettişliğine atanmıştır. 30 Ağustos 1939'da tümgeneral rütbesine terfi etmiştir. 11 Mart 1942'de 9 ncü Tümen Komutanlığına ve 30 Temmuz 1943'te İnşaat Dairesi Başkanlığı görevlerini yapmıştır. Bu görevdeyken kendi isteğiyle 12 Nisan 1944'te emekli olmuştur. Ancak göreve tekrar alınarak 13 Ocak 1947'de tekrar emekli olmuştur.¹

1911-1912 Trablusgarp, 1912-1913 Balkan, 1914-1918 Birinci Dünya ve 1919-1922 İstiklal savaşlarına katılmıştır. 1 Eylül 1915'te Muharebe Gümüş Liyakat ve Muharebe Gümüş İmtiyaz Madalyası, 25 Mayıs 1916'da Kırmızı Kurdeleli Harp Madalyası, 4 Ekim 1916'da İkinci Dereceden Demir Salip Nişanı, 19 Mart 1917'de Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı, 23 Eylül 1917'de Kılıçlı Üçüncü Mecidi Nişanı, 15 Ekim 1917'de Alman İmparatoru tarafından Birinci Sınıf Demir Salip Nişanı, 28 Kasım 1917'de Avusturya-Macaristan Devleti'nin Harp Alametli Üçüncü Sınıf Askerî Liyakat Madalyası, 25 Ekim 1921'de Üçüncü Rütbeden Osmani Nişanı ve İstiklal Madalyası almıştır.²

“1912-1913 Balkan Harbi'nde Edirne Kale Muharebeleri”, “1 nci Dünya Harbi'nde Türk Harbi Çanakkale Cephesi Amfibi Harekât” ve “Askerlik Psikolojisi” adlı üç eseri bulunmaktadır.

¹ MSB Arşiv Müdürlüğü, Şahsi Dosyası.

² MSB Arşiv Müdürlüğü, Şahsi Dosyası.

GİRİŞ

1. Taarruz vasıtalarının büyük adımlarla korkunç ve ezici bir şekilde ilerlemesi sonucu müstahkem mevkilere, özellikle kapalı kalelere gerek kalmadığı görüşünün geçerli olduğu bir sırada, gelecekteki savaşlar için bir ibret dersi veremeyecek gibi görünen kale muharebelerine ait tarihlerle uğraşmak faydasız ve değersiz görülebilir. Gerçekte bu görüşü, özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda kalelerin uğradığı kötü sonlar da fazlası ile kuvvetlendirmiş bulunmaktadır.

2. Harp tarihlerini inceleyenlerce bilindiği üzere, Birinci Dünya Savaşı'nda Liyej, Namür, Anvers'in aylarca değil, ancak haftalar ve hatta haftadan daha kısa günlerle çerçevelenen ömürleri, Bükreş'in modern tahkim sıralarının hiçbir muharebeyi kabul etmeksizin boşaltılıp terk edilmiş bulunması, kalelerden beklenen faydalar ve ümitlere karşı haklı olarak bir emniyetsizlik doğurdu.

3. Birinci Dünya Savaşı'nda, Fransa'nın Verdün Kalesi'nin düşmanlarına kahramanca karşı koyması meselesi ise tamamen bir mevzi muharebesi şeklinde açıklanarak bu savunmadan kalecilik lehine olumlu bir sonuç çıkarılması yönüne gidilmedi.

4. Bundan böyle taarruz edenlerce kullanılacak top menzillerinin uzunluğu, hava kuvvetlerinin çok ilerlemiş olması ve sonunda gazlanma tehlikeleri, genel durumda daime tahkimatı¹ için büyük bir korku yarattı.

Özellikle kapalı kalelerin artık hiçbir yerde, hiçbir şekilde tesis edilmesine gerek kalmadığı görüşü oldukça yerleşti.

5. Tabiye² uzmanı olarak memleketimize getirdiğimiz, hareket muharebeleri aşığı, Von Kileviç yalnız daime tahkimatının değil hareket muharebelerindeki her çeşit savunma düzeni ve tesislerinin karşısında olduğu ve bir muharebe görevini mutlaka taarruzla başarmak ülküsünü taşıdığı hâlde kaleler için şu sözleri söylediler:

“Kapalı kaleler: Sfenks³ (Ebülhev) gibi her zaman için esrarengiz varlıklarını korumuşlardır.”

6. Gerçekte 1744-1748 tarihleri arasında Avusturya ve Fransa arasında meydana gelen Flander Savaşlarında Anvers, Brüksel, Namür Kalelerinin 1746 senesinde düşmüş bulunması aynı kalelerin aynı

¹ Daime Tahkimatı: Demirli betonun ve zırlı levhaların kullanılması suretiyle muharebe gücünün elde bulundurulmasına yardım eden ve muharebeye hizmet eden sabit yapı tesisleridir. Mesela; muharebe idare yerlerinde, yer altı tesislerinde, gözetleme yerlerinde, depolarda, koruganlarda ve daimi engeller de buna dâhil edilebilir. Bunlar umumiyetle milli hudutların zayıf bölgelerini korumak için barışta inşa edilmiş olabilirler. Kurmay Albay Hilmi Soyaslan, Askeri Terimler Sözlüğü, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1971, s. 151 (Ç.N.)

² Tabiye: (Askeri) Yerli yerine koyup hazırlama, tertib etme. Ferit Develioğlu, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, Ankara 2003, s.1012, (Ç.N.)

³ Sfenks:1) Yunan mitolojisinde, geçen yolculara bir takım bilmeceler sorarak bilmeyenleri yuttuğuna inanılan efsanevi yaratık. 2) Mısır'da eski Mısırlılar çağından kalma kadın başlı, aslan vücutlu heykel. Türkçe Sözlük II nci Cilt,Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s.1293 (Ç.N.)

mevkilerde fakat daha gelişmiş bir durumda Birinci Dünya Savaşı'nda kendilerini tekrar göstermelerine engel olmadı. Bu kalelerin Birinci Dünya Savaşı'nda aynı süreler içinde aynı acıklı sonlara uğramış olmaları kalelerin bugün de ortadan kalkmalarına sebep olamadı. Aksine, bu kaleler Birinci Dünya Savaşı'nda Almanların eline geçince bile, hemen yenilenerek Almanlar hesabına kullanılmak istenildiği gibi, bugün Belçikalılar tarafından yeni baştan sağlamlaştırıldı.

Fransa'ya gelince, daime tahkimatına Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki zamanlara göre daha büyük bir önem verdi. Almanlara karşı olan doğu sınırlarını Cote D'azure'den başlayıp Manş Denizi'ne kadar uzanan bir beton ve çelik duvarla kapatmak istedi.

Bu arada Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma daime tahkimatından, kapalı kalelerde dâhil olduğu hâlde, hiçbir tahkimatını asla feda etmedi. Yalnız bunları yenileştirdi. Yani mevcut bütün tesislerini ya betonladı ve çelikledi veya yer altına aldı sakladı. Bu işte o kadar ileri gitti ki, yer altında yalnız yollar, kışlalar, hastaneler, revirler, imalathaneler, adeta küçük ölçüde her türlü konforları ile küçük kasabalar tesis etmekle kalmadı. Hatta, uçak hangarlarına varıncaya kadar eklemeler yapmaktan çekinmedi.

7. Biz burada gelecek savaşlarda daime tahkimatına gerek olup olmadığı ve tahkim sistemleri içersinde, kapalı kalelerin artık yer alıp almayacağı konuları üzerinde uzun boylu düşünecek değiliz. Yalnız ileri sürdüğümüz örneklerle geçmişte olmuş ve hâlen var olan gerçekleri meydana koymak istiyoruz.

8. Daime tahkimatı ve kapalı kaleler Birinci Dünya Savaşı'nda hemen her savaş sahnesinde ordularına olumsuz veya olumlu şekilde tesirler yapmışlardır.

Gerçekten, memleketimizde Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre önce olan Balkan Savaşı'nda bile İşkodra,⁴ Yanya⁵ Kalelerimizin, Çatalca, Edirne ve Çanakkale müstahkem mevkilerimizin, savaşın ilerleyişi ve sonucu üzerine çok fazla etkileri olmuştur.

Bunun gibi Birinci Dünya Savaşı'nda, Çanakkale Müstahkem Mevkisinin bütün yurdun savunulması ve hatta Birinci Dünya Savaşı'nın sonucu için oynadığı mühim rol ortadadır.

Müstahkem mevkilerin bu etkileri inkâr edilemez. Bunların unutulması, adı geçen müstahkem mevkilerimizin savunması uğrunda kanlarını akıtmış olanların ruhlarını eziyete sokar. Aynı zamanda kale muharebelerini incelememek, memleket savunması ile ilgisi olanlar için büyük bir eksiklik olur. Geçmiş kahramanlıklarımızı anmak, bizden sonra geleceklere ibret sahneleri temin etmek konusunda Genelkurmay Başkanımız, Büyük

⁴ İşkodra : Rumeli Vilayetine bağlı sancak. Nuri Akbayan, Osmanlı Yer Adları Sözlüğü, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001, s. 83. (Ç.N.)

⁵ Yanya : Rumeli Vilayetine bağlı sancak. a.g.e., s. 168. (Ç.N.)

Mareşalimiz Fevzi Çakmak⁶ tarafından ortaya konulan programlar Türk Cumhuriyet Ordusu mensuplarınca bilinmektedir.

Bu büyük hedefi gerçekleştirme yolunda şimdiye kadar geçmiş savaşlarımızın hemen hepsi için yazılmamış savaş tarihi kalmamış gibidir. Bu arada İşkodra, Yanya, Çatalca ve Çanakkale müstahkem mevkillerine ait savaş tarihleri de yazdırılmıştır

Edirne Kalesi'nin⁷ son Balkan Savaşı'na ait harp tarihi, bu defa Mareşalimizin yol göstermesi ve ilhamları ile yazılmıştır.

9. Edirne Müstahkem Mevkiine ait harp tarihi kendilerini sanatkar bir komutan olarak yetiştirmek isteyenlere ve yurdun korunması işi ile ilgilenenlere hizmet edebilir.

Müstahkem mevki muharebeleri, özellikle tek başına savunma özelliği göstermez. Bunda taarruzlu ve hareketli bölümler çoktur ve esastır. Müstahkem mevki muharebeleri, bir taraftan savunmanın niteliklerini tespit ederken diğer taraftan, herhangi bir savaşın kesin sonucunu elde etmeye en büyük etken olan taarruz yöntem ve vasıtalarının, savunma sistemleri içerisindeki verimliliğini büyük bir açıklıkla ortaya çıkarır.

Becerikli bir sevk ve idareci olmak için muharebe yöntemlerinin hepsini öğrenmek ve bunların yerine göre kullanılmasını doğru bir şekilde bilmek gerekir.

Bu bakımdan savunma özelliği taşıyan muharebeleri incelemek, bunlardan ders almak faydalıdır.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından büyük ilerleme ve gelişme kaydeden havadan bombalama ve gazlanma vasıtalarının ürkütücü tesirleri karşısında, savunma tertiplerine eskisi gibi değer verilemeyeceği inancı doğmuştur. 16 Temmuz 1936'dan bu tarihin yazıldığı güne kadar devam

⁶ Mareşal Fevzi Çakmak (İstanbul 1876-1950) : Türk asker ve devlet adamı, Topçu Albay Ali Sırrı Beyin oğludur. Soğukçeşme Askeri Rüşdiyesi ve Kuleli Askeri İdadisinde okudu. 1896'da Harp Okulunu bitirdi. Bir süre Genelkurmay 4 ncü Şubede görev yaptıktan sonra 1911 yılında Batı Ordusu Kurmay Başkanlığına atandı. Aynı ordunun harekât şubesi başkanı olarak Balkan Savaşı'na (1912-1913) katıldı. 1913'te Ankara Redif Tümeni Komutanı, bir yıl sonra da Tuğgeneral rütbesiyle 5 nci Kolordu Komutanı oldu. 1 nci Dünya Savaşı'nda 5 nci Kolordu Komutanı olarak Çanakkale cephesinde çarpıştı. Eylül 1916'da 2 nci Kafkas Kolordu Komutanı olarak Kafkas cephesinde görev aldı. Başarılı hizmetleri sebebiyle çeşitli liyakat, imtiyaz harp madalyaları ve nişanları aldı. İkinci İnönü zaferinden sonra 3 Nisan 1921'de birinci ferik (orgeneral) oldu. Sakarya zaferinden sonra Büyük Millet Meclisinin kararı ile kendisine 31 Ağustos 1922'de Mareşallik rütbesi verildi. (Ç.N.)

⁷ Edirne Kalesine ait harp tarihine, bilerek "Balkan Savaşı'nda Edirne Kale Muharebeleri " ismi verilmiştir. Çünkü Edirne, Balkan Savaşı'na Kale ismi ile hazırlanmış ve girmiş ve Kale Komutanı General İsmail'i bütün savaş süresince muhafaza etmiştir. Edirne'ye, tam savaş başlayacağı sırada mevcut kale komutanına ilaveten General Şükrü'nün de daha büyük bir yetkiyle Edirne savunmasına memur edilmesi üzerine kullanılmaya başlanan Müstahkem Mevki Komutanlığı ünvanı doğrudan doğruya General Şükrü'yü temsil etmiştir. Bu durum sebebiyle Edirne için hem esas ünvanı olan "kale" ve hem de sonradan verilen "müstahkem mevki" tabirleri karışık olarak kullanılmıştır. (Y.N.)

eden ve iki seneye varan İspanya Muharebelerinde nüfusları yüz binden milyona çıkan birçok şehrin, hava taarruzları karşısında çok iyi dayandıkları ve Franko Birliklerinin Madrid'in dış mahallelerine kadar sokuldukları hâlde, iyi bir savunma sistemi önünde şehri senelerce ele geçiremedikleri görülmüştür.

Yine bu savaşın yazıldığı tarihte henüz sona ermeyen Çin-Japon Savaşı'nda, müstahkem mevzilerin şehir savunmalarında oynadığı roller hiç de küçük görülecek nitelikte değildir.

İşte bu yüzden savunmaya ait tertipler, tesisler ve tedbirlerin değerini ve bunların çeşitli şartlar içerisinde kullanılması tarzını canlı ve gerçek örneklerle gösteren müstahkem mevki savaş tarihlerini incelemek elbette boşuna olmayacaktır.

10. Edirne Muharebelerinin kendine özgü psikolojik bölümleri vardır. Bunlarda gözden geçirilmeye değer. Yazık ki Edirne Muharebelerinin kalenin hayatına etki etmiş olan duygusal olaylarının hepsini tespit ve tahlil etmeye zaman ve imkân bulunamamıştır. Bununla beraber duygulara değil belgelere, gözlemlere ve özellikle incelemeye dayanılarak yazılan bu harp tarihinde, psikolojik olaylara oldukça geniş bir yer vermeye çalışılmıştır.

11. Bu tarihin yazılmasında sayıları yüzleri geçen ve bunlardan bazıları üç dört yapraktan ibaret olan ve bazıları da 100-500 sayfayı bulan harp cerideleri ve ayrıca Harp Tarihi Encümeni⁸ tarafından yapılmış olan 100-811 sayfalık özetlerden, konferanslardan ve Genelkurmay tarafından emekli Albay Mahmut Belig'e yazdırılan "Balkan Savaşı'nda Mürettep Dördüncü Kolordunun Harekâtı" adlı kitapla Kurmay Yarbay Nihad'ın üç ciltlik Balkan Savaşı Tarihlerinden ve kuşatma esnasında Edirne'de kalan R. P. Paul Christoff isminde bir kişinin "Edirne Savunması" adı ile 1914'te Fransızca bastırdığı bir ruznameden⁹ faydalanılmıştır.

12. Olayları birbirine ters ve hatta gerçeğe aykırı olarak anlatan ve çoğu savaştan sonra kaleme alınan harp ceridelerinin¹⁰ karanlık, şüpheli ve

⁸ Harp Tarihi Encümeni : Harp Tarihi Başkanlığı'nın eski adıdır. Bu ad 1978 yılında Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı olarak değiştirilmiştir. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Tarihi (1916-1988), Genelkurmay Basımevi, Ankara 1999, s.13 (Ç.N.)

⁹Ruzname : 1 Günlük olayların yazıldığı defter, 2 Gündem, 3 Olayların zaman sırasına göre yazılmış bulunduğu defter. Türkçe Sözlük, II . cilt, s 1232 (Ç. N.)

¹⁰ Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığı, Kalenin düşmesinin bir emrivaki haline gelmesi üzerine düşmana yarayacak her nevi savaş malzemesinin tahribini ve bu arada savaş belgelerinin de imhasını emretmişti. Bu emre rağmen 11 nci Tümen ve Doğu Cephesi Komutanları ve ayrıca süvari 12 nci Alay ve 4 ncü Nişancı Alay Komutanları kendilerine ait savaş ceridelerinin asıllarını kendi şahsi teşebbüs ve tedbirleri ile Edirne içerisine saklayabilmişler ve Edirne'nin Türk Ordusu tarafından geri alınmasından sonra bunları tekrar ele geçirerek Genelkurmay'a teslim etmişlerdir. Diğer birliklere ait Harp cerideleri'nin çoğu savaştan sonra barış esnasında hatıralara müracaat edilmek sureti ile düzenlenmiştir. Yazık ki bunların bir kısmında sorumluluğu başkalarına yükletmek gayeleri görülmüş ve bir kısmında da çeşitli sitemler ve hatta alaycı sözlerle üstlerin eleştirilerek değersiz gösterilmesi yönüne gidilmiştir. Harp Cerideleri gerçeği günü gününe kayıt ve tespit eden en tarafsız belgelerdir. Bunlar hiçbir zaman duygulara esir kalmadan ve değiştirilmeden yazılmalıdır. Bunları yazarlar vasiyetnamelerini yazmak durumunda kalan insanların feragat duygusunu taşımalıdır. (Y.N.)

çok defa kinle dolu ifadelerinin aydınlatılmasına Olaylar arasında karşılaştırmalar yaparak karar vermek suretiyle çareler aranmıştır.

13. Bulgarlara ait olayların ve hareketlerin tespit ve anlatımında Balkan Savaşı'nın hemen öncesinde Fransızca bastırılıp "Edirne Kuşatması" adı ile askeri kitapçı Hilmi tarafından Türkçeye çevrilerek yayınlanan Fransız Albayı Dömondezir'in kitabı Genelkurmay tarafından, Piyade Albay Murat'a 27 Ekim 1912 tarihine kadar olan kısmı not hâlinde tercüme ettirilmiş ve hâlen Harp Tarihi Encümeni Arşivinde bulunmaktadır. Bulgar Genelkurmay Harp Tarihi ve ayrıca yine Genelkurmay tarafından Türkçeye çevrilerek basılan, Edirne Kalesi Kuşatma Ordusu Komutanı General İyvanof'un "İkinci Bulgar Ordusu"na ait harp tarihi belge kaynağı olarak alınmıştır.

Yukarıda ismi geçen kaynaklardan, Edirne Kalesi harp tarihine geçirilmesi gerekli görülen belgelerin tarz ve ifadelerinde bilerek hiçbir düzeltme ve değişiklik yapılmamış, bunlar gerçekte oldukları gibi aynen yazılmışlardır.

14. Edirne Kalesi harp tarihinin kolay incelenebilmesi için yeterli miktarda harita ve krokiler hazırlanmış ve kitaba eklenmiştir. Bununla beraber okuma sırasında elde ayrıca 1/210.000 1/200.000 ölçekli Trakya haritaları ile 1/25.000 ölçekli Edirne civarı haritasının bulundurulması okuyucunun işini daha çok kolaylaştıracaktır.

15. Edirne Kalesi harp tarihi ancak tümen büyüklüğündeki birliklerin hareketlerini genel tarzda anlatmakta ve tümenden daha küçük birliklerin ayrıntılı olaylarını taşımamaktadır. Buna sebep elde bulunan belgelerin gerçeği yeterli derecede ortaya koyamamasıdır. Harp tarihi incelemelerinden beklenen hizmet bakımından bu tarihin daha ayrıntılı yazılması büyük bir değer ve anlam ifade etmeyecek ve belki de okuyucuyu sıkacaktı.

Bununla beraber bu tarih, mevziî ve kapalı kale muharebeleri hakkında fikir edinmek isteyenlere faydalı olacak ve kılavuzluk yapabilecektir Seyyar ordu ile kalelerin ortak hareketleri için gerek büyük ve gerek küçük çerçeveler dâhilinde meseleler sıralanarak öğretmenlere iyi bir kaynak olacaktır.

16. Bu tarih, incelemeyi kolaylaştırmak için dokuz büyük bölüme ayrılmıştır. Bu büyük bölümlerden her biri aşağıda işaret edilen konuları kapsar:

- a. Başlangıç
- b. Seferberlik emri verildiği zaman Edirne Kalesi'nin vaziyeti
- c. Edirne Kalesi'nde seferberliğin hareket tarzı
- ç. Savaş durumu
- d. Ateşkes
- e. Ateşkesin bitmesi ve muharebenin yeniden başlaması.

f. 14-26 Mart 1913 tarihleri arasında her iki tarafın harekâtı ve Edirne Kalesi'nin düşmesi

g. Esaret

ğ. Edirne muharebelerinden alınan dersler

h. Sonuç

17. Hangi yollardan ve hangi kaynaklardan faydalanarak yazıldığını yukarıda işaret ettiğimiz bu harp tarihini kusursuz kabul etmek doğru değildir. Bu kitapta görülecek yanlışlıklar ve eksikliklerin yeni yetişen çok değerli subay ve komutanlarımızca bu konuda yeni eserler meydana getirmek sureti ile giderilmesini dilerim.

Muhabere Müfettiş Vekili

Tuğgeneral

Remzi Yiğitgüden

Topçu 1906-1

BALKAN SAVAŞI'NDA EDİRNE KALE MUHAREBELERİ

18 Ekim 1912

26 Mart 1913

1. BAŞLANGIÇ

Edirne Kalesi Hakkında Bir Fikir

1. Balkan Savaşı'ndan önceki siyasi sınırlarımıza göre girintili çıkıntılı durumdaki Bulgaristan sınırından 35-45 ve o zamanki Türk hükümet merkezi olan İstanbul'dan, 225 kilometre uzakta bulunan Edirne önemli bir konumda idi. Türkler buranın önemini İstanbul'un fethinden daha önce anlamışlar ve burasını çeşitli istikametlere akınlar yapmak için XVI. yüzyıl ortalarından itibaren askeri harekâtın başlangıç yeri olarak kabul etmişlerdir.

2. Bu itibarla Edirne şehri, büyük hanları birçok hamamı, mükemmel camileri, yolları, içine aldığı nehirler üzerindeki sağlam işe yarar köprüleri ile büyük bir Türk şehri olma durumunu yüzyıllarca korumuştur.

3. Edirne Turing Kulübü yayınlarından bir küçük broşürde Edirne'nin küçük bir tarihçesi yazılıdır. Bu tarihçe aynen aşağıya alınmıştır.

Edirne'nin Tarihçesi

Edirne, zamanında Trak Türkleri boylarından Odrissiler tarafından yapılmış olup, adı Odrissiye şehridir. Milattan 10-12 yüzyıl önce yapılmıştır. Trakların yiğit adlarını ilk önce Homerin Truva destanında görüyor ve işitiyoruz. Bu destandan bu asil milletin İlliryalılar, Akalar, İyoniyenlerle olan akrabalıklarını anladığımız gibi Torlarla olan ilgilerini de seziyoruz, zaten daha sonraları Anadolu'da gördüğümüz Friglerle, Misiler gibi Torlar da Trakların bir koludur.¹¹

Trakya ilk olarak MÖ 515'te İran Hükümdarı Dara'nın eline geçmişti. İranlılardan sonra MÖ 450 tarihlerinde Trakyalılardan Odrissi Hükümdarı Teres burada ilk Trak Birlik Hükümetini kurmuş ancak bu hükümet, 402 tarihinde torunu Sevtes'in ölümünden sonra dağılmış MÖ IV. yüzyılda Makedonyalı II. Filip'in eline geçmiştir. İskender öldükten sonra Lizimakın elinde kalan bu yerler sonraları egemenliklerine kavuşmuşlarsa da çok geçmeden buraları Romalılar almışlardır.

Odrissiye'nin yerini beğenen İmparator Adriyanos burayı büyüterek kendi adını vermiş Adrianopol demiştir. Edirne Romalılardan sonra

¹¹ Milattan önce dördüncü bin yılında büyük bir sahaya yayılmış olan ve merkezi Orta Asya (Anav ve civarı) olduğu anlaşılan prehistorik boyalı keramik kültürlerine Trakya'da dahi tesadüf edilmesi (O. Menghin, Welt geschichte der Steinzeit, 1931, S 330 V. S. 430 ve S.) bu havalide üçüncü bin yılının başlangıcından itibaren orta Asya kavimlerinin oturmuş olduklarını göstermektedir. Diğer taraftan Trakya'da tesadüf edilen Salmydessos, Odessos, Olynthos, Perinthos gibi (ss) li ve (nth) li, Etilerle hemcins Anadolu kavimlerine ait coğrafi isimler doğudan batıya doğru Prehistorik zamanlarda büyük bir göçün meydana geldiğini göstermekte ve yukarıda arkeolojik sahada göstermiş oldukları delilleri kuvvetlendirmektedir. (Y.N.)

Bizanslıların elinde kalmış bir çok saldırılara uğramış pek çok kez alınmış, yıkılmış, yakılmış gene yapılmıştır. Bu hücumların birçoğu kökleri Türk olan Avarlar, Bulgarlar, Peçenekler tarafından yapılmıştır. 1362 senesi Temmuz ayında I. Murat burasını almış ve adını daha incelterek Edirne'ye çevirmiştir.

Edirne tarihteki önemini Osmanlı Türklerinin eline geçtikten sonra bulmuş İstanbul'un alınmasına kadar hükûmet durağı olmuş, İstanbul alındıktan sonra önemini kaybetmeyerek Osmanlı Türklerinin ikinci merkezi olarak yaşamıştır. Beş asra yakın bir iç şehri olan Edirne ilk defa olarak 1829 senesinde Rus Komutanı General Dibiç tarafından savaştan alınmış, Edirne Antlaşması burada yapılmış, tekrar Türk idaresine kavuşan Edirne, savaşın açtığı yaralarını sarmak için 63 sene uğraşmıştır. 20 Ocak 1878'de Grandük Nikola Komutasındaki Rus Orduları savaştan Edirne'ye girmişlerdir.

1912-1913 Balkan Savaşı'nda ise Edirne, Bulgar Ordularının saldırısına uğramıştır. Ekim ayının 25'i ile Mart ayının 26'sına kadar beş ay düşman saldırılarına dayanmış olan Edirne şehrine Martın 26'sında düşman zorla girmiştir. Bulgarlar Edirne'de ne buldularsa yağma etmişlerdir. 10 Temmuz 1913'de Osmanlı Orduları tekrar Edirne'yi geri almışlardır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra üstün gelen Müttefik devletler, Edirne ve çevresini Yunanlara vermek istemişlerdi. Trakya Türkleri Müttefik Devletlerin bu haksız dileklerine karşı çıktı. Trakya'nın yiğit oğulları Yunan saldırılarına karşı koydular. Doğal olarak Müttefik devletlerin, bütün dünyanın yardımını alan Yunan ordu ve donanması ile silahlı Trakya Türkleri uğraşamazlardı. Buna rağmen Trakyalılar ellerinden geldiği kadar seslerini bütün dünyaya duyurdular. Trakya düştü, Yunan orduları Trakya'nın ve Edirne'nin topraklarını çiğnediler. Fakat Osmanlı Devleti'nin çok sarsıldığı ve her yerden sarıldığı o acı günlerde Türk milletinin önderi ATATÜRK, Müttefik devletlerin yaptıklarına karşı Türk milletini ayaklandırdı. Damarlarında dedelerinin cesur kanı dolaşan bütün Türk gençleri, o büyük Önderin yanına koşular. Canlarını dişlerine takarak düşmanlarla yıllarca çarpıştılar.

ATATÜRK düşman ordularını Akdeniz'e dökünce, Müttefik devletler Mudanya Ateşkesi'ni imzalamaya, Yunanlar Trakya'nın bir kısmını boşaltmaya mecbur kaldılar. 25 Kasım 1922'de Edirne tekrar, hilaline ve şanlı ordularına kavuştu.

Edirne 25 Kasım 1923'ten beri en şanlı günlerini yaşıyor. Türk halkının bütünlüğünün gücünden aldığı ilham ile ilerleme, yükselme yolunda var gücü ile çalışıyor ve şaşmayan bir varlık, bir program ile her bakımdan kuvvetli ve gelişmiş bir Trakya kuruyor.

Bu tarihçenin son satırlarında Edirne'nin düşman hücumlarına beş ay dayandıktan sonra kapılarını Bulgarlara açtığına işaret edilmektedir. Edirne'yi savunanlar kapılarını hiçbir zaman düşmana açmamışlardır. Bu tarihin tamamen gözden geçirilmesinden sonra anlaşılacağı üzere Bulgarlar Edirne kapılarını zorla ele geçirmişlerdir. Bu açıklamaları daha başlangıçta okuyuculara yanlış ve üzücü bir fikir vermemek ve Edirne savunmasında şehit düşenlerin ruhlarına eziyet etmemek için veriyorum.

4. İstanbul'un ele geçirilmesinden tahminen bir yüzyıl önce hükûmet merkezi kabul edilen bu şehir, askeri değerini ancak Birinci Dünya Savaşı'nın bizim için tamamıyla sona erip siyasi sınırlarımızın bu günkü durumu alması üzerine görünürde kaybetmiştir. Bu günkü siyasi sınırın düzeltilmesi ve şehrin yeni baştan tahkimi Edirne'ye eski savaş özelliğini geri verebilir.

5. Balkan Savaşı'ndan önceki sınırlarımıza göre Kırklareli mevkii ile birlikte herhangi bir taarruz girişimi için Bulgarlara karşı ordu öncülerine hareket başlangıcı oldu. Savunma durumunda ise, yığınağımız için gerekli olan bir emniyet perdesinin iki dayanma sütunundan birini ve en önemlisini teşkil etti. Taarruzun ilerlemesi hâlinde Ordumuza ideal bir ikmal kaynağı ve ideal bir askeri harekât bölgesi vazifesi gördü. Savunma durumunda da ordumuzun manevra kabiliyetini genişletip güçlendirmeye (Çeşitli şekiller altında) imkân veren Edirne mevkisi, askerî düşünceler bakımından, Bulgar Ordusu için ne derece önem taşıyorsa, buraya onuncu ve on üçüncü yüzyıllarda iki defa hâkim olmuş bulunmak ve burasını Odrin adı altında ele geçirdikten sonra İstanbul'a (Bulgarların adlandırdığı şekilde Çarigra'da) yürümek ve büyük Bulgaristan teşkilini isteyen millî Bulgar ülküsünce de o derece cazip ve çekici bir şehirdir.

6. İşte çeşitli durumlarda büyük önem arz eden bu şehir, gerçekten Türkler tarafından küçük görülmemiş, özellikle 1877–1878 seferi neticesinde Rusların kolayca İstanbul varoşlarına¹² dayanması, müstahkem bir Edirne ile tahkim edilmiş bir Çatalca hattının oynayabileceği rolleri ortaya koymuştur. Ne çare ki acıklı yenilgilerin sebep olduğu uyanıklık çok zaman görünürde kalmış ve Edirne'nin tahkimi için vaktinde uygulamaya geçilememiştir.

7. Gerçekten, Balkan Savaşı'ndan önceki şartlara göre, Doğu Trakya harekâtında Türk Ordusunun üstün, hatta eşit kuvvette bir düşmana karşı emniyetle yığınağını ikmal ederek taarruza geçebilmesi, bazı tahkim tedbirlerinin alınmasını gerektiriyordu. Gerçek ihtiyaca göre bu tedbirlerin alınması sırasında yalnız Edirne'yi tahkim ile yetinmek doğru değildi.

Her hangi bir sefer sırasında, çeşitli harekâtlarda düşmanla çarpışma ihtimali olan, tek başına veya birleşmiş üstün bir düşmanın ana vatana saldırmasını yalnız başına uzaklaştırma mecburiyetinde kalabilen.(Aynı zamanda vatan yüreğinin taşkın ve girişimci bir çok zararlı unsurları taşıması dolayısı ile iç güvenliğinde diğer milletlerden, daha uyanık davranması gereken) Osmanlı Devleti, Doğu Trakya'nın ve burada kullanacağı ordusunun selameti için Edirne'yi vaktinde ve ihtiyaç ölçüsünde Kırklareli ile Çatalca'yı da ihmal etmeyerek tahkim etmeli idi.

Bu üç tahkim eseri; düşmanın harekâtı için güçlükler, şüphe ve kararsızlık doğuran bir sfenks olacaktı. Bu mevkilerden ikisindeki yarım yamalak tahkimat bu görüşün gerçek olduğunu Türk-Bulgar savaşında ortaya koydu.

¹² Varoş: Kent veya kasabada dış mahalle, Türkçe Sözlük, II . cilt., s 1552 (Ç. N.)

8. Durum böyle iken Balkan Harbi başladığı zaman, Edirne'nin geleceğı ile ilgili olan Çatalca hattının tahkimatından çok zaman önce tamamen göz ardı edilmişti. Kırklareli'nde hiçbir şey yapılmamış, Edirne'ye gelince aşağıda sırası gelince açıklanacağı gibi buraya bir sahra mevzisine yakışacak savunmaya yönelik bir değer bile verilmiş değildi.

Edirne tahkimatı için düşünceler 1877–1878 seferinin kötü sonundan sonra başlamış olmasına rağmen, Balkan Harbi'nden önceki yedi aylık bir zamanda esaslı bir iş yapılmamış, yalnız bu şehir uzun zaman kuvvetli bir askeri garnizon hayatı yaşamıştır.

9. Balkan Harbi'nden çok zaman önce aralarında Golç Paşanın da bulunduğu heyetler Edirne'nin tahkim tarzı hakkında arazi üzerinde incelemelerde ve bunun ardından teklifte bulunmuşlardır. Fakat bütün bu çalışmalar, 1912 senesi Nisanına kadar kuramlardan ileri geçememiştir. Bu tarihten önce Edirne'de tahkimat amacıyla yapılan tesisat ise eski tarzda ve kısmen 1877-1878 seferinden önceki senelerden kalma ve harap olmuş bazı tabyalarla adi birkaç taş ve tuğladan yapılmış cephaneliklerden başka bir şey değildi.

Taş ve tonoz inşaatına toprak kütlesi ile takviye edilerek meydana getirilmiş olan bu eski tabyaların savunma özelliğine gelince esasen 30 seneden beri ihtiyaca göre değişiklik ve takviyeleri şöyle dursun hiçbir suretle tamir yüzü görmemişti. Bu eserler zamana uygun silahlarla silahlandırmak hâlinde bile ne yakın ne de uzak savunma için işe yaramamakla beraber, arz ettikleri kocaman yükseklikler ile civarlarında tesis edilecek zamana uygun savunma tesislerine de zararlı olabilecek vaziyette idiler.

10. Bununla beraber Ek-1'de gösterilen ve kendilerinde savaş kabiliyeti olmayan bu tabyalar bütün kuşatma süresince zaman zaman ve özellikle kış mevsiminin şiddetli ve türlü zorluklar gösterdiği günlerde bir kısım ihtiyatların geçici ve kısa sürelerle barınmasına imkân vermiştir. Bazen cephane dağıtım yeri, sargı mahalli, iaşe merkezleri gibi vazifeler görmüştür. 12'lik bir obüs mermisinin bile tam isabetine tahammülü olmayan bu tabyaların adı geçen hizmetlerini unutmamak gerekir. Değişiklik ve takviyeleri hâlinde savunma mevzilerinin ikinci derecede ve geri hatlarında kendilerinden ihtiyaç görüldüğünde çeşitli şekillerde istifade edilebileceğini de kalecilik açısından göz önünde tutmak lazımdır.

11. 1877 Seferinden sonra Edirne mevkinin tahkimi ile ilgili çeşitli zamanlarda yapılan tetkikler ve düşünceler belli başlı iki şekil gösterir.

a. Bunlardan birinci şekil; Edirne şehrinin çevresindeki arazi, tabiyevi şartları hesaba katılarak hâkim sırtları asıl savunma hattı¹³ dâhiline almak gayesi ile tespit edilmesi istenen bir çevredir.

¹³Edirne muharebesinin cereyan ettiği tarihlerde henüz derinliğine savunma tertibatına bu günkü kadar yer ve değer verilmediğinden savunmanın bütün tertibatına genel surette bir hat üzerinde toplanmış ve bu hatta asıl savunma hattı denilmiştir. Bu günkü talimnamelerimizde asıl savunma hattı yerine, asıl muharebe sahası tabirinin kullanılması lazımsa da tarihin cereyan ettiği zamana rastlayan tabirlere sadık kalmak için eski tabir değiştirilmemiştir. (Y.N)

Bu yer genel surette Tunca doğusundan Yanıktepe – Kumlar Tepesi, Mezar Tepe,¹⁴ Kuştepe¹⁵–Tunca ile Meriç arasında Akpınar¹⁶ sırtları Üçhöyükler Ekmekçi Köy¹⁷ – Kadıköy¹⁸– Kemal sırtları – Meriç ile Arda arasında Evreşe¹⁹ Koyunlu²⁰ güneyde Arda ile Meriç arasında Kartaltepe²¹ sırtlarından geçen hattır.

Golç Paşa bu çevreyi beğenmiş ancak 80 kilometreyi bulan bu çember üzerinde Almanları Feste tabir ettikleri her biri insansız bir küçük kaleciğe benzeten ve arazi şartlarına göre 5-7 km'de bir tesisi lazım gelen gruba benzer bir tahkim sistemi kabul etmiştir (Ek-2).

Ancak çevrenin böyle büyümesi, ilgilenenleri korkutmuştur. Bununla beraber, böyle geniş çevreli bir kalenin ordudan fazla kuvvet ayrılmasını gerektireceği görüşü yaygındır. Buna nazaran beliren ikinci şekilde şudur:

b. İkinci Şekil; Edirne şehrinin merkezinden yaklaşık 3-8 km ilerisindeki bir yerdi. Şehir etrafındaki tepelerden ibaret kalmıştır. Kalenin asıl savunma hattı Ek-1'de görüldüğü üzere genel surette Kafkas Tabyası, Yıldız Tabyası, Kestanelik, Cevizlik, Bağlarbaşı, Ayvazbaba,²² büyük ve küçük taş tabya, Yassitepe,²³ Şeytan tarla bağları, Karagöz,²⁴ Kazantepe,²⁵ Kazanova, Arda Tabyası, Sinekli Ovası, Bosnaköy,²⁶ Haçılarezanı mevkiilerinden geçer ve harita üzerinde 40, arazi üzerinde 50 kilometreye kadar çıkar. Her iki yerin ciddi bir incelemeden geçirilmesi hâlinde birinci şeklin bazı zararlarına rağmen faydaları daha yüksektir.

Birinci duruma göre beliren savunma çevresinin tahkimi hâlinde katlanılacak masraflar daha çok büyüyecektir. Burada özellikle çevredeki yol dekovillerin kasaba için bazı barış şartlarını kısmen temin edeceği unutulmamalıdır. Kasaba ile ilişkili civar köylerin yalnız kışın değil, hatta en az yağmurlu mevsimlerde bile arazinin balçıklı tabiatı yüzünden uğradıkları zorluklar çok büyüktür. Askeri yollar bazı inzibati şartlar altında halkın istifadesine açılmak sureti ile iktisadi yardımlar temin edebilecek ve bu yüzden savunma tertipleri için yapılan fedakârlıklar kısmen hissedilmeyecek bir surette telafi edilmiş olacaktır.

¹⁴ Edirne İl merkezinin güneydoğusunda, İskender Köy'ün kuzeybatısında yer almaktadır. (Ç.N.)

¹⁵ Kırklareli ilinin Pehlivanköy ilçesinin merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

¹⁶ Edirne ilinin merkez ilçesine bağlı olan Sırsındığı bucağıdır.(Ç.N.)

¹⁷ Edirne ilinin merkez ilçesinin Sırsındığı bucağına bağlıdır.(Ç.N.)

¹⁸ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

¹⁹ Edirne vilayetine bağlı nahiye. Nuri Akbayan, Osmanlı Yer Adları Sözlüğü, Tarih Vakfı Yurt yayınları, İstanbul 2001, s. 55 (Ç.N.)

²⁰ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır.(Ç.N.)

²¹ Güney Cephesi ilerisindeki Kartaltepe'dir. (Ç.N.)

²² Hasanağa Köyü'nün batısında, Arnavutköy'ün güneyindedir. (Ç.N.)

²³ Edirne ilinin Karaağaç ilçesinin güneyinde ve Ahırköy'ün batısındadır. (Ç.N.)

²⁴ Edirne'nin kuzey batısında, Ekmekçiköy ile Kartaltepe arasında bulunmaktadır. (Ç.N.)

²⁵ Edirne'nin kuzeybatısında, Kartaltepe'nin güneyinde bulunmaktadır. (Ç.N.)

²⁶ Edirne ilinin merkez ilçesinin merkez bucağına bağlıdır.(Ç.N.)

Geniş çevrenin tamamıyla grupça tahkim sisteminin kabulü hâlinde arazinin arz ettiği şartlar dolayısı ile hemen yirmi kadar grubun (feste) inşasına lüzum görülecekti. Bu takdirde her grupta bulunması zorunlu olan bir veya yarı bölüklük direnek noktalarının toplamı yirmi adedi çok taşmış olmayacaktı.

Hâlbuki daha dar bir çevrenin seçimi ile ikinci tahkim şeklinin kabulünde aralıklar 1-2 km tutulmak şartı ile en aşağı 20 direnek noktasının tesisine ihtiyaç görülecekti. Bu taktirde her iki tahkim şekli için direnek noktası tesis masrafı aynı olacaktı.

Birinci tahkim şeklinin kabulü hâlinde seçilen arazinin tabiiyevi şekilleri, aralıkların komşu gruplarca topa tutulmasına meydan verecek ve sonuç olarak aralıklar geniş tutularak savunma tesislerinde iktisat yapılması mümkün olacaktı. Hâlbuki ikinci tahkim şeklinin kabulü hâlinde arazinin tabiiyevi şartları, hiza ve seviye itibarı ile birbiri ardınca uzanan basık sırtlar arz ettiğinden kalede ancak dar aralıklı tesisler yapmakla emniyet sağlanabilecekti. Bu ise yığıntı hâlindeki tahkim eserlerinin hem arazide saklanamamasını ve bunların düşman darbeleri karşısında daha fazla isabet ihtimaline maruz bulunmalarını gerektirecekti.

Geniş çevre, düşmanın daha uzakta kalmasını kale için sahra ordusundan daha fazla kuvvet ayırmaya mecbur olmasını gerektirecektir. Dolayısı ile düşman şehri gerçekte olduğu gibi bombardıman edemeyecek ve kale için ayıracağı kuvvetle kendi sahra ordusunu sarsmış olacaktı. Edirne Kalesi, daha sonra yapılacak açıklamadan daha etraflı bir şekilde anlaşılacağı üzere 50 km.lik çevre ile daime denilebilecek tahkimattan tamamen mahrum bir hâlde iken bile, karşısında düşmanın altı buçuk tümenlik kuvvetini tespit etmiş bulunuyordu.

Birinci duruma göre, savunma yeri daha geniş tutulup grupça tahkim sistemi kabul edilse idi işe vaktinde başlanıp herhangi bir savaştan önce tahkimatin ikmaline imkân elvermiş olsaydı, kalenin manevra kabiliyeti ile yeri, ikinci durumdaki yere göre elbette daha geniş olur ve ayrıca birinci çevre gerisinde ikinci bir savunma mevzisi daha tesis edilebilir. Kalenin savunma gücü birinci çevre gerisinde daha çoğaltılmış olurdu. Hâlbuki ikinci durumda asıl savunma hattının şehrin en yakın çevresindeki en son sırtlardan geçirilmiş bulunması dolayısı ile ikinci bir savunma mevzisinin tesis ve tahkimine imkân kalamazdı.

İkinci tahkim şeklinin yukarıda işaret edilen sakıncalarından biri Meriç ve Arda arasında kalan Maraş²⁷ bölgesini asıl savunma hattı içerisine almaması idi. Şu suretle çevrenin dar tutulması ve tasarruf yapılması gerekiyordu. Hâlbuki gerçekte görüldüğü üzere Maraş bölgesi tutulamayınca buradan düşmanın yapacağı yan ateşleri ile güney ve özellikle batı cephesinde barınmak hayli güç olacaktı.

²⁷ Yunanistan'ın Meriç (Evros) ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

İkinci tahkim şeklinin kabulü hâlinde asıl savunma hattının uzun zaman elde tutulması kendisine göre daha hâkim vaziyette bulunan ileri mevzilerin elde bulundurulmasına bağlı idi. Gerçekten savaşın dahi ispat ettiği üzere Edirne Kalesi ileri mevzilerini düşmana kaptırdıktan sonra enerjisini kaybetmiş ve ciddi zorluklara maruz kalmıştı. Hâlbuki birinci duruma göre asıl savunma hattı Edirne çevresindeki en hâkim sırtlardan geçmek sureti ile geleceğini ileri mevzilere bağlı tutmakla yetinebilecekti.

Bilindiği üzere ileri mevzilerin asıl savunma hattındaki silahlarla korunması şartken ikinci tahkim şeklinde asıl savunma hattı ile ileri mevziler arasında arazinin tabiatı dolayısı ile bırakılan mesafe özellikle Edirne Kalesi için uzun menzilli topların elde edilememesi ve Kılai erbaa²⁸ dan kalma asır yaşamış toplara garip bir zihniyet ile değer verilmesi yüzünden bahsi geçen korumaya imkân bırakmayacaktı. Mesela ikinci duruma göre batı cephesinde Akpınar sırtları, güney cephesinde Kartaltepe ileri mevzi değil, ileri sürülmüş mevziler vaziyetinde idiler. Tahkim projesinde terk edilmiş olan Maraş tepeleri çok mühim bir bölge teşkil ediyordu. Buralarının özellikle tahkimi ve topçu ile takviyesi lazım geliyordu.

12. Tunca, Meriç ve Arda Nehirlerinin Edirne civarında birleşmesi bu sahayı tabii olarak her biri doğu, batı ve güney taraflarına rastlayan üç büyük kıta (cepheye) ve ayrıca batıda daha dar Maraş bölgesine ayırıyordu. Bu taksimat doğal olarak Edirne'ye ayrılacak savunma kuvvetlerinin teşkilat ve silahlanmasına tesir yapacaktı. Normal olarak dört tümenlik bir savunma kuvveti Edirne Kalesi için yeterli görülüyor bu tümenlerden üçünün cephelere verilip dağılması ve birinin seyyar ihtiyat olarak kullanılması düşünülüyordu. Hâlbuki savaşta Edirne Kalesi'nde gerçekte beş tümenlik bir kuvvet kullanılmış ve esas muharebeler birinci tahkim şekli için kabul edilen yerde yapılmıştı. Şu duruma göre, Edirne için birinci tahkim şeklinin gerektirdiği hakim çevreyi kabul etmek ve bütün fedakarlığı bu çevrede yapmak düşüncesinin üstünlüğü ortaya çıkmış oluyordu.

13. Edirne'nin tahkimi hakkında meşrutiyetten önce hüküm sürmüş olup şimdiye kadar düzgün bir şekilde açıklanan askeri düşünceler, devletin belli başlı yenileşme ve düzenleme devresi olan 1910 senesinde aynı tesir ile kendini göstermiştir.

1910 senesindeki yenileştirme sırasında işin başında Edirne'de esaslı bir kale komutanlığı meydana getirilmiş ve bu komutanlık barışta merkezi Edirne'de bulunan ve yeni teşkil eden 4 ncü Kolordu Komutanlığına bağlanmıştır. Kale Komutanlığı bu bağlanma devresinin başlangıcında önceden açıklanan iki tahkim suretinden ikincisinin gerektirdiği dar savunma çevresi üzerinde Çatalca'dan sökülerek getirilen bazı bataryaları yerleştirmeye girişmişti.

²⁸ Kılai Erbaa: Dört Kale (eskiden) Anadolu ve Rumeli Kavaklarıyla Yuşa ve Telli Tabya hakkında kullanılan bir tabir. Develioğlu, s. 515 (Ç.N.)

Hâlbuki belirli bir programa dayanmaksızın yapılan bu inşaat çeşitli makamlar ve komutanların keyif ve arzusuna göre daima ve lüzumsuz değişikliklere uğramakta ve bu yüzden devamlı ve esaslı tesisler meydana getirilememekte, boş yere zaman ve para harcanmakta idi.

14. Sonunda 4 ncü Kolordu Komutanının başkanlığı altında yüksek bir tahkim heyeti teşkil edilmiş ve bu heyet aracılığı ile ciddi çalışılarak 1912 senesi Nisanında esas tahkim projesi tespit edilmişti.

Genelkurmaydan ve 4 ncü Kolordu Komutanlığı ile Kale Komutanlığı kurmaylarından bazı subaylarla beraber bizzat kale komutanı, kale topçu komutanı, İnşaat İstihkam Komisyonu Başkanı ve ayrıca bir Alman topçu uzmanı ile bir Alman istihkâm uzmanından oluşan bu heyet görevlendirildi. Bunlar gerçekten arazi üzerinde çalışmak sureti ile tahkimata ait ayrıntıları tespit etmekle görevlendirilmesi gereken ikinci derece tahkim komisyonu vazifesini yapmış ve sonuç olarak ayrıntılı bir tahkim planı meydana gelmiştir.

Bu planda yer alanların dört sene içinde ikmal edilmesi karar altına alınmış ve buna göre senelere taksim edilmiş ve inşaat programı düzenlenmişti. Bu programın düzenlenmesinde iki işten en mühimini öne alma kaidesi unutulmamıştır.

Bulgaristan'dan Trakya'ya gelen mühim yollarla demiryolunun Edirne'nin batısına rastlaması Edirne Kalesi'ni düşürmek isteyecek düşmanın bu yönden gelmesi ihtimalini kuvvetlendirmiş dolayısı ile bu cephedeki inşaat ve tahkimatın diğer cephelere göre daha önce ikmali kararlaştırılmıştı.

15. Edirne Kalesi'nin proje gereğince tahkim edilmesinin ardından hemen savaş başlangıcında herhangi bir baskın veya hücumla düşürülmesini beklemiyorlardı. Düzenli yapılacak bir hücum en korkuncu idi. Bunun için düşmanın bir kuşatma parkı getirmesi lazımdı. Kuşatma parkı ise uygun yol ve demiryoluna bağlı kalmak itibarı ile büyük bir ihtimal ile batı cephesine yöneltilecekti. Gerçekte Bulgarlar, Edirne'yi doğu cephesinin kuzeyinden sonradan verilecek açıklamadan daha iyi anlaşılacağı üzere iyi bir topçu ateşinin ardından düşürmüşler; ancak, bu hücumu harekâtın başlangıcında değil özellikle savaşın ilanından tam 159 gün sonra yapabilmişlerdi.

Eğer savaşın başında batı cephesinde yeterli olmasa da mevcut bulunan tahkimat gerçekten yapılmamış olsa idi savaştan sonraki yayınlardan öğrenildiği üzere Bulgarlar istihbarattaki büyük başarılarına rağmen batı cephesindeki tahkimatı gözlerinde büyütmüşlerdi. Eğer bu olmasaydı Edirne Kalesi'ne ilk saldırı için ayırdıkları ve tamamen batı cephesine karşı yönelttikleri ikinci orduları ile bir kuşatma parkının getirilmesine gerek duymaksızın hücum yapmaya kalkarlar ve kaleyi kötü bir duruma sokabilirlerdi. (Gerçekten 2 nci Ordu Komutanı savaştan sonra yayımladığı Balkan Harbi adlı kitabında bu fikri daima ileri sürmesine rağmen kabul ettirememiş olduğunu söylemiştir.)

16. Gerçekte aynı tehlike doğu cephesi için de beklenebilirdi. Bulgarlar harekâtın başlangıcında Tunca doğusundan sevk ettikleri birinci orduları ile Edirne'nin doğu cephesi kuzey kısmına yani savaş ilanından 159 gün sonra yüklendikleri Ayvazbaba'ya yöneltebilirlerdi. Fakat bu tarzda bir teşebbüs sevk ve idarenin klasik kurallarına uyamazdı. Bulgar ordusu modern bir sevk ve idare ile Türk seyyar ordusu ile boy ölçüşmek lazım geldiğini kavrayamayacak kadar geri bir ordu sayılmıyordu. Bununla birlikte kalenin çekiciliğine kapılmayarak bütün kuvvetlerini seyyar orduya yöneltmesi lazım geliyordu. Buna rağmen Bulgarlar, daha harekâtın başlangıcında Edirne'nin doğu cephesi ilerisinde kale birlikleri ile muharebeye tutuşmuşlardı. Fakat bu Bulgarlarca tamamen arzu edilmiş bir hareket değil, kalenin sebep olduğu etki dolayısı ile bu durumu uzaklaştırmak için katlanılmış zorunlu bir hareketti. Bulgarlar Tunca doğusundan Trakya'ya ilerlemeleri esnasında kalecilerden herhangi bir darbe beklemişler ve hatta sonradan verilecek açıklamalardan anlaşılacağı üzere kalenin tehdit edici durumundan çok fazla endişe ederek bazı kuvvetlerini gereksiz yere asıl hedefine yöneltmekten bir an için alıkoymuşlardı. Harekâtın başlangıcında, Bulgar Ordusu için belki mühim bir başarı ve Türk ordusu için acıklı bir felaket teşkil edecek olan fırsatları kaçırmışlardır.

17. Bu itibarla, olaylar Edirne tahkimatını idare ve savunma tertibatını düzenleyenlerin harekâtın ilk safhası için kalenin batı cephesini daha önemli görmekte haklı olduklarını ortaya çıkarmaktadır. Yazık ki yüksek makamların ordu sevk ve idaresindeki yanlış hesapları, sahra ordumuzun ve Edirne Kalesi'nin geleceğine zararlı tesirler yapmıştır.

18. 1910 senesinde Genelkurmay gerçekte çeşitli istikametlerden Trakya harekâtına yönelmiş olan istila yollarından istifade yönüne gidecek düşmanlara yakından veya uzaktan direk olarak etkili olmak yeteneğini taşıyan Edirne mevkiinin tahkimine önem vermeyi esirgememişti. Fakat daima yarım tedbirler ve yanlış hesaplar, yüksek düşünceleri hükümsüz bırakıyordu. Yapılan projelerde hesap yerine, subjektif görüşlere dayanılıyor duygular karar vermeyi zorlaştırıyordu.

19. Genelkurmay Doğu Trakya'da eksiksiz ve çabuk bir yığınağı ve hemen taarruza geçişi mümkün gösteren hayali bir projeye güvenerek Edirne mevkiinin tahkiminde 50 günlük bir savunmayı yeterli gördü. Hatta tahkimata başladıktan sonra bazı yetkili ağızlar bu işlerin lüzumsuzluğundan gerektiğinde bir hamlede Bulgaristan içlerine saldırmak imkânı varken Edirne'deki masrafların faydasızlığından bahsetmeye başladı.

20. Bütün bu etkenler Edirne Kalesi'nin hizmetine savunma yapmaktan çok taarruzî bir renk ve özellik vermişti. Bu karakter, silahlanmanın seçilmesine, tahkimatın sistemine, faaliyetin seyrine tesir yapmıştı. Silahlanmada eski toplar yeterli görüldü ilk iş olarak bataryaların faaliyete geçirilmesi düşünüldü. En doğru hareket bu oldu. Fakat çapı büyük değeri küçük bataryalar beton döşemeli üzeri tamamen açık korunmasız beton kütlesi görüntüsü arz eden mevzilere yerleştirildi.

Topların ve her nevi tesislerin gizlenmesi konusunda sırtların gerisi yeterli kabul ediliyordu. Dağınık tabiiye yer ve önem verilmiyordu. Özetle batarya mevzileri eski sahra tahkim sisteminin bataryalara özgü yedek mevzilerinin betonlaşmış şeklinden başka bir özellik taşıyordu.

21. Bununla beraber piyade direnek noktalarına önem verilmiş eski tabyaların tamamen kaldırılması ile bunların yerlerine bir veya yarım bölüklük direnek noktaları yapılması karar altına alınmıştı. Bunların adedi yirmiye ulaşacaktı. Kalenin çeşitli cepheleri gerisinde taş ve tuğladan yapılmış bölge cephanelikleri barut ve infilak maddeleri savunma yeri gerisinde beton cephanelikleri ve beton seferi ikametgahlar takviye olunmuştu. Savunma yeri gerisinde çepeçevre ve ayrıca cepheleri birbirlerine yandan bağlayacak surette dekovil ve yol inşaatı düşünülmüştür. Bütün savunma çevresine su akıtılmasının büyük masrafları gerektireceğinden bundan vaz geçilmiş ve asıl savunma hattının uygun yerlerinde beton sarnıçlar inşasına karar verilmişti.

22. Edirne Kalesi seferberliğinden önceki altı ay süresince, genel ordu düzenlemeleri sırasında ulaştığı yeni teşkilatının beş ağır topçu alayı toplam 57 çeşitli cinsten ve adi ateşli batarya, üç bataryalı ve seri ateşli 10,5'lik bir ağır sahra topçu taburu üç bataryalı ve seri ateşli 15'lik bir ağır obüs taburu (beş maksim mt. bir kale istihkâm taburu, muhabere ve demir yolu bölükleri, balon müfrezesi ışıldak ve cephan müfrezeleri) ve bunların yerleştirilmesine ve ikamesine çalışılmıştı. Bir taraftan ağır topçu birliklerinden istifade etmek sureti ile barış durumunda kullanılacak barınakların inşası ile uğraşmakta ve en önemlisi, 1912 senesi programına girmiş olan tahkimatın yapılmasına gayret edilmekte idi.

23. Bununla beraber, askerin inşaat ve tahkimat işlerine yardım vazifesi sırf kale birliklerine yükletilmemiş bu hususta dışardan ustalar ve ameleler kullanıldığı gibi atlı birlikler²⁹ ayrı olmak üzere Edirne garnizonu içindeki 10 ncu Nizamiye Tümeni ile 4 ncü Nişancı Alayından ve ayrıca üç istihkâm taburundan sıra ile yardımcı erler alınmıştı.

24. Birliklerin barışta daimi tahkimat ve adi inşaat işlerinde kullanılması çok yanlıştı. Yeni ortaya çıkmaya başlayan bir hudut kalesinde hiç olmazsa baskına karşı koyabilecek tertipler ve tedbirlerin en kısa zamanda alınması zorunlu idi.

25. Her zaman olduğu gibi askerî bütçenin kabarıklığı şikayete sebep oluyordu. Tamamen yaklaşılmadıkça savaş tehlikesini kimse görmek istemiyor, yeni idareyi ellerinde tutan devlet adamları kendilerini çok kuvvetli komşularını çok zayıf buluyordu. Bu yüzden askeri otoriteler de Edirne'deki tahkimat ve inşaat için muhtaç olduğu parayı hükûmetten alamıyor, kendi yağı ile kavrulmaktan başka çare bulamıyordu.

²⁹ Hafif Süvari Tugayı, Süvari 11 ve 12 nci Alaylar, Sıhhiye Topçu 10 ncu Alay, 2 nci Obüs Taburu 2 nci Süvari Topçu Taburu (Y.N.)

26. Buna rağmen teşekkürle hatırlatmak lazımdır ki Balkan Harbi arifesindeki Edirne garnizonunda büyük bir şevk ve askeri iman hüküm sürmekte, birlikler bir taraftan adeta eziyetli işlerde kullanılırken diğer taraftan da teorik ve uygulamalı eğitim de ihmal edilmemekteydi. Bu hususta Edirne'de memleketin diğer garnizonlarından daha fazla askeri bir canlılık görülmekte idi.

27. Sırası gelince açıklanacağı üzere, Edirne savunucuları bütün savaş esnasında uzun müddet vazifelerini yerine getirmek için gerekli olan gücü, barış zamanında Edirne garnizonundan kazandıkları şevk ve imana ve özellikle aralarında bu garnizona mensup birliklerin bulunmasına borçludurlar.

2. SEFERBERLİK EMRİ VERİLDİĞİ ZAMAN EDİRNE KALESİ'NİN DURUMU

a. Edirne Kalesi seferberlik emrini, bağlı olduğu 4 ncü Kolordu Komutanlığından 1 Ekim 1912'de saat 19.00'da aldı.

Kale Komutanlığı, o zamanki kale seferberlik talimatına uyarak elde mevcut tahkim planına ve Genelkurmaydan tahsis edilen seferi kuvvetlerle kaleden istenen 50 günlük savunma müddetine göre bir seferberlik planı hazırlamıştı. Bunu bir ihtiyaç listesi ile birlikte çeşitli safhalardan geçirerek (4 ncü Kolordu. 1nci Ordu Müfettişliği) Genelkurmaya takdim etmişti.

b. Kale Komutanlığı dört senelik tahkimatının altı aylık devresinde iken savaşa girmeye mecbur olduğu taktirde, elli günlük savunmayı başarabilmek için seferberlik planı ile beraber aşamalardan geçirerek yüksek makamlara takdim ettiği ihtiyaç listesinin zamanında temin edilmiş bulunmasını şart koşmuştu.

c. Genelkurmayca onaylanan ve hatta takdir edilen bu planın kabulünden (sırası geldikçe verilecek açıklamalardan anlaşılacağı üzere) bir ay sonra sefer ilan edilmişti. Fakat haklı görülen bu ihtiyaç listesinin tamamen kaleye sevk edilmesine imkân olmamıştır.

ç. Edirne Kalesi seferberliğinden önceki günlerde çok hazırlıksız olan ve ancak bağlı olduğu Kolorduyla sınırlı kalan zayıf istihbaratından savaş tehlikesini sezmiş ve bunun üzerine noksanlarının ikmalî hususunda 4 ncü Kolorduyu sıkıştırmıştı.

d. Edirne Kalesi'nin seferber olması 4 ncü Kolordu tarafından yapılacaktır. Hâlbuki kaleyi hemen terk etmek mecburiyetinde kalan Kolordu Komutanlığı ise kaleyi terk etmeden önce komuta edeceği seyyar birliklerin ihtiyaçlarını temin işini her şeyden öne almıştı.

e. Aslında Edirne Kalesi'nin seferberliğine zararlı tesirler yapan kötü etkenlerden biri de, gerek asker gerek sivil nakil vasıtalarının ve diğer bütün savaş ihtiyaçlarının ikmaline imkân veren bir bölgenin doğrudan doğruya Edirne sınır kalesine tahsis edilmemesi idi. Bununla beraber 4 ncü Kolordu

Edirne'nin vaziyetini yüksek makamlara etraflı bir şekilde anlatmaktan çekinmemiştir. Daima ast makamlardan gelen feryat üzerine faaliyete geçen o devrin yüksek makamları en tehlikeli zamanlarda bile yine yarım tedbirlere başvurmak hastalığından kendilerini kurtaramamışlardır.

f. Bu konuda bir iki tarihi vesikayı olduğu gibi ortaya koymak faydalı olacaktır. Şöyle ki;

4 ncü Kolordu Komutanlığının durumun önemini ve özellikle kale için temin edilmesi gereken ihtiyaçları, 1 nci Ordu Müfettişliğine arz etmesi üzerine bu makam seferberlik emrinden tam bir gün evvel yani 30 Eylül 1912'de Kolorduya şu karşılığı vermiştir.

"C. 29 Eylül 1912 tarihli ayrıntılı şifrede bildirilen tedbirler hakkında gerekli yerlere baş vurulmuştur. Tarafımızdan seferberliği ortaya çıkaracak ve harbi sonuçlandıracak şekilde harekette bulunulmaması son derece gereklidir. Bununla birlikte hududun gözlenmesi, kalenin takviyesi için yapılacak tertibatın çok gizli olarak yapılması ve zayıfların kaleden gönderilmesi gibi seferberliğe ait tertibatın sonraya bırakılması haberleşmede bir dakika gecikmesi gibi hayret verici tedbirlerden sakınılması istenmektedir."

g. Bu tarzda bir emrin, hudut boyunda daima bir baskına maruz olan ve gerçek ile tehlikeyi yakından gören bir ast birliğini nasıl bir lisan kullanmaya sevk ettiğini öğrenmek ve bundan Edirne Kalesi'nin ne şartlar altında seferber olmaya başladığını anlamak için, 4 ncü Kolordunun kısmen yukarıda nakledilen Müfettişlik şifresine karşı verdiği cevabı bilmek lazım gelir. Şifre aynen şöyledir.

(Hatıram beni aldatmıyorsa Kolordunun bu cevabı şifresinin ilk kısmı Edirne Müstahkem Mevkii Karargâhında kaleme alınmıştı.)

"C. 30 Eylül 1912, şifreye

Kolordu bölgesi dâhilindeki redif taburları silah altına alınmakta olduğu gibi bir taraftan kaleye ve kolorduya mensup çeşitli sınıfların mevcutlarının artırılmasına çalışılmakta ve genel seferberlik için ikmalî eksik ve seferberlik planı içindekilerin gerektiğinde temin ve tatbikatı için lazım olan hazırlıklara gizli şekilde başlanmaktadır. Ancak bu gibi hazırlıklar ve tertibat kağıt üzerinde kaldıkça, gizli tutulsa ve ikmal efradının sevk edilmesi gibi uygulamaya girince saklanmak istense bile, artık işin gizli kapaklı tarafı kalmayacağı bellidir.

Gizliliği korumak, mümkün olamayacak bu uygulama görevlileri gizlilik ve bilinmezlik içinde kararsızlığa düşürerek telafisi mümkün olmayan gecikmelere neden olacaktır.

Bundan dolayı her şeyden önce durumun açıklanması ondan sonra düşmanı üstün tutmamak üzere uygulamaya geçilmesi ve hız verilmesi lazımdır. Tahkimatın derecesi ve elde tutulmasındaki lüzum ve önem bilindiği

üzere, Edirne Kalesi gibi huduttan bir günlük yürüyüş mesafesinde olan ve oturanlarının yarısına yakını geleceği çok da hayırlı bulunmayan bir mevkiin ansızın hücum ve taarruzdan korunması, açıklandığı üzere :

(i). Ya bizzat kale dâhilinde veya çok yakınlarında bütün kuvvetlerin toplanmış bulunmasına,

(ii). Erzak ve mühimmat noksanının ikmaline,

(iii). Tahkimatın tamamlanarak tesisine,

(iv). İhtiyat topçusu kuvvetinin gerekli sayıya ulaştırılmasına,

(v). Asayiş bölgesinin tamamının muhafazasına,

(vi). İstihbarat hususunun iyi bir şekilde yerine getirilmesi gibi şartların ortaya çıkmasına bağlıdır.

Bu şartlardan önce çevreyi savunmak üzere, tel örgüleri tesis etmek ve avcı hendekleri kazmak, bununla birlikte gerekli erzakın mümkün olan miktarının satın alınması ile kolorduya bağlı nizamiye birliklerinin mevcutlarının ikmali hususuna kolorduya başlanmıştır. Asayiş bölgesinin muhafazası ile beraber, özellikle istihbarat toplamak için vilayetle ortak bir istihbarat masası teşkil etmek. Bulgaristan dâhiline çeşitli defalar memurlar göndererek ve vilayetle birlikte çalışarak kolordu tarafından mümkün olabilen hususların yapılmasına girişilmiş ise de bu şartlar yüksek makamlarca emir verilmesi gereken hususlardandır.

Kolordu tarafından belirsiz olan bu duruma göre, gerçekte Edirne'nin bir hücumla karşı karşıya kalması mümkün ise ve devletçe buna siyasi açıdan çare bulmak imkânsız görünüyorsa her türlü görüşme ve tedbirler bertaraf edilerek ve derhâl askerî tedbirlere başvurulacak, Rumeli'nin kilidi olan Edirne Kalesi'nin muhafazasını ve seferde bu kaleye kim kumanda edecek ise şimdiden tayini ile zaman, erzak, mühimmat ve para ihtiyacının giderilmesine kesin lüzum vardır. Aksi hâlde diğer telgraflarda belirtildiği gibi gizlice hudutlara doğru sevkıyat yapmak, erzak hayvanat tedariki ve bankalarca nakden ödemenin yapılamaması, demiryollarına ait hareketli malzemenin emre amade tutulması gibi seferberliğe işaret eden gizli ve aşıkâr bir çok hazırlıklarda bulunduğu her gün haber alınan Bulgar ordusuna karşı çok hazırlıksız kalmak, daha ilk anlarda bu şımarık orduyu ümitlere düşürmek mahzurlarını ortaya çıkarır, böyle bir durumun intihardan farkı olamaz.

Bununla birlikte ne yapılacaksa bir an önce emredilmesini ve durumun bana etraflı olarak bildirilmesini dilerim.”

g. Bu haberleşmeden anlaşılacağı üzere, kaleye seferde komuta edecek kişiyi de içine almak üzere seferber olmanın tam arifesinde gelecek için yapılacak işler hakkında tam bir belirsizlik ve kararsızlık hüküm sürüyordu.

Birçok savaş tecrübesi ile ve büyük askerî düşünürlerin sözleri ile tespit ve iddia edildiği üzere Kale Komutanlığı savunma kuvvetinin en büyük unsurunu teşkil ederken Edirne için yüksek makamlar komutan seçiminde bile kararsız bulunuyorlardı. Bu komutanlık bir taraftan Fransa'da haritacılık tahsil etmiş ve ordumuzda tümen komutanlığına kadar yükselmiş kurmay kökenli Tuğgeneral Hakkı isminde bir kişiye verilmek istenirken, diğer taraftan bu vazifenin topçu Korgenerali Şükrü tarafından daha iyi başarılabacağı tahmin edilmişti. Almanya'da tahsil görmüş olan General Şükrü, Meşrutiyetten önce tümen derecesine yükseltilmiş topçu birliklerine komuta etmiş ve Edirne garnizonunda eğitimdeki gücü ve faaliyeti ile tanınmıştı. Seferberlikten önceki zamanlarda Rumeli'de 3 ncü Ordu bölgesinde Redif Müfettişliği ile görevlendirilmişti.

Komuta meselesindeki hatanın en büyüğü, barış zamanı kullanılan komutanın seferde yerinde kalması veya bu hususta yararlı olacak kişinin barıştan itibaren kale komutanlığında kullanılması idi. Edirne'nin barışta kale komutanı Topçu Tuğgeneral İsmail Hakkı Edirne'den alınmadı ve kale komutanlığında bırakıldı. Fakat seferber olmanın son günlerinde topçu Generali Şükrü, müstahkem mevki komutanı adı ile Edirne'ye geldi.

General Şükrü'nün durumu iki veya üç tünden oluşmuş bir birlik üstüne getirilen ve kendisine ait bir karargâhı olan kolordu veya daha büyük bir komutan vaziyetinde değildi. Edirne müstahkem mevki komutanlığına tayin edilen General Şükrü'nün karargâhını doğrudan doğruya Kale Komutanlığı kurmayı ve karargâhı teşkil edecekti.

Kalenin barıştan itibaren eğitim tahkimat ve seferi hazırlıkları ile yakından ilgilenen komutanın ya işten el çektilmiş bir vaziyete girmesi, veya komutan yardımcısı gibi veya merkez komutanı gibi küçük bir vazife alması lazım geliyordu. Özetle daha seferin başlangıcında kale komuta makamında gözükken bu anormal durum bütün savunma müddetince hissedilmemiş gibi görünmesine rağmen, için için kalenin dâhili sevk ve idaresine kötü tesirler yapmıştı. Belki Türk Ordusunun taarruzundan tamamen emin olarak Edirne'den sahra muharebesine katılacak kuvvetler için General Şükrü'den bir kolordu komutanı sıfatı ile istifade etmek üzere ile yukarıda bahsedilen komuta vaziyetinin ortaya çıkarılmasında Genelkurmayın iyi niyet güttüğü iddia olunabilir. Ancak ters durumlarda hesaba katılarak ordunun taarruza geçemeyip kalenin kendi başına terk edilmesi anında kalede bırakılan iki komutandan birinin fazlalığına da çare düşünmeli idi.

Özetle ihtiyaç görüldüğü zaman, sahra ordusunun ayrılarak kuşatmaya maruz bırakılması muhtemel bir kaleye ait komutanlığın, gerek teşkilatında ve gerek bu makama getirilecek kişinin seçilmesinde kılı kırk yararcasına düşünceli, daha geniş ve sağlam hesaplı hareket etmek gerektiğini Edirne muharebeleri bir kere daha ispat etmiştir.

ğ. Henüz savaşa hazırlık devrinde komuta makamındaki bu kararsızlık bir de vaziyetin karışıklığı ilave edilirse, bundan doğan olumsuz olayların Edirne garnizonuna yapabileceği tesir göz önüne getirilirse ansızın Edirne

Kalesi'nin geleceği hakkında iyi bir hüküm verilemezdi. Bununla beraber kale kurmay heyeti herhangi bir sefer olmada çeşitli ihtimallere karşı gereken talimatları ve tatbik kabiliyeti yüksek olan bir örtme projesini hazırlamıştı. Komutayı eline alacaklara yardım için yeterli bilgiye sahip bulunuyordu. Uygulamaya geçebilmek için yalnız mevcut ve mürettep seferi kuvvetler ile malzemenin gelmesi şart idi.

h. Hâlbuki seferber olmanın ilan tarihinden önceki günlerde karışıklık gelecek için pek ümit verici görülüyordu. Buna rağmen kalenin barışta bütün mürettebatında ümitli bir mesai heyecanı hissediliyordu. Kolordunun vilayetle birlikte ve çabuk bir şekilde teşkil etmek istediği istihbarat hizmeti meselesi, henüz vaziyeti ve memleket savunmasının önemini kavramış olan ve bu uğurda askerler ile birlikte samimiyetle ve fedakârlıkla çalışmak gerektiğine inanmayan, bununla beraber vatanperverliği kendilerine vakfetmiş olan o zamanın ileri gelen bazı mülkiye memurları tarafından rağbet görmedi. Kolordu tarafından istenildiği üzere, Bulgaristan içerlerine casus gönderilmesine imkân elvermedi. Esasen buna zaman da yoktu. Sonunda kolordu kendi bölgesindeki hudut birliklerinden aldığı haberler ile avunmaya mecbur kaldığı bir sırada seferberlik emri geldi. Bu suretle karışıklık perdesinin bir kısmı kaldırılmış oldu.

i. Buna karşılık Edirne şehri içindeki Bulgar ve İngiliz Konsolosluklarının göz önündeki faaliyeti hiçbir şekilde engellenemiyordu. Bir kere bunlar av bahanesi ile bütün barış süresince savunma çevresinin gezmedik yerini bırakmamışlardı.

Edirne'deki bütün konsoloslar, mülki ve askerî büyük memurlarımızın bazıları ile dostluk tesisine çok çalışmışlar ve bu yüzden meydana gelen garip siyasi nezaketten istifade edilerek en gizli yerlerimize girip çıkmak istemişlerdir. Özellikle kale subayı ile temaslar aramaya İngiliz Konsolosu Kurmay Binbaşı Samson'un barıştaki temas ve tetkiklerinde, kale hakkında bazı ipuçları elde edip etmediği ve konsolosluk ortak çalışmasının gerektirdiği karşılıklı çalışmayla Bulgarları gereken hususlarda aydınlatıp aydınlatmadığı düşünceye değer meselelerdendir.

Tahkim planımızın tertibinde, birlikte çalıştırılan yabancı uzmanların Edirne'de bulundukları müddetçe, bazı konsoloslarla temasları gözden kaçmamış ve bu konuda hatta barış zamanında bazı dedikodular meydana çıkmıştı.

Bu durumu ileride gizli ve önemli işlerimizde takip edeceğimiz harekât için ne kadar uyanık davranmak gerektiğini, pek açık bir surette meydana koyduğu gibi müstahkem mevkilerde yabancı siyasi memurların bulundurulmaması lazım geldiğini de ispat etmektedir.

i. Edirne Kalesi seferberlik işinde muharip birlik olarak yeni bir teşkil meydana getirmekle görevlendirilmediğine ve kendisine mürettep savunma kuvvetlerinin seferber durumda katılması lazım geldiğine göre, yalnız barış zamanında kuruluştaki birliklerini seferi kuvvete ulaştırmaktan ibaret olarak basitçe görünen bir vazife ile yüklü zannediyordu.

Edirne Kalesi barışta Ek-3'te gösterilen kuvvetlere sahipti. Buna göre başta kendi karargâhı olduğu hâlde ayrıca bir Topçu Komutanlığı ve İstihkâm Komutanlığı³⁰ ve beş ağır alay karargâhını ve bunların ihtiva ettiği 14 tabur subay heyeti ile 57 sabit bataryayı beş Maksim Makineli Tüfek Bölüğünü ve altı bataryalı iki koşulu topçu taburunun ve bir kale istihkâm taburu ile küçük çaptaki fenni yardımcı birliklerinin seferi kadrolarını ikmalen ibaret olan seferberlik işlerini gözde büyütmemek lazım gelirdi. İş subay insan ve nakil vasıtaları gibi tertibatın gelmesinden ve daha barış zamanında hazırlanan cetveller gereğince bunları mürettep oldukları yerlere göndermekten ibaret kalacaktı. Fakat gerçek durum böyle olmadı. İstekler ve hazırlıklar uygulamada olmadı. Bu hususlar kalede seferberlik işlerinin meydana gelmesinde anlatılmıştır.

A. Edirne Kalesi Birliklerinin Barış Zamanındaki Genel Durumu

1. Seferberlikten önceki zamanda 1908 doğumlu askerin terhisi yönüne gidilmişti. Bu yüzden hem kale topçu birliklerinin hem de Edirne savunmasına tahsis edilecek diğer barış teşkillerin kadroları çok eksilmişti. Bu itibarla piyade topraklarının mevcudu ortalama olarak 300, bataryalar 30, süvari bölükleri 25 ere inmişti.

2. Subay mevcuduna gelince bu da hemen her birlikte en az üçte bir nispetinde noksanı. Seferberlik zamanından önceki günlerde kale komutanlığının yalnız ağır topçu ve istihkâm birlikleri subay noksanını ikmal için, teğmen ve yüzbaşı rütbesinde 40 ağır topçu ve 10 istihkâm subayı istemesi bu konuda yeterli bir fikir verir.

3. Bu subaylar seferde meydana getirilecek herhangi bir teşekkülün ihtiyaç karşılığı değildi. Bunlarla yalnız barışta mevcut kale teşkillerine ait noksanların kapatılması gözetilmişti.

4. Barış zamanındaki kadro gereğince hayvan mevcudu :

Bu da üçte bir nispetinde noksan bulunuyordu.

B. Muhtelif Savunma Tesislerinin Durumu

1. Avcı Hendeği ve Tel Örgüsü

Seferberlik ilanı günü, piyade işgal kuvvetleri için ikisi batı cephesinde ve bir bucağı doğu cephesinde olmak üzere bütün savunma çevresi üzerinde toplam 3,5 km'lik avcı siperleri ile tel örgüsü yapılabilmişti.

2. Direnek Noktaları

Yeni hiçbir direnek noktası yoktu. Yalnız Kazantepe direnek noktasının beton kışlası, cephe atış hattı ve tel örgüsü ile birlikte cephe hendeği kısmen ikmal edilmişti. Boğaz hattında hafriyata bile başlanmadığından bu istihkâm başlı başına bir direnek noktasından

³⁰ İnşaat İstihkâm Komisyonu, Kale İstihkâm Komutanlığı hâline girecek idi ve gerçekte de böyle oldu. (Y.N.)

beklenen savunma özelliğinden mahrum bulunuyordu. Karagöz eski tabyasının ön hendeğinin değiştirilmesine ve beton kışlasının inşasına henüz başlanmıştı.³¹

Projede tesis edilecek diğer 20 direnek noktasından Kafkas, Cevizlik, Yeni Ayvaz Baba, Yassı Tepe direnek noktalarının toprak işlerine başlanmıştı. Bunların ikmalleri şöyle dursun bir avcı hendeği özelliğinden bile mahrum olmalarına rağmen inşaattaki ilk durumları ve mevcudiyetleri ile ayrıca zarara sebep olmuşlardır. Bu büyük toprak yığıntılarının bir tarafa yığılarak düzeltilmesi için yüzlerce amele kullanmak ve aylarca çalışmak lazımdı.

3. Batarya Mevzileri

Asıl savunma hattı üzerindeki sabit bataryalardan batı cephesinde bulunan büyük çaplı toplara ait beton inşaat tamamen yapılmış, doğu cephesindeki bataryaların ise yalnız döşemeleri bitirilebilmişti. Yani doğu cephesindeki bataryalarda cephe gözleri, erat sığınakları yapılamamıştı.

Güney cephesine gelince; Bu da doğu cephesi durumunda idi. Bununla beraber, bu bitirilmeyen inşaat bütün savunma çevresi üstündeki bataryaların atış yapmasına engel olacak bir durumda değildi.

4. Gözetleme Yerleri, Korunmuş Yerler ve Bunların İrtibat Yolları

Tahkim planı gereğince miktarı altmışa çıkması lazımken gözetleme veya muhabere idare yerleri, tasarlanmış seferi beton ikametgahların ayrıca piyade işgal birliklerine ait korunmuş yerlerle bunların arasında tesisi düşünülen zikzak yolların hiç birisine henüz başlanmış değildi.

5. Atış Meydanı

Savunma çevresinin tamamen bağılık olması nedeniyle Edirne Kalesi'nde atış meydanı hazırlanması konusu önem taşıyordu. Bu bağların barıştan itibaren kamulaştırılmamış bulunması dolayısı ile hazırlanamayan atış meydanının temizlenmesi işi, seferberlik çalışması arasında önemli zaman ve insan kaybına sebep olacaktı.

6. İleri Sürülmüş Mevziler

Edirne Kalesi savunma hattının dışında kalan kuzey ve batıya geçecek düşman kuvvetlerine karşı tesir yapmaya uygun durumları dolayısı ile kendilerinden yararlanılamayan ancak ileri sürülmüş mevziler hâlinde tutulması lazım gelen doğuda Mezar Tepe, Kumlar Tepe, Maltepe, Kuştepe, batıda, Avarız, Üçhöyükler, Ekmekçi köy höyüğü güneyde Kartaltepe gibi sırtlarda ve tahkim planına sokulmamasına rağmen, kale komutanlığınca işgali için tertibat alınan Maraş bölgesinde tahkimat adına hiçbir şey yapılmamıştı.

³¹ Bu beton inşaat, düşman kuşatma hattını tesis edip de ateş ile Karagöz tabya ve civarını topa tutmaya başladığı zamana kadar devam edilmiştir. Ancak bir taraftan düşmanın ateşi ve diğer taraftan kışın gelmesi adı geçen beton inşaatın tatiline sebep olmuştur. (Y.N.)

Yalnız Maraş bölgesinde, iyi bir tesadüf eseri olarak 1909 senesinde yapılan ve uzunca süren bir tatbikat sırasında söz edilmiş iki bölüklük bir avcı siperi, arazi tabiatının sağlamlığı yüzünden adeta betonla giydirilmiş ve takviye edilmiş olarak durumunu korumuştur.

7. Yol

Asıl savunma hattı üzerinde yapılması kararlaştırılan askerî yollardan batı cephesinde, ikmal edilmiş doğu ve güney cephelerinde şehir yollarından istifade edilmek istenilmisti.

Dönemeçli yollara gelince; Aynı şekilde batı cephesine askerî bir yol yapılmış, diğer cepheler için şehir yolları ile yetinmek yönüne gidilmiştir. Maraş bölgesi ile hiçbir irtibat yoktu. Bunun için Arda üzerindeki demir yolu köprüsüne dönecek ve aynı zamanda trenin hareketine engel olmayacak bir döşeme İstanbul imalathanelerine ısmarlanmıştı. Savunma çevresinden yağışlı mevsimde ileri mevzilere gidip gelmek zor bir işti. Buralara kestirme ve korunaklı olarak gidip gelmeye uygun yollar dahi yoktu.

8. Dekovil

Batı cephesinde dönemeçli dekovil ikmal edilmiş, aynı dekovil doğu cephesi gerisindeki taş ocaklarına kadar uzatılmıştı.

Güney cephesine dönemeçli dekovil uzatılmasından vazgeçilmiş merkezin bu cephe ile irtibat ve ulaşımı için kamyonlardan istifade edilmesi düşünülmüştü. Yine bu cephede dekovilden vazgeçilmiş bunun yerine Edirne'den geçen ana demiryolunun yerine kullanılması daha uygun ve hesaplı görülmüştü. Bu ana hat aynı zamanda ikinci derecedeki Maraş bölgesini kalenin güney cephesine bağlayacaktı.

9. Su Tertibatı

Asıl savunma hattı üzerindeki su ihtiyacı için tesisi düşünülen sarnıçlardan yalnız batı cephesinde üç adet yapılmıştı. Diğer cepheler için hayvanlarla merkezdeki çeşmelerden ve nehirlerden su taşımaktan başka çare kalmamıştı.

10. Muhabere Vasıtaları

Barış zamanındaki telefon şebekesi savunma çevresi üzerindeki tesisat ile merkezdeki komuta heyetini diğerine bağlıyordu. Fakat bu havai ve basit hatlar bir sefer ihtiyacını tatmin edecek nitelikte değildi. Bununla beraber, bir sefer ihtiyacını temin edecek derecede elde telefon ve telgraf malzemesi ve gizli birlikler ile kale arasında irtibat tesisi için 10 adet pırıldak mevcuttu. Kale de bir adet telsiz müfrezesi vardı. Bu müfreze elindeki telsiz cihazının muhabere gücü normal olarak 150 km.yarı çaplı bir daireyle sınırlıydı.

11. Keşif Vasıtaları

Kaleye barışta keşif vasıtaları olarak yalnız bağlı bir balon verilmiş ve bunun şişirilip uçurulmasına yarayacak bir hangar tesis edilmiştir. Ancak

balonu devamlı surette uçurmak için lazım olan gaza ait yeterli miktarda maddelerin kaleye getirilmesine imkân olmamıştı. Elde mevcut gaz, balonu ancak bir iki defa faaliyete getirmeye uygundu. Balonun kullanış tarzını ise kalede başta balon müfrezesinin komutanı olduğu hâlde ne yazık ki hiç kimse bilmiyordu.

İşildak müfrezesinin 12 adet doksanlık işildağından yalnız beşi kalede bırakılmış diğerleri Trablusgarp Savaşı nedeni ile diğer mevkilere gönderilmişti. Elde mevcut işildaklar için savunma çevresi üzerinde gerekli olan mevziler hazırlanmamıştı.

12. Cephanelikler

Kalelerde mühimmatın her türlü hava tesirlerine karşı korunması, barışta suikast ve kazalardan (sabotajlardan) savaş esnasında bombardımanlardan korunması çok önemli bir mesele idi. Edirne Kalesi'nde mevcut olan mühimmatın bir kısmı savunma çevresi üzerindeki eski tabyalarda, bir kısmı doğu cephesi gerisinde Kokarca cephaneliği adını taşıyan eski tarzda inşa edilmiş bir cephanelik binasında bulunuyordu.

Yeni plan gereğince beş beton cephanelik, dört barut deposu, bir mermi ambarı henüz bitirilmiş bulunuyordu. Ancak seferberlikten önceki günlerde bunlar henüz kurumamış bir vaziyette idiler.

İşte seferberlik günlerinde yapılacak önemli işlerden biri ve en tehlikeli cephaneleri savunma çevresinden içeriye, emin yerlerden nakletmek durumu idi.

13. Sıhhi Kuruluşlar

Barış zamanında Edirne garnizonu ihtiyaçları için yalnız bir hastane mevcuttu. Bu hastane oldukça modern aletlerle mesela röntgen gibi o zaman için en yeni sayılan malzemelerle donatılmış bulunuyordu. Hâlbuki en çok 200 kişilik fazla hastayı kabule uygun olan bu hastane, elbette sefer ihtiyacını karşılayacak durumda değildi.

14. İaşe Tertibatı

Hudut kalesi olmasına rağmen, Edirne'de mevcudun muhafazası ve değiş tokuş yapılarak gıda özelliğinin kaybedilmemesi lazım gelen ve hiç olmazsa bir aylık iaşe maddelerine sahip bulunması için gerekli olan erzak ambarları tesis edilmemişti. Birliklerin iaşesinde orduya erzak getirenlerden alınan erzakla günü gününe beslenmek usulü izleniyordu.

C. Silah ve Cephane Durumu

1. Yukarıda sırası geldiğinde açıklandığı üzere kalenin barış kuruluşunda 57 sabit batarya vardı. Bu bataryalardan 30'u her biri ateşli 8,7'lik, altışar mantelli toptan oluşuyordu. Toplam 180 top bulunuyordu. Doğrudan doğruya sahra silahı olan bu toplar savunma çevresi üzerinde sabit bataryalar hâlinde diğer daha büyük çaptaki bataryalar ile bir hizada olarak hazırlanmışlardı.

O zaman, topçuların uzak veya yakın muharebe topçusu olarak ayrılması kimse tarafından bilinmiyordu. Bununla birlikte bir tasnif ve hazırlık için eldeki çeşitli silahlar arasındaki menzil farkı buna çok uygun değildi. Bu bataryaların menzilleri en çok 6 km'ye çıkabiliyordu.

2. Bu bataryalardan sonra silahlanma arasında ikinci bir çoğunluk teşkil eden eskiden kalma kızaklı 15'lik 13 batarya vardı. Bunlar 78 topu kapsıyordu. Çok iri olan bu topların menzilleri ise o zaman dumansız barut tatbik edildiği hâlde bile ancak 7,5 km'yi güç buluyordu.

3. Bundan sonra kalenin toplam 57 bataryasından altısını 36 topu kapsayan ve 7 km atış yapabilen sehpalı 12'likler üçüncü Yunan Harbi ganimetlerinden olan ve 12 toptan ibaret bulunup, dumansız barut tatbiki hâlinde 10 km atış yapabilmesi itibari ile de sabit bataryalar içerisinde en iyi silah kabul edilen 10,5'luklar teşkil ediyordu.

4. Bundan başka 12 topu kapsayan 15'lik sehpalı iki batarya ile 15'lik iki hayvan bataryası ve bir batarya, 21'lik havan yukarıda adı geçen yerli 57 batarya hesabının son rakamlarındandır.

5. Bu son bahsedilen dört bataryadan 15 cm çapındakilerin menzillerinin 3800 metreyi, 21 çapındakinin menzili 4500 metreyi aşamıyordu.³²

6. Edirne Kalesi, seferber olmadan kısa bir zaman önce katılan 18 adet 10,5'luk seri ateşli topçu ve aynı şekilde 18 adet 15'lik ağır obüsü kapsayan iki koşulu tabura çok güveniyordu. Bununla birlikte bu toplardan ağır sahralar o zaman ancak 10 ve ağır obüsler 7 km'den daha fazla mesafeye atış yapamıyorlardı. Ancak seri ateşli olmaları ve özellikle koşulu ve çalışır bulunmaları kendilerine büyük bir değer verdimişti. Yazık ki bu toplar İtalya Muharebesi dolayısı ile kaleden alınmış ve Çanakkale, İzmir, Selanik gibi çeşitli mevkilere sevk olunmuştu. Bu toplar kaleye yetiştirilemeyecekti. Gerçekte bu toplar seferberlik günlerinde güç bir şekilde kaleye iade edilebilmişlerdi. Önemli mühimmat ve malzemesinden bir kısmı ötede beride kalmış gitmiştir. Kale bunun acısını (12 Mart 1913) son hücumlara maruz kaldığı günlerde, bu toplara kör tapa ile atışlar yaptırmak mecburiyetine girmek sureti ile tatmıştı.

7. Ağır topçu silahları hakkında verilen ayrıntı, kale silahlandırılmasının büyük bir önemi olmadığını meydana çıkarmaya yeterlidir. Kale sonradan kendisine katılan kuvvetlerin beraberlerinde getirdikleri seri ateşli sahra topları ile takviye edilmiştir.

³² Batı cephesinde Reşadiye bataryası ismi ile büyük masraflarla dökülen beton bloklar içerisine tabii edilmiş ve harp esnasında yerinden kımıldatılıp başka bir mahalle taşınmasına da imkân görülmeyen bu batarya bütün muharebe müddetince düşmana atış yapmak için hiç bir fırsat bulamamıştır. Çünkü bu cephede düşman hiçbir zaman 4,5 km'den daha yakına sokulamamıştır. Bu vaziyette kalan batarya Komutanı hırsını ve hıncını yenmek ve aynı zamanda elindeki cephaneyi sarf etmek için kale düşman eline geçerken, herhangi bir hedefe değil havaya atışlar yaptırmaktan kendini alamamıştır. (Y.N.)

Edirne Kalesi muharebenin başlangıcındaki faaliyetinin önemli bir kısmını, aktif tümenlerin sahra topraklarının varlıklarına ve gücüne borçludur. Edirne Kalesi'nin tahkiminde takip edilen yarım tedbir sistemi, silahlanmaya da etki etmiştir.

8. Mevcut ile yetinmek eskiye karşı gereğinden fazla bağılılık göstermek veya faaliyet hâlinde görünen herhangi bir silahı göz göre göre kadro haricine çıkaramamak gibi düşünce ve hareketler dünyanın her ordusunda hüküm süren ruhi bir durum veya mali bir mecburiyetten ileri gelmektedir. Canlı cansız her mevcudun bir süresi, uygun bir ömrü veya hayatı olduğu kabul edilmelidir. Gereksiz şeylerin korunması, gerekli olanın elden çıkmasına sebep olur. Özetle hastalık derecesindeki muhafazakarlığı yıkmak tahkimat, teşkilat, silahlanma ve eğitim gibi işlerde daima yeniliği aramak lazım gelir. Bunun tersi hareket için yanlış hesaplar ve hastalıklı düşüncelerden uzak durmalıdır. Devlet düzeni işlediği, taktirde o zaman mevcut ile yetinmek mevcudun zayıf ve noksanını manevi güçle kapatmaya çalışmak elbette en doğru hareket tarzı ve gerçek bir çaba olur.

9. Edirne Kalesi'nin silahlanması işine girildiği zaman hiç kimse yukarıda işaret edilen düşüncelerle kendini yormadı. Fikirler ve görüşler bilinçsiz bir şekilde gezinmişti. Akdeniz Adalarından, Boğazlardan, Çatalca'dan ve Bolayır'dan 15'lik kızaklı topraklar arandı. Bunlardan 78 adedi Edirne'ye nakledildi. Bunların yerlerinden sökülmesi nakliyesi mevzilere yerleştirilmesi ve bunlara ait teşkilatın durumu göz önüne getirilirse, silahlanma için başlangıçta karşılaştırmalı ve ölçülü bir hesaba girilmediği ve bu yüzden yapılan fedakarlığın büyüklüğü meydana çıkar.

Hâlbuki bu fedakarlıklarla Edirne Kalesi'ni daha modern bir şekilde silahlandırmak mümkün olurdu. Bu imkân kim bilir belki Türk – Bulgar Savaşı'nın geleceğine daha başka türlü tesirler yapmış bulunurdu.

10. Yukarıda bahsedildiği üzere koşulu ve seri ateşli ağır sahra ve obüs bataryaları ayrı olmak üzere barış kadrosuna dâhil olan ve seferde katılacak olan topçular için elde yeterli derecede cephane mevcuttu. Ancak mevcut mühimmatın altıda birisi yeni ve geri kalanı eski ve dumanlı barutlu idi.

Piyade cephesine gelince, Edirne savunmasına ayrılacak piyade kuvvetleri için bütün sefer müddetince yetecek kadar bol bulunuyordu.

11. Mevzideki bataryalar aynı zamanda martin tüfekleri ile silahlandırılmıştı. Kaleye ayrılan seferi kuvvetlerden nizamiye birliklerinin ellerindeki mavzerlerin, martin tüfekleri ile değiştirileceği biliniyordu. Değiştirilmiş martin silahlarının atışlarda iğnelerinin kırılması eğitimi ve inzibatı çok zayıf olan redif birliklerinin maneviyatına daima kötü tesirler yapmıştı. Bu durum bütün muharebe süresince aşağıdan yukarıya kaledeki bütün komuta heyetlerinin sevk ve idare işini karıştıran zorlaştıran bir etken olarak kalmıştır. İyi bir silah, kötü bir muharip elinde nasıl zararlı ise, kötü bir silah da, iyi bir muharibi zarara uğrattı. Yalnız nefisini değil çevresini içine

alan tehlikeli bir unsur hâline getireceği hiçbir zaman unutulmamalıdır. Bu gerçeği Edirne'yi savunanlar yaşamıştır.

Uçmazdan önce bir uçağın her küçük paçasının kontrolü ne derece önemli ise, muharebe hattına girmeden önce bir avcı erinin silahının muayenesi aynı önem ve değerde görülmelidir.

Şimdiye kadar Edirne Kalesi hakkında verilen açıklamalardan bu hudut kalesinin (bir kaleyi temsil eden direnek noktalarından aralık tahkimatından mahrum bir vaziyette ve silahlanma bakımından daha sonra muharebe vaziyetlerinde de görüleceği üzere) düşmana üstün olmayan şartlar içersinde harbe girmiş bulunduğu açıkça ve kolayca anlaşılır.

3. EDİRNE KALESİ'NDE SEFERBERLİK DURUMU

A. Genel Tertipler

1. Seferberlik olma emrinin gelmesi, kale komuta heyetinde hüküm süren belirsizliğe son vermiş ve savaş hazırlığı için ciddi bir faaliyete girilmişti.

Gerçekte seferberlik zamanında yapılacak işler kale komutanlığınca tamamen barıştan itibaren düşünülmüş kale içinden ve dışından komutanlık emrine yeni baştan verilecek birliklere ait görevler tertip edilmiş, bir çok seferi kağıtlar hazırlanmıştı.

2. Kale Komutanlığı 4 ncü Kolordudan 1 Ekim 1912 saat 19.00'da aldığı seferberlik emrini derhâl ilgililere bildirmişti. Zamanında hazırlanmış seferi kağıtlar talimatlar gereken makamlara birliklere ve hatta bazı şahıslara dağıtılmıştı.

3. Seferberliğin ilanının ardından kaleye bir taraftan ikmal erat ve subaylar ile nakil vasıtaları, çeşitli malzeme ve özellikle iâşe maddeleri geleceği diğer taraftan birliklerin katılacağı biliniyordu.

Gösterişli birlikler genel surette 4 ncü Nişancı Alayı, 10 ncu Nizamiye Tümeni, 12 nci Süvari Alayı Edirne, Gümölcine, Karahisar Redif Tümenlerinden ibaret olacaktı. Tümenlerin gelme zamanları ve savaş özellikleri göz önüne alınarak bunların hangi cephele tutacakları önceden kararlaştırılmıştı.

Nişancı Alayı ile 10 ncu Nizamiye Tümeni ve 12 nci Süvari Alayı gibi savaş özelliği kale komutanlığınca inkar edilmeyen birliklerin hiçbir zaman cephelere verilmesi düşünülmemişti. Bu birlikler özellikle dışarıdaki muharebelerde ve sonunda kale içinde seyyar ihtiyatta kullanılacaktı.

Bu itibarla Edirne Redif Tümeninin batı cephesine, Gümölcine Redif Tümeninin Maraş bölgesi dâhil olduğu hâlde güney cephesine ayrılması kararlaştırılmıştı. Doğu cephesi için gelmesi gecikecek olan Karahisar Tümeni yerine Babaeski Redif Tümeninin en kısa sürede yetiştirilmesi istenmişti.

4. İkmale ait maddeleri kabul edecek bir komisyon seferberliğin birinci günü Karaağaç Demiryolu İstasyonunda faaliyete geçecekti. Bu komisyonun kimler tarafından teşkil edileceği ayrıntıları ile düşünülmüştü. Seferberliğin ilanından önceki günlerde bu komisyon daha zayıf bir personel ile ve başka bir isim altında Edirne'nin Karaağaç demir yolu istasyonunda faaliyete bile geçirilerek seferî provalara başlanmıştı. Seferberliğin ikinci günü bu komisyon talimatlara uygun şeklini almıştı.

5. Bu komisyon verilen talimat ve bunun ekleri olan cetveller sayesinde hiçbir sıkıntı çekmeksizin ve özellikle seferberlik günlerinde çok bunalmış olan kale komutanlığını hiç rahatsız etmeksizin vazifesini yapabilecek hâlde idi.

Yapılacak iş, eldeki cetvellere göre gelenleri tertip edildikleri yerlere sevk etmek üzere her birlikten sıra ile geçici olarak bulundurulmuş memurlara teslim etmekten ibaret kalacaktı.

6. Fakat gerçek durum yapılan hazırlıklara uymadı. Kaleye gelenlerin ne cinsi, ne miktarı, ne de geliş zamanları barış zamanında hazırlanan cetvellere, üst makamlarla komutanlıklardan verilmiş olan talimatlara kesinlikle uymadı.

İkmal askerinin geliş tarzı çok kötü idi. Topçu askeri yerine gerekli olmadığı hâlde denizci, piyade yerine gereğinden fazla süvari erleri geliyordu. Bu yetmiyormuş gibi görevliler arasında hiç yeri olmayan ve kale için zararlı, tüketici ve faydasız insanlardan başka bir şey olmayan bir takım koruma askeri de gelenler arasında idi.

Bunları iade etmek hüküm süren perişanlığı büsbütün felaketli bir hâl sokmaktan ve sonunda kaleyi mürettebattan mahrum bırakmaktan başka bir şeye yaramayacaktı. Yukarıdan verilen emre uygun olarak, bu koruma askerinden taburlar teşkil edilerek bunlara savunma çevresi dışında kalan demiryollarının korunması görevi verilmiş ancak bunların hiç birisinin yol boyunda kalarak vazife görmediklerini teçhizat ve silahları ile birlikte çil yavrusu gibi dağıldıklarını gerçek olaylar göstermiştir.

İstanbul'dan itibaren Trakya'nın bütün istasyonlarından "Allah'ını seven trene binsin Edirne'ye gitsin" tarzında kaynağı belli olmayan bir emre uyarak trene binip gelenler, belki de yanlış ve kötü bir zihniyetle hareket muharebelerinin yorucu ve hareketli safhalarından kurtulmak için Edirne şehrine çıkmanın en iyi çare olacağını düşünüyorlardı. Bu askerleri kabul etmekten ve bunları zorunlu olarak, sınıf farkı gözetilmeksizin birliklere dağıtmaktan başka çare kalmamıştı. Bu kargaşalık yüksek makamlara arz ediliyordu. Yazık ki her makamın kendine ait yapılacak işleri çoktu. Kimse aşağıdan gelen feryada önem vermiyor, kulak asmıyor ve her yüksek makam, sorumluluk ve tehlikeyi yükletecek ast makam arıyordu.

7. Edirne Kalesi bir taraftan barış zamanındaki mevcudunu seferber hâlde koymak ve bir taraftan kendisine verilen büyük birliklerin celbini

çabuklaştırmak ve bunları yeni vazifelerine sevk etmek zorunda olduğu gibi, hudut boyundan itibaren kendisi ile ilgili sahada örtme vazifesini yapmakla görevliydi.

Bunun için seferberlik projesine göre beş harici müfreze tertip edilerek görevlendirilecekti. Müfrezelerin tertibinde en kısa sürede ve değerli elemanları kapsayan birliklerle iş görülmesi göz önünde tutulmuştu.

Bu maksatla örtme vazifesinin en önemli kısmı, kale seferi kuvvetleri arasına sokulan ve barış zamanından itibaren Edirne Kalesi'nde bulunan 4 ncü Nişancı Alayı ile 10 ncu Nizamiye Tümenine verilecek ve bu birlikler en kısa yoldan kale dışına çıkarılacaktı. Gerek bu iki müfrezenin ve gerek diğer üç müfrezenin faaliyet sahası ve bunları tamamlayan kuvvetler Ek-4'te gösterilmiştir.

B. Birinci Harici (Doğu) Müfrezesi

(Dördüncü Nişancı Alayının Harekâtı)

1. Harici müfrezelerden birincisi, örtme vazifesini Tunca doğusunda büyük kısmı ile Lalapaşa³³ – Hanlıyenice³⁴ sırtlarında bulunmak ve imkân elverdikçe elden çıkmamak ve kaleden irtibatı kesmemek şartı ile taarruz ederek yapacaktı. Bu sırada sahra ordusuna mensup olup Karapınar çiftliği ile Hacıdanişment arasında düşmanı gözetlemekle görevlendirilen 11 nci Süvari Alayı ile irtibatta bulunacaktı.

Bu müfreze savunma şartlarının uygunluğu, barış zamanında tespit edilen Hanlıyenice sırtlarında ihtiyaç görüldüğü zaman oyalama muharebesi yapacak ve üstün kuvvetler karşısında muharebe ederek kaleye çekilecekti. Ancak kaleye dönmek mutlaka kale komutanlığının emri ile olacaktı. Bu müfrezenin kaleye dönüşünde, normal olarak vazifesi doğu cephesi özel ihtiyatını teşkil etmekten ibaret kalacaktı.

2. Seferberlik emri ile beraber harekete geçmesi gereken 4 ncü Nişancı Alayı seferberliğin üçüncü günü yani 3 Ekim 1912 Salı günü sabah saat 05.30'da kaleden hareket edebildi. Müfreze bu gecikmede haklıydı. Bir kere koca bir alayın mevcudu, ilk gelen ikmal askeri kendisine verilmiş olmasına rağmen henüz 700'ü zor bulmuştu.

Nakil vasıtası olarak, cephane taşıyacak bir yük hayvanı bile yoktu. 4 ncü Kolordu Komutanlığının henüz Edirne'de bulunuşu ve harp tekliflerini kendisi yaparak bütün kaynaklara yalnız kolordu hesabına el koyuşu, kalenin en gerekli ihtiyaçlarının kendiliğinden sağlanmasına imkân bırakmıyordu.

Kale Komutanlığı Edirne dâhilindeki kaynaklardan bağımsız olarak yararlanmaya ancak 5 Ekim 1912'den itibaren imkân bulmuştu. Bu tarihte 4 ncü Kolordu Komutanlığı, Uzunköprü'ye doğru giderek kaleyi terk etmiş bulunuyordu.

³³ Edirne İline bağlı ilçedir. (Ç.N.)

³⁴ Edirne İlinin Lalapaşa ilçesinin merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

Ne çare ki Kolordu Edirne'yi terk etmeden önce kale savunucularına yarayacak bütün kaynakları da kurutmuş bulunuyordu. Bu durumda dahi bağımsız kaldıktan sonra Kale Komutanlığı gerek şehir içinde ve gerek savunma çevresi dışındaki kaynaklardan çok fazla yararlanmış ve bir çok eksikliğini kapatabilmişti.

3. İşte doğu müfrezesi adını taşıyan birinci örtme müfrezesi yukarıda açıklanan zorluklar içerisinde, hareket için emir aldıktan sonra kaleden ancak 3 tane çift koşulu ve bir tane tek koşulu araba alabilmiş ve iki günlük bir gecikme ile örtme vazifesine çıkabilmişti.

4. Doğü Müfrezesi 4 Ekim 1912'de Hanlıyenice sırtlarına ulaşmış ve aldığı talimat gereğince bu sırtlarda tahkimat yapmakla beraber hududa doğru zayıf keşif müfrezeleri çıkarmış bulunuyordu. Kale ile irtibat Lalapaşa'da ki sivil telgraf merkezinden yararlanılarak yapılıyordu.

Müfreme bu durumda iken bir taraftan kaleden gönderilen asker, giyecek, teçhizat ve nakil vasıtaları ile noksanlarını ikmal ediyor. Aynı zamanda kale komutanlığının talimatına uyarak civar köylerden elde edebildiği iâşe maddelerini kaleye sevk ediyordu. Müfremenin bu çalışması 6 Ekim 1912 tarihine kadar değişmeden devam etmiştir.

Doğü Müfrezesi, Tunca ve Meriç arasındaki örtme vazifesinde kullanılan 10 ncu Nizamiye Tümeninin Tunca Nehri üzerinde ve Avarız civarında kurulan askeri bir köprüden ihtiyaç olduğunda doğuya geçirilerek doğu bölgesindeki harekâta iştirak ettirileceğinden haberdardı.

5. Bununla birlikte Kale Komutanlığı düşmanın büyük kuvvetlerle Tunca ve Meriç arasından görünmeyip, doğrudan doğruya Tunca doğusundan gelmesi hâlinde 10 ncu Nizamiye Tümenini batıda kullanılmaz bırakmıştı. Bu tümeni doğuya geçirerek birinci doğu müfrezesi ile birlikte düşmana karşı yapılacak taarruzda kullanacaktı.

6. Kale komutanlığının bu düşünceleri ve buna dair hazırlıkları harbin ilk devresinde vazifesini hareketli bir şekilde yapmak istediğine bir delil ise de, daha sonra görüleceği üzere ne yazık ki uygulamalar düşüncelere tamamen uydurulamadı.

C. İkinci Harici (Nehreyn)³⁵ Müfrezesi

(10 ncu Tümenin Harekâtı)

1. Yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere Edirne Kale Komutanlığı düşmanın önemli teşebbüslerinin o zaman kalece Nehreyn adı verilen Tunca ile Meriç arasından batı cephesine karşı gelişeceğini en kuvvetli ihtimal olarak görüyordu. Bu bölgede düşmanın huduttan itibaren kalenin en önemli birliği olan 10 ncu Nizamiye Tümeni ile karşılanması kararlaştırılmıştı.

³⁵ Nehreyn : İki nehir, (iki nehir arası) Fırat ve Dicle arası. Mezopotamya. Develioğlu, s. 819, (Ç.N.)

2. Kale Komutanlığı bu görüşünde çok da yanılmamıştı. Gerçekte düşmanın harp ilanı ile beraber, 2 nci Ordusu Edirne'nin batısından görünmüştür.

Düşmanın beklenen bir bölgeden gelmesine rağmen başlangıçta batı cephesine taarruz etmemesi sebebini Türk komuta heyetince barıştan itibaren yürütülen görüşmelerin ve kararların isabetsizliğinden çok kalenin Bulgarlara gereğinden fazla korku vermiş olduğuna inanmak daha uygun olur.

Gerçekten o zaman 2 nci Ordu Komutanı bulunan General İvanof, harpten sonra yayınladığı Balkan Harbi adlı kitabında Edirne'nin gerek tahkimat ve gerekse silahlanma yönünden birinci derecede bir kale sayılamayacağı, Türklerin gerçek düşmanlarının Bulgarlar olduğu dikkate alınırsa, Edirne'nin birinci derecede bir kale rolü oynadığı anlaşılır demekle Bulgarların korkularını ortaya çıkarmıştır. Fakat aynı kitapta şu sözler de yer almıştır. 2 nci Ordu Komutanlığı daha barış zamanında Osmanlı Devleti ile bir harp olduğu zaman, daha başlangıçta Edirne'ye seri bir taarruz yapılmasını ve bunda başarılı olunamadığı takdirde kale tamamıyla savunmaya hazır bulunacak olursa o zaman kuşatmaya geçilmesini düşünüyordu. Böyle bir teşebbüs başarılı olur ve kale daha başta ele geçirilirdi. Bunun için seri hareket etmek ve doğruca Meriç'in iki sahilinden hedefe yürümek lazımdı.

Ordu komutanlığının Ekim ayının üçüncü günü, 9 ncu Tümeni daha güneye ve doğuya yönelterek ve güneyden dolaşarak hududa yaklaştırmak istemesinin sebebi bu idi.

Türklerin seferberlik birlikleri hakkındaki bilgilerin birbirine uymamasından, Türklerin henüz hazır olmadıkları anlaşıyordu. Bulgar 2 nci Ordu Komutanının daha harpten önce Edirne'nin baskın tarzında seri bir hücumla düşürülebileceği kanaatini taşıdığını ve harbin başlangıcında aynı amaç ile hareket ettiğini ortaya koymaktadır.

Harpten sonraki Bulgar yayınları kale komutanlığının bu yöndeki görüşünü kuvvetlendirmektedir.

3. Kale Komutanlığı 10 ncu Tümenine Nehreyn arasında şu manevraları yaptırmak istemişti.

a. Düşman büyük kuvvetleri ile Nehreyn arasından geldiği ve doğruca batı cephesine yüklendiği takdirde, bununla savunma yeri karşısında oyalama muharebeleri yapmak,

b. Zor durumlar karşısında nizamiye tümenini üstün düşman kuvvetleri karşısında ezdirmemek ve geri çekmek.

c. Bu geri çekilme harekâtını batı cephesini savunmakla görevlendirilen Edirne Redif Tümeni ve ileri mevzilerden itibaren nizamiye tümenini daha harbin başlangıcında mevziî muharebelerine kaptırmamak.

ç. Düşman Nehreyn arasından büyük kısımları ile gelmeyip daha büyük ihtimal ile tamamen Tunca doğusundan ve az bir ihtimal ile Meriç güneyinden görüldüğü taktirde, 10 ncu Tümeni Tunca doğusuna veya Meriç güneyine geçirmek ve taarruz ederek düşmanın kuvvetlerini üzerine çekmek.

d. Düşmanın Nehreyn arasından gelerek Tunca doğusuna kuvvetler geçirmek istemesi gibi bir ihtimal vardı ki böyle bir durum karşısında tümeni batı cephesinde alıkoymakla beraber ihtiyaç olduğunda kaleden ayrıca kuvvetlerle takviye ederek düşmanın yan ve gerilerine taarruza sevk etmek.

4. Kale komutanlığının görüşlerini bilen ve barışta Kale Komutanlığı ile birlikte yapılan harp oyunları ile karar altına alınan bu isteklerin bazıları 10 ncu Tümen tarafından belki de uygun görülmemiştir. Uygulamada görüleceği üzere tümen Nehreyn arasından gelen düşman yürüyüş kollarını düşmanca hareketleri ile şaşırtmak ve bunlara zaman kaybettirmek imkânına sahip idi. Ancak bir taraftan birliklerin yeni harbe girmesinden doğan şaşkınlık, bu şaşkınlığa asker arasındaki gayri müslimlerin yaptıkları zararlı tesir ve telkinlerin de katılması ile, arzu edildiği üzere uygulamaya geçilememiştir.

Balkan Harbinin başında bütün ordudaki enerji noksanı, Edirne çevresindeki birliklerin bölükten itibaren en büyüğünün komuta heyetlerinde az çok hissedilmiştir. Bir yılğnlıktan çok şaşkınlığa benzeyen komutadaki bu karar verme zaafı Edirne'de ciddi muharebeler başladıktan sonra bir zaman kahramanlık göstermişse de bu güç ilerde görüleceği üzere Edirne Kalesi'nin dünya harp tarihinde ilk defa olarak maruz kaldığı garip bir ateşkesten sonra tabii ömrünü normal olarak bitiremeden ölüme mahkum olmuştur.

5. 10 ncu Tümenin kale komutanlığına aykırı olarak taşıdığı zannedilen fikirlerden biri de, ilk fırsatta Tunca doğusuna geçmek ve faaliyetini bu sahada göstermekti. Bu düşünceler tümenin Nehreyn arasından gelip Tunca doğusuna geçmek isteyen düşman kuvvetlerine yeterli derecede etkili olmasını engellemiştir.

6. 10 ncu Tümen Komutanlığı bir kale içinde mahsur kalıp savunma muharebesi yapmaktansa, taarruz harekâtının gelişimine ümit bağladığı sahra ordusunun kale yakınına gelmesi zamanının gecikmeyeceğini ve ona katılacak kale muharebelerinin sıkıcı safhalarından uzak kalacağını sanmakta idi. Fakat Kale Komutanlığı daha harbin başlamadığı zamanlardan itibaren tamamen kötü bir zihniyetle sahra ordusunun Edirne doğusundaki taarruz harekâtına ve bunun sonuçlarına şüpheli gözle bakmış ve bu görüş kalenin sevk ve idaresine az çok tesir yapmıştır.

Kale Komutanlığı sahra ordusuna yardım fikrini harbin başından sonuna kadar taşımıştır. Fakat kalesini düşmana kaptırmamak fikrini her şeyden üstün tutmuştu. Bu itibarla elinden kuvvet kaçırmamak endişesi her harekette kendisini gösteriyordu. Buna karşılık 10 ncu Tümen komuta heyeti harbin başında daha iyimser idi. Bu tümen komuta heyeti Tunca doğusunda sahra ordusu ile birlikte harekâtın sonuçlarını çok haklı olarak büyük görüyor ve bu idealin gerçekleşmesini istiyordu.

Ancak 10 ncu Tümen sonunda Kale Komutanlığı sevk ve idaresine bağlı kalmaya mecburdu. Eğer tümen kalenin malı olduğunu göz önüne alarak kendi kanaat ve inisiyatifini yenebilmiş olsa idi, kale muharebelerinin sonraki safhalarında olduğu gibi, başlangıçta örtme muharebelerinde daha parlak ve beğenilen hizmetler görebilirdi. Kale komutanlığının bütün mensupları çok değerli olan 10 ncu Tümenin örtme işindeki harekâtı hakkındaki görüşü yukarıda açıklandığı gibi idi. Bu düşünce yanlış da olabilir, tümenin harp başlangıcında Edirne batısında Nehreyn arasındaki faaliyetinin daha geniş ve faydalı olmamasının başka sebepleri de bulunabilir. Yazık ki eldeki vesikalar böyle bir yanlışlığı kesin olarak meydana çıkaracak durumda değildir.

7. İkinci Huruç³⁶ Müfrezesi Harekâtı için kale ve 10 ncu Tümen komuta heyetindeki görüşler ne olursa olsun, bütün savunma müddetince kalenin en büyük yükünü taşıyan ve en şerefli günlerini yaşatan 10 ncu Tümen kale komutanlığından aldığı seferberlik içeriğine uygun olarak Nehreyn arasına hemen hareket etmek için büyük bir gayret ve yardım göstermiştir.

Tümen çok fazla noksanları dolayısı ile seferberlik emrinden ancak iki gün sonra örtme vazifesine 9 tabur piyade,³⁷ 5 seri ateşli batarya, 3 mitralyöz bölüğü ve ayrıca 1 süvari bölüğü ile hareket edebilmişti. Seferberliğin üçüncü günü Ek-4'te görülen dağınık tertipleri almıştır.

8. Tümenin bu dağınık tertipleri ilk bakışta eksik gibi görülebilir. Fakat düşmanın hareket istikametini ve kaleye geliş yönünü zamanında tespit edip haber verecek elde yeterli derecede ne kara ve ne de hava unsuru vardı. Bu sırada düşman hareketinin çeşitli istikametlerden gelişmesinin ihtimal dâhilinde olduğu bir zamanda, birliklerin manevra kabiliyetine güvenen bir tümen için bu dağınık tertibatı hoş görmek gerekir.

9. İhtiyaç olduğunda ciddi teşebbüslere girmek için verilen emirde Akpınar kuzey sırtlarında tamamen toplanmak düşüncesinde olan tümen, düşmanın muhtemel geliş istikametlerine göre başlangıçta hakim mevzilere karma müfrezeler yerleştirmişti. Bu müfrezeler Çalıkavak, Mihaliç, Nusratlı, Karahızır sırtlarını tutmuşlardı.

10. Keşif birlikleri hâlindeki bu müfrezeler karşılarında belirecek düşman yürüyüş kollarını uzaktan açılıp yayılmaya zorlayacak ve üstün kuvvetler karşısında tümenden alacakları direktife göre Akpınar sırtlarına çekileceklerdi.

³⁶ Çıkış, dışarı çıkma, çıkarak saldırma, ayaklanma.

³⁷ On piyade taburu olan tümenden bir tabur (29 ncu A. 1 nci Tb.) bununla beraber asayiş ve inzibati temin etmek açısından savunma çevresi dâhilinde bırakılmıştır. Fakat kaleye mürettep savunma kuvvetlerinden büyük bir kısmının nakliyatının arkası alınması üzerine ve harp ilanının ardından bu tabur tümene katılmıştır. (Y.N.)

11. Adı geçen müfrezeler bir piyade taburu ve bir batarya ile bir kısım süvariden oluşuyordu. Özellikle Çalıkavak ve Nusratlı'daki müfrezelerin piyadeleri daha kuvvetli tutulmuştu. Bunlar ikişer taburdu.

Bu müfrezelerin söz edilen tarzda tertibi dolayısı ile tümen, 28 nci ve 30 ncu Alaylarını yelpaze şeklinde cephesi ilerisine sürmüştü. 29 ncu Alayı ile Akpınar kuzey sırtlarında kısmen toplu bir vaziyet almıştı.

12. Tümene mensup müfrezelerin birbirleri ile ve Tümen Komutanlığı ile tümenin de kale ile irtibatı daha önceden kale dışında Çalıkavak, Derviştepe, Nusratlı, Üsküdar, Saray, Akpınar mevkillerine ve kale içinde Kıyık, Karagöz, tabya ve Sultanselim minarelerinden birine yerleştirilen pırıldaklarla ayrıca sahra telefonu ve Üsküdar-Edirne, Mustafapaşa³⁸-Edirne telgrafhaneleri vasıtası ile temin edilecekti.

13. Kalenin ikinci harici büyük müfrezesi adını taşıyan 10 ncu Tümen bu tertiplerini düşmanla temas zamanı olan 6 Ekim 1912 tarihine kadar muhafaza etmiştir.

14. Bu tümen de tıpkı birinci doğu müfrezesi gibi, harici gözetleme ve örtme vazifesini yaptığı bir sırada bir taraftan seferberlik işlerini ikmal etmişti. Ayrıca civar köylerden kale komutanlığının talimatına uyarak, savunmaların erzak ve diğer ihtiyaçları temine çalışılmıştır.

D. Diğer Harici Müfrezelerin Harekâtı

1. Edirne redif tümeninden alınacak iki piyade taburu, bir mitralyöz bölüğü ve bir batarya ile takviye edilmek sureti ile üçüncü harici müfrezeyi teşkil edecekti. Vazifesine Edirne'nin batı cephesinde Kemal sırtlarından başlayacağı planlanan bu müfrezeye Kemal Müfrezesi adı verilmişti.

2. Bu müfrezenin belli başlı vazifesi, 10 ncu Tümenin manevra harekâtı sırasında direnme göstererek savunma çevresi ile tümen arasında irtibat birliği rolünü oynamıştı. Özellikle üstün kuvvetler karşısında geriye atılması hâlinde tümenin sol kanadını himaye etmekle görevlendirilecekti. Bununla birlikte bu müfrezenin hemen tertip edilerek seferberlik esnasında savunma çevresi dışına sevk edilmesinde acele edilmemişti. Her türlü hazırlıkları yapılan bu müfrezenin Kemal sırtlarına gönderilmesi için harp harekâtının gelişmesi beklenecekti.³⁹

3. 4 ncü Müfreme, tahrip vazifesi ile yükümlüydü. Bir takım kadar istihkâmcılardan teşkil edilen bu müfreme düşmanın Mustafapaşa'ya yönelmesi hâlinde Mustafapaşa fırını ile Meriç üzerindeki köprüyü havaya uçuracaktı. Bu müfreme seferber olmanın ertesinde Mustafapaşa'ya hareket ettirilmişti. Müfreme düşmanın huduttan geçmeye başlaması ve Mustafapaşa istikametine yöneldiğinin anlaşılması üzerine, fırını tahrip etmişse köprüde

³⁸ Bulgaristan'ın Vir (Svilengrad) şehridir. (Ç.N.)

³⁹ Ancak gerçek harekâtta, Nehreyin arasındaki 10 ncu Tümen himayeye ihtiyaç gösterecek ve savunma çevresinden uzaklaşacak surette faal harekâta girişemediği gibi düşmanın bir takibine de maruz kalmadığından 10 ncu Tümen için herhangi bir takviye birliklerinin savunma çevresi haricine sevkine lüzum kalmamış ve şu suretle de üçüncü müfreme için düşünülen harekât uygulamaya geçirilememişti. (Y.N.)

düşmanın harekâtını bir gün olsun geciktirebilecek güçte bir breş⁴⁰ açamamıştı.

4. Kalenin harici müfrezelerinden beşincisi Mustafapaşa müfrezesi adını alan müfrezedir. Bu müfrezeyi seferberliğini esasen Mustafapaşa'da yapan ve Edirne Redif Tümenine mensup olan bir tabur teşkil edecekti. Bu tabur seferberlik emrinin ertesinde kaleden gönderilen yarım süvari bölüğü ile takviye edilmişti.

Müfreze başlangıçta Mustafapaşa–Mezek⁴¹ hattını zayıf postalarla tutacak, büyük kısmı ile Çermen'de bulunacaktı.

5. Esasen harp özelliğine güvenilmeyen bu müfreze düşmanın hareket istikametini tespit edecekti. Düşmanın Maraş genel istikametinde taarruz harekâtının gelişmesi hâlinde ise Mustafapaşa – Mezek hattında hiçbir suretle muharebeyi kabul etmeyecek öncesinde Kadıköy – Bildirköy⁴² hattına çekilecek, ilk oyalama muharebesini bu mevzide verecekti. Müfrezenin bu hattaki savunması Maraş bölgesini tutan kuvvetler arasından gönderilecek bir tabur piyade ve bir batarya ile takviye edilecekti.

6. Ancak zayıf kuvvetlerle bu hatta uzun müddet tutunmayı mümkün görmeyen Kale Komutanlığı takviye birliklerinin Kadıköy – Bildirköy hattında ciddi muharebelere girişmeyerek bir oyalama muharebesi yaptıktan sonra Maraş bölgesinin asıl savunma hattını teşkil eden ve Papaztepe'nin⁴³ batısından geçen mevziye çekilmesini uygun görmüştü.

7. Maraş bölgesine mürettep olan İskeçe Redif Alayının vaktinde gelmemesi üzerine, kaleye daha önce gelmiş olan Gümölcine Redif Alayı 11 Ekim 1912 tarihinde sevk edildi. Bu alay Maraş bölgesini, kalenin asıl savunma hattı gibi tahkim ve savunma yapmakla görevlendirilmişti.

8. Barış zamanında savunma çevresi içine alınmayan ve hiçbir teşkilata sahip olmayan Maraş bölgesine diğer cephelerin savunma tertiplerinin bozulmaması şartı ile malzeme toplarından tertip edilen 8 mantelli top yetiştirildi. Seferberliğin ancak onuncu günü bu bölgenin herhangi bir baskına karşı emniyet altına alınması işi düşünülmüştü.

Ne yazık ki Gümölcine Tümeninin bu alayın diğer alayları gibi hiçbir harp özelliği olmadığından daha sonra görüleceği üzere Edirne Kale Komutanlığı Maraş bölgesini düşmanın Meriç ile Arda arasından Papaztepe istikametine ilerlemesi üzerine Güney Cephesi Komutanlığı emrinden alarak, bağımsız bir bölge hâlinde kendisine bağlamak mecburiyetinde kaldı. Burasını düşman taarruzları karşısında ancak nizamiye kuvvetleri ile muhafaza edilebildi.

⁴⁰.Breş: 1) Doğal çimento ile lavlı, kavkılı, kabuklu, kemikli kırıntıların kaynaşması ile oluşmuş kütle. 2) Bir tür yapay mermer.Türkçe Sözlük I. Cilt, s.223 (Ç.N.)

⁴¹ Bulgaristan topraklarında bulunmaktadır. Edirne'ye 25 km. uzaklıktadır.(Ç.N.)

⁴² Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır.(Ç.N.)

⁴³ Edirne'nin Karaağaç ilçesinin batısında bulunmaktadır. (Ç.N.)

9. Kale emrinde bulunmamakla beraber, kale harici müfrezeleri ve ihtiyaç görüldüğü zaman kale seyyar ihtiyatları ile iş birliği yapmaları düşünülmüş iki örtme müfrezesi daha vardı. Bunlardan birisi, seferber olmanın ertesinde Tunca ve Meriç arasına çıkarılan hafif süvari tugayı, diğeri de Kuleliburgaz,⁴⁴ Dimetoka⁴⁵ mevzisini tahkim ve ihtiyaç görüldüğünde geçici olarak savunma yapmakla görevli idi. Arda Nehri üzerinden ve Edirne güneyinden Kuleliburgaz-Dimetoka hattı genel istikametinde yürüyecek düşmanın harekâtını engellemek ve geciktirmekle görevli olan 11 nci tümendi.

10. Müstakil Süvari Tugayı, ağırlık merkeziyle Üsküdar'da bulunmak üzere 3 Ekim 1912'ye kadar Nehreyn arasında kalmış ve bu tarihte Doğu Ordusu Komutanlığından aldığı emre uyarak Tunca doğusuna geçmiştir. Kalenin bu tugaydan gerçekten istifade edebilmesi mümkün olmamıştır. Ancak bu kuvvetin seferberlik emrinin ertesinde batı cephesi ilerisine sürülmüş bulunması, herhangi bir baskına karşı kalenin doğrudan doğruya emniyetini sağlamıştır.

11. Dimetoka sahra mevzisinde bulunan 11 nci Tümen gelince bu birlik, örtme vazifesi sırasında değil bütün muharebe müddetince kale ile iş birliği yapmıştır. Savunulması ile görevli olduğu Dimetoka sahra mevzisine ulaşan ve kaleden gönderilen büyük çaptaki pırıldaktan istifade ederek 12 Ekimden itibaren kale ile irtibata geçen 11 nci Tümen ile örtme vazifesi esnasında ortak çalışmayı gerektirecek bir durum olmamıştır. Çünkü Arda'yı geçerek Dimetoka'ya yönelen bir düşman hareketi olmamıştır.

E. Tamamlanan İşler

Kale Komutanlığı, seferberlik emrini 1912 senesinin 1 Ekiminde saat 19.00'da aldığına ve harp ilânı kendisine Ekim ayının on sekizinde bildirildiğine göre, iki tarih arasındaki 16 günlük zaman süresince seferberlik işlerindeki çalışmanın devamı sırası ile aşağıda gösterilmiştir:

1. Kale Komutanlığı seferberlik emrinin ertesinde ahaliye hitaben bir beyanname yayınlarak seferberlik durumuna geçildiğini ve bundan böyle Edirne'de askerî idarenin hüküm süreceğini ilan etmiştir. O zaman yürürlükte olan kale nizamnamesi, Kale Komutanlığına bu hakkı veriyordu. Basılarak dağıtılan ilk beyannamenin sureti aynen aşağıya alınmıştır

Beyanname Örneği:

a. Kale seferber olmuştur. Kalenin askerî ve mülki işleri Kale Komutanlığı tarafından görülecektir.

b. Yerli halk askerî emirlere uyarak, asayiş bozan olaylara kalkışmadıkça her türlü durumda istirahatleri ve bütün hakları emniyet altına alınacaktır.

⁴⁴ Yunanistanın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır.(Ç.N.)

⁴⁵ Yunanistan'ın Meriç iline bağlı ilçedir. (Ç.N.)

c. Kale lüzum gördüğü takdirde sıkıyönetim ilân edecekse, bu gibi sert tedbirler kullanılmasına meydan verdirmemek için ahalinin sakin ve hoşgörüyü hareket etmesi, heyecan içeren toplantılarda bulunmaması ve her türlü zararlı haberlerin yayılmasını önlemesi gereklidir.

ç. Memleket savunması ile ilgili işlerde ve silahlanma konusunda ahali yardımda bulunacaktır.

d. Askerî hizmetlerde yardımları dokunanlar ile, bayındırlık işlerinde yardımı geçenlere ödül verilecektir. Şehir içinde bulunan bazı kötü niyetli kişilerden haberdar oldukları hâlde bunları bildirmeyenlere gerekli cezalar verilecektir.

e. Ahaliden fırınlara koşuşanlarla, mağazalardan çok miktarda eşya satın almak gibi işlere cesaret edenler cezalandırılacaklardır.

f. Özel eşyalardan başka ahşap ve demirden yapılmış malzeme ile hayvanlara ait hiçbir eşyanın kaleden dışarı çıkarılmasına izin verilmediğinden bu emrin dışında hareket edenler cezalandırılacaklardır.

g. Askerî hükûmet tarafından talep edilen erzak yağ, un, kereste, muhabere aleti itfaiye, tıbbi malzeme ve aydınlatma malzemesi sahipleri hakları tamamıyla korunmak kaydıyla verilen emre uymaya mecburdurlar.

ğ. Kalede bulunan bütün ihtiyarlar, acizler ve hükûmetçe varlığı zararlı görülenler üç gün içinde kaleyi terk edeceklerdir.

h. Kalede kalacak olan ahali ve yabancılar, kalede hüküm süren bütün kanunlara uymak mecburiyetindedirler.

ı. Kaleden çıkarılması polis tarafından talep edilen şahıslar hemen kaleyi terk edeceklerdir.

i. Kaleden çıkarılması uygun olmayan ve Osmanlı tebaası kişilerle, esnafın emre uymaları zorunludur.

j. Askeri idare tarafından aksi yönde emir verilmedikçe bütün ticarethane ve dükkanlar eskisi gibi işleri ile uğraşacaklardır.

k. Müslümanlar ve gayri müslimler vatanperver hanımlar tarafından bir Hilâli Ahmer Cemiyetinin⁴⁶ tesisi millî bir dava hâline getirilmiş gerek yaralıları bakmak hevesinde olanların ve gerekse levazım konusunda askere yardım etmek isteyenlerin Belediye dairesine müracaat etmeleri uygun görülmüştür.

⁴⁶ Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1877'de beyaz üzerine kırmızı hilal bayrak sembol kabul edilerek kurulmuştur. Cemiyet 1923'de Türkiye Hilali Ahmer Cemiyeti, 1935'de de Türkiye Kızılay Derneği adını almıştır. Cemiyet kurulduğu yıllardan belli bir sistem ve kural içinde muhtaçlara, kazazedelere, yaralıları, yardım etmeyi amaçlamıştır. Bk. [www. Dallog. Com/kurumlar/hilalkiahmer.htm](http://www.Dallog.Com/kurumlar/hilalkiahmer.htm) (Ç.N.)

l. Kalede bulunan gerek genç ve gerek orta yaşlı ahaliden orduya katılmak isteyenler yani gönüllü kaydolunmak arzusunda bulunanlar Belediyeye müracaat edeceklerdir.

Kurulması kararlaştırılmış amele bölüklerine kaydedileceklere uygun miktarda ücret verilecektir.

m. Bir yangın çıktığında kesinlikle telâş edilmeyecek, ve söndürülmesi konusunda askerler tarafından gerekli olan yardım yapılacak ve hiçbir zaman büyük bir izdiham meydana getirilmeyecektir.

n. Kale Komutanlığından izin almadan gazete yayımlanmayacak ilan gibi yayınlar izinsiz yapılmayacaktır.

o. Bütün askeri arabaların güzergâhında durup yolları engellemesine kesinlikle izin verilmeyecek, araba ve atlılar yolun sağ tarafını kullanacaklardır.

imza

Edirne Kale Komutanlığı

2. Kale Komutanlığı, sefer süresince kendisinin Edirne'de en büyük askerî ve mülkî makam olduğunu bildirmiş olmasına rağmen, valilik ileri gelenleri ve vali Edirne'de kalmıştı. Hâlbuki yalnız Edirne Kalesi'nin değil, o zaman bütün Doğu Trakya'yı kapsayan bir vilayetin idaresinden sorumlu olduklarına göre, şehri terk etmeleri gerekirdi. Edirne şehri için küçük bir mülkiye heyeti amaç için yeterli olabilirdi. Bu konuda Kale Komutanlığı etkili olamadığı gibi başta vali olduğu hâlde diğer vilâyet ileri gelenleri Edirne kasabasını terk etmiş ve bunlar bütün muharebe süresince komutanlık için zorluk çıkarmışlardır.

3. Kale Komutanlığı yayımladığı ilk beyannamesinin uygulanmasına ancak Kolordu Komutanlığının kaleyi terk tarihi olan 5 Ekim 1912'den sonra başlamıştır.

Kolordu büyük bir isabetle kaleyi vaktinde terk etmişti. Kale Komutanlığına serbestçe hareket fırsatını vermiştir.

Gerçekte, Kolordu Komutanlığının, müstahkem mevki komutanı unvanı ile tayin edilen General Şükrü'nün Edirne'ye gelmesinden önce şehri terk etmesi Doğu Ordusu Komutanlığınca resmen ortaya çıkarılmıştır.

Ancak Kolordu Komutanlığı hudut üzerinde ve hattâ baskına maruz bir kalenin cazibesinden kendisini biran evvel kurtarmakla kısmen olsun kolordusunu toplamaya imkân bulmuştur. Aksi takdirde 4 ncü Kolordu Komutanlığının sırası gelince anlatılacağı üzere 11 nci Tümen gibi kaleye kapanıp kalması ihtimali vardı.

11 nci Tümenin kaleye ayrılması hiçbir zaman düşünülmemişken, Kuleliburgaz-Dimetoka bölgesinde, Arda'dan gelecek düşman kuvvetlerine karşı gözetleme ve örtme vazifesini yapmakla görevlendirildiği bir sırada

Doğu Trakya'daki Doğu Ordusu Komutanlığından aldığı emre uyarak kolordusuna Edirne yolu ile katılmak üzere harekete geçmişti. Savunma çevresi içersine girdikten sonra tümen ve kale komutanlıklarının üst makamlara bir çok sebepler ileri sürmeleri yüzünden kaleden çıkamamıştır.

Şu durumda sahra ordusu bir tûmendenden mahrum kalmış ve buna karşılık Edirne Kalesi, savunmasının uzamasına yardımcı olan 7 nizamiye taburuna daha sahip olmuştur.⁴⁷

4. 9 Ekim 1912 tarihinde kalede sıkıyönetim ilân edilmişti. Kalede bulunmaları zararlı görülen kişiler barış zamanı tespit edilmiş olan şüpheli şahıslar polis tarafından kaleden çıkarılmaya başlanmıştı. Seferberlik tarihinden önceki günlerde şaşkınlık yerine tam bir sakinlik içinde ciddî bir faaliyet başlamıştı.

Önceden belirtildiği üzere barış zamanı yapılan tertiplere uymamakla beraber, yine ikmal erleri gelmeye başlamıştı. Yollarda sahra orduları tarafından kısmen yağma edilmesine rağmen, istenilen iaşe maddeleri ve malzemeden bazılarının kaleye girmesi mümkün olmuştur.

Özetle, 13 Ekim 1912 tarihinden yani seferberliğin 13 ncü gününden itibaren kaleden kısmen bir emniyet havası oluşmuştur.

Teorik olarak artık baskından korkulmuyordu. Fakat kale, yine de şüpheli günler yaşamaktan tamamen kurtulamamıştı. Bir kere ordunun hemen taarruza geçeceği dedikoduları hüküm sürüyor ve bu durumda bir savunma muharebesi yapılmayacağı ihtimali üzerinde duruluyordu. Kaleciliğin zararına olarak, ast komuta heyetlerine savunma hazırlıklarının gereksiz olduğu izlenimi veriliyordu.

5. Sonunda Kale Komutanlığı, Doğu Ordusu Komutanından 8 Ekim 1912'de aşağıdaki talimatı almıştı :

Talimat aynen şudur:

a. Edirne Kalesi'nde, seyyar kuvvetler olmak üzere, 10 ncu Nizamiye Tümeni 4 ncü Nişancı Alayı ile Babaeski, Gümölcine ve Edirne Redif Tümenleri sevk edilmiştir.

Gönderilmekte olan koşum hayvanları ile müstahkem mevkilere bağlı topçu ihtiyatının sevk edilmesi mümkün olacaktır.

b. Edirne müstahkem mevkisinin vazifesi, Düşmanın mümkün olduğu kadar çok kuvvetini kale üzerine çekmek, bunun için düşmanın yan ve gerilerini daima tehdit ederek serbest harekâtına engel olmaktır.

c. Tunca ile Meriç arasında bulunacak düşman yürüyüş kollarının Tunca'nın doğusuna serbestçe geçişine ve Arda Nehri'nden geçerek Dimetoka üzerine hareket etmesine engel olunacaktır.

⁴⁷ Ek-7'deki kuruluştan anlaşılacağı üzere, 11 nci Tümenin bir Nizamiye Alayı kendisine katılamamış, bunun yerine tûmene Bursa ve Çekirge Redif Taburları verilmiştir. (Y.N.)

ç. Kale seyyar kuvvetleri, düşman gözetleme kuvvetleri karşısında kaleye çekilerek hareketlerini kısıtlamışlar; böylece kuşatmanın yapılmasına kadar düşmanın hareketini zorlaştırmışlardır.

d. Bununla birlikte kale seyyar kuvvetleri, kendisine verilen görevi yerine getirerek kesin bir yenilgiye uğramamak ve bu suretle müstahkem mevkiî savunmadan mahrum edecek bir duruma sokmamak için, kesin muharebelerden sakınması ve daha basit hareket etmesi istenmiştir.

e. Edirne Kalesi, seyyar ordunun harekâtını kolaylaştırmak, düşman ordusunun taarruzunu zorlaştırmak için çok önemi olan savunma düzeninde kalmalıdır.

Doğu Ordusu Komutanı

6. Doğu Ordusu Komutanlığının verdiği talimattaki ifade açıktır. Fakat bu talimatı biraz daha açmak faydalı olacaktır.

Her türlü nakliye vasıtalarından ve eğitimden mahrum bulunan kale dâhilinde hizmet görmek maksadı ile teşkil edilen ikinci sınıf redif tümenlerini, talimatın birinci maddesinde yazıldığı gibi nizamiye tümenleri ile aynı ayarda tutarak seyyar kuvvetlerden almak, eldeki kuvvetlerin tanınmadığını gösterir.

7. Kale Komutanlığı, uygulamada olduğu üzere nizamiye birliklerini imkân dâhilinde seyyar bir vaziyette ve harekât muharebesinde kullanmıştır. Redifleri de aynı vazifeye sevk etmek istemiştir.

Yazık ki, redif tümenleri en küçük bir teşebbüste bile gerçek anlamı ile iş görememişlerdir.

8. Talimatta gönderileceği bahsedilen koşum hayvanları ise hiç bir zaman kaleye gelmemiştir.

Mahallî kaynaklardan hayvan sağlanması meselesine gelince buna, 4 ncü Kolordunun kendi hayvan noksanının ikmalini her şeye tercih etmiş bulunduğu daha önceden söylenmişti.

9. Hayvan durumu hakkında bir fikir edinmek için Ekim ayının dördüncü günü, yani harp ilânının arifesinde, kalenin Doğu Ordusu Komutanlığına verdiği raporun altıncı maddesini gözden geçirmek lâzımdır.

Madde aynen şudur: “Anadolu’dan müstahkem mevkiye binek hayvanlardan hiçbirisi gelmemiştir. Bu hayvanların İstanbul’da, yollarda alıkonularak diğer birliklere dağıtıldıkları haber alındığından bu durumun önlenmesi gerekmektedir.”

Buna Doğu Ordusunun verdiği cevap aynen şudur:

“Seyyar ordunun nakliye vasıtalarına daha çok ihtiyacı olduğu, erzak için bakanlığa müracaat olunması”.

İşin daha garibi var: O da Edirne Kalesi vaziyetini tamamen bilmesi gereken aynı komuta heyetinden, yani Doğu Ordusu Komutanlığından aynı günde alınan şu telgrafta;

“10 ncu Nizamiye Tümeni ile Gümölcine ve Edirne Redif Tümenlerinden bir kolordu teşkil edilerek kol ve katarlarının süratli bir şekilde birleştirilmesi “ emredilmektedir.

10. Birçok noksan içerisinde, özellikle kuşatma muharebesi yapacak bir kalenin komuta heyetine yukarıdan verilecek emirlerde mümkün olmayan hususları olabilecek basit işlerden gösterir tarzda ifadeler kullanmanın maneviyatı ne kadar sarstığını, sınırları nasıl bozduğunu anlamak için bir kale seferberliği ve muharebesi yaşamak lazımdır.

Muharebe başladıktan sonra kalenin son günlerinde bile bu çeşit muhaberelerin daha acı denebilecek çeşitleri tekrarlanmıştı.

11. Talimatın 2 nci, 3 ncü, 4 ncü maddelerine gelince, bunlar o zaman ilk hâlinde bulunan kale muharebe talimnamesinin maddelerinden başka bir şey değildir. Bu maddeleri bir iki mevki ismi ilave ederek uygulamaya kalkışmaktan ve bu yüzden sıkışık bir zamanda boş yere yorulmaktansa Kale Komutanlığına muharebe talimnamesinin okunmasını tavsiye etmek belki daha uygun olurdu.

12. Talimattaki beşinci ve altıncı maddelere gelince, bunlar önceki maddelere göre ters bulunmakta ve âdeti “Tavşana kaç tazıya tut” tavsiyesi yapılmaktadır.

13. Özetle, kaleden ne isteniliyorsa kısaca emretmek lâzımdı. Kale barıştan itibaren aldığı seferî hazırlıklara göre 50 günlük bir savunmayla görevlendirilmişti. Bu savunmanın saldırı şeklinde yapılması en başarılı yöntemdi.

Fakat harp başlangıcı sırasında, durum değişmiş olabilirdi ve bu yüzden eğer kaleden barıştan itibaren talep edilen vazifelerde değişiklik yapılması gerekmiş ise bunun açıkça emri gerekiyordu.

Örnek olarak; Kaleye açıkça verilecek yeni bir talimatla, kendisinden önceden düşünüldüğü üzere 50 günlük yerine 4 aylık bir savunma beklenildiği emredilirdi.

Veya kalenin, taarruza geçecek bir ordu ile birlikte harekete geçirilmesi gibi bütün kuvvetlerini kullanarak hareket muharebesi yapması ve bunu sürdürmesi, tekrar etmişse bunun zaman ve mekânı tespit edilmeli ve Kale Komutanlığına bildirilmeli idi.

Özellikle 8 Ekim 1912 tarihi ile verilen talimattan dokuz gün sonra yani Ekim ayının dördünde kaleyi savunanlardan üç tümenli bir kolordu teşkil edilmesi emredilmişti. Ancak bundaki amaç gizli tutulmuştu. Bununla beraber Kale Komutanlığı durumu kavramıştı. Anlıyordu ki “Ordu taarruza geçmek ve kaleyi savunanları bu harekâta iştirak ettirmek istiyor.”

14. Ancak, Kale Komutanlığı yukarıdaki yazılarda sırası gelince işaret edildiği üzere ordunun böyle bir taarruzunun ortaya çıkmasını ümit etmiyor ve dolayısı ile kendi kuvvetlerinin devamlı bir hareket muharebesinde kullanılacağına ihtimal vermiyordu.

Kalenin yeni komutanı General Şükrü, yeni vazifesine ordunun seferberlik ve yığınak tarzını bizzat görerek katılmıştı. Açık olmasa da şimdiye kadar düşman hakkında elde edilen bilgi, Bulgarların Türklere üstün gelerek seferber olduklarını ve daha süratle yığınak yapmakta bulunduklarını ortaya koymuştu.

Bununla beraber daha sonra gerçek harekâta görüleceği üzere Edirne Kalesi, kendi kuvvetlerini seyyar bir surette kullanmak hususunda bütün gayretini sarf etmişti. Doğu Ordusu Komutanlığının 8 Ekim 1912 tarihli ilk talimatı aynı tarihlerde yukarıdan gelen diğer emirlerin gereklerini kısmen gerçekleştirmeye imkân bulmuştur.

15. Şimdiye kadar açıklanan görevlere ilave olarak kalenin harp ilanı gününe kadar hazırlıklarındaki gelişme aşağıda tespit edilen şekli almıştı:

a. Kalenin sabit ve hareketli bataryaları seferi mevcutlarına ulaşmıştır. Kalenin en önemli seyyar ihtiyat topçusunu teşkil eden ağır sahra ve ağır obüs bataryaları (toplam 6) bir kısım cephaneleri hariç olduğu hâlde kaleye getirilmiştir.

4 ncü Nişancı Alayı ile 10 ncu Nizamiye Tümeni bir taraftan örtme ve gözetleme vazifesini yaparken diğer taraftan seferi noksanlarını ikmal etmişlerdir.

b. Kalenin savunması için ayrılan Edirne, Gümülcine ve Babaeski Redif Tümenleri tamamen ulaşmışlardır. Kendilerine ayrılan cepheleri, ileri mevzileri işgal etmişlerdir. Bir taraftan sahra usulü avcı hendekleri kazmaya ve tel örgüsü yapmaya başlamışlardır. Savunanlar bu kazı işlerinde ne yazık ki bütün muharebe süresince avcı diz çukurundan⁴⁸ daha takviyeli bir siper meydana getirememişlerdir. Tel örgü şeritlerinin kalınlığı hiçbir yerde üç metreyi geçmemiştir.

c. Batarya mevzilerinin eksikleri ile gözetleme yerleri ikmal edilmiş . atış meydanları temizlenmiştir.

ç. Savunma çevresi dışında kalan kuvvetlerimizin kale içine girmeye mecbur olmaksızın en kısa yoldan cephe değiştirmelerine imkân vermek üzere Tunca üzerinde ve Avarız Köyü civarında askeri bir köprü tesis edilmiş ve Maraş demiryolu köprüsü aynı zamanda tren harekâtına engel olmayacak şekilde çeşitli sınıfların gidiş ve gelişine uygun duruma getirilmiştir.

⁴⁸ Avcı Diz Çukuru: Askerleri, düşman silah etkisinden bizzat koruyan, yapılışına göre köşeli veya yuvarlak ve derinliği 2 metreye kadar olan duran diz çöken veya yatan asker için silahını kullanmayı da imkân dâhiline koyan bir mevzidir. Bir avcı çukuru, avcı teçhizatı ile inşa edilebilir. Soyaslan, s. 69 (Ç.N.)

d. Muhabere şebekesi genişletilerek cephelere ayrılan tümenlerin Kale Komutanlığı ve kendi birlikleri ile muharebeleri emniyet altına alınmıştır. Ayrıca Topçu Komutanlığını bataryalara kadar irtibata geçirebilecek topçu şebekesi tesis olunmuştur

e. Elde mevcut, telsiz makinesi kaledeki taş kıran makinelerini işletmekle görevli emekli denizci Binbaşı Ali adında bir kişinin yardımı ile tamir edilerek, 11 Ekim 1912 tarihinden itibaren İstanbul'daki Okmeydanı telsizi ile muhabereye başlamış ve bu muhabere kalenin düştüğü ana kadar devam etmiştir.

225 km mesafe ile komuta heyetleri arasında telsizle haberleşmenin harp tarihinde ilk defa olarak Edirne Kalesi'nde yapıldığından söz etmek lâzımdır.

İstanbul ile yapılan bu irtibat, bütün muharebe süresince subayların maneviyatını korumaya yardım etmiştir. Ailelerle irtibatsızlıktan doğan üzüntü, savunularda muharebenin sebep olduğu güçlük ve tehlikeden daha zararlı tesirler yapmıştır. Kale Komutanlığı sıra ile bütün savunuların aileleri ile haberleşmelerini sağlamıştır.

Ayrıca kale 4 ncü Kolordunun örtme vazifesi arasında 11nci Tümen tarafından işgal edilen Dimetoka sahra mevzisi ile büyük bir pırıldakla irtibat sağlamıştır.

f. Savunma çevresi üzerindeki eski tabyalarda bulunan cephaneler merkezdeki cephaneliklere taşınmıştır.

g. Altı bin hastayı barındıracak sağlık kuruluşu meydana getirilmiştir. Güney cephesinde Karaağaç'ta Hilali Ahmer tarafından açılan hastane bunlardandır. Bu sağlık kuruluşunun meydana getirilmesinde seferberliğin ilânı ile beraber teşkil edilen karma Hıfzıssıhha Komisyonunun çok yardımı dokunmuştur.

ğ. Kale Komutanlığı gerek erzak satın alınması, gerek maaş dağıtımı için telgraf havalesi ile hemen istediği 100.000 lirayı seferberlik günlerinde tamamen alamamış ancak, hemen arkasından bütün harp süresince Başkomutanlık kaleyi hiçbir zaman parasız bırakmamış ve telsiz irtibatından istifade ederek Edirne'deki Osmanlı Bankası şubesine istenilen havaleyi düzenli olarak yapmıştır.

Kalenin 50 günlük savunması için gerek duyduğu erzakın cins ve miktarı ile bunlardan ne kadarının seferberlik günlerinde alınabildiğini aşağıdaki cetvel göstermektedir.

h. Kale Komutanlığı başlangıçta 50 günlük bir savunmayı hesaba katarak bir taraftan aşağıdaki cetvelde gösterilen erzakı toplamaya çalışmakta iken diğer taraftan 4 ncü Kolordu Komutanlığının emri ile kaleyi terk etmiş olan Kolordu birlikleri için bir hafta içinde dışarıya 20 bin ekmek

göndermiştir. Ekim ayının sekizinci gününe kadar hem hafif süvari tugayını beslemiş ve hem müstakil süvari tümenine peksimet göndermiştir.

İ. Kuşatmaya aday ve sahra ordusundan ayrılmış bir durumda savunma muharebesi vermesi kararlaştırılmış bir kalenin, henüz muharebeye başlanılmadığı ve zorlu durumlar karşısında bulunulmadığı bir sırada sahra ordusunu beslemesi hesaplı bir hareket değildir.

Ancak kalenin yanılışını çıkartmak da doğru değildir. Kale komutanlığı yukarıdan aldığı emri uygulamaya mecbur kalmıştı. Bununla beraber kaleden erzak çekmenin gelecek için büyük tehlikeler doğurabileceğini yüksek makamlara açıkça bildirmekten çekinmemiştir.

Erzak Cetveli

Cinsi	İstenilen	Edirne’de bulunan	İstanbul’dan gelen
Tuz	100.000	25.000	0
Un	992.000	0	712.125
Peksimet	992.000	350.000	90.000
Pirinç	500.000	0	148.000
Yağ	50.000	160 teneke	800 teneke
Gaz	10.000	0	985
Fasulye	0	249.000	0
Nohut	0	38.000	0
Arpa	0	2.300.000	0

4. SAVAŞ DURUMU

A. 1912 Senesi Ekim Ayının 21’inci Gününe Kadar Geçen Olaylar

1. Edirne Kalesi’ne ait harekât belli başlı üç bölümde olmuştur.

Birinci Bölüm: Harbin ilan tarihinden Balkan Harbinin birinci ateşkes zamanı olan 4 Aralık 1912 tarihine kadar devam eden 47 günlük muharebeleri kapsar.

İkinci Bölüm: Tam iki ay süren ateşkes devridir.

Üçüncü Bölüm: Ateşkesin bitme zamanı olan 2 Şubat 1913’ten kalenin düşman tarafından ele geçirildiği gün olan, 26 Mart 1913 tarihine kadar süren 52 günlük muharebeleri kapsar.

2. Önceden sırası geldiğinde söz edildiği üzere, Edirne Kalesi sonunda 50 günlük bir savunmayla görevlendirilmişti. Yüksek makamların

harbin arifesindeki düşüncelerine gelince, Edirne'de böyle bir savunmaya bile ihtiyaç kalmayacağı merkezinde idi.

Çünkü Doğu Ordusu taarruza geçecek, düşmanı püskürtecek, Bulgaristan'a girecek ve sonunda Edirne garnizonu, taarruzî ve ses getiren bir askerî harekâtın başlangıç yeri rolü oynayacaktı.

3. Hâlbuki harp ilanı emri bildirildiği zaman, 18 Ekim 1912 sabahı Kale Komutanlığının dost ve düşman hakkındaki belli başlı bilgileri şöyle idi.

a. Bulgarların Türklerden önce ve daha düzenli bir şekilde seferber oldukları ve yığınak işinde Türk Ordusuna öncülük edecekleri.

b. Bulgar ordusundan büyük bir grubun Harmanlı,⁴⁹ Tırnova,⁵⁰ Seymenli⁵¹ hattında, diğer büyük bir grubun Büyük Boyalık Paşaköy,⁵² Kızılağaç⁵³ bölgesinde toplanmakta bulunduğu.

c. Kuvvetli bir ihtimal ile Harmanlı, Tırnova, Seymenli grubunun kaleye ayrılacağı. Bu grupla kalenin düşürülmesi yönüne gidileceği. Ancak düşmanın bu grupla savunanlara karşı hücum ve kuşatma ile taarruz usullerinden hangisini takip edeceği kesinlikle kestirilemiyordu. En çok hücumdan korkuluyor ve artık bir baskın zamanının geçtiğine inanılıyordu.

ç. Türk ordusunun Kırklareli-Havsa hattında toplandığı, seferberlik ve yığınak işlerinin yolunda gitmediği biliniyordu Bununla birlikte ordunun ilk fırsatta taarruza geçeceği tahmin ediliyordu. Fakat bu tahminden öteye geçmiyordu.

Çünkü üst makamların Kale Komutanlığına yaptığı tebligatında elle tutulacak derecede bir belirsizlik hüküm sürüyordu. Tehlikeli ve bunalımlı anlarda büyük karargâh ve makamların en küçük hareketlerinden komuta heyetlerinin daima kötü ve ters manalar çıkarmaya meyilli oldukları hiçbir zaman unutulmamalıdır.

d. Trakya'da toplanmış Türk ordusunun sol kanadında 4 ncü Kolordu bulunmakta olup Zalof,⁵⁴ Şalaplar, Azadlı⁵⁵ bölgesinde yerleşmişti. Kolorduya bağlı bulunan 11 nci Tümen, Meriç batısında Dimetoka sahra mevzisine karşı Arda Nehri'ni geçerek güney doğuya doğru ilerleyecek olan düşmanlara karşı örtme ve gözetleme görevini alacaktı.

e. Kalede, Türk Ordusunun taarruzu hakkındaki fikir zayıf ise de daha kuvvetli bir ihtimal ile beklenen bir Bulgar karşı taarruzu üzerine daha ilk çatışmanın ardından Türk Ordusunun soluğu Karaağaç Deresinin gerisinde

⁴⁹ Edirne ilinin Uzunköprü İlçesi'nin Hamidiye Bucağı'na bağlıdır. (Ç.N.)

⁵⁰ Bulgaristan'ın Şumnu iline bağlı ilçedir. (Ç.N.)

⁵¹ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

⁵² Edirne ilinin İpsala İlçesinin merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

⁵³ Kırklareli ilinin Vize İlçesinin merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

⁵⁴ Edirne ilinin Uzunköprü ilçesine bağlı olup, ismi Kırçasalîh olarak değiştirilmiştir. (Ç.N.)

⁵⁵ Edirne ilinin Havsa İlçesi'nin merkez bucağı'na bağlıdır. (Ç.N.)

alacağı ve kaleyi düşman kuvvetleri karşısında ayrılmış bir durumda bırakacağı düşünülmemiştir.

f. Özellikle Kale Komutanlığı harp ilanının ardından ilk çatışmalarda bile sahra ordusunun henüz faaliyete geçmediği bir sırada dahi Tunca doğusunda sahra ordusuna mensup süvari tümeni, hafif tugay gibi birliklerin kale birinci harici müfrezesi ile Tunca batısındaki kale ikinci haricî müfrezesini teşkil eden 10 ncü Tümenin ve 4 ncü Kolordudan Arda geçitlerine karşı Kuleliburgaz, Dimetoka mevzisinde tutulan 11nci Tümenin ilk faaliyetlerinden düşmanın çok fazla tedirgin edileceği bu örtme birliklerinin birlikte çalışmalarına nasıl olsa imkân olacağı ve manevra işleri için kalenin bir hareket mihveri olabileceğini sanmıştı.

g. Kale, bu hareket mihverliği vazifesini yapmayı düşünürken kendi birliklerinin kaleden bir yürüyüşten fazla uzaklaşmalarına imkân bulmuyordu. Fakat Bulgaristan'a doğru geniş çaplı bir taarruz olmayınca buna lüzum görmüyordu. Herhangi bir ordu taarruzu hâlinde, Edirne garnizonunun hareket muharebesine katılması düşünüldüğü takdirde birlikler için lüzumu olan muharebe ve büyük ağırlıkların ve bir çok kol ve katarların sahra ordusu tarafından temin edileceği kabul ediliyordu.

4. İşte genel durum hakkındaki bilgi ve düşünceleri yukarıda açıklanan Kale Komutanlığı 21 Ekim 1912 akşamına kadar aşağıda sırası ile açıklanan gerçek olaylar karşısında kaldı.

Bu olaylar; düşüncelerin, uygulamaya geçirilmesini ve elde edilmiş bilgilerin doğruluk veya yanlışlıkla olan ilişkisini meydana koyacaktır. Şöyle ki:

a. Edirne Kale Komutanlığının verdiği bilgi üzerine, Bulgarların, gerçekte iki büyük grubundan biri Kızılağaç ve diğeri Tırnova Seymenli civarında toplanmışlardı.

Ancak Kale Komutanlığı Kızılağaç bölgesinde toplanan grubun Bulgarların 1 nci Ordusunu ve Tırnova-Seymenli grubunun 2 nci Bulgar Ordusunu teşkil ettiğini öğrenememiştir. Her ordunun kaç tümendenden meydana getirildiği hakkında kendisine bir bilgi gelmemiştir. Edirne Kale Komutanlığında, Bulgarların tümen teşkilleri hakkında genel bir fikir vardı. Ancak bu tümenlerin seferberlik ve yığınak esnasında ne surette birleştirileceği, bunlardan ne kuvvette ordular meydana getirildiği henüz anlaşılamamıştı.

b. Gerçek durum şöyle idi:

Bulgar Ordusu 1 Ekim 1912'de seferberliği ilan etmekle beraber, seferberlik işlerinde hiçbir kararsızlığa uğramadan noksanlarını bir program içinde bitirdi.

Bulgarlar, Balkan Harbi tarihine ait görüşlerden de anlaşılacağı üzere, 3 ncü Orduyu meydana getirmek istemişlerdi. Bunlardan özellikle kale ile

ilgili olan 2 nci Ordu, başlangıçta 8 nci ve 9 ncu Piyade Tümenleri ile Hassa Süvarisi Alayından meydana geliyordu.

Ayrıca bu orduya yine harekâtın başlangıcında Tanef Süvari Tugayı dahi katılmıştı. Bu ordunun 2 nci Tümeni, Edirne harp sahnesinden uzakta Rodop bölgesinde tutulmakta idi. Harekâtın yapılması sırasında 2 nci Ordunun gerek Bulgar ve gerekse Sırp Tümenleri ile zaman zaman çeşitli şekilde takviye edildiği görülecektir.

2 nci Ordu, Ekim ayının dördü akşamı, aşağıdaki bölgelerde toplanmasını bitirmiş ve harekete geçmek emrini beklemişti. (Ek- 4)

8 nci Tümen, 1 nci Tugay, iki seri topçu taburu, bir istihkâm bölüğü ile Yarçalı, Biyalıça bölgesinde öncüsünü Dinikli'ye sürmüştür.

2 nci Tugay, bir topçu taburu, bir istihkâm bölüğü ile Arabacıköy, Hacıköy⁵⁶ bölgesinde emniyet birlikleri Bunaklı, Sarhanlı hattında,

3 ncü Tugay, 8 nci mantelli Alayı ile tümen karargâhı ve erzak kolu Harmanlı'da idi.

9 ncu Tümen, 2 nci Tugay bir seri topçu taburu ve bir istihkâm bölüğü ile Gılvav, Sofular bölgesinde emniyet birlikleri Gödel, Gavur alan hattında.

3 ncü Tugay, bir seri topçu taburu, 9 ncu mantelli Topçu Alayı ve yarım istihkâm bölüğü ile Şifkolar, Niniçevo, Kerden bölgesinde 1 nci Tugay, bir topçu taburu ve bir istihkâm bölüğü ile Kavaklı,⁵⁷ Yeniköy, bölgesinde toplanmışlardı.

Bu orduya 1 nci Ordu 3 ncü Tümene mensup olup Şamlıvakıfta toplanmış olan 1nci Tugay geçici olarak bağlanmıştı.

Edirne Kalesi ile gerek başlangıçta, gerek muharebenin diğer safhalarında kısmen ilgilenen 1nci Orduya gelince, bu ordu 1 nci, 3 ncü ve 10 ncu Tümenlerden oluşmakta ve Küçük Boyalık, Büyük Derbent,⁵⁸ Vakıf,⁵⁹ Kızılağaç bölgesinde harekete hazır olarak toplanmıştı.

c. Gerek kalenin ve gerek Türk Sahra Ordusunun harp ilânına kadar mevkiinden tamamen haberdar olamadığı üçüncü Bulgar grubuna gelince; 4 ncü, 5 nci, 6 ncı Tümenlerden oluşmuş olan bu grup 3 ncü Orduyu teşkil ediyordu. Yanbolu,⁶⁰ güneydoğusunda ve 1 nci Ordunun yığınak bölgesi kuzeyinde toplanmış bulunuyordu.

Kale bu ordu ile bütün harp süresince hemen hiçbir suretle ilgilenmemiştir. Son günlerinin yaklaştığı bir sırada yani 16 Mart 1913

⁵⁶ Tekirdağ ilinin Merkez ilçesinin Banarlı bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

⁵⁷ Edirne ilinin Lalapaşa ilçesinin merkez bucağına bağlıdır.(Ç.N.)

⁵⁸ Yunanistan'ın Meriç ilinin Sofulu ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

⁵⁹ Yunanistan'ın Meriç ilinin Sofulu ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

⁶⁰ Bulgaristan'ın Tunca Vadisi boyunca uzanan ve Türkiye sınırında Kırklareli ili ile komşu bir eyaleti olan Yanbolu Oblastı'nın merkezi olan şehirdir. (Ç.N.)

tarihinde bu ordudan cephesine hiç olmazsa bir tugay kadar olsun bir kuvveti çekmiş bulunuyordu (4 ncü Tümenin 3 ncü Tugayı).

ç. Yukarıda toplanma şeklini gördüğümüz Bulgar Ordularının, Genel Karargâhı, General Ivanof komutasındaki 2 nci Orduyu Edirne Kalesi'ne ayırmıştır. Bu orduya daha başlangıçta herhangi bir hücum veya klasik bir kuşatma veya muntazam kuşatma gibi esaslı bir vazife vermiş değildir. Verilen genel emre göre, 2 nci Ordu yalnız kaleyi tecrit edecek ve gözetleyecek, savunma kuvvetlerinin Bulgar Orduları harekâtına engel olmasına meydan vermeyecekti.

d. Görülüyor ki, Edirne Kalesi, Bulgar Ordularını lüzumundan fazla kararsızlığa sevk etmişti.

Seferberlik durumunda bundan önce açıklandığı üzere Edirne tahkimatı ile bunun savunma hazırlıkları ne yazık ki Bulgarlar tarafından tamamen belirsiz bulunuyordu.

Barışta bilgi edinmek konusunda, Edirne Bulgar Konsolosluğuna isim ve kıyafet değişikliği ile görevlendirilen Bulgar subayları, Edirne'yi anlamak için hayli çalışmışlardı. Hatta Bulgarların harpten sonraki yayınlarına itimat etmek gerekirse, Türk tahkimat planı dahi ellerine geçmiş bulunuyordu. Buna rağmen kale; beton, istihkâm gibi bazı tahkim tabirlerinin ruhlar ve duygular üzerinde yaptığı etkiler Bulgar yüksek komuta heyetinin kararlarını oldukça korkunç ve ürkütücü bir surette sarsmış bulunuyordu.

Denebilir ki, harp başladığı zaman Bulgar Genel Karargâhı bir kaleye karşı yapılacak harekâta en uygun durumu seçip uygulamakta kararsız bulunuyordu.

Kaleyi başlangıçta gözetlemek doğru olabilirdi. Fakat bu vazife için koca bir 2 nci Ordu ayrılmasına gerek yoktu. Hem öyle bir ordu ki, daha başlangıçta (56 piyade taburunu, 16 makineli tüfek bölüğünü, 9 süvari bölüğü ile 36 bataryayı) 85 bin kişilik bir mevcudu kapsıyordu. Böyle kuvvetli bir ordunun, Türk Seyyar Ordusu ile boy ölçülmek istenildiği bir sırada, kaleden dışarı çıkarılmaması sevk ve idare kaidesine uygun düşemezdi.

Bu kadar bir kuvveti karşısında tutan savunmaların mevcuduna gelince, bu harp ilânı günü 45.000 kişiyi henüz geçememişti.

2 nci Ordu başlangıçta bir hücumu başarabilmek için herhangi bir kuşatma parkından mahrumdu. Fakat kalenin silâhları için ordunun Edirne'ye bir hücum yapması için bir kuşatma parkına ihtiyacı yoktu. Sahra ordularının ilk çarpıştığı bir sırada kale karşısında takılıp kalmaktansa 2 nci Ordu Edirne Kalesi'ne yönelerek bir hücum ile şansını deneyebilirdi.

Böyle bir şans denenmediğine göre hiç olmazsa 2 nci Ordu kuvvetlerinden bir kısmı ayrılırdı. Örneğin hem 3 ncü Tümenin geçici 2 nci Ordu emrindeki tugayı ve hem 9 ncü Tümen daha harekâtın başlangıcında 1 nci Orduya katılabilirdi.

Gerçek harekât ise böyle olmadı. Doğrudan doğruya sahra muharebesini yapmak üzere görevlendirilen ordu Bulgar Genel karargâhınca meydan muharebesi için zamanında harekete getirilmedi. 1 nci Ordunun meydan muharebesine katılması ve bu amaçla 2 nci Ordu birlikleri ile takviyesi gerekirdi. Fakat bu orduya 2 nci Ordu tarafından yardım edilmedi. Özellikle Edirne Kalesi'nin 9 Ekim 1912'de yaptığı birinci çıkış muharebelerine ait verilecek açıklamalarda görüleceği üzere 2 nci Ordunun, harp ilânından beri ağır bir surette devam eden harekâtına ilave olarak gereğinden fazla kuvvetlerini Tunca batısında ve Meriç ile Arda arasında tutuluyordu. Bundan dolayı meydana gelen durum, kalenin Tunca doğusunda faaliyete geçmesi sırasında 1 nci Orduyu, meydan muharebesi aleyhine olarak mühim kuvvetlerini kaleye karşı bırakmaya bile sevk etmiştir. 2 nci Ordu, önceden söz edilen kuvvet de (Ek-4) gösterilen istikametlerde 18 Ekim 1912 sabahından itibaren harekete geçmiş, 18/19 Ekim akşamları (Ek-5) tespit edilen durum alınmıştır.

2 nci Ordu, 21 Ekim 1912 tarihine kadar kale karşısında yaptığı harekâtta Türk hudut birlikleri ile bir iki örtme müfrezesinin kısa ve önemsiz çarpışmalarından başka esaslı bir direnmeye maruz kalmamıştır.

e. Kale Komutanlığı 2 nci Ordunun hudut saldırılarından günü gününe haberi olmuştur. Ancak bu haberlerden düşman hakkında bir fikir edinilememiştir.

Kale harici müfrezelerinin tek hizmeti, 18 Ekim 1912 günü hududumuzun bazı noktalarında toplanan ve bazı mevkieerde hududumuzu geçen ve çok ihtiyatlı tedbirli yürüyen düşman yürüyüş kollarının mevkieeri ile hareket istikametlerini kısmen tespit etmekten ibaret kalmıştır.

Bu harici müfrezeler belirli bir keşif birliğinden dahi beklendiği üzere düşman yürüyüş kollarını uzaktan açılıp yayılmaya zorlayacak kadar bir faaliyet bile gösterememişlerdir. Yalnız bazı küçük müfrezelerimizin çok değerli fedakârlıkları Türkün kahramanlık ve cesaretini daha ilk günden itibaren Bulgarlara tanıtmıştır. Bulgarların kendi itirafları ile belli olduğu üzere (Bulgar eski 2 nci Ordu Komutanı General İvanof'un kitabından) hudut üzerinde Elvandere ve Kurtköy köyleri arasında oldukça dik bir kaya üzerinde bulunan ve bir subay komutasında 20 - 30 erle işgal edilmiş olan Kurtkale Karakolu oldukça uzun süre dayanmıştı. Bu istikamete taarruz eden Bulgar 30 ncu Piyade Alayına hayli zorluklar vermiştir. Bu karakolun kahraman savunucuları son erlerine kadar şehit düşmek suretiyle ellerine emanet edilen karakolu savunmuşlardır. Bu kaleye gündüz yanaşmayan Bulgarlar ancak gece yanaşmaları ile ilerleyebilmişlerdi. Hududun bu noktasını bir avuç Türk kahramanının ancak tamamen şehit olmasının ardından geçebilmişlerdir.

f. Tunca doğusundaki birinci harici müfreze, 5 Ekim 1912 günü tek bir kurşun dahi atmıyordu. 19 Ekim 1912 günü Bulgar 3 ncü Tümen birliklerinin Hanlıyenice istikametinde ilerlemesi karşısında, düşmanı Lâlapaşa

Hanliyenice sırtlarında karşılaşmıştı. 18/ 19 Ekim 1912 günleri Kaleharabesi, Pravadi⁶¹ Vadisi hattını tutmakla geçiriyordu. 6 Ekimde düşmanla muharebeyi kabul ediyordu.

Fakat 6 Ekim akşamı, önemli bir zorlama karşısında kalmış olmamasına rağmen, bu mevziyi terk ederek Karayusuf'un⁶² güneyindeki 1/25.000 mikyaslı haritaya göre 149 rakımlı tepeye çekiliyordu. Bu müfreze karşısındaki 3 ncü Bulgar Tümeni birliklerine gelince, 19 Ekim 1912'de Hanliyenice sırtalarını aşıp daha güneye saldırmıyorsa da sonraki günlerde önünü tamamen serbest bulduğundan 20 Ekim akşamına kadar Çömlekçiköy,⁶³ Pravadi Taşlımüslim hattına ve 8 Ekim akşamına kadar bu hattan daha güneye inmiyordu.

Kale Komutanlığı vaktinden önce kale yakınlarına çekilen ve 149 rakımlı sırtları tutarak savunmaya karar veren birinci haricî müfrezeyi, Genel Karargâhtan aldığı emir üzerine Babaeski Redif Alayı ve bir seri ateşli batarya ile bir Mitralyöz Bölüğü ve 20 atlıdan ibaret kuvvetlerle ayrıca takviye ediyordu. Yeni bir emirle 19/20 Ekimde taarruza sevk etmek istiyor. Fakat müfreze düşmanın üstünlüğünü ileri sürerek taarruz etmiyordu. Şu suretle ne süvari tümeni ve hafif tugay gibi sahra ordusuna mensup örtme birlikleri ne de kaleye mensup birinci Doğu Müfrezesi tarafından hemen hiç yerinden koparılmamış bulunan Bulgar 1 nci Ordu birlikleri 21 Ekim 1912 akşamı Ek-6'da gösterildiği üzere sol kanadında 1 nci Tümeni ortada 10 ncu Tümeni ve sağ kanadında 3 ncü Tümeni olduğu hâlde Çeşmeköy, Sarıdanışmend,⁶⁴ Pravadi, Çömlekçiköy hattına yerleşmiş bulunuyordu.

g. Şimdiye kadar yapılan açıklamalardan anlaşıldığı üzere, birinci harici müfreze düşmana etki edemediği bir sırada, kalenin en çok güvendiği ikinci harici müfrezenin (10 ncu Tümenin) Tunca ve Meriç arasında hareket eden düşman kollarına hemen hiçbir tesiri olmamıştır. Kale Komutanlığının rızası ile Tunca doğusuna geçmek isteyen 10 ncu Tümenin, ileri sürülmüş müfrezeleri, 18 Ekim 1912'de Bulgar yürüyüş kollarına mensup ileri birliklerin bazı noktalarda hududu geçmesinin ardından tümen büyük kısmına katılmak üzere mevkillerini terk etmeye başlamışlardır.

Bu konuda en önce mevkisini terk eden müfreze Nusratlı Müfrezesidir. Bu müfreze daha 18 Ekim 1912 günü mevkisini terk ederek Üsküdar'a gelmiştir. Karahızır sırtlarında bulunan diğer müfreze ise geriye çekilmiş ve geceyi Karabulut'ta⁶⁵ geçirmiştir.

Şu duruma göre 10 ncu Tümen 18/19 Ekim gecesini büyük kısmı ile Büyük İsmailce, Uzımaç hattında geçirmiş, Çalıkavak, Kireççi, Hasköy, Mihaliç, Üsküdar mevkillerini ileri müfrezeleri ile tutmuştur. 19 Ekim 1912'de

⁶¹ Edirne ili Lalapaşa ilçesi Sinan Köyü'nün eski adı. (Ç.N.)

⁶² Edirne ilinin Merkez ilçesinin Merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

⁶³ Edirne ilinin Lalapaşa ilçesinin merkez bucağına bağlı olup ismi Çömlekköy olarak değiştirilmiştir. (Ç.N.)

⁶⁴ Edirne ilinin Lalapaşa ilçesinin merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

⁶⁵ Edirne ilinin merkez ilçesinin Sırsındığı bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

Fikile-Kireççi-Hasköy-Mihaliç hattında tutunan 10 ncu Tümen ileri müfrezeleri hudut boyundan itibaren Çalıkavak, Kireççi Hasköy, Mihaliç mevkilerinde üç uzun düşman yürüyüş kolunun yürüyüşlerini görmüşlerdi. Tunca batısında düşmanla bir çarpışma olmadan, daima Tunca doğusuna geçmek isteyen tümen komutanlığının isteğine uygun olarak bunların üzerine ateş açmışlardır. Bunun üzerine düşmanın Fikile'ye yönelen 3 ncü Tümene mensup 1 nci Tugayın Kireççi, Hasköy, Mihaliç hattına yönelmesi 9 ncu Tümen 1 nci Tugayının karşılık vermesi ile panik hâlinde güneye doğru firar etmeye başlamışlardır. Bu durum Akpınar köyü kuzey sırtlarından ilerleyen 10 ncu Tümen Komutanlığı üç tugay kuvvetinde tahmin ettiği düşmanın, büyük kısmı ile Tunca doğusuna geçeceğini anlamıştı. Tunca'nın doğusunda muharebe yapmak gerektiği görüşü ve bu şekilde barış zamanından beri beslediği sabit fikrini bu manzara karşısında bir daha yenileyerek tümenine mensup ileri müfrezelerin gerilemesinden hiç endişeye düşmemişti. Özellikle tümeni ile Tunca doğusuna geçmek üzere 6 Ekim akşamından itibaren bir kısım kuvvetlerini daha güneye Avarız Köprüsü civarına almış ve bir kısım kuvvetleri ile Kösehamza, Akpınar, Karabulut harabesi hattını tutmakla yetinmişti.

19/20 Ekim gecesi için yukarıdaki tertipleri alan 10 ncu Tümen aynı gece Kale Komutanlığına şu raporu göndermiştir: "Düşmanın gördüğümüz çeşitli sınıflardan oluşan üç tugaylık kuvveti bu geceyi Fikile, Kırkçeşme, Hacıköy, Söken hattında geçirmektedir. Fikile kulesi civarında iki ışıldak yandığına ve düşmanın hareket yönüne göre bu gece büyük kısmı ile Tunca doğusuna geçmesi ihtimali fazladır. Bir kısım kuvvetle bize karşı gösterişli bir şekilde harekette bulunması ihtimal dâhilindedir.

Tümenimiz sabah erkenden büyük kısmı ile Yassitepe civarında Tunca doğusuna geçmek için gerekli emir beklenecektir." Tümen Komutanlığı bu raporuna Kale Komutanlığından henüz bir cevap almaksızın harekete geçiyordu. 20 Ekim 1912 sabahı verdiği bir emirle tümen büyük kısmını Yassitepe'ye yani müstahkem çevre içine çekiyor ve ileri birlikleri Avarız'da topluyordu.

Avarız Köprüsünden ve bunun üç kilometre kadar güneyindeki Mustafabey Köprüsünden aynı zamanda geçit harekâtı yapmak için hazırlıklarını ikmal etmiş bulunuyordu.

Tümenin 20 Ekim 1912 sabahı verdiği emrin ikinci maddesi aynen şöyledir: "Tümenimiz kale çok miktardaki kuvvetleri ile Tunca doğusunda meydan muharebesi yapabilmek için Yassitepe'nin hemen güneyinde mevkii müstahkem kumandanlığının emrine hazır olmak üzere toplanacaktır. "Böylece bir taraftan düşmanın karşısında geçit yaptığından bahsediyor ve bunun karşısında serbestçe geçit resmi yapmasına, yandan vuracağı bir darbe ile, engel olmak istemezken diğer taraftan düşmana etki etmek için onun Tunca doğusuna geçmiş bulunmasını âdeta şart koşuyordu.

Denilebilir ki, 10 ncu Tümen, sıkışık durumda kalan bir düşmanı yanından vuracağı darbe ile hırpalamayı yürekli bir hareket bulmuyor ve onunla boy ölçüşmek için karşısına geçmek istiyordu. Mademki, onun görüşüne göre düşman büyük kısmı ile Tunca batısından doğusuna geçiyor, o hâlde tümen tarafından yapılacak en uygun hareket düşmanla ahenkli olarak hattâ paralel yürümek, Tunca doğusuna geçmek ve orada cephe cepheye, göğüs göğüse muharebe etmekten ibaret kabul ediliyordu. Fakat 10 ncu Tümen bu düşüncelerini uygulamaya geçiremiyordu. Çünkü Kale Komutanlığının kaleye ve seyyar orduya bir gün ve bir gece vakit kazandırmak, 10 ncu Tümenin faaliyetinden beklenir. Düşmanın Tunca doğusuna geçmekte olduğu anlaşıldığından geçidine engel olmak için vakit kaybetmeksizin Tunca batısından düşmana taarruz ediniz. Avarız Köprüsü gecedan kaldırılmıştır. Emri 20 Ekim 1912 sabahı tümene yetişiyordu.

Fakat bu emir tesirini yapamıyordu. Müthiş bir sis, ortalığı göz gözü görmeyecek derecede kararttığı bir sırada, yağmaya başlayan şiddetli yağmurlarla Edirne civarının bilinen çamurlu toprakları üzerinde yürümek çok güçleşiyordu. Bu yüzden Tunca batısından ciddi bir muharebeyi kabul etmek istemeyen 10 ncu Tümen, kalenin istediği taarruzu yapamıyor. Fakat Tunca doğusuna da geçemiyordu.

Kale Komutanlığının 10 ncu Tümene verdiği taarruz emri incelemeye değer. Bu tebliğ biri olumlu diğeri olumsuz iki isteği kapsıyordu. Yani bu emirle, tümenin hemen taarruza geçmesinden ibaret olumlu bir iş isteniyor ve Tunca doğusuna geçmesi engelleniyordu. Fakat dikkat edilmelidir ki, Kale Komutanlığı herhangi bir emir ile yetinmeyerek tümeni elinden kaçırmak korkusu altında Avarız Köprüsü'nü kaldırmak yönüne gidiyordu. Bu çok yanlış bir hareket oluyor kaldırılması yönüne gidilen Avarız Köprüsü belki bahsedilen emrin verildiği tarihin ertesinde ortaya çıkacak harekât için Kale Komutanlığına büyük roller üstlenebilirdi.

Hâlbuki Kale Komutanlığı, takip ettiği hareket tarzı ile amacını elde etmek için emrinin yerine getirileceğine emin bulunmuyordu.

Diğer taraftan bir ast birlik komutanlığı, kendi fikrinde ısrar ediyor ve kişisel görüşlerini belki de emre aykırı hareket etmek durumunu aklından geçirmeyerek, herhangi bir fırsatın kaçırılmasına ve durumun karışık bir hâle gelmesine sebep oluyordu.

Birliklerin ve rütbelerin büyümesi nispetinde bunların üstlerine zamanında yapacakları tekliflerin büyümesini doğal görmek lazımdır. Fakat gücü ve yetkisi ne kadar büyük olursa olsun, herhangi bir birliğin komutanının daha üst makam ve komuta heyetinden gelen kesin bir emri incelemesine veya verilen emrin uygulamaya geçilmesinde bütün gücünü sarf etmemiş bulunmasına ve özellikle emir alındıktan sonra olumsuz hareketler için teklifler yapmasına veya mazeretler çıkarmasına sevk ve idare kuralları hiçbir zaman müsaade etmez.

ğ. Tunca batısında meydana gelen gerçek olaylara gelince 10 ncu Tümen'den aldığı bilgileri aynen kabullenen Kale Komutanlığı Bulgarlar

hudutlarımıza saldırdıkları tarihten beri, henüz Tunca'nın batısından doğusuna hiçbir kuvvet geçirmiş değillerdi. Tunca batısındaki kuvvetler zannedildiği gibi hiç de zayıflamamıştı.

Bir kere Bulgar genel karargâhı 20/21 Ekim 1912 akşamı Eski Zağra'dan vermiş olduğu bir talimat, kale ile tamamen ilgili olan 2 nci Orduyu ve kısmen ilgili bulunan 1 nci Orduyu adeta hareketlerini durdurmaya sevk etmiş bulunuyordu.

Bu talimata göre, yalnız 3 ncü Bulgar Ordusu Kırklareli istikametine yöneltiliyordu. Fakat 2 nci Orduya ulaştığı yerde, kale topçu ateşi tesiri dışında katarak tahkimat yapması ve Türk Ordusunun Edirne genel istikametinden yönelen muhtemel bir taarruzu karşılamaya hazır bulunması tavsiye olunuyordu.

İlk yapılacak meydan muharebesi sırasında, kaleye karşı, gereksiz olarak ayrılan koca bir 2 nci Ordu yetmiyormuş gibi ayrıca bütün 1 nci Orduya Edirne Kalesi'nin doğu cephesini gözetlemek vazifesi veriliyordu. 3 ncü Ordunun Kırklareli istikametinde yapacağı taarruzun engellenmesi amaçlanmıştı. Bu tarzda hareket büyük sevk ve idare çerçevesi dâhilinde yapılan büyük hatalar için klasik bir örnektir,

h. Olayların meydana geliş tarzından şu neticeler çıkıyor:

Harici müfrezeleri şimdiye kadar düşmana etkili olabilecek bir faaliyet göstermemiş olmasına rağmen Edirne Kalesi mevcudiyetinin sebebi olan manevi tesir ile harekâtın başlangıcında Bulgar Ordusundan, Hassa Süvari Alayı ile Tanef Süvari Tugayına ilave olarak ayrıca 5 tümeni (1, 10, 3, 9, 8) yani 13 tugayı, o zamanki Türk Ordusu teşkilatı ile karşılaştırdığında aşağı yukarı 12 tümeni kendi sahasına sokmayı başarıyordu. Sahra meydan muharebesinin kesin sonucu olarak Bulgarlar elinde 8 tugay yani Osmanlı ordu teşkilatına göre 7 tümenlik bir kuvvet kalmış oluyordu. Bundan da yerinde yapılmış bir tahkimat manzumesinin dost ve düşman ordularından her birisine ayrı ayrı yani leh ve aleyhte yaptığı tesirin büyüklüğü şüphe götürmez bir şekilde anlaşıyordu.

İ. Bulgar Genel Karargâhı 20/21 Ekim 1912'de verdiği direktifte 2 nci Ordunun yerinde kalmasını, 1 nci Ordunun 3 ncü ve 10 ncu Tümenleri ile 2 nci Ordu ile irtibat tesisi için Çömlekköy-Akpınar hattını işgal ederek bu hatta kalmasını, 3 ncü Tümene de Tunca üzerinde köprü yapması görevini vermişti.

Fakat daha önce 2 nci Ordu Komutanı birliklerini biraz daha ileri sürerek İspitli,⁶⁶ Üreyiş,⁶⁷ Kemal, Urgan, Büyük İsmailce⁶⁸ hattını işgal etmek ve kaleye karşı gözetleme hattını burada tesis etmek kararını vererek tümenlere telgrafla emir vermişti. Yukarıdaki direktife rağmen 2 nci Ordu

⁶⁶ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

⁶⁷ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

⁶⁸ Edirne ilinin merkez ilçesinin Sırsındığı bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

Komutanı emrini değiştirmek istememişti. Fakat Genel Karargâhtan aldığı ikinci emir üzerine tümenlerine şu emri vermiştir ;

“Birlikler bulundukları mevkilerde kalarak tahkimat yapacaklar ve dūřmanın muhtemel bir taarruzunu karşılamaya hazır bulunacaklardır. 9 ncü Tümen, 8 nci Tümenin 2 nci Tugayını değiştirecek ve bu tugay Meriç saę sahiline nakledilecektir.

Süvari tugayı ile Hasköy müfrezesi yerlerinde kalacaklardır.” Bu defa 8 nci Tümen Komutanı verdiği emri geri almamış ve kendi fikrinin doğruluğuna inanarak ileri harekete devam etmiş ve Üreyiş'te muharebe yapmıştır.

Hasköy Müfrezesi harekâtına devam ederek Kırcaali'yi ele geçirmiştir. 1 nci ve 2 nci Ordular bugün kısmen Genel Karargâhın arzusuna uyarak ufak bir kımıldama yapmışlardı. Sonunda 8 Ekim akşamı Ek-6'da gösterilen yerlere varmışlardır. 2 nci Orduya mensup Tanef Süvari Tugayı Kurtköy bölgesinde boş bir vaziyette tutulmuştur. Kırcaali civarındaki Türklerin herhangi bir teşebbüsünden endişe edilmesi üzerine bu bölgeye sevke kalkan bu süvari tugayı, halkın maneviyatı göz önüne alınarak ne geriye gönderilmiş ne de Kurtköyü'nden ileriye Türk arazisi içerisinde faaliyete geçirilebilmiştir.

Bu yüzden özellikle kuşatma hareketlerinde en büyük ve hareketli rolleri oynaması gereken büyük bir süvari birliğinden Bulgarlar zamanında istifade etmek yolunu bulamamışlardır.

Harekâtın ortaya koyduğu gerçeklerden anlaşıldığına göre ilk zamanlarda kale çevresindeki hareketsizlik ve kararsızlığı yalnız savunanlarda değil aynı zamanda taarruz edenlerde aramak lâzım gelir. Sahra ordularının tam faaliyete geçeceği önemli bir günün arifesinde, savunanların en iyi birliklerinden oluşmuş örtme müfrezelerinin Tunca doğusundaki ve batısındakilerin ortak çalışmalarına nasıl katkı yaptıkları görüldü.

Kalenin 3 ncü, 4 ncü ve 5 nci harici müfrezelerine gelince, bunlar da 18 Ekim 1912'den, 21 Ekim 1912'ye kadar önemli bir şey yapamamışlardır.

Bir kere 2 nci harici müfrezenin harekâtı ile ilgilenip 3 ncü Kemal Müfrezesinin kaleden dışarı çıkarılmasına gerek kalmamıştı. Çünkü 2 nci haricî müfreze, kalenin etki sahası dışında herhangi bir himayeye ihtiyaç gösterecek zor bir duruma girmeden kale çevresi içerisine geri dönmüştü.

4 ncü Tahrir Müfrezesi ise, hududun Bulgar Hassa Süvari Alayı ve 8 nci Tümen birlikleri ile açılması üzerine Mustafapaşa Fırını'nı tahrir ederek ve Mustafapaşa Köprüsü'nde esaslı bir breş dahi açmayı başaramadan kaleye dönmüştür.

Bu müfrezeye tahripten başka bir görev verilmemişti. Esas kuvveti bundan fazlasını yapmaya uygun değildi. Bununla beraber, müfreze verilen

görevi yerine getirememişti. Bulgarlar ufak bir tamirat ile Mustafapaşa Köprüsü'nden derhâl istifade etmeye başlamışlardır.

5 nci Mustafapaşa Müfrezesi düşman geliyor sözleri ile hemen, huduttan geçen ilk düşman ileri birlikleri karşısında panikliyor ve perakendeler ile soluğu Maraş bölgesinin Papaztepe mevkinde alıyordu. Bu müfreze Maraş bölgesi kuvvetleri tarafından bir redif taburu ve bir mantelli batarya ile takviye edilerek Kadıköy, Bildirköy hattına iade ediliyordu. Çok güç olan bu hattın savunması isteniliyordu. Fakat sonunda iki redif taburundan oluşan bu kuvvet, Bulgar 8 nci Tümenine mensup 3 ncü Tugayın 20 Ekimde yıkıcı bir üstünlükle yaptığı taarruzu geri püskürtemiyor ve Üreyiş, Koyunlu hattına çekiliyordu. Bulgarlar ise takiplerine devam ediyorlardı. 8 Ekimde Üreyiş, Koyunlu hattına taarruzlarını tekrarlıyorlarsa da Papaztepe'yi savunmakla görevli olan Gümölcine Alayının iki taburu (bir taburu daha önceden cephetedir) nişancı taburu, bir seri ateşli bataryadan ibaret takviye kuvvetlerinin bu hatta yetiştirilmesi üzerine Bulgar taarruzu geri püskürtülmüştür.

Bu şekilde önem kazanan Maraş bölgesi, mevziye daha önceden yerleştirilmiş 8 mantelli topuna ek olarak 21 Ekim 1912'de beş redif taburu, bir nizamiye taburu, iki seri batarya, bir süvari bölüğü, bir makineli tüfek bölüğünden oluşmuş bir kuvvete sahip bulunuyordu.

i. 21 Ekim 1912'de Bulgarların doğu, batı cephelerinde kaleye karşı ciddi bir faaliyete geçmemeleri ve Maraş bölgesindeki teşebbüslerinin de kırılması üzerine, Kale Komutanlığı artık savunma çevresi dışında işi kalmadığına hükmederek harici müfrezelerini kale içine almaya kalkıyordu. Kaleye dönülmesi emrinin maddelerinden birinde Doğu Ordusu Komutanlığından aldığı emirden düşmanın büyük ve asıl kuvvetleri ile Edirne, Kırklareli arasından ilerlemek istediği anlaşılıyordu. Diğer bir emirde seyyar ordu Kırklareli-Osmanlı hattında toplanılmasını ikmal etmek üzere bu günlerde bir meydan muharebesi yapacağından şimdilik kaleden büyük çapta taarruz istenmediği söyleniyordu..

j. 21 Ekim 1912'de verdiği emirde, düşman büyük kısmının Edirne-Kırklareli arasından geçeceğini anlamış olan Kale Komutanlığı, 21 Ekim 1912 tarihinde bütün seyyar kuvvetlerini kendi inisiyatifi ile yeniden birleştirildi. Düşmanın Tunca doğusundan yapacağı harekâtını tehdit edici bir durum alacağı yerde haricî müfrezelerini içeriye alması bir sevk, ve idare hatası ise seyyar ordunun kaleden herhangi bir taarruz isteğinde bulunmadığını söylemek emir alanların ruhî durumlarını ve komuta gücünü bilmediklerini gösterir.

Yazıktır ki, Doğu Ordusu Komutanlığı büyük çapta taarruzlara geçilmemesi tarzındaki tebliğler ile âdeta Kale Komutanlığını tembelliğe sevk etmiş bulunuyordu. Kale birlikleri büyük çapta bir taarruza elverişli değildi. Doğu Ordusu Komutanlığınca bilinen bu gerçeği, bir emir şeklinde kaleye tekrar tebliğ etmek, tamamen başka anlamlara sebep olabiliirdi.

Yani ordunun taarruzundan büyük sonuçlar beklemeyen Kale Komutanlığı, kendisinden büyük çapta bir taarruz istenmemesi üzerine, kalenin çok yakında tecrit edileceğini anlayarak kendi içine çekildi.

Bununla beraber Kale Komutanlığı, edinilen bilgiler dâhilinde bazı olaylar dolayısı ile seyyar ordunun taarruz harekâtına başlamak istediğini gösteren hazırlıklarına şahit olmuyor değildi. Meselâ Doğu Ordusu Komutanlığı, 20 Ekimde Kale Komutanlığı vasıtası ile verdiği bir emirle Meriç ve Arda arasındaki 11 nci Tümenin Edirne üzerinden yürüyüşle 21 Ekim sabahı Havsa doğusuna yetişmesi, 4 ncü Kolorduya katılması gerektiği bildiriliyordu. Bundan ordunun taarruz hazırlıklarına başladığı anlamı çıkarılabilir ve ona göre kalece bazı tertipler alınırdı.

Ne çare ki, 17 Ekimde yaptığı bir tebliğ ile Edirne'den bir kolordu teşkilini isteyen Doğu Ordusu Komutanlığı, 21 Ekim sabahında Kale Komutanlığına ulaşan diğer bir emirle artık kaleden geniş çapta bir taarruz beklenmediğini açıkça tespit ediyordu. Yani artık büyük çapta seyyar kuvvetler teşkiline gerek kalmadığı anlaşıyordu .

İşte olaylar ve tebliğlerin birbirine zıt şekiller alması karşısında, kalede, adeta kabuğuna çekilmek isteyen bir kaplumbağa ihtiyatçılığı başladığı bir sırada ve tamamen beklenilmeyen bir zamanda Doğu Ordusu Komutanlığının yeni bir emri geldi.

Aşağıda metnini aynen göreceğimiz bu emirle Edirne Kalesi'nden büyük çapta taarruz içeren bir hareket isteniyordu. Bu emir geldiği zaman Edirne Kalesi'nde genel durum Ek-6'da gösterilen şekli almıştı. Yani doğu cephesi Babaeski, batı cephesi Edirne, Maraş bölgesi ile güney cephesi Gümölcine Redif Tümenleri tarafından tamamen tutulmuştu. Cephelerin özel ihtiyatları vardı.

Birinci Doğu Müfrezesi, doğu cephesi kuzey doğusunda ve savunma çevresi dışında 148 rakımlı tepede istirahat hâlinde idi. 10 ncü Nizamiye Tümeni batı cephesinde hazarî kışlalarında temizlik yapmakla meşguldü. 12 nci Süvari Alayı hazarî kışlasında bulunmakta idi.

Yürüyüşle 20/21 Ekim gece yarısından sonra Edirne'ye gelen 11 nci Nizamiye Tümeni yürüyüşüne devam edemeyerek güney cephesinde Karaağaç'ta istirahata geçmişti.

Şu duruma ve noksanların kapatılması için şimdiye kadar ele geçen mürettebata göre Edirne Kalesi'nin genel kuvvesi bataryaların isim, cins ve miktarları, henüz kaleye mal edilmeyen 11 nci Tümen birlikleri de dâhil edildiği takdirde aşağıdaki cetvellerde gösterilen şekli almıştı:

Genel Durum Cetveli

Birlikler	Subay	Er	Hayvan	Düşünceler
4 ncü Nişancı A. Ağ. Mt.	36	2323		182

10 ncu Nizamiye Tüm.	240	12.327	1565	
11nci Nizamiye Tüm.	137	7315	1172	
Süvari A.	15	200 kılıç		
Babaeski Redif Tüm.	124	9200		
Edirne Redif Tüm.	102	7212		
Gümülcine Redif Tüm.	65	7381		
Kale topları ve diğer birlikler	280	6000		
Toplam	999	51.958		

Edirne Kalesi'nde Bulunan Topların Cins ve Sayısı Cetveli

Topların Cinsi	Top sayısı	Batarya sayısı	Çapı (cm)
Seri ateşli sahra (Bataryaların biri müstakil nişan hatlı)	44	11	7,5
Seri ateşli ağır sahra	18	3	10,5
Seri ateşli ağır obüs	18	3	15
Eski mantelli (Biri Tophane imali)	8	2	8
Eski mantelli	180	30	9
Adi obüs	6	1	12
Kızaklı uzun	78	13	15
Sehpalı kısa	12	2	15
Sehpalı uzun (Yunan'dan alınmış)	12	3	10,5
Sehpalı adi	36	6	12
Havan	12	2	15
Havan	6	1	21
Toplam	430	77	

Mevzilere Yerleştirilmiş Bataryaların Cins ve Miktarını Gösteren Cetvel

Bataryanın ismi		Batarya Çapı	Batarya Nu.	Bölük Nu.	Sıra Nu.	Alay Nu.

Arda	Bataryası	15	45	1	1	10
Dutluk	-	9	46	2	1	10
	-	9	47	3	1	10
Karaağaç	-	15	48	4	1	10
Süvari	-	9	49	5	1	10
Kartaltepe	-	9	50	6	2	10
Koğuş		9	51	7	2	10
Sinekli	-	15	52	8	2	10
Demirtaş	-	9	53	9	2	10
Şimendifer	-	15	54	10	3	10
Çayırılık	-	12	55	11	3	10
Bosnaköy	-	9	56	12	3	10
Meriç		9	57	13	3	10
Abdullahpaşa	-	10,5	33	1	1	9
Karagöz	-	9	34	2	1	9
Kapıbaşı	-	9	35	3	1	9
İzzetpaşa	-	15	36	4	1	9
Sadrazam Hakkı Paşa	-	15 kısa	37	5	2	9
İzzeddin	-	15	38	6	2	9
Reşadiye	-	21 havan	39	7	2	9
Hurşitpaşa	-	9	40	8	2	9
Vahdettin		12	41	9	3	9
Kazantepe		9	42	10	3	9
Mahmut Şevket Paşa	-	10,5	43	11	3	9
Şose	-	9	44	12	3	9
Ayazma sırtı	-	12	21	1	1	8

Üçüncü Tümen	-	12	22	2	1	8
Avarız köyü	-	9	23	3	1	8
Yassitepe	-	15	24	4	1	8
Yirmi birinci Tümen	-	15	25	5	2	8
Maslahatderesi	-	9	26	6	2	8
Bağderesi	-	9	27	7	2	8
Başhöyük	-	9	28	8	2	8
Kale	-	15	29	9	3	8
Erkânıharp	-	15 havan	30	10	3	8
Kemer	-	9	31	11	3	8
Beğliktarla	-	9	32	12	3	8
Ramazanağa	-	15	13	1	1	7
İnşaiye		9	14	2	1	7
Bağlarönü	-	9	15	3	1	7
Hacıyolu		15 havan	16	4	1	7
Ayvazbaba		9	17	5	2	7
Arnavutköy	Bataryası	15	18	6	2	7
Topçular		12	19	7	2	7
Küçük taşocağı	-	9	20	8	2	7
Ordu	-	10,5	1	1	1	6
Kafkas	-	15	2	2	1	6
Ayazma	-	15	3	3	1	6
Kasapçeşme	-	9	4	4	2	6
Kim aylık		9	5	5	2	6
Topyolu	-	9	6	6	2	6
Suyolu	-	12	7	7	2	6
Yıldız	-	9	8	8	3	6

Fatih	-	9	9	9	3	6
Kestanelik	-	9	10	10	3	6
İstihkâmlar	-	15 havan	11	11	3	6
Cevizlik		9	12	12	3	6

8 ve 7'lik mantelli toplar cetvelde 9'luk diye gösterilmiştir.

Yani Edirne Kalesi 8 Ekim 1912'de en son kuvvetini almıştı. Şu suretle toplam 999 subay, 51.958 er ve çeşitli cinsten 430 topla, 200 kılıca sahip bulunuyordu.

Bu mevcut, kalenin gerçekte 50 km'ye varan çevresi için aşağı yukarı metre başına bir adam ve 10 metreye bir top isabet etmesini temin etmekte ve dolayısı ile bir kalenin savunmasına ayrılmış normal kuvvetler elde mevcut gibi görünmektedir. Seferberlik konusunda açıklandığı üzere, bu kuvvetin beşte üçü tamamen ikinci sınıf rediflerden oluşması itibarı ile harp özelliğinden mahrum bulunmakta idi.

Özellikle elde mevcut 53 piyade taburundan, Nizamiye Taburlarını teşkil eden yalnız 22'si ve 77 bataryadan seyyar bir hâlde kullanılan yalnız 13'ü savunanların yüzünü ağartmıştır.

Gerçek tecrübe savunma muharebeleri için dahi sayıdan çok niteliğe ve sabit tertiplerden çok, hareketli ve seyyar tabiye usulüne daha fazla önem verilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Edirne Kalesi'nin seferi kuruluşu Ek-7'de gösterilmiştir.

B. Edirne Kalesi'nin 22/29 Ekim 1912 Harekâtı ve 2 Kasım 1912 Tarihine Kadar Kale Etrafında Geçen Olayların Özeti

1. Kale Komutanlığı 21/22 Ekim 1912'de hiç beklemediği bir sırada Doğu Ordusu Komutanlığından metni aşağıda aynen yazılan emrin özetini telgrafla aldı.

2. Emir aynen şöyledir:

Kavaklı'dan
21 Ekim 1912
Saat 02.00'den sonra

22 Ekim İçin Ordu Emri

a. Üç tümen kadar tahmin edilen düşman kuvvetinin Sülüoğlu Çiftliği, Kaypa⁶⁹ hattının gerisinde bulunduğu anlaşılmıştır. Erikler civarında düşman süvarisi görülmüştür. Bunun gerisinde Dutluağaç civarında kuvveti meçhul

⁶⁹ Edirne ilinin Merkez İlçesi'nin Merkez Bucağı'na bağlı olup ismi "Kayapa" olarak değişmiştir. (Ç.N.)

piyadesi bulunduğu anlaşılmıştır. Tunca'nın batısında Fikile civarında bir düşman kuvvetinin bulunduğu bilindiği Tunca doğusuna geçmesinin ihtimal dâhilinde olduğu.

b. Ordumuz yarın düşmana taarruz edecektir.

c. 3 ncü Kolordu 1 nci Tümenini Erikler istikametine sevk ederek Ordunun sağ kanadını Dutluağaç istikametine karşı koruyacaktır. O yönden düşman gelmez ise bu tümenin muharebeye katılması sağlanacaktır. Kolordu diğer tümenleri ile Raklıca, Petra, Eski Poloz,⁷⁰ Çeşmeköyü üzerinden Taşmüslim istikametinde hareket edecek ve düşmanın sol kanadını kuşatacaktır.

ç. 2 nci Kolordu Kavaklı, Koyun gâvur üzerinden Keremitli Seymen istikametine hareket edecektir.

d. 1 nci Kolordu bir tümeni ile Yenice, Keredeli, Sülüoğlu Çiftliği ve diğer tümeni ile Tokucuk, Akardere harabesi, Gevgili, Geçkinli istikametlerinde hareket edecektir.

e. 4 ncü Kolordu bir tümeni ile Bostanlı harabe, Kocahızır, Musuç üzerinden Geçkinli Çiftliği batısına, diğer tümeni ile Hasköy, Gaipli üzerinden yine adı geçen çiftlik istikametine hareket edecektir.

f. Süvari Tümeni 4 ncü Kolordunun sol kanadında ve bu kolordunun emri ile muharebeye katılacaktır.

g. Edirne Kalesi'nde bulunan Nizamiye birlikleri ile bir redif tümeni ve 11 nci Nizamiye Tümeni Müstahkem Mevki Komutanı Şükrü Paşa'nın komutasında olarak düşmanın Tunca doğusunda bulunan kuvvetlerinin yan ve gerilerine taarruz edecektir.

ğ. 3 ncü Kolordu büyük kısmı kolbaşı ile saat 11.00'den önce Çeşmeköy batısındaki Sazlıdere hattını geçmelidir. 2 nci Kolordu büyük kısmı ile saat 11.00'den önce Sülüoğlu Çiftliği kuzeyinden Hasdere'yi 1 nci Kolordu ile 4 ncü Kolordu saat 10.00'da Sülüoğlu Çiftliği, Geçkinli, Timurhanlı hattını geçmelidir.

h. Ordu Genel Karargâhı yarın saat 9.00'a kadar Kavaklıda ve 9.00'dan itibaren Yenice'nin batı sırtlarında ve Keredeli'ye giden yolun yakınında bulunacaktır.

Bu emir 1 nci, 2 nci, 3 ncü, 4 ncü Kolordularla müstakil süvari tümenine aynen, Edirne Kalesi'ne kısaca telgrafla bildirilmiştir.

Doğu Ordusu Komutanı
Korgeneral

⁷⁰ Kırklareli'nin merkez ilçesine bağlı olan Yoğuntaş bucağıdır. (Ç.N.)

3. Yukarıda aynen nakledilen emirden anlaşıldığı üzere Doğu Ordusu Trakya harekât sahasında 22 Ekim 1912'de taarruza geçmeye karar veriyor ve çok haklı olarak bu taarruz için Edirne Kalesi'ni savunanlardan bir kısmını kullanmak istiyor.

4. Önceden söz edildiği üzere herhangi bir taarruz hareketi için seyyar ordu tarafından Edirne Kalesi'nden de istifade edilmek istenilmesi kadar tabîî bir şey yoktu.

Gerek Genel Karargâhca ve gerek Doğu Ordusu Komutanlığınca böyle bir çalışma birliği arzusunun ortaya çıkması kale için belirsiz bir durum değildi.

5. Bununla beraber daha dün büyük çapta bir taarruzdan vazgeçilmişken bir gece içinde bir Huruç Kolordusu teşkil ederek bunu ertesi gün taarruza sevk etmek vazifesi Kale Komutanlığını şaşırttı.

Birlikleri kısmen istirahatete sevk eden Kale Komutanlığı üzerinden henüz 14 saatlik bir zaman geçmeden birlikler tekrar faaliyete geçiriliyordu. Birçok gidiş geliş, gece yürüyüşleri başlıyor, birbirlerini henüz tam anlamıyla tanımaya vakit bulamayan birliklerden yeni birlikler teşkiline kalkışılıyordu. Bu hareket tarzı savunma kuvvetlerinin en seçkinleri arasında bile bir hoşnutsuzluk havası yaratıyordu.

Çünkü bu Huruç Kolordusu teşkilâtının esasını, kalenin en seçkin kuvvetleri olan ancak seferberlik gününün ilânından beri dinlenmeye imkân bulamayan, Nizamiye birlikleri temin etmek mecburiyetinde kalıyordu.

6. Kale Komutanlığı, bu durum karşısında kestirme yolla iş görmek ve uygulama mevkiindekilerin yeni görev karşısındaki güçlerini ve isteklerini yakından tetkik etmek üzere çıkış yaptırmak istediği tümenlerin komutanlarını karargâhına celb ediyor ve bu komuta heyetine, kale kurmay heyeti ile 10 ncu Tümen kurmayı da katılıyordu.

7. Aynı zamanda birliklerin durumlarını ve ihtiyaçlarını komutanlarının ağzından dinlemek ve 22 Ekim 1912'de yapılacak harekâta bağlı işler hakkında ilgili komutanları etraflıca aydınlatmaktan ibaret olan bu toplantı, ne

⁷¹ Abdullah Kölemen (Korgeneral) (1877-Sv.1): 1846 yılında Trabzon'da doğmuştur. İlk tahsilini Trabzon'da gördükten sonra Galatasaray Sultanisinde okumuştur. Lise tahsilini Bursa İdadisinde tamamladıktan sonra, Temmuz 1877 tarihinde Harp Okuluna girmiştir. Daha sonra Harp Akademisine devam ederek 26 Temmuz 1881'de kurmay yüzbaşı olarak mezun olmuştur. 1881'de süvari kurmay yüzbaşı olarak orduda görev almıştır. Kurmay kıdemli yüzbaşı olunca Hicaz Tümeni kurmaylığına tayin olmuştur. Daha sonra sırası ile 2 nci Ordu Komutanlığı ve 1 nci Redif Müfettişliğine atanmıştır. Askerî Şûra tarafından Karabağ'a karşı Arnavutluk'ta toplanan ordunun komutanlığına gönderilmiştir. İtalyanların Trablusgarp'ı işgali üzerine İzmir ve havalisinde oluşturulacak Anadolu Doğu Ordusu Komutanlığına memur edilmiştir. 1912 yılında Kırklarel'inde ve bir hafta sonra Lüleburgaz'da Bulgarlara karşı verilen muharebeleri idare etmiştir. 6 Ocak 1914 tarihinde emekliye ayrılmıştır. Bk. ATASE Arşivi, Kol. Balkan Harbi, Klasör.16, Dos.23, Fih.1-17.

yazık ki amacını kaybediyor ve Kale Komutanlığındaki toplanış hemen bir harp meclisi özelliğini alıyordu.

Bu mecliste; ordudan gelen emrin tahliline kalkışılıyor. Özellikle emirde bahsedilen düşmanın yan ve gerilerini tespit etmek mühim bir mesele hâlini alıyordu.

8. Ordu vermiş olduğu emirde Tunca doğusundaki düşmanın sağ kanadını (Kaypa) tespit etmişti. Hâlbuki Tunca batısından doğuya kuvvet geçirilmesine ihtimal verildiği bir sırada Kaypa'yı kesinlikle bir kanat noktası olarak tespit etmek tehlikeli bir görüş oluyordu. Bu görüş aynen uygulandığı takdirde yanlış bir taarruz istikameti takip olunabilir ve bu yüzden yapılan çıkış ya havaya sıkılmış bir yumruk mahiyetinde kalır veya büyük tehlikelere neden olabilirdi.

9. Ancak sıkışık bir zamanda bir harp meclisi ile ordu tahlil edilmesinden Kale Komutanlığı genel maksadı göz önünde tutarak tertiplerini her türlü ihtimallere uyacak bir surette alabilir ve meseleyi daha kestirme bir yoldan halledebilirdi.

Fakat Kale Komutanlığı bu görüşleri dikkate almadı. Kale Komutanlığının kaleden yapılacak taarruzu, başlangıçta Tunca ile Pravadi arasından kuzeye doğru yönlendirmekten ibaret olan arzusu; 10 ncu Tümenin taarruzu, Demirhanlı-Pravadi arasından yapmak isteyen teklifle çatıştı. Sonunda iki tümenin Pravadi Deresi doğusunda ve bir tümenin de Pravadi batısında hareketi kabul edildi.

10. Tümenlerin ertesi gün için uygun bir saatte bulunmaları gereken mevkiilerin tespiti meselesi bu defa 11 nci Tümen komutanının itirazına neden oldu.

11 nci Tümen komutanı, Kale Komutanlığınca tespit edilen noktalara birliklerin yorgunlukları dolayısı ile uygun zamanda yetişemeyeceklerini iddia ediyor ve bu hususta daha hoş görülme davranılmasını istiyordu. Hâlbuki Kale Komutanlığı, seyyar ordu ile uyumlu bir surette hareket etmek için, Huruç Kolordusuna harekete çıkış mevkiileri olarak verdiği noktalarda değişiklikler yapmaya yanaşmıyordu.

Tartışmaların büyümesi üzerine kale komutanı haklı ve doğru olarak komutanları gönderdi. Yazılı emir arkalarından makamlarına gönderildi. Bu toplantı, bir ön emir mahiyetinde olarak ilgili komutanlara, kısa bir zaman süresinde ne şekilde faaliyete geçileceğine dair bir fikir verdi. Fakat aşağıda açıklandığı üzere kale sevk ve idaresi için zararlı bir dönem oldu.

11. Gerçi çok sıkışık zamanlarda ve özellikle beklenmeyen olaylar karşısında bazı ast komuta heyetlerinin maddî ve manevî durumlarını ve herhangi bir vazifeyi başarmaktaki kabiliyetlerini iyice, kavramak için bunlardan görüş almak sevk ve idare sanatının en ince, ancak tehlikeli olması dolayısı ile, nadiren tatbiki gereken esaslardan biridir. Bu kaidenin tatbikini, yabancı orduların en güçlü sevk ve idarelerinde de görmek mümkündür.

Fakat bu konudaki uygulama, Edirne Kalesi'nin ilk harp meclisini teşkil eden 21/22 Ekim 1912 toplantısına benzememelidir.

12. Söz edilen bu ilk toplantının yapmış olduğu zararlar şunlardır: Bir kere Kale Komutanlığı, taarruz istikametini seçmek gibi belli başlı mühim bir işte kendi fikrinden kısmen fedakârlık yapmak mecburiyetinde kalmıştır.

İkinci zarar olarak komutanlardan bazılarının, üstlerine karşı görüş bildirmekten daha ileri giderek, itiraz göstermek imkânını bulmuş olmalarıdır.

Üçüncü zarar, mühim işler arifesinde bu gibi meclisler yapmanın mutlaka bir zorunluluk olduğu hakkında gerek üst ve gerek ast komuta heyetleri üzerinde kötü bir kanaat meydana gelmesidir.

13. Bu üç zarar bütün muharebe müddetince bazı komutanların olumsuz ruhlar taşımasına sebep olmuştur.

Bu olumsuz durumlardan doğan bazı kötü hareketler, kalenin sevk ve idaresine bağlı işlerde tesirlerini her ne kadar, bütün çıplaklığı ile meydana çıkaramamışlarsa da bunlar yine bütün muharebe müddetince manevî tahriplerini yapmaktan geri durmamışlardır.

Kuşatma devam ettiği müddetçe savunma kuvvetlerini idare eden komutanlardan özellikle büyük üstler arasında gerçek bir samimiyet hüküm sürdüğü iddia edilemez.

Hâlbuki gerek barışta gerek seferde her çeşit muharebeler için yeterli olmayan görünürdeki itaat, kuşatılmış kalelerde büsbütün değersizdir. Kale muharebeleri şiddet ile yumuşaklığın, bencillik ile özverinin, katı yüreklilik ile şefkatin kapışıp çarpıştığı sahnelerle doludur.

Bu sahnede rol alacakların başarı tilsimi, samimiyettir. İşte bu bütün Balkan harekâtı esnasında sahra ordumuzda olduğu gibi, Edirne Kalesi'nde en az sahip olduğumuz bir özelliktir.

14. Harp tarihini yazmak için müracaat edilen hiç bir vesika, hiç bir harp ceridesi yok ki burada ast üstü, üst astı, rütbe ve makamları bir olanlar birbirlerini en ağır ithamlarla hırpalamak istemiş olmasın. Hemen hiç bir kalem yok ki, yaptığı hatayı bütün samimiyeti ile kayıt ve tespit etmiş bulunsun. Ast üstünün her yaptığına doğruluğuna itimat ederken üst de astının yalnız kötü yönlerini görmeye veya aramaya çalışan bir tavır almamalıdır. Bu kan ve can işinde el ile tutulmayan, dil ile söylenmeyen gizli kuvvetlerimizi kullanmak, emir altındakilerin kalbini kazanmak lazımdır. Emir altındakiler kalplerinin kazanılması gerektiğini normal zamanlar çok fazla ortaya koymıyor. Fakat askerî hayatta anormal günler yaşayanlar, kalpleri zamanında kazanılmış en küçük rütbelilerin bile ne harikalar doğurduğuna veya bunun aksi kalpleri kazanılmamış bazı zavallıların ne gibi zararlar ortaya koyduğuna şahit olmuşlardır. Bu konuda örnek göstermektense okuyucuları hatıralarına terk etmeyi daha faydalı bulurum.

15. İşte yukarıda açıklanan ruhi durumlar içerisinde aşağıya aynen yazılan ilk çıkış emri tanzim edildi. 21/22 Ekim 1912 gece yarısından sonra ilgililere bildirildi.

İlk Huruç Emrinin Sureti

a. Düşmanın üç tümenlik kuvveti Kaypa-Seymen-Eskipoloz hattındadır.

b. Tunca doğusundaki Değirmenköy havalisinde düşmanın zayıf kuvvetleri bulunmaktadır.

c. Doğu Ordumuz Salı günü Eskipoloz-Seymen-Süloğlu-Demirhanlı üzerinden taarruza başlayacaklardır.

ç. Seyyar Edirne Kolordusu harpte gösterilen kuvvetlerle ve kol başları ile 9 Ekim saat 10.00'dan önce adı geçen bölgede bulunacaktır.

Mürettep Tümen: 212 tepesi (1 / 25.000 mikyaslı haritada 149 tepesidir.) güney batısında üç yolu birleştiği mahalde.

11 nci Tümen: Hızırağa'nın⁷² 3 kilometre güney batısında.

10 ncu Tümen: Karacaköy yazısının 2 kilometre kuzeyinde, Hanlıyenice yolu üzerinde

d. Her tümen, birlikleri için dört günlük yiyecek ve ihtiyat cephane taşıyacaktır.

e. Tümenlerin gerektiğinde erzak ve cephanesini ikmal için şimdilik bir erzak kolu ile bir cephane kolu teşkil edilmiştir.

f. Cephane kolu ile erzak kolu 148 rakımlı tepenin batısında emir beklenecektir.

g. Karargâh yarın Ayvazbaba tabyasında bulunacaktır. Her tümen ve süvari Alayı öğleden önce saat 10.00'da emir almak üzere adı geçen mahalle birer emir subayı gönderecektir.

ğ. Arnavut köyü⁷³nde ve dekovil istasyonunda topçu ve piyade cephanesi ile erzak için bir depo tesis edilecektir.

Edirne Müstahkem Mevki Komutanı
Korgeneral Mehmet Şükrü

16. Edirne Kalesi'nden bir gece içerisinde Ek-8'de gösterilen kuruluştaki bir kolordu teşkili ile ertesi günü kale çevresi dışında herhangi bir taarruzi harekete geçmek işinin çok kolay olmadığı kabul edilmelidir.

⁷² Edirne ilinin Merkez ilçesinin Merkez bucağına bağlı olup ismi "Hızırağa" olarak değişmiştir. (Ç.N.)

⁷³ Edirne ilinin kuzeydoğusunda Ayvazbaba ile Ayicioğlu'nun arasında bulunan yerleşim birimidir. (Ç.N.)

Edirne Kalesi'nden bir gece içerisinde sekizi redif ve on sekizi nizamiye olmak üzere toplam 26 tabur piyade ve 10 bataryadan oluşan bir kolordu teşkil edilerek bunu yaklaşık on iki saat içinde sahra muharebesine sokmak bir başarıdır. Harekâtın yapılması sırasında görüleceği üzere bu başarının daha büyük bir şerefle taçlanmamış olmasına gelince bunun sebebinin genel şartların bozukluğunda aramak daha insafli bir hareket olacaktır.

17. Kalelerin sahra ordusu ile birlikte çalışmasına örnek teşkil eden bu ilk çıkış harekâtını yukarıdan verilen emre uyarak Edirne Müstahkem Mevki Komutanı unvanını alan General Şükrü kale kurmaylığı ile idare edecekti. Aynı zamanda kalenin doğrudan doğruya savunmasında sorumlu tutulan bu kişi, 22/25 Ekim 1912 harekâtı esnasında hançerlenmek üzere bulunan bir kardeşini kurtarmaya giderken, aynı zamanında kendi evine de eşkiya hücumunu bekleyen bir kimsenin endişe ve ızdırabını taşıyor ve yaşıyordu.

18. Gerçekte General Şükrü Huruç Kolordusu ile Edirne'yi terk ederken kalenin emir ve komutasını geçici olarak barış zamanının kale komutanı Tuğgeneral İsmail'e terk etmiş bulunuyordu. Fakat bu tedbir Huruç Kolordusu Komutanının geri ile lüzumundan fazla meşgul kalmasına sebebiyet vermişti. Belki de bu geri ile bağlılık ve fazla alâka durumu, General Şükrü'den itibaren bütün komuta heyetlerine az çok tesir yaparak Huruç Kolordusunun kale çevresinden daha cesur bir şekilde ayrılmasına imkân vermemiştir.

19. Huruç Kolordusunun daha Edirne Kalesi'ni terk ederken açılmış olduğu hâlde üç kolla yürümesini temin edecek surette her tümene ayrı ayrı bir hareket başlangıç noktası verilmesi çok uygundu. Ancak tümenlerin uygun noktalara kolbaşlıları ile gelerek anında, tümen emir subaylarının Kolordu Komutanlığı muharebe idare yeri kabul edilen Ayvazbaba'da emre hazır olmalarını istemişti. Bundan General Şükrünün, saat 10.00'da kolordusu ile kale haricinde yürüyüşe geçmeyi kabul ettiği anlaşılmaktadır.

20. Huruç Kolordusu Komutanlığı, seyyar ordunun harekete başlangıç zamanına uygun olarak yürümek istemişti.

Kale Huruç Kolordusu özellikle 4 ncü Kolordu ve Süvari Tümeninin hareketi ile ilgileniyordu.

Ordu emrine göre 4 ncü Kolordu bir tümeni ile Koca Hızır-Musuç üzerinden Çiftlik-Geçkinli batısına, diğer tümeni ile Hasköy-Gaippler⁷⁴ üzerinden Çiflik istikametine yürüyecek, büyük kısım kolbaşlıları 22 Ekim 1912 saat 10.00' da Geçkinli-Demirhanlı hattını geçeceklerdi.

Süvari Tümeni 4 ncü Kolordunun emrinde ve sol kanadında bulunacaktı.

⁷⁴ Edirne il merkezinin güneydoğusunda yer almaktadır. (Ç.N.)

21. Kale Komutanlığınca sahra ordusuna ayak uydurmak üzere iyi bir hesap yürütüldüğü anlaşıyordu. Fakat ne sahra ordusu uygun saatte kendisine verilen yürüyüş hedeflerine ve ne de Huruç Kolordusunun bütün birlikleri kaleden hareket başlangıç noktaları olarak tespit edilen mevkilere zamanında gelemiyorlardı. Huruç Kolordusundan yalnız 10 ncu Tümen uygun zamanda kolbaşısı ile hareket başlangıcı olarak belirlenen mevkiye yetişiyordu. Fakat mürettep tümen ile 11 nci Tümen kendilerine verilen emri yerine getiremiyorlardı.

22. Edirne Huruç Kolordusunca emredilen noktaya tertip edilen tümenden nişancı alayı, topçu ve makineli tüfek birlikleri vaktinde ulaşmışlardı. Çünkü bunlar nizamiye birlikleri idi. Ancak tümene mürettep diğer iki redif alayı henüz meydanda yoktu. Bu alaylar tümenlerine ancak saat 14.00'te ve hatta daha sonraları katılabiliyordu.

11 nci Tümene gelince o daha saat 10.00'da savunma çevresi içinde ve doğu cephesi güney kısmı gerisinde Kıyık tabyası civarında yürüyüşte bulunuyordu. Bu hataları önce işaret edildiği üzere, herhangi bir makam veya şahsa yöneltmek doğru değildir. Bu hatalar genel şartların uygunsuzluğundan ileri gelmiştir.

23. 22 Ekim 1912 saat 11.40'a kadar henüz Edirne Huruç Kolordusu kale çevresini terk ederek faaliyete geçememişti.

Huruç Kolordusu Komutanlığı dahi uygun zamanda, yani birliklere tamim ettiği üzere saat 10.00'da Ayvazbaba'da emir subayları burada saatlerce emir almak için beklemişlerdi.

Anlaşıyordu ki, Edirne Huruç Kolordusu Komutanlığı, kolordusunun arkasını almak için daha gerilerde, aşılabacak birçok zorluklara uğramış veya diğer bir cepheden tahlil edilirse, kısa bir zaman için terk edilen kalenin muhafazasına ait tedbirlerin arkasını bir türlü alamamıştı.

24. 22 Ekim 1912 saat 11.40'ta henüz kale merkezindeki karargâhını terk etmemiş bulunan kolordu komuta kurmaylığından Binbaşı Fuat vasıtası ile telefonla Ayvazbaba'daki emir subaylarına aşağıya aynen yazılan emri yazdırtmıştı.

a. Kolordu aşağıda bahsedilen yollardan harekete başlayacaktır.

b. Mürettep Celâl Bey Tümeni, Karayusuf üzerinden Ortakçı⁷⁵ istikametine

c. 11 nci Tümen, Hızırağa üzerinden Pravadi Deresi doğusundaki sırtlardan Kaypa istikametine

ç. 10 ncu Tümen Sofular üzerinden Tavşan Korucu⁷⁶-238⁷⁷ rakımlı tepe üzerine

⁷⁵ Edirne ilinin Lalapaşa ilçesinin Merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

⁷⁶ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

⁷⁷ 1 / 25.000 metre mikyaslı haritada 191 rakımlı tepe. (Y.N.)

d. Karargâh Ayvazbaba' da.

25. Edirne Huruç Kolordusunu, bir gece önce alınan karar dâhilinde, yürüyüşe geçirmeyi buyuran bu emir, bir yürüyüş borusu çalmak kadar sadelik arz etmektedir. Kolordu Komutanlığının düşmana dair bir malûmat vermemesi dikkate değer. Anlaşıyor ki, Kolordu ne Doğu Ordusu yolundan ve ne de kendi vasıtalarından istifade ederek henüz düşman hakkında yeni bir bilgi elde etmiş değildir. Bununla beraber düşman hakkında dün gecedeki beri yeni bir haber alınamaması yine Huruç Kolordusu Komutanlığınca tümenlere bildirilecek bir durumdu.

Kalenin tek süvari birliği olan 12 nci Alaydan alınarak tümenlere katılmış olan birer takım kuvvetindeki süvari müfrezeleri 22 Ekim 1912 günü için olsun alelade bir keşif kolu vazifesini görememişlerdir. Bunlara başlangıçta tümen yürüyüş kolları dâhilinde aşağı yukarı emir ve irtibat postaları hâlinde görev verilmiş bulunuyordu.

Doğrudan doğruya kolordu emrinde tutulan ve zayıf iki bölükten ibaret bulunan süvari 2 nci Alaya gelince, bu, Huruç Kolordusunun sol kanadı ile Tunca arasını örtmekle görevlendirilmiş tümenler henüz yürüyüşe başlamadığı bir sırada Sofular batısında Büyük Döllük kuzeyindeki sırtlara kadar ilerlemişti. Huruç Kolordusu cephesinde ve Tunca batısındaki düşman hakkında 22 Ekim 1912 öğlene kadar esaslı bir bilgi alınamamıştır.

26. Özetle ne dost ve ne de düşman hakkında yeni bir haber elde edilmediği hâlde, Edirne Huruç Kolordusu yukarıda gördüğümüz emirle tümenlerini yürüyüşe geçiriyor.

Ancak bu yürüyüş emri verildiği zaman, gerçekte yürüyüşe çıkış mevkilerine vaktinde yetişemeyen tümenlerin yürüyüşe geçişleri bir taraftan hareket için uygun bir saat verilmemesi ve bir taraftan da emir subaylarının aldıkları emirleri tümenlerine değişik saatlerde ulaştırmış olmaları yüzünden birbirine uymuyordu. Şöyle ki:

a. Yürüyüş emrinden sonra mürettep 1 nci Tümen, kendisine mürettep Kırklareli ve Dedeoğlu Alayları henüz katılmamış olduğu hâlde yalnız nişancı alayı, topçu ve mitralyöz birlikleri ile 212⁷⁸ rakımlı tepeye kadar ilerlemiş ve burada zamanında örtme hizmeti esnasında nişancı alayı tarafından yapılan siperlere yerleşmiştir. Kolordunun tümenlere verdiği ortak taarruz emri geldiği zaman mürettep tümen adı geçen mevzide kendiliğinden açılıp yayılmış ve savunma durumuna geçmiştir. Bu mevziden bir adım daha ileri gitmemiştir. Aşağıda görüleceği üzere bu hareket tarzı kolordunun dikkatini çekmişti.

b. 11 nci Nizamiye Tümeni, yürüyüş emrine uygun olarak ve Hızırağa batısında yürüyüşüne devam edebildi. Bir aralık Hızırağa'nın düşman

⁷⁸ 212 rakımı o zaman elde bulunan 210.000 metre mikyaslı haritaya nazaran alınmış bir rakamdır. Bu rakam yine o zaman elde bulunan 1/25.000 mikyasındaki daha muntazam haritaya nazaran 149'dur. (Y.N.)

tarafından işgal edildiği haberi üzerine öncü ile Hızırağa güneyindeki sırtların tutulması düşünülmüştür. Hattâ bu konuda emirler dahi verilmiş ve birçok gecikmeler yüzünden yarısı heba edilmiş olan birinci çıkış gününün tamamen ziyan edilmesine az kalmışken Hızırağa civarında düşman olmadığı anlaşılarak yine yürüyüşe devam edilmiştir.

c. 10 ncu Nizamiye Tümenine gelince, uygun zamanda harekete geçiş mevkiine ulaşan tümen yürüyüş emrinin verilmesine kadar iki saat beklemiş bu bekleyiş tümenin istirahatini temin etmiştir.

Tümen yürüyüş emrini aldığı zaman, hemen yürüyüşe geçmiş ve ne yazık ki yanlış bir inisiyatif ile Huruç Kolordusu tarafından verilen istikamet takip edilmeyerek tümen büyük kısmının gereğinden fazla sağ kanada taşmasına sebebiyet verilmiştir. Tümen kolordunun emrine uyararak Tavşan Korucu istikametine yürüyecekti. Tümen bu istikamete yürüyüş için saat 10.00'da ulaştığı noktadan (Ek-9) Büyük Döllük köyü, Sofular, Tavşan Korucu yolu ile hareket edebilirdi. Fakat tümen tarafından böyle hareket edilmedi. Tümen öncüsü (bir piyade taburu ve bir mt. bölüğü) bir yancı durumunda bu istikamete terk edildi. Kayıkköy Deresi'nin Sofular hizasında doğuya açılmasındaki zorluk ileri sürülerek tümen büyük kısmı Ek-9'da gösterildiği üzere Pravadi Vadisi boyunca doğuya yöneltiliyor ve faal bir düşman karşısında çok da güvenli olmayan bir yan yürüyüş yapmış oluyordu.

ç. Gerçekte bu hareketi ile 10 ncu Tümen Edirne Huruç Kolordusunu tamamen Pravadi doğusuna nakletmiş. Ancak bu tümen ne yazık ki, Huruç Kolordusu Komutanlığınca önem verilmediği anlaşılan bir sol kanat tehlikesini hiç düşünmemişti. Düşmanın yan ve gerilerine düşmekten ibaret olan ordu görevinin aynı zamanda Huruç Kolordusu ağırlık merkezinin sol kanatta tutulmasını sağlamak ve düşman yanına etkili olabilmek için bir çark hareketi yapmak mecburiyetinde kalacak olan 10 ncu Tümeni mümkün olduğu kadar düşman cephesine yöneltmekten kaçınması gerektiği düşünülüyordu.

d. Özetle gerek bu tümende ve gerek diğer birliklerde cereyan eden aykırı hareketler yüzünden 22 Ekim 1912 saat 13.00'te Edirne Huruç Kolordusuna mensup tümenlerin ileri kısımları yaklaşık Musabeyli kuzey sırtları-149 Rakımlı Tepe-Caferağa güneyi-Sofular güney sırtları hattına ulaşmış bulunuyordu. Bu zamana kadar henüz sahra ordusu ile bir irtibat tesis edilemediği gibi Tunca doğusundaki düşmandan kalenin diğer cepheleri karşısındaki düşmandan esaslı bir haber alınamamıştı.

e. Ayvazbaba'daki muharebe idare yerine geç gelen Edirne Huruç Kolordusu Komutanı yalnız kendi gözlemleri ile (Ayvazbaba muharebe sahasına tamamen hâkim ve ilk hamle için cidden mükemmel bir komuta yeridir.) Büyük Döllük istikametinde tespit ettiği süvari ve piyade kuvvetlerini düşman olarak kabul ediyor.

Bir taraftan da tümenlerden düşman süvarilerinin Hızırağa'ya ve piyadelerinin Sofulara kadar sokulduğunu haber alıyordu. Hızırağa ve

Sofulara düşmanın sokulmuş bulunması gerçeğe uygun düşüyorsa da, 10 ncu Tümenin Huruç Kolordusunca verilen yürüyüş istikametini terk ederek Büyük Döllük üzerinden bir yancı çıkarmıştı. 10 ncu Tümen birliklerini düşman olarak kabul ettiği bir sırada onunla aynı hizada bir vaziyet almış olan 12 nci Süvari Alayını düşman saymakta hiç tereddüt etmiyordu. Bu yüzden Ayvazabadaki 12 cm'lik bataryaya ateş açtırılıyor ve kalenin ilk mermisi Büyük döllüğün kuzey batı sırtlarında toplu bir vaziyette duran kalenin tek süvari alayının tam ortasına düşüyor. Bununla beraber tesadüfün bu garip cilvesinden ne tek bir insanın ve ne de tek bir hayvanın burnu kanamıyor. Birinci mermiyi diğer beş mermi takip ediyor ve bunlar da hiçbir zarar yapmıyor. Bu yanlışlık ateş yiyen birliklerin işaretlerinden ve ayrıca 10 ncu Tümeden süvari ile gönderilen rapordan ve süvari alay komutanı Albay Aziz'in⁷⁹ bizzat yıldırım hızıyla kolordu karargâhına gelmesinden anlaşıyordu. Bu sırada Huruç Kolordusu Komutanlığının taarruz emri de tümenlere ulaşmış bulunuyordu.

27. Ayvazbaba'daki muharebe idare yerinden 22 Ekim 1912 saat 13.10'da verilen taarruz emri aynen şudur :

a. Düşmanın Büyük Döllük istikametinden süvari ve piyade birliklerinin ilerlemekte olduğu anlaşılmıştır.

b. Hızırağa düşman süvarileri Sofular piyadesi tarafından işgal edilmiştir

c. Celâl Bey Tümeni 212 rakımlı sırtlarda savunmada kalacaktır.

ç. 10 ncu Tümen Sofular-Tavşan Korucu hattına taarruz edecektir.

d. 11nci Tümen Hızırağa-Sofular hattına taarruz edecektir.

e Her iki nizamiye tümenleri arasında irtibat tesis edilecektir.

f. Süvari Alayı 10 ncu Tümenin sol kanadını muhafaza edecektir.

g. Karargâh Ayvazbaba' dadır.

Edirne Müstahkem Mevki Komutanı

Mehmet Şükrü

28. Taarruz emrindeki birinci maddenin yanlışlığı yukarıda bahsettiğimiz yanlış görüş ve atış hâdisesi ile taarruz başlamadan önce anlaşılmıştı. Emrin ikinci maddesinde söz edildiği üzere düşmanın zayıf süvarileri Hızırağa'ya sokulmuşlar ve burada tutunamayarak geri çekilmişlerdi. Sofulara kadar zayıf piyade birlikleri Huruç Kolordusunun

⁷⁹ Albay Aziz: Üsküdar'da doğmuştur. Ali Paşa'nın oğludur. 13 Ağustos 1883 tarihinde girdiği Harp Okulu'ndan 4 Mart 1886 tarihinde teğmen olarak mezun olmuştur. Balkan Harbi'ne Şark Ordusu Müstahkem Mevki Komutanlığı 12 nci Süvari Alayı Komutanı olarak katılmış ve 28 Aralık 1913 tarihinde emekli olmuştur. 31 sene, 8 ay 28 gün hizmeti vardır. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı, 1912-1913 Balkan Savaşına katılmıştır. Bk. ATASE Arşivi, Kol. Balkan Harbi, Kıs.666, Dos. 2, Fih. 1. Emekli Sandığı Arşivi, Tasnif No:406.

taarruzu başlamadan önce burasını terk etmişler ve Tavşan Korucu'da ki asıl kuvvetleri üzerine çekilmişlerdi.

Taarruz emrinin üçüncü maddesinden anlaşıldığı üzere Edirne Huruç Kolordusu mürettep tümeninin daha çok ilerlemesini istemiyordu. Bu tümeni savunmaya terk ediyordu. Bu tümeni daha çok ileriye yöneltmemeye sevk eden sebep bu tümene mürettep redif birliklerinin henüz tamamen yerlerine katılmamış olması durumu değildi. Özellikle mürettep tümen kuvvetlerini tamamen almış olsa bile Edirne Huruç Kolordusu sağ kanadını 22 Ekim 1912 günü için savunma çevresinden daha uzaklara sürmeye cesaret edemeyecekti.

Mürettep Edirne Kolordusu sahra ordusu ile haklı olarak bir irtibat aramıştı. Bunu taarruz emrini verdiği saate kadar temin edemeyince gerçekte taarruzdan vaz geçilmiş olmadı. Ancak bu taarruz mürettep tümen sabit bir mihver vaziyetinde tutulmak şartı ile kolordunun diğer iki tümeni ile düşmanın yan ve gerilerine düşmek imkânı arıyordu. Taarruz emrinde 10 ncu Tümeneye verilen Sofular-Tavşan korucu hattı kolordu sol kanadının nasıl bir çark hareketi ile görev verilerek istenildiğini meydana çıkarmaktadır.

29. Bu emir tümenlere ulaştıktan ve saat yaklaşık 14.00'ü bulduktan sonra 11 nci ve 10 ncu Tümenler cephelelerinde düşmanla muharebe teması başlamıştı.

Ancak sağ kanadını açık görüp, Mürettep 1 nci Tümenin yerinde kalmasını bir türlü hazmedemeyen 11 nci Tümen ilerlemek ve taarruz etmekte çok tereddütlü hareket etti. Esasen savunma çevresini terk ettiği zamandan beri yanlış bir hareket istikametini tutturmuş olarak ve Sofulara yürüyen 10 ncu Tümenin kendi cephesi ilerisine açılmaktan başka çaresi kalmamıştı. Bu tümen, muharebe teması başladıktan sonra artık düşman karşısında gerisini Tunca'ya vermek sureti ile Sofular-Tavşan Korucu hattına karşı cephe değiştirmeye kalkışamazdı. Bu kadar cesur bir manevra Çömlekçi köyünü 3 ncü Tümeni ile tutmuş olan Bulgarlar karşısında oldukça pahalıya mal olurdu. Bulgar sevk ve idaresi aynı zamanda Tunca batısından, doğuya doğru kuvvet naklederek 10 ncu Tümen yan ve gerilerine düşmek teşebbüsüne girerse Huruç Kolordusunun geleceği belirsizdi. Bu takdirde Edirne Huruç Kolordusu ya kaleden büsbütün atılır veya kaleye tıklılırken Bulgarları da kale içerisine beraberinde çekerdi.

Kale Komutanlığı, Tunca doğusunda büyük çapta bir taarruza girişirken kalenin diğer cephelelerinde bir gösteriş hareketi yapmak gerektiğini unutmamıştı. Kale Komutanlığı gösteriş amacı ile böyle bir taarruz için en uygun olarak Tunca batısından Köse Hamza-Fikile genel istikametine taarruz etmek varken Maraş bölgesi üzerinden batıya doğru bir gösteriş yapmayı tercih etmişti. Fakat bu taraftan bir gösteriş yapmak için iki görüş vardı. Bu görüşlerden zayıf olanı Tunca batısında düşmanın fazla kuvvetlerinin kalmadığı görüşü idi. İkinci ve kuvvetli olanı ise Maraş bölgesine hemen girmek için düşmanın buraya yönelmesi idi. Buradaki Redif

birliklerinin dayanıklılığından şüphe edilişi ve bu bölge elden gittiği takdirde önce birkaç yerde işaret edildiği üzere, batı ve güney cephelerinde barınmanın çok büyük zorluklara uğrayacağı endişesi idi.

30. İşte bu endişe yüzündendir ki hem gösteriş vazifesini görmek hem de kuvvetle beklenen bir tehlikeyi uzaklaştırmak için Kale Komutanlığı, Edirne doğusundaki çıkış için hazırlıklarını ve tertiplerini aldı. Bu sırada yani ön emirlerin verildiği 21/22 Ekim gecesi Güney Cephesi Komutanı Kurmay Albay Nuri'yi de altı tabur piyade ve bir makineli tüfek bölüğü ve iki bataryadan ibaret kuvvetle 9 Ekim 1912 günü Maraş bölgesinden Üreyiş-Koyunlu hattına taarruz etmekle görevlendirmişti.

31. Sonunda 22 Ekim 1912 saat 17.00 sıralarında Edirne Huruç Kolordusu cephesinde şu durum oluşmuştu.

a. Mürettep tümen, 212 rakımlı sırtlarda (Ek-9) savunma tertiplerini bitirmiş ve kendisine mürettep redif alaylarını noksansız olarak elde etmiş düşmanla hiçbir temasa girmemiştir. Edirne Huruç Kolordusundan aldığı emre uyarak bulunduğu hatta tahkimat yapmış ve dördüncü kolordu ile irtibat kurmak üzere Demirhanlı istikametine bir keşif kolu sürmüştü.

Kuzeydoğu istikametine sürdüğü keşif kollarından Ortakçı-Karayusuf hattına doğru düşmanın ileri yürüdüğü hakkında haberler almış ve bu vaziyette sağ yanından tehlikeye girmesi muhtemel olan 11nci Tümene mürettep tümen tarafından bir yardım yapılmamıştı. Bununla beraber 11 nci Tümen 22 Ekim 1912'de yanından herhangi bir taarruza veya tehlikeye maruz kalmadı. Düşmanın harekâtında büyük bir kararsızlık vardı. Düşmanın Ortakçı-Karayusuf hattından doğudan batıya doğru herhangi bir hareketinin yayılması hâlinde emir alınmasına rağmen, mürettep tümenin tutunduğu mevzide seyirci kalıp kalamayacağı kestirilemezdi. Kesin olan bir şey varsa o da mürettep 1 nci Tümenin 22 Ekim 1912'de daha faal bir şekilde kullanılamaması ve genel surette Edirne Huruç Kolordusunun hiç olmazsa, Ortakçı-Çömlekçi-Akpınar hattına kadar ilerletilememesi yüzünden birinci Bulgar ordusu özellikle 23 Ekim 1912'den sonra kale karşısında tamamen alıkonulamadı. Bununla beraber, bir gece içinde yorgun birliklerden teşkil edilmiş bir kolordudan, özellikle sahra ordusu ile hiç bir irtibat tesis edilmemesine rağmen Edirne Kalesi merkez telgrafhanesinin özel aramaları neticesinde 4 ncü Kolordu birliklerine dair olumsuz haberler alındı. Buna rağmen, 22 Ekim 1912'de faaliyetine gereken önemi vermek ve Edirne Huruç Kolordusu sağ kanadının yani Mürettep 1 nci Tümenin hareket tarzı bir görüşe dayanarak yapıp yapılmadığı anlaşılamayan sevk ve idaresi şeklini hoş görmek lâzımdır.

Olayları, seneler geçtikten sonra, başka duygular ve şartlar içerisinde istediğimiz gibi tahlil edebiliriz. Bu işte hüner; olayların meydana geliş anındaki şartlarla ruhî durumlara his ve düşüncelerimizi de katabilmek ve yapılmış işleri, yapanların olaylar sırasında taşıdıkları, heyecan ve endişeleri ile süzgeçten geçirebilmektir.

b. Şimdiye kadar yapılan açıklamalardan anlaşıldığı üzere Mürettep 1 nci Tümen 22 Ekim 1912 günkü muharebeye hiç katılmadığı bir sırada ortadaki 11 nci Tümen yürüyüşüne devam etti. Bu şekilde huruç kolordusunun taarruz emrini kısmen yerine getirmiş oldu.

11 nci Tümenin saat 14.15'te kendi süvari subay keşif kolundan aldığı raporda, düşmanın Eskikale harabesinden Çerkezköy batısından geçen yola ve ayrıca Pravadi Vadisinden mezarlığa kadar tahkimat yapmakta olduğu ve bu tahkimat içerisinde Bulgar avcı erlerinin mevzi aldığı, mezarlıkta bir batarya düşman topçusu bulunduğu bildiriliyordu. Tümen öncüsü Kaypa-Tavşan Korucu hattına 1500 metre sokulunca bu hattan ateş yemiş ve muharebe ederek ilerlemeye başlamıştı.

Bu durum karşısında tümen düzgün ve toplu bir taarruz emri vermiyor. Tümenin taarruzu ayrı verilen emirlerle idare ediliyordu. Öncüde bulunan ve kendiliğinden açılıp yayılan ve muharebe ederek Sofular doğusundaki sırtlar üzerinden kuzeye doğru ilerleyen 32 nci Alayı sola uzatarak takviye etmek üzere 33 ncü Alaya 15.36'da emir veriliyordu. Fakat bu 33 ncü Alay 32 nci Alayın solunu uzatarak muharebeye girecek yerde sağından açılıp yayılıyor ve bu yüzden de Huruç Kolordusunun düşmanın daima sağ kanadını çevirmekten ibaret olan maksadını güçleştirecek bir cephe meydana geliyordu. Yani Huruç Kolordusu cephesinin kuzeye ve batıya taşkın bir surette tesisi gerekli iken bu görüşe aykırı olarak, cephe Kaypa doğusuna doğru taşıyordu.

Şu suretle tümenin cephede sağ kanattan itibaren 33 ncü ve 32 nci Alayları bulunuyordu. 3 ncü Mürettep Bursa Alayı sağ kanat gerisinde ihtiyata alınıyor ve bu tertip ile tümen Kaypa genel istikametinde taarruza devam ediyordu.

Fakat sağ yanının açık kalmasından endişe eden 11 nci Tümen, bu defa taarruzda başarılı olup ilerledikçe sağ yanında emniyet tertibatı almayı zorunlu görüyordu. Sonunda ihtiyatta tuttuğu üç taburlu Bursa Alayından Bursa taburunu sağ kanadı ilerisine sürüyor. Saat 17.00'ye doğru 191 rakımlı sırttaki düşman topçusu susturulmuş ve düşman piyade hatlarında geri çekilme izleri belirmişti. Sonunda tümen 22 / 23 Ekim 1912 gecesini Ek-9'da gösterilen vaziyette geçirmeye karar vermiş ve buna göre emirlerini vermiştir.

c . 11 nci Tümen Pravadi Vadisi boyunca kuzeye doğru yol alıp Kaypa güneyinde muharebeye girdiği bir sırada 10 ncu Tümen kendi hesabına genel şekilde Sofular Deresi ile Kırıkderesi arasından kuzeye doğru hareketine devam etmiştir. Bu tümen taarruzunu, tıpkı 11nci Tümen gibi, parça parça emirlerle idare etmiştir.

Tümen tarafından gerekli görüldüğü üzere, taarruz şekline göre öncüde bulunan 30 ncu Alay sağ kanadını Kırık Deresi'ne güvenmek sureti ile Büyük Döllük sırtları üzerinden kuzeye doğru ilerleyecekti. Büyük kısım başında bulunup Pravadi Deresi ile Sofular derelerinin birleştiği noktanın kuzeyinde, yani Hasanağa kuzeyinde çark hareketi yaparak Sofular

istikametinde yürüyen 29 ncu Alay tümen ihtiyatı olarak Sofular Deresi'ni takibe devam edecekti. Sonunda yürütülen 28 nci Alay Sofular Deresi ile Kırıkköy Deresi arasında Pravadi'yi takip eden yol kolunu bir sola dönüş ile terk ederek Sofular güneyindeki sırtlar üzerinden açılıp taarruza geçecekti .

Bu şekilde tümenin 28 nci Alayı sağ kanatta ve Sofular batısında 30 ncu Alayı sol kanatta ve Ortatepe sırtlarında bulunmak üzere cephede iki alayı ilk hamlede taarruza iştirak etmiş olacaktı. 29 ncu Alayı ihtiyatı teşkil etmek üzere tümen sağ kanadı gerisinde Sofular Vadisi'nden kuzeye doğru ilerleyecekti.

Tümenin bu görüşü uygulanamadı. Öncü alayı komutanı aldığı emrin bir taarruz emri olduğunu kavramıştı, karşısında düşmanı görmüştü. Fakat muharebe heyecanı, alay komutanına, aldığı emri tamamen okumaya imkân bırakmamış, 30 ncu Alay Komutanı Sofular genel istikametinde yayılıp ilerlemiş. Sofular güneybatısındaki zayıf düşmanı önünden kaçırmış ve bu manzaranın verdiği şevk ile alay kolay bir hamle ile Davultepe sırtlarını tutmuştu.

Büyük kısım başında yürürken ihtiyata alıkonulması istenilen 29 ncu Alay ise Sofular Vadisi boyunca kuzeye doğru çok fazla yol aldı. Sofulara yaklaşmış bulunduğu bir sırada kendi sol yanında muharebeye girerek düşmanı önüne katmış olan 30 ncu Alayın cazibesine tutuldu. Bu alay kendiliğinden açılıp, yayılıp 30 ncu Alayın sağ kanadında muharebeye girmiş bulundu. Bu yüzden 22 Ekim 1912, saat 17.00 sıralarında Ek-9'da görüldüğü üzere 10 ncu Tümen Tavşan korucu güney sırtlarında iki alayı cephede (29 ncu ve 30 ncu Alaylar) ve bir alayı cephe gerisi ortasında ihtiyatta olmak üzere bir durum aldı. Muharebe faaliyetine de artık son vermişti.

Bir aralık tümen kendi sol kanadını emniyette göremeyerek ihtiyattan buraya bir tabur kadar kuvvet sevk etmeye kalkıştı. Harp sahnesinde hüküm sürmeye başlayan sessizlik yeni emniyet tertiplerini almaktan tümen komutanını vazgeçirdi. Tümen ihtiyattan ayırdığı kuvvetini tekrar eski yerine gönderdi ve 22/23 Ekim 1912 gecesini Ek-9'da gösterilen durumda geçirmeye karar verdi.

ç. Edirne Huruç Kolordusu cephesindeki harekât, yukarıda verilen açıklamalar etrafında cereyan ederken Maraş bölgesinde yine Edirne Huruç Kolordusunca verilen emir yerine getiriliyordu .

Gümölcine Redif Tümen komutanı emrindeki altı taburdan üç tabur sağ kanatta diğer üç tabur sol kanatta iki grup hâlinde Üreyiş-Koyunlu hattında saat 15.00'te kendini göstermişti. Bu grupların yalnız bir taburları cephede diğer ikişer taburları kanatlar gerisinde ihtiyatta tutulmuş olduğu hâlde, bir düzen ile⁸⁰ taarruza geçmişti. Hattâ Koyunlu köyüne kadar ilerlemişken sol kanattaki grubun cephede bulunduğu taburdan yani

⁸⁰ Maraş bölgesinde taarruzla görevlendirilen kuvvetlerin cins ve miktarı ile aldıkları tertip şöyledir: Gümölcine Alayı (3 tabur) İskeçe Taburu, Mustafa Paşa Taburu, Nişancı Taburu bir mantelli batarya, bir seri ateşli batarya. (Y.N.)

Gümölcine Alayının 1 nci Taburunda panik başlamıştı. Bu panik, önce Gümölcine Alayına ve sonra sağ kanat grubundaki diğer üç tabura sıçrayarak, düşmandan bir saldırı olmadığı hâlde, geri çekilme başlamıştır.

Bu muharebede Maraş kuvvetleri birisi seri ateşli ve diğeri mantelli olmak üzere iki batarya kullanmışlardır. Görüldüğü üzere gerçekte altı taburdan fazla olmayan bu kuvvet Bulgarların bütün bir 8 nci Tümenini çok fazla telaşa düşürmüştü.

Ancak hiç beklemedikleri bir hâlde böyle bir taarruza uğramasının ardından kısa bir zaman içinde, karşısındaki Türklerin paniklediğini görmesi üzerine Bulgarlar 22/23 Ekim 1912 gecesi Maraş bölgesini sıkıştırmak istemişlerdi. Ancak Kale Komutanlığı tarafından doğu cephesindeki Babaeski Redif Tümeninden gönderilen dört redif taburu ve bir ağır sahra bataryasından ibaret bir kuvvetle Bulgarların karşı taarruz yapmasına fırsat verilmemiştir. 22/23 Ekim 1912 gecesi Maraş bölgesinde her iki taraf boş yere ve sürekli bir şekilde cephane harcamakla kale savunucularına ve gecenin karanlıkları içinde yapılan ateşlerin, top tüfek seslerinin Ayvazbaba'dan görüp işiten Edirne Huruç Kolordusu Komutanlığına oldukça heyecanlı bir gece yaşattı.

d. Bu, 22/23 Ekim 1912 gecesi yalnız Maraş bölgesinde değil Huruç Kolordusu cephesinde çok sakin geçmemiştir.

Sofular Deresi'ne gizlenmiş bazı Bulgar askerin, Sofular kuzeyine ve Davultepe'deki tümen karargâhının doğusundaki sırtlara kadar ileri sürülmüş olan tümen topçusunun sağ kanadına gece ateş açması üzerine tümenin bütün sağ kanat birliklerinde "Düşman bastı!" sesleri duyulmaya başlamış ve bundan doğan heyecan 11 nci Tümene de yayılmıştır.

Bu durum üzerine 10 ncu Tümen ihtiyatta tuttuğu 28 nci Alaydan bir taburu cepheye sürmüştü. Ancak bu tabur, tümen cephesinin sağ kanadındaki 29 ncu Alayı düşman zannederek ateşe başlamıştı. Diğer bir kısmı tümen karargâhına süngü hücumuna kalkışmıştır.

Bu kargaşalık 10 ncu ve 11 nci Tümen birliklerinin ortak kanatlarındaki birliklerin yani 32 nci ve 29 ncu Alayların, çözülmesi gerektiğinden bir taraftan 11 nci Tümenin 33 ncü Alaydan ihtiyatta tuttuğu bir taburu cepheye sürmesi ve diğer taraftan 10 ncu Tümen karargâhının, başta tümen komutanı olduğu hâlde bütün heyeti ile faaliyete geçerek firarileri durdurması sayesinde büyük bir felâketin önüne geçilmiş oluyordu.

e. 22 Ekim 1912 günü harp sahnesinde panoramik bir görüş imkânını veren, Ayvazbaba'daki karargâhından öğleden itibaren idare etmek isteyen Edirne Huruç Kolordusu Komutanlığı, ayrıntıları önceden verilen emirlerle bir günlük muharebesinde her ne kadar şanlı bir başarı temin edememişse de yine bir varlık göstermiştir.

Huruç Kolordusu Komutanlığı, 11 nci ve 10 ncu Tümenlerde yapıldığı üzere kolordusunun taarruzunu parça parça emirlerle idare etmek yönüne gitmemiştir. Bununla birlikte, savunma çevresi terk edildikten ve ilerlenmesi

karar altına alınan hat üzerinde düşman durumu, bazı yanlışlıklarla tespit edildikten sonra Kolordu Komutanlığı kesin olarak karar verilmiş bir taarruz yapmak zorunda bulunduğunu anlamış görünüyordu. Buna göre Kolordu Komutanlığı kendine yakışan kısa ve faydalı bir taarruz yapıyordu.

Ancak bugünkü duruma göre her hâlde bazı noksanları olan özellikle ağırlık merkezini ve kolordu dâhilinde irtibatın nereden alınacağını tespit etmeyen ve taarruz şeritlerini göstermeyen bu kolordu emri tümenlerin birbirine karışmasına ve 22/23 Ekim 1912 gece yarısına kadar ortak kanatları birbirine girmiş olmasına rağmen 11 nci ve 10 ncu Tümen komuta heyetlerinin irtibatsız kalmasına engel olamamıştır.

Taarruz emrinde tümenlerin uygun bir hattan uygun bir zamanda geçmiş olmalarının istenmemesi, kısa taarruzun, en kötü şartlar altında meydana gelen tesadüfi bir muharebe şeklinde olmasına, tümenler dâhilinde sevk ve idarenin parça parça emirlerle uygulanmasına sebebiyet vermiştir. Hâlbuki uygun bir hattın, uygun bir zamanda uygun kısımlarla geçilmesinin istenmesi hâlinde tümenler zorunlu olarak bir birleri ile irtibat sağlayacaklardır. Bu irtibatın aranması durumu tümenleri ihtiyaç görüldüğü zaman hazırlık mevzisi almaya ve hareketlerini gözden geçirmeye sevk edecekti. Gerçek ise şimdiye kadar anlaşıldığı üzere böyle olmadı.

Kuvvetler aynı zamanda büyük kısımları ile vadileri takip etmek gibi tehlikeli hareketlere meydan vermişler ve kolordu tarafından verilen hareket hedeflerini tutturamayarak seyyar orduca ve Edirne Huruç Kolordusu tarafından gerekli olduğu üzere düşmanın yan ve gerilerine etkili olacak durumun teminini sağlayamamışlardır.

Şu suretle kendi batı kanadında bir ağırlık merkezi tesis ederek 22 Ekim 1912 muharebelerinde Çömlekçiköy batı sırtlarını çevirmiş olması lâzım gelen Edirne Huruç Kolordusu, genel durumda 212-Tavşan Korucu hattında kuvvetlerini tamamen cepheye yaymış ve kolordu ihtiyatı olarak elinde bir kuvvet bulunduramamıştır. Düşman sağ kanadını vurmak isterken kendi sol kanadını tehlikeye düşürmüştür.

Bununla beraber, Bulgarların zayıf sevk ve idaresi karşısında Edirne Huruç Kolordusu her hangi bir zarara maruz kalmış değildir. 22 Ekim 1912 muharebesine yalnız iki tümen 17 taburla katılan Türk kuvvetleri karşısında Bulgarların 3 ncü Tümeninin iki tugayı ve 10 ncu Tümeninin iki alayı toplam 24 taburu büyük bir azim ve etkili bir faaliyet gösterememiştir. Türklerin zayıf taarruzları karşısında bile şaşırmış ve gerilemiştir.

Edirne Huruç Kolordusunun bugünkü harekâtı, hiç olmazsa olumsuz bir netice vermediği bir sırada Türk sahra ordusu ne yazık ki, kalece beklenen faaliyet sahasında kendini gösterememişti.

Doğu ordusu taarruza geçmişti. Fakat bu taarruz istenen sonucu vermek şöyle dursun Doğu Trakya Ordusunun sol kanadında bulunan ve özellikle kaleyi ilgilendiren 4 ncü Kolordunun İzmit Tümeni erlerinin firarı ve bu tümene ait topçuların düşman eline geçmesi bu paniklemenin yavaş

yavaş ordu sol kanadından, sağa doğru önce 1 nci kolordunun 3 ncü Tümenine yayılarak bütün ordu cephesinin sarsılması ile neticelenmişti.

Bununla birlikte Ek-10'da görülen ve 22 Ekim 1912 akşamına ait bulunan ve takip eden günler için ümit vadeden genel durum, 9/10 Ekim 1912 gecesinde bozuldu. Ordu sol kanadı çözüldü.

4 ncü Kolordunun birlikleri bu geceden itibaren Babaeski istikametini tutturmuşlardı. Bu şekilde sahra ordusu ile kalenin arası büsbütün açıldı.

Edirne Huruç Kolordusu, resmen sahra ordusunun harekâtından 22/23 Ekim 1912 gece yarısından sonraki saatlere kadar haberdar olmamıştı.

22 Ekim 1912 akşamı her ihtimale karşı Kolordu Komutanlığından, tümenlere verilen emirde elde edilen mevzilerde tahkimat yapılması ve ihtiyaç görüldüğü zaman verilecek emirle taarruza geçilmek üzere bir taraftan hazırlıklı davranılması istenilmişti.

Ancak Huruç Kolordusu, önce söylendiği üzere sahra ordusunun başarısına çok da emin değildi. İrtibatın tesis edilememesi ve geç vakte kadar Doğu Ordusu Komutanlığından bir emir gelmemesi Edirne Huruç Kolordusu Komutanlığını, henüz Trakya'nın çeşitli merkezler ile kesilmemiş olan Edirne telgraf bağlantısından genel şekilde istifadeye ve gerçeği araştırmaya sevk etti.

Birbirini tutmamakla ve resmî olmamakla beraber, elde edilen özel telgraf haberlerinden sahra ordusunun durumu ortaya çıkmıştı. Bu yüzden Huruç Kolordusu Komutanlığı, takip eden günler için kendi hesabına taarruzi harekâta devam etmeyi faydasız görmekte idi.

Bununla beraber Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığı Doğu Ordusu Komutanlığına kısa bir telgraf göndererek hem kendi durumunu bildirmek hem de takip eden günlerde ne şekilde hareket etmek gerektiğini öğrenmek istemiştir.

Kendi sahra ordusunun harekâtından henüz bir haber alınmadığı hâlde, daha önce Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığının raporunu 22 Ekim 19.45'te almış olan Doğu Ordusu Komutanlığı, durumdan ümitlenmeye başlamıştı. 4 ncü Kolordu ve diğer kolordulardan gelen haberler, ilk ümidi çabucak söndürmüştü. Doğu Ordusu Komutanlığı ordusunun sol kanadını Bostanlı istikametine çekmeye gerek görmüştü. Ordu, Kırklareli-Bostanlı hattına çekilecekti.

Gerçekte görüldüğü üzere, ordu sol kanadına büyük bir Bulgar baskısının olmadığı ve hattâ Edirne Huruç Kolordusunun, 9 Ekim 1912'de kazandığı durum yalnız muhafaza edildiği sırada eğer Doğu Ordusu Komutanlığı, ordusunun sol kanat kolordularını 9 / 10 gecesi için yerlerine iade edebilmiş olsa idi 9 Ekimde uygun olmayan ordu ve kale taarruzlarının 22 ve 23 Ekim günlerinde parlak neticeler vereceğini hiç de uzak görmemek

gerekirdi. Doğu Ordusu Komutanlığı başlangıçta durumu böyle görmüş ve Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığına verdiği cevabi emirde 23 Ekim günü için taarruza devam kararı vermiştir.

Emir aynen şudur: “3 ncü, 2 nci, 1 nci Kolordular sağ kanatta başarıyla muharebe etmektedirler. Yarın Karayusuf-Karacaköy hattından ileri hareketle düşmanı bu durumda tutmak amacı ile yapılacak taarruzla 4 ncü Kolordunun ileri hareketi diğer kolorduların hareketini kolaylaştıracaktır.”

Doğu Ordusu Komutanlığının bu emri çok doğru idi. Bu emri veren komutanın fena haberler karşısında başlangıçta kısmen dayanmışsa da komuta heyetleri, makamlarının yükselmesi nispetinde haberlerin en acısına, daha fazla bir dayanıklılık ile karşılık vermesini bilmelidir.

Doğu Ordusu Komutanının, ilk verdiği karar üzerine takip eden günlerde taarruz arzusunu muhafaza etmesi ve böyle bir arzunun dördüncü ve birinci kolordularca da taşınması hâlinde yukarıdan aşağıya doğru yapılacak bir etki ile durum kurtarılabilirdi. Fakat ne yüksek komuta heyetinde istenilen kararlılık ve ne de o günün birliklerinde esaslı bir özellik olmadığından sahra ordusunun çözülen sol kanat kolorduları yerlerinde durdurulamadı. Geri dönüş bir emrivaki olmuştu.

Bu durumda Edirne Huruç Kolordusunun yalnız bir şekilde taarruzunu devam ettirmesinden ne fayda beklenebilirdi. Bulgar Ordusunun Türk sahra ordusunu takip etmesi hâlinde Edirne Huruç Kolordusunun taarruzu sonucu geri dönenlerin maruz kaldıkları tehlike azaltılmış olurdu. Fakat Bulgar baskısı, sevk ve idare kaidelerinin gösterdiği lüzum çerçevesinde tatbik edilmediği taktirde Edirne Huruç Kolordusunun tek başına taarruzunun yayılması üzerine kalenin geleceği için tehlikeli olabilecek safhalarda kendini gösterebilirdi.

Bununla beraber Edirne Huruç Kolordusu, aldığı emri yerine getirmek için 10 Ekimde dahi taarruzuna devam etmek mecburiyetinde idi.

Hâlbuki özel irtibatlarla durum hakkında bilgi sahibi olan Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığının kaleden daha çok uzaklaşmayı zararlı görerek yerinde kalmak istediği anlaşılıyordu.

General Şükrü Mürettep 1 nci Tümen 22/23 Ekim gece yarısından üç saat sonra aynen şu emri vermişti :

1. 2 nci, 1 nci, 3 ncü Kolordular başarıyla muharebe etmektedirler.
2. 4 ncü Kolordu harekâtı kesilmiştir.
3. Mürettep Edirne Kolordusu 212-Muracılar hattını dünkü başarılı harbi ile kazanmıştır.
4. Kolordumuzun tuttuğu hattan ilerlememesi ve seyyar ordu ile birlikte hareket etmesi gerekir.

5. Bununla birlikte tümeniniz sağ ve solundaki tümenlerle irtibat kuracak, hazırlıklar yapacak emir almadıkça taarruza kalkmayacaktır.

General Şükrü'nün sahra ordusunun tekrar taarruza geçmemesi hâlinde bulunduğu hattı terk etmek istemediği bu emirden anlaşıyor. Huruç Kolordusu Komutanı sahra ordusu ile en önce irtibata geçmesi gereken mürettep tümene yukarıdaki emri verirken diğer tümenler 9 Ekim akşamı verdiği (Bulunulan hattın tahkim edilmesini ve taarruz için hazırlık yapılması hakkındaki) kısa bir emirle yetiniyordu.

Huruç Kolordusu Komutanlığının bütün kolordusuna 23 Ekim harekâtı için vaktinde genel ve ortak bir emir vermesi gerekirken, yukarıda açıklanan şekilde hareket etmesi sahra ordusunun tekrar taarruza geçmesini ümit etmemesinden çok, kendi kolordusu cephesinde düşmanın bir karşı taarruzu şüphesini görmesinden ileri gelmiştir.

Bununla beraber, her türlü ihtimalleri göz önüne alarak, hüküm süren belirsizliğe rağmen Huruç Kolordu Komutanlığının mürettep 1 nci Tümene verdiği gibi diğer iki tümenini kapsayan ortak ve genel bir görüşe yer vermesi gerekirdi. Bu yapılmamıştır.

Bulgarlar Tarafından Yapılan 22 Ekim Harekâtının Cereyan Tarzı

32. Bulgarların 22 Ekim harekâtına gelince bu tamamen taarruzi bir niteliktedir. Fakat sonuç Türk Ordusu aleyhine olmakla beraber, sevk ve idare eksikliği düşman ordusunun değerini düşürmektedir.

33. Gerçekte Bulgar Ordusu Türk Ordusu gibi 8 Ekim akşamı verdiği direktifle ordusunu taarruza sevk etmek istemiştir.

a. 2 nci Ordu işgal ettiği mevzilerde kalacak, tahkimata ve Edirne Kalesi'ni gözlemeye devam edecektir.

b. 1 nci Ordu bugün işgal ettiği mevzilerde kalacak ve ordumuzun yayılmasına göre harekete hazır bulunacaktır.

c. 3 ncü Ordu, Kırklareli müstahkem mevkiine taarruzla burasını ele geçirecektir.

ç. Süvari tümeni düşmanın durumunu öğrenmek üzere müstakil keşif kolları göndererek Demirhanlı, Gaipier, Hasköy, Yenice ve Kavaklar Köyleri istikametlerini keşfedecektir.

34. Bu direktifte ayrıca süvari tümeni üçüncü ordu emrine verildikten sonra 1 nci, 2 nci Orduların harekâtının birbirine sıkı bir irtibatı olması, Kırklareli'nin ele geçirilmesine kadar bu orduların hiçbir harekete teşebbüs etmeyerek, Türklerin bir karşı taarruzunu karşılamaya hazır bulunmalarından önemle söz ediliyor Edirne istikametine kuvvetli keşif kolları göndermelerini emretmek unutulmuyor.

35. Bu emir Bulgar sevk ve idaresinin Balkan Harbi'ndeki önemini meydana çıkarmaya yeterlidir. Gerçek hedefi teşkil etmesi gereken Türk

sahra ordusunu aramak ve onu yenmek emredilecek yerde daha harbin başlangıcında, ilk verilen bir başkomutanlık taarruz emri hayali bir müstahkem mevki tutuyor ve bunun için koca bir ordu tahsis olunuyordu. Şu suretle belki Türk Ordusu ile çarpışmaya girişileceği tahmin ediliyor. Diğer bir taraftan ikinci ordu Edirne Kalesi önünde âdetâ mahkûm edildiği bir sırada, 1 nci Ordu zor bir duruma sokulmuş bulunuyordu.

Birinci orduya verilen emirle işgal edilen mevkiilerin muhafazası isteniliyor ve gerektiğinde 3 ncü Orduya ayak uydurması gerekeceği bildiriliyordu.

Şu suretle Türk Ordusu karşısında meydan muharebesi vermek üzere 9 Ekimde Bulgar Ordusunun yalnız üçte biri kullanılıyordu. Geri kalan üçte ikisi Edirne Kalesi altında kesin netice mahallinden uzak kalmış bulunuyordu.

İşte bu olay ile Edirne Kalesi, bir kalenin sahra ordularına olumlu ve olumsuz nasıl etki edeceğine tarihî bir örnek yaratmış oluyordu.

36. Bu direktifin ardından verilen uzun emir ve direktifler, Bulgar sevk ve idaresindeki çekimserliği daha açık olarak ortaya çıkarır.

2 nci Ordu Komutanının Bildirköy hattında yapılan muharebenin ardından Türklerin Edirne istikametinde ve Hasköy müfrezesi önünde Kırcaali istikametinde çekilmiş olduklarını bildirmesine rağmen, seyyar ordu kurmay başkanı General Fiçef gözünü bir türlü Dimetoka ve Kırcaali'den geleceğini düşündüğü tehlikeden ayıramıyordu. Gerçekliği çok şüpheli ve mülteci ifadelerine dayanan haberlere dayanarak 2 nci Ordu birliklerine müdahale ederek Meriç sağ sahilinde daha kuvvetli bulunacak ve Hasköy müfrezesi ile sıkı irtibatı temin edecek çareler arıyor ve emirler veriyordu.

Prusya kurmayının (Alman kaynaklarının) Türklerin Dimetoka'da iki kolordu, Kırcaali'de bir tümen toplamakta oldukları, bu suretle Bulgar sağ kanadına bir taarruza hazırlandıkları hakkında verdiği haber seyyar ordu kurmay başkanının tedirginliğini artırıyor ve bütün ordulara geri dönmek emrini verdiriyordu. Ancak epey bir kararsızlıktan sonra bu emir gönderilmiyor. Fakat ordu komutanlarına ve özellikle 2 nci Ordu için çok ayrıntılı olan ve çekilme istikametlerini gösteren şifreli bir direktif vermekten kendini alamıyordu.

Bu suretle 1 nci Ordunun Kızılağaç istikametinde çekilmesini temin etmek için 2 nci Ordu birliklerine ayrıntılı görevler vererek en sonunda seyyar ordunun sağ kanat ve gerisini temin için bu ordunun Tırnova, Seymen müstahkem mevkiini savunmasını emrediyordu.

37. Bu emir ve direktifler yüzünden 2 nci Ordu Komutanı ile başlayan tartışma esnasında genel karargâh Hasköy Müfrezesinin Kırcaali kasabasını ele geçirmiş ve Türk asker ve ahalinin güneye firar ettiğini öğrenmişti. Bunun üzerine seyyar ordu kurmay başkanı hiç olmazsa uygun bir zaman için bu istikametten bir tehlike olmadığına inanarak 2 nci Ordu Komutanının işine karışmaktan vazgeçiyor.

38. Yukarıda açıklanan direktif ve emirlere göre 9 Ekimde harekât aşığıdaki tarzda uygulamaya konmuştur (Ek-10).

a. Bulgar 3 ncü Ordusu (6 ncü Tümen hariç) Kırklareli istikametine ilerlemek sureti ile Türk Doğı Ordusu ile çarpıştı ve 22 Ekim akşamı sol kanadı ile Eskipoloz-Kadıköy güney hattında kaldı. Buna karşılık sağ kanatta 4 ncü Tümen 2 nci Tugay ile süvari tümeni 22/23 Ekim gecesi ikinci Türk Tümeni karşısında Sülüoğlu güney sırtlarından Tatarlar-Süle bölgesine kadar geri çekildi.

Bu ordu 22 Ekimde Kırklareli Müstahkem Mevkileri birlikleri ile temas etti. Fakat kendi sağ kanat birlikleri ile Birinci Ordu sol kanadının geriye çekildiğı haberi ordu komutanına⁸¹ bütün orduyu hududa kadar geriye çekmek kararını verdirdi. Fakat kurmay heyetinin sabaha kadar vaziyetin ortaya çıkmasının beklenmesi teklifi bu kararın uygulanmasına engel oluyordu.

b. Ne yapacağı kendisine kesin olarak emredilmeyen 1 nci Ordu ise gerektiğinde hem 3 ncü Orduya yardım etmek ve hem de Edirne'den olması muhtemel bir ayaklanmaya karşılık vermek üzere kendi inisiyatifi ile şu emri vermişti.

Özetle;

1. 3 ncü Tümen 1 nci Tugay ile Tunca batısında kalacak, 2 nci ve 3 ncü Tugayları ayrı ayrı birer kol hâlinde Muracılar-Kaypa hattına yürüyecek ve kaleden yapılacak bir taarruza karşılık verecek.

2. 10 ncu Tümen bir tugay ile Pravadi üzerinden Kaypa-Ortakçı hattına hareket edecek. Diğer tugayı Talışmentte ihtiyat olarak kalacak.

3. 1 nci Tümen Timurçeli istikametinde hareket edecek.

39. Birinci Bulgar Ordusunun verdiği emirle ortaya çıkan durumun (Ek-10) tetkikinden anlaşıldığı üzere bu ordu 3 ncü Bulgar Ordusuna karşı harekete geçmiş olmasına rağmen kale cazibesinden kendini kurtaramamıştır.

Hâlbuki genel durum güney doğu istikametine azamî kuvvetle, daha çok yarım sola hareketi gerektirirken cephe kaleye yönelmiş kalmıştır. 22 Ekimde Türk Doğı Ordusuna karşı bu büyük ordudan yalnız tek bir tugay (1 nci Tümenin 1 nci Tugayı) katılabılmıştır. Bu tugay Türk 3 ncü İzmit Tümenleri karşısında fazla hırpalanmış ve nihayet 3 ncü Orduya katılarak 22/23 Ekimde Tatarlar-Süle bölgesine çekilmiştir.

1 nci Ordunun kalan kuvvetlerinden Edirne'ye karşı kullanılan 24 taburu önce de söylendiğı üzere kalenin 17 taburu ile çarpışmış ve bazı ufak tefek gerilemeler yapmıştır.

⁸¹ Sofya'da esir bulunduğumuz sırada bir kaplıcada tesadüf ettiğimiz 3 ncü Ordu Komutanı Ratko Dimitriyef bu gerçeğı bizzat söylemiştir. (Y.N.)

40. Eğer Bulgar 1 nci Ordusu sonunda yalnız 3 ncü Tümenini kaleye karşı terk ederek 1 nci ve 10 ncu Tümenler ile 22 Ekimde meydana gelen sahra muharebesine iştirak edebilmiş olsa idi belki de 1 nci ve 4 ncü Kolorduları Balkan Harbi müddetince artık Türk kuruluşunda yer bulamayacaktı.

41. Böyle hareket edilmediğine göre hiç olmazsa Edirne Huruç Kolordusunu kaleden daha uzaklara çekecek ve her iki yana birden (Tunca doğu ve batısından) veya bir yanına kuvvetlice bir darbe vuracak bir sistem takip edilse idi Edirne Kalesi'ni en kıymetli muharebe unsurlarından mahrum etmek ve şu suretle belki kalenin ömrüne daha harbin başlangıcında son vermek mümkün olacaktı.

42. Fakat Bulgarlar, Edirne Huruç Kolordusunun taarruzundan önce bir şey anlayamamışlar Tavşan Korucu-Kaypa hattında 3 ncü Tümenen iki tugay ve 10 ncu Tümenin 16 ncı Alayı ile basit bir savunma sistemi ile yetinmişlerdir. 1nci Ordu Komutanının 23 Ekim saat 05.20'de 2 nci Ordu Komutanına verdiği şu telgraf; Edirne Huruç Kolordusu ile yaptığı muharebeyi gösterir.

"1 nci Ordu birliklerinin durumu eskisi gibidir. Bu gün 2-3 piyade alayı, 5-6 top ve birkaç süvari bölüğünden ibaret bir Türk müfrezesi Arnavut köyünden Sofular ve Kaypa istikametinde ilerlemiştir. 3 ncü Tümenin keşif müfrezeleri, düşmanı Kaypa-Tavşan-Korucuköy hattında durdurmuşlardır. Türkler kale topları ile ateş etmişlerdir. 3 ncü Tümenin ileri kısımları ile ve 16 ncı Alayla Ortakçıköy yönünden kuşatılan Türkler akşam üzeri geri dönerek karma karışık bir hâlde müstahkem hatta doğru çekilmişler ve ateşle takip edilmişlerdir.

3 ncü Tümen komutanının verdiği malumata göre, Türklerin tam bir alay kadar zayıflatları vardır. Sofular ve Tavşan Korucu Köyleri topçu ateşinden yanmışlardır. Muharebeden sonra 3 ncü Tümen birlikleri Kaypa-Muratlıçayı hattında kalmışlardır.

43. Görülüyor ki, Bulgar 1 nci Ordusu yapılan çıkışı anlamamış ve Türkleri Edirne'ye doğru karma karışık bir tarzda kaçmış kabul ederek bugüne ait işin bittiğine hükmetmiş ve 22/23 gecesini Tavşan Korucu-Kaypa hattında geçirmiştir.

Gerçekte Huruç Kolordusunun harekâtını tetkik ederken, bu kolordunun bazı karışıklıklara rağmen Edirne'ye çekilmeyerek, 22/23 gecesini gündüz vardığı hatta ve düşmanla temas hâlinde geçirdiği görülmüştü.

44. Bulgar 1 nci ve 3 ncü Ordularının 22 Ekim günü harekâtı çok da başarılı olmamış ve Türk Ordusunun 9 ncu günü akşamı geçirdiği buhran, Bulgar 1 nci ve 3 ncü Ordularının iç kanatlarında aynen ortaya çıkmıştır. Ancak sinirleri daha kuvvetli olan taraf duruma hâkim olmuştur.

Eğer Doğu Ordusu 10 ncu günü için taarruza devam kararı verirse 4 ncü ve 1 nci Kolordular enerjik bir hareketle çözülen birlikleri mahallerine gönderecekler ve harp tarihine tamamen başka bir şekil verilmesi mümkün olacaktı.

İşte bu acı olay, yüksek komuta heyetlerinin önemli kararlar vermesinde ne kadar temkinli davranmaları gerektiğini, bir kere daha çok doğru bir örnek göstermiş oluyor.

45. Bulgar 2 nci Ordusuna gelince;

9 Ekim harekâtı için genel karargâhın çekimser kararları ve 2 nci Ordu emir ve komutasına müdahalesi bu ordu emirlerinde değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmış ve bu durum daha küçük komutanların fikirlerini karıştırmıştır.

2 nci Ordu Komutanı birçok defa harekâtında serbest bırakılmasını, güvenli olmayan haberlere inanılmamasını Başkomutanlık Kurmay Başkanına bildirmişti.

46. 21 Ekimde dinleme merkezi vasıtası ile Türklerin Üreyiş-Koyunlu hattından taarruza geçeceklerini haber alan 8 nci Tümen komutanı 21/22 Ekimde bir baskına karşı emniyet tedbirlerinin arttırılmasını emrediyor ve bir Türk taarruzuna karşı muharebe planını tümene şu şekilde tebliğ ediyor.

“Eğer Türkler, batıya ilerlerse bütün birlikler düşmanı geçit vermeyen Meriç’e doğru sıkıştırmaya çalışacak. 51 nci Alay mevzisini muhafaza edecek. 10 ncu Alay, 51 nci Alayla bir hizaya gelmek için Koyunlu istikametine ilerleyecektir. 30 ncu Alay İspitli’den düşman sol kanadına taarruz edecek.”

Bu suretle 8 nci Tümen komutanı güneyde yapacağı bir ağırlık merkezi ile Türk taarruzuna, taarruzla karşılık vermek ve onu Meriç’e sıkıştırmak istiyor.

47. 22 Ekim sabahı saat 09.00’da Türk topçu ateşi ve biraz sonra piyade ateşi başlıyordu. Öğlene doğru bu ateş şiddetini artırdığı sırada Üreyiş-Koyunlu hattından Türk taarruzu başlıyor. Bu taarruz karşısında cepheye bulunan 51 nci Bulgar Alayı çok buhranlı anlar geçirmiş ve kısmen gerilemiştir. Ancak tümenden takviye edilmek sureti ile direniyordu.

İşte bu esnada 8 nci Tümen Komutanının isteği üzerine güneyden 10 ncu ve 30 ncu Alayların taarruzu başlıyor ve Türk güney kanadına etki ediyordu. Meriç kuzeyinden 9 ncu Tümenin 2 nci Tugayına mensup bir bataryanın Türklerin gerisine açtığı ateş Türk taarruz hatlarında şaşkınlık doğurdu. Biraz sonra Türk birliklerinde geri dönüş başlıyordu. Bulgar 51 nci, 10 ncu ve 30 ncu Alaylar ile 52 nci Alaydan bir kısım kuvvet kalenin esas savunma hattına 3 kilometre kadar yaklaşmayı başarmıştır.

48. Fakat kalenin asıl savunma hattından atılan birkaç mermi hiçbir zayıatı sebep olmadığı hâlde 8 nci Tümen Komutanı kendisine önceden verilen direktifi uygulamaya kalkıyor ve verdiği emirlerle birliklerini şu hatta çekiyordu (Ek-10). 3 ncü Tugay; Üreyiş-Koyunlu hattı batısındaki tepelerden

bütün tümen cephesini işgal ediyor. 1 nci Tugay alaylara katılan sahra topçu taburları ile şu hatlara çekiliyor.

10 ncu Alay; Buldurköy'e

30 ncu Alay; İspitliye

3 ncü Tugay; Karaağaç-Kadıköy bölgesinde yerinde

Hassa Süvari Alayı; geceleme üzere İspitliye

49. 2 nci Ordunun 9 ncu Tümeni ise ordunun verdiği direktife uygun olarak yerinde kaldı. Yalnız doğuda 3 ncü Tümenin ve güneyde 8 nci Tümenin ilerlemesine uygun olarak kuşatma hatlarını bir miktar ileriye sürdü. Bu suretle 22 Ekim akşamı 9 ncu Tümen emniyet birlikleri Meriç-Kemalköy doğu sırtları-Karabulut-Saray Akpınar-Kösehamza Çiftliği-Bağçedere güney sırtlarına kadar sürüldü.

50. 2 nci Ordu bir yandan Bulgar genel Karargâhının verdiği olumsuz direktiflerin etkisi altında, diğer taraftan Meriç güneyinden yapılan Türk taarruzu karşısında bu taarruzun geri püskürtülmesini düşünmüştür. Bu suretle 1 nci ve 2 nci Ordular birbirlerinden ayrı ayrı düşmana karşı koymakla günü geçirmişlerdir. 3 ncü Orduya ve birbirlerine yardım edemedikleri gibi, kaleye karşı da esaslı bir harekete girişememişlerdir.

23 Ekim 1912'de Edirne Huruç Kolordusunun Harekâtı

a. 11 nci Tümenin Harekâtı

1. Mürettep 1 nci Tümen cephesinde 23 Ekim sabahı bir hayat eseri görülmediği sırada, 11 nci Tümen Ek-9'daki durumda sabahı bulmuştu. Geceki kargaşalıklar dolayısı ile 9 / 10 Ekimde mürettep Bursa Alayı Bursa, Çekirge Taburları ve 33 ncü Alaydan 1 nci Tabur hiçbir emir almaksızın kendiliğinden tümenin sağ kanadına sokulmuş ve düşmana daha çok yaklaşmıştı.

Bu mürettep Alay 23 Ekim sabahı düşmanın aynen: "Padişahım çok yaşa, biz nişancı taburuyuz geliniz." tarzındaki sözlerine kanarak tamamen açıkta ve kısmen toplu ve safta düşmana doğru yürümeye başlamış ve yediği ateşten panikleyerek perişan bir surette geriye atılmıştır. Bu mürettep Alayın özellikle Bursa ve Çekirge Taburları soluğu Edirne'de almak üzere yola çıkmışlardır.

2. Bir gün önceki muharebelerde, sağ kanadının açık kalmasına bir türlü tahammül edemeyen ve bu sakıncayı kendi tertip ve tedbirleri ile gidermek çaresini bulamayan 11 nci Tümen Bursa ve Çekirge redif taburlarının paniklemesi üzerine büsbütün telaşa düşmüş ve irtibat sağlanmış olmasına rağmen ne Huruç Kolordusu Komutanlığından izin alarak ve uygulamaya geçmeden önce birlikleri durumdan haberdar etmek gereğini görmeyerek tümenine geri dönüş emrini vermişti.

3. Verilen geri dönüş emri aynen şudur: "Her birlik Hızırağa köyü hizalarındaki hatta kendi artçıları ile düzgün bir şekilde geri dönsün!"

Bu emrin ilk birliklerde meydana getireceği kargaşalığı tahmin etmek hiçte güç bir şey değildir.

4. Kolordu bu emirden haberdar olunca 11 nci Tümeni hiç olmazsa Hızırağa-Sofular hattının kuzeyinde tutmak çaresini aradı. Tümene bu şekilde çeşitli defalar emirler verdi. Fakat bu emirler bir türlü tesirini yapamadı. 11 nci Tümen sabahın saat yedisinden itibaren perişan bir surette çekilmeye başlamıştı. Buna karşılık mürettep 1 nci Tümen sabah 09.00'dan beri muharebeye başlamış bulunuyordu.

5. Mürettep 1 nci Tümen oldukça başarılı bir şekilde muharebe ederek hattâ düşmanı önüne katmak istediği bir sırada 11 nci Tümen kolordunun ortasında iki tümen arasında, tehlikeli bir boşluk bırakarak kaleye sokulmasına devam ediyordu.

6. 11 nci Tümenin geri dönüşü tamamen gereksizdi. Bu hareket komutanların duyguları ile hareket edince karar vermeyi ne derece kaybedeceğine tarihteki en güzel örneklerinden birini teşkil eder. Bu şekilde duygusal bir durumun nasıl olup da ortaya çıkabildiğine inanmak için bahsedilen tarzda bir muharebeyi bizzat yaşamak özellikle bu durumun kavranması için Huruç Kolordusu Komutanlığında hazır bulunmak gerekirdi.

7. Bir gün önceki muharebede yani 9 Ekim muharebelerinde Mürettep 1 nci Tümenin ilerlememesi, 11 nci Tümen Komutanını boşuna kızdırmıştı. Buna etki eden en önemli sebep, Huruç Kolordusu Komutanlığının mürettep tümene komutanlık yapan kişiye açıkça bir yakınlığı ve 10 ncu Tümene karşı biraz zayıflık ve yumuşak davranışları idi. Bu yakınlık ve tavır 11 nci Tümen Komutanında muharebenin ilk günlerinde garip bir rekabet uyandırmış 11 nci Tümen 23 Ekimde her türlü maddi ve manevi görev ve sorumluluklarını unutarak özellikle, 1 nci Tümeni düşman karşısında âdeta yalnız bırakmak ister gibi davranmıştı.

Denilebilir ki 11 nci Tümen Komutanı 23 Ekim muharebesinden zevk aldığı söylenebilirdi. Bu komutan, görev aşığı, itaatkâr, yaşlıca olmasına rağmen hiç bir gencin tahammül edemeyeceği derecede çalışkan ve namuslu idi. Kale muharebelerinin son safhalarında en korkunç işlerde müstahkem mevki komutanı, 11 nci Tümen Komutanını kullanmış ve yalnız ona itimat etmişti. Fakat başlangıçta bu kişinin saygısızlık etmesi, onun tekliflerini küçümsemesi az kalsın hem bir muharebenin kaybedilmesine ve hem bir komuta yanlışlığına sebebiyet verecekti.

8. Emir altındakilerin her hareketini fena gören ve onun düzelmesi için bir ümit kapısı bırakmayan komutanlar, hastasına sen öleceksin diyen doktora benzerler.

Kendilerini komutan ve özellikle büyük komutan yetiştirmek isteyenler yalnız harp kaidelerini değil, bir parça da insan gönlüne hitap etmek kurallarını öğrenmelidirler. Telkin yolu ile bir hasta nasıl tedavi edilirse, yine aynı usul ile orta kabiliyetli değil hattâ en kabiliyetsizlerin muharebede çok iş

gördüklerine hele sakın zamanlarda kendilerinden hiç bir iş beklenilmeyen bazı kimselerin buhranlı zamanlarda, harikalar doğurduğuna şahit olan muharipler çok fazladır.

9. Özellikle 11 nci Tümenin çekilmesi artçısı iki taburun paniklemesi ve düşmanın her hangi bir baskısı sonucu değildi. Buna sebep yukarıda açıklanan ruhi hâdiseler idi. Kolordu komutanı durumu kavramıştı. Fakat iş işten geçmişti.

Kolordu komutanı birkaç emir subayını 11 nci Tümen adına saldırarak onun geri çekilmekten vaz geçirmeye çalışırken tümen geri dönüş sorumluluğunu yükletecek sebepler arıyordu. Meselâ 1nci Tümene gönderdiği şu, tezkere ile “Bugün dahi ilerlemeyip orada bırakılmış kalmanız tümenimin geri dönüşüne sebep oldu.” ifadeleri ile üstü kapalı bir tehdit yapılmak isteniyor, kabahat başkasına yükletiliyordu.

1 nci Tümen 22 Ekimde önce de bahsi geçtiği üzere taarruzî harekâta geçmemişti. Fakat gerçekte buna imkân yoktu. Çünkü tümen akşama kadar kendisine mürettep kuvvetleri toplayabilmişti. Aslında Huruç Kolordusu Komutanlığı bu mürettep tümenin 212 rakımlı sırtlardan daha çok kuzeye atılıp ilerlemesine rıza göstermemişti.

10. 23 Ekimde 11 nci Tümen geri dönüşü geçmiş bir durumda iken mürettep 1 nci Tümen düşmanla uzaktan temasa geçmişti. 10 Ekimde öğlene doğru 1 nci Tümen'den gelen yeni bir raporda, gönderilen bir subay keşif kolu vasıtası ile Doğu ordusuna mensup 12 nci Tümenle süvari tümeninin geceyi belirsiz yerlerde geçirdi. 4 ncü Kolordunun 9 Ekim muharebesinde başarılı olamayarak Hasköy'ün doğusuna çekildiği bildirilmiştir.

İşte sahra ordusu ile ilk irtibat şimdi söz edildiği şekilde yapılmıştı. Fakat bu da kalecilerin maneviyatına olumsuz bir tesir yapmıştı.

11. Huruç Kolordu Komutanı bu durum karşısında sonunda Ayvazbaba'daki muharebe idare yerini terk ederek, önce mürettep 1nci Tümen cephesine gitti. Burada mürettep tümen cephesinin bazı kısımlarında Bulgarların simaları tanınacak derecede birbirine sokulmuş avcı hatları hâlinde kuvvetli bir muharebe yapıyordu. Bulgar cephesinin bazı kısımlarında gerilemeler ve bizim tarafımızdan geniş adımlarla takip ediyordu. Burada endişe edilecek bir şey yoktu. Gerçekte Huruç Kolordusunun sağ kanadı açıktı. Ancak bu kanattan şimdilik bir düşman baskısı görünmüyordu. Mürettep tümene itimat ediliyordu. En büyük tehlike Pravadi Vadisi boyunca karma karışık bir durumda gerileyen 11 nci Tümene ait insan kafilesinin arz ettiği manzarada idi. Bu manzarayı Huruç Kolordusu Komutanı Pravadi doğusundaki sırtlardan çok ümitsiz bir durumda seyretmişti.

11 nci Tümen şimdi Pravadi Deresinin içerisinde Hızırağa Tepeleri denilen yerin civarındaki tepelere göre çok alçak olduğunu görerek burada

kalmanın daha tehlikeli olacağını göz önüne almış ve büsbütün gerilemeye karar vermişti. Tümenine toplanma yeri olarak Kuştepeyi göstermiştir. Bu Kuştepe Pravadi Vadisinin doğusunda ve Hızırağa'nın hemen hizalarındaki sırtlardır. Bu geri çekiliş vaziyeti ile 11 nci Tümen, mürettep 1nci Tümenin gerisinde ve kale çevresinin hemen dışında perişan bir küme teşkil etmiş olacaktı.

12. Bütün bu durumları kavramış olan Edirne Huruç Kolordusu Komutanı Mürettep 1nci Tümen cephesini terk ederek ve atlı olarak Pravadi Deresine iniyor ve Pravadi Deresi boyunca kuzeyden güneye hareket ederek Hızırağa'ya geliyordu. 11 nci Tümenin yol üzerinde rastladığı taşkın bir sel hâlindeki kabilelerini durdurmaya çalışıyorsa da başarılı olamıyordu. Bu manzara, Mısır'ı terk ederek firavun süvarilerinin mızrakları altında kaçan İsrail'in arz ettiği acıklı durumdan daha kötü idi. Bu hadisenin acıklı durumunu bazı Musevi askerlerin kendilerine mahsus bir anlatımla "Ne oluyorsunuz be? Ne kaçıyorsunuz? Ne tabansızsınız?" tarzındaki ifadeleri ortaya koymakta idi.

13. Muharebeler birçok acı safha doğurabilir. İleri gitmek nasıl lazımsa geri çekilmek de gerekli olabilir. Düşmanı her muharebede süngülemek en büyük ülkümüz ise de şimdi anlattığımız olayda olduğu gibi kaçmak değil bazen vazife uğrunda süngü yemek ve dayanmak üstünlüğümüz olmalıdır. Özetle 11 nci Tümen 23 Ekim günü Huruç Kolordusuna büyük bir felaket olmuş, bu tümendeki askerlerden bir kısmı özellikle isimleri ile anmak gerekirse Bursa ve Çekirge Redif Taburları korkaklık göstermiştir.

Neyse ki düşman kuvvetli bir komutan elinde, hattâ bir süvari alayı ele geçirerek bu tümeni takip etmek imkânını bulamamıştı. Yoksa mızrak veya kılıç çekmiş bir düşman süvari alayı tıpkı 1896'da ki ilk İtalya-Habeş Muharebesi'nde Habeşlilerin bir İtalyan birliğine yaptıkları gibi Türk tümenine merasimle diz çöktürecek, boyun eğdirecek ve pala çalabilecekti.

Bu benzetme ve karşılaştırmalar hiç gücümüze gitmemelidir. Kendimizi daima dev aynasında görme, en büyük fenalıkları doğurabilir. Hatalarımızı, dürüstçe itiraf ederek muharebeye hazırlanmak ve gerektiğinde anında hesaplı, şuurlu ve nihayet tecrübeli bir surette hareket etmek şartı ile kahramanlığımızı yerinde göstermek lâzımdır .

14. Yukarıda açıklanan durum karşısında Edirne Huruç Kolordu Komutanı Hızırağa köyüne ulaşmış bulunuyordu. Buradan 10 Ekim saat 15.10'da 11 nci Tümen Komutanlığına şu emri gönderiyordu:

11 nci Tümen Komutanlığına

"Raporunuz alındı. Döllük⁸² ve Hızırağa önünde düşman olmadığı bizzat görüldü. Geri dönüş için kesin bir sebep yoktur. Sağ kanatta Mürettep

⁸² Edirne ilinin Merkez ilçesinin Merkez bucağına bağlı olup ismi "Küçük Döllük" olarak değişmiştir. (Ç.N.)

1 nci Tümen bütün düşmanı üzerine çekmiştir. Hızırağa-Sofular⁸³ hattının her ne şekilde olursa olsun toplanabilen kuvvetlerle tutulması istenmektedir. Daha sonra bütün kuvveti de oraya toplayınız. Kaleye çekilmek, görevimizi yerine getirmemize engel olur. Gayretiniz ve fedakârlığınız bekleniyor.”

15. Tümenin döküntülerinden çok zaman önce Kuştepe'ye ulaşmış olan 11 nci Tümen Komutanı, Huruç Kolordu Komutanının bu emri üzerine şu cevabı veriyor:

“1 nci Tümenin ilerlemesi etkili oldu. Sağ kanadımızı almış olan düşman kuvvetlerinin bir kısmı şu anda çekilmektedir. Fakat bu hareketin önceden yapılmayıp bugüne bırakılarak işin geciktirilmesi bu sonucu ortaya çıkardı. Bu mevzide kalmak tehlikeli olmakla birlikte asayiş sağlanamazsa büyük bir kötülüğün ortaya çıkma ihtimali vardır”.

16. Mürettep 1 nci Tümenin 22 Ekimde taarruza geçmemesi veya geçirilmemesinin sebebi yukarıda dile getirilmiştir. Mürettep 1 nci Tümenin dünkü harekâtının yanlışlığı ve doğrusu 11 nci Tümenine ait bir konu değildi. Ayrıca dünkü yanlışlıktan bugün fetva çıkarmaya gerek yoktu. 11 nci Tümen durumunu kendisi sorgulamalı ayrıca önceden aldığı emre itaat etmesini bilmeliydi. Eğer 11 nci Tümenin Huruç Kolordu Komutanının Hızırağa köyünden gönderdiği emre karşı verdiği cevap analiz edilecek olursa, bugün rahmetli olan bir tümen komutanını epey hırpalamak gerekecekti.

Özetle 11 nci Tümen, Huruç Kolordusunun emrini dinlemedi. Huruç Kolordu Komutanlığı da emrini yerine getirmekte başarılı olamadı. 11 nci Tümenin vadi içerisinde perişan askerini toplayamamak kaygısı ile çırpındığını tarafsız olarak dikkat etmek ve bunu o zamanki şartları hesaba katarak biraz da insaflı bir şekilde bakmak gerekir. Ne çare ki, Huruç Kolordu Komutanlığının da hakkını vermek, onun da düşüncelerine saygı duymak ve sonuç olarak emrine itaat etmek gerekiyordu.

17. Gerçekten 11 nci Tümen Komutanının iddia ettiği gibi, inancı sarsılmış, asayiş kalmamış bir tümeni Pravadi Vadisi içerisinde derleyip toparlamakta da tehlikeler vardır.

Kolordu, Tümenin eski düzenine kavuşabilmesi için Hızırağa-Sofular hattını göstermekle vasıtalı bir çözüm şekli aramıştır. Kolordu, bu amaçla tümenin bu hat üzerindeki düzenini sağladıktan sonra bu tümeni 23 Ekim günü, eğer mümkün olmazsa 23-24 Ekim gecesi tekrar cepheye sürecekti. Fakat işte yukarıda verilen açıklamalardan da anlaşıldığı üzere buna imkân olmadı. Tümen tam Kuştepe'ye değil hatta bunun daha güneyine, kalenin dibine çekildi.

Burada şöyle bir kuralı hatırlatmak faydalıdır: “Hiçbir birlik yukarıdan aldığı emri kendisi için uygun bulmazsa bunun yanlışlığına hüküm ve hele buna karşı hareket etmeye izinli değildir. Yukarıdan gelen her emirde bir

⁸³ Edirne ilinin Merkez ilçesinin Merkez bucağına bağlı olup ismi “Menekşesofular” olarak değişmiştir. (Ç.N.)

sebepe aramak şeklini kendimizi alıştırmakla ordunun geleceği için en büyük hizmeti yapmış olacağımıza inanmalıyız.”

Fakat bu kurala karşılık diğer bir kuralı da hatırlatmak gereklidir: ”Hiçbir üst, astının dayanma gücünden fazla iş istememelidir. Elde edilmesi istenilen işin yerine getirilmesi için bunun daha fazlasını istemelidir kuralı yanlıştır. Bu hareket tarzı bazı astlarda ya doğru yoldan sapmaya ya da karamsarlık ve tembelliğe neden olur.” Bu kuralların dışında hareket edilmesi yüzünden Edirne Kalesi’nin bundan sonraki muharebelerinde de bazı uygunsuzluklar olmuştur.

18. Bu kuralları burada dile getirmekle 23 Ekim muharebe günlerinde duygu ve düşüncelerine belki de tamamen tercüman olamadığım merhum komutanların ruhlarını incitmekten çekiniyor, aksine kendilerinin gayretlerini yüksek görmek istiyorum.

b. 10 ncu Tümenin Harekâtı

1. 23 Ekim sabahı hava yağmurlu ve sisliydi. Yerleri vadiye rastlayan ve Tunca’ya yakın olan 10 ncu Tümen cephesinde sis daha ziyade hükmünü sürüyordu. Etrafı görmek mümkün olmuyordu. Ortalık ağardığı zaman bizzat tümen komutanı muharebe idare yerinden düşman piyadelerinin dün terk ettikleri Mezarlık Bayırı yönlerini tekrar işgal ettiklerini görmüştü.

2. 10 ncu Tümen sağındaki 11 nci Tümeden kimseyi görmemişti. 10 ncu Tümenin birlikleri şu durumdaydı:

a. Sağ kanattaki 29 ncu Alayın bir kısmı Sofular’a gelmiş, bir kısmı da cephede bulunmaktaydı.

b. 30 ncu Alay yalnız bir taburu ile cephede, diğer bir taburu cepheden kaçarak Sofular’a gelmiş Boztepe’de⁸⁴ bulunan taburu burasını bırakarak Davultepe’ye gelmişti.

c. 28 nci Alay ihtiyatta. Bunun bir taburuna Boztepe’ye gitmesi için emir verilmiş; fakat gitmemiştir.

3. İşte bu durumdayken düşman 23 Ekim saat 08.30’da taarruza başlamıştı. Özellikle sağ kanattaki 29 ncu Alay kuşatılacak bir duruma giriyordu. 10 ncu Tümen; düşmanı üç piyade alayı ve altı batarya kuvvetinde tahmin etmişti.

4. Bir taraftan 11 nci Tümen ile bağlantı sağlanmışken, diğer taraftan 29 ncu Alayın kendiliğinden cephesini kırmak zorunda kalması tümene geri çekilme kararı verdimiştir.

5. Tümen artık bulunduğu hatta savunmada başarılı olamadığı takdirde, düşmanın üstün kuvvetleri karşısında Sofular sırtlarına çekileceğini

⁸⁴ Edirne ilinin Keşan ilçesinin Merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

Huruç Kolordusu Komutanlığına bildirmiş ve Kolordu da buna ses çıkarmamıştı.

6. Hâlbuki düşman taarruzuna devam etmedi. Mürettep Birinci Tümenin Pravadi Vadisi doğusundaki sırtlar üzerinde başarılı bir şekilde gelişen muharebeleri sırasında düşman, 11 nci Tümenin çekilmesiyle kolordu ortasında bıraktığı boşluğa girerek her iki Tümenine etkili olabilmek gibi bir hareketi ya düşünemedi ya da buna cesaret edemedi.

7. Bununla beraber, düşmandan baskı olmadığı hâlde 30 ncu Alay sebepsiz olarak firara başlamış ve bu durumda yerinde tutunamayacağını anlayan Tümen Komutanı da çekilmeye karar vermiştir.

Bu amaçla önceki emirde 28 nci Alayı Sofular sırtlarına yerleştirerek bu Alayın koruması altında cephedeki birliklerin geri çekilmesini emretti. Bu çekilme harekâtı tamamen düzensiz bir şekilde karanlık basıncaya kadar devam etti. Bu Tümen de 23/24 Ekim gecesi daha acınacak bir duruma girmişti. Çünkü sağ kanadı tamamen açık bir durumda Sofular sırtlarında kümelenmiş bulunuyordu. Sofular sırtları ile gerileri düşman mevzilerine göre tutsak bir durumda ve vadi tabanında bir tümsek mahiyetinde kalıyordu. Bunun üzerine 10 ncu Tümen, sağ kanadından ve sol kanadından Tunca'dan tehlike altındaydı. Gerisi emin sayılabilirdi; yani bir baskı karşısında kaleye sığınabilirdi. Fakat cesaretli bir düşmanın bir gece baskını karşısında düzenini kaybetmiş ve hatta klâsik bir ileri karakol tertibatı alması şöyle dursun gerektiği gibi yakın bir emniyet düzeni alamamış olan bu Tümen, birliklerini kim bilir ne hâle sokar ve kale bu durumda koruma görevini bilmem ne şekilde yapardı? Şu düşüncedeyim ki, bu durumdaki 10 ncu Tümen azimli bir düşman tarafından baskın tarzında değil hatta açık bir şekilde ciddi bir gece taarruzuyla karşı karşıya bırakılmış olsaydı, yalnız tümen için değil belki bütün kalenin hayatı için üzücü sonuçlar doğabilirdi. Neyse ki karşıımızdaki düşman böyle bir iş görecekti güçte değildi.

8. Ancak bu görüş o günkü şartlara göredir. Yoksa 10 ncu Tümen düzenli olarak geri çekilmiş kendisine vaktinde çeki düzen vermiş ve emniyet tertiplerini gerektiği gibi almış olsaydı ve buna ek olarak Kuştepe'ye çekilmiş olan 11 nci Tümen de ihtiyaç görüldüğü zaman istenilen yönde bir karşı taarruza gönderilecek düzen ve güçte olsaydı bu takdirde herhangi cüretkâr bir düşmanın Pravadi Vadisi içerisindeki girişimleri kendisine çok pahalıya mal olabilirdi.

c. Mürettep 1 nci Tümenin Harekâtı

1. 22/23 Ekim gecesini yukarıda açıklanan mevzisinde sessizce geçiren (Çünkü karşısında düşman yoktu) Mürettep Tümen 22 Ekim saat 08.15'te:

a. Düşmanın eski kale harabesi güneyindeki yerlerle Bursa ve Çekirge Redif Taburlarıyla 33 ncü Alayın 1 nci Taburunu paniklettiğini;

b. İki alay kadar piyade ile dört top ve dört makineli tüfek kadar tahmin edilen düşman kuvvetinin Karayusuf üzerine yürümekte olduğunu ve piyade ucunun Karayusuf'un 4 km kuzeyinde olduğunu;

c. Karayusuf'ta düşman bulunmadığını öğrenmiş ve bu düşmanın 11 nci Tümen sağ kanadına düşmesi ihtimalini de göze alarak kendiliğinden taarruza karar vermiş ve açılıp ilerlemek üzere bir de taarruz emri hazırladığı bir sırada kolordudan aşağıdaki emri almıştır:

2. Emir örneği şu şekildedir:

“a. Düşman 11 nci İbrahim Paşa⁸⁵ Tümeninin yanını tehdit ettiğinden adı geçen Tümene yardım ediniz ve aynı zamanda 212 rakımlı tepedeki mevziyi savunmayı boş bırakmayınız.

b. Muharebenin safhalarından bizi haberdar ediniz.”

c. Kolordunun bu emrinde açıkça söylemek gerekirse zıtlar bir araya toplanmıştır. Mürettep Tümen bir taraftan 11 nci Tümenin yardımına gönderiliyor. Fakat diğer taraftan da Mürettep Tümenin 212 rakımlı sırtları elden çıkartmaması isteniyor. Mürettep 1 nci Tümen hem ilerleyecek hem de bir ayağını tutunduğu 212 rakımlı sırtlarda bırakacak.

ç. Bundan anlaşılan şudur: Kolordu sağ kanadından endişededir. Şimdiye kadar sahra ordusuyla bağlantı kuramaması, kendisini kale çevresine daha çok bağlamıştır. Kaleden daha uzaklara ayrılması hâlinde ciddi bir muharebeye tutuşup yenilme korkusu taşınmaktadır. İşte bu durumda Mürettep Tümene verilen emirde; Tümeni esaslı bir taarruza göndermekten çok, bir kısım kuvvet ayırmak suretiyle ihtiyaç görüldüğü takdirde 11 nci Tümen yanının korunması düşüncesinin hâkim olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

d. Bununla birlikte Mürettep Tümen daha önce bizzat verdiği karara uygun olarak taarruza geçiyor. Tümen cepheye iki alayını sürüyor. Sağda Kırklareli Alayı solda Nişancı Alayı bulunduğu hâlde Karayusuf istikametinde taarruza geçerek düşmanın sağ kanadını çevirmeyi planlıyordu.

e. Saat 11.20'de Karayusuf'un kuzeydoğusundaki sırtlardaki düşman piyadesiyle muharebeye başlamış ve saat 11.50'de topçu ateşinin açılmasına imkân olmamıştı.

Tümen, saat 14.00'e kadar başarılı bir taarruz yapmış ve düşmanı Dokuztepelere çekilmek zorunda bırakmıştı.

f. Bu sırada tümen muharebe cephesine ulaşan Huruç Kolordu Komutanı, Sahra Ordusu ile bağlantı kurulamaması ve tümen cephanesinin tükenmesi yüzünden taarruzun daha çok uzatılmasını istememiştir.

⁸⁵ İbrahim Ethem (Tuğgeneral): İstanbul'da doğmuştur. Abidin Bey'in oğludur. 1876 yılında Topçu ve İstihkâm Harp Okuluna girmiştir. Balkan Savaşı'nda görev almıştır. Bk. ATASE Arşivi, Kol. Balkan Harbi, Kls. 16, Dos. 23, Fih. 1-16. (Ç.N.)

Taarruzun durdurulmasının diğ er bir nedeni de 11 nci Tümenin yukarıda açıklaması verilen uygunsuz vaziyeti ve hâlâ kendisine Ku tepe'de tam bir çeki düzen verememi  oluşudur. Ancak böyle bir durumda geri çekilmeyi uygun bulmayan Edirne Huruç Kolordu Komutanı, Mürettep Tümene bulunduğu hatta kalması ve 10/11 gecesini burada geçirmesini muharebe meydanında  ıfahen emrediyor ve hakikaten Mürettep Tümen de bulunduğu hatta geceliyor.

d. Kolordu  er evesi  inde 23 Ekim Muharebesi'nin Değerlendirilmesi

1. Bugünkü muharebeyi, Ayvazbaba'dan değıl özellikle cephenin ileri kısımlarına kadar giderek birlikler arasında dolaşmak suretiyle takip eden Huruç Kolordu Komutanı, gördüklerinden edindiğı kişisel kanaat ve izlenimlere uygun olarak 23 Ekim saat 17.30'da ortaklaşa bir Kolordu emri vermişti.

2. Kolordu emri aynen şudur:

“a. Celâl Bey Tümenine gelen bir süvari keşif subayının verdiğı bilgiye göre K rkarelili Kolordusunun (3 nc  Kolordu olacak) Eskipoloz⁸⁶ mevkiine girdiğı, 1 ve 2 nc  Kolorduların dahi Sarıtalı man ve Ortakçı istikametlerinde ilerlemekte oldukları ve 4 nc  Kolordunun yarın ilerleyeceğı ve Süvari Tugayının sağı tarafımızda bulunduğu anlaşılmıştır.

b. Ordunun durumu tamamen anlaşılır anlaşılmaz taarruz harekâtına hızla ba landığının ortaya çıkmasına kadar 1 nc  Celâl Bey Tümeni, Karayusuf batı sırtlarında; Hızıra a-Sofular hattında bulunması gereken ve bugün Ku tepe'de bulunan 11 nc  Tümen, Ku tepe'deki mevzisinde; Sofular güneyinde bulunan 10 nc  Tümen ise şimdiki mevzisinde kalacaklardır.

c. Emir verilmedikçe kesinlikle taarruz harekâtına izin verilmeyecektir.

 . Ayvazbaba Tabyasında⁸⁷ piyade, topçu cephanesi, yem ve erzak vardır.

d. Tümenler harekete süratle ba layabilmek için hemen her türlü eksikliklerini ve özellikle cephanelerini ikmal edeceklerdir.

e. Muharebe ba ladığı günden beri olmuş olan harcama ve zarar hakkında hiçbir bilgi verilmemiştir.

f. Bundan dolayı ayrıntılı muharebe raporu ile mevcudun acil olarak bildirilmesi gereklidir.

g. Savaş alanını terk ederek, bölgeyi savunmaya ko an birçok subay ve er g r lm  tır. Bu gibi üzücü olayların olmasını engellemek için en büyük şiddet uygulanmalıdır.

⁸⁶ K rkarelili ilinin Merkez ilçesine bağılı olan Yo unta  bucağıdır. ( .N.)

⁸⁷ Tabya: ayrı olarak yapılmış ve silâhlarla güçlendirilmiş istihkâm. Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, II nc  Cilt, s. 1399. ( .N.)

ğ. Dağınık hâldeki erlerin çağırılmasıyla birliğin hızlı bir şekilde düzenlenmesi lazımdır.

h. Bulunulan hatta tahkimat yapılacaktır.

ı. Süvari, Kolordumuzun sağ kanadında bulunacak ve ordu ile bağlantıyı sağlayacaktır.

i. Kolordumuzun sol kanadında bir subay keşif kolu terk edilmiştir.”

Tümenler de bu emre benzer emirler vererek geceyi bulundukları yerlerde problemsiz olarak geçirmişlerdir.

3. Bu kolordu emri tahlile değer:

a. 23 Ekim günü, Doğu Ordusu Komutanı, 3 ncü Kolordunun Kırklareli kuzeyinde verdiği muharebede yenilgiyi ve diğer kolorduların panik hâllerinin sürmesi nedeniyle özellikle Kırklareli-Vize yolunun açık kalması yüzünden Kırklareli-Yenice⁸⁸ hattında toplanmaya imkân görmemiş ve her şeyden önce yığılmanın daha gerilerde olmasını uygun görmüştür.

b. Kırklareli-Yenice hattında kaldığı takdirde sağ kanadın çevrilerek Meriç'e atılacağından ve İstanbul yolunun düşmana açık kalacağından korkan Doğu Ordusu Komutanlığı, ordunun Ergene gerisine çekilmesini sağlamak için 23 Ekim 01.30'da verdiği bir emirle kolorduların Pınarhisar⁸⁹–Lüleburgaz arasındaki Karaağaç Deresi'ne nakletmek istedi.

c. Bu emrin Edirne Kalesi'ne bildirilmesini her nedense gerekli görmeyen veya bu konuda ayrı bir amacı olan Doğu Ordusu Komutanlığı, Babaeski'de bulunacağını bildirmesine rağmen karargâhıyla birlikte Çorlu'ya göç etmiştir.

ç. Yüksek komuta heyeti; maiyetine zihninden geçirdiğini veya gelecek hakkındaki düşüncelerinin birbirini takip eden aşamalarını bildirmek zorunda olmayabilir. Fakat daha dün sol kanadı kaleye dayamak suretiyle taarruz etmek isteyen bir Sahra Ordusunun, kaleden fersah fersah geriye uzaklaşmaya karar verdiği bir sırada bunu terkedilmiş hâlde bırakılan kalesinden gizli tutmasındaki amacı yorumlamak çok güçtür.

Sahra Ordusu Başkomutanlığının bu şekilde hareketi belki de, kalenin maneviyatını kırmamaya ve onun kale dışındaki harekâtının devamını sağlamaya yönelik olabilir. Fakat böyle hareket etmektense gerçeği Kale Komutanlığına bildirmek ve ondan kale dışında herhangi bir girişim isteniyorsa bunu kesin bir emirle talep etmek daha uygun düşerdi;

d. İşte böyle hareket edilmediğinden kale Huruç Kolordusunun 24 Ekim için, 23 Ekim akşamı verdiği emrin birinci maddesi kısmen bir subay keşif kolunun ifadesine dayanarak ve kısmen de bile bile ve zorunlu olarak gerçeğe aykırı düzenlenmiş oluyordu.

⁸⁸ Kırklareli ilinin Pınarhisar ilçesinin Merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

⁸⁹ Kırklareli iline bağlı olan Pınarhisar ilçesidir. (Ç.N.)

e. Şurası gerçek ki Kale Huruç Komutanlığı; ordudan açık bir bilgi alamayınca maiyetine, ordu geri çekiliyor veya falan zamanda taarruza geçecektir şeklinde kesin ifadeli bir emir veremezdi. İşte bunun içindir ki, kolordu emrinin birinci maddesi ne derecede çürük bir esasa dayanak olarak düzenlenmişse, bu emrin ikinci maddesi de ordu durumunun kale açısından belirsizliği o derecede açık bir şekilde ortaya konuluyordu.

f. Bu durum karşısında, ordudan bir bilgi ve emir almadan Edirne Huruç Kolordusunun yalnız ve kendi inisiyatifiyle taarruza devam etmek istememesini haklı görmek gerekiyor.

g. Gerçekten Sahra Ordusu geri çekilmeye başlamış veya sıkışık bir duruma düşmüşse, Edirne Huruç Kolordusu hiçbir emir beklemeksizin düşmanın yan ve gerilerine bir etki yapmakla sorumludur.

Fakat şurasını bilmelidir ki, Kale Komutanlığı aynı zamanda kendisine kesin bir hesapla istenen savunma günlerini ikmal etmek zorundadır. 50 günlük bir savunma göreviyle sorumlu bir kalenin fazla bir gayretle kale muhafızlarını kale dışında teker teker tepeletmesi hiçbir zaman affedilemezdi. Buna karşılık kale çevresinde bir Sahra Ordusu, düşman baskısına uğrayarak darmadağın olurken kalenin belirli savunma günleri için kendisini korumaya kalkışması da anlamsız, maddi ve manevi cezayı gerektiren bir hareket oluyordu.

Fakat görülüyor ki, böyle bir durumda kaleyi aydınlatma görevi en ziyade Başkomutanlığa veya Sahra Ordusu Komutanlığının göreviyken bu hizmet yerine getirilememiştir.

Bu durum karşısında Edirne Huruç Kolordusu Komutanlığının, kaleye girmeyip hiç olmazsa 24 Ekim sabahına kadar beklemede kalması ve taarruza hazırlık için maiyetini iş başına davet etmesi gayet doğru bir hareketti.

ğ. Huruç Kolordu Komutanlığı kendi süvari alayını sol kanattan sağ kanada almakla, Sahra Ordusundan bir ümidi kalmadığını gösteriyor ve Sahra Ordusu ile herhangi bir bağlantı kurmaktan çok sağ kanadını emniyet altına almak istiyor;

h. Emrin yazılış tarzında bazı eksiklikler ve gerçekten birçok zafiyet görülmektedir.

11 nci Tümenin Kuştepe'deki yerinin beğenilmediği bir dönemde, bunu emirde bir serzeniş şeklinde veya sitemli bir tarzda ifade etmektense, tümeni kolorduca istenilen yere sevk etmek üzere emre kesin bir madde ilave etmek elbette daha doğru olurdu.

Firariler ve ordu bozanlar gönüllere dehşet verecek bir hâl aldığı bir sırada bunlar için yalnız laf olsun diye söylenen "şiddet uygulansın" ifadesi anlaşılabilir ve etkisiz kalmıştır.

Önceden söylenildiği üzere kale muharebeleri, şiddetle yumuşaklığın; şefkatle kızgınlık ve işkencenin karışık bir şekilde tatbikini gerektirirken kalede savaşın birinci gününden sonuna kadar geçmiş olan zaman içerisinde yalnız yumuşaklık ve şefkat hüküm sürmüştür. Kalede ateşkesten

önce oluşturulup kalenin düşman tarafından ele geçirildiği tarihe kadar çeşitli başkanlar idaresinde çalışmış olan Müstahkem Mevki, Divanıharbin⁹⁰ kararıyla 13 Mart 1913'te yalnız dört Kıpti eri idam edebilmişti.

4. Özelliğinden her fırsatta bir bölümü dile getirilen Müstahkem Mevki Komutanlığı yukarıda bahsi geçen kolordu emrini verdikten sonra Sahra Ordusu ile bağlantı arama girişimini hiçbir şekilde ihmal etmemiştir. Diğer taraftan da Doğu Ordusu Komutanlığından, şu anda elde bulunan telli bağlantıdan faydalanarak 24 Ekim harekâtı için talimat istemiş, ayrıca özel şekilde mülki telgrafhanelerden ordunun üzücü durumunu öğrenmiş bulunuyordu.

5. 23/24 Ekim gecesi kale çevresinde hemen genel şekilde sessizlik hüküm sürmüştür. Gerçekten Maraş'ta bu karşılıklı top ateşi devam etmiş, hatta bir aralık bu ateşin şiddetlenmesi Huruç Kolordusu Komutanlığını; 10 ncü Tümeninden bir Nizamiye Alayı alarak savunma çevresi içerisine sevk etmeye zorlamıştır. Bununla beraber bu alayın Maraş'a gönderilmesine gerek kalmamış 24 Ekimde alay tekrar tümenine katılmıştı.

24 Ekim 1912'de Edirne Huruç Kolordusunun Durumu

1. Yukarıda işaret edildiği üzere Huruç Kolordusunun tümenleri 23 Ekim akşamı bulundukları durumda geceyi sessizce geçirmişlerdi. Her iki tarafta da muharebe durumuna etkileyecek hemen hiçbir faaliyet yapılamadı (Ek-11).

2. Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığı; Doğu Ordusu Komutanlığına yaptığı başvurularından cevap alamayınca; özellikle mülkî telgrafhanelerden edildiği bilgi ile Sahra Ordusunun durumunun fenalığından haberdar olmuştu. Müstahkem Mevki Komutanlığı, aynı zamanda 23/24 Ekim gece yarısından sonra doğrudan Başkomutanlık Vekâletine de başvurarak hem kalenin durumu hakkında bilgi vermiş ve hem de daha sonraki görevi için talimat istemişti.

3. Başkomutanlık Vekâletinden 24 Ekim saat 06.30'da yazılmış karşılık bir emirde şu direktif verilmişti. Aynen:

“Edirne Kalesi'nin görevi, ihtiyat kuvvetleri çağırıp toplayarak kaleyi uzun süre sabırla savunmak ve Seyyar Ordunun başarısına hizmettir. Bu konuda başarıya ulaşmak için mükemmel hareket ediniz”.

4. Şimdi dile getirilen talimat ile tam yetki alan ve duruma artık tamamen hâkim olan Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığı, birliklerine çeki düzen vermek için daha ziyade uzatılmasını mümkün görmediği birinci Huruç harekâtına son vermeye karar verdi. Komutanlık, bu kararını önce tek ve kısmen şifahi olarak emirlerle ve ardından da toplu ve yazılı diğer bir emirle uygulamaya koydu.

5. Emrin örneği aynen şöyledir:

⁹⁰ Divanıharp: Sıkıyönetim Mahkemesi.

a. Osmanlı Ordusu Hümayun Kumanova⁹¹ (Makedonya) çevresinde Sırpların dört tümenini perişan etmiştir.

b. Rumeli Doğu Ordusu eski tutunduğu hatta bekleme emrini almıştır.

c. Kale, oluşturduğu Mürettep Kolordusu ile kendi bulunduğu bölge dışındaki görevini eksiksiz yerine getirmiştir. Ayrıca iki gün içerisinde yiğitçe yaptığı muharebelerle düşmana çok zarar vermiştir.

ç. Mürettep Kolordusunun iki günlük muharebesi sırasında gerek 10 ncu Tümenin ve gerek Mürettep 1 nci Tümenin verilen emirleri güzellekle karşılayarak görevlerinde gösterdikleri dayanıklılık, liyakat ve gayret her türlü övgünün üzerindedir.

d. Mürettep Kolordu; kaleye çekilerek asli görevini yerine getirmek için Başkomutanlıktan gerekli emirleri almış olmakla 1 nci ve 10 ncu Tümenler bugün, 11 nci Tümen de duruma göre, daha sonra bildirilecek günde kaleye gireceklerdir.

e. Kale savunma kuvvetlerinin, bundan sonra atalarının izinden giderek görevini yiğitçe yerine getireceğinden tamamen ümitliyim.

f. 10 ncu Tümen şimdilik Turnatepe'de kalacak ve topçularını kışlarına gönderecektir.

g. Mürettep 1 nci Tümen çevreyi içine alır almaz Kırklareli Alayını, Babaeski Redif Tümeni emrine verecektir.

ğ. 1 nci Tümen Cevizlik ve Kestanelik tabyaları gerisinde geceleyecektir.

h. 10 ncu, 11 nci Tümenler ekmek, peksimet, erzak ve cephane eksikliğini Ayvazbaba'daki depodan ikmal ederek adı geçen depoyu tahliye edeceklerdir.

ı. Karargâh bu gece Müşir Dairesinde (Komutanlık karargâhı) bulunacaktır.⁹²

6. Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığının kaleye dönüşü emrinin tahlilinde hiçbir fayda yoktur. Şöyle ki:

a. Bir kalenin görevi, tesis ve tahkim tarzına, coğrafi durumuna ve seyyar ordu ile ilişkisinin şekline, matematiksel bir tabir ile vaziyetine ve düzenine göre çeşitli şekillerde hareketleri gerektirir;

Yalnız bu çeşitli şekildeki hareketlerde ortak bir nitelik vardır ki, o da ne durumda olursa olsun kalenin üzerinde fazla kuvvet toplaması ve bunu uzun zaman kendi etkisi altında bulundurma keyfidir.

⁹¹ Kosova'ya bağlı Üsküp yakınlarında bulunan kazadır. (Ç.N.)

⁹² Müşir Dairesi, Edirne şehrinin hemen ortasında bulunan taş binadır. Barışta IV ncu Kolordu Kale Komutanlıkları bu binada oturmuştur. (Y.N.)

Bu keyfiyetten doğan görevin birincisi taarruz ve diğeri savunmayla ilgili cereyan edecektir.

İşte kale sevk ve idaresindeki zorlukların ayırıcı niteliği bu taarruz ve savunma şıklarının ahenkli bir şekilde karıştırılması ve uygulanmasından oluşmaktaydı.

Başkomutanlık Vekâletinin 24 Ekimde Kale Komutanlığına verdiği direktif, yukarıda söylenen iki şıkkı da Müstahkem Mevki komutanına hatırlatmakta ve onu o günkü şartlara göre pek doğru olarak icraatında serbest ve bağımsız bırakmaktadır.

b. Ancak Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığının verdiği genel emirde de görüldüğü üzere, 25 Ekim ve belki de bundan sonraki günler için kale muharebelerinin savunma ve taarruza yönelik şekil ve şıklarından yalnız savunmaya yönelik olanlar kabul edilmektedir.

c. Bu şekilde hareketi mazur göstermek için teorik ve klasik sebepler bulmak çok güçtür. Ancak bu gibi durumlarda duygularımızı geriye, muharebe zamanının atmosferine çevirerek tarafsız olarak yargılayacak olursak hakikat ışığı biraz kendini gösterir. Şimdi bunu arayalım:

ç. Şurası açıktır ki, Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığı Huruç Birliklerini doğruca muhit içerisine çağırmaya kalkışmakla karşısındaki düşmanın Seyyar Ordu üzerine yüklenmesine açıkça serbestlik imkânı vermiş olmaktadır.

d. 24-25 Ekim ve bundan sonraki günlerinde önce Kırklareli ve sonra Babaeski genel istikametlerinde bile gösteriş mahiyetinde olsun kaleden taarruz şeklinde bir hareket göstermek elbette Bulgarları şaşırtacaktı. Kalenin bu hareketi Bulgarları şaşırtmayıp da karşı tedbir almaya yöneltmiş olsa bile, bu şekilde de Seyyar Ordumuzun yükü hafifletilmiş olacaktı.

e. Eğer Bulgarlar iyi bir sevk ve idare uygulamış olsalardı, 23 Ekimden sonraki günlerde Sahra Ordumuzu daha zor duruma sokabilirdi.

f. Böyle üzücü bir olay olunca, yani Sahra Ordumuzun düşman tarafından yok edilmesi gibi bir durumdan sonra da herhangi bir kalemizin, örneğin iki aylık bir savunma becerisi göstermesi elbette bir kıymet arz eder. Fakat hiçbir zaman savaşın kesin sonucu üzerine ölmüşü diriltecek şekilde bir etki ve geniş bir hizmet sağlayamaz.

g. Bütün bu doğru yargılamalara ve esaslı kurallara rağmen acaba Edirne Huruç Kolordusu çıkışına devam edebilir miydi? Hayır. Bir kere muharebenin ilk safhasında komuta heyetinde görünen manevi sarsıntıyı, Müstahkem Mevkinin yalnız en yüksek makamında değil aşağı doğru her birlikte görebiliriz.

Sahra Ordusunun karşı karşıya kaldığı sonuç, o zamanın başıbozuk telgraf ve mülkiye memurları aracılığıyla ve bunların anlaşılamayan bir zihniyet ve gayretleriyle yalnız Edirne'nin halkına değil kalenin bütün birliklerine kadar duyurulmaktadır.

Hakikaten Müstahkem Mevki komuta heyeti, atalarımıza yakışacak büyük bir şiddetle, bütün muharebe safhalarının devamında olduğu gibi başlangıçta da siviller üzerinde komuta hâkimiyet ve nüfuzunu gösterememişti. Asker şiddet ve ciddiyetine yakışmayan bir nezaket veya herhangi bir siyasi Tümen mensuplarını incitmek gibi diplomatik endişeler, kale yetki nizamnamesinin tamamen uygulanmasına izin vermemişti. Hâlbuki Kale Komutanlığı elindeki nizamnameye uygun olarak kalede mutlak bir hâkim durumunda bulunuyordu. İstedliğini cezalandırmak ve istediğini ödüllendirmek hakkına sahipti. Bu hükümlerden yararlanılamamıştı.

ğ. Komuta heyetleri arasında özellikle başlangıçta ne üste nede asta doğru karşılıklı bir güven ve samimi bir anlaşma yoktu. Komuta heyeti işte bu moral içerisinde yaşarken, bütün Edirne çevresinin çocuklarından olan Redif Birlikleri, memleketlerinin istilâ edildiğini duydukça silah omuza bir vaziyette kaleyi terk için fırsat kolluyordu;

h. İşte bu korkunç cereyan ve hava içerisinde Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığının Mürettep Kolordusunu kaleden uzaklaştırmak istememesi çok normaldi. Çünkü kaleden her uzaklaşan, orduya yardıma gitmeyecek gözünde tüten köyünün taşına toprağına kavuşmak isteyecekti. Rediflerin bu şekilde hareketlerini ihanetle yorumlamak da yanlıştır. O günün er bilinci, bir kaleden kalmakla memleketin savunulamayacağıydı. Aksine köyüne katılmakla, orada ailesi ve evini, daha emin bir şekilde kurtarmanın mümkün olduğunu düşünüyordu.

İşte millî duygunun rol oynayacağı yerler.

İşte memleket alâkasının kendini gösteren acı veya tatlı sahneleri.

İşte vatan, millet, memleket kavramlarının halkça anlaşılıp anlaşılmadığının imtihan günleri.

Konumuz bu duyguların yaratılması, genişletilmesi ve pekleştirilmesine ait hükümleri sert ve açıklamaya uygun değildir.

Fakat şurasını bilmelidir ki, ordunun en büyük silâhları yukarıda açıklanan duygulardır. Duyguları yaratmanın en esaslı çaresini de -fakat halkın her sınıf ve tabakasından- yalnız köylü değil, şehirli, fakir, zengin, küçük, büyük, bütün millet erlerinin gönlüne vazgeçme ve yetinme zevkini aşılama aramalıdır.

Bu duygular olmayınca, en yeni silâhlarla hiçbir iş yapılamayacağına bütün komuta heyetleri ikna olmalıdır.

ı. Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığı, yukarıda açıklanan şartlar içerisinde taarruz edememişti. Taarruz etmek şöyle dursun birliklerini müdafaa çevresine sokmakta dahi çok yavaş davranmıştı. Ayrıca hatalı görülmeye değer bu hareket şeklinin sebebini yine yukarıda açıklandığı üzere kaleyi savunmaya memur birlikleri bir an önce avuç içerisine almak amacıyla aramalıdır:

Gerçekten taarruz edilmediğine göre hiç olmazsa kale toplarının etkisi altında birkaç gün için olsun savunma çevresi dışında kalmak ve düşmana kuvvetli keşif kollarıyla olsun bazı darbeler vurmak elbette faydalı olurdu. Fakat bu da yapılamadı.

i. Emirde, kale komutanı yalnız iki tümenini açık olarak takdir ederken, 11 nci Tümeni bu takdirden mahrum bırakıyordu. Hakikaten 11 nci Tümen 23 Ekimde kale için felâketi gerektiren çekilme hareketi yaptı. Bu bir hataydı. Fakat 10 ncu Tümen de yukarıda söylendiği üzere gerek 22–23 Ekim gecesini ve gerek 23 Ekim akşamı panikledi ve geriye çekilmek zorunda kaldı. Bu işten biraz yüzünün akıyla çıkan ortada yalnız Mürettep 1 nci Tümen vardı. Buna da hâller ve işler diğerlerinden daha fazla izin vermişti;

Müstahkem Mevki Komutanlığı, aylarca bir kaleyi savunmaya aday olan büyük birliklerinin arasında daha muharebenin ilk safhalarında farklar ve kıskançlık duyguları uyandıracak açık ifadeler kullanmaktan sakınmalıydı. İyi iş göreni ödüllendirip takdir etmek şarttır ve kesinlikle gereklidir. Fakat herhangi bir birlik veya komutanın kuvvet ve ümidinin kırılmasını gerektirmez. Hakikaten ışığın gücü, karanlığın yoğunluğu ile denktir. Ancak insanlar arasında parlak ve karanlık olanları ayırırken çok tedbirli davranmak, hele bunları karşılaştırmada çok dikkatli olmak gereklidir. Aksi takdirde büyük pişmanlıklarla, haksızlıkların ve hatta bazı kötülüklerin doğduğu tecrübe ile sabittir.

j. Yukarıya açıkladığımız, Kolordu emri, incelediğimiz birçok pürüzlerine rağmen, amacı gerçekleştirmişti. Yani 24 Ekim günü Mürettep 1 nci Tümen ile 10 ncu Tümen kale içine girdi. 11 nci Tümen de bu çekilmeyi himaye amacıyla Kuştepe’de kaldı ve 24–25 Ekim gecesini de Kuştepe’de geçirmekle görevlendirildi. Bu geri çekiliş düşmanın hiçbir zorlamasına uğramadı ve sakin bir şekilde yapıldı.

Kale Etrafında 25 Ekim Durumu

1. 24 Ekimde artık şehre varılmıştı. 24/25 Ekim gecesini verilen yeni bir emirle Mürettep 1 nci Tümenin kaldırıldığı, Nişancı Alayının Süvari Makineli Tüfek Bölüğü ile birlikte kale ihtiyatı olarak Karaağaç’a gelmesi, Kırklareli Alayının Babaeski Tümenine ve Dedeoğlu Alayının da batı cephesine bağlı Edirne Redif Tümenine katılması bildirilmişti.

2. Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığı bugün daha önce yapmış olduğu yetki istem yazısına karşılık olarak 11 nci Tümen bütünü savaşı süresince sahip olabileceği hakkında Doğu Ordusu Komutanlığından tebligat almıştı.

Şu şekilde Seyyar Ordu bir Tümenini isteği dışında kendi aleyhine olmak üzere elinden çıkardığı bir sırada kale; ömrünü uzatan yeni bir etken kazanmış oluyordu. 11 nci Tümenin kalenin bundan sonraki muharebelerinde yaptığı hizmetler çok övülmüştür.

3. Müstahkem Mevki Komutanlığı, 25 Ekimde bir beyanname yayınlamak suretiyle de Huruç Kolordusunun Kaleye dönüşünde Edirne'nin o zaman milliyeti karışık halkı ile diğer Kale birliklerinde ortaya çıkması beklenen kötü etki ve yorumları önlemek istemiştir. Bu beyanname Müstahkem Mevki Komutanı imzasıyla yayınlanmış fakat beyanname Kalenin barış zamanındaki komutanı olan General İsmail'e imzalatırılmıştır.

Beyanname aynen şöyledir:

“Vardar'daki Osmanlı Ordusu Kumanova ilerisinde dört Sırp tümenini perişan etmiştir.

Doğu Ordusu yığınağını ikmal etmiş ve artık kale müdafaa kuvvetlerinin yardımına ihtiyacı kalmamıştır. Bunun için bundan bir iki gün önceki Kale müdafaa kuvvetlerinden oluşturularak düşmanın yan ve gerilerine terk etmek üzere Kale dışına çıkarılan Mürettep Edirne Kolordusu iki gün içinde kötü yürekli düşmanı püskürtmüştür. Bu sebeple Kolordu, görevini ikmal etmiş olduğu ve şimdi de kahraman atalarının Plevne'deki kahraman eserlerine karşılık verircesine Kaleye girmek üzere bulunduğu ilan olunur.”

4. İki günlük muharebe sırasında Mürettep Huruç Kolordusu ve Edirne Kalesi; kendi yöresinde Bulgarların 3, 8, 9 ve 10 ncu Tümenlerini ve ayrıca bir Müstakil Süvari Tugayı ile bir Hassa Süvari Alayını alıkoymuştur. Şu şekilde Bulgar Seyyar Ordusunun hemen yarısı, özellikle 22 Ekim günü, Kalenin çekiciliğine tutulmuştur. Denilebilir ki bilerek ya da bilmeyerek Edirne Kalesi, muharip sayısı 20.000'i bulmayan bir çıkış hareketiyle Bulgar Ordusunun iki misli bir kuvvetini oyalamıştır. Ancak üzüntü verici nokta; bu durumdan ne Sahra Ordumuz yararlanabilmiş ne de Edirne Kalesi'nin gerçeği kavrayarak ve yaptığı işin büyüklüğünü anlayarak başladığı işi daha parlak bir sonuca ulaştırabilecek gücü kendinde bulabilmiş olmasıdır.

Yalnız bu gücün gösterilememesi sebebini, komuta heyetinin Kale dışında manevra hareketleri yapmak gereğini kavrayamayışında değil, eldeki kuvvete bu işleri göstermeye güvenilememesinde aramalıdır.

Nitekim müdafaa'nın devam eden günlerinde Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığı, mümkün oldukça sürekli birçok müdafaa yöntemi takip etmiş ve bu yöntem kısmen birliklerin harp yeteneklerini de artırmış ve güçlendirmiştir.

5. Bu çıkış hareketi Edirne'yi savunanlara subaylardan 8 şehit ile 19 yaralıya, erlerden ise 328 şehit ile 1108 yaralıya ayrıca 450 kayıp ve 89 firara neden olmuştur ki toplam 2002 kişi zayıt verilmiştir.

Kayıpları da tamamen kaçak kabul ettiğimize göre, daha harbin başlangıcında hiçbir yoksunlukla karşı karşıya kalınmadığı bir sırada iki günlük bir muharebede 539 kişilik kaçak, elbette komuta heyetini düşündürecek bir sebebi oluşturur.

6. Müstahkem Mevki Komutanlığı, içinde moral motivasyonun bozulmamasına ve düzen sağlanmasına çalışırken Kale içine çekilmekte

olan birlikleri himaye etmek amacıyla Turna Tepe mevzisinde bırakılmış olan 11 nci Tümen de cephesi ilerisine sürdüğü keşif kolları ile düşman hakkında bilgi edinmeye çalışmaktaydı.

7. Bugün (25 Ekim) saat 12.30'da Ortakçı'dan Kaypa'ya doğru birçok düşman kollarının ilerlemekte ve şimdilik görülen kuvvetin bir alay kadar tahmin edilmekte olduğu ve bunun müdafaa hattına olan mesafesinin 12 km kadar bulunduğu 32 nci Alayca tespit edilmiştir. Gelişen bu duruma karşı ne bu Alay, ne Alayın bağlı bulunduğu Tümen ve ne de kabuğuna çekilmek durumunda olan Müstahkem Mevki Komutanlığınca bu düşmanla muharebe yapılamadı.

8. Bulgar Başkomutanlığının bugün Edirne'yi güney ve doğuda tamamen kuşatmak kararı tam anlamıyla uygulanamadı. 2 nci Ordu Komutanı Meriç ile Arda arasını takviye edecek yeni kuvvetler gelmeden 8 nci Tümenin iki tugayını Arda Nehri'nin güneyine geçirmeye cesaret edememişti.

Sonraları Bulgarların yazdıkları resmi tarihlerinden anlaşıldığına göre, 22 ve 23 Ekimde Mürettep Kolordunun yaptığı çıkışa bir değer vermedikleri anlaşılmaktadır. Ancak Bulgarların, bu olay ile aynı tarihte biri Nizamiye, beşi Redif taburu olmak üzere altı piyade taburu ve iki batarya ile Meriç ve Arda Nehirleri arasından yapılan daha önemsiz bir taarruza büyük bir önem verdikleri ve 8 nci Tümenin 16 taburu ile Hassa Süvari Alayının bu bölgeye bağlandığı anlaşılmıştır.

Bu sebeple 2 nci Ordu birlikleri bulundukları hattı tahkime uğraşmışlar, Edirne'ye karşı kullanılmasına rağmen yine 1 nci Ordu emrinde kalan 3 ncü Tümen de Muratlı Çayı güneyindeki tepeler – Kaypa – Karayusuf kuzeyinde bulunduğu hattı tahkime devam etmiştir. 1 nci Ordunun 10 ve 1 nci Tümenlerine de Yenice-Musuç bölgelerine ilerleyerek güney ve doğuya karşı emniyet önlemleri almaları emredilmiştir.

Bu şekilde 25 Ekim günü de üç Bulgar Tümeni tamamen Edirne karşısında bulunuyordu. 1 nci Ordunun diğer iki tümenini de Edirne'nin çekiciliğinden tamamen kurtarmak mümkün olamıyordu.

Kale Etrafında 26-27-28 Ekim Durumu

1. 24 Ekimden itibaren Seyyar Ordu ile ilişkisini kesmiş olan Müstahkem Mevki Komutanlığı, kalenin müdafaası ve iaşesi konusunda daha esaslı önlemler almaya başlamıştır. Bu amaçla 26 Ekim saat 09.30'da aşağıdaki emir birliklere gönderildi. Bu emir aynen şu şekildedir:

“a. Kale müdafaa kuvvetleri 10 ve 11 nci Nizamiye Tümenleri ile Nişancı Alayından ve Babaeski, Edirne, Gümölcine Redif Tümenlerinden oluşmaktadır.

b. Tümenler aşağıda gösterildiği şekilde düzen alacaklardır.

c. Babaeski Redif Tümeni Merkez Taburu hizmetindeki Tekirdağ Taburu ayrı olmak üzere, 11 taburu ile kendisine verilen yöreyi müdafaa amacıyla işgal edecek ve yöreyi kısım kısım dört Alaya bölüştürecektir.

ç. Edirne Redif Tümeni ayrıca kendisine verilmiş yöreyi müdafaa amacıyla üç kısma ve Gümölcine Tümeni de Arda ve Meriç arasındaki bölgeyi üç kısma ayırarak müdafaa emrinin belirttiği bütün emirlerin uygulanması için belirlenmiş sınırları işaretle tespit ve tayin edecektir.

d. Alaylara verilecek bölgenin genişliği anılan bölgenin önemiyle alayların mevcut kuvvetlerine, aldıkları eğitime ve moral güçlerine göre cephe komutanları tarafından kararlaştırılacak ve sınırlandırılacaktır.

e. 10 ncu Tümen kalenin batı cephesinin ihtiyatını oluşturacak ve Yanıkkışla'da bulunacak, bir sonraki emre kadar düzenli olarak her gün her alaydan fazla cephaneyi yanına alarak birer taburu hazır birlik hâlinde bulunduracaktır.

f. 10 ncu Tümenin Turna Tepe'deki Alayı, 11 nci Tümen mevkiğine gelinceye kadar Turna Tepe'de kalacak ve ondan sonra kışlasına dönecektir.

g. 11 nci Tümen; ayrılmış birliklerinin başkalarıyla Turna Tepe'de mevki alarak özellikle Bursa ve Çekirge Redif Taburlarını ve bütün Tümeni düzenleyecek ve Müstahkem Mevki Komutanlığı emrinde olarak genel ihtiyatı oluşturacaktır. Nizamiye Alaylarının her birinden birer tabur her an hazır birlik hâlinde harekete hazır bulundurulacaktır.

ğ. 11 nci Tümen Nişancı Taburunu Maraş Bölgesi Komutanlığı emrine ve bir taburu (olağanüstü bir durum olmadığı hâlde 32 nci Alayın 1 nci Taburunu) Merkez Taburu olmak üzere Merkez Komutanlığı emrine gönderecektir.

h. Merkez Komutanı 32 nci Alayın 1 nci Taburu ile Malkara Redif Taburunu değiştirerek anılan Taburu bağlı bulunduğu Tümene gönderecektir.

ı. 1, 2 ve 3 ncü Makineli tüfek Bölükleri Batı Cephesi Komutanının ve 5 nci Makineli tüfek Bölüğü Maraş Bölgesi Komutanının emrine verilmiştir. Süvari Makineli Tüfek Bölüğü Güney Cephesi Komutanının emrinde bulunacaktır.

i. Maraş Bölgesi, Nişancı Alayı Komutanı Yarbey Celal Bey'in⁹³ komutası altındadır.

j. Anılan bölgeye Makineli Tüfek Bölüğü ile birlikte 4 ncü Nişancı Alayı ve 10 ile 11 nci Nişancı Taburları, uygun zamanlarda nöbetleşe olmak üzere bir Sahra Bataryası ile bir Mantelli Batarya, 11 nci Tümeden Hafif Obüs Bataryası ve 5 nci Makineli Tüfek Bölüğü ayrılmıştır.

⁹³ Celal (Albay): İstanbul'da doğmuştur. Sait Bey'in oğludur. 1885 yılında girdiği Harp Okulundan 30 Mayıs 1888 tarihinde teğmen olarak mezun olmuştur. Celal Bey, Harp Okulundan mezun olduktan sonra 4 ncü Orduya atanmıştır. Daha sonra Almanya'ya gönderilen Celal Bey, 7 Temmuz 1912 tarihinde 4 ncü Ordu 4 ncü Nişancı Alayı Komutanlığına atanmıştır. Bu görevi ile Balkan Savaşı'na katılmıştır. 20 Ocak 1914'te 7 nci Kolordu 20 nci Hadide Tümeni Komutanlığına atanmış ve 11 Mayıs 1914 tarihinde emekli olmuştur. Bk. Emekli Sandığı Arşivi, Tasnif No 278. (Ç.N.)

k. Cephe komutanları ve Maraş Bölgesi Komutanı cephelerde bulunan saf içi ve dışı bütün askeri sınıfların düzenleme işleriyle iâşesinden, talim ve terbiyeleriyle genel güvenliğinden, yerleşmesinden ve ayrıca her türlü müştemilâtın onarılması, genişletilmesi, düzenlemesi ve tamamlanmasından sorumludurlar.

l. Bugün cephede bulunan amele bölükleri aşağıdaki tahkim hizmetlerinde kullanılacaktır.

m. Kötü niyetli askerlerin; özellikle dağınık şekilde şehir içinde gezip çapulculuğa kadar varan başıboş bırakılmış askerlerden oldukları haber alınmış olmakla birlikte, bu gibiler şiddetle takip edilerek ihanetleri ortaya çıkanların kurşuna dizilecekleri de birliklere yayımlanacaktır.

n. Üstsubaylar, subay ve askerlerden kötü niyetli işlerde bulunanları, talimat ve özel kanuna dayanarak hapsedeceklerdir. Bu kişiler Kale Divanı Harbi'nde yapılacak yargılamaları sonrasında haklarında verilen cezalar şiddet ve kesinlikle uygulanacaktır.

o. Dağınık askerin ayırım yapılmaksızın hiçbir gün şehre salıverilmemesi ve namaz kılmak üzere Cuma günleri şehre girmek isteyenlerin mutlaka bir subay komutasında camiye gönderilmeleri gerekmektedir.

ö. Aksi takdirde dışarıda görülen askerin bölgeyi terk etmiş olarak kabul edileceği ve bunların Divanı Harbe teslim edilecekleri, subayların şiddetle cezalandırılma yoluna gidileceği gerekenlere anlatılıp bildirilecektir.

p. 10 ve 11 nci Tümenlerin emri altındaki seri ateşli Sahra Taburları ve Ağır Sahra Obüs Taburları kalenin seyyar genel ihtiyatını oluşturacak ve Topçu Komutanı Rıfat Paşa'nın⁹⁴ emri altında bulunacaklardı. Bu taburların yerleşme ve giydirilmesiyle iâşesinden, talim ve terbiyesinden ve gereğine göre Genelkurmay ile danışarak hazırlanmasından ve görev şekliinden Topçu Komutanı sorumludur.

r. Geçen maddeler hemen bugün, 26 Ekim sabahından itibaren süratle uygulanacak ve tamamlanacaktır.

s. Gümülcine Tümeni 4 ncü Nişancı Alayı için gereken çadırları sağlayacaktır.

ş. Maraş Bölgesi Komutanı, İstihkâm Komutanı emrinde bulunan bir lokomotif ile üç vagona gerektiğinde yararlanmak hakkına sahiptir.

t. Cephe komutanları ile Maraş Bölgesi Komutanı zaman zaman müdafaa yöresini bizzat gezmek ve askeri cesaretlendirmek ve isteklendirmekle yükümlüdürler.

⁹⁴ Rıfat (Tuğgeneral) İstanbul'da doğmuştur. Mustafa Beyin oğludur. 1876 yılında Harp Okuluna girmiştir. Balkan Savaşı'na Edirne Kale Topçu Komutanı olarak katılmıştır. Bk. ATASE Arşivi; Kol. Balkan Harbi, Kls. 16, Dos. 23, Fih. 1-17. (Ç.N.)

u. Top ateşi başlayan bölgelerde mutlaka komutanlar müdafaa hattına gidecekler ve kendi gözleriyle görecekları duruma göre gerekli düzenlemeyi alacaklardır.

ü. Boş yere cephe israfına yol açılmaması kesin bir gereklilik olduğundan, düşmana kesin bir etki yapabileceği düşüncesine varılmadan boş yere ateş etmeye gerek yoktur.

v. Cephe ve bölge komutanları, askerin anlayabileceği bir dille anı ve destanlarımızdan, atalarımızın kahramanca yaptıkları savaşlardan bahseden konuşmalarla emrindekileri cesaretlendirip isteklendirmeye çalışacaklardır. Her türlü öğütten etkilenmeyecek bozguncular hakkında ise en şiddetli cezanın uygulanması için bu gibilerin kesinlikle ele geçirilmesi ve hemen Divaniharbe verilmesi çok gereklidir. İleri karakol hizmetleri eskisi gibi ciddiyetle takip edilecek ve en önemli noktalar ve ileri karakol hattı mutlaka tahkim edilecektir.”

2. Bu şekilde Müstahkem Mevkinin doğu cephesi Babaeski Redif Tümenine, batı cephesi Edirne Redif Tümenine, güney cephesi Gümölcine Redif Tümenine verilmiş ve çok şiddetli muharebeler olmuştu. Oldukça sıkıntılı zamanlar geçirmiş olan Maraş bölgesine de Yarbay Celal komutasında olmak üzere 4 ncü Nişancı Alayı, 10 ve 11 nci Nişancı Taburları, bir sahra, bir mantelli bataryası, 11 nci Tümeden bir Hafif Obüs Bataryası ve 5 nci Makineli Tüfek Bölüğü ayrılmıştı.

Müstahkem Mevki Komutanlığı bu şekilde cephelerin doğrudan doğruya müdafaasına (Maraş Bölgesi ayrı tutulmak üzere) ikinci sınıf birlikleri ayırmış ve iki Nizamiye Tümeni ile bir sahra ve bir obüs taburunu ihtiyat olarak elinde tutmuştur. 26 Ekim akşam durumu Ek-12’de gösterilmiştir.

3. Mürettep Kolordunun harekâtı ve Maraş bölgesi muharebeleriyle yorulmuş bulunan birlikler 27 Ekim akşamına kadar geçen sakin günlerden yararlanarak dinlenip düzen almışlardır.

Aynı zamanda mekkârelere bindirilmiş piyade birlikleriyle takviye edilen süvari birliklerinden çeşitli istikametlerde keşif kolları çıkarılmıştır. Bu keşif kollarının raporlarından düşmanın gittikçe Kaleye yaklaşmakta olduğu anlaşıyordu.

Seyyar Ordunun çekildiği biliniyorsa da nereye kadar çekildiği ve ne yapmak istediği hakkında kalede hiçbir bilgi yoktu. Bu durum moral üzerine kötü etkilerini göstermekte geri kalmıyordu.

4. 28 Ekimde düşman kaleye doğu ve kuzeybatıdan Karayusuf–Sofular–Döllük–Kösehamza–Saray Akpınarı⁹⁵ hattına kadar yanaşmış, Maraş bölgesinde de Üreyiş–Koyunlu ilerisine kadar sokulmuş bulunuyordu. 28 Ekim akşam durumu Ek-13’te gösterilmiştir.

5. Birliklere oldukça çekidüzen vermiş ve müdafaa işlerini düzenlemiş bulunan Müstahkem Mevki Komutanlığı 29 Ekimde yeni bir çıkış hareketi yapmak kararını vermişti. Bu kararın sebebi Edirne Müstahkem yöresine çok

⁹⁵ Edirne ilinin Merkez ilçesine bağlı olan Sırpsındığı bucağıdır. (Ç.N.)

yaklaşmış olan düşmanı geriye atmak ve Seyyar Ordumuz aleyhine Tunca doğusuna geçirilmekte olduğu haber alınan düşman kuvvetlerinin harekâtına engel olarak bunları Kale yöresinden uzaklaştırmamaktı.

Kalenin 29 Ekimde Yaptığı Huruç Harekâtı

1. Asıl çıkış Maraş bölgesinden yapılacaktı. Buradaki birlikler takviye edilerek Bölge Komutanı Yarbay Celal komutasında üç nizamiye alayı, üç Makineli tüfek Bölüğü, bir Süvari Bölüğü ve dört bataryaya çıkarıldı.

2. Maraş'ta yapılacak çıkışı örtmek üzere aynı günde batı cephesinde General Hüsamet⁹⁶ komutasında iki koldan bir çıkış düzenlenmişti ki buraya ayrılan kuvvet de bir tümeni aşırıyordu. Ayrıca Yassı Tepe'den de iki Redif Taburu çıkarılarak General Hüsamet⁹⁶ kuvvetlerinin sağ yanı oluşturulmak istenmişti.

Bundan dolayı 29 Ekim günü sağdan sola doğru gittikçe kuvvetlenmek üzere dört kolla bir çıkış yapıyordu. Bu çıkış kuvvetlerinin kuruluşu Ek-14'te gösterilmiştir.

General Hüsamet⁹⁶ komutasındaki kuvvetlerden büyük kısım başarıyla ilerlemiş ve Kemalköy⁹⁷ sırtlarına yaklaşmış bulunuyordu. Diğer kol da Ekmekçi köy⁹⁸ sırtlarını işgal etmişti. Yassı Tepe'den Saray Akpınarı istikametine yönelen iki redif taburu müstahkem yöreden ancak 2 km. ayrılabilmiş, Ekmekçi köye ilerleyen kolun sağına etki etmeye uğraşan düşmanı durdurmaya çalışıyordu. Fakat bu iki taburun düşmana karşı koyuşu zayıf olduğundan Ekmekçi köye ilerleyen kol gittikçe tehlikeye düşmekteydi. Müdafaa yöresindeki yerli bataryalardan biri Karagöz Tabya dışarısına çıkarılmış ve gelen toplara teker teker ateş açtırılmak suretiyle bu düşman tehlikesi önlenmiştir. Tunca ile Meriç arasında bu olaylar olurken asıl amacı çıkışa ayrılmış olan Maraş bölgesinden başarı haberleri yerine takviye talepleri geliyordu.

Maraş Bölgesine tekrar önce üç, daha sonra bir olmak üzere toplam dört tabur piyade ile bir süvari makineli tüfek bölüğü gönderilmişti. Maraş bölgesindeki kuvvetler aldığı bu yeni takviyelerle muharebeye devam etmekteyse de 28 nci Alay Komutanının ve bazı binbaşılardan yaralanması harekâtı gevşetmiş ve özellikle düşmanı Meriç kuzeyinden gerilere kadar

⁹⁶ Hüsamet⁹⁶ Karaoyvat (Tuğgeneral) (1889 – P.4) 6 Ocak 1870 tarihinde Şumnu'da doğmuştur. Hüsnü Beyin oğludur. 17 Temmuz 1886 tarihinde girdiği Harp Okulundan 28 Mayıs 1889 tarihinde teğmen olarak mezun olmuştur. Daha sonra Genelkurmay Başkanlığı ve kıta görevlerinde bulunan Hüsamet⁹⁶ Bey, 1907 yılında şehzadelerin eğitimi ile görevlendirilmiştir. Daha sonra tekrar kıta görevine çıkan Hüsamet⁹⁶ Bey, 19 Ekim 1912 tarihinde 10 ncü Tümen Komutanlığına atanmış ve bu görevi ile Balkan Savaşı'na katılmıştır. 22 Nisan 1913 tarihinde Edirne'de yapılan muharebelerde esir düşerek Sofya'ya sevk edilmiştir. 6 Ocak 1914 tarihinde 13 ncü Kolordu Komutanlığına atanmış ve bu görevi ile Birinci Dünya Savaşı'na katılmıştır. Düşmanın Tutak'a taarruzu sırasında geri çekilirken iki dağ topunun kaybına sebebiyet vermek ve düşmanı hududa kadar takip edememekten dolayı Divan-ı Harbe verilmiş ise de mahkeme sonucu beraat etmiştir. 12 Ocak 1915 tarihinde emekli olmuştur. Bk. ATASE Arşivi; Kol.,Balkan Harbi, Kls. 666, Dos. 2, Fih. 1. (Ç.N.)

⁹⁷ Edirne ilinin Merkez ilçesinin Sırsındığı bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

⁹⁸ Edirne ilinin Merkez ilçesinin Sırsındığı bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

yaptığı topçu ateşi etkili olmaya başlamıştı. Buna karşılık kendi Kale topçularımızın menzili yeterli gelmediğinden birliklerimiz yeterli derecede topçu himayesine sahip olamıyordu.

Bölge Komutanı Yarbay Celal, taarruza ertesi gün de devamın imkânsız olduğunu bildirmiştir. Aksi düşüncede olan Müstahkem Mevki Komutanlığı bu haber üzerine taarruzda ısrarın Kale ihtiyatının yavaş yavaş elden çıkmasını sonuçlandıracağını düşünmüş ve 30 Ekimde artık taarruza devam etmeyerek bütün çıkış kuvvetlerinin kaleye dönüşünü emretmiştir.

3. Kale için çok büyük bir önem kazanmış olan Maraş Bölgesini Müstahkem Mevki Komutanı 30 Ekimde bizzat gezmiş ve bundan sonra bu Bölge Komutanlığını 11 nci Tümen Komutanı General İbrahim'e⁹⁹ vermiştir.

Tümen Komutanının talebi üzerine kendi komutasında bulunan Atlı Nizamiye Taburu, dört seri ateşli batarya, Makineli tüfek Bölüğü ve ağır sahra bataryası da Maraş bölgesinin müdafaasına ayrılmıştır.

4. 25 Ekimden beri Seyyar Ordu ile bağlantısı kalmayan Müstahkem Mevki bir aralık Trakya'daki bazı telgraf merkezleriyle tekrar muhabereye geçmişse de 29 Ekimde bu telgraf bağlantısı da kesilmiştir. Tren hattı da Uurlu çevresinde düşman tarafından tahrip edilmiştir.

Düşman Karayusuf – Döllük – Fikile – Akpınar – Kemalköy – Üreyiş (Ürelköy) – Kadıköy – Koyunlu–Bıldırköy¹⁰⁰ – Komarlı – Sadırlı¹⁰¹ – Saltıklı¹⁰² – Emirler (Emirli)¹⁰³ – Tatarköy¹⁰⁴ hattını ve çevresini piyade ve süvarisiyle tutmuş ve artık kuşatma bitirilmiştir. Maraş mevzisi ayrı olmak üzere diğer cephelerde düşmanın ağır topçusu henüz etkili olmamıştır.

5. Lüleburgaz Muharebesi'nin başladığı sıralarda yapılan bu çıkış hareketi doğrudan doğruya Meydan Muharebesi'ne etkili olmamakla beraber Bulgarlar tarafında oldukça zor anlar yaşatmıştır.

Bulgar Başkomutanlığı daha 25 Ekim için verdiği şu emirle Edirne'yi güneyden de kuşatacak yeni bir tertip almak istemişti.

“2 nci Ordu:

a. 8 nci Tunca Tümeninden iki tugay Arda'nın sağ sahiline geçecek, tugaylardan birisi Körmutluköy – Saltıklı harabesi – Samana hattında cephesi Dimetoka'ya yönelik olmak üzere bir köprübaşı mevzisi oluşturacaktır. Diğer tugay Körmutluköy (Kiremitli)¹⁰⁵ -Yeniköy¹⁰⁶ hattında

⁹⁹ İstanbul'da doğmuştur. Abidin Beyin oğludur. 1876 yılında Topçu ve İstihkâm Harp Okuluna girmiştir. Balkan Savaşı'na Yanya Redif Tümeni Komutanı olarak katılmıştır. Bk. ATASE Arşivi, Kol. Balkan Harbi, Kls. 16, Dos. 23, Fih. 1–16. (Ç.N.)

¹⁰⁰ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

¹⁰¹ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

¹⁰² Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

¹⁰³ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

¹⁰⁴ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

¹⁰⁵ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

Kaleye karşı bir gözetleme hattı oluşturacaktır. 3 ncü Tugay geçici olarak Üreyiş-Kulaklı Çiftliği¹⁰⁷ hattında tahkim ettiği mevzide kalacaktır;

b. Süvari Tugayı Arda'nın sağ sahiline geçerek Dimetoka istikametini keşfedecek ve İğneoğlu ile Şahinci arasında tren hattını tahrip edecektir;

c. Üreyiş-Kulaklı Çiftliği bölgesi 25 Ekimden itibaren ulaşmaya başlayacak olan depo ve müstahfız taburlarıyla takviye edilecektir;

ç. Sofya ve Şumnu¹⁰⁸ Ağır Kale Kuşatma Taburları da bu bölgeye verilecektir;

d. 9 ncu Tümen Kemal-61 rakımlı tepe hattında yerinde kalacaktır.”

Bu yönergeye rağmen 2 nci Ordu Komutanı Arda'nın güneyine geçmeyi tehlikeli buluyor. Hiç olmazsa bazı kuşatma bataryalarının 3 ncü Tugay bölgesinde yerleşmiş olmasına ihtiyaç görüyordu. Bu sebeple yalnız iki taburla takviye edilecek olan Süvari Tugayının Arda'nın güneyine geçmesini ve mümkün olursa demir yolunu tahrip etmesini emretmişti.

27 Ekime kadar Arda'nın güneyine ayrı ayrı süvari keşif kolları gönderilebilmiş, gerek süvari ve gerekse piyadenin esaslı bir hareketi olmamıştır.

27 Ekim sabahı çevreden sağlanan malzeme ile ilk köprü kurulmaya başlanmıştır. 124 metre uzunluğunda olan bu köprü aynı gün saat 15.00'te tamamlanmış ise de ayakları çamura battığından ağır malzemenin geçmesine olanak vermemiş yalnız Hassa Süvari Alayı ile 30 ncu Alayın 4 ncü Taburu köprüden geçebilmiştir. Gece sular kabarmış ve köprüyü sürüklemesi tehlikesi baş göstermiş olduğundan köprü tekrar kaldırılmıştır.

Bulgar Başkomutanlığı daha 26 Ekimde verdiği yönerge ile 2 nci Ordunun Dimetoka istikametinde yapacağı hareketle 1 nci ve 3 ncü Orduların harekâtına yardım etmesini talep etmiş olmasına rağmen 28 Ekime kadar 2 nci Ordu kesin bir harekete girişememiş, bir sürü belirsiz ve birbirini bozan emirlerle oyalanmıştır.

8 nci Tümen Komutanı bu tereddüde yol açan emirlere bakmayarak bizzat daha azimli harekete karar vermişti. İki Tugayını Arda'nın güneyine geçirmek için köprülerin yapılmasını bekliyordu.

Hasköy Müfrezesine de derhâl Burgucuk Çiftliği'ne gelmesini emretmişti. Bu şekilde Türklerin 3 ncü Tugaya taarruzları hâlinde bu Müfreze ile anılan Tugayı takviye etmek istiyordu.

¹⁰⁶ Yunanistan'ın Meriç ilinin Dedeağaç ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

¹⁰⁷ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

¹⁰⁸ Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda, Deliorman Bölgesi'nde bulunan eyalet (Oblast eyaleti) ve bu eyaletin başkenti olan şehirdir. (Ç.N.)

Sonucunda 28 Ekim saat 10.00'a kadar kurulan tombaz¹⁰⁹ ve yardımcı köprülerden 8 nci Tümenin iki tugayı Arda'nın güneyine geçmeye başlamışlar ve geçiş aynı gün saat 20.00'de bitmiştir.

Aynı günlerde Başkomutanlık 9 ncu Tümeden bir tugayla bir topçu taburunun Tunca'nın doğusuna geçirilmesini emretmiş olduğundan Tunca – Meriç Nehirleri arasındaki geniş sahayı yalnız iki tugayla tutmak zorunda kalan 9 ncu Tümen Komutanı kuşatma hattını biraz daha ileri sürerek cepheyi daraltmak istemiştir. Bu amaçla sisli havalardan ve gecelerden yararlanarak Kemalköy batısındaki tepe – Karabulut¹¹⁰ doğusundaki höyük – Saray Akpınar – Kösehamza Çiftliği hattının tahkimini emretmiştir. Seçilen bu yeni mevzi yeterli derecede tahkim edildikten sonra yeni bir emirle işgal edilecekti. Depo ve Müstahfız birliklerinden oluşturulmakta olan 11 nci Tümen de 2 nci Ordu emrine verilmişti.

6. 29 Ekim günü asıl çıkışın Maraş bölgesinde darbesine maruz kalan 3 ncü Tugay müdafaada çok zorluklara uğramış, özellikle 52 nci Alayının bazı bölüklerinde panik işaretleri görülmüşse de çok yorgun olmasına rağmen zamanında yetişen Hasköy Müfrezesinin ve özellikle topçusunun yardımı ve 1 nci Tugaydan bazı birliklerin müdahalesiyle taarruz durdurulabilmiştir.

1 nci ve 2 nci Tugaylar Arda'nın güneyinde muharebeye seyirci kalmışlar, ne kuzeydeki muharebeye katılabilmişler ve ne de Dimetoka istikametinde ilerleyebilmişlerdir. Ast komutanların ısrarıyla ancak bir tabur korumasında bir batarya Arda'nın sağ sahili boyunca Doğancai arizi'ye¹¹¹ kadar gönderilebilmiştir.

Maraş bölgesinde bugünkü Bulgar zayıatı; 1 subay, 5 erbaş ve 53 er ölü ile 6 subay, 38 erbaş ve 498 er yaralıya ve ayrıca 7 kayba ki toplam 608 kişiye ulaşmıştır.

Türkler ise 2 subay ile 101 er şehit ve 10 subay ile 480 er yaralı zayıatı vermişlerdir.

7. Tunca ile Meriç nehirleri arasında da Bulgarlar oldukça zorluklara uğramışlardır. Bu bölgeden yapılan çıkış da Bulgarların bir tugayla bir topçu taburunu geriye çektikleri zamana rastlamış, özellikle en sağ kanatta bulunan 33 ncü Alay başlangıçta topçusuz muharebe ettiğinden sarsılmış ve bazı gerilemeler olmuştur. 9 ncu Tümen Tugaylarından birisinin henüz cepheye yeni gelmiş olan ihtiyat 11 nci Tümen birlikleriyle değişim yapması sırasında oluşan bu çıkış, Bulgar birliklerini çok şaşırtmış ve 11 nci Tümeden ihtiyat ve emekli bir generalin inisiyatifıyla İhtiyat Tümenine bağlı bazı topçuların faaliyete geçirilmesiyle herhangi bir panikleme başlamadan giderilmiştir.

¹⁰⁹ Tombaz: Üzerinde köprü kurulan, altı düz kayık biçiminde duba. (Ç.N.)

¹¹⁰ Edirne ilinin Merkez ilçesinin Sırpsındığı bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

¹¹¹ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlı olup ismi "Doğancai" olarak değişmiştir. (Ç.N.)

8. 29 Ekim Huruç Harekâtı 8 nci Tümenin Arda'nın güneyinde yapmak istediği harekâta ve 9 ncu Tümeden bir tugayla bir topçu taburunun daha Tunca'nın batısına geçirilmesine engel olmuştur. 29 Ekim akşam durumu Ek-15 ve Ek-16'da gösterilmiştir.

2 nci Ordu Kurmay Başkanının aynı gün saat 17.00'de 8 nci Tümen Komutanına telefonla verdiği şu talimat, Huruç Harekâtının Bulgar sevk ve idaresine yaptığı etkiyi göstermek itibarıyla dikkate değer özelliktedir:

“İlerleyebilirsiniz ilerleyeceksiniz, olmadığı takdirde yerinizde kalacaksınız. Şimdilik taarruzdan vazgeçerek Üreyiş istikametine karşı kendinizi koruyunuz. Orada sağlam tutunmak için her türlü önlemleri alınız. Eğer gerek varsa tugaylardan birisini yine sol sahile geçirebilirsiniz. Aşağı doğru hareketi daha uygun bir zamana bırakınız. Eğer durum izin vermezse yerinizden kımıldamayabilirsiniz. Hatta geri bile dönebilirsiniz. Sağda sahilde hareket tehlikesiz olduğu takdirde yapılacaktır. En küçük bir tehlike karşısında bundan vazgeçebilirsiniz.”

9. 2 nci Ordu Komutanlığı, Başkomutanlığa verdiği rapor ile de 29 Ekimde yapılan muharebeyi ve bu durum karşısında 8 nci Tümenin Arda'nın güneyinde hareketine imkân olmadığını, 9 ncu Tümeden bir tugayın da Tunca'nın doğusuna geçirilemeyeceğini bildirmişti.

2 nci Ordu ardı sıra gelmekte olan 11 nci Tümen birliklerine de güvenemiyordu. Bu Tümen üçer taburlu ve birer saf dışı bölüklü dört alayla iki taburlu bir topçu alayından (5 batarya) ve bir istihkâm bölüğünden oluşuyordu. Tümenin nakliye kolları yoktu. Taburlar yarı giyinmiş ve donatılmış bir hâlde bir kısmı adi yollardan yaya ve bir kısmı da trenle Mustafapaşa'ya gelmekteydiler.

10. Edirne Kalesi'nce 29 Ekim Huruç Harekâtının doğuya doğru Havsa¹¹² istikametinde yapılması hâlinde daha büyük sonuçlar elde edilebileceği ileri sürülebilir. Fakat bu konuda önceden de işaret edildiği gibi Müstahkem Mevki komuta heyetinin Seyyar Ordunun harekâtı hakkında olumlu bir bilgisi olmadığını da hesaba katmak gerekir. Kale 28 Ekimde Lüleburgaz Muharebesi'nin başladığını haber alamamıştı. Aynı zamanda doğuya doğru yapılacak bir taarruz karşısında Bulgarların Huruç Kuvvetlerini oyalayarak ve bunları doğuya doğru Edirne Kalesi'nden ayrıldıktan sonra Huruç Kuvvetlerinin yanına taarruz edebileceklerini göz önüne almıştı. İşte bu düşünceler sebebiyledir ki Müstahkem Mevki Komutanı, Kale Tüzüğü'nün çok açık olarak yazdığı şu: “Bir kalenin görevi yapacağı çıkışlarla Seyyar Orduya yardım etmek olduğu gibi kalenin vadolunmuş ömrünü tamamen yaşamasından da sorumlu olduğu” kuralına da sadık kalarak yine çıkış hareketlerine önem vermiştir. Ancak bu Huruç Harekâtını, yakında bulunan ve durum gereği çekilmeyerek muharebeyi kabul etmek zorunluluğuna kalacak durum ve şartlar içinde bulunan bir düşmana karşı yöneltmeyi daha

¹¹² Edirne iline bağlı olan Havsa ilçesidir. (Ç.N.)

güvenilir ve verimli bir girişim olarak kabul etmiştir. Bu 29 Ekim Huruç Harekâtından amaç özellikle Maraş bölgesine ilerleyen ve şu şekilde batı ve güney cephelerini tehdit edici bir durum alan düşmanı olabildiğince Maraş bölgesinden uzağa atmaktır.

11. Bu ikinci Huruç harekâtından sonra 2 Kasım'a kadar devam eden günler sakin geçmiş, Huruç harekâtından ileri gelmiş zayıfın ikmaliyle uğraşmış ve süvari birlikleriyle her gün keşfe devam edilmiştir. Bu keşif kollarının verdikleri raporlara göre düşmanın Müstahkem Mevkinin doğusundan Seyyar Ordusuna katılmak üzere doğuya ve güneye doğru kuvvetler sevk ettiği öğrenilmişti. Bu sevkıyata engel olmak için doğu cephesinden yeni bir Huruç hareketinin uygulanmasına karar verilmişti.

Aynı günler içinde Bulgarlar da Kale etrafından hiçbir etki gösteremedikleri hâlde Kale halkını teslim olmaya razı etmek ve moral motivasyonunu bozmak amacıyla 31 Ekimde uçaklarla Edirne'ye şu basılı bildirgeyi atmışlardı. Aynen:

Davet ve İlân

“Biz Bulgarlar nefret ve kine yaraşır, tedbirsiz Osmanlı Hükûmeti ile muharebe ediyoruz. Biz Müslüman halkına karşı değiliz. Bilginiz olsun ki bizim arzumuz kan dökmek değildir. Biz sizi zalim, gaddar ve acımasız Osmanlı Hükûmet adamlarınızdan kurtarmak istiyoruz. Biz Balkan adasında düzen ve güven içinde yaşamak istiyoruz. Siz gördünüz ki sizin hükûmet adamlarınız sizin memleketinizi ne hâle getirdiler. Sizin komşularınız, dört devlet dört taraftan sizin memleketinizi istila ettiler. Kırklareli çoktan Bulgar askerleri elindedir. Babaeski, Lüleburgaz, Dimetoka, Üsküp,¹¹³ Priştine,¹¹⁴ Nevrekeop,¹¹⁵ Komanova, Alasonya¹¹⁶ ve daha pek çok şehirler çoktan alındı.

Edirne her taraftan kuşatıldı. İstanbul tarafından da kesildi. Edirne'ye hiçbir taraftan yardım gelemeyeceğinden haberiniz olsun. Böyleyken kan dökmeye gerek var mı? Bu kan neye yarayacak? Hak ve adaletle uygunluk için mi? Yoksa sizin haydut ve acımasız hükûmet adamlarınız için mi?

Edirne'ye karşı 1000 top bulunuyor. Eğer ki Edirne teslim olmazsa bütün bütün yıkık ve viran içinde toz toprağa bulanarak perişan olacaktır. Halka yazık değil mi?”

Bunun üzerine Müstahkem Mevki Komutanlığınca da süratle aşağıda örneği yazılı bir bildirge yayımlanarak ilan edildi:

“a. Bulgarların uçakları aracılığı ile öteye beriye bildirgeler attıkları görüldü.

¹¹³ Makedonya Cumhuriyeti'nin başkentidir. Kentin Makedonca adı Skopje'dir. (Ç.N.)

¹¹⁴ Kosova Özerk Bölgesi'nin başkentidir. (Ç.N.)

¹¹⁵ Bulgaristan'ın Goce Dolçev ilidir. (Ç.N.)

¹¹⁶ Yunanistan'ın Selanik iline bağlı ilçedir. (Ç.N.)

b. Anılan bildirgelerdeki yalanlara inanılmaması için Müstahkem Mevki Komutanlığı aşağıdaki bilgileri halka ilan eder:

c. Seyyar Ordumuz, düzenli olarak kahramanca muharebesine devam etmektedir.

ç. Ordumuzun Kırklareli-Lüleburgaz yöresine çekilmesi tamamen askeri planımız gereğindendir.

d. Kumanova yöresinde perişan olan Sırp ve Bulgar Orduları artık başını kaldıramaz bir hâldedir.

e. Allah'ın yardımıyla çok geçmeden Ordumuz karşısında sırtını çevirecek olan düşmanın hâlini yakında öğrenirsiniz.

f. Kalemiz 1000 top değil, on binlerce topa ve yüz binlerce askere karşı koyacak ve aylarca müdafaa edebilecek bir hâldedir.

g. Kalemiz taarruz ve hasardan korunmuştur.

h. Bulgar bildirgelerine ve diğer kötülük isteyen duyurulara kapılarak telaşa düşmeye gerek yoktur. Acımasız Bulgarların yaktıkları İslam köylerinin dumanlarını ve kestikleri kadın ve ihtiyarların kanlarını halkın çoğunluğu gözleriyle görmüşlerdir.

ı. Kan dökmek isteyenler, bunun ne kadar pahalıya mal olduğunu Allah'ın yardımıyla az zaman içinde öğreneceklerdir.

i. Müstahkem Mevki, halktan sakinlik ve dayanıklılıkla sabır ve tahammül beklemektedir.”

j. Bulgar Başkomutanlığının ısrarla verdiği emirler sonucunda 9 ncü Tümenin iki tugayı Tunca'nın doğusuna geçirilmiş ve buradan serbest kalan 3 ncü Tümen, Ordusu emrine hareket ettirilmişti. 31 Ekim akşamı Ordu şu durumda bulunuyordu (Ek-16):

8 nci Tümen: Süvari Tugayı ile 30 ncü Alaydan bir tabur, Seymenli'de; 3 ncü Tugay Adi Ateşli Sahra Topçu Alayı ile birlikte eski mevkinde; 1 nci Tugay iki Seri Sahra Topçu Taburu ile İspitli'de II nci Tugay bir Seri Ateşli Topçu Taburu ile Kadıköy ve Bildirköy'de; Tümen Karargâhı Kadıköy'de.

9 ncü Tümen: 1 ve 3 ncü Tugayları ile Tunca'nın sol sahilinde 3 ncü Tümen mevzilerinde.

11 nci Tümen: 9 ncü Tümenin 2 nci Tugayı emrinde olduğu hâlde Tunca ile Meriç Nehirleri arasında, Tümen Karargâhı Söken'de. Albay Delof komutasındaki Tugay (Hasköy Müfrezesi) genel ihtiyat olarak Urganı çevresinde.

Sırp Timok Tümeninin birinci kademesi henüz Mustafapaşa'ya gelmişti.

1 Kasımda verilen emirle kuşatma topçusu da şu şekilde tertiplenmişti:

1. Kuşatma Topçusu Komutanı: Albay Zagorski.

2. Batı Bölgesi (Arda ve Meriç Nehirleri arası) Komutanı: Albay Vlaçanof.

a. İki batarya 12 cm'lik 30 çap uzunluğunda Şumnu Kale Topçu Taburundan 6 top,

b. İki batarya 15 cm'lik 30 çap uzunluğunda Şumnu Kale Topçu Taburundan 6 top,

c. İki batarya 12 cm'lik 25 çap uzunluğunda Sofya Kale Topçu Taburundan 6 top,

ç. Bir batarya 15 cm'lik obüs Sofya Kale Topçu Taburundan 6 top,

3. Meriç ve Tunca Nehirleri arasında kuzeybatı bölgesinde: Komutanı Topçu Albay Slavçef.

a. İki batarya 15 cm'lik 30 çap uzunluğunda Sofya Kale Topçu Taburundan 8 top,

b. İki batarya 12 cm'lik 30 çap uzunluğunda Sofya Kale Topçu Taburundan 6 top,

c. Üç batarya 12 cm'lik 28 çap uzunluğunda Şumnu Kale Topçu Taburundan 12 top,

ç. Üç batarya 15 cm'lik adi obüs Sofya Kale Topçu Taburundan 18 top,

d. Bir batarya 15 cm'lik seri obüs Şumnu Kale Topçu Taburundan 4 top,

e. Üç batarya 15 cm'lik seri obüs Şumnu Kale Topçu Taburundan 12 top,

f. Üç batarya 12 cm'lik 28 çap uzunluğunda Şumnu Kale Topçu Taburundan 12 top.

C. Kale Etrafında 2-5 Kasım Durumu

1. Müstahkem Mevki Komutanlığı düşmanın Edirne karşısında Seyyar Ordu hesabına kuvvet çekmesine engel olmak amacıyla doğu cephesinden iki huruç müfrezesinin çıkarılmasına karar vermişti. Huruç müfrezeleri Musabeyli¹¹⁷ ve 212 rakımlı noktalara yöneltilecekti. 1 Kasım günü telsizle alınan bir telgrafta "Doğu Ordumuzun iki ordu hâlinde muharebe ettiği, 1 nci Muhtar Paşa Ordusunun Pınarhisar yönlerinde önemli başarılarla ulaştığı, Abdullah Paşa Ordusunun da işbu harekâta katılmak üzere taarruza hazırlandığı" bildiriliyordu.

¹¹⁷ Edirne ilinin Merkez ilçesinin Merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

2. Müstahkem Mevki Komutanlığı 1 Kasım saat 21.30'da birliklere tebliği ettiği şu emirle Huruç hareketini düzenlemiş bulunuyordu. Aynen:

a. Bugün (1 Kasım) doğu cephesi karşısına çıkarılmış olan süvari keşif bölüklerinden alınan bilgilere göre; düşmanın kalenin doğu cephesi karşısına ayırdığı askeri; Demirhanlı¹¹⁸ üzerinden Seyyar Ordusuna doğru çekmekte olduğu ve bundan dolayı düşmanın tamamıyla sıkışmış bulunduğu anlaşılmıştır.

b. Doğru cephesindeki düşmanı tedirgin etmek ve bu şekilde kuvvetini karşımızda durdurmak gerektiğinden, yarın doğu cephesi dışına iki huruç müfrezesi çıkarılacaktır.

c. Anılan huruç müfrezelerinin görevleri muharebe etmek olmayıp ancak düşmanın dikkatini çekerek karşımıza kuvvet çekmektir. Bundan dolayı huruç müfrezeleri düşmana rastladıkça muharebeden ve taarruz harekâtından kesinlikle sakınacak ve fırsat buldukça yalnız topçu ile düşmanı tedirgin edeceklerdir.

ç. 1 nci Huruç müfrezesi Edirne-Musabeyli istikametinde; 2 nci Huruç müfrezesi Edirne-212 rakımlı tepe istikametinde ilerleyecektir.

d. Her iki Huruç müfrezesi ara postalar ile bağlantı sağlayacaklar ve müdafaa yöresine haberleri ulaştırabilmek için ayrıca piyadeden de muhabere postaları oluşturacaklardır.

e. 12 nci Süvari Alayı, müfrezelere ayırdığı iki takım ayrı olmak üzere, bütün kuvvetiyle ve kendi başına Ulupaşa – Ortakçı – Edirne içindeki birlikler bölgede keşif uygulamaları yapacak ve edindiği bilgileri hemen Huruç müfrezelerine bildirecektir.

f. Huruç Müfrezeleri kolbaşılı ile 2 Kasım öğleden önce saat 06.00'da müdafaa yöresini terk edeceklerdir.

g. Yalnız Süvari, en geç olarak müdafaa yöresini öğleden önce saat 07.00'de terk edecek ve seri bir şekilde birliklerin ilerisine geçecektir.

ğ. Kale Telgraf Bölüğü her kola birer Pırıldak Müfrezesi ayıracağı gibi biri Ayvazbaba Tabyası siperi üzerinde, diğeri Yıldız Tabyası üzerinde birer sabit pırıldak postası oluşturacaktır. Huruç kollarına katılacak postalar birliklerin hareketinden önce kollara katılmış bulunacaktır.

h. Her iki Huruç koluna Doğru Cephesi ihtiyatından birer Redif Taburu ayrılacaktır. Bu taburların birisi Yıldız Tabyası çevresinde, diğeri Ayvazbaba Tabyası çevresinde 2 Kasım öğleden önce saat 06.00'da toplanmış bulunacaklar ve Huruç Kolları geçerken Nizamiye Alaylarının sonlarına katılacaklardır.

ı. Huruç Müfrezelerine verilecek bataryaların yorulmamış olan bölüklerinden Topçu Komutanlığınca seçilmesi ve Huruç Kolları

¹¹⁸ Edirne ilinin Merkez ilçesinin Merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

Komutanlığınca bataryalar öğleden önce saat 04.00'te Sırık meydanında toplanacaktır.

i. Birinci Müfreze Saraçhane Köprüsü'nden geçerek Yıldız Tabyasına hareket edecek ve 2 nci Müfreze Sarayı'ndan geçerek Bağlık yolundan hareket ile geri döneceklerdir.

j. Huruç müfrezeleri yalnız yağmurluk ve cephane ile küçük ağırlık taşıyacaklar ve olağanüstü bir durum ortaya çıkıp da özel emir almadıkça Grupla beraber tekrar Kaleye gireceklerdir.

Müstahkem Mevki Komutanlığı

3. Huruç müfrezeleri 2 Kasım sabahı harekâta başlayabilmek için geceden yürüyüşe geçecekler ve düşman tarafından görülmeden bölgeden dışarı doğru ne kadar çok yer kazanırlarsa görevlerini tam olarak başarmış olacaklardı. Oysaki, gece çok şiddetli yağın yağmurlar, bu müfrezelere bulundukları yerlerden Doğu Cephesi'ne gelebilmek için tam dört saat harcattırılmış ve birlikler ancak ortalık ağırırken müdafa bölgesine yaklaşmıştı. Müstahkem Mevki Komutanlığı düşmanın gözü önünde, ateş altında ve yürünmesi mümkün olmayan çamurlar üzerinde harekâtın bir sonuç vermeyeceğini düşünerek Huruç Harekâtından vazgeçmiş ve Huruç Birliklerinin kışlarına geri dönmesini emretmiştir.

Aslında verilen çıkış emrinden de anlaşılacağı üzere, Müstahkem Mevki bu çıkışa pek isteksiz olarak girişmiş ve bir muharebeyi göze almayarak, yalnız birlikleri düşmana göstermekle amacın elde edileceğine inanmıştı.

4. Bu sırada Başkomutanlıktan gelen şifreli bir telsizle "Beş günden beri devam eden kanlı meydan muharebesinde Bulgarların Edirne yönünden önemli kuvvetler getirdikleri anlaşılmıştır. Bütün Bulgar Ordusunun Seyyar Ordumuz üzerine yüklenmesine engel olmak üzere, Babaeski istikametinde bir Huruç Harekâtı yapılması ve bu Huruç Harekâtını yapacak kuvvetlerin düşman ordusu gerilerine harekete geçirilmesi" emredilmişti.

Garip bir rastlantıyla Müstahkem Mevki Komutanlığının aynı günde yapmak istediği Huruç Harekâtının sonucu Başkomutanlığa "Yürümenin imkânsızlığı, kalenin şimdiye kadar verdiği can kayıpları ve Kale müdafaasının büyük kısmını oluşturan redif askerinin, askerî değerlerinin sıfır derecesinde bulunduğu; fakat büyük oranda ve uzun mesafelere bir çıkışın yapılabilmesi imkânsızlığına rağmen bu konuda çaba harcamaktan geri kalınmayacağı" bir telsizle bildirildi.

5. Müstahkem Mevki Komutanlığı ayrıca büyük oranda ve doğu istikametinde yeniden bir çıkışa karar veremediğinden, 3 Kasım öğleden sonra bütün komutanların Müstahkem Mevki Karargâhında toplanmalarını emretti.

6. Aynı tarihte Bulgar tarafındaki durum incelenecek olursa, Vize-Muratlı¹¹⁹ hattında büyük bir muharebenin gelişimini bekleyen Bulgar Başkomutanlığının da 2 Kasım'da 2 nci Orduya verdiği bir emirle, 9 ncu Tümenin Tunca ile Meriç Nehirleri arasında kalmış olan 2 nci Tugayının Sırp birlikleriyle değiştirilmesini ve Tugayın derhâl Kırklareli istikametine, Hasköy Müfrezesinin Lüleburgaz'a 1 nci Ordu emrine hareket etmesini kesin şekilde istediği görülür. Bulgar Başkomutanlığı ayrıca 8 nci Tümenin 2 nci Tugayının başlangıçta Meriç Nehri'nin soluna daha sonra Tunca Nehri'nin sol sahiline geçirilerek 9 ncu Tümenin 1 nci Tugayına ait mevzileri teslim almasını ve 9 ncu Tümen 1 nci Tugayının Tümen Karargâhı ile birlikte Kırklareli'ne hareketini istiyordu. Sırp Tümeni gelip de 11 nci Tümen mevzilerini alınca bu Tümen de Tunca'nın sol sahiline geçirilecekti.

7. Bulgar Başkomutanlığının kesin sonuç ümit ettiği sahaya en çok kuvvet toplamak istediği görülüyor. 2 nci Ordu Komutanlığı ise kesin sonuçlu muharebenin bitmiş ve muharebeyi Bulgar Ordularının kazandıklarına ilişkin olan resmi tebliği almış olduğundan şimdi hangi kesin sonuçlu muharebenin hazırlanmakta olduğunu anlayamıyor. Gönderilmesi istenen birliklerin henüz gelmemiş olan Sırp birlikleriyle değiştirilmesi emredilmekte olduğundan kararsızdı. Bu sebeple verdiği emirle Başkomutanlığın arzularını yerine getirmeye çalışıyordu. Fakat bu durum harekâtı geciktiriyordu.

8. Edirne etrafında Bulgarların bu kadar değişiklik yaptığı bir sırada esaslı ve kuvvetli çıkışlar yapılması elbette faydalı olacaktı.

9. 3 Kasım saat 13.00'te Müstahkem Mevki Komutanlığında tümen komutanları ve kurmayları, kale komutanı, topçu komutanları Harp Meclisi hâlinde toplandılar. Başkomutanlıktan gelen şifreli telgraf okundu ve Babaeski istikametinde büyük bir çıkışın tehlikesinden bahsedilerek kurmayların düşünceleri soruldu.

Tehlikeden bahsetmek suretiyle de daha ilk konuşmada kurmaylar üzerine olumsuz bir etki yapılmış oldu.

10 ncu Tümen Kurmayı Binbaşı Kazım Karabekir, "Başkomutanlık Vekâletinin çıkış istikametini Babaeski olarak göstermesi kaleyi tümünden veya kısmen terk ederek bütün kuvvetle Babaeski'ye geliniz, anlamını içermiyor. Bu istek kesin bir meydan muharebesidir. Kaleye önem vermeyerek bütün kuvvetle Babaeski istikametinde yürünmesi istenseydi açık olarak bu şekilde istek belirtilirdi. Bundan başka kalenin etrafında her tarafta düşman birlikleri bulunduğu Başkomutanlıkça da bilindiğinden kaleden çıkacak kuvvetle Babaeski'ye kadar gidip Seyyar Ordumuzun Meydan Muharebesi'ne yetişmek değil, Kale etrafında mümkün olan en fazla kuvveti tutup düşmanın Seyyar Ordumuzun karşısına çok kuvvet yığmasına engel olmamız isteniyor. Babaeski'nin çıkış istikameti olarak gösterilmesi ise başka cephelerde çıkış yapılmaması ve Doğu Cephesi'nden yapılacak çıkışlarında kuzey ve kuzeydoğuya yönelmesi esasına dayandığı anlaşılıyor. Doğu Cephesi'nden bu istikamete yapılacak kuvvetli ve şiddetli bir çıkış karşısında düşman

¹¹⁹ Tekirdağ iline bağlı ilçedir. (Ç.N.)

mağlup edilirse Seyyar Ordusunun gerisini tehdit altında göreceğinden karşımıza fazla kuvvet çağırmanın olası olduğu gibi, başarılı olamazsak da Kale karşısından düşman Seyyar Ordusuna artık kuvvet götürmesi de mümkün olamaz. Bunun için 22 Ekim gününde olduğu gibi iki nizamiye ve bir mürettep tümen ile hemen yarın kanlı bir çıkışın emredilen istikamette uygulanmasını fikrimce bendeniz doğru buluyorum.” dedi.

Bu düşüncenin birinci kısmı, yani kalenin elden çıkarılmaması şartıyla Babaeski istikametinde çıkış yapılması herkesçe kabul ediliyor. Fakat bu çıkışın üç tümenlik bir kuvvetle yapılmasına kimse taraftar olmuyor. Bütün cephe komutanları; “Böyle bir çıkışın uygulanması kalenin diğer cephelerini tehlikeye düşürür. Cephemizden nizamiye kuvvetleri uzaklaşırsa sorumluluk kabul etmeyiz.” demişlerdi.

Her ne kadar kendilerine böyle bir tehlikenin ortaya çıkmayacağı, ileri mevzilerin henüz elimizde bulunduğu ve düşman kuşatma topçusunun da etkiye başlamadığı söylenmiş ise de Komutanları inandırmak mümkün olamamıştı.

Komutanlar, önceden yapılmış olan iki Huruç Harekâtında da üstün düşman kuvvetleri karşısında bulunulduğunun görüldüğü ve hastanelerin iki bin kadar yaralıyla dolu olduğunu ileri sürerek, kanlı bir Huruç Harekâtının uygulanmasına taraftar olmadılar ve her Harp Meclisi gibi bu meclis de şöyle yarım bir karara ulaştı:

“Büyük bir Huruç Harekâtı, kalenin diğer cephelerini tehlikeye düşüreceğinden uygun değildir. Önceden olduğu gibi, ufak ufak Huruç harekâtları uygulanmasıyla düşmanın tacizi uygun görülmüştür.”

10. 4 Kasımda Pavli İstasyonu'ndan Edirne'ye bir lokomotif ile üç vagon gelmiş ve Uzunköprü ile de telgraf muhaberesi yeniden oluşturulduğundan Malkara veya Keşan üzerinden İstanbul ile muhabere edilebileceği dikkate alınarak İstanbul için özel telgraf kabul edileceği bir bildirge ile halka ilan edilmiştir. 4/5 Kasım gecesi Uzunköprü üzerinden Çorlu'ya kadar kısmen telgraf ve kısmen de telefon muhaberesi oluşturulmuş olduğundan Seyyar Ordusunun Çorlu'ya kadar çekildiği haberi alınmıştı.

Aynı gece -5 Kasımda- doğu ve güney cephelerinden birer Huruç Harekâtı yapılması kararı verilmiştir.

Bu kararın sebebi pek de anlaşılamaz. Başkomutanlığın talep ettiği zamanda ve kesin sonuçlu muharebenin devam etmekte olduğu bir sırada Huruç Harekâtı yapılmamış, buna karşılık Ordunun Çorlu'ya kadar çekildiğinin öğrenildiği gece Huruç Harekâtına karar verilmiştir. Fakat aşağıda yazılan çıkış emrinden de anlaşılacağı üzere Müstahkem Mevki Komutanlığı doğu ve güney cephelerinde düşmanın çok zayıf bulunduğunu tahmin ediyor ve bu istikametlerde yalnız bir gösteriş mahiyetinde hareketler tasarlıyordu.

11. Bu amaçla Müstahkem Mevki Komutanlığı birliklerine şu emri verdi (aynen):

“a. Şimdiye kadar gelen haberlere göre düşmanın Doğu Cephesi karşısında önemli kuvvetlerinin bulunmadığı ve güney cephesi karşısında da düşmanın önemli kuvvetlerinin bulunmadığı anlaşılmıştır. Musabeyli'nin doğu sırtları ile Demirhanlı'nın güneydoğu sırtlarının zayıf bir şekilde tutulduğu ve Demirhanlı sırtlarında düşmanın topçusunun da bulunduğu haber alınmıştır.

b. 5 Kasım 1912 günü doğu ve güney cephelerinde iki huruç harekâtı uygulanacaktır. Huruç birliklerinin görevi düşmana Kale çevresinde temas etmek ve düşmana uzaktan topçu ateşi ile zarar vermektir. Çıkış görevi almış olan birliklerin savaş düzeni alması gereklidir.

c. Doğu Cephesi'nde Huruç müfrezesi en geç müdafaa yöresini öğleden önce saat 08.30'da terk edecek ve Edirne-Musabeyli istikametinde ilerleyecektir. İkinci Huruç Müfrezesi, Edirne-Tatarköy-Yeniköy istikametinde ilerleyecektir.

ç. Önemli bir zorlama karşısında bulunmadığı takdirde 5 Kasım akşamı kazanılan yerde ve açık ordugâhta kalınacaktır.

d. Huruç müfrezeleri 6 Kasım günü kaleye geri dönebilmek olasılığını yok edercesine ileriye atılmaktan ve şiddetli muharebelere girmekten sakınacaklardır.

e. Cephe ve Bölge Piyade ve Topçu Komutanları müdafaa yöresi üzerinde bulunacaklar ve Huruç birliklerinin ileri ve geri manevra harekâtını takip edeceklerdir.

f. Kale Topçu ve Süvari Komutanları Huruç birliklerine Mürettep Topçu ve Süvariye zamanında hazırlayacaklar ve Huruç Komutanları emrine zamanında yollayacaklardır.

g. 10 ncu Tümenen terk edilecek Nizamiye Alayı, hazır birlik hâlinde Batı Cephesi Komutanının emrine verilecektir.

ğ. Batı Cephesi'ne 12, Maraş bölgesine ayrıca 12 atlıdan oluşan iki keşif kolu çıkarılacaktır. Oluşturulan keşif kolları Batı Cephesi ve Maraş Bölgesi Komutanlıklarından emir ve talimat alacaklardır.

h. 5 Kasım çıkışının düşmana karşı gizlenmesi için, Batı Cephesi ile Maraş bölgesinde tetikte bulunulacak ve ihtiyaç görüldüğü zaman faaliyete geçilecektir.

ı. Birlikler yalnız küçük ağırlık taşıyacak ve asker üzerinde fazla cephe ile yalnız kaput, matara ve bir günlük yiyecek bulundurulacaktır.

i. 10 ncu Tümen kendi Sıhhiye Bölüğünü alacak ve Yarbey Celal Bey Müfrezesi için gerekli sıhhiye heyeti boş arabalarla Baştabiplikçe düzenli ve hazır bir şekilde Müfrezeye katılacaktır.

j. Telgraf Bölüğü, Yarbay Celal Bey Müfrezesine ve Hüsametdin Paşa Müfrezelerine birer pırıldak vereceği gibi eski Yıldız Tabyasında ve güney cephesinde Kartal Tepe’de birer Pırıldak Postası bulunduracaktır.”

Huruç birliklerinin kuruluşu Ek-17’de gösterilmiştir.

12. Bu çıkış emrine göre 10 ncu Tümen Komutanı, üç çıkış kolu oluşturdu. Birinci Kol; Nişancı Taburu ile bir bataryadan oluşup Dörtöl ağızı–Eskikomlar istikametinde,

İkinci Kol; kollardan en kuvvetlisi olup 29 ncu Alay, iki Redif Taburu, iki bataryadan oluşup Musabeyli istikametinde,

Üçüncü Kol; 30 ncu Alay, bir bataryadan oluşup Musabeyli’nin 1,5 km kadar kuzeyindeki Devepınarı’nın kuzeybatı tepesi istikametinde ilerleyeceklerdi.

Tümene bağlı sınır bölüğüne de Hızırağa istikametinde bir yancı niteliğinde ilerleme görevi verilmişti.

Cephe ilerisine süvari keşif kolları sürülmüş, süvari bölükleri daha önceden Musabeyli istikametine hareket etmişlerdi.

Kollar çıkış emrinin hemen her maddesinde hatırlatılan ağır davranmayı tamamen göstererek tam bir muharebe hazırlığı ile sırttan sırta gittikçe ilerleyerek Eskikomlar sırtları–Musabeyli batısındaki yel değirmeni sırtı–Devepınarı batısındaki sırtlar hattını işgal ettiler. Yine emrin niteliğine tamamen uyarak düşmanla sıkı bir temas aranıldı ve görülen ayrı toplantılara her kolun topçusu tarafından uzaktan ateş edilmekle ve keşif faaliyetiyle yetinildi.

5/6 Kasım gecesini birliklerin bulundukları yerde geçirmesi, yalnız atlı birliklerin su ihtiyacı, bulunulan bölgeden sağlanamadığından ertesi sabah erkenden geri dönmek üzere kışlarına gitmesi emredildi. 5/6 Kasım gecesi sakin geçti.

6 Kasımda bazı Bulgar bataryaları da Demirhanlı ile Musabeyli arasındaki sırtlardan ateş etmişlerdir. Bu sırtlarda Bulgarların bazı ufak avcı hatları da görülmüştür.

6 Kasım öğle vakti Müstahkem Mevki Komutanlığının verdiği emir üzerine de çıkış kuvveti Edirne’ye dönmüştür.

13. Bu çıkışın da Bulgarlar üzerine hiçbir etki yapmadığı anlaşılmaktadır. Hiçbir tehlike yokken Müstahkem Mevki Komutanlığınca Kaleye geri dönme emri verilmesinin sebebi bu çıkış kuvvetlerine komuta eden 10 ncu Tümen Komutanlığınca yürütülen görüş ve bu görüşün Müstahkem Mevki Komutanlığına bildirilmiş olmasında aramalıdır.

Tümenin bu görüşü komutanların Harp Meclisinde doğu cephesinden bir huruç harekâtı yapılmasına taraftar olmalarının sebebini de aydınlatacak bir nitelikte olduğundan aynen aşağıya alınmıştır:

Tümenin böyle bir görüş ileri sürmesine neden olan başlıca sebebe gelince o da; 5 Kasımda düşmanın dört alay kadar piyadesiyle altı bataryasının görülmesi ve bunlardan bir bataryanın Musabeyli istikametine ateş ederken iki alay piyade ile diğer bataryaların Gaipier istikametinde gözden kaybolmasıdır. Bunlardan önce iki alay piyade de sırtlar gerisinde kaybolduğundan bunların Karayusuf Deresi ve İskender Köy¹²⁰ bölgesinde bulunacakları tahmin edilmişti.

İşte yukarıdaki gözlemleri üzerine Tümenin görüşü aynen şu şekildedir:

“a. Düşman Doğu Cephesi’ndeki kuvvetlerini değiştirdi. Tunca Nehri’nin batısından gelen kuvvetler buraya yerleşti. Buradakiler Gaipier istikametinde toplanıp daha sonra Seyyar Ordularına katılacak, fakat Seyyar Orduya katılmak için kuzeydoğuya değil doğu veya güneydoğuya gitmeleri gerekir.¹²¹ Bizim Seyyar Ordumuzun ilerlediğini kabul edince bu birinci fikir bugün görülen duruma pek uygundur.

b. Düşman geniş bir cephe gördü. Kaleden büyük bir çıkış oluyor zannetti. Gaipier istikametinde kuvvetlerini topluyor. Huruç kuvvetlerini Kaleden uzaklaştırmak ve bu şekilde diğer cephelerden gelecek yardım kuvvetleri ile yan ve gerilerimizi vurmak istiyor. Fakat 30 ncu Alay cephesine Pravadi’den gelen alay çekilmedi. Karayusuf batı sırtlarında kaldı. Bunun bu durumu bu fikri desteklemiyor.

c. Babaeski istikametinde büyük bir çıkış istenildiğini düşman da duyduysa ve çıkış cephesine karşı koyarsa iş kalenin düzenlemesi içindeki çıkışı hâlinde kalacak, kalenin tehlikeli bir duruma girmesi çıkış yapan birliklerin Kaleden çok uzaklaşmasıyla olacaktı. Böyle bir huruç harekâtı başarılı olmazsa, huruç birliği kale ile olan ulaşımını da kaybedebilecek. İşte bu görülen durumlardan Bulgarların Gaipier-Karayusuf cephesinde yan bir durum almakta olduklarını ve bu şekilde Türklere Babaeski istikametini açtıklarını ve yalnız gözetlemek ve amaçlarını gizlemek için Demirhanlı-Köşen Çiftliği (Güneş Çiftliği) arasında bir müfreze bulundurmakta oldukları düşüncesini veriyordu.”

14. Tümenin yukarıdaki görüşünden yalnız birinci maddenin ilk paragrafı gerçeğe tamamen uygun olup diğerleri hayalden ibaretti. Bulgarlar 2 ve 3 ncü maddelerde değinilen hususları hatırlarından bile geçirmemişlerdi. Gerçekten Bulgarlar 5 Kasımda çıkış yapıldığının da farkına varmamışlardır. Ancak Türk ileri hatlarının kuvvetli tutulduğunu zannetmişlerdi.

15. 5 Kasım günü Bulgarlar Edirne karşısından 1 ve 3 ncü Ordular emrine 9 ncu Tümenin 1 ve 2 nci Tugayları ile Hasköy Müfrezesini

¹²⁰ Edirne ilinin Merkez İlçesi’nin Merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

¹²¹ Bazı haberler düşmanın Gaipier istikametinde bazı haberler de kuzeydoğu istikametinde hareket ettiği niteliğindedir. (Y.N.)

göndermekteydiler. Tümence kuzeydoğuya doğru hareketi görülen kuvvetlerin Kırklareli istikametinde yürüyen 9 ncu Tümen birlikleri ve Gaipiler istikametinde görülen kuvvetlerin de Hasköy Müfrezesi olması büyük olasılıktır.

Gerçekten 5 Kasım akşamı Bulgar durumu şöyleydi:

Bu durum Ek-18'de ayrıca gösterilmiştir.

“Süvari Tugayı, 3 ncü Alaydan bir taburla Seymenli köyde, 8 nci Tümenin 1 ve 3 ncü Tugayları Meriç ile Arda Nehirleri arasında Batı Cephesi'nde, Tümen Karargâhı, Kadıköy'de.

Timok Sırp Tümeni; 13, 15 ve 20 nci Alayları ile Meriç'ten Saray Akpınar¹²²,a kadar olan hatta, Tümen Karargâhı Ahırköy'de.¹²³

11 nci Tümen; Saray Akpınar'dan Tunca Nehri'ne kadar olan hatta, Tümen Karargâhı Sükün'de.

9 ncu Tümenin 3 ncü Tugayı; Tunca'dan Karayusuf'a kadar kuzeydoğu cephesinde.

8 nci Tümenin 2 nci Tugayı; Karayusuf'tan Ulupaşa'ya kadar olan hatta;

Hassa Süvari Alayı; Hatip köyünde.

9 ncu Tümen; Tümen Karargâhı 1 nci Tugay ile beraber Kırklareli yolunda, 2 nci Tugay Köşeler yolunda.

Hasköy Müfrezesi; Hasköy yolunda.”

16. Bütün tümen komutanlarının doğu istikametinde çıkışın tehlikeli olacağı hakkında yaptıkları telkinin etkisinde bulunan Müstahkem Mevki Komutanlığının, 10 ncu Tümen tarafından belirtilen son görüşü üzerine, daha doğuya gitmenin tehlikeli olduğuna ve yerinde durmanın ise faydasızlığına karar vermesi ve bunun üzerine de Kaleye geri dönme emrini vermiş olması çok büyük olasılıktır.

17. 5 Kasımda güney cephesinden de yapılacak huruç harekâtının sağ yanını oluşturmak görevi Gümölcine Redif Tümenine, sol yanını oluşturmak görevi de Edirne Müstahfız Alayına verilmişti. Asıl Huruç Kolu, Tatarköy istikametinde ilerleyecekti. Kol henüz harekete başladığı sırada Müstahfız Alayının Uurlu'ya kadar bütün hat boyunca dağılmış olmasından dolayı huruç harekâtına katılamayacağı haberi geldi. Bunun üzerine asıl Huruç Kolundan bir bölük yancı olarak çıkarıldı ve buna Demirtaş – Emirler istikametinde yürümesi ve Emirler'den ileri geçmemesi talimatı verildi.

Huruç Kolu tel örgüleri geçerken sağ yan müfrezesi komutanına rastladiysa da bu müfrezenin asıl kendisinden eser yoktu. Bunun üzerine

¹²² Kırklareli ilinin Vize ilçesinin Merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

¹²³ Edirne ilinin Merkez ilçesi'nin Sırpsındığı bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

zorunluluk olarak bir bölük de sağ yancı olarak çıkarıldı. Buna Kartaltepe istikametinde ilerleyerek bu tepenin ilerisinde Tatarköy Deresi'ne hâkim sırtları ele geçirmesi ve arada bir sonraki emre kadar beklemesi talimatı verildi.

Bütün kollar 5 Kasım günü kendilerine verilen hedeflere vardılar ve düşmandan hiçbir eser göremediler.

Daha önce ileri gönderilmiş olan süvari geri dönünce, düşmanın Samana¹²⁴ – Handaplı hattını birkaç tabur piyade ve bir alay süvari ile işgal ettiği ve mükemmel şekilde bu hattı tahkim ettiği öğrenildi.

Günün olayları Müstahkem Mevki Komutanlığına bildirilerek ertesi günü için emir istenildi. 5-6 Kasım gecesi bulunulan bölgede emniyet düzeni alınarak sakin bir şekilde geçirildi (Ek-18).

6 Kasım sabahı süvari yine cephede keşfe devamla beraber büyük kısmıyla Handaplı-Samana hattındaki düşmanın kuvvetini ve köprülerin yerini öğrenmeye görevlendirilerek harekete geçirildi.

Bugün bir batarya ileri karakol taburunun bulunduğu mevzie getirilerek Yeniköy ile Saltaklı arasında siper gibi görülen yerlere 20–30 mermi atıldı. Bu şekilde Huruç müfrezesi silah atmadan dönmüş durumundan kurtarıldı. Tabii ki bu köyler çevresinde düşmandan eser yoktu. Bundan sonra Müfreze artık görevinin bittiğine karar vermiş, 5 Kasım akşamı gönderdiği rapora Müstahkem Mevki Komutanlığından bir cevap alamamış olduğundan Kaleye geri dönme gerekliliğine inanarak Demirtaş istikametinde geri yürüyüşe geçmiştir.

5 Kasım günü Kartaltepe istikametinde yeni bir çıkış yapan Gümülcine Redif Tümeni de geceyi Kartaltepe'de geçirmiş ve 6 Kasım Müstahkem Mevki Komutanlığından aldığı emirle bu tümen de Edirne'ye geri dönmüştür. Yalnız yine Müstahkem Mevki Komutanlığının emriyle Kartaltepe'de 1 nci Sultanyeri Taburu ile Kırcaali Taburunu bırakmıştır.

Bu Kartaltepe daha sonra değer kazanmış ve etrafında çok şiddetli muharebeler olmuştur.

Her iki tarafın Edirne etrafındaki 6 Kasım durumu Ek-19'da gösterilmiştir.

18. 6 Kasım gerek morali yükseltmek ve gerekse keşif için yararlanmak amacıyla mevcut olan Perseval sistemindeki bağlı balon, ilk defa uçurulmak istendiyse de yeterli miktarda gazın bulunmayışı ve balonu idare edecek yetkili bir şahsın bulunmayışı dolayısıyla bu aletten yararlanılamadı.

¹²⁴ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlı olup ismi "Sarmana" olarak değişmiştir. (Ç.N.)

Bugün Maraş bölgesinin talebi üzerine bir miktar topçu ile takviyesi emredildi.

Bulgarlar bütün cephelerde tahkimat yapıyorlar ve çekinerek hatlarımıza sokuluyorlardı.

D. Kale Etrafında 7-8 Kasım Durumu

1. 7 Kasım saat 09.35'ten itibaren Bulgarlar Maraş bölgesine şiddetli topçu ateşine başlamışlar ve bu ateş gittikçe şiddetini arttırmıştır. Bölge ancak elindeki zayıf topçu ile karşılık vermeye çalışıyordu.

Düşmanın bir taarruz hazırlamakta olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştı. Mevzide bulunan 32 ve 33 ncü Alaylara mevzilerini kesinlikle terk etmemeleri ve her ne pahasına olursa olsun müdafaaya devam etmeleri emredildi.

Öğleden sonra güney cephesinde de muharebe başlamıştı. Maraş bölgesinde henüz yalnız topçu ateşi olduğu hâlde güneyden tüfek ve makineli tüfek sesleri de gelmeye başlamıştı.

Maraş bölgesindeki mevzilerin her tarafı çok şiddetli topçu ateşi altındayken Müstahkem Mevki Komutanlığından şu emir geldi.

“a. Kartaltepe'nin (Güney cephesindeki Kartaltepe'dir.) müdafaası için Güney Cephesi Komutanlığı tarafından sahra topçusu ile piyadeden oluşan bir müfreze gönderilmiştir.

b. Bölgenize özel olmak üzere bir Nizamiye Taburunun harekete hazır bulundurulması Nişancı Alayına emredilmiştir. Olağanüstü durum hâlinde doğrudan Nişancı Alayı Komutanlığına başvurabilirsiniz.

c. Yazınız sebebiyle bölgeniz askerinin mevzilerinde direnmeleri istenilmektedir.”

Artık akşam olmuştu. Gelen raporlardan düşmanın Maraş Bölgesi mevzilerinin sağ kanadına yani 32 nci Alayın işgal ettiği sahaya ilerlemekte olduğu anlaşılıyordu. Düşmanın geceleyin bir taarruz yapması çok kuvvetle bekleniyordu. Tüfek ve makineli tüfek ateşleri de şiddetleniyordu.

Bölge Komutanı gerek Topçu Komutanına ve gerekse Piyade Alayları Komutanlarına mevzilerin kesinlikle terk edilmemesi anlamında verdiği emirlerle herhangi bir tehlikeyi önlemek ve elinin altındaki birlikleri etkisini hissettirmek ve sözünü geçirmek istiyordu.

Saat 18.15'te sağ kanattan gelen yardım talebi üzerine cepheye en yakın bulunan 33 ncü Alayın üç taburundan birini oluşturan 11 nci Nişancı Taburunun 32 nci Alayın sıkışan sağ kanadına sevki 33 ncü Alaya emredilmiştir. Ayrıca Maraş Bölge ihtiyatı olan bir taburla Gümölcine Redif Taburu da ileri hatları takviye amacıyla ileri sürülmüştü. Müstahkem Mevki Komutanlığı emrindeki 4 ncü Nişancı Alayından Maraş bölgesine verileceği söylenen taburun da Maraş'a gönderilmesi istendi.

Saat 19.30'da Maraş bölgesinin her tarafı cehennemi bir ateş altında bulunuyordu. Muharebe özellikle sağ kanatta çok fazla şiddet göstermeye başlamıştı. Bölge Komutanı ileri sürülen Redif taburlarına pek güvenemediğinden 4 ncü Nişancı Alayından gelen Nişancı Taburunun bir bölümünü Maraş'ta bıraktıktan sonra taburun geri kalan bölümüne tren yolu boyunca ilerlemesini emretti.

Önceden gönderilen taburların da muharebeye müdahale ettikleri tahmin ediliyordu.

Fakat saat 20.45'ten itibaren felaket haberleri gelmeye başladı. İlk haber 11 nci Sahra Topçu Alayından bir batarya çavuşunun ifadesinde abartı olduğuna karar verilmeyle beraber telefon telleri de toptan kırılmış olduğundan olayın gerçek durumu soruşturulamıyordu. Bölge Karargâhında bulunan bir piyade takımı ile hat muhafazasına görevli bir müstahfız bölüğüne varıncaya kadar bütün kuvvetleri muharebe hattına sürülmüştü.

Biraz önce ileri sürülmüş olan 33 ncü Alayın 3 ncü Taburundan gelen raporda, Tabur Komutanı birkaç şarapnelin tabur üzerinde parça parça olmasıyla taburunun, Gümülcine Taburuna karıştığı ve ancak 3 subayla 30–40 erden oluşan bir kuvvetle muharebe hattına girmek zorunda kaldığını bildiriyordu.

Saat 21.30'da bir batarya komutanı ve bunu takiben Bölge Topçu Komutanı Bölge Komutanı General İbrahim yanına gelerek bataryaların vida ve kamalarını alarak ancak hayvanları kaçırabildiklerini ve 32 nci Alayın tamamen dağıldığını bildirmişlerdir. 32 nci Alay siperleri düşman eline geçince onun solunda ve mahkûm durumda bulunan 33 ncü Alay siperlerinin de düşman eline geçeceği ve artık felaketin baş göstermekte olduğu sanılıyordu. Ya muzaffer olmak veya ölmek için kesin kararını vermiş olan Bölge Komutanı, topçuların derhâl topları başına gitmelerini ve orada ölmelerini aksi hâlde hemen kurşuna dizileceklerini bildirdi. Bütün birliklere geriye kaçanların derhâl vurulmasını ve bulunulan erde mutlaka direniş gösterilmesi hakkında şiddetli emirler gönderdi.

Gecenin etkisi ve özellikle Müslüman olmayan bazı unsurların gerilerde kötü istikamette yaptıkları ateşler, düşmanın cehennemi ateşiyle birleşiyor ve ileri hatlara kadar gerilerde de bir darmadağınalık hüküm sürüyordu. Sonuçta birbirini takiben gelen bilgilerden anlaşıldı ki:

(i) Gümülcine Taburu topçu ateşinden korkarak dağılmış, elde kalan bir miktar erat Papaztepe'deki tel örgülü siperlere takılıp kalmışlar.

(ii) 4 ncü Nişancı Alayının 1 nci Taburu da Papaztepe'nin gerisinde kalmış.

(iii) 32 nci Alay Komutanı şehit olmuş.

(iv) Mevzinin sol taraf siperleri tamamen düşman eline geçmiş, fakat soldaki siperlerde 33 ncü Alay direnmekte olup bunun hemen sağında 11 nci Nişancı Taburu da koltuk oluşturarak düşmanın ilerlemesini engellemiştir.

(v) Devam eden muharebe, bu şekilde geçici bir duraklama safhasına girmiştir.

2. Bu durum bir raporla Müstahkem Mevki Komutanına bildirilmiş, durumun önemine işaret edilerek, gayet acele üç taze tabur gönderildiği takdirde durumun düzeltileceğine Müstahkem Mevkinin dikkati çekilmiştir. Gümülcine Redif Taburu ile 11 nci Nişancı Taburu da 33 ncü Alay emrine verilmiştir.

3. Maraş Bölge Komutanı durumun hâlen bir duraklama devresi geçirdiğini, eldeki döküntü birliklerle gece vakti daha fazla bir iş yapılamayacağını düşünerek istenilen taze kuvvetin gelmesine kadar bu durumun sürdürülmesine ve ertesi gün yeni kuvvetlerle bir karşı taarruz yapmayı tasarladı.

Gerçekten 4 ncü Nişancı Alayının 2 nci Taburu ile 28 nci Alayın 2 ve 3 ncü Taburları Bölge emrine gelmiş ve şu şekilde bir karşı taarruz düzenlenerek emredilmiştir. Bu tertip ve emre göre cephede:

a. Sağdan itibaren 28 nci Alayın 3 ncü Taburu ile 4 ncü Nişancı Alayının 3 ncü Taburu ve 33 ncü Alay emrine verilmiş olan 11 nci Nişancı Taburu birinci hatta;

b. 28 nci Alayın 2 nci Taburu Bölge ihtiyatında olmak üzere taarruz edilecek ve gece kaybedilen siperler geri alınacaktı.

Taarruz 8 Kasım'da tan vaktiyle beraber başlamış, önce 11 nci Nişancı Taburu ve bunu takiben sağından 4 ncü Nişancı Alayının 2 nci Taburu düşmanın çok şiddetli karşılık vermesine rağmen parlak bir süngü hücumuyla siperleri geri almışlardır. 28 nci Alayın 3 ncü Taburu biraz ağır hareket etmiş, 2 nci Taburu da ihtiyatta kalmıştır. Düşman büyük zayıyata uğramış pek çok silah ve cephaneye alınmıştır.

Saat 11.00'e doğru İpçeli yönünden bazı düşman harekâtının gelişimi haber alınmıştı. Bu durum üzerine, 33 ncü Alayın 3 ncü Taburu ve sağ kanatta toplanarak mümkün olduğu kadar düzenlenmiş olan 32 nci Alayın 2 nci Taburu bu istikamete gönderilerek saat 12.00'de bu düşman da kovuldu.

Öğleden sonra sağ kanada karşı düşmanın, yeni aldığı takviyelerle taarruza başlaması üzerine 4 ncü Nişancı Alayından yeni getirilen bir taburun ve artık sol kanatta işi kalmayan 28 nci Alayın 2 nci Taburunun da yardımıyla bu taarruz da kovulmuş ve saat 16.00'da muharebe Türk silahlarının zaferiyle sonuçlanmıştı.

4. 7-8 Kasım gecesi 32 nci Alay bölgesinde üzüntü veren olaylar oluşmasına rağmen, diğer birçok birlikler özverili muharebeler yapmışlar ve ayrı olaylar hâlinde kalmakla beraber pek çok kahramanlıklar görülmüştür. Kısaca General Kirkof'un -bizzat gözlemlediğini esaret hayatına geçildikten sonra esaretini Filipe'de geçiren ve Kale'de Mürettep 1 nci Tümen Komutanlığı da yapmış olan 4 ncü Nişancı Alay Komutanı Yarbay Celal'e-gözlemlerine dayanarak bizzat anlattığı şu olaylar övünçle dinlenmeye yarar:

“8 Kasım günü yapılan karşı taarruzla Yeşiltepe’ye atılan düşman, makineli tüfeklerini yerleştirerek müdafaaya çalışıyordu. 4 ncü Nişancı Alayı’nın 2 nci Taburu buraya hücum etmek istiyorsa da makineli tüfeklerin ateşi karşısında başarılı olamıyordu. 6 ncı Bölük’ten Karahisarlı Hüseyin Çavuş yanına aldığı üç dört kahramanla düşman mevzisine atılınca makineli tüfek erleri kaçıyor. Fakat Hüseyin Çavuş tüfek başında kalmış olan Bulgar subayının yakasından yakalayarak beraberce tepeden aşağıya yuvarlanıyor. Hüseyin Çavuş; elinden kurtulmak için çabalayan Bulgar subayını sırtına alarak geri getirirken bir düşman kurşununun isabetiyle şehit oluyor. Aynı kurşun Bulgar subayını da telef ediyor. Bunun üzerine düşman tekrar tepeye saldırıyor. Nişancı Taburunun bundan sonra yaptığı girişimler de bir sonuç vermediğinden artık hücumdan vazgeçiliyor ve karanlık da basmaya başladığından her taraftan ateş kesiliyor.”

5. Güney cephesinde ise 7 Kasım günü oluşan muharebe sonucunda Kartaltepe Bulgarların eline geçmiş bulunuyordu.

6. Bugünler içinde Doğu Cephesi’nde keşif faaliyetinden başka bir hareket olmamıştır.

7. Bulgarları Maraş ve Güney bölgelerinde taarruza sevk eden sebep de çok önemliydi.

Bulgar Genel Menzil Müfettişi daha 30 Ekimde Genel Karargâha, 1 ve 3 ncü Orduların ulaşım hatlarının çok uzadığını ve bunların erzakını sağlamak için gidip gelme 20 günlük bir zamana ihtiyaç olduğunu bildirmişti. Ayrıca Menzil Müfettişliğinin yalnız kendi hayvanları için 160 kilo yem taşımak zorunda olarak arabalar kullanıldığını, şimdiye kadar 10.000 araba gönderilmiş olup bunların henüz hiçbirisinin geri dönmediğini bildirmişti. Bu sebeple yeni ve daha yakın menzil ikmal yolları aranmasını istiyordu.

Genel Müfettiş kalenin etrafından geçen şu yolları gösteriyordu:

a. Kayıkköy-Hacıköy-Çelmeköy-Çömlek Akpınarı-Kavaklı¹²⁵-Kırklareli.

b. Mustafapaşa-Kadıköy-Sadırlı-Tatarköy-Emirli ve oradan demir yolu ile 1 ve 3 ncü Ordular.

Birinci yol, ikinci yola göre daha uzun ve hem de daha uygunsuzdu. İkinci yoldan ise nakliyat ancak Edirne güneyinden kalenin tamamen ve emniyetle kuşatılmasından sonra ulaşım mümkün olacaktı.

2 nci Ordu ise Edirne’nin güneyden tamamen kuşatılmasının henüz tehlikeli olacağını bildiriyordu.

Bu şekilde Edirne’nin ulaşım yolları üzerindeki stratejik önemi bir kere daha görülmüş oluyordu.

8. Menzil Genel Müfettişi yeni bir tezkere ile harekât şubesi müdürüne Edirne güneyinden yeni bir ulaşım hattı sağlanması için 2 nci Orduyu hareket geçirmenin gerekli olduğunu bildiriyordu. Bu tezkerede özellikle şunlar:

¹²⁵ Kırklareli ilinin Merkez ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

“Uzun ulaşım yolları yüzünden ne kadar imkânsız bir durumda bulunduğumuzu Ordu Harekât Şubesi de takdir eder. Hareket üssünden 150-200 km uzaklaşan 200.000 kişilik bir ordunun iâşesi olağanüstü kötü yollardan yapılan nakliyatla sağlanamaz. Kullandığımız arabalar Kuzey Bulgaristan’dan gelmektedir. Hatta bunların bazıları Vidin’den¹²⁶ gelmektedir. Bu arabalar Balkanlar’dan geçer ve Yanbolu İstralçe’ye yarı yarıya bozulmuş, dağılmış, arabacıları yalın ayak, hayvanları yorgun, nalsız ulaşırlar. Arabacıları ihtiyar, çocuk, kadın ve genç kızlardan oluşmaktadır. Şimdiye kadar 35.000 arabayı faaliyete geçirdik. Orduların iâşesinin bu güne kadar olduğu gibi başarıyla yürüyeceğinden emin değilim. Bir gün çetin ve içinden çıkılmaz bir duruma düşmemek için Harekât Şubesinin ulaşım yollarına ciddi dikkat göstermesini rica ederim.”

Adı anıldıktan sonra yine güneydeki yollardan yararlanabilmek üzere 2 nci Ordu’nun yardım etmesi isteniliyordu.

9. Bu ısrarlı talep üzerine Genel Karargâh Edirne’nin kuşatılması için daha ciddi önlemler almaya karar verdi.

7 Kasım’da kısmen Mustafapaşa’ya gelmiş olan Sırp 2 nci Ban Tuna Tümeni de Arda’nın güneyinde harekât için daha uygun imkân sunuyordu. Yeni ulaşım hattını oluşturulması için 2 nci Orduya şu emir verildi:

“Seyyar Ordu Karargâhı Tırnova¹²⁷-Seymen (Seymenli)-Kadıköy-Kuleliburgaz (Kuleli)¹²⁸-Babaeski-Lüleburgaz-Çorlu istikametini, 1 ve 3 ncü Ordulara ulaşım yolu olarak seçilmiş ve ayrılmıştır. Bunun için Kale’den oluşabilecek çıkış hareketlerine karşı Kuleliburgaz’daki Meriç Köprüsü ve tren hattı ayrı taarruzlara karşı muhafaza edilmelidir. Bundan dolayı daha bu günden 8 nci Tümen’den bir piyade alayı ile bir adi sahra taburunu Tanef Süvari Tugayı ve 11 nci Tümen’den iki müstahfız taburu ile birlikte Dimetoka’ya hareket ettirmeniz gereklidir. Piyade alayının görevi topçu ile birlikte Kuleliburgaz Köprüsü’nü müdafaadır. Müstahfız taburları Dimetoka ve Uzunköprü Garnizonlarını oluşturur ve tren hattını Dimetoka istasyonundan Mandıra İstasyonu (dâhil)’na kadar muhafaza edeceklerdir.

Süvari Tugayı Seymenli’den Şahinci’ye¹²⁹ kadar olan bölgeyi Sırp Tümeni işgal edinceye kadar gözetleyecek ve bağımsız keşif kollarıyla Dedeaç’a kadar etki edecektir.”

10. 2 nci Ordu Komutanı Sırp Tümeninin ne zaman gelebileceğini bilmiyordu. Aynı zamanda Türklerin Kartaltepe’yi işgal ettiğini ve 2-3 piyade taburu ile topçu ve süvarinin çevredeki tepelerde dolaşmakta olduğunu haber almış olduğundan Arda’nın güneyinden geçecek bu ulaşım yolunun güvenli olamayacağını ve elde genel ihtiyat da bulunmadığını Seyyar Ordu Karargâhına bildirmişti. Bu yüzden muhabere ile bir gün daha geçmiştir.

¹²⁶ Bulgaristan’ın kuzeybatı ucunda Tuna Nehri kıyısında yer alan bir şehirdir. (Ç.N.)

¹²⁷ Bulgaristan’ın Şumnu iline bağlı ilçedir. (Ç.N.)

¹²⁸ Yunanistan’ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

¹²⁹ Yunanistan’ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

11. 2 nci Ordu Komutanı sonunda 7 Kasım için birliklerine şu emri verdi:

“a. 8 nci Tümen Komutanı; bir piyade alayı ile bir seri sahra taburunu Arda'nın sağ sahiline geçirecek ve bu kuvvet Kartaltepe'den Türkleri kovarak oraya yerleşecektir.

b. Kuşatma topçusu; Papaztepe'ye ateş açacak, 8 nci Tümen piyadesinin taarruzunu kolaylaştırmak için buradaki topçuyu güçsüz bırakacak ve düşman piyadesini perişan edecektir. Bu ateşi Papaztepe'ye ateş etmeye ayrılan kuşatma ve sahra bataryaları yapacaklardır. Diğer bataryalar esas müdafaa hattındaki düşman bataryalarını Papaztepe çevresindeki birliklerini himaye etmekten engellemek amacıyla ateş açacaklardır. Papaztepe Müstahkem Mevkiine yapılacak atışa katılamayacak olan obüs bataryaları Türkleri Papaztepe çevresindeki birliklerine yardım için ilerleyecek olan kuvvetlerine veya Bulgar mevzilerine karşı hareket uygulayacak olanlara karşı ateş etmeye hazır bulunacaklardır.

c. Süvari Tugayı; 30 ncu Alay Taburunu Alayına katılmak üzere serbest bırakacaktır. Tugay Meriç ile Ortaköy¹³⁰ arasını keşfetmek üzere güneye ilerleyecek ve büyük kısmıyla Kulaklı'ya varacaktır. Köprü'nün durumunu ve muhafaza şeklini keşfedecektir. Köprü'nün iyi durumda bulunması Ordular için büyük önem taşımaktadır.

ç. Doğu Cephesi Komutanı, kendisine verilen görevin yapılmasına devam edecek ve süvari ile Havsa güneyine etki ederek düşmanın yem ve erzak tedarikine ve çevreyle ilişkide bulunmasına engel olacaktır.

d. Cephe Komutanları ve Süvari Tugayı Komutanı aralarında bağlantıda bulunacaklar ve birbirlerine karşılıklı yardım edeceklerdir.”

12. Seyyar Ordu Karargâhı bu emirden Dimetoka'nın ele geçirilemeyeceğine ve ulaşım yolunun emniyet altına alınamayacağına sahip olduğundan 2 nci Ordu Kurmay Başkanından telefonla açıklama istedi. Albay Jekof 2 nci Ordunun verdiği emri açıklayarak Müstahfız taburlarının Hatip Köyü¹³¹ ve Fikile'den ancak 40-50 km'lik yürüyüşü takiben Dimetoka çevresine varabileceklerini bildirdi ve bu açıklama Seyyar Orduca kabul edildi.

13. 8 nci Tümen Komutanı da güney cephesinin kuşatılması için Kartaltepe'nin ele geçirilmesinin gerekliliğini çok iyi değerlendırıyordu. Fakat bağlantıyı her ana suların alıp götürmesi muhtemel bir köprü ile sağlanan Arda'nın güney bölgesinde bir alay ve bir topçu taburu ile hareketi de tehlikeli görüyordu.

Papaztepe içinse, bu dar sırtın kalenin en şiddetli ateşi altına alınabileceği, ele geçirilse de muhafaza edilemeyeceği tahmin ediliyordu.

¹³⁰ Bulgaristan'ın Hasköy İli'ne bağlıdır. (Ç.N.)

¹³¹ Edirne ilinin Merkez ilçesinin Merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

Tümen Komutanı bu endişelerini Ordu Komutanına arz etti ise de bu istek kabul edilmedi. Ordu Komutanı Papaztepe'nin de ele geçirilmesinde ısrar etti ve muhafazasını sonra düşüneceğini bildirdi.

14. Çaresiz durumda kalan 8 nci Tümen, Ordu emri esaslarına göre birliklerine bir Tümen Emri verdi. Bu emirde; 30 ncu Alay ile bir seri ateşli topçu taburunun Kartaltepe'yi ele geçirmeye görevlendirildiği, Süvari Tugayının Meriç ile Arda arasında Edirne güneyinde keşif yapmak amacıyla Dimetoka istikametine ilerleyeceği ve büyük kısmıyla Kulaklı'da kalacağı söyleniyorsa da Papaztepe için verilen emir çok eksikti. Papaztepe'ye ateş edecek bataryalara emir verilmişse de 8 nci Sahra Topçu Alayının 1 nci Taburuna emir verilmesi unutulmuş, bu tabur Kadıköy kuzeybatısındaki ordugahında kalmıştı.

Papaztepe'ye taarruz edecek piyade de belirtilmemişti. Sonuçta Tümen Kurmay Başkanı ek bir emirle Papaztepe'ye 3 ncü Tugayın taarruz edeceğini, Topçu Taburundan ikinci bataryanın İspitli'ye 1 nci Tugay emrine, üçüncü bataryanın 3 ncü Tugaya verildiğini ve birinci bataryanın da Tümen emrinde kalacağını bildirmişti.

15. Kartaltepe'ye yapılan taarruz beş saatlik bir muharebeden sonra başarılı olmuş ve tepe Bulgarlar tarafından ele geçirilmiştir.

16. Maraş bölgesine yapılan taarruz ise Türkler tarafından açıklandığı üzere Bulgarların çok şiddetli ve üstün topçu ateşleriyle akşama kadar devam etmiş ve piyadeler ancak geç vakit taarruza geçebilmişlerdir.

17. Tümen emrinde Papaztepe taarruzunun 3 ncü Tugay tarafından yapılacağı söylendiği hâlde, bu taarruza kuzeyde 12 nci Alay¹³² ve bunun güneyinde 3 ncü Tugayın 52 nci Alayı katılmış, 51 nci Alay Tümen ihtiyatında kalmıştır.

Bir bataryanın İspitli'de 1 nci Tugaya katılması emredilmiş olduğuna göre, Tugay Karargâhının İspitli'de olması büyük olasılıktır.

18. Emir ve komutanın bu şekilde karışıklığına gecenin karanlığı ve muharebe sırasında Alay Komutanlarının geride kalması da katılmış, Bulgarlar da Türklerden daha iyi bir gece geçirmemişlerdir. Taburlar birbirlerine ateş etmişler. Bir aralık Papaztepe'nin ele geçirildiği haberi gelmişse de daha sonra bunun yanlış olduğu, ancak Papaztepe ilerisinde bazı ileri siperlerin ele geçirildiği anlaşılmıştır.

¹³² 12 nci Alay, her ne kadar Edirne Doğu Cephesi'nde bulunan 2 nci Tugaya bağlı olup normal durumda kendi Tugayı ile birlikte bulunması gerekiyorsa da 10 ncu Alayın daha önce oluşan harekât sonucunda fazla yorgun düşmüştü. Bu nedenle 10 ncu Alay yerine geçmek üzere cepheye sürülmüştür. 8 nci Tümenin 2 nci Tugayının Doğu Cephesi'ne geçirilmesi hakkında alınan emir üzerine 8 nci Tümen Tugaylarının alayları yeni baştan şu şekilde düzenlenmiştir: 1 nci Tugay (51 ve 30 ncu Alaylar), 2 nci Tugay (23 ve 10 ncu Alaylar), 3 ncü Tugay (52 ve 12 nci Alaylar) (Y.N.)

12 nci Alayın ilk defa cepheye girmesinden dolayı bölgeyi tanımaması ve gece harekâtını düzenleyememesi de Bulgar başarısızlığında etken olmuştur.

19. Kısacası gerek Türk ve gerekse Bulgarlar aynı belirsizlik içinde geceyi geçirmişler ve Türk Bölge Komutanlığının daha kararlı hareketi ve yeni getirilen taburların da katılımıyla 8 Kasım sabahı yaptığı taarruz, Bulgar 12 nci Alayın ihtiyatta bulunan 51 nci Alay ile de takviyesine rağmen ele geçirdiği siperlerde tutunmasına engel olmuş ve 8 nci Tümen eski mevzilerine çekilmiş ve kısmen bu mevzilerin 1000 metre kadar ilerisinde tutunmayı başarmıştır.

20. Papaztepe ve Kartaltepe taarruzlarını Timok Sırp Tümeninden haber alan 11 nci Tümen Komutanı Doğu Cephesi'nden Türklerin kuvvet çekmesine engel olmak amacıyla ufak ölçüde bir taarruz yapmak istemişti. Bu amaçla Kaypa ve Musabeyli'ye doğru bir miktar ilerlenmişse de iki taraf arasında hiçbir temas olmamıştı. Bu hareket Türklerce hissedilmemiş olduğundan Papaztepe ve Kartaltepe Muharebelerinde hiçbir rol oynayamamıştır. Ek-20, 8 Kasım akşamı her iki tarafın durumunu göstermektedir.

E. Edirne Kalesi'nce 9 Kasımda Yapılan Huruç Harekâtı

1. Maraş'ta yapılan çok kanlı muharebenin Türk başarısıyla sonuçlanması üzerine batı ve güney cepheleri ile Maraş'tan yeni bir huruç harekâtının yapılması kararlaştırılmıştır. Müstahkem Mevki Komutanı huruç harekâtı için aşağıdaki emri vermiştir. Aynen:

"a. 8 Kasım 1912 sabahından akşamına kadar Maraş bölgesinden yapılan inatla yapılan muharebede düşman, tuttuğu mevziden süngü hücumuyla kovulmuştur. Batı cephesinde şimdiki durumda düşmanın ileri karakolları Avarız höyük-Merai-Ekmekçiköy höyüğü-Kadınköy höyüğü çevresinde bulunmaktadır.

b. 9 Kasım 1912 günü istikamet yönleri ve harp düzeni belli olan kollarla düşman üzerine bir huruç harekâtı yapılacaktır. Huruç kollarının kuruluşu Ek-21'de gösterilmiştir.

c. Anılan huruç kollarından beklenen amaç düşmanın yaklaşan ufak tefek birliklerini kovmak ve uygun zamanlarda düşmanı zarara sokmak ve karşımızdaki kuvvetleri keşfetmek ve düşmanın ağır batarya yerlerini taciz ederek zaman kazanmaktır.

ç. Birinci Huruç Müfrezesi bu geceden ileri birliklerini Üçhöyükler sırtına doğru mümkün olduğu kadar ileri sürecektir. İkinci Huruç Müfrezesi ileri birliklerini Ekmekçiköy höyüklerine sevk edecektir. Üçüncü Huruç Müfrezesi ileri birlikleri geceden Kadınköy¹³³ sırtlarını tutacaktır.

d. Batı Cephesi'nde bulunan iki huruç müfrezesi ile asıl huruç kolu, doğrudan doğruya Hüsamettin Paşa'dan emir alacaklardır.

¹³³ Edirne ilinin Merkez ilçesinin Merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

e. Batı Cephesi Komutanı da aynı zamanda adı geçen 1 ve 2 nci Huruç müfrezelerinin harekâtı için Hüsamettin Paşa ile beraber çalışacaktır.

f. Maraş Kolu kazandığı yerden itibaren harekete katılacak ve düşmanı ateşi ile sarsarak bulunduğu mevki sağlamlaştırarak uygun zamanda ileriden yer kazanmaya çalışacaktır.

g. Güney Huruç Müfrezesi ayrıca ileri birliklerini Çörekköy¹³⁴ ilerilerine kadar sevk edecektir.

ğ. Huruç müfreze ve kolları yarın (9 Kasım 1912) öğleden sonra saat 18.00'de¹³⁵ ve karanlıkta ileri sürdükleri karakol birliklerinin tuttıkları hatta mutlaka ulaşacak ve oradan taarruz hareketine başlayacaklar ve birliklerin çeşitli sınıfları ona göre hareketlerini düzenleyeceklerdir.

h. 1 ve 2 nci Huruç müfrezeleri özellikle Hüsamettin Paşa Müfrezesinin sağ kanadını himaye ile görevlidirler.

ı. Cephelerde bulunan diğer topçu ve piyade birlikleri kendilerine özgü olan bölgelerini zayıf postalarla işgal edecekler ve sürekli hazır durumda bulunacaklardır.

i. Mutlaka cephelerde harekete geçmeye hazır ve en aşağı iki tabur kuvvetinde birer hazır birlik bulundurulacaktır.

j. Askerler üzerinde yalnız bir günlük yiyecek ve fazla cephaneye taşıyacaklar, daha başka bir şey taşımayacaklardır. Başka bir emir alınmadığı takdirde, birlikler kazanmış oldukları araziye ileri karakol ile oluşturarak diğer birlikler (Maraş Kolu ayrı) güneşin batışıyla beraber karanlıkta yöre içine gireceklerdir.

k. Huruç müfreze ve Kolları Komutanları mevcut araçlarından yararlanarak Müfrezelerine boş arabalar ekleyeceklerdir.

l. Kale Muhabere Bölüğünce Aynalıbağ ile Karagöz'de birer pırıldak yerleştirilecek ve Müfrezelere katılan pırıldaklarla muhabereyi sağlayacaklardır.

m. Yassitepe ve Aynalıbağ Tabyasının gerilerinde ihtiyat piyade ve topçu cephanesi bulunacağı gibi aynı mevkilerde yaralı taşımak için boş arabalar da bulundurulacaktır.

n. Karargâh öğleden sonra saat 13.00'te Aynalıbağ'da bulunacak ve saat 16.00'ya kadar orada kalacaktır."

2. 9 Kasım saat 03.00'te birlikler emir gereğince harekete geçtiler. Yalnız Kadıncık höyüğünde düşman bulunup bulunmadığı Batı Cephesi Komutanlığınca da anlaşılamadığından soruşturmalarla zaman kaybedildi. Sonuçta tan vakti Kadıncık'da 30 ncu Alayın 3 ncü Taburunun bulunduğu

¹³⁴ Yunanistan'ın Meriç ilinin Kumçiftliği ilçesine bağlıdır. (Ç.N.)

¹³⁵ Öğleden önce olmalı. (Y.N.)

anlaşıldı. Bu tabur höyüğü tutmakta ve Ekmekçiköy höyüğünde bulunan düşmana karşı da sağ kanadını kırarak tahkimat yapmaktaydı.

Bazı topçuların gecikmesine rağmen ortalık ağardıktan sonra topçu ateşlerinin desteğiyle Batı Cephesi'nden çıkarılan bütün Huruç Kolları hedeflerine varmışlardı. Havras-Ekmekçiköy-Kadınköy höyükleri elde bulunuyordu. Bu höyükler Müstahkem Mevkinin ileri mevzisi olduklarından bu sırada Aynalıbağ Tabyasına gelen Müstahkem Mevki Komutanlığından daha ileriye gidilip gidilmeyeceği soruldu.

Müstahkem Mevki Komutanı daha ileriye gidilmeyerek topçu ateşi ile Maraş bölgesine yardım edilmesini emretti.

Bu sırada düşman 15'lik kuşatma toplarıyla Aynalıbağ Tabyasına ve Kazantepe'ye ateş açmıştır. İleri hatlardan gelen raporlardan düşmanın oldukça fazla zayıyat verdiği ve bazı toplarının hasara uğradığı bildiriliyordu.

30 ncu Alayın bir erbaş apoletiyle 12 tüfek ve birkaç madeni mahfaza içinde bulunan künyeleri geriye göndermiş ve bunlardan 5 nci Sırp Timok Tümeninin bu alay karşısında olduğu anlaşılmıştı. Tüfekler de Sırp tüfeği idi.

Müstahkem Mevki Komutanlığı gün batımından sonra birliklerin kışlarına geri dönmesini emretti. Komutanlık tarafından Ekmekçiköy ve Kadınköy höyüklerinde birer Nizamiye Taburu bırakılması emredildiğinden Nişancı Taburunun Ekmekçiköy höyüğünde; 29 ncu Alayın 1 nci Taburunun Kadınköy höyüğündeki Redif İleri Karakollarını ihtiyatı olmak üzere bırakılması ve geri kalan birliklerin ortalık tamamen karardıktan sonra geldikleri yoldan geri dönmeleri emredildi.

3. 9 Kasımda Maraş Bölge Komutanı, bölgesini biri Kartaltepe sırtları, diğeri onun kuzeyinde Meriç Nehri'ne kadar uzanan sırtlardan oluşmak üzere ikiye ayırmıştı. Mevzinin sağ kanat bölgesine 4 ncü Nişancı Alayı Komutanı Yarbay Celal, sol kanat bölgesine 33 ncü Alay Komutanı Yarbay Gani atanmıştı. Maraş bölgesinden hiçbir çıkış girişimi yapılmadı. Birliklere çeki düzen verilmekle uğraşıldı.

4. Güney cephesinden ise huruç harekâtı o kadar isteksiz yapılmıştı ki Huruç Müfrezesi Doğancaiarizi hizalarına kadar bile gelemedi.

5. Bu çıkışlardaki başarısızlığı çeşitli sebeplerde aramalıdır. Önce Müstahkem Mevkiin Huruç Harekâtı için verdiği emir incelenirse:

a. Emrin 3 ncü maddesinde bahsedilen çıkış amacı çok zayıftır. Edirne Kalesi ufak düşman birliklerini atmak, uygun zamanda onlara zarar vermeye çalışmakla bir şey kazanamayacaktı.

Kale yine savaşın başlangıcında olduğu gibi mümkün olduğu kadar fazla düşman kuvvetini yöresine bağlamak göreviyle beraber aynı zamanda mümkün olduğu kadar ömrünü uzatarak düşman ulaşım yolu üzerinde bir engel olmak ve asıl Bulgar Ordusunun ikmal işlerini güçlüklerle düşürmek gibi değerli bir görevi de yapmaya mecburdu. Fazla düşman kuvvetini tutmaksa

düşmana yaklaşmaksızın ona uzaktan birkaç yürüyüş kolu göstermek ve bazı bataryalarla ateş etmekle mümkün olamazdı. Bu gibi hareketler boş yere fazla cephane harcanmasına sebep oluyor ve dolayısıyla kalenin ömrü aleyhine bir hareketi oluştuyordu.

b. Aynı emrin 7 nci maddesi de çok zayıftır. Maraş Huruç Kolundan hem bulunduğu yerden itibaren düşmana doğru harekâta katılması ve hem de düşmanı ateşiyle sarsarak bulunduğu mevki sağlamlaştırması isteniyordu. Bu iki istek birbirine zıt olduğundan Bölge Komutanı, esasen iki günden beri çok yorulmuş ve yıpranmış olan birliklerini yerinden oynatmadı, birliklerini düzenleme işleri ile uğraştı.

c. Güney Müfrezesinden ise yalnızca ileri birliklerini Çörekköy ilerilerine kadar sevk etmesi istenmişti. Oysaki (a) fıkrasında işaret edildiği gibi kalenin ömrünün uzatılması gerekliydi. Öyle ki sadece güney bölgesi için değil, özellikle Maraş Bölgesi ve bütün kale için de çok büyük öneme sahip olan ve maalesef bu önemi önceden değerlendirilemediğinden hemen hemen müdafaa edilmeden düşman eline geçmiş bulunan Kartaltepe'nin müdafaa yöresi içerisine alınması gerekliydi.

ç. Bu itibarla 9 Kasım'da yapılacak huruç harekâtı bazı yerlerde düşmanın ufak gruplarını atmak, düşmanı taciz etmek gibi ikincil amaçlarla değil, kalenin ömrü bakımından çok değerli olan Kartaltepe'nin geri alınması amacına yöneltilmiş olmalıydı. Bu takdirde de asıl çıkışın daha büyük kuvvetlerle güney cephesinden yapılması, Maraş ve Batı bölgelerinden de gösteriş harekâtları yapılması daha uygun olurdu.

Kartaltepe'nin elimizde bulunması Ortaköy-Dimetoka yöresine gelmesi olası olan Kırcaali Müfrezesi ile birleşmek ve çok erzakı bulunan Ada nahiyesine hâkim olmak bakımından da önemliydi. Bu son iki sebep de kalenin ömrünü artıracak etkenlerdendi.

6. Bulgarlar da yalnız Ekmekçiköy istikametinde bir alay kadar kuvvetin çıkış yaptığını sandılar ve bunu kovmaya uğraştılar. Diğer cephelerde tahkimat yapılmasıyla ve kuşatma bataryalarının yerleştirilmesiyle uğraştılar.

8 Kasım akşamı Mustafapaşa'ya gelmiş olan Sırp Tuna Tümeninin 4 ve 8 nci Alayları 9 Kasım günü güneydoğuya yürütülerek aynı akşam Maraş Bölgesi karşısında İspitli köyü çevresine varmışlardır.

F. Kale Etrafında 10-11-12-13 Kasım Durumu

1. Müstahkem Mevki Komutanlığı da sonunda Kartaltepe'nin önemini kavramış ve adı geçen tepayı ele geçirmek üzere yeni bir huruç harekâtına karar vermişti. Çıkış şu kuvvetlerle yapılacaktır:

5 tabur nizamiye, 3 sahra bataryası, yarım süvari alayı, bir ağır obüs ve bir obüs takımı.

Bu kuvvetleri 10 ncu Tümen Komutanı sevk ve idare edecekti. Kartaltepe'nin müdafaasına görevliyken 7 Kasım Bulgar taarruzunda bir silah atmadan eşyalarını ve hatta kazançlarını bırakarak kaçan Gümülcine Redif Tümenine bağlı taburların da katılması kararlaştırıldı.

Kartaltepe'deki düşman kuvveti bir alay piyade, bir alay süvari ile iki batarya tahmin edilmiştir ki gerçekte de Edirne Güney Cephesi'ne karşı 30 ncu Piyade Alayı ile Tanef Süvari Tugayı ve bir Topçu Taburu bulunuyordu.

2. 11 Kasım saat 06.00'da hafif yağmurlu ve sisli bir havada hazır bulunan birliklere Sinekli istikametinde hareket emri verildi. Birlikler harekete geçtikten biraz sonra da yağmur fazlalaşmaya başladı. Çamur çok fazla olduğundan Ağır Sahra Topçu Takımı, çamura gömülüyor ve bunu çıkarmak için çok zorluk çekiliyordu. Bu zorluk görülünce Takıma Papazköy Merası ile Sinekli Ovası arasında yol çevresinde uygun bir mevzie girmesi ve ilerideki toprak ateş açınca Takımın da Kartaltepe'yi ateş altına alması emri verildi.

Yağmurdan dolayı harekât çok yavaş devam ediyordu. Birliklerin muharebe için açılması ve tertiplenmesi ancak öğleye doğru mümkün olabiliyordu. Mürettep Alay Komutanına Redif Tümeni taburlarının birinci hatta bulundurulması emri verildiği gibi bunlar geriye çekildikleri takdirde topçu ateşi ile dövülecekleri uyarısında bulunuldu.

Artık sis tamamıyla açılmış ve taarruz da başlamıştı. Biraz sonra düşman piyadesi Karabayır'dan¹³⁶ ateş açmış olduğundan, 15'lik obüsler ve sahra topçusunun büyük kısmıyla Karabayır ateş altına alındı. Bu şekilde 30 ncu Alayımız kolaylıkla Karabayır'ı işgal etti.

Düşman topçu ve piyade ateşlerine rağmen Kartaltepe'ye yöneltilen topçu ateşinin ve 30 ncu Alay yakınına sürülen bir sahra bataryasının yardımıyla Kartaltepe ele geçirildi.

Alaylar düşmanın kuvvetini bir alaydan fazla tahmin ediyorlar ve düşman ile 500 metre mesafede temasta bulunduklarını bildiriyorlardı. Artık akşam olmuş, birlikler çamurdan tanınmaz bir hâle gelmişlerdi. Gece taarruza devam edilmeyerek ele geçirilen hattın tahkimi, düşmanın gece girişimlerine karşı uyanık bulunulması ve çıkarılan subay keşif kollarıyla düşmanın sabaha kadar taciz edilmesi emri verildi. Arazinin çok çamurlu olmasından düşmanın büyük ölçekte bir taarruzu beklenmiyordu.

Önceden silah atmadan kaçan Redif taburları bugün görevlerini hakkıyla yapmışlardır, önceden bıraktıkları eşyanın birçoğunu geri almışlardır.

3. 11/12 Kasım gecesi sabaha kadar yağmur yağmış, arazi çamurdan yürünmez hâle gelmiştir. Gece önemsiz piyade ateşi olmuş, başka bir girişimde bulunulmamıştır.

¹³⁶ Kırklareli ilinin Babaeski ilçesinin Karacaoğlan bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

4. 12 Kasım günü muharebe tan vaktiyle beraber tekrar başlamıştır. Düşman Ortabayır sırtlarında bulunuyor ve şiddetle direniyordu. Öğleye doğru muharebe çok şiddetlenmiş, düşman Maraş ve Batı Cephelerine karşı da topçu ateşine başlamıştır.

Muharebenin çok sıkıntılı bir döneme girdiği anda Kartaltepe'de bulunan Mürettep Alayın yakınına sürülen iki top çok faydalı olmuştur. Bu sırada 10 ncu Tümenin muharebe idare yerine gelen Müstahkem Mevki Komutanına, Müfrezenin durumu ve düşman hakkında bilgi verilmiş ve Komutanlıktan Huruç Müfrezesinin gece kışlarına geri döndürülmesi ve Kartaltepe'ye yorulmamış iki tabur gönderileceği hakkında emir alınmıştır. Güneş batana kadar düşmanın çekilmesi ihtimali karşısında da yine aynı şekilde harekete devam edilmesi gerektiği ayrıca emredilmiştir.

5. Piyade taarruzunun ilerlemesine rağmen bütün bataryalar düşman mevzisine ateş ediyor, özellikle Ağır Obüsün çok büyük etkileri görülüyordu. Topçu ateşi altında sarsılmaya başlayan düşman saat 13.45'ten itibaren parça parça geriye çekilmeye başlamıştı. Düşman akşama kadar bütün mevziyi boşaltarak kısmen Tatarköy güneydoğu sırtlarına, kısmen de Seymenli sırtlarına çekildi ve sadece ateşle takip edildi.

6. Gece kışlaya dönülmesi emredildiğinden, ortalık karardıktan sonra ileride üç Nizamiye Taburu bırakılarak Huruç Müfrezesinin geri kalan kısımları kışlarına döndüler.

7. Arda sularının taşması dolayısıyla Kartaltepe bölgesindeki Bulgar kuvvetleri ayrı bir durumda kalmışlardı. Ancak ayrı ayrı tombazlarla iase ve cephe ikmali yapılabiliyordu. Bulgarlar da bu durumdan çok endişe duymakta ve her an bir Türk huruç harekâtını beklemekteydiler. Eğer 9 Kasımda batı cephesinden yapılan huruç harekâtı o gün veya sonunda 10 Kasım günü güney cephesinden yapılsaydı kesinlikle alınacak sonuçlar daha büyük olacaktı.

Bulgarların Kartaltepe Muharebesi'ndeki zayıflığının %90'ı topçu ateşindendir. Bu da gösteriyor ki değeri ne kadar az olursa olsun Redif birlikleriyle daha iyi bir topçu himayesi ve iyi bir sevk ve idare sayesinde herhangi bir muharebe görevi yapılmasına imkân vardı.

8. 10 Kasımdan 13 Kasım akşamına kadar diğer cephelerde önemli bir hareket olmamıştır.

9. 13 Kasımda Bulgarlar Edirne etrafında büyük ölçekte birlik ve emir komuta değişikliklerine girişmişlerdir. Bu konu 2 nci Ordunun 13 Kasım 1912 tarih ve 28 numara ile saat 10.00'da verdiği aşağıda örneği aynen yazılı emirle düzenlenmiştir:

Emir Örneği

Nu: 28

Mustafapaşa

13.11.1912

Saat: 10.00

“a. Dün, düşman üstün kuvvetlerle Kartaltepe'ye taarruz ve burayı ele geçirmeye girişmişse de başarılı olamamıştır. 1 ve 3 ncü Ordular Çatalca mevzisinde düşmana taarruza hazırlanmaktadırlar.

b. Bugün (13 Kasım) için emrediyorum:

(i) Kuşatma hattının Tunca Nehri'nin sol sahili ile Arda Nehri'nin sol sahili arasındaki bölgenin (kalenin kuzeybatısı ve batı cephelerine karşı) Genel Komutanlığına; Sırp Ordu Komutanı General Stepanoviç atanmıştır.

Bu hattın işgali için Timok Tümeni (Albay Kondiç), Tuna Tümeni (General Pasiç), 11 nci Tümeden bir alay (55 nci Alay) ve bu bölgeler için (kuzeybatı ve batı) kuşatma topçusu ayrılmıştır.

(ii) Arda sağ sahili ile Meriç sağ sahili arasındaki bölge (kalenin güney bölgesine karşı) Komutanlığına 8 nci Tümen Komutanı General Kirkof atanmıştır.

Bu bölgenin işgaline 8 nci Tümenin 1 ve 3 ncü Tugayları görevlendirilmiştir.

(iii) Edirne'nin güneyindeki Tunca sol sahili ile Meriç sol sahili arasındaki bölge (kalenin kuzey ve doğu cephelerine karşı) Komutanlığına Mürettep 11 nci Tümen Komutanı General Velçef atanmıştır.

Bu bölgenin işgaline Mürettep 11 nci Tümeden 3 ncü Alay, 8 nci Tümenin 2 nci Tugayı, 9 ncu Tümenin 3 ncü Tugayı, Hassa Süvari Alayı ve Timok Tümeninin Süvari Alayı görevlendirilmiştir.

c. Bölgelerdeki birliklerin değiştirilmesi ikinci maddenin a, b ve c fıkralarına göre bugünden (13 Kasım) başlayarak ve değişme devrelerinin sona ermesi derhâl bildirilecektir.

ç. Birlikler işgal ettikleri yerlerde tahkimata devam edeceklerdir.

d. Süvari Tugayı Dedeagaç istikametindeki keşif ve piyade gelinceye kadar Kuleliburgaz Köprüsü'nün muhafazası görevine devam edecektir. Süvari Tugayı Komutanı Dimetoka ve çevresinde erzak ve yem ihtiyacını giderilmesini sağlayacaktır. Çünkü 8 nci Tümen de oradan iâşe edilecektir.

e. Ordu Karargâhı Mustafapaşa'dadır.”

10. Bu emrin birinci maddesinde Kartaltepe'nin muhafaza edildiğine işaret edilmiştir. Bulgarlar Kartaltepe'deki kuvvetlerini ileri birlikleri olarak göstermekte ve asıl mevzilerini Kartaltepe batısında olup Türk topçusunun çok şiddetli ateşi karşısında ileri birliklerinin Kartaltepe batısındaki asıl mevzilerine çekildiklerini kabul etmektedir.

G. Kale Etrafında 14 Kasım 1912'den 20 Kasım 1912 Akşamına Kadar Geçen Harekât

1. 13 Kasımda 2 nci Bulgar Ordusunun verdiği emre göre kalenin doğu ve güney cepheleri karşısına Bulgar, batı cephesi ile Maraş bölgesi karşısına da Sırp kuvvetleri yerleşecekti.

2. 14 Kasımdan itibaren Müstahkem Mevkinin doğu cephesinde faaliyet artmaya başlamış ve Bulgarlar gittikçe müdafaa yöresine yaklaşma girişimine başlamışlardır. Maraş bölgesinden ise 1 saat kadar şiddetli topçu ateşi yapmışlardır.

3. 14 Kasımdan 17 Kasım akşamına kadar bütün cephelerde şiddetli topçu faaliyeti olmuş, her iki taraf da ufak tefek girişimlerde bulunmuştur.

Bulgarlar yukarıda örneğini yazdığımız Müstahkem Ordu emrine uyarak 16 Kasım 1912'de kale etrafındaki kuşatma hareketleri ikmal ve kuşatma, cephe komutanlıklarını tamamen kurmuşlardır. Bu durum Ek-22'de gösterilmiştir.

Düşmanın doğu cephesindeki sıkıştırmasını hafifletmek üzere 15 Kasımda Kumlartepesi-Mezartepe Höyüğü istikametinde bir huruç harekâtı yapılmış, bu huruç kuvvetlerinden bir tabur Hadımağa Bağları'na doğru bir miktar ilerlemişse de diğer iki tabur ilerlememiştir. Bu bölgede 17 Kasım kadar her iki taraf girişimlerini tekrarlamış ve sonuçta Bulgarlar bugün Kumlartepesi doğusuna çekilerek tahkimata başlamış ve şiddetli ateşlere rağmen Kumlartepesi tarafımızdan ele geçirilmiştir. Bu şekilde Kumlartepesi-Altıparmak-Maltepe hattı tarafımızdan işgal edilmiştir. Ertesi günde Mezartepe ele geçirildi. Bu muharebelerde düşman oldukça zayıt vermiş, birçok silah, cephane, askerî eşya ve dört mekkâre ganimet olarak alınmıştır.

4. Doğu Cephesi'nin gittikçe önem kazanması Müstahkem Mevki Komutanlığını bu cephede yeni önlemler almaya sevk etmiş¹³⁷ ve verdiği şu emirle müdafaaı destekleyecek bütün hususları düzenlemek istemiştir:

Emir Örneği

“a. Doğu cephesinin müdafaa kuvvetleri bundan böyle aşağıdaki maddelerde gösterildiği üzere düzenlenecektir.

b. Alaylarınız kendilerine verilmiş olan müdafaa bölgesinin bütün tahkimatını her bir ayrıntısıyla ve mümkün olduğu hızla ikmal edecek ve

¹³⁷ 17 Kasım 1912'de her iki tarafta bir sakinlik görülmeye başlamış olmakla beraber Doğu Cephesi'nin kazandığı önem gerçekten Müstahkem Mevki Komutanının gözünden kaçmamıştır. Bizzat Doğu Cephesi'ne gitmiş olan Müstahkem Mevki Komutanı yaptığı incelemeler sonucunda Cephe Komutanlığı Karargâhı'nda bir düzen ve faaliyet görememiş, Cephe Komutanına acı uyarılarda bulunmuştur. Bu teftişin ardından Cephe Komutanı General Ali Nazım, Müstahkem Mevki Karargâhı'na gelerek Cephe Komutanlığı görevinden alınmasını talep etmiş ve morali çok bozulmuş olan bu General, komutadan geri alınmıştır. Yerine 10 ncu Tümen Komutanı General Hüsamettin'in getirilmesi düşünülmüşse de sürekli faal ve hareketli görevlerde ve özellikle Çıkış birlikleri komutanlığında kullanılagelen bu komutanın herhangi bir Cephe'ye bağlanması uygun görülmemiştir. Bunun üzerine Doğu Cephesi Komutanlığı Vekâletine Babaeski Redif Alay Komutanı Kurmay Yarbay Ali Şefik getirilmiştir. Ancak popüler tabiatlı olan bu şahıs daima laf cambazlığı yapma yoluna sapsmış, Müstahkem Mevki Komutanlığı aleyhine zaman zaman cephe almış, mülki memurlarla ve partilerle düşüp kalkmış, komutanlık ile politikacılığı karıştırmış ve Müstahkem Mevki sevk ve idaresinde hayli zorluklara sebep olmuştur. (Y.N.)

kendi bölgelerine ait gereken özenin ve müdafaa düzeninin tamamıyla uygulanmasından sorumlu tutulacaklardır.

c. Alaylar kendi bölgeleri içerisinde, halkın içinde bulunduğu durumun hassasiyeti nedeniyle şimdilik ikişer taburunu ileri karakol olarak ayıracaklardır.

ç. Adı geçen taburlar mümkün olduğu kadar ileriye sürülecek ve düşmanla teması muhafaza edeceklerdir.

d. İleri karakola ayrılan taburlar doğrudan doğruya alay komutanları tarafından idare ve komuta edilecektir.

e. İleri karakol taburlarının bölgede kalan taburlarla ve savunma bölgesinin cephe ihtiyatlarıyla değiştirme şekli ve zamanları Cephe Komutanlığınca belirlenecektir.

f. Düşmanın fazlasıyla yakın olması nedeniyle ileri karakollar hemen muharebe düzeni alacaklarından tutacakları avcı hattını mutlaka geceli gündüzlü tahkim ve başlangıçta diz siperi olarak kazacakları avcı metrislerini boy siperi hâline çevireceklerdir.

g. İleri karakol hattı düşmanın topçu ateşi sırasında mümkün olduğu kadar siperleri içerisinde bekleyecekler ve düşman piyadesinin taarruzu hâlinde düşmanı püskürtmeye başlayacaklardır.

ğ. İleri karakolun asıl hattı ile muharebe emrinin yerine getirilebilmesi için şimdilik ara postalar konulacaktır. Bu konuda telefonla muhaberenin sağlanması düşünülmektedir.

h. İleri karakol birlikleri düşman piyadesiyle boğuşmak zorunda olduğundan, düşman piyadesiyle muharebeye zorunlu olmaksızın kesinlikle mevziyi terk etmeyecek ve düşman topçu ateşi tesirinden korunmak için tutulan mevzilerin 7 nci madde gereğince tahkim edilip desteklenmesi gereklidir.

ı. Cephe, müdafaa noktasına göre üç kısma taksim edilecektir.

i. Adı geçen kısımlar aşağıdaki şekilde olacaktır:

j. Birinci; Meriç Nehri'nden (dâhil) 7 numaralı bataryanın 100 metre kuzeyindeki yola (hariç) kadardır. Bu kısmın dış arazisi ve ileri karakol bölgesi 8 numaralı batarya ile Altıparmak kulübesi bölünmüş hattının (hariç) ile Meriç Nehri (dâhil) arasındır. 1 nci Kırklareli Alayı tarafından tutulacaktır.

k. İkinci kısım; 13 numaralı batarya (dâhil) ile 8 numaralı bataryanın güneyinden geçen yola (dâhil) kadardır. Bu kısmın dış arazisi ve ileri karakol bölgesi 8 numaralı batarya ile Altıparmak kulübesi bölünmüş hattı (dâhil) ile Hasanağa – Ayvazbaba bölünmüş hattı arasındır. Keşan Alayı tarafından tutulacaktır.

l. Üçüncü kısım; Ayvazbaba – 19 numaralı batarya bölünmüş hattı (dâhil) ile Tunca Nehri'ne (dâhil) kadardır. Bu kısmın dış arazisi ve ileri karakol bölgesi Ayvazbaba Tabyasının 1700 metre kuzeydoğusundaki Bekleme Bayırı yazısıyla Tunca Nehri arasındadır. Bu alay için Pravadi Deresi'nin kuzeyinde ileri karakol birliklerinin ayrılmasına gerek yoktur. Yalnız büyük taş ocaklarının tamamen kuzeyinde bulunan 94 rakımlı sırtlar ayrı bir ileri karakol bölümü ile tutulmalıdır. Bu kısım Babaeski Alayı tarafından tutulacaktır.

m. Bursa Alayı, doğu cephesini birinci ve ikinci kısımlarına ait ihtiyatı oluşturmak üzere Yıldız Tabyasının tamamen batısındaki derede ve Çorlu Alayı da müdafaa cephesinin üçüncü kısmına ait ihtiyatı oluşturmak üzere Kapaklı bağlar-Turnatepe sırtlarının uygun yörelerine yerleşecektir.

n. Düşmana sezdirmemek üzere anılan tertibat mümkün olan en çabuk şekilde ve zamanda uygulanarak bu gece ikmal edilmiş bulunacaktır.”

5. Bu emir 18 Kasım akşamına kadar uygulanarak tertibatın ikmal edildiği Müstahkem Mevki Komutanlığına arz edilmiştir.

6. Doğu cephesinin müdafaasını tertip ve tanzim eden bu emir, her türlü ayrıntıyı da içermektedir. Fakat oldukça uzun yazılmıştır. Asıl müdafaanın nerede yapılacağı bilindiğinden emniyet birliklerinin yerlerini ve bölgelerinin ayrılmasını yeni emir tekniğimize göre daha basit bir tarzda ifade etmek mümkündü. Bu emrin asıl dikkate değer noktası ileri karakola her alaydan ikişer taburun görevlendirilmiş olmasıdır.

Asıl müdafaayı yapacak kuvvetlerin düşmanla yakın temas dolayısıyla her an kısmen veya tamamen muharebeye hazır olması gerektiğine göre bugünkü anlamıyla adına muharebe ileri karakolu diyeceğimiz bu kuvvetler fazla görülür.

Bu duruma göre asıl muharebe sahası ileriye alınmış ve geride dinlenen kuvvet de bu emniyete görevli birliğin yeni gelmiş ihtiyatı olmuştu.

Muharebe ileri karakollarının aldıkları görev de, böyle bir düşünceye hak verdirecek içeriktedir.

Emrin 8 nci maddesinde “İleri karakol hattı düşmanın topçu ateşi sırasında mümkün olduğu kadar siperleri içinde bekleyecek ve düşman piyadesinin taarruzu hâlinde düşmanı püskürtmeye başlayacaktır.” deniliyor. Gerçekten düşman piyadesini püskürtmek için topçu ateşi sırasında mümkün olduğu kadar değil mutlaka siperde durmaları gerekir. Bundan başka 8 nci maddenin asıl önemli noktası ileri karakollara düşman piyadesini püskürtmek görevinin verilmiş olmasıdır.

Acaba düşmanın her türlü yapacağı taarruzların bu ileri karakol hattında mı kovulması isteniliyor? Bu takdirde yukarıda işaret edildiği gibi asıl muharebe sahası ileriye alınmış oluyordu.

Eğer düşmanın ufak tefek taarruzlarının kovulması isteniyorsa buna ilişkin olarak buraya bırakılan kuvvet fazlaydı. Ayrıca görevin belirgin olarak açıklanması gerekirdi.

Şimdi bu şekilde yapılabilecek eleştiriyi Kale savunucularının o zamanki ruh hâlleri ile düşünecek olursak denilebilir ki: Müstahkem Mevki Komutanlığı Redif birliklerine güvenemiyor, ileride kuvvetli bulunmak istiyor ve nasıl olsa bu emniyet birlikleri geriye çekileceğinden hiç olmazsa biraz fazla zaman kazanmak ve asıl mevzide gerekirse yeni önlemler almak istiyordu. Böyle fazla kuvvetin ileriye sürülmesinden ikinci bir amaç da Kale doğu cephesinin kendine özgü özelliği olabilir. Doğru cephesinin ileri mevzileri yoktu. Yalnız zincirleme bir müdafaa hattına sahip bulunuyordu. Mevzinin derinliği de yoktu. Bu nedenle emniyet birliklerinin bulunduğu hat zorunlu olarak kalenin bir ileri mevzisi mahiyetinde tutulmak istenmişti.

7. Bugünlerde Bulgarların Maraş bölgesinde esaslı hazırlıklarda bulundukları ve yeni yeni bataryaları mevzie yerleştirmekte oldukları görülmüyordu. Maraş Bölge Komutanı düşmanın Maraş Köprüsü'ne kadar bölgesini ateş altına almasından korkuyor ve Doğancaı arızı çevresinden düşmanın ateş altına alınmasını istiyor ve şu şekilde Maraş bölgesinde büyüme ve yaklaşma yeteneğini göstermeye başlayan tehlikenin uzaklaştırılması çaresini arıyordu. Maraş Bölgesi Komutanının bu düşünceleri Müstahkem Mevki tarafından da haklı bulunmuştu.

Müstahkem Mevki Komutanlığı 2 ağır sahra ve 2 ağır obüs topu ile Doğancaı arızı'den ateş açılmasını yerinde buldu. 18 Kasım'da yapılan bu atış sonucunda Koyunlu çevresindeki düşmanın telaşa düştüğü, bir kısım zayıfla gerilere doğru kaçtığı görüldü. Düşman topçusunun çok şiddetle karşılık vermesine rağmen ağır topçusunun yerini henüz belli etmek istemediği düşüncesine ulaşıldı.

8. Müstahkem Mevki Komutanlığı aldığı bu müdafaa önlemlerini de yeterli görmeyerek cepheleeri yeniden kuvvetlendirmek istemiş ve 19 Kasım'da aşağıdaki emri vermiştir, aynen:

“a. Bugün var olan savunma tertibatı aşağıdaki şekilde değiştirilecektir.

b. Önceden cephelere dağıtılmış olan seri ateşli sahra bataryaları aynı şekilde yerlerinde kalacaklardır.

c. Bugün yalnız kışlada yerleşmekte olup 11 nci Tümene bağlı olan taburların sevk ve idaresi geçici olarak 10 ncu Tümene aittir.

ç. Merkez Nizamiye Taburu Doğru Cephesi ihtiyatı olmak üzere Kıyık mevkiinde bulunacak ve Doğru Cephesi Komutanlığından talimat alacaktır.

d. Kadıncık sırtlarıyla Kazantepe arasında Topçu Komutanlığınca yapılan araştırma sonucunda belli olacak uygun noktaya bir Ağır Sahra Takımı gönderilecektir. Anılan takımın muhafazası için 10 ncu Tümeden bir

Nizamiye Taburu Kadıköy çevresindeki Redif birliklerini takviye edecektir. Adı geçen tabur Batı Cephesi Komutanlığına bağlanmıştır.

e. Doğrudan doğruya Batı Cephesi Komutanlığı emrinde ihtiyat olmak üzere ayrıca yine 10 ncu Tümen'den bir taburla bir seri ateşli batarya gönderilecektir.

f. Maraş bölgesindeki 6 nizamiye taburu ve mevcut hafif ve ağır bataryalarla yetinilmiş, yalnız bölgenin ihtiyatı olmak üzere bugün Arda tabyası yakınında bulunmakta olan üç nizamiye taburundan faydalanılacaktır.

g. Nizamiye 10 ncu Tümen'in bir nizamiye taburuyla seri ateşli bir sahra bataryası güney cephesine ait Doğancai arizi'ye ileri karakolları takviye edecek ve o çevreye sevk edilecek bir ağır sahra ve bir obüs takımını muhafaza edecektir. Bu tabur, Güney Cephesi Komutanlığı tarafından idare edilecektir.

h. Doğanca Müfrezesinin himayesi altında Topçu Komutanlığınca yapılan keşif sonucunda seçilmiş olan yerlere bir ağır sahra ve bir obüs takımı bağlanacaktır.

ı. 10 ncu Tümen, Maraş ve Güney Cephesi ihtiyatı olmak üzere bir Komutan maiyetinde Karaağaç'a üç tabur yollayacak ve bu alay genel karargâhtan emir alacaktır.

i. Geri kalan dört nizamiye taburu 10 ncu Tümen'in emri altında olarak Yanıkkışla'da genel ihtiyatı oluşturacak ve genel karargâhtan emir alacaktır. Topçu Sahra Alayından geri kalan koşulu batarya da genel ihtiyat olarak kışlasında kalacak ve Genel Karargâh'tan emir bekleyecektir.

j. Maraş Bölgesi Komutanlığı koşum hayvanlarının tedariki konusunda Topçu Komutanlığı tarafından yapılacak başvuruyu kabul edecektir.

k. 12 nci Süvari Alayından iki süvari bölüğü Güney Cephesi Komutanlığına, iki süvari takımı Doğu Cephesi Komutanlığına ve birtakım süvari de Batı Cephesi Komutanlığına gönderilecektir.

l. Süvari bölükleri ve takımları 7 Kasım 1912 günü öğleden önce saat 06.00'da belirlenmiş birliklerine ulaşmış bulunacaklardır.

m. Bütün birlikler 6 Kasım 1912 günü öğleden sonra saat 20.00'de düzenlenmiş yerlere gidiş için kışlalarından hareket etmiş bulunacaklardır."

9. Müstahkem Mevki Komutanlığı bu emriyle kendi elindeki bütün ihtiyatları tamamen bölgelere paylaştırmış oldu.

10. 6 ve 7 Kasım günleri Doğu, Batı Cephesi ve Maraş bölgesinde yalnız topçu ateşleri olmuştur.

7 Kasım günü Kurban Bayramı olduğundan bir bildirge yayınlanarak Doğu Ordumuzun 4 Kasımdan beri Sırp ve Bulgarlarla başarılı muharebeler

yaptığı açıklanmıştı. Ayrıca düşman ordusunda bulaşıcı hastalık bulunduğu ve Bulgarların başarısızlıklarının, Bulgaristan'da umutsuzluk doğurduğu ve ihtilal belirtileri görüldüğü, düşman en son asker ve tüfeğini harcamış olduğundan artık bekleyeceği yardım birlikleri kalmadığı, halka ve askere ilan edilmişti.

11. Güney cephesinde Kartaltepe'de Gümülcine Alayının 1 nci Taburu, Karabayır sırtlarında Sultanyeri Alayının 3 ncü Kırcaali Taburu ve bunun solunda da 2 nci Sultanyeri Taburu bulunuyordu.

Düşman, 7 Kasım saat 14.30'da şiddetli topçu ve piyade ateşi açmış ve bu ateş bütün gece de devam etmiştir. Saat 19.00'a doğru Gümülcine Redif Taburu bölgesine Bulgarlar Türkçe "Biz sizdeniz, padişahım çok yaşa." gibi sözlerle yaklaşmışlar ve ansızın hücum ederek Kartaltepe'yi tekrar ele geçirmişlerdir. Gümülcine Taburu hiç direniş göstermemiştir.

12. 30 ncu Nizamiye Alayının 3 ncü Taburu aynı gecede Kartaltepe'nin geri alınması için görevlendirilmişse de başarılı olamamıştır. Yine bu gece Bulgarların Doğu Cephesi'nde Kumtepe-Mezartepe hattındaki ileri karakollarımıza yaptığı taarruz kovulmuştur.

13. Kartaltepe'nin zayıf kuvvetlerle geri alınamayacağını anlayan Müstahkem Mevki Komutanlığı daha büyük ölçekte bir taarruz düzenlenmesine karar vermişti.

H. 8 Kasım 1912'de Güney Cephesi'nden Yapılan Huruç Harekâtı

1. Müstahkem Mevki Komutanlığı güney cephesinden yapılacak taarruzu bizzat idare etmeye karar vermişti. Bu Huruç Kuvvetlerinin kuruluşu Ek-23'te gösterilmiştir. Taarruz üç kolla yapılacaktı.

Sağ Kanat Kolu; Albay Nuri¹³⁸ komutasında,

İki mürettep alay, Doğancai arızı Müfrezesi (29 ncu Alayın 3 ncü Taburu, bir sahra bataryası, bir ağır sahra ile bir ağır obüs takımı) Karaağaç'ta bulunan 30 ncu Alayın 3 ncü Taburu.

Bu kol Kartaltepe-Karabayır'a taarruz edecektir.

Sol Kanat Kolu; Albay Halit¹³⁹ komutasında,

Mürettep 30 ncu Alayın 1 ve 2 nci Taburları ile 29 ncu Alayın 2 nci Taburu ve 3 ncü Maksim Makineli tüfek Bölüğü.

¹³⁸ Albay Nuri (1892-P.2): Mustafa Bey'in oğludur. 12 Haziran 1889'da girdiği Harp Okulundan 1892 yılında mezun olmuştur. 1911 yılında başlayan Balkan Savaşları'na katılan Nuri Bey, Edirne Kale Muharebeleri'nde görev almıştır. Daha sonra 7 Şubat 1913'te 31 nci Tümen Komutanlığına, 16 Şubat 1913'te de Trabzon Tümeni Komutanlığına getirilmiştir. 19 Ocak 1914'te 1 nci Kolordu Komutanlığına getirilmiştir. 1 Nisan 1914'te otomobiliyle kaza geçirerek ölmüştür. Bk. KKK Emeklilik Şubesi Arşivi; Şahsî Dosyası. (Ç.N.)

¹³⁹ Halit Münir (Albay): Rasim Bey'in oğludur. 1877 yılında Harp Okulu'na girmiştir. 2 nci Sınıf Görice Redif Alayı Komutanlığından terfi ederek 27 Nisan 1911 tarihinde İşkodra Tümeni 72 nci Alay Komutanlığına atanmıştır. Balkan Savaşı sırasında 22 Haziran 1913 tarihinde Tuz'da Karadağ Ordusuna esir düşmüştür. 25 Eylül 1913 tarihinde emekli olmuştur. Bk. ATASE Arşivi; Kol. Balkan Harbi, Kls.666, Dos. 2, Fih. 1-15, MSB Arşivi; Birlik Defterleri, Defter No. 286 (Ç.N.)

Bu kol da Karabayır ile demir yolu arasından Pamukdere ve Papazkırı sırtlarına taarruz edecektir.

Her iki kola da birer ufak istihkâm müfrezesi verilmişti.

Üçüncü kol; General Hüsametdin komutasında,

Mürettep 32 nci Alayın 1 ve 2 nci Taburları, 11 nci Nişancı Taburu, 1 nci Maksim Makineli tüfek Bölüğü, üç sahra bataryası, bir ağır obüs bataryası, iki süvari bölüğü, sınır bölüğü.

Ahırköy çevresinde de müstahfız birlikler ile bir redif bölüğü ve gönüllüler vardı.

2. Taarruz emrini alan 10 ncu Tümen Komutanı durumu görmek ve birlikte hareketi sağlamak amacıyla Karaağaçtaki Gümülcine Tümeni Karargâhına gitmişse de düşman hakkında hiçbir bilgi alamamıştır. Kartaltepe’de baskına uğrayan Redif Taburu her zaman olduğu gibi dağılarak Tümen Karargâhına kadar gelmiş fakat düşman hakkında hiçbir şey öğrenememişti.

3. 8 Kasımda tan vaktiyle beraber birlikler aşağıdaki tertibatla tel örgülerinden çıkarak ilerlemeye başladılar:

a. Mürettep 32 nci Alay (Nişancı Taburu hariç) iki sahra bataryasıyla batı sınırı-doğu sınırı ortasında Sekizağaçlar¹⁴⁰ istikametinden Pamukdere’ye, Mürettep 30 ncu Alay da demiryolundan gizli olarak ayrıca Pamukdere’ye ilerliyorlardı.

11 nci Nişancı Taburu bir sahra bataryasıyla birlikte tel örgülerin hemen dışında Tümen ihtiyatını oluşturmaktaydı. Daha sonra Balathöyüğü istikametinde yürüyecekti.

Ağır Obüs Bataryası yanında sınır bölüğü olduğu hâlde Balathöyüğü’ne ilerletildi.

Süvari bölüklerine Ahırköyü’ne giderek keşif yapması ve oradaki müstahfız ve diğer birliklerin harekâtına yardım etmesi emri verilmişti. Sıhhiye Bölüğü Sinekli’de kalıyordu. Tümen Karargâhı da Balathöyüğü’ne gidiyordu.

Sisin yoğunluğundan yararlanarak Pamukdere sırtları hızla ele geçirildi. 30 ncu Alay da Papazkırı sırtlarını ele geçirdi. Düşman öğle vakti daha güneydeki sırtlara çekilmiş bulunuyordu.

b. Gümülcine Redif Tümeni de 30 ncu Alayın 3 ncü Taburu ile Kartaltepe’ye Mürettep 2 nci Alay ile de Karabayır’a taarruz edecekti. Topçusu batı sınırında mevziye girmişti. Tümen Karargâhı da batı sınırındaydı.

5 nci Gümülcine Taburu bir türlü ilerlemeyi başaramamıştır. Bu sırada iki tabur kadar düşman piyadesiyle bir makineli tüfek bölüğünün Ahırköyü’ne

¹⁴⁰ 1/25.000 ölçekli haritada dört ağaç şekli vardır. (Y.N.)

taarruz ettiği görölüyordu. Durumun bu şekilde gelişmesi üzerine düşmanla her tarafta sıkı temasta bulunan 10 ncu Tümenin daha çok ilerlemesi doğru görölmeyerek bulundukları hattı tahkim etmeleri emri verildi. 10 ncu Tümenin karşıındaki düşman bir tugaydan fazla tahmin ediliyordu.

c. Bu sırada yağmur da başlamıştı. 10 ncu Tümen Karargâhına gelen Müstahkem Mevki Komutanlığı 28 nci Alayın 2 nci Taburunun 10 ncu Tümene ve 3 ncü Taburunun da Gümölcine Tümenine gönderilmesi için Batı Cephesi Komutanlığına emir verdiğini söyledi. Bundan sonra Müstahkem Mevki Komutanı Gümölcine Redif Tümenine de uğradıktan sonra ertesi günö yine geleceklerini söyleyerek karargâhına geri döndü.

Bu şekilde iki çocuğunun da gönlünü almış, ikisine de eşit derecede birer tabur vererek seslerini kesmiş oldu.

4. Bu taarruzun amacı Kartaltepe'nin alınması olduğuna göre Gümölcine Redif Tümeni gibi muharebe kabiliyeti az olan bir birliği bu işe görevlendirmektense 10 ncu Tümenin doğruca Kartaltepe'ye yöneltilmesi elbette daha uygun olurdu. Kartaltepe ele geçseydi Emirler Deresi'ne kadar bu derenin kuzeyindeki bütün sahaya hâkimiyet sağlanırdı.

5. 8-9 Kasım gecesinin bulunulan durumda geçirileceği ve düşmanın her türlü girişimine direnilmesi birliklere emredildi. Süvari de tan vaktiyle beraber gelmiş bulunmak şartıyla Demirtaş'a gönderildi.

6. Güneşin batışından sonra cephede şiddetli topçu ve piyade ateşi başladı. Biraz sonra düşmanın hücum ettiği ve 30 ncu Alayın Pamukdere güneyindeki avcı hendeklerine çekildiği haber alındığından bu Alay iki bölökle takviye edildi. Yarım saat sonra da ateş yavaşladı. Düşmanın süngü hücumuna cesaret edemediği, fazla zayıata uğradığı anlaşıldı.

7. Bulgarların güney cephesinde bugünkü taarruza karşılık veren kuvvetleri 30, 12 ve 51 nci Piyade Alayları, 52 nci Alayın bir taburu birinci hatta, 52 nci Alayın diğer taburları ile Tümen Karargâhı Yeniköy'de olmak üzere iki tugaylı 8 nci Tümeni.

Bulgarlar bir Türk telefon konuşmasını yakalamış ve bundan 2 Kasımda taarruzun devam ettirileceğini öğrendiklerinden 2 nci Ordu bunu karşılamak üzere aşğıdaki emri vermiştir:

“a. Dün düşman güney bölgesindeki 8 nci Tümen birliklerine üstün kuvvetlerle üç koldan ve bütün bölge hattına bir taarruz yapmışsa da bu taarruz kovulmuştur.

b. Bugün (9 Kasım) için emrediyorum:

(ı). Güney bölgesinde muharebe başlar başlamaz, batı ve kuzeybatı bölgesinde 8 nci Tümene yardım edilecektir. Bunun için:

(ii) Batı bölgesinden Papaztepe ve Karaağaç'a doğru güneydoğu istikametine ateş açılacaktır. Düşmanın güney bölgesine karşı kuvvetli bulunmak için Papaztepe'nin ele geçirilmesi için girişim yapılmalıdır.

(iii) Kuzeybatı bölgesine ve Papaztepe'ye ateş açılmak suretiyle güney bölgesine yardım edilecektir;

(iv) Muharebe başlayınca doğu bölgesindeki kuşatma topları seyrek ve aralıklarla ateşle Edirne şehrini bombardıman edecek ve düşman kollarının hareketi muhtemel olan Bosnaköy¹⁴¹ istikametine ateş edecektir.

c. Ordu Karargâhı Mustafapaşa'dadır.”

8. Gerçekten 9 Kasım'da tan vaktiyle beraber 30 ve 32 nci Alaylar yeniden taarruza başladılar. Sağ Kanat Kolu da Kartaltepe'ye doğru harekete geçtiyse de ilerlemeyi başaramadığı gibi bir aralık geriye atıldığı da görüldü. Düşman ise 32 nci Alayı yan ateşine almakta ve Ahırköy yönünden ise zorlamasını arttırmaktaydı. Düşman Arda'nın sol sahilinden topçu ateşiyle 8 nci Bulgar Tümenine yardım etmekteydi.

Yağmursa iki günden beri devam ediyordu. Öğleden sonra bölgeye gelen Müstahkem Mevki Komutanına düşmanın iki tugaydan az olmadığı arz edildi. Bir saat kadar bölgede kalan Müstahkem Mevki Komutanı şu emri verdi:

“Kartaltepe ele geçirilsin veya geçirilmesin Sağ Kanat Kolu batı sınırında iki Nizamiye Taburu ile bir batarya ve Sol Kanat Kolu Pamukdere güneyindeki sırtlarda iki Nizamiye Taburu ve Sekizağaç yönünde bir batarya bırakarak geri kalan birlikleriyle karanlık bastıktan sonra yerlerine geri döneceklerdir. Bunun için her iki kola birer Nizamiye Taburu gelecektir.”

9. Bu emrin ne gibi bir hisse bağlı olarak verildiği anlaşılamaz, bu kadar kan döktükten sonra Kartaltepe ele geçirilmiş olsaydı, bu tepenin kaderi yine iki tabura terk edilerek niçin Kaleye dönülecekti. İki günlük boğuşma; Kartaltepe'nin güney cephesi ve dolayısıyla bütün cepheler için büyük bir değeri olduğunun değerlendirilmesinden ileri gelmemiş miydi?

Öyle sanılır ki Müstahkem Mevki Komutanı durumdan karamsarlığa kapılmış, artık Kartaltepe'nin ele geçirilmesinden umudunu kesmişti. Bu sebeple “Kartaltepe ele geçirilsin veya geçirilmesin” sözünü söylemekten çekinmemiştir.¹⁴²

10. Akşama doğru gelen 33 ncü Alayın 3 ncü Taburundan bir bölük Sekizağaçlar çevresindeki bataryaya koruma olarak görevlendirilmiş, geri kalan bölümü 28 nci Alayın 2 nci Taburunun bir kısmıyla Pamukdere güneyindeki tahkimata gönderilmiştir.

¹⁴¹ Edirne ilinin Merkez ilçesinin Merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

¹⁴² 10 ncu Tümen birliklerine bu emri aynen vermiş ve Tümenin 4 numaralı Harp Ceridesi'nin 49 ncu sayfasına emrin Müstahkem Mevki Komutanlığı tarafından verildiği yazılmıştır. Bu tarzdaki açıklamalar da komuta heyetleri arasında sorumluluğun birbirlerine nasıl atılmak istenildiğine güzel bir kanıttır. (Y.N.)

11 . Düşman 8 Kasımdan beri Edirne'yi bombardımana başlamıştı.¹⁴³

I. Bulgarların Doğu Cephesi'nden Edirne Şehrini Bombardımana Başladıkları ve Güney Cephesi'nde Kartaltepe'nin Kaybedilmesi Üzerine Müstahkem Mevki Komutanlığının Karşı Karşıya Kaldığı Teklifler ve Alınan Önlemler

1. Edirne'yi bombardıman eden topların susturulması için Doğu Cephesi Komutanı 10 Kasımda Müstahkem Mevki Komutanlığına şu talepte bulundu:

“Düşmanın topçusu ve topçu mevzisi hakkında rapor ile bilgi arz edilecektir. Ancak bugün üç saat kadar aralıklı olarak yapılan ateşin ardından bombardımanının öncekinden daha fazla devam etmesi düşman mevzisinin çoğaldığına işaret ediyordu. Günden güne piyadesinin sayısı hissedilecek şekilde artmakla birlikte bu şekilde zorlamaya başlaması ihtimal dâhilindeydi. Kalemiz mühimmat, teçhizat ve silahlı kuvvetleri itibarıyla daha çok zaman direnmeye yeteneklidir. Hele redif askerini biraz olsun silah eğitimi verilip donatılarak düşmanı taarruzla yöreden uzaklaştırması zorunludur. Çünkü şehrin bombardımanının ve Allah korusun emir veren dairenin ve depolarda yangın çıkması ile oluşacak güçlüğün ve müdafaa kuvvetlerinin ümit ve şevkini kıracağı da kabul edilmelidir. Bundan dolayı oldukça büyük bir kuvvetle huruç harekâtı uygulanması için alınacak olan önlemlerin çok gizli tutulması ve mümkün olduğu kadar hızlandırılarak

¹⁴³ Bulgarların şehri bombardıman eden toplarının ilk mermisi 21 Kasım günü saat 15.45'te Kıyık Mahallesi çevresinde askeri toplantı yeri yanına düşmüştür. Bundan sonra ateşkes gününe kadar bombardımanın ardı arkası kesilmemiştir.

Komutanlığın tam şehir merkezinde işgal ettiği Kırmızı Kışla bombardımandan etkilenmiş ve hatta Edirne Askeri Lisesi'nden bir öğrenci Komutanlık binasına rastlayan bir mermi ile parça parça olarak şehit düşmüştür. Bu nedenle barınmaz ve içinde sakin bir şekilde çalışılmaz bir duruma gelen Komutanlık dairesinin terkine karar verildi.

Karargâhın bir kısmı daha 24-25 Kasım gecesi Kale içi denilen ve en çok yabancılar ve zengin gayri Müslimlerin yerleşmiş olduğu mahalleye taşındı ve Karargâhın geri kalan kısımları 25 Kasım'da toptan kale içine taşındı.

Fakat 25-26 Kasım gecesi bombardımanın hedefi, Karargâh olarak görülen binalardan oluşmuştu.

Düşmanın; Kale içinde olup bitenden bu derece sağlıklı ve süratle haberdar oluşu, elbette Kale'de bulunan yabancılarla, gayri Müslimlere ve özellikle tamamen Kale'den çıkarılmamış olan Bulgarlara borçludur. Asıl hayrete değer olan taraf; henüz o zaman kestirme ve dinleme aletleri yokken ve karadan ve havadan herhangi bir aydınlatma aracı kullanılmadığı sırada Bulgarların ateşlerini gecenin karanlığında tamamen hedefe isabet ettirecek derecede düzenleyişidir. Bu da ancak Bulgarların daha barıştan itibaren Edirne içinde, müdafaa yöresi dışındakilerle her an sağlıklı konuşmayı sağlayacak muhabere araçlarını sağlamış olmasıyla açıklanabilir. Müstahkem Mevki Komutanlığı bu bağlantının ne şekilde yapıldığını hiçbir zaman ortaya çıkaramamıştır.

İşte yukarıda verilen açıklamadan anlaşılacağı üzere Kale içinde ateş altında kalan Müstahkem Mevki Komutanlığı Karargâhı'nı Batı Cephesi'ndeki Yanıkışla'ya taşımış ve düşman da ateşi hemen Kale içinden başka yerlere yöneltmiştir.

Bu olay Kale seferberliklerinde ve Kale muharebelerinde casuslara ve zararlı oluşumlara karşı ne kadar sıkı bir önlem alınması gerekeceğine ilişkin gayet acı ve fakat anlaşılır bir örnektir.

(Y.N.)

önlemleri alacak şahıslar için zamanından daha önce emir ve bilgi verilmesi - Kurmay Başkanlığının ifadesiyle- önemle arz edilmektedir.

Doğu Cephesi Komutanı
Yarbay Ali Şefik¹⁴⁴

2. Yarbay Ali Şefik, Doğu Cephesi'ndeki tehlikeyi sezmiş ve bunun uzaklaştırılması için alınabilecek önlemleri arz etmişti. Fakat Müstahkem Mevki güney cephesinde ilk düştüğü hata sonucunda kuvvetlerini boşa harcamış ve yıpratmıştı. Bu sebeple doğu cephesindeki tehlikeyi Müstahkem Mevki Komutanlığı da değerlendirmiş olmasına rağmen Yarbay Ali Şefik'in teklif yaptığı gün, Müstahkem Mevki Komutanlığı da Doğu Cephesi Komutanlığına telefonla şu emri vermişti:

"a. Doğu cephesinde düşmanın bombardıman bataryalarının mevzi alması muhtemel olan mevkiileri dövmek üzere bu gece çeşitli mevkilerden toplanacak 10 adet ağır obüs topu daha cephenize gönderilecektir.

b. Gerek ek olarak gönderilen ve gerekse müdafaa yöresinde bulunup da mevzileri ve mevzileri dolayısıyla ateşe katılacak bataryalar tarafından sabah erkenden Cephe Komutanlığından verilecek herhangi bir işaret ile bütün bataryalar hep birlikte ateş açacaklardır.

c. Bataryaların her birine ayrı ayrı birer bölge ayrılacak ve bu bölgenin genişliği 400 metre, derinliği 1000 metreyi geçmeyecektir.

ç. Her batarya top başına en çok 20 mermi ayırarak hazırlayacaktır.

d. Bataryaların ateşlerinden yok edici etki sağlayabilmek için her batarya mutlaka, hatta ileri karakol hattının ilerilerine kadar gözcüler çıkarak ve gözcüler ile bataryalar arasında flama, ara postası gibi uygun ve var olan araçlarla muhabere sağlanacaktır.

e. Bataryalar ateşlerinde yok edici bir etki görmeyince yahut gerekli etkiyi sağlayınca kendilerine verilen yetkiyi suiistimal etmeyerek mermileri ekonomik kullanacaklardır.

¹⁴⁴ Kurmay Yarbay Hafız Ali Şefik: (1895 P.b-2): 1895'te Elazığ'da doğmuştur. 16 Mayıs 1892'de Harp Okuluna girmiş ve burayı bitirdikten sonra 1895 yılında Harp Akademisine girmiştir. 24 Ocak 1898 tarihinde kurmay yüzbaşı olarak mezun olmuştur. 24 Ocak 1898'de kurmay yüzbaşı, 2 Nisan 1900'de kurmay kıdemli yüzbaşı, 17 Mayıs 1904'te kurmay binbaşı, 14 Mayıs 1911'de kurmay yarbay olmuştur.

Kurmay Yarbay Hafız Ali Şefik'in askeri görevleri ile ilgili şahsi dosyasında fazla bilgi bulunamamış ancak Balkan Savaşı sırasında Babaeski Redif Tümeni Babaeski Redif Alayı komutanlığı yaptığı hakkında bir bilgi bulunmuştur. 15 Ocak 1914'te emekli olmuştur. Birinci Dünya Harbi'nde 29 Aralık 1914'te Bağımsız Menzil Komutanlığı göreviyle Pozantı'ya tayin edilmiştir. Daha sonra âdi suçtan İstanbul'da Divan-ı Harbe sevk edilmiştir. 6 Haziran 1920'de tekrar emekli edilmiştir. 1 Kasım 1921 tarihinde vefat etmiştir.

(Bk. ATASE Arşivi, Kol. Balkan Harbi, Kls. 666, Dos. 2, Fih. 1-1,1-2./ Emekli Sandığı Arşivi. Tasnif No: 767, 918./ MSB Arşivi, Birlik Defterleri, Defter No: 277./ KKK.İği. Emeklilik Şubesi Arşivi, Şahsi Dosyası.) (Ç.N.)

f. Özellikle gönderilecek gözcü subaylar atış etkisi hakkında haritaya göre gereken bilgiyi zamanında gerilere vermelidirler.

g. Bataryaların ateşlerinde suiistimal etmeyerek mutlaka gözcülerden gelecek bilgi üzerine ateşlerini idare etmeleri emniyet altına alınmalıdır.

ğ. Atışa katılan bataryalar özellikle Cephe Komutanlığınca idare edilecek ve yok edici etkiyi sağlamak için her türlü önlemler alınacaktır.

h. Cephane konusu Kale Topçu Komutanlığınca sağlanacaktır.

ı. Oluşan etkiden zaman zaman Karargâha bilgi verilecektir.

Müstahkem Mevki Komutanı
Şükrü¹⁴⁵

3. Bu emir üzerine Doğu Cephesi Komutanı bataryaların mevzilerini hazırlamış ve ateş taksimatını yaparak ateşin idaresi hakkında gereken emirleri vermiş ve 11 Kasım'da bu emir dâhilinde bataryalar aralıklarla 392 mermi atmışlardır.

Gözcüler etki hakkında kesin bilgi verememişlerdir. Yalnız düşman siperlerinde piyadelerin kaçtığı görülmüştür. Fakat yapılan atıştan amaç düşman piyadesini zorlamak değil, kuşatma bataryalarının şehre ateş edemeyecek duruma getirilmesi, bunun için de bu batarya mevzilerinin geriye alınmasına düşmanı zorlamaktır. Bu amaç elde edilemedi. Yalnız topçu ile yapılan atışın etkisizliği gerçekten görüldü ve Doğu Cephesi Komutanı piyade ile bir hareket yapılması gerekliliğini tekrar Müstahkem Mevki Komutanlığına arz etti.

4. Doğu Cephesi'nden Edirne'nin bombardıman edildiği bir sırada Maraş bölgesinde de düşman bu bölgedeki kuvvetlere karşı her gün topçu ve piyade ile ateş etmekte ve bazen piyadesinin ilerleme hareketleri de görülmekteydi. Maraş Bölgesi sürekli hazır hâlde bulunuyor, ihtiyatlarına her türlü hareketleri karşılayacak şekilde düzenliyor, sürekli olarak hareket ettiriyordu. Sürekli hâle gelen hareketler ve muharebeler dolayısıyla bu bölgedeki kuvvetler diğer bölgelerdeki birliklere göre daha çok yoruluyor ve daha fazla zayıflıyor.

¹⁴⁵ Mehmet Şükrü Paşa, 1857'de Erzurum'da doğdu. Erzurumlu Ayabakan ailesinden Kolağası (Yüzbaşı) Mustafa Bey'in oğludur. Erzincan Askerî İdadisinde, İstanbul Sıtlüce Topçu Okulu'nda okudu. 1879 senesinde Topçu Teğmeni olarak Harbiye'den mezun oldu. Eğitim amacıyla Almanya'ya gönderildi. İstanbul'a dönünce Mühendis Mektebinde lisan ve topçuluk dersleri verdi. 1893'te 36 yaşında iken tuğgeneral rütbesi verildi. 1912 yılında Balkan harbi çıkınca, Edirne Kalesi Komutanlığı'na atandı. Atama ile ilgili yazılı emirde, muhtemel kuşatmada 40 gün savunma yapması bildirilmiş olmasına rağmen Edirne'yi 5 ay 5 gün kahramanca savundu. Yardım gelmemesi üzerine askerleriyle birlikte Bulgarlara esir düştü. Osmanlı Devleti ile Bulgarlar arasında imzalanan barış anlaşmasının ardından Şükrü Paşa, sağ kalan askerleriyle birlikte İstanbul'a döndü. Şükrü Paşa hasta ve sakattı. Bursa'daki tedavisi sırasında 1916 yılında hayata veda etti. Bk. <http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=3015> (Ç.N.)

5. Güney cephesinde Doğancai arizi'yi de almış olduğundan Maraş Bölgesi kuzeyden ve güneyden de ateş altına alınacak bir duruma gelmiş ve bu mevzilerde barınmak çok zor hâle gelmişti. Bölge Komutanı sözlü olarak açıklamada bulunmak üzere Kurmay Başkanını Müstahkem Mevki Komutanına gönderdi. Arz edilen düşünce şundan oluşuyordu:

“Güney cephesinde savunma; asıl yöreye taşınırsa bu asıl yöre gerçekte ovada mahkûm durumdadır. Tel örgüsü ile kuşatılmış adı avcı siperlerinden oluşup düşmanın ciddi bir girişimine karşı direnmeye uygun değildir. Maraş Bölgesi de her taraftan kuşatılmakla beraber tek ulaşım noktası olan Köprü de yalnız düşman topçusunun değil piyadesinin de ateşi altında kalacağından Güney cephesi, Maraş Bölgesi için büsbütün tehlikeli bir vaziyet almıştır. Maraş Bölgesi boşaltılsa Batı Cephesi karşısındaki düşman büyük bir serbestlik kazanarak Batı Cephesi'ni çok zor durumda bırakacaktır. Güney cephesi de Maraş'ta ateş altında kalarak düşmanın ciddi bir girişimine karşı direnemeyecek ve bundan dolayı kalenin düşmesini çabuklaştıracaktır. Bundan dolayı bu sırada yalnız Maraş'ın değil bütün kalenin esenliği güney cephesinin kaderine bağlı olduğundan dolayı Maraş'tan çok güney cephesini düşünmek zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.”

6. Maraş Bölgesi Kurmay Başkanının örneği yukarıda verilen açıklaması üzerine Müstahkem Mevki Komutanlığı, önceden Maraş bölgesindeki bazı birliklerin değiştirilmesi için o bölgeye hareketini emrettiği taburların Maraş'a sevkinden sakınmış ve üç taburla Doğancai arizi istikametinde bir huruç harekâtı yapmaya karar vermiştir. Bu amaçla gece yapılacak harekât hakkında gereken emirler verildi.

Fakat Maraş Bölgesi Komutanlığına verdiği emirle de birliklerin fazla cephaneleri ile bütün ağırlıklarının ve dört adet 12 cm'lik obüs, iki adet 10,5 cm.lik ağır sahra topunun hemen bu geceden Maraş'a aynı cepheden alınıp daha geriye taşınmasını emretmişti. 10,5 cm'lik ağır sahra toplarının da güney cephesinde bulunan ağır sahra toplarına katılmasını emretmişti.

Müstahkem Mevki bu şekilde gittikçe zorunlu olarak Maraş bölgesini âdeta boşaltma yoluna girmiş bulunuyordu.

7. 11-12 Kasım gecesi Maraş bölgesi ve 11 nci Tümen Komutanı Redif Tümenlerinin hiçbir işe yaramadığını bundan dolayı Gümölcine Redif Tümeninin kaldırılarak muharebe ve hastalık dolayısıyla mevcutları çok azalmış olan Nizamiye birliklerinin bunlarla ikmalini teklif etmiştir.

Oysaki bu ana kadar yapılan denemeler rediflerin sıkı bir emir ve komuta altında iyi bir iş görebileceklerini ortaya çıkarmıştır. Redif askeri, Nizamiye birliklerine verildiği takdirde Nizamiye Taburlarının mevcutları artacak ve redif askerleri nizamiye askerlerinin yanlarında ve kuvvetli bir subay heyeti içinde daha yararlı olacaklardır.

Gümölcine Redif Tümeninin kaldırılmasıyla bir zarar görülmeyecek, şimdiye kadar zayıf beş altı tabur tarafından müdafaa edilen herhangi bir bölge daha kuvvetli ve düzeni daha sıkı üç dört tabur tarafından tutulabilecektir.

Müstahkem Mevki Komutanlığı ise teşkilatla uğraşmaktan çok güney cephesinden yapılmasını emrettiği huruç harekâtına gözünü dikmiş bulunuyordu.

8. Huruç harekâtı için görevlendirilmiş kuvvetler Albay Halit komutasında, 32 nci Mürettep Alay, 1 sahra bataryası, bir miktar süvariden oluşuyordu.

9. Kalenin bu zamana kadar yaptığı huruç harekâtlarında birliklerin toplanması gündüz düşmanın gözü önünde yapıldığından başarısızlığa uğradığı düşüncesiyle bu defa Müstahkem Mevki harekât ve düzenlemenin gece yapılmasını ve tan vaktiyle beraber düşmana taarruz edilmesini emretmiş bulunuyordu. Bu emre rağmen Çörek köy yönündeki taburu değiştirmeye gönderilen taburun oradaki taburlar ile birlikte baskın tarzında düşmanın kovulmasına girişmesinin başarıya ulaşacağı düşünülmüş ve bu fikir Güney Cephesi Komutanlığınca da uygun görülmüş olduğundan Çörek köy'ünden bir gece baskını yapılmış ve Doğancaı arizi geri alınmıştır. Bu durum karşısında Müstahkem Mevki Komutanlığı da ayrıca bir huruç harekâtına gerek görmemiştir.¹⁴⁶

10. Müstahkem Mevki Komutanlığı; güney cephesinin bir türlü ileri sürülememesi üzerine Maraş bölgesinin yan ve gerilerinin güneyden ateş altına alınabileceğini ve buradaki birliklerin büyük zayıta uğramakla beraber geriye alınamayacağını hesaba katarak bu bölgeyi gittikçe boşaltmaya ve yalnız zayıf birliklerle ve sahte tesisatla düşmanı aldatmaya karar vermiş gibi görünüyor. Aşağıya aynen alınan 819 numaralı emir Müstahkem Mevki Komutanlığının düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

“a. 11 Kasım 1912 tarihli ve 816 numaralı emirde taşınması bildirilen menfez, mühimmat ve eşyadan başka Maraş'ta bulunan müdafaa kuvvetlerinin geri çekilmeleri ve bugünkü Güney Huruç Harekâtı ile düşmanın Maraş savunma hattının sol kanadına yapacağı etkiye bağlı kalacaktır.

b . Bölge Komutanının da bildiği üzere Maraş üzerine bir girişim ve ciddi bir etki görülmeksizin ihtimaller üzerine yapılacak düzenleme daha sonradan kabul edilmeyecektir.

c. Bundan dolayı şimdilik yakın olan durumları beklemeksizin Maraş'taki kuvvet (dün akşam taşınanlar ayrı tutulmak üzere) yerlerinde bırakılacak ve bu akşama kadar güney cephesi Huruç Kolunun durumuna göre mümkün olduğu kadar müdafaa kuvvetleri yerlerinde kalacaklardır.

ç. Düşman Maraş'a ciddi bir girişimde bulunduğu takdirde eşyası az kalmış olan birliklerin gayet inatçı bir şekilde müdahalesi şekliyle geriye çekilmek konusu kararlaştırılsa bile Maraş'ta mutlaka bir tabur nizamiye

¹⁴⁶ Doğancaı arizi'nin Bulgarlar eline geçmiş olduğunu kabul etmek doğru değildir. Savunucuların esaslı bir keşif yapamamaları Türklere, iki taraf arasında kalan Doğancaı arizi'nin Bulgarlar eline düşmüş olduğu düşüncesini vermiştir. Gerçekte Bulgarlar ateşkese kadar ileri hatlarının Doğancaı arizi'nin 1 km ilerisinde bulunduğunu ve bu hattın çok az değiştirildiğini yazmaktadırlar. (Y.N.)

kuvvetiyle bir mitralyöz bölüğü yerinde bırakılacaktır. Bu kuvvetle geçici bir tarzda kurulmuş olan gözcü noktası ayrı tutularak ilerilerine zayıf postalar çıkarılarak ve sahte avcı hedefleri kurularak şu şekilde düşmanı biraz daha oyalamaya gayret edilecektir.

d. Maraş'ta yerleştirilecek taburun topçu ateşi Hıdırlık, Abdurrahmanağa¹⁴⁷ tabyalarına ve Arda tarafına yerleşecek bataryalarla sağlanacaktır.

e. Maraş'ın kesinlikle elde tutulmaya çalışılması gereklidir. Burada bırakılacak bir taburluk kuvvet bir muharebeye zorunlu olup da Kale'ye gereken zamanı kazandırmaya çalışırsa, tarihî ödüller kazanacaktır. Maraş'ın boşaltılma sebebinin mevzinin ancak bir taburluk bir cepheye sahip olmasından ileri gelmektedir. Burada topçu yerleşmesine olanak görülmediği uygun bir dille gereken yerlere açıklanarak anlaşılmazlığa meydan verilmemelidir. Bu konuda bozgunculuk çıkaranlar hakkında komutanları tarafından en ağır ceza uygulanacaktır.

f. Maraş elde bulunduruldukça şimdilik Arda'da hiçbir düzenleme yapmaya gerek yoktur.

g. Yalnız Güney müdafaa cephesinin ateş altına alınmasını engellemek için, Arda tren köprüsünün kuzeyinde iki ve güneyinde iki seri ateşli sahra toplarına özgü dörder toplu yedek mevzi mümkün olduğu şekilde kazılacaktır. Topların arasındaki mesafe en yüksek derecede olacaktır.

ğ. Maraş'ta yerleşecek tabur ve mitralyöz bölüğü zaman zaman değiştirilecek ve bu kuvvete ait cephane ve yemek her gün uygun zamanda ve uygun araçla sağlanacaktır.

h. Maraş'taki kuvvetin yalnız bir tabura indirilmesi hâlinde gerek Maraş'ta bırakılan adı geçen kuvvetin ve gerekse güney cephesi Genel kuvvetlerinin emir ve komutası sizin sorumluluğunuza verilecektir.

ı. Durum, bu merkezi bulduğu takdirde 1903 numaralı yazınızda bildirildiği üzere Gümölcine Tümeni komuta heyetinin görev biçimi gereken taburların kaldırılmasıyla birbirine karıştırılması, subaylarının değiştirilme şekli ve görevlerinin görüş ve yetkisi Komutanlığınıza terki konusu daha sonra özel emirle bildirilecektir.

Müstahkem Mevki Komutanı
Mehmet Şükrü

11. Maraş bölgesinin tehlikeli olduğu konusunda bütün birlikler hemfikirdi. Diğer bölgelerde daha büyük kuvvetlerle çıkışlar yapıldığı hâlde Maraş bölgesinde yapılanlar kadar şiddetli ve kanlı muharebeler olmamıştı. Maraş bölgesi savaştan önce Edirne'nin müdafaa yöresi içine girmiyordu. Meriç Nehri'nin kuzeyden ve Arda Nehri'nin güneyinden yapılacak ateşler dolayısıyla bu bölgeye düşmanın da sokulamayacağı düşünülmüştü. Daha sonra fikirler bu bölgenin de düşman tarafından işgal edildiği takdirde batı ve özellikle güney cephesi için çok tehlikeli olacağı noktasında toplandı.

¹⁴⁷ Edirne il merkezinin kuzeybatısında, Kadıncık'ın güneydoğusunda yer almaktadır. (Ç.N.)

Gerçekten güney cephesi müdafaa hatları ovada ve Maraş bölgesinin tamamen yan ateşlerinin etkisi altında kalmaktaydı. Güney cephesinde ise Kartaltepe'nin önemi küçümsemiş, müdafaa yöresi içerisine alınmamıştı. Savaşın başlamasından uzun zaman sonra Kartaltepe'nin elde bulundurulmasının gereği değerlendirilmiş fakat tutulması için gereken enerji ve dikkat gösterilememişti.

Kartaltepe'nin elden çıkmasıyla Maraş Bölgesi de Maraş Köprüsü'ne kadar düşmanın ateşi altında bulunuyor, barınılmaz bir duruma geliyordu.

Müstahkem Mevki Komutanlığı 11 Kasım'da verdiği yukarıda örneği yazılı emirle Kartaltepe'nin alınacağına pek de güvenmediğini, Maraş bölgesindeki büyük zayıflık ve birlikler arasındaki dedikodulardan da etkilendiğini göstermektedir.

Hakikaten kalenin güvenebileceği en iyi kuvvetler Maraş bölgesine bağlanmış ve sürekli zayıflığa uğramış bulunmaktaydı. Yalnız gerçekte müdafaa yöresi içinde bulunmayan Maraş bölgesinin boşaltılması isteniyorsa bunun açık ve belirgin olarak emredilmesi gerekirdi. Müstahkem Mevki Komutanlığının emri ise tamamen kararsız ve sorumluluktan kaçmak istercesine yazılmış hissinin vermektedir. Bu emirdeki:

“Müdafaa kuvvetlerinin mümkün olduğu kadar yerlerinde kalması, eşyası az kalmış olan birliklerin gayet inatçı bir şekilde müdafaa ederek geriye çekilmesi, en sonunda Maraş'ta bir tabur, bir makineli tüfek bölüğü bırakarak zayıf postalar ve sahte siperler ile düşmanın biraz daha oyalanması” gibi yorumlarla neyin amaçlandığının anlaşılmadığı. Maraş bölgesinde müdafaada mı bulunulacağı, yoksa zayıf kuvvetler bırakarak düşmanın üstün kuvvetler ile taarruzu hâlinde bunların da çekilmesi mi? Yani Maraş bölgesinin bir ileri mevzi niteliğinde mi tutulması istenildiği açık değildir.

Emrin altıncı maddesi ise pek esnek ve ağıdalı anlamları taşımaktadır: “Maraş'ın kesinlikle elde bulundurulmasını, burada bırakılacak bir taburun Kale'ye gereken zamanı kazandırmasını çekildiği takdirde bu çekilmenin Bölgeye topçusuz bir taburdan fazla kuvvetin konulmasına imkân görülmediğinden ileri geldiğinin gerekenlere anlatılmasını” emreden bu madde, emrin verildiği tarihte Müstahkem Mevki komuta heyetindeki ruhi sarsıntı için açık bir işarettir.

Bir bölgeyi kesinlikle elde bulundurmakla zaman kazanmak arasında büyük farklar vardır. Sevk ve muharebe talimnamemiz bunlardan birincisini müdafaa, ikincisini de oyalama müdafaası olarak nitelendirir.

Bölgeye topçu veya bir taburdan fazla kuvvet konulup konulamayacağı konusu doğrudan doğruya Komutanlığa ait bir meseledir. Komutanlık ast birliklere gerekli sebepleri söylemek zorunda değildir. Ne tarafından bakılırsa irade zayıflığının görüldüğü bu emrin şimdi bu şekilde eleştirilmesi mümkünse de Müstahkem Mevki Komutanlığının o zamanki zor

şartlar içinde, hiçbir taraftan yardım imkânı kalmadığı ve ast kademelerin zorlamaları ve şikâyetleri altında bulunduğu bir sırada bazı kararsızlıklara düştüğünü kabul etmek ve eleştiride daha ileri varmamak gerekir.

12. 12 ve 13 Kasım günlerinde de Edirne şehri bombardıman edilmiştir.

13. Yalnız topçu ile yapılan karşılığın Edirne'nin bombardımanına engel olamadığını gören Doğu Cephesi Komutanı, 13-14 Kasımda Müstahkem Mevki Komutanlığına ikinci bir teklif yaparak bunda 21 Ekimden beri devam eden bombardımanın doğuracağı manevi zararın sonuçlarından bahsetmiştir. Ayrıca düşman topçusunu süngü kuvvetiyle mevzisinden atmak için bir seri ateşli batarya ile 3-4 nizamiye taburunun ertesi gün öğleye kadar Doğu Cephesi'ne yetiştirilmesine izin verilmesini istemişti.

Müstahkem Mevki Komutanlığı bu teklife “Güney cephesi ve Maraş Bölgesi önemli işlerinin düzenlendikten sonra isteğiniz daha kesin araçlarla uygulanacaktır.” anlamında bir cevap vermiştir.

14. Güney cephesinde Kartaltepe'nin ele geçirilmesi ile durumun düzeltilmesi mümkün olamadığından birbiri ile ilişkisi çok fazla artmış olan Maraş Bölgesi ile Güney Bölgesinin bir komuta altında birleştirilmesi gerektiğini gören Müstahkem Mevki Komutanlığı, 14-15 Kasımda verdiği bir emirle General İbrahim'i her iki cephenin komutanlığına atamıştır.

Bu emre göre cephelere ayrılacak kuvvetlerin miktarı General İbrahim'e bırakılmış fakat Maraş'ın elde bulundurulması gereğine tekrar işaret edilmişti.

General İbrahim'e Gümülcine Redif Tümeninin taburlarının düzeltilmesi ile subay ve erbaşlarından diğer birliklerin takviyesi için yararlanması yetkisi de verilmişti. 4 ncü Nişancı Alayı da Cephenin ihtiyatı olarak kalacaktı.

15. Bu emir Maraş bölgesine ve güney cephesindeki birliklere bildirilmiş, ayrıca Gümülcine Redif Tümeninin kuruluşu ile asıl mevzide ve ileri mevzide almış oldukları düzenlemenin bildirilmesi istenmiş, 4 ncü Nişancı Alayı Komutanı ile güney cephesi Topçu ve İstihkâm Komutanları bilgi almak üzere Karargâha getirtilmiştir.

Müstahkem Mevki Komutanlığı bu toplantıda Nişancı Alay Komutanını Maraş Birlikleri Komutanlığına atamak suretiyle cephelere ayrılacak kuvvetlerin değerlendirilmesi konusunda biraz önce General İbrahim'e verdiği yetkiye ilk müdahaleyi yapmıştır.

16. Edirne şehrinin bombardımanı halk arasında heyecanı ortaya çıkarmakta ve bazı aykırı unsurlar kasten bu heyecanı arttırmaya çalışmakta olduğundan Müstahkem Mevki Komutanlığı 15 Kasımda aşağıda örneği yazılı bildirgeyi yayımlayarak bu heyecanı dindirmeye çalışmıştır:

Bildirge Örneği

“Düşman Edirne şehrini sekiz günden beri bombardıman etmesine ve şehir üzerine bine yakın gülle yağdırmış olmasına rağmen şimdiye kadar maddi açıdan hasara uğrayan sınırlı sayıda birkaç ev, dükkân ve resmi daireden başka bir zarar yoktur. Nüfus bakımından zayıf ise birkaç ölüm olmak üzere toplam 20 kadar yaralıdan ibarettir ki bu zayıfın en küçük bir askeri müfrezenin yarım saatlik bir muharebe sahasındaki zayıfına bile karşılık gelmeyecek derecededir.

Kale muharebelerinde şehirlerin bombardıman edilmesi kesin olarak bilinmesi tarihi bir gerçektir. Buna dayanarak önceden yayımlanan bildirgede düşkün durumda olan kadın ve çocukların ve diğer arzu edenlerle yabancıların Kaleyi terk etmeleri teklif edilmiş ve arzu edenler Kaleyi terk etmişlerdir. Bundan dolayı bu gibi çok az maddi hasarları ve Edirne'nin fedakâr ve sabırlı halkından birkaç kişinin yaralanmasıyla Kalemizin sağlamlığına ve askeri kuvvetimize kesinlikle bozulmayacağından büyük ve küçük her kim tarafından olursa olsun yayılmakta olan heyecanla karışık haince dedikodulara güvenilmemesi gerekmektedir.

Şimdiye kadar yenilgi yüzü görmemiş olan Kale müdafaa askerlerinin son neferlerine varıncaya kadar Kaleyi müdafaaya azmetmiş olduğundan kendi arzularıyla Kalede kalmış bulunan halkın düşmanın etkili Gürültülerinden korkmamaları ve bozgunculuk haberlerine kapılmamaları bildirilir”.

Müstahkem Mevki Komutanı
Mehmet Şükrü”

17. Bulgarların Doğu Cephesi'ne karşı kuvvetlerini arttırmakta ve yavaş yavaş tahkimatını kuvvetlendirerek dayanak noktaları oluşturmakta oldukları görülmüyordu. Buna karşılık Doğu Cephesi Komutanlığı da siperleri ikmal ettirmekte ve yeni yeni top mevzileri kurmaktaydı.

Bulgarlar Doğu Cephesi'nden yaptıkları bombardımana ek olarak 16 Kasım'da güney cephesinden Karaağaç'ın bombardımanına da başladılar.

18. Güney cephesinde 3 ncü Nişancı Alayından ve 3 ve 10 ncü Tümenlerden olmak üzere 6 taburluk bir ihtiyatın ayrılmasını emreden Müstahkem Mevki Komutanlığı Doğu Cephesi'ne de düşmanın 17 Kasım'da Kaleye yaklaşmak üzere ileri hatlarımıza hücumu muhtemel olduğundan gerekli önlemlerin alınarak şiddetle müdafaa edilmesi hakkında uyarıda bulunmuştu.

19. Doğu Cephesi Komutanı birliklere gereken emirleri vermekle beraber Müstahkem Mevki Komutanlığına, şehre yapılmakta olan bombardımanın engellenmesi için alınması gereken önlemlerin geciktirildiği yolundaki tekliflerini hatırlatmış ve resmi kaynaklardan alınan haberlere göre düşmanın yaptığı hazırlıklardan, Doğu Cephesi'nden Kaleyi düşürmek

istediğinin anlaşıldığını ifade etmiştir. Buna rağmen topçu, teçhizat ve tahkimat açısından çok zayıf olan ayrıca çok geniş bir sahaya yayılan Cephenin savunma kuvvetinin ancak 13 taburdan oluştuğunu söyleyerek, etkili önlemler alınması gerektiğini açıklamış ve Cephenin bir defa da Müstahkem Mevki Komutanlığınca denetlenerek görülecek eksikliklerin emir ve uyarılmasını rica etmişti.

20. 17 Kasımda beklenen Bulgar taarruzu olmadı. Gece Kumlardere’de bir sırık üzerine konulan ve Fransızca harflerle fakat Türkçe bozuk bir ifadeyle yazılmış olan bir mektup bulundu. Mektup aynen şöyledir:

“Komşular;

Dün -11 Aralık- sizin Mehmet Ethem Paşa 252 subay, 9.000 asker ve 1.000 beygir, 8 top ile iki katanayı Demirhanlı yanında bize teslim etti. Bu akşam bizim asker İstanbul’a girecek biz size haber veririz. Teslim edesiniz. Teslim etmezseniz sonra size güç olacak ve çok pişman olacaksınız. Bu mektubu siz, Paşa efendiye veriniz. Selâmlar.

İmza

Sizin komşularınızdan”

Buna yazılan cevap örneği de şudur, aynen:

“Osmanlılar görevlerinin yapılmasında her şeyi göze alırlar, hiçbir şeyden korkmazlar. Sözlerinize güvenecek kadar beyinsiz hiçbir Türk aramızda yoktur. Türk teslim olmaz!”

21. Bulgarlar Kaleye hücum için ciddi hazırlıklarda bulunmakla beraber bir taraftan da propagandayı ihmal etmiyorlardı. Aynı tarihte uçak ile de şu bildirgeyi atmışlardır; aynen:

“Edirne’deki Osmanlı askerlerine;

Ey Osmanlı askerleri, çoktan beri kuşatma altında bulunduğunuz için Edirne siperleri dışında ne gibi şeyler oluştuğunu elbette bilmiyorsunuz. Paşalarınız büyük subaylarınız bunu size söylemezler. Çünkü her şeyi size açıklarlarsa o zaman belki kendilerini kurşuna dizersiniz. Oysaki Türklerin işleri çok kötü bir hâlde bulunuyor. İstanbul’dan başka Osmanlının elindeki bütün seri ateşli toplar Balkan hükûmetleri eline düştü. Bundan başka topsuz tüfeksiz olarak İstanbul’a kaçan Osmanlı askerleri arasında her gün binlerce asker koleradan, tifodan ölüyorlar. İstanbul’daki en önemli noktaları Avrupa’nın büyük devletlerinin deniz kuvvetleri tarafından işgal edilip karantina uygulanmaya başlanmıştır. Demek ki şimdi yalnız Edirne kaldı. Edirne’ye hiçbir yerden yardım gelemez. Ne zamansa o da düşecek. Fakat o zamana kadar kim bilir kaç kişi açlıktan, kurşunlardan, hastalıklardan ölüp gideceklerdir. Eğer şimdi teslim olursanız, hem askeri şerefe uygun kanunlar altında tesliminiz kabul olunur, hem de faydasız yere kan dökülmez. Aksi takdirde hiçbir zaman çocuğunuzu, çocuğunuzu, babanızı, annenizi göremeyeceksiniz. Son defa olarak size uyarı olunur.

Bulgar ve Sırp askerleri tarafından”

22. Bütün bu propagandalara rağmen hiç kimse kalenin teslimini aklından geçirmiyordu. Gerçekten Bulgarların bildirge ve mektubu bazı gerçekleri ortaya çıkarmıyor değildi. Doğu Ordusu çok kötü şartlar altında Çatalca'ya çekilmiş, malzeme kaybedilmiş ve koleradan birçok ölüm olayları olmuştu.

Bulgarların gözünde bir korkunç hayal olarak ve her an bir Bulgaristan içerilerine taarruz edeceği veya Edirne'ye gelerek Kale müdafaasına katılacağı düşünülen ve hayal edilen Kırcaali bölgesindeki General Yaver Kolordusu Meriç Nehri ile Dedeağaç arasında esir edilmişti. Edirne'nin kuşatmasına görevlendirilen 2 nci Ordu Komutanının savaştan sonra yazdığı eserindeki şu cümleler Bulgarların Kırcaali Kolordusuna verdikleri önemi gösterir:

“Yaver Paşa'nın esir edilmesiyle 2 nci Ordunun omuzlarından büyük bir yük kalktı. Kuvvetleri hakkında birbirine çok zıt bilgi alınan bu müfreze hissedilir bir ağırlıktı. Gerçekten, Yaver Paşa eğer bu elindeki kuvvetlerle daha girişimci ve azimkâr olsaydı, bunları fanatik yerli halk ile iki katına çıkarabilir ve bu kuvvetle Arda vadisinde kalarak bizim kuvvetlerimizin Kırcaali'de önemsiz bulunduğu bir sırada bunları yenilgiye uğratabilir, hatta Hasköy¹⁴⁸ ve Kayacık'ı¹⁴⁹ ele geçirebilirdi. Bu hareketle, Kale'den de buna benzeyen bir hareketin birleştirilmesi, bizi Kale kuşatmasını kaldıracak bir hâle getirir ve diğer orduları da zor bir duruma sokardı.

Yaver Paşa durumu bilmemekle kendisini affettiremez, çünkü bu konuda istihdam edebileceği halk, sadık ve iyi niyet sahibi Türk halkıydı. Eğer o, çok sayıda seri ateşli ve kudretli bir topçuya sahip olan Hasköy Müfrezesine karşı bir şey yapmadıysa, daha sonra bu Müfrezenin Kırcaali'yi terk etmesi üzerine oluşan yeni durumun doğurduğu uygun fırsattan yararlanabilirdi. Fakat o, bu durumdan da yararlanma yolunu bulamadı.

Yaver Paşa teslim olduğu sırada elindeki kuvvet General Genef ile Albay Tanef'in elinde bulunan kuvvetlerden daha fazlaydı. Gelibolu'ya doğru kaçmakla Yaver Paşa ne gibi bir amaç takip edebilirdi. Hiç; çünkü Türkler oraya Anadolu'dan da birlik çıkarabilirlerdi. Fakat onun Kırcaali ve Gümülcine'de¹⁵⁰ kalması daha yararlı olurdu. Ortaköy veya Harmanlı istikametinde daha etkin bir harekete karar vermediği takdirde Gümülcine'de Plevne gibi bir şey yaratmayı da başarabilirdi.

Bizim muhafaza ve emniyet birliklerimizin azlığından dolayı böyle bir girişim başarılı olur ve bizim genel durumumuza ve bunun üstünde yukarıda gördüğümüz gibi özellikle Ortaköy'den Dimetoka'ya geçen 1 ve 3 ncü Ordular için oluşturulan ulaşım hattına büyük etki yaratabilirdi.”

¹⁴⁸ Bulgaristan'ın Türkiye ve Yunanistan sınırlarında bulunan Hasköy ilinin Merkez ilçesidir. (Ç.N.)

¹⁴⁹ Bulgaristan'ın Kırcaali İli'ne bağlı Dimitrovgrat ilçesidir. (Ç.N.)

¹⁵⁰ Yunanistan'ın Rodopi (Rodop) ilinin Merkez ilçesidir. (Ç.N.)

23. Yukarıdaki satırları kaydetmekten amaç; Kırcaali Kolordusunun harekâtını eleştirmek değil, Bulgarların bu Kolorduya verdikleri değeri belirtmekten ve aynı zamanda Müstahkem Mevki Komutanlığının hatta savaşın başlangıcından itibaren Kırcaali kuvvetlerine hiçbir şekilde değer vermediğine ve bu kuvvetlerden herhangi bir zamanda yararlanmayı düşünmediğine işaret etmektir. Gerçekten Müstahkem Mevki Komutanlığına daha yukarı makam ve komuta heyetlerinden de Kırcaali Kolordusunun varlığına ve bununla birlikte çalışma gerekliliğine ilişkin hiçbir talimat ve işaret de verilmiş değildir.

24. Bulgarların Doğu Cephesi'nden Edirne şehrini bombardımana başlamaları dolayısıyla Müstahkem Mevki Komutanlığının Karaağaç'a taşındığı hakkında bir haber almaları üzerine Karaağaç'ın da bombardımana başlandığı anlaşılmaktadır. Yine Bulgar yayınlarından anlaşıldığına göre bu tarihlerde Bulgarların Batı Cephesi'nde ve Maraş bölgesindeki kuşatma bataryaları bir müdafaa esasına göre düzenlenmişlerdi.

25. Bulgarlar kalenin telsiz muhaberelelerini de çalmaktaydılar. Bu muhaberelelerden kalenin yiyecek konusunda sınırlamalarda bulunduğunu öğrenmişlerdi.

Kırcaali Kolordusunun da esir edilmiş bulunması Bulgar 2 nci Ordusuna tam bir serbestlik vermiş ve önceden müdafaa için yerleştirilmiş olan bataryalar Kaleyi daha yakından zorlamak amacıyla ileriye alınmaya başlanmıştır. Bu konular 2 nci Ordu Komutanlığının 29 Kasım'da verdiği bir emirle düzenlenmeye başlanmıştır. Emrin örneği aynen aşağıya alınmıştır:

Nu. 84

Mustafapaşa Karargâhı
29 Kasım saat 11.00

a. Dün Albay Tanef Müfrezesi, General Genef Müfrezesinin de katılımıyla Yaver Paşa'yı 252 subay, 9000 silahendaz¹⁵¹ asker, 8 dağ topu, 2 makineli tüfek, 100 at, savaş araç gereci ve diğer eşyalarla esir alınmıştır.

Kalede kuşatılmış durumda bulunan Türkler, iâşe işlerinin eksikliğinden acı içinde kıvranmaya ve manevi olarak düşmeye başlamışlardır. Emrediyorum:

b. Batı ve Güney bölgelerinin kuşatma toplarıyla Karaağaç yerleşme mevkesine olduğu gibi Maraş ve Karaağaç tahkimat gruplarına da ateş edilecektir.

Atış (Gece ve gündüz top başına 10 mermiden fazla olmamak üzere) aralıksız fakat seyrek olacaktır.

Aynı amaçla ve bu noktaların daha yakından ve isabetli ateş altına alınabilmesi için daha bir kuşatma bataryası batı bölgesinden güney bölgesine taşınacaktır. Bosnaköy istikametine ve Meriç Nehri sol sahil

¹⁵¹ Silahendaz: Tüfek veya diğer silahlarla donatılmış asker.

bölgesine ateş etmek için güney bölgesinin sağ kısmında Pamuksırtı gerisine bir kuşatma bataryası, hiç olmazsa iki top mevziye konulacaktır.

c. Kuzeybatı bölgesindeki kuşatma topları, müstahkem hattın batı sahasını da ateş altına alabilmek için ileri taşınacaklardır. Bu bölgenin sağ kısım kuşatma bataryaları Papaztepe ve Bekçitepe'nin doğu yamaçlarını isabetli yan ateşine alabilmelidir ki batı bölgesi birlikleri bu tepelere hâkim olsunlar ve onları muhafaza edebilsinler. Kuşatma bataryalarının ileriye taşınması azar azar fakat en az zamanda yapılmalıdır.

ç. 15 cm'lik bir obüs bataryasıyla bir 12 cm'lik 28 çap uzunluğunda batarya kuzeybatı bölgesinden doğu bölgesine taşınacak ve Ayvazbaba'ya ve Maslak ileri mevzisine ateş etmek üzere bu bölgenin sağ kısmında mevziye konacaktır.

d. Edirne'nin kuzeyindeki ve Tunca Nehri'nin sahilindeki Türk kışlalarıyla sol sahildeki bağlantı yollarını ateş altına alabilmek için doğu bölgesindeki kuşatma bataryalarından birisi Musabeyli çevresinde Bağlarbaşı gerisinde mevziye konacaktır.

e. Edirne şehrinin bombardımanına aralıksız devam edilecek fakat 24 saatte top başına 10 mermiden fazlası harcanmayacaktır.

f. Kuşatma Topçusu Komutanı bu emrin uygulanması için gereken düzenlemeyi yapacak ve bu konuda Bölge Komutanlarının talimatını rehber olarak kabul edecektir.

g. Ordu Karargâhı Mustafapaşa'dadır.”

26. Bulgar Komutanlığının emirlerinde bazı tekrarlamalar olmasına rağmen teknik bakımdan daha düzenli ve kesin nitelik taşıdığı görülüyor. Özellikle, hangi haritaya göre verilmiş olması dikkat çekicidir.

5. MÜTAREKE

A. Türkler Tarafındaki Durum

1. İstanbul'dan mütarekeyle ilgili bazı söylentiler yayılmaya başladığı sırada 1 Aralıkta bir anlaşma heyetine ihtiyaç duyulduğu kaleye resmen bildirildi.

Müstahkem Mevki Komutanlığı bu tebligat üzerine 1-2 Aralıkta cephe komutanlıklarına şu emri vermiştir:

“2 Aralıkta veya ondan sonraki günlerde savunma bölgesine düşmandan bir anlaşmacı heyet veya subayın başvurusu beklenmektedir. Bu sebeple elinde beyaz bayrak bulunacak olan böyle bir heyet veya subayın üzerine ateş edilmeyerek, gelenler Osmanlılığın şerefine ve subaylığa yakışır bir şekilde kabul edilip misafir edilecektir. Heyetkilerin sayısı, rütbeleri ve isimleri en seri şekilde karargâha bildirilerek bu telgrafın bu gece sabah olmadan bütün ilgililere mutlaka tebliğ olunduğunun cevaben ve acilen bildirilmesi.”

Yukarıda yazılı emir şu ek emirle de tamamlanmıştı:

“Anlaşma heyeti veya memuru ileri karakoldan en yakın subay çadırında misafir edilecektir. Gözlerinin bağlanmasına gerek yoktur.”

2. Başkomutanlıktan kaleye, “bir anlaşma heyetinin beklenmesi,” anlamında yapılan tebligat pek eksik ve hatta gereksizdi. Mütarekeyi Kale Komutanlığı değil, Başkomutanlık yapacak ve şartları tekrarlatacaktı. Müstahkem Mevki Komutanlığı ancak kaleyi ilgilendiren ara hattı belirleme gibi detaylar konusunda Bulgarlarla görüşebilirdi. Zamanından önce yapılan böyle eksik tebligat, kaledekileri rahatlığa ve dikkatsizliğe sürükleyebilirdi. Bu gibi olumsuzlukların doğabileceğini Müstahkem Mevki Komutanlığı da göz önüne alarak aşağıdaki emri de vermeyi ihmal etmemiştir.

Aynen:

“a. Bulgarlarla hâlâ savaş hâlindeyiz. Henüz mütareke imzalanmamıştır. Eskisinden daha dikkatli davranılması, Bulgarların beklenen hilekâr hücumlarına karşı Osmanlılık ve Türklük şanına layık bir şekilde karşılık verilmesi,

b. Dün verilen talimat gereğince, beyaz bayrakla görülecek bir heyete silah çekilmeme konusunun önceden olduğu gibi sağlanması,

c. Böyle bir delege heyetinin gelişinin ancak batı cephesinden (Mustafapaşa-Edirne) şosesinden olabileceği bildirilir.”

Müstahkem Mevki Komutanı
Mehmet Şükrü

3. 2 Aralık saat 12.20’de batı cephesinden, anlaşma heyetinde görevli bir memur olduğunu söyleyen albay rütbesinde askeri bir hakimle, bir elçiden oluşan heyetin geldiği bildirilmiştir. Bunun üzerine kaleden Kurmay Binbaşı Kâzım ve Kurmay Yüzbaşı Remzi (10 ncu Tümen ve Müstahkem Mevki Komutanlığı Kurmayları) gönderildi. Her iki tarafın heyetleri Papazçeşme’de¹⁵² birleştiler.

Türk delegeleri mütareke şartlarını görüşmek üzere geldikleri hâlde Bulgar delegeleri mütarekeden habersiz görünerek General Şükrü’yü görmek istediklerini bildirmişlerdir. Kale delegeleri ellerindeki belgeyi göstererek bunun mümkün olmadığını, kendilerinin General Şükrü adına görüşmeye yetkili olduklarını söylemişlerdir. Bunun üzerine Bulgarlar General Şükrü adına yazılmış bir mektubu vererek hemen ayrılıp gitmek istemişlerdir. Kale delegeleri komutan adına gelen mektubu okuma yetkisine sahip olduklarını ve cevap vermek üzere beklemeleri gerektiğini Bulgar delegelerine kuvvetli ifadelerle anlatmışlardır. Sonunda onları mektup okunurken beklemeye ikna edebilmişlerdir.

¹⁵² Edirne il merkezinin güneybatısında, Kadıköy yakınında yer almaktadır. (Ç.N.)

Türkçe yazılan mektupta öncelikle, kalenin şimdiye kadar görevini başarılı bir şekilde yerine getirdiğinden övgüyle bahsedilmektedir. Bu övgülerden sonra harpte talihin Türk ordusundan yana olmadığından bahsedilerek kalenin bir an önce teslim edilmesi teklif edilmektedir.

Kale delegeleri böyle bir mektubu komutanlarına veremeyeceklerini söyleyerek mektubu getiren heyete iade etmişlerdir. Bulgar heyeti henüz Papazçeşme’de iken Kazantepe’de sonucu bekleyen Müstahkem Mevki Komutanına, Bulgar heyetinin mütareke için değil kalenin teslimini teklif amacıyla geldikleri haber verilmiştir. Böylelikle Bulgarların herhangi bir baskınına karşı önlem alınması konusunda komutanlık uyarılmak istenmiştir.

4. Bulgarlar mütarekenin imzalanmasını el çabukluğuna getirerek kaleyi düşürmek konusunda her türlü yola başvurmaktan çekinmiyorlardı. Bu sırada 2 Aralıkta uçakla şu beyannameyi atmışlardır:

“Edirne askeri ve ahalisi!

Biliniz ki, Bulgar Ordusu artık İstanbul önündedir. Bütün Rumeli, Arnavutluk ve bütün Akdeniz adaları Bulgar, Sırp, Yunan ve Karadağ eline geçmiştir. Rumeli’de bir tümen Osmanlı askeri bile kalmadı. İstanbul’da bulunan ordudan her gün binlerce kişi koleradan ölüyor. Edirne’ye hiçbir yerden yardım gelemmez. Bundan dolayı tarafınızdan yapılacak her türlü savunma, boş yere kan dökmenize neden olacaktır. Fakat biz kan dökmek istemiyoruz. Hepinizin bildiği gibi, biz Müslümanlara karşı savaşmıyoruz. Bulgaristan’daki 500.000 Müslüman sizden rica ediyor. Şimdi ele geçirdiğimiz toprakta yaşayan halkın burnu bile kanamadı. Eğer siz de çektiğiniz felaketten kurtulmak ve rahat yaşamak isterseniz Edirne’yi teslim ediniz.”

İmza

Bulgar ve Sırp askerleri

5. Mütareke görüşmelerinin yapılmakta olduğu bir gerçektir. Bulgarlar mütarekenin imzalandığı sırada hatlarını biraz daha ilerletmek amacıyla 3 Aralıkta bütün cephelerde baskın tarzında girişimlerde bulunmuşlarsa da uzaklaştırılmışlardır. Bu şekilde 3 Aralık akşamına kadar ufak tefek ileri karakol muharebeleri ve topçu atışları olmuştur.

Bulgarlar, 3-4 Aralıkta Musabeyli yönünde Hızırağa’nın kuzeybatısından ileri karakollarımıza karşı bir taarruz girişiminde bulunmuşlarsa da uzaklaştırılmışlardır.

Bulgarlar savaş sonunda yaptıkları yayında, bu açıkgözlülüğün bizim tarafımızdan yapıldığını, sonuçta başarılı olamayarak kısmen de araziyi kaybettiğimizi ileri sürmektedirler. Bu tamamen gerçeğe aykırıdır.

6. Beklenen mütareke emri, nihayet 4 Aralık saat 02.30’da geldi. Emir aynen şöyledir:

“Savaşan müttefik devletlerden Yunanistan hariç olmak üzere; Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ ordularıyla bu akşam mütareke imzalandı. Ardından uzlaşma görüşmelerine başlanacaktır. Barış görüşmeleri sonuçlanıncaya kadar mütareke devam edecektir. Edirne ve İşkodra kaleleri mütarekeden faydalanacaklardır. Onlar tarafından kaç subay geliyorsa bizim taraftan da o kadar gelecek. Mümkünse aynı rütbede elçi tayin edilecek ve iki taraf milletvekilleri tarafından tarafsız bölge belirlenecektir”.

Başkomutan Vekili
Nazım¹⁵³

7. Müstahkem Mevki Komutanlığı bu mütareke emrini bölgelere aynen bildirmiştir. Düşman tarafından ateş edilmedikçe tarafımızdan ateş edilmemesini, tetikte bulunularak askerlerimizin ellerindeki mevzileri sınıksız tutmalarını, bir adım bile geri çekilmeyerek işgalleri altında çok arazi bulundurmalarını ve ilerden arazi kazanmak amacıyla bir girişimde bulunmamasını emretti.

8. 4 Aralık saat 09.00'da bir parlamenter heyetin Papazçeşme'ye doğru yaklaşmakta olduğu Batı Cephesi Komutanlığından bildirilmiştir. Müstahkem mevkiden ise yine Binbaşı Kâzım ve Yüzbaşı Remzi gönderilmişti. Doğu cephesinden de Mezartepe, Maltepe höyüğü, Ayvazbaba noktalarına üç tane anlaşma heyeti gelmiş ancak bunlardan sadece Maltepe'ye gelenlerle, taraflardan ateş edilmemesi ve ileri karakollar arasında ara hatta tecavüz edilmemesi konuları görüşülmüştür.

Aslında Müstahkem Mevki Komutanlığı, diğer cephelere gelen parlamenter heyetlerin kabul edilmesini, bunlarla sadece yaralılar ve tarafların birbirine ateş etmemesi konusunun görüşülmesini uygun bulmuştur. Asıl mütareke şartlarını ise yalnız Papazçeşme'ye gönderilecek heyetin görüşmeye yetkili olduğunu bildirmişti.

9. Müstahkem Mevki Komutanlığı yaptığı diğer bir bildiriyle de bölgelerde birer komisyon oluşturulmasını emretmiştir. Bu heyette mutlaka birer kurmay subayla dil bilen kişiler bulunacak ve isimleri hemen bildirilecekti.

10. Papazçeşme'de Binbaşı Humbaciyef ve Yüzbaşı Marholof'la yapılan ilk görüşmede, mütareke protokolünü düzenlemek üzere 5 Aralıkta sorumlu bir delege heyeti ile tekrar görüşmeye karar verilmiştir.

11. 5 Aralıkta Papazçeşme'de tekrar Bulgar heyeti ile görüşüldü. Heyetler şu kişilerden oluşmaktaydı:

¹⁵³ 1852'de İstanbul'da doğmuştur. 1870 yılında Harp Okulunu, 1872 yılında Harp Akademisini bitirmiştir. 1902'de Tümgeneral olmuştur. 1908'de 2 nci Ordu Komutanlığına atanmıştır. Aynı yıl içinde bir süre için Harbiye Nezaretine getirilmesine rağmen daha sonra Bağdat'a vali olarak gönderilmiştir. Hassa Ordusu Komutanı olmuş, Balkan Savaşında Başkomutan Vekilliği ve Harbiye Nazırlığı görevlerini yürütmüştür. 8 Ocak 1913 tarihinde İttihatçıların gerçekleştirdikleri Babıali Baskınında ölmüştür. Bk. Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri, Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları, s. 3. (Ç.N.)

Türk Heyeti:

Başkan	Yarbay Celâl
Üye	Kur. Binbaşı Kâzım
Üye	Kur. Yüzbaşı Remzi
Üye	Topçu Yüzbaşı İsmail Hakkı

Bulgar Heyeti (İlk günü için)

Binbaşı Humbaciyef

Yüzbaşı Marholof'tan oluşmaktaydı. Sonradan bu heyetin yerine şunlar geçmiştir:

Yarbay Popof

Binbaşı Şkoynof

Yüzbaşı Stefanof

Bu heyetlerin hazırladıkları protokol şudur (Aynen):

“Mütarekenin yapılmış bulunması ve iki taraf başkomutanlıklarından verilen emirlere dayanarak mütareke süresince aşağıdaki şartlar için anlaşmışlardır:

a. Her iki tarafın ileri karakolları, mütarekenin imzalandığı zamanki yerlerinde kalacaklardır.

b. Her iki karakol arasındaki bölge tarafsız kabul edilecek ve buralara girilmeyecek. Her türlü yanlışlığa meydan vermemek için ileri karakolların değişimi gündüz öğle vakti yapılacaktır.

c. Her iki taraf arasında ulaşım yasaktır.

ç. Görüşme yeri Mustafapaşa-Edirne şosesi üzerindeki Papazçeşme'dir.

d. Görüşme anlaşma memurları tarafından yapılacaktır.

e. Sadece cesetler, sıhhiye erleriyle silahsız erler tarafından toplanacaktır.

f. Her türlü keşif aracının kullanımı yasaktır. (Piyade ve süvari keşif kolları, balon, uçak, projektör)

g. Her iki taraf savaşa başlamadan dört saat önce birbirine haber verecektir.

ğ. Düşman istihkâm işlerini yapabilecektir. Sadece ileri karakoldaki tahkimat adı geçen hattaki birlikler tarafından yapılacak ve buraya tahkimat için başka birlik getirilmeyecek.

h. Her iki taraf, imzaladıkları bu maddelere ve emirlere uyacaklardır.

İ. Bir tarafın maddelerden birine uymaması mütarekenin son bulmasına sebep olacaktır.

Osmanlı Birlikleri Komutanı Adına

Bulgar Birlikleri Komutanı Adına

Piyade Yarbay Kurmay Binbaşı
Celâl Kâzım
Kurmay Yüzbaşı Topçu Yüzbaşı
Remzi İsmail Hakkı

Yarbay Popof
Binbaşı Şkoynof
Yüzbaşı Stefanof

12. 7 Aralıkta ara hattı belirleyen 2 numaralı şu protokol düzenlenerek 8 Aralıkta imzalanmıştır. Aynen:

“Düşman taraflar ileri karakollarının değişmeyen durumlarını daha açık şekilde ortaya koyacaklar. Başkomutanlıktan gelen emre uymak için Osmanlı ve Bulgar Başkomutanlıkları tarafından belirlenen elçi ve delegeler aşağıdaki şartlarda anlaşmışlardır:

a. Her iki taraf, mütarekenin imzalandığı zamanki ileri karakol hatlarının durumlarını daha açık şekilde ortaya koyacaktır. Mütareke süresince bir yanlışlıktan kaçınmak için tarafsız bölge içerisinde bir ara hat belirlenecektir.

b. Ara hat, iki tarafın ileri karakolları arasındaki tarafsız bölgenin ortasından geçecek ve iki eşit kısma ayıracaktır. Hattın engebeli zemini (sırtlar, vadiler, yollar) gibi tesisler için bazı ufak istisnalar kabul olunabilir.

c. Ara hat, beyaz bayraklarla işaretlenmelidir. İyi görülebilen diğer işaretler de kabul olunabilir.

ç. Ara hatta hiçbir sebeple tecavüz edilemez. İhtiyacın kaçınılmaz-odun aramak, su almak, cesetleri defnetmek- olduğu durumda tek başına erler ile silahsız küçük grupların ileri karakol hattını aşmalarına ve hatta ara hattına yanaşmalarına izin verilebilir. Fakat önceden karşı tarafın haberdar edilmesi gerekmektedir.

d. Her bölgenin ara hattı özel bir komisyon tarafından belirlenecektir. Bu komisyonlar harita üzerinde -her komisyon kendi haritası üzerinde- kendi ileri karakol hatlarını göstermek zorundadır. Bunlar sayesinde tarafsız bölge ile ara hat, flama veya bunun gibi işaretlerle belirlenecektir. Haritalar karşılıklı olarak değiştirilmeyecek ancak iki taraf temsilcileri arasında imzalanacaktır.

e. Projektör kullanmak yasaktır.

f. 1 numaralı protokol yeniden yazılırken sekizinci madde aşağıda verildiği gibi olacaktır.

İki tarafın yeniden çarpışmaya başlaması hâlinde karşılıklı olarak birbirlerini dört gün önceden haberdar etmek zorundadırlar.

Bu protokol iki nüsha olarak düzenlenerek iki tarafın delegeleri tarafından imzalandı.

Papazçeşme (Savaççeşme) 7 Aralık 1912

Osmanlı Birlikleri Komutanı Adına

Bulgar Birlikleri Komutanı Adına

Piyade Yarbay Celal

Yarbay Popof

Kurmay Binbaşı Kazım

Binbaşı Şkoyof

Kurmay Yüzbaşı Remzi

Yüzbaşı Stefanof

Topçu Yüzbaşı İsmail Hakkı

Bu protokolle ara hattın belirlenme şekli kararlaştırılmakla birlikte birinci protokoldeki çarpışmaya başlamadan dört saat önce ihbar kaydı dört güne çıkarılmış oldu. Mütarekenin kesinlik kazanması üzerine artık cephelerde ateş tamamen kesilmiş, doğal olarak şehir de bombardımandan kurtulmuş ve halk da rahat bir nefes almıştı. Edirne şehri 21 Kasım 1912'den 4 Aralık 1912 tarihine kadar bombalanmıştır. Bombardıman için Bulgarlar şehre en az 900 mermi atmışlardır. Bombardıman sonucunda halktan 14 ölü ve 53 yaralı vardı. 350 kadar ev ve dükkân da yıkılmıştır. Bombalama sırasında şehirde, birçok kere yangın çıkmışsa da müstahkem mevki itfaiye müfrezesinin gösterdiği fedakârlıklarla zamanında söndürülebilmektedir.

Mütarekenin başlarında her iki tarafın durumu Ek-24'te gösterildiği gibiydi.

13. Müstahkem Mevki Komutanlığı mütareke süresince cephelerde yapılacak işleri ve alınacak tedbirleri de aşağıdaki emirle düzenlemek istemiştir :

"a. Müttefik ordusu ile mütareke imzalanmıştır. Ancak harp tarihinde görüldüğü gibi her mütarekenin arkasından barışın yapılması gerekmeyeceğinden, özellikle düşmanımızın harbin başından beri gösterdiği hilekârlık çok dikkatli olmamızı gerektirmektedir. Bu sebeple son derece dikkatli hareket edilecektir.

b. Gerek ileri karakollarda, gerekse asıl savunma hattı üzerinde ve gerisinde tahkimata tam bir fedakârlıkla çalışılacak, eksikliklerin olağanüstü şekilde giderilmesine önem verilecektir.

c. Her türlü keşif aracını kullanmak yasaktır. Ancak mütareke şartlarına aykırı olmamak şartıyla dürbünlerle, düşmanın hareketleri takip edilecek. Karşımızda hangi alayların bulunduğu araştırılacak ve sonuçları zamanında karargâha bildirecektir.

ç. Askerin tembelliğe sevkine kesinlikle izin verilmemelidir. Birlikler nöbetleşe inşaat işleri, talim ve terbiye ile uğraşacaktır.

d. Gerek savunma bölgesi üzerindeki ve gerek ileri karakollardaki askerin dinlenmesinde bir sakınca yoktur. Ancak bu durum tetikte olmayı engellememelidir. Bu konuda cephe komutanları tedbirler alacaklardır.

e. Nöbetçiler hattının zayıf bırakılmaması, ileri karakol hattının gerilerinde birliklerimizin kuvvet ve mevzilerinin düşmana hissettirilmeyecek şekilde düzenlenmesi, bölge üzerinde bulunan avcı hatlarındaki nöbetçi sayısının en aza indirilmesiyle ileri karakollara ayrılacak kuvvetin düşmanın durumuna göre artırılması veya azaltılması cephe komutanlarının yetki ve sorumluluğuna bırakılmıştır.

f. Asker eskisi gibi çarşı ve pazarlara gönderilmemelidir. Bu konuda gereken yerlere kesin emirler verilmelidir.

Müstahkem Mevki Komutanı
Mehmet Şükrü"

14. Başkomutanlıklar arasında imzalanan mütareke protokolünün yedinci maddesine göre; Osmanlı Devleti Hükûmeti Karadeniz limanlarındaki ablukayı kaldıracaktı. Aynı zamanda Bulgar ordusunun iâşesi için trenlerin Edirne'den geçmesine izin verilecekti. Ancak bu izin barış görüşmelerinin başlamasına bağlıydı.

15. 9 Aralıkta Bulgar komutanından alınan bir mektupta, mütareke şartlarına göre Bulgar trenlerinin kaleden geçip Çatalca'ya gideceği ve ilk trenin Çara mahsus olacağı bildiriliyordu. Müstahkem Mevki Komutanlığı bu konuda bilgi sahibi olmadığından durumu İstanbul'a sormuştur. 11 Aralıkta alınan cevapta; mütarekenin 7 nci maddesine göre düşman trenlerinin geçebileceği bildirilmiş ve kaleye erzak alınması hakkındaki girişim sonuçsuz kalmıştır.

16. 10 Aralıkta kalede ancak bir aylık erzak bulunduğu Başkomutanlığa bildirilmiştir. Kalede istihkakın 650 grama kadar indirildiği bir sırada erzak dolu Bulgar trenlerinin serbestçe geçmesi, buna karşın Edirne'ye erzak gönderilememesi bizim için büyük bir zaafı. Bu durum asker ve halk üzerinde moral bozucu etki yaratacaktı. İlk Bulgar erzak treni 13 Aralıkta Edirne'den geçmişti.

17. Müstahkem Mevki Komutanlığı, her an tahkimata önemle devam edilmesi hakkında cephelere emir vermekteydi. Komutanlık özellikle güney cephesiyle Maraş bölgesi tahkimatının tamamlanmasını istemekteydi.

Bulgarlar bizden daha faal hareket ediyorlar ve bazen de siperlerimize yaklaşmaya çalışıyorlardı. Bu durum protestolara sebep olarak Bulgar Başkomutanlığının dikkatini çekiyordu.

18. Zaman zaman beyannamelerle halkın ve askerin morali yükseltilmeye çalışılmaktaydı.

Özetle İstanbul'dan alınan başarı haberlerinden sonra şu beyanname yayımlanmıştır:

"Osmanlı ordusu Yanya civarında Papazköy ve Beşpınar mevkilerinde Yunanlarla yaptığı muharebede iki büyük başarı kazanmıştır. Kondoraki civarında düşman bozguna uğratılmış, bir dağ bataryası tahrip edilmiştir.

14 Aralıkta Mecidiye kruvazörü Çanakkale Boğazı dışında 8 Yunan torpidosunu bölgeden uzaklaştırmaya zorlamıştır. 16 Aralıkta donanma Yunan donanması ile 1,5 saat muharebe ederek Averof'u sancak omuzluğundaki sağ kulelerinden hasara uğrattığından, düşman gemileri Pire istikametine kaçmıştır.

19. 16 Aralıkta başhekimin verdiği akşam raporunda kolera ve tifo gibi hastalıkların ortaya çıkmaya başladığı ve tıbbi malzemenin azaldığı bildirilmişti.

Müstahkem Mevki Komutanlığı, İstanbul'dan tıbbi malzeme isterken aynı zamanda sıhhi tedbirlerin alınması hakkında birliklere emirler, halka da nasihatler vermiştir. Cephe komutanlıklarına verilen emirde, hastanelerde kolera ve tifo felaketi baş gösterdiğinden izdihamı önlemek amacıyla kışlalarda bulunan birliklerin nöbetleşe ordugaha çıkarılması bildirmiştir. Bunun yanı sıra koğuş ve tuvaletlerin su ve kireçle temizlenerek temizliğin sağlanması bildirilmişti.

20. 23 Aralıkta İstanbul, kalenin erzak mevcudunu sormuş ve gereken cevap verilmiştir. Düşman trenleri işlemekte devam ediyordu. Kalede ise hastalık vakaları artıyordu. Trenlerin şehir içinden geçmesi sebebiyle, Müstahkem Mevki Komutanlığının aldığı bütün tedbirlere rağmen halkın ve askerin Bulgarlarla temasının tamamen önüne geçilememiştir. Tabi ki Bulgarlar da bu fırsattan yararlanarak propagandaya hız vermişlerdi.

21. 30 Aralıkta kadar kolera eski şiddetini kaybetmiştir. Doktorların büyük özveriyle çalışmasına, istihkâm birliklerinin kireç yapıp dağıtarak gösterdikleri çaba da eklenmiştir. Böylece hastalığın bir dereceye kadar önü alınabilmiştir.

İstanbul'dan gelen haberlerde ise kaleye erzak gönderilmesinin uygun olmadığı, bu sebeple eldeki imkânlarla idare edilmesi gerektiği bildiriliyordu. Bunun üzerine ekmek 450 grama indirildi. Tuz yerine salamura suları, doktorların yaptığı yapay tuz ve bazı tuzlu toprakların yıkanmasından elde edilen tuzlu su kullanılıyordu. Ancak bu hiçbir zaman ihtiyacı karşılamıyordu.

Ekmek değişe değişe küçüldü, karardı. Daha sonraları ekmeğe mısır, arpa karıştırıldı. En sonra süpürge tohumu ve kuşyemi de ekmeğin içine girdi. Aslında şekil bakımından azalan ekmeğin içerik bakımından da kıymetten düşmüş olması askerin gıdasını sağlayamıyor, verilen ekmek kahvaltı yerine bile geçmiyordu. Çoğu zaman sıcak yemek yerine 30-40 dirhem peynirle yetiniliyordu. Bazen peynirle ot karıştırılarak bir çeşit yemek yapılıyordu. Bu ot yemeği yüzünden zehirlenenler de oldu. Hayvanlar da arpasızlıktan çok zayıflamıştı. Yemek için birçok hayvan kesiliyordu.

Gaz kalmadığından sokaklar karanlık içerisindeydi. Son zamanlarda mumlar da bittiğinden aydınlanmak için çıra kullanılıyordu.

22. Gelip geçen Bulgar trenlerinin teftiş ve kontrolü için Kadıköy istasyonu ile Ahırköy civarındaki askeri istasyona birer muayene memuru konulmuştu.

30 Aralıkta Ahırköy muayene memuru -bir Bulgar subayının verdiği bilgiye göre- durumun daha da kötüleşeceğini bildirmişti. Aslında her iki taraf, özellikle de Bulgarlar, bütün gayretleriyle tahkimata devam etmekteydi. Türkler birliklerini daha istekli çalıştırmak amacıyla Bulgar birliklerinin çalışma tarzını örnek gösteriyorlardı.

23. 3 Ocak 1913'e kadar hastalık biraz daha hafiflemişti. Aynı zamanda İstanbul'dan da tıbbi destek gelmişti. Fakat gelen destek, ihtiyacı karşılayacak ölçüde değildi.

Kale işe konusundaki tedbirlerini gittikçe arttırmakta ve kalenin ömrü uzatılmaya çalışılmaktaydı.

İstanbul'dan, Müttefiklerin tekliflerinin ağırlığı sebebiyle çarpışmanın yeniden başlama ihtimalinin olduğu ve düşmanın mütareke hükümleri gereğince, dört günü beklemeden çarpışmaya başlaması ihtimali göz önünde tutularak dikkatli olunması emredilmiştir. Bunun üzerine Müstahkem Mevki Komutanlığı, komutanları toplayarak gereken açıklamada bulunmuş ve ayrıca aşağıdaki emri de vermiştir:

"Londra'daki delegelerimizle Müttefik devletlerin delegeleri arasında yapılan muhaberenin gidişatına göre görüşmelerin kesilmesi beklenmektedir. Bulgarların dört günlük sürenin bitiminden önce, aniden mevkillerimize saldırımları beklendiğinden tetikte olunması konusu Bakanlar Kurulu kararıyla Başkomutanlık Vekâletine bildirilmiştir. En ufak birlik ve mevkiye varıncaya kadar bizzat teftiş yapılarak tüm tedbirleri almak gerekmektedir. Erlerin ve subayların mazeretleri olmadıkça görevleri başından ayrılmalarına izin verilmeyerek her an savunmaya hazır bulunulması istenmektedir."

Müstahkem Mevki Komutanı
Mehmet Şükrü

24. Mütareke günlerinin uzayıp gitmesine rağmen bir sonuca varılamıyordu. Özellikle kale açlıkla da pençeleşirken erzak dolu Bulgar trenlerinin bu aç insanlar arasından geçip gitmesi herkesin sinirlerini bozuyordu. Bu üzüntüyle Doğu Cephesi Komutanı en kıymetli silah ve mühimmatın alınarak istenilen bir yere gitmek gereğini bildiren gerekçeli bir teklif bile yapmıştı.

25. 6 Ocakta Harbiye Nezareti, barışın yakınlığından bahsederek mevcut erzakla 15 gün daha savunmanın uzatılmasını istemiştir. 7 Ocakta Başbakanlıktan ve Dışişleri Bakanlığından gelen açık telgraflar da barışın pek yakın olduğunu müjdeliyordu. Bu durum bütün cephe komutanlıklarına şu şekilde bildirildi:

"Başbakanlıktan ve İçişleri Bakanlığından gelen telgraflarda, Edirne'yi savunan askerlerin ve halkın gösterdiği sabır ve fedakârlığın bütün Osmanlı milleti tarafından takdir edildiği bildirilerek, Müstahkem Mevki heyetinin yaptığı savunmanın ve Edirne halkının gösterdiği sabır ve fedakarlığın devamının beklendiği belirtilmiştir. Yapılmakta olan barış görüşmelerinin

yakında memnuniyet verici şekilde sonuçlanacağı müjdelenmekle bilgi için tebliğ edilmesi ve bilinmeyen kaynaklardan alınan şüpheli şeylere önem verilmemesi beklenilir.”

Müstahkem Mevki Komutanlığı İstanbul’dan; kâh barışın yakın olduğu kâh barış şartlarının ağırlığından dolayı çarpışmanın yeniden başlamasının mümkün olduğu hakkında gelen haberlere rağmen savunma için gereken tedbirleri almaktan geri durmuyordu. Barış görüşmelerinin kesilme ihtimaline karşı tedbirli olmak için kale birliklerinin düzenlenmesinde değişikliği ön gören aşağıdaki emri 7 Ocakta cephe komutanlıklarına vermiştir:

“a. İhtiyati tedbir için birliklerin düzenlenmesinde aşağıdaki değişiklikler yapılacaktır.

b. Doğu cephesindeki Çekirge ve Bursa Taburları Güney Cephesi Komutanlığı emrine sevk olunacaktır.

c. Doğancaı arizi ve batı müfreze hatlarına katılmak üzere 10 ncü Tümden birer nizamiye taburu güney cephesine gönderilecek. Bu şekilde nişancı alayı güney cephesi ihtiyatına ayrılacaktır.

ç. Bu sebeple güney cephesinde toplanan altı tabur yedek kuvvet, Maraş birliklerini değiştirmek için kullanılacaktır.

d. İki adet mantelli obüs topu şimdiden Maraş’a gönderilecektir.

e. Söz konusu tertibattan, ilgili yerlere de bilgi verilerek gereğinin yapılması istenmiştir.

26. Müstahkem Mevki Komutanlığı, güney cephesinin ve bu cepheye bağlanmış olan Maraş bölgesinin arazi durumu ile Maraş’ın savaştan önce tahkim edilmemiş olmaması gibi sebeplerden dolayı güney cephesini Edirne’nin en çok tehlikeye maruz bölgesi olarak görmekte ve bunu takviyeye çalışmaktaydı. Fakat şimdi doğu cephesinde Bulgarların faaliyeti artmaya başlamıştı. Geceleri gürültüler ve tahta gıcırıltıları işitilmekte ve gündüzleri manda arabalarının faaliyeti ve topçuların hareketleri görülmekteydi.

Piyade kuvvetinin de artmakta olduğu ve yeni topların mevzie girmekte oldukları hissediliyordu.

Bütün bu hareketlerden Doğu Cephesi Komutanı, düşmanın kaleye ani bir hücumla girişebileceği veya mütarekeyi bozarak ansızın ileri karakollarımıza hücum edebileceği anlamını çıkarmaktaydı.

Doğu Cephesi Komutanı aynı zamanda şu konuları Müstahkem Mevkiye sormuştur: “Düşmanın mütareke şartlarıyla belirlenmiş olan dört günlük süreyi beklemeden ateş etmesi durumunda hemen karşılık mı verilecek, mütareke şartlarına aykırı hareketten dolayı protesto mu edilecek, yoksa makamdan izin alınması mı beklenecek ?”

Bu sorgu üzerine Müstahkem Mevki Komutanlığı bütün cephelere şu bildiriği yapmıştır:

“Çarpışmaya neden olan düşmana derhâl karşılık verileceği açıktır. Ancak barış görüşmelerinin sürdürüldüğü bir sırada hükûmetin başına büyük bir sorun açmamak için çarpışmanın bizim tarafımızdan başlatılmamasına son derece dikkat ve özen gösterilmesi tavsiye edilir.”

27. Halkın özellikle fakir tabakası arasında açlık hüküm sürüyordu. On paralık leblebi ile üç gün yetinen ahali ve askerden bazılarının geçen Bulgar trenine bomba atacakları haber alınmıştır. Böyle bir durumun yaratacağı etki göz önünde tutularak gereken güvenlik tedbirlerinin alınması Güney Cephesi Komutanlığına emredilmiştir.”

İstanbul ise kâh barış olacağı ve kâh Bulgarların taarruz yapabilecekleri konusunda birbirine tamamen zıt haberleri vermeye devam ediyordu.

28. 18 Ocak 1913'te Başkomutanlıktan alınan bir telgraf üzerine aşağıdaki emir yazılmıştır:

“Bükreş'ten Osmanlı ajansına bir telgraf gelmiştir. Telgrafta, Sofya'daki sağlam bir kaynağa göre; Bulgar komutanlarına harbe süratle başlama emri verilmiştir. Bu bilgi çeşitli kaynaklarca da doğrulanmıştır. Bulgarların Osmanlı Devletinin çeşitli mevkilerine şiddetli bir baskın hareketi yapmak için bekledikleri Başkomutanlık Vekâletinden bildirilmiştir. Edirne Kalesi'nin şimdiye kadar sahip olduğu şan ve şerefın korunması ve hükûmetimizin geleceği için gereken emirlere kesin olarak uyulacaktır. Eldeki imkânlarla her türlü baskına karşı tetikte olarak savunmaya hazır olunmalıdır. Bu gibi baskın harekâtına dair belirtiler görülürse derhâl makama bildirilmesi önemle rica olunur.

Müstahkem Mevki Komutanı
Mehmet Şükrü

29. 19 Ocaktan 23 Ocak tarihine kadar birbirinin aksi haberler gelmeye devam etmiştir. Bu durum Edirne'yi savunanların şevkini kırıyordu. Müstahkem Mevki Komutanlığı gerek bu haberlerden gerekse kendi yaptığı keşiflerden, mütarekenin bozulmasının yakın olduğunu hissediyor ve gerekli tedbirleri almaktan geri durmuyordu.

İstihkakın az verilmesinden dolayı askerlerde genel bir zayıflığın başladığı görülüyordu.

30. 24 Ocakta Bakanlar Kurulunun değiştiği haberinin alınması üzerine bunun çarpışmaya başlangıç olabileceğini düşünen Müstahkem Mevki Komutanlığı cephe komutanlıklarına aşağıdaki emri vermiştir:

“Kâmil Paşa'nın istifa etmesi üzerine Sardazamlık ve Harbiye Nazırlığı görevine, âyândan¹⁵⁴ Mahmut Şevket Paşa¹⁵⁵ getirilmiştir. Bütün ordu mensupları, memleketimizin geçirmekte olduğu şu buhranlı zamanlarda, bu makamlar tarafından milli onur ve haysiyeti sağlamaya davet edilmiştir. Savaşın sonucu daha belli değildir. Edirne savunmasını yapan silah arkadaşlarımız harp sırasında cesaret ve mütareke zamanında dayanıklılık göstermişlerdir. Harp tarihinde, Plevne'de kan döken ataları yanında yer almayı hak etmiş olduklarını yabancılar bile kabul ve takdir etmektedir. Bu sebeple şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da milli onur ve haysiyetimizi sağlamak için kuvvet sarf edeceklerini ümit eder ve başarılar dilerim.”

Yukarıdaki emri takiben cephe komutanlıklarına:

“Bakanların değişikliği sebebiyle, Bulgarların şu sırada aniden saldırıda bulunmaları söz konusudur. Bu sebeple tetikte olarak mütarekenin ihlaline sebep olacak olaylardan kaçınılması emri verildi.

31. Bakanlar Kurulunun değiştiği haberini alan Doğu Cephesi Komutanı tekrar yardım istemeye başlamıştır. Komutan, kendi bölgesinin özellikle sağ kanadı karşısındaki düşmanın gittikçe kuvvetlenmesi üzerine şimdiden takviye birliklerinin verilmesini istemekteydi. Bu şekilde üst ve ast komutanların tanışabileceklerini, emir ve komutada güvenin sağlanacağını düşünüyordu.

Müstahkem Mevki Komutanlığı cevap olarak;

“Emir ve tebligatın güvenli bir şekilde verildiği ve bugünlerde doğu cephesinde bulunan kuvvetin yeterli olduğundan ihtiyaç hâlinde takviye birliği gönderileceğini” bildirmişti.

Doğu Cephesi Komutanı, kendi cephesinde önem taşıyan noktayı keşif ve tespitte yanıldığı kadar Müstahkem Mevki Komutanlığı da doğu cephesinin isteklerini daima abartılı bularak hataya düşüyordu. Bütün belirtiler doğu cephesinde Bulgarların önemli hazırlıklar yaptığını gösteriyordu. Doğu cephesine şimdiden kuvvet verilmesi bile hiç olmazsa Müstahkem Mevki Komutanlığı emrinde kuvvetli ihtiyatlar toplanması zorunluydu.

¹⁵⁴ Ayân: Osmanlı Devleti'nde XVIII.yüzyıldan itibaren güç kazanmaya başlayan yerel egemenlerin yarı resmi adıdır. Dirlik sisteminin bozulmasından sonra devletin, asker ve vergi toplama işlerini üstlenen bu kişiler zamanla güç kazandılar. Padişah II. Mahmut zamanında devlet, âyânların varlığını imzalanan Sened-i İttifak (1808 yılı) ile onaylamıştır. (Ç.N.)

¹⁵⁵ Mahmut Şevket: 1856 yılında Bağdat'ta doğmuştur. 1882'de tahsilini tamamlayıp kurmay yüzbaşı olarak orduya katıldı. 1901'de general rütbesine atandı. 1905'te Kosova Valiliği, 1908'de 3 ncü Ordu Komutanlığı ve bir süre sonra da Rumeli Vilayeti Genel Müfettişliği görevlerine getirildi. 31 Mart Vakası üzerine toplanan Hareket Ordusunun başına getirildi. 1909'da Harbiye Nazırı oldu.

Balkan Harbi sırasında Alasonya Ordu Komutanlığına getirildiyse bu görevi kabul etmedi. Sultan V. Mehmet Reşat zamanında, 23 Ocak 1912'de Sadrazam oldu. 11 Haziran 1913'te arabasının içinde vurularak öldürüldü (www.kimkimdir.gen.tr).

32. 25 Ocaktan 29 Ocak tarihine kadar Başkomutanlıktan birçok defa savaşa hazırlık emri alınmıştır. 30 Ocakta konuyla ilgili bir emir alınmıştır. Emirde; düşmanın mütarekeyi bozarak hücum etmesinin mümkün olduğu, bir baskına karşı tetikte bulunulması gerektiği konusunda cephe komutanlıklarına yeniden emirler verilmiştir.

33. 31 Ocakta İstanbul'dan alınan emirde Başkomutan Vekilinin General Ahmet İzzet¹⁵⁶ olduğu birliklere bildirilmiştir. Başkomutanlıktan 30 Ocak tarihinde bir emir daha alınmıştır. Alınan bu emre göre; düşman mütarekeyi feshettiğinden 3 Şubat pazartesi akşamı saat 20.00'de tekrar çarpışmaya başlanacağı bildirilmekteydi. Osmanlı Devleti için çok önemli olan Edirne savunmasının atalarımızın ruhunu şad edecek şekilde yapılmasını tavsiye eden ikinci bir emir daha verilmiştir.

34. 31 Ocakta Doğu Cephesi Komutanı, bölgesi karşısında bir Bulgar piyade tümeni ile bir topçu alayı bulunmasına karşın savunma kuvvetlerinin yetersiz olduğunu, elinde bölge ihtiyatı bulunmadığını bildirmişti. Doğu Cephesi Komutanı hiç olmazsa genel ihtiyat için 2-3 taburun gönderilmesini istiyordu.

Müstahkem Mevki Komutanlığı; "Cephenizdeki topçuları ve piyade ileri karakol birliklerini takviye etmek için iki nizamiye taburu ile 4 ağır obüs¹⁵⁷ topu ve iki ağır sahra ile iki mantelli obüsün 2 Şubat saat 14.00'te Yıldıztepe'deki cephe karargâhından emir almak üzere gönderilmesi bildirilmiştir. Bu kuvvetin ihtiyaca göre istihdamları ve dört yol ağzına mantelli obüsler gönderilmekle yetinilmesi tavsiye edilir." şeklinde bir cevap vermişti.

35. 1 Şubatta Başkomutanlıktan alınan emir üzerine cephe komutanlıklarına "Tebliğ sebebi ile savaşa hazır olsak da, ilk ateşe bizim tarafımızdan başlanılmamalıdır. Bununla beraber düşmanın aniden saldırısına karşı her an tetikte ve uyanık olunması" bildirilmiştir.

36. Aynı tarihte Güney Cephesi Komutanı da; Arda tabyasında bulunan ağır sahra bataryasından bir takımın Maraş bölgesine gönderilmesi, 10 ncu Tümeden gönderilecek iki nizamiye taburunun üçe çıkartılması, 32 nci Alayın telefonla karargâha bağlanması ve eksik mevcutla gelen taburların tam mevcutla gönderilmesi gibi ayrıntılı isteklerde bulundu. Ayrıca; askerin yanında iki günlük peksimetre, fazla cephaneye bulundurulmasını ve 200 sandık cephanenin karargâha gönderilmesini de istemekteydi.

Müstahkem Mevki Komutanlığı 10 ncu Tümeden gönderilmekte olan iki nizamiye taburunun üçe çıkarılması dışındaki teklifleri kabul ederek gereken emirleri vermiştir.

¹⁵⁶1864'te Manastır'da doğmuştur. 1884'de Harp Okulundan, 1887'de Harp Akademisinden mezun olmuştur. 1918'de Mareşal olmuştur. 1908-1909 yılları arasında Genelkurmay Başkanı olarak görev yapmıştır. 1913-1914 tarihleri arasında Harbiye Nazırı olarak görev yapmıştır. 1917'de Kafkas Ordular Grup Komutanlığı yapmıştır. 1918'de Başbakanlık yapmıştır. 1920-1921 yılları arasında İçişleri Bakanlığı yapmıştır. 1921-1922 yılları arasında Dış işleri Bakanlığı yapmıştır. 1937'de vefat etmiştir. Bk. Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri, Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları, s. 25. (Ç.N.)

¹⁵⁷Obüs: Havan ile top boyları arasında orta namlu uzunluğuna sahip , üst açısı grubu ile atışta kullanılan ve ilk hızı orta olan namlulu bir toptur. Bk., Askeri Terimler Sözlüğü, s. 574. (Ç.N.)

Müstahkem Mevkinin elinde 10 ncu Tümenin altı nizamiye taburundan başka ihtiyatı yoktu. Bir taburu daha güney cephesine vererek elinden çıkaramazdı.

37. Bulgar trenlerinin 1 Şubattan itibaren faaliyetine son verilmiştir. 2 Şubatta da Müstahkem Mevki Komutanlığı Yanıkışla'ya¹⁵⁸ nakledilmiştir.

38. 2 Şubatta batı cephesinden bir Sırp subayı, doğu ve güney cephelerinden de Bulgar subay ve erbaşları gönderilmiştir. Bunlar mütarekenin 4 gün daha uzatıldığını söyleyerek Müstahkem Mevkiyi aldatmak istenmişlerse de bu sözlere önem verilmemiştir.

Düşman kaleyi gafil avlamak için birçok hilelere başvuruyordu. Asker ve halk isyana teşvik ediliyor, Edirne'yi savunanlarla halkın moralini bozmak için beyannameler yayınlanıyordu.

2 Şubatta ileri karakollarımıza örneği aşağıda yazılı beyannameler atılmıştı:

“Ey Osmanlı askerleri, pazartesi günü saat 19.00'da yine muharebe başlayacaktır. Kabahat Şükrü Paşa'nındır. İki aydan beri sizi barış ile aldatıyor. Evinize yakında gideceksiniz diyor ve Edirne'yi tutamayacağını bildiği hâlde yine teslim etmek istemiyor. Bundan dolayı muharebeyi istiyor. Düşman olmadan önce, toplar tüfekler patlamadan önce size birkaç söz söylemek isteriz. Şükrü Paşa erkânıyla çok rahat yaşıyor. Yemeği var, sıcak yatakları var. Bundan başka büyük aylıkları da var. Onun için muharebe istiyorlar. Acaba sizin neyiniz var? Ekmeğiniz var mıdır? Yatağınız var mıdır? Evlerinizde ne olduğunu biliyor musunuz?

Şükrü Paşa , “Sofya Türklerin elindedir” diye sizi aldatıyor. Yaver Paşa Sofya'da nasıl esir ise onunla birlikte pek çok paşa vardır. Fakat Osmanlı askeri sizi kurtaramayacaktır. Bizim trenler Çatalca'da ve Gelibolu'da bulunan Bulgar askerlerine yemek götürüyorlar. Şükrü Paşa sizin de trenlerinizin geleceğini söylemişti, geldiler mi? 6 aylık ekmeğiniz var diye Şükrü Paşa sizi aldatıyor. Mademki bu kadar çok zahireniz var niçin size adam akıllı yemek vermiyorlar. Görmüyor musunuz? Bizim askerler ne kadar şendir. Çünkü onların yemeği var. Evlerindekilerle devamlı mektuplaşıyorlar. Ne vakte kadar Şükrü Paşa'nın yalanlarına kör ve sağır kalacaksınız? Sizin için barış yoktur. Nasıl ki tren de yoktu. Sizi kurtarmak için Türk askerleri gelemeyecektir. Şükrü Paşa sıcaktır, bekleyebilir. Fakat siz beklememelisiniz. Teslim olun. Birer ikişer, onar, yüzer, subaylarınızla beraber teslim olun. Çünkü onlar da sizinle beraber soğuktadırlar. Pazartesinden önce teslim olun. Yoksa sonra pişman olursunuz. Son pişmanlık fayda vermez.

¹⁵⁸ Edirne ilinin merkez ilçesinin kuzeyinde, askeri hastane ile topçu kıışları arasında bulunmaktadır. (Ç.N.)

Biz teslim olanları öldürmüyoruz. Şimdiye kadar binlerce adam teslim oldu. Kimsenin tırnağı bile kanamadı. Herkes kendi evine gitti. Bizim kanunumuz Hristiyanlar ve Müslümanlar içindir. Biz hepinizi çağırıyoruz.

Şükrü Paşa sizin aç kalmanızı ve ölmenizi isterse geliniz, muharebe başlamadan geliniz.

Bulgar Askerleri”

39. Bu beyannamenin bazı yerleri tamamen basit bir düşünce ile yazılmıştır. Fakat bu beyannamenin bazı yerleri saf Türk askerini yanıltabilecek, onun açlık ve soğuğa maruz olduğu bir anda moralini bozacak cümleler içeriyordu. Bununla beraber yavaş yavaş muharebeye alışan, morali düzgün ve vatanının kendisinden istediği görevi kavramış olan Türk eri, çok saf görünmesine rağmen bu beyannamelerin tamamen bir hile olduğunu takdir ederek, her cephede yeniden savaşın başlamasını bekliyordu.

B. Bulgarlar Tarafındaki Durum

1. Bulgarlar da mütarekenin uzamasından yararlanarak bulundukları hattı sağlamlaştırmak ve bazen ileriye doğru sokulmak istiyorlardı. Buna paralel olarak kaleye hücum için gerekli hazırlıkları da yapıyorlardı. Daha 19 Kasım'da Başkomutanlık, 2 nci Bulgar Ordusuna şu tebliği yapmıştır:

“Başkanlığınız altında üye General Tsenof, Vazof, Yankof, Stepanoviç, Albay Kuşef, Zagorski, Atanasof ve Yarbay Rosef'ten oluşan bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyon aşağıdaki meseleleri araştırarak sonuçları bir an önce bildirecektir:

a. Eğer genel durum uygun olursa şimdi elimizde bulunan topçu ve teknik imkânlarla Edirne'ye hücum yapılabilir mi?

b. Bu hücum yapılabildiği takdirde hangi cephe en uygun şartlara sahiptir. Bu amaç için ne gibi araç, topçu, istihkâm ve hücum için ne kadar askere ihtiyaç vardır?

c. Komisyon, araştırmalarını çok ayrıntılı şekilde bir protokolle bildirecektir. Toplantıya bu ayın 22'sinde başlanacaktır.”

2. Yukarıdaki emir gereğince komisyon ayın 22'sinde Mustafapaşa'da toplanmıştır. Fakat Başkomutanlık karargâhından gelen üyeler çoğunlukla hücumun yapılmaması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Bu kişileri ikna için kalenin tahkimatını ve araziye çok iyi bilen Binbaşı Nedelçef de çağırıldı. Kasım ayının 22, 23 ve 24 ncü günleri hücumun lehindeki ve aleyhindeki fikirler tartışılarak şu protokol düzenlenmiştir:

a. Baskın şeklinde yapılacak taaruzla kalenin ele geçirilmesi mümkün değildir. Bu usul 23 Ekim'e kadar mümkün olabilirdi. Bu ayın devamında buna imkân kalmamıştı. Özellikle Kasım başlarında doğu bölgesindeki muharebelerden sonra Türkler tahkimat yapmışlardır. Asıl savunma hattının

direncini arttırmak için ileri mevzilerde tel örgüler oluşturulmuştur. Türkler böylelikle istihkâmat konusunda çok kuvvetlendiler.

Dayanak noktalarını da yeni sahra istihkâmları ve tel örgülerle takviye ettiler.

b. Edirne şehrinin bombalanması asker ve halk üzerinde moral bozukluğu yaratmıştır. Ancak büyük ölçüde ihtiyat cephanesi bulundurmamak gerektiğinden, sonuçta başarı vaat etmediği için uygun görülmedi. Bununla beraber düşmanın ulaşmasını engellemek için düşmanın en hassas ve önemli olan merkezleri ile can damarları olan yerlere ateş edilerek daha uygun bir şekilde hücum için bombardıman yapılması uygun görüldü.

c. Kademeli hücum duruma uygun görülmediğinden tamamıyla reddedilmiştir.

ç. Komisyon; durumumuza, içinde bulunduğumuz şartlara ve imkânlarımıza göre nispeten en uygun usûl olarak cephe taarruzunu bulmaktadır. En fazla başarı ihtimali de böyle bir taarruzda bulunmaktadır.

d. Kuzeydoğu bölgesinin doğu cephesi ve bunun kuzey kısmının tahkimat sistemi nispeten daha zayıf olduğundan, piyade ve topçu hücumu için diğer kısımlara göre büyük bir üstünlüğe sahiptir.

e. Büyük bir başarı ile hücumun yapılabilmesi için komisyon, kuşatma birliklerinin imkânlarını yetersiz bulmaktadır. Bu açıdan bölgenin, piyade, topçu ve lojistik destek birlikleriyle takviyesi gerekmektedir.

f. Seçilen bu taarruz için kuşatma ordusu, diğer bölge ve cephelerden en çok kuvvet toplandığı hâlde, düşmanın doğu cephesinde toplayabileceği 30 tabura karşı, 24 piyade taburundan (3 tugay) fazla kuvvet ayıramayacaktır. Piyadenin ise bir buçuk oranında üstün bulunması şarttır. Bu amaç için seri sahra topçusu, istihkâm taburu, iki seri dağ taburu ve ayrıca bir kaç Müstahkem Bölüğü ile tam mevcutlu bir tümene daha ihtiyaç vardır.

g. Bizim ve düşmanın topçu araçları incelenmiş, eldeki bilgilere göre düşmanın her bölgede büyük çaplı tahminen 60 topu bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kale ihtiyat topçusunda bulunan büyük çaplı 70 top da ilave edildiğinde top sayısı toplam 130'a ulaşıyordu. Buna karşı, kuşatma ordusu farklı çeşitlerde 80 büyük çaplı topla, tümen topçusundan 30 sahra obüs toplayabilir. Bu da toplam 110 toptur. Bunlardan en az büyük çaplı 6 topun hücum edilmeyen cephelerde bırakılması gerekeceğinden hücum edilecek cepheye 104 top kalacaktır. Bataryalarımızın işgal ettikleri mevziler, düşman bataryalarının dağıtım tarzı ve bizim topçumuzun nispeten daha üstün olan gücü dikkate alındığında bu kadar top yeterli görülebilir. Fakat başarının daha seri ve emin olabilmesi için kuşatma topçusunun 1 nci ve 3 ncü orduların seri obüslerle takviyesi gerekir.”

3. Bu protokol Başkomutanlığa bildirilmiştir. 26 Kasımda “Kale etrafında yapılacak hareket talimatına uyarak, hücum planını etraflıca ve kısa bir zaman zarfında bildiriniz.” emri alınmıştır.

Ordu komutanı; beraberinde ordu topçu komutanı, kuşatma topçu komutanı, lojistik komutanı ve 2 nci Ordu kurmaylığından harekât şubesi müdürü olduğu hâlde 27, 28 ve 29 Kasımda doğu ve güney cephelerini gezerek kuşatma bataryalarının mevzileriyle ilgili incelemelerde bulunmuştur.

30 Kasımda karargâha dönen ordu komutanı, 3 Aralıkta hücum hakkındaki ayrıntılı raporunu Başkomutanlığa vermiştir. Gerçekte yapılan hücum, ordu komutanının bu raporundan çok az farklı olduğundan rapor örneği aynen çıkarılmıştır:

“a. Müstahkem hatta kolay yaklaşılabilmesi ve bu hattın kale içlerine yakınlığı sebebiyle hücum nispeten daha kolay yapılabilecektir. Bu açıdan bakıldığında kesin sonuç almak için en uygun yer Edirne Kalesi’nin Doğu Cephesi’dir. Ayvazbaba dayanak noktası ile buna komşu dayanak noktalarına güneyde Kestaneliğe (dâhil) ve batıda Taştabya’ya¹⁵⁹ (dâhil) kadar yönelecek hücum büyük bir başarı ihtimali taşır. Düşmanı gerçek hücum noktası hakkında tereddüt ve belirsizlik içinde bırakmak ve kuvvetlerini tespit etmek için doğu cephesinin kalan kısımlarına da hücum yapılacaktır. Bu harekât gösteriş şeklinde olacaktır. Kalan bütün cephelerde gösteriş harekâtı yapılacak ve bu harekâta doğu cephesinde kesin hücumdan önce başlanacaktır. Kesin hücumla öncülük edecek onunla birleştirilecek olan bütün kuşatma hattındaki gösteriş harekâtının esas hedefi; düşmanın dikkatini üzerine çekerek çeşitli cephelerdeki birlikleri tespit ederek düşmanı bütün müstahkem hatta meşgul etmektir. Bu da; güney bölgesinde Pamuksırtı¹⁶⁰ ve Tokatbayırı tepelerinin ele geçirilmesi, Karaağacın bombardımanı, batı bölgesinde Papaztepe doğu yamaçlarının işgali, kuzeybatı bölgesinde Ekmekçiköy çiftliğinin işgali ve Şeytantarla ile Karagöz Tarla’nın topçu ateşi altına alınması, doğu bölgesinde köprü, depo ve şehrin bombalanması şeklinde yapılacaktır.

b. Doğru cephesindeki hücum 48 saatte yapılacak ve şöyle olacaktır:

(I) Düşmanın Maslak-Sabuncular-Enserci-Bekçili-Eksikkumluk-Helvacı Bekçili (Helvacı Bağları)-Mezartepe hattındaki ileri mevzilerine hücum edilerek bunların ele geçirilmesi. Bu hattın işgalinden sonra birlikler harekâta uygun olan noktalara giderek gece karanlığından yararlanarak buraları tahkim edeceklerdir. Sahra topçusu ve obüs bataryaları işgal edilen hatta mevziye girecektir.

(II) Doğru cephesi müstahkem hattını ele geçirmek için, kesin darbe kuzeydoğu köşesine Ayvazbaba’ya yönlendirilecektir. Bu, harekâtın 2 nci günü ortaya çıkarak neticelenmesi muhtemel olmakla birlikte hücumun ilk 24

¹⁵⁹ Edirne il merkezi ile Hasanağa köyü arasında yer almaktadır. (Ç.N.)

¹⁶⁰ Edirne’nin Karaağaç ilçesinin güneyinde, Ahırköy’ün batısında bulunmaktadır. (Ç.N.)

saat içinde başarıya ulaşması imkânsız değildir. Doğu cephesinin esas savunma hattının veya kesin hücum yapılan bölgenin ele geçirilmesinden sonra, düşman kendi ihtiyatları veya diğer bölgelerdeki birlikleriyle bir karşı taarruz yapabilir. Bundan dolayı birlikler buralarda tutunabilmek için bütün gayretlerini sarf ederek eldeki bütün imkânlarını kullanmalıdırlar. Ele geçirilecek doğu bölgesinin korunması için en emin yol seri bir şekilde burada sahra toplarıyla obüs toplarını ve makineli tüfekleri mevzie sokmaktır.

c. Kuşatma topçusunun hareketi; savunma hattının etkisini felce uğratmak, korunmuş yerleri ve ikinci derecedeki engelleri tahrip ederek süngü hücumunu kolaylaştırmak şeklinde olacaktır. Bunun için kuşatma topçusunun büyük bir kısmı silahlandırılacaktır. Böylelikle doğu cephesine ve özellikle hücum edilen bölgeye karşı konsantre ateş ile sağlıklı bir atış yapılabilecektir. (Kabul edilen tertibat sebebiyle kuşatma topçusunun bölünme şekli ve her grubun hedefini gösteren talimata uygun olarak) Hücumun başarılı olabilmesi için şehrin bombalanmasının en etkili yol olduğu ortadadır. Şimdiye kadar elde edilen bilgilere göre bombardımanın beklenilenin üstünde etki yaptığı anlaşılmaktadır. Bütün firarilerin aynı şekilde doğruladıklarına göre eğer bombalama bir iki gün daha devam etmiş olsaymış mültecilerle beraber sayısı 150.000'e varan halk, komutanı kaleyi teslim etmeye mecbur etmek için bir harekete hazırlanmış. Bombalama kale birliklerinin moralini büyük ölçüde bozmuştur. İşte bunun için hücum hazır olmak üzere bombalamaya devam edilerek savaşa bir an önce başlanması yerinde bir istektir. Çünkü açlık, hastalık ve sefalet halkın ve birliklerin moralini bozmuş olabilir.

ç. Teknik işler; ikinci derecedeki engellerin yok edilmesi, gedikler açılması gibi hususlar ilişikteki projede açıklanmıştır.

d. İhtiyaç duyulan birlik miktarı ve taksim şekli: Meriç Nehri sol sahili ile Karabayır arasındaki kısma, sadece orada bulunan ve kendisine Tuna Sırp Tümeni Süvari Alayı verilecek olan süvari müfrezesi hareket edecektir. Karabayır'dan Şarap yoluna¹⁶¹ (Ş harfinin güneyindeki kırmızı yıldız) kadar olan kısım için en az bir piyade tugayı gereklidir. Şarap yolundan (dâhil) Pravadi Deresi'ne (dâhil) kadar -neticeli hücum- seferber mevcuttu iki tugaydan az olmamak üzere bir kuvvet gereklidir. Yine de bu kısımda bir (üçüncü) piyade tugayı yedek olarak bulunmalıdır. Tunca ile Pravadi Deresi'nin arasındaki cephenin kuzey kısmında da bir tugaydan az olmamak üzere bir kuvvet hareket etmelidir. Toplam 6 piyade tugayı, -12 alay- 48 tabur lazımdır.

Hâlen doğu bölgesindeki 8 nci ve 9 ncu Tümenlerde birer tugay vardır. Bundan dolayı doğu cephesinde taarruz için burada bulunan birliklerin daha en az 20 taburla yani beş alayla takviyesi gereklidir. Bundan başka, seri ateşli sahra obüsler ile piyadeye refakat etmek üzere 2/3 seri ateşli dağ bataryasına ve birliklerde mevcut olanlardan başka iki müstahkem bölüğüne daha gerek vardır.

¹⁶¹ Musabeyli ile İskenderköy arasında yer almaktadır. (Ç.N.)

e. Hücümün hazırlanması ve icrası için yapılan harekâtın genel hatları şöyledir: Harekâtın ne şekilde gelişeceği ve hücumun nasıl yapılacağı hakkında bir şey söylenemeyeceği gibi, bütün ayrıntı da önceden kestirilemez. Bu, tamamen düşmanın harekâtına ve durumuna bağlıdır. Şehrin bombalanması ve depolara, kışlalara topçu ateşi yapılması savaşın yeniden başladığı gün ve saat bildirilir bildirilmez başlayacaktır. Bombalama, asıl hücumdan ne kadar önce yapılırsa başarı o kadar kolaylaşacaktır. Bununla beraber gösteriş taarruzu sırasında ve asıl hücum zamanında, kale içindeki haberleşme ve ulaşım yollarını da içine alarak bombalama bütün şiddetiyle devam edecektir. Gösteriş taarruzu bütün kuşatma hattında kesin hücumun başlamasından 24 saat önce başlayacak ve hücum sırasında da devam edecektir. Kuşatma ve sahra topçusu hücumu şu şekilde olacaktır: Önce sahra topçusu ateşini tercihen düşmanın ön siperleri üzerinde yoğunlaştıracak. Kuşatma ve obüs toplarının ateşi o şekilde bölünecektir ki, düşman topçusu susturulsun ve kesin hücum hazırlanmış bulunsun.

Topçu hazırlığı zamanında piyade birlikleri önceden yapılan bölünmeler ve verilen istikametlere göre, taarruza çıkış yerlerini güneş doğmadan önce işgal ederek ileri harekete başlayacaklardır. Düşman ileri mevzilerine yapılacak taarruz imkânlar el verirse baskın tarzında yapılacaktır. İleri mevziler önemli düşman kuvvetleri tarafından işgal edilirse, düşman buradan uzaklaştırılmalıdır. Sonra düşman birliklerini takip ederek asıl tahkimat hattına ilerlemek imkân ve zorunluluğu ortaya çıkacaktır. Düşman ileri mevzileri terk ettiğinde hücum eden birlikler buraları tahkim ettikten sonra müstahkem hatta karşı kesin hücumla girişeceklerdir. Piyade birlikleri o şekilde bölünerek sevk edileceklerdi ki, hücum eden her birliğin ileri mevzideki hedefi tamamen belirlenmiş ve açık olarak gösterilmiş bulunsun. Bununla beraber tahkimat hattına yapılan hücum çok şiddetli bir baskı ile yapılmalıdır. Hücum eden birliğin gerisinde, takviye edecek ve ileri sürecektir yeteri kadar takviye birliği bulunmalıdır.

f. Doğu cephesi ilerisindeki arazi oldukça kesiktir. Bu durum araziyi tanımayı zorlaştırmaktadır. Bunun için doğu cephesini takviye etmekle görevli birliklerin araziye ve kendi hedeflerini tanımları için hücumdan birkaç gün önce mevkillerinde bulunmaları gerekmektedir.”

Edirne Kalesi'nin Doğu Bölgesine Yapılacak Hücumda Topçunun Kullanılmasına Dair Plan

1

Doğu bölgesine taarruzun başlıca hedefi şunlar olabilir:

(i). Düşmanın (Ayvazbaba-Kafkas Tabya) cephesi doğusunda bulunan ilk tahkimat hattı. Özellikle:Maslak, Sabuncular, Enserci, Bekçili, Eskikumluk ve Bekçili ile Eskikumluk'tan güney ve güneybatıya doğru uzanan sırtları ele geçirmek,

(ii) (Ayvazbaba-Ayıcıyolu) doğusundaki ilk tahkimat hattını ve özellikle Kuştepe, Karabayır'la bunun Sofular Burnu sırtını ele geçirmek,

(iii) Ayvazbaba, Ayıcıyolu ve Kestanelik dayanak noktalarının ele geçirilmesiyle tahkimat hattında bir gedik oluşturma,

(iv) Kuruçeşme ve Taştabya istinatlarını saf dışı bırakmak.

2

Bu istihkâmlara ve noktalara hücum için sahra topçusu mensup olduğu birliklere bırakılmaktadır. Kuşatma topçusu ile 12 cm'lik sahra obüsleri 3 büyük grup oluşturacaklardır:

Kuzey, doğu ve güney bataryalarının görevi ve mevzileri topçu kısmına ait 17 numaralı talimatta gösterilmiştir. Başlıca gözetlenecek mevkilleri Boztepe, Karayusuf,¹⁶² Tepesi'nde ve 17. III. paftasındaki yıldız işaretinde olacaktır. Bu mevkillerin gözetlenmesi; birisi Akpınar güneyinde ve diğeri Gaipier güneyindeki balonlardan ve Saray Akpınar'ın kuzeyindeki Sincutepe'deki 3.I. paftasında ihtiyat gözetleme yerinden verilecek işaretlerle yapılacaktır.

3

Maslak-Sabuncular-Enserci-Bekçeli-Eskikumlar ve Bekçeli ile Eskikumluğun güney ve güneybatıya doğru uzanan sırtlara taarruz.

Atış mesafesinin belirlenmesi için başlangıçta daha önemli noktalara yapılan ateş mümkün olduğu kadar sınırlı top ile yapılacak. Bundan sonra topçunun çeşitli safhalardaki faaliyeti aşağıdaki sıraya göre gelişecektir:

Hücumun hazırlandığı sırada şu amaçlar göz önünde bulundurulacaktır:

(i) Esas savunma hattı topçularının numara askerlerinin görevlerinden men edilmesi ve bazılarının tesadüfen saf dışı bırakılarak susmaya mecbur bırakılması

(ii) Direnç noktalarının ele geçirilmesini kolaylaştırmak için şiddetli topçu ateşi altına alınması

Bu amacın elde edilebilmesi için topçu şu surette kullanılacaktır:

Kuzey bölgesinde 15 cm'lik uzun toplar savunma hattını yan ve gerisini ateş altına alacak. Böylelikle düşman, şimdiye kadar tahribattan kurtulan mevzilerini meydana çıkarmaya mecbur kalacaktır. Bunları tespit için sahte hücumlar yapılacak. Aynı bölgenin 12 cm'lik uzun topları bu amaçla ilk hat siperlerini ateş altına alacaktır. Bunların faaliyeti, taarruz yapılan kısımdaki birliklerden sahra bataryaları faaliyetiyle tamamlanacaktır.

¹⁶² Edirne ili merkez ilçenin merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

Ayvazbaba-Taştabya Cephesini işgal eden Türkler tabi ki kendi topçusu ile bizim kuzey bölgesi topçumuzun yukarıda bahsedilen görevi yapmasına engel olmak isteyecektir. Düşmanın bataryalarına karşı kuzey grubundaki 12 cm'lik uzun obüslerin yan ateşi ve nihayet kuzey kısmındaki mevziye sokulan sahra obüs toplarının ateşi de yöneltilecektir.

İleri mevzilerin sağlamlaştırılmış noktalarına yapılacak hücumu hazırlamak için bu noktalara, doğu grubunda mevziye giren 15 cm'lik obüs tahrip obüs tahrip gülleleriyle ateş yapılacaktır. Bu obüslerin faaliyeti 1 nci ve 3 ncü Ordulardan 12 cm'lik obüsler verildiği takdirde (Bunların mevzileri şimdiden belirlenmelidir.) bunların ateşiyle tamamlanacaktır.

Aynı zamanda Kuştepe ve Kuştepe ile Maslak arasında yıldızla işaretlenmiş olan tepeye de tahrip gülleleriyle ateş edilecektir. Çünkü Maslak'ın kuzeyinde kademelenmiş olan bu noktalar hücum sırasında Maslak'ı koruyacaklardır.

İlk hatta hücum: Asıl tahkimat hattındaki düşman topçusunun susturulmasından ve ilk hatlara hücum yeteri kadar hazırlandıktan sonra başlayacaktır. Eğer hücum bölgesinde bulunan ilerdeki dayanak noktalarının hepsi, bunları koruyan topların susturulamamasından veya başka sebeplerden dolayı ele geçirilmezse bunların savunmaları -Uygun fırsatlardan yararlanılarak- piyade ve topçu ateşiyle uzaklaştırılarak yavaş yavaş ilerlenecektir. Bu amacın gerçekleşmesi için piyade ile topçu arasında sıkı irtibat kurulmalıdır.

Düşmanın ilk hattaki noktalardan uzaklaştırılmasından sonra buralar hemen işgal edilerek savunma hâline konacak. Sahra ve dağ topçuları ileriye nakledilecektir. Çünkü bu sırada işgal edilmiş olan ilk noktalar, düşmanın o zamana kadar ateş açmamış olan bataryalarının şiddetli ateşine maruz kalabilir. Böylelikle piyadenin ele geçirilen mevkiyi tahkim ve temin işleriyle beraber topçu da ateşini, yan ve cephe ateşi yaparak bu bataryalar üzerinde yoğunlaşacaktır. Bu görevler, kuzey ve doğu gruplarının 12 ve 15 cm.lik obüslerine verilecektir. Düşmanın gizli bataryalarını keşfetmek için başlıca gözetleme bölgelerinden başka, balonlarla ve doğu bölgesinin gerilerini gözetleyebilen Sinçutepe'de tertibat yapılmıştır.

4

Kuştepe, Kocabayır ve Bunun Sırtı Olan Sofular Burnunun Ele Geçirilmesi

Bunların hücum hazırlığı: Yukarıda söylenen ileri noktanın hücum hazırlığı ile aynı zamanda yapılacaktır.

Maslak'ın kuzey ucu; bunun batısındaki yıldız işaretli tepe ve Kuştepe, 58 numaralı batarya ve Taştabya istinadiyla birleşen bir hat üzerinde bulunmaktadır. Bundan dolayı buralara doğu grubunda mevziye konmuş olan 12 cm.lik toplarla ateş edilecektir. Bu noktalara doğrudan doğruya

yapılacak hücum hazırlığını ise tahrip gülleleri ve şarapnel ateşi ile doğu grubundaki 12 ve 15 cm'lik obüsler yapacaktır.

Bu atış Maslak, yıldız işaretli tepe ve Kuştepe'ye doğru ilerleyecektir.

Sofular Pınarı'nın yan ateşine alınması, Maslak'ın ateş altına alınmasıyla aynı zamanda, bu sırtta ateş eden bataryalar tarafından yapılacaktır. Maslak'a hücumdan önce ve bu hücum sırasında bu tepeye yapılacak tahrip ve şarapnel ateşi ise, doğu grubunda mevziye konacak olan aynı obüs bataryaları tarafından yapılacaktır.

Bu istihkâma yapılacak hücum ve bunun ele geçirilmesinde yukarıda 3 maddede söylenilen hususlar aynen dikkate alınacaktır.

5

Ayvazbaba-Ayıcıyolu-Kestanelik Tahkimat Hattına Hücum

Bu hatta hücum hazırlığı şu şekilde yapılacaktır:

(i). Ayvazbaba-Kestanelik cephesi ateş altına alınarak yapılacak. Bu ateş, kuzey grubuna tabiye edilen 15 cm'lik topraklarla yapılacaktır.

(ii). Ayvazbaba-Kestanelik Tepesi gerisinde bulunan tahkimat sahasını ateş altına alarak yapılacak. Bu ateş kuzey grubunun 12 cm.lik toprakları ve doğu grubunun 12 cm'lik obüslerle (3 batarya) yapılacaktır.

(iii). Düşmanın havan, sahra topraklarıyla ağır müstahkemlerine karşı faaliyet şeklinde yapılacak. Bu ateş artık yeteri kadar ileri alınmış olan ve ele geçirilen ilk hatlarda bırakılan sahra ve dağ topçusu tarafından yapılacaktır.

(iv). Ayvazbaba-Ayıcıyolu-Kestanelik dayanak noktalarına karşı hücumun hazırlanması. Bu hazırlık obüs bataryaları tarafından şu şekilde yapılacaktır:

Ayvazbaba'ya karşı kuzey grubunun iki 15 cm.lik bataryasıyla Ayvazbaba güneydoğusundaki yeni istihkâma karşı doğu grubunun iki 15 cm.lik obüsleriyle.

Hücumun yapılması: Düşman bataryası sustuğu ve Türklerin topraklarını ve obüslerin şarapnel ateşinden korunmak için siperlerini terk ettikleri anda, hücum kolları ikinci derecedeki engellerde topçu ateşiyle gedikler açılması beklenmeden ard arda sıçramalarla ilerlemelidirler.

6

Taştabya ve Kuruçeşme İstinatlarını Saf Dışı Bırakmak

Birinci dayanak noktası ve Ayvazbaba-Taştabya aralığı, bir taraftan Doğu Grubundan mevziye sokulan 12 cm'lik toprakların ateşini merkezde toplayacak, diğer yönden kuzey grubunun obüs bataryalarıyla ve üçüncü yönden de yine kuzey grubundaki 15 cm'lik uzun toprakların ateşiyle saf dışı bırakılacaktır.

İkinci dayanak noktası Kuruçeşme, 12 cm'lik obüs ve 25 çap boyunda 12 cm.lik bataryalarının ateşiyle saf dışı bırakılacaktır.

7

5 nci maddede söylenen hücum sırasında Kestanelik dayanak noktasının güneyindeki tahkimat hattı, bu grubun karşısında bulunan topçu tarafından şiddetli ateş altına alınacaktır.

8

Yukarıdaki harekâtın yapılması sırasında Edirne şehrinin bombalanmasına 4 adet 30 çap boyunda topla devam edilecektir.

Kale komutanının gözlem yeri olması muhtemel olan 18 numaralı dayanak noktası ile diğerlerine ateş edilmesi de yine bu toplara bırakılmıştır.

Ek Talimat

Numara:14

2 nci Ordu Komutanı
Topçu Kurmay Albay
Zagorski

4. Edirne'ye hücum hakkındaki düşüncelerini uzun ve ayrıntılı rapor ile Başkomutanlığa bildiren 2 nci Orduya aşağıdaki genelgeyi yapmıştır:

2 nci Orduya Talimat

Numara:14

Topçu Şubesi

31 Aralık 1912 tarih ve 2535 numaralı telgrafa ek olarak ordu komutanı aşağıdaki hususları emrediyor:

a. Doğu bölgesine giden kuşatma topları, ilişikteki cetvele göre mevzilere girecek ve o şekilde düzenlenecektir.

b. Kuşatma toplarının düşman hattına yakın mesafelere yerleştirilmiş olmaları dikkate alınarak doğu bölgesi ile istihkâm komutanı, bataryaların baskınlardan ve çıkışlardan korunmak için tedbir alacaklardır. Bu münasebetle doğu bölgesinin kuzey grubuna ayrıca dikkat gösterilecektir.

c. Topçu cephane parkları şu şekilde düzenlenecektir:

Doğu bölgesinin kuzey kısmında mevzi işgal edecek olan kuşatma bataryaları için Akpınar köyünde, Ayvazbaba-Kafkastabya hattı doğusundaki mevziye girecek olan kuşatma topları için de Gaipler köyünde.

ç. Her bataryada iki günlük, gruplarda 3 günlük cephane bulunacaktır.

d. Nakil araçlarının değişikliği sebebiyle kuşatma bataryalarının ateş açma hazırlığı için süre tayin edilmemiştir. Bununla beraber bu bataryaların

imkânlar dâhilinde ateşe hazır bulunmaları için bölge komutanları bütün imkânlarını ve güçlerini sarf edeceklerdir. Bölge komutanları, aynı amaçla sahra cephanesi parklarını da kuşatma topçusu emrine vermelidirler.

e. Batarya mevzilerinin inşasındaki toprak işleri piyadeler tarafından, kalanı topçularla istihkâm tarafından yapılmalıdır.

f. İstihkâm birlikleri komutanı, kuşatma topçusu komutanının onayını alarak istihkâm araç gereç depolarını batarya mevzilerinin gerisine tesis etmelidir.

g. Doğu bölgesi komutanı kuşatma bataryalarının durumunu dikkate alarak sahra bataryalarının kuşatma bataryaları önüne alınması için emir vermelidir. Bu bataryalara ve harekâtın gelişme zamanı için ihtiyat bataryalarına mevzi hazırlamalıdır.

ğ. İstihkâm Birlikleri Komutanı kuşatma topçusu komutanının uygun görmesi ile bölge topçu komutanı ile astları (Gruplardaki topçu komutanları) arasında telefon irtibatının kurulması için tertibat yapacaktır.

Kuşatma Topçu Komutanı
Topçu Kurmay Albay
Zagorski

14 Numaralı Talimata Ait Cetvel
Kuşatma Bataryalarının Mevzi ve Görevleri

Bölgenin İsmi	Grup	Grup Top.	Grubun İsmi ve Mevcudu	Tahsis Edildikleri Grup	Mevzileri	Hangi Bölgenin Amele vereceği
Doğu	İkinci Tugayın Kuzeyi	Yarbay Velçanof	1 nci Grup Sofya Kale Taburundan 28 Çap boyunda 12 cm'lik 3 batarya (12 Top)	Ayvazbaba, Ayıcıyolu, Kestanelik Tabyası gibi asıl savunma hattını derinliğine ateş altına almak	Soldan sağa doğru gruplarının 4 ncü sütun numarasında gösterilen T.5 ve U. 5 paftalarında	
			2 nci Grup Sofya Kale Taburundan 30 çap boyunda 15 cm'lik bir batarya (4 top)	Bu hattın önündeki mevzileri, istihkâmları ateş altına almak.		
			Şumnu Kale Taburundan 30 çap boyunda 15 cm'lik iki batarya (6 top)	Maslak ve bunun batısındaki mevzileri (Maslak, Taştabya) (dâhil) aralığını ateş altına almak.		

			3 ncü Grup Sofya Kale Taburundan 15 cm'lik 1 obüs bataryası (4 top) Şumnu Kale Taburundan 15 cm'lik 1 obüs bataryası (4 top)	Başlıca Hasanağa köyü ¹⁶³ ile Kayalıktabya (dâhil) aralığını ateş altına almak		
			Bağımsız batarya Şumnu Kale Taburundan 28 çap boyunda 12 cm'lik 1 batarya (4 top) I nci Grup	İncirlik, Taştabya (dâhil) aralığına ateş etmek		
Doğu	Müfrez 3 ncü Tugayın Doğusu	Yarbay Velçanof	Sofya Kale Taburundan 30 çap boyunda 12 cm'lik bir batarya (4 top)	Şehri bombalayacak ve gerektiğinde 44 numaralı batarya ile 57 numaralı (dâhil) edecektir	Birisi şimdiye kadar bulunduğu mevzide, diğeri de onun yanında	3 ncü Müfrez Tugay

¹⁶³ Edirne ili merkez ilçe Merkez bucağına bağlıdır. (Ç.N.)

Bölgenin İsmi	Grup	Grup Top.	Grubun İsmi ve Mevcudu	Tahsis Edildikleri Grup	Mevzileri	Hangi bölgenin Amele vereceği
			Bağımsız Şumnu Kale Taburundan 28 çap boyunda 12 cm'lik bir batarya (4 Top)	(Ayvazbaba-Kayalıtabya) hattını derinliğine ateş altına alacak ve Taştabya kuzeyinde Pravadi Deresi ile Kestanelik (dâhil) aralığına ateş edecektir.	Musabeyli kuzeybatısında mevzisinde Pafta Nu. 12 3.	
			2 nci Grup Sofya Kale Taburundan 30 çap boyunda 15 cm'lik bir batarya (2 top)	(Ayvazbaba-Kayalık hattını derinliğine ateş altına almaya alacak ve Taştabya kuzeyinde Pravadi Deresi ile 49 numaralı Kestanelik (dâhil) aralığına ateş edecek ve gerektiğinde şehri bombalayacaktır.	Şimdiye kadar bulunduğu mevzide.	
			Şumnu Kale Taburundan 30 çap boyunda 12 cm'lik bir batarya (4 top) Sofya Kale taburundan 30 çap buyunda 12 cm'lik bir batarya (4 top)	(Ayvazbaba-Kayalıktabya) tahkimat hattını derin ateş altına alacak ve Taştabya kuzeyinden Pravadi Deresi ile Kestanelik (dâhil) aralığına ateş edecektir		

			3 ncü Grup Sofya Kale Taburundan 15 cm'lik 2 obüs bataryası (8 top)	Taştabya kuzeydoğusundan Pravadi Deresi ile Yıldız Tabya güneydoğusundaki kulübeler (dâhil) aralığına ateş edecektir.	12 cm'lik 30 çap boyunda grup kuzeybatısında pafta 11 III.	
			4 ncü Grup Şumnu Kale 15 cm'lik 2 batarya (8 top)	Pravadi Vadisi ile Yıldıztabya (dâhil) aralığına ateş edecektir.	Pravadi Vadisi'nde Pravadi yazısında pafta B.Ü II.	
Bölgenin İsmi	Grup	Grup Top.	Grubun İsmi ve Mevcudu	Tahsis Edildikleri Grup	Mevzileri	Hangi mıntıkanın Amele vereceği
Kuzeybatı, güney, doğu	Batı, Kuzey, Güney		Grup Sofya Kale Taburundan 12 cm'lik batarya (6 top)	56 numaralı batarya ile Kestanelik (dâhil) aralığına ateş edecekler	Bölge Top. K. tarafından gösterilecek mevzide	Batarya hizmeti I nci Tugaydan.
			Tabur 12 cm'lik seri ateşli obüs 2 batarya (8 top)	Güney Bölgesi karşısındaki ileri hatlara ateş edecekler. Sabuncular (dâhil)	Aynen	
			Tabur 12 cm'lik Adi Ateşli Obüs 3 batarya (8 Top)			

			Bağımsız batarya Şumnu Kale taburundan 12 cm'lik 30 çap boyunda (2 top)	Daha önce kendisine Karaağaç'a ateş etmek görevi verilmişti.		
			Bağımsız batarya Şumnu Kale taburundan 28 çap boyunda 21 cm'lik (2 top)	Tunca Nehri Kemer Tabya(Dâhil) aralığına ateş edecek.		
			Bağımsız batarya Şumnu Kale taburundan 28 çap boyunda 21 cm'lik (2 top)	Kuzeybatı cephesinin batı aralığına ateş edecek		

5. Seyyar ordu karargâhı bu projeyi uygun görmüştür. Gereken malzemeyi hazır etmek için General Yankof'un özel görevle 2 nci Ordu emrine gönderildiğini bildirmişti. Gerekli görülecek araç gereçlerin verilmesi için de menzil müfettişliğine Başkomutanlıktan emir verilmiştir.

6. 26 Aralıktan beri yukarıdaki projenin esasları dâhilinde kuşatma bataryalarının doğuya nakline başlanmıştır. Bu topçu bütün aralık ayı boyunca yollarda bulunuyordu.

7. 2 nci Ordu karargâhının da Ortakçı'ya nakli kararlaştırılmıştır. Bu sebeple doğu bölgesi telgraf bölümünün yarısı da muhabere işlerinin düzenlenmesi ile görevlendirilmiştir.

8. Bulgar 2 nci Ordu Komutanlığı firari Hristiyanlardan kalenin mevcudunu tamamen öğrendiği gibi iâşe durumunu ve manevi durumu da yakından biliyordu. Fakat kalede General Şükrü aleyhine hareketler yapıldığı, oturduğu yere silah atıldığı, birtakım subayların kurşuna dizildiği gibi yalan yanlış haberler de söylenmekteydi.

9. Bulgar Başkomutanlığı savaş tekrar başladığı takdirde Edirne'yi savunanların Hayrabolu yönünde bir çıkış yapmalarını tahmin etmekteydi. Sırp Tümenlerine de güvenmediğinden gereken tedbirlerin alınması ve Sırp Tümenlerinin ciddi harekâta kullanılmaması hakkında 2 nci Ordunun dikkatini çekmiştir.

Hayrabolu yönünde bir Türk çıkışı olabileceğini 2 nci Ordu Komutanı da kabul etmiş olmalıdır ki, 3 Ocakta verdiği şu emirle tedbir almak istemiştir:

“Savaşın tekrar başlamasından dolayı şunları emrediyorum:”

a. Güney bölgesinde bulunan Tuna Sırp Tümeninin Süvari Alayı, Meriç'in sol sahiline geçerek doğu bölgesi süvari müfrezesi emrine girecektir.

b. 8 nci Tümen piyade alaylarından biri, emir verildiği zaman Meriç'in sol sahiline geçmek için hazır bulunacaktır.

c. İlk hatlarda teyakkuz arttırılacak, tarafsız bölgeye Türkler tarafından yapılacak en küçük saldırı derhâl bildirilecektir.

ç. Doğu Bölgesi Komutanı, bölge ihtiyat birliklerinin her an güney yönüne harekete hazır bulunmalarını dikkate alacaktır”.

10. Bulgar karargâhlarında Edirne'nin güneydoğusu yönünde bir çıkış yapacağı görüşü gittikçe kuvvetlenmekte idi. Seyyar ordu kurmay başkanı; alınan sağlam bilgiye göre Edirne komutanı açlıktan ve hastalıktan zorunlu olarak mütarekeyi ihlal ederek hiç olmazsa kılıcı elinde olduğu hâlde teslim olacağını bildirmiştir. Bu münasebetle Edirne-Havsa veya Dimetoka-Uzunköprü istikametinde yapılacak bir yarma girişimine karşılık tedbirler alınmalıdır. Seyyar ordu kurmay başkanı bu amaçla 3 ncü Tümenin Babaeski'de bulunan tugayının 2 nci Ordu emrine verildiğini bildirmiştir.

11. Bulgar komutanlıkları yarma fikrini bir hayli benimsemişlerdi. Öyle ki, genel karargâhta da ordulara yayımladığı genelgede, 2 nci Ordunun yarmanın mümkün olduğu istikametlere diğer bölgelerden kuvvet toplamaya çalışmasını emrediyordu. Yarma bu gece olacakmış gibi her türlü tedbirlerin alınmasını da istiyordu.

2 nci Ordu Komutanlığı da Edirne Doğu Cephesinin geniş olmasından dolayı görevlerinin müsait olmadığını, birliklerin dağınık bulunduğunu bildirmiştir. Babaeski ile doğrudan irtibat bulunmadığından 3 ncü Tümenin 2 nci Tugayının gecikmeksizin Havza'ya hareketi için emir verilmesini, aksi hâlde geç kalacağını cevap olarak bildirmekle aynı heyecana kapıldığını göstermiştir.

2 nci Ordu Komutanı ilk verdiği emri yeterli görmeyerek; Türklerin Havsa, Uzunköprü veya Dimetoka yönünde bir taarruzlarının olabileceğini belirtmiştir. Birliklerin tetikte olmasını ve ikinci hattaki birliklerin yarma bölgesine harekete hazır olmalarını tekrar emretmiştir.

12. 14 Ocakta Tugay Komutanı Ribarof; 3 ncü Tümenin 2 nci Tugayının hareket ederek geceyi Havsa'da geçireceğini bildirmiştir.

Böylelikle seyyar ordudan Edirne'yi kuşatanlara takviyeye de ilk defa başlanmış oluyordu.

13. Bugünlerde 2 nci Orduya Edirne hakkında bir çok haberler gelmekte ise de bunlardan bir çoğu gerçeklerden uzaktı. Bu durum Bulgarları bazen telaşlandırmakta bazen de ümitlendirmekteydi.

Yine böyle alınan bir haber sonucunda olacak ki , Başkomutanlık "General Şükrü'nün Çatalca'daki ordularımızın gerisine taarruza hazırlandığını bildirilmiştir. Bu hareketle, aynı zamanda Gelibolu'ya gelen Türk birliklerinin de taarruza geçecekleri haberi alınarak ani bir vakaya karşı tedbir almaları" gerektiğini ordulara tebliğ etmiş bulunuyordu.

Çoğalan bu emirlere karşı tedbir almak gerektiğinden 2 nci Ordu Komutanlığı, birliklerin teşkilatının bozulduğundan şikayet etmekte idi.

14. 29 Ocakta başkomutan yardımcısı General Savof, Londra'daki barış görüşmelerinin kesintiye uğradığını ve Türklerin mütareke protokolündeki süreyi dikkate almayarak savaşa başlamalarının muhtemel olduğunu bildirmiştir. Ve tamamen hazır bulunması için seri tedbirler alınmasını emrediyordu.

Protokole uyulduğu takdirde savaşa 3 Şubat saat 19.00'da başlanacaktı.

15. 2 nci Ordu Komutanlığı 30 Ocakta seyyar ordu karargâhına şu maruzatta bulundu:

"Savaşın başlamasıyla beraber kaleyi bombalamak gerektiği düşüncesindeyim. Bir iki gün içinde beklenen sonuç olmadığı takdirde

derhâl hücum yapılmasını zorunlu bulmaktayım. Bu sebeple hücumda başarılı olabilmek için araçlar verilecek mi? Verildiği takdirde tertibat yapılmak üzere şimdiden haber verilmesini rica ederim.”

16. 30 Ocakta seyyar ordunun şu emri de birliklere tebliğ edilmişti:

“Subaylar, erbaşlar ve erler, şimdiye kadar yapılan barış görüşmelerinden Türklerin bizi sadece oyalayarak vakit kazanmak istedikleri ortaya çıkmıştır. Bununla beraber onlar bu konuda aldandılar. Bizim de Makedonya’daki birliklerimizle diğer orduları dinlendirmeye, binlerce kişilik ordu oluşturmak için Kuzey Bulgaristan’da bırakılanları çağırmaya, erzak ve yem toplamak için zaman kazanmaya ihtiyacımız vardı. Şimdi muharebeye başladığımız günden daha çok hazırlıklıyız. Buna rağmen Türk delegeleri Londra’da, savaş hukuku açısından, galip sıfatıyla bize ait sınırları tanımaktan kaçınıyorlardı. Böyle bir durum karşısında ne yapmamız gerekir? Düşmanın azmini kesin olarak kırmak için onu tekrar bozguna uğratarak toplamış olduğu derme çatma, talim ve terbiyeden mahrum sürülerini perişan ederek muharebe meydanında kendisine barış şartlarını kabul ettirmek lazımdır.

Subaylar, erbaşlar ve erler; mert arkadaşlarınızın kanları ile sulanmış olan bu topraklara tekrar düşmanın yerleşmesine izin verecek misiniz? İyice hatırlayınız ki; Sülüoğlu, Petra, Kırklareli, Koçana, Mehomya (Razlık), Pınarhisar, Lüleburgaz, Çatalca ve Edirne muhariplerinin ruhları gökyüzünden size bakmaktadır. Bizim baba, ana, eş ve çocuklarımız, düşmanı 500 seneden beri kanımızı emdiği bu eski yurdumuzdan kovmadan ve denizin ötesine atmadan evlerimize dönmemize izin verecekler midir? Onlar bize “Burada yeriniz yoktur” demekte haklı olacaklardır. Bundan dolayı Allah’ın ve silahınızın yardımıyla daha şanlı zaferlere doğru ileri.”

17. Türkler tarafında doğu cephesinde komuta değişikliği olduğu gibi Bulgarlar tarafında da olmuştur. Aynı cepheden General Velçef alınarak yerine önce vekaleten 9 ncü Tümenin 3 ncü Tugay Komutanı General Grancerof getirilmiştir. Fakat harekâtın başlaması ile bu generalin kendi tugayını da komuta etmesi gerektiğinden 30 Ocakta Başkomutanlık Vekâletinden Doğu Cephesi Komutanlığına Kırklareli Askerî Valisi General Vazof’un tayin edildiği bildirilmiştir.

General Velçef özellikle kasımın ortasında yaptığı hareketler ve verdiği yanlış haberlerle olumsuz etki yaratmıştır. Gerçekten 14-15 Ocak günleri Musabeyli ve güneyden kaleye karşı ilerleyerek Türk ileri mevzilerini, Maslakepe’yi ve daha bazı Türk bataryalarını ele geçirdiğini bildirmişti. Sonradan bunların yanlış olduğu anlaşılmış olsa da ilk haber üzerine hem 2 nci Ordu hem de Başkomutanlık telaşa düşmüştü. Özellikle Başkomutanlık henüz kuşatma kuvvetlerinin Türklerle sıkı temasını istemiyor, şimdilik uzakta durularak tahkimat yapılmasını ve seyyar ordunun gerilerinin tehdit altına alınmasını uygun görüyordu.

2 nci Ordu Komutanı, General Velçef'in geri hizmetler hakkında orduya karşı küstah ve meydan okuyucu tavır takındığından da şikayetçiydi. Bu sebepler General Velçef'in doğu cephesinden ayrılmasına sebep olmuştur.

18. Bulgar Doğu Bölgesi Komutanının 30 Ocakta verdiği rapor doğu bölgesinin mütareke sonundaki durumunu göstermek açısından aynen aşağıya yazılmıştır:

"a. 54 ncü Alay Karayusuf'ta toplanacaktır. Bu alaydan bir tabur 11 nci Topçu Alayının 5 nci Bataryası ile beraber, 3 ncü Tugay bölgesinden alınarak birinciye ilave edilmiştir.

b. 53 ncü Alay, 9 ncu Seri Sahra Alayının 2 nci Taburu ile Demirhanlı ve Küçükgerdemli'de toplanacak.

c. 3 ncü Tümenin 2 nci Tugayı kendisine verilen birliklerle Oğulpaşa'da toplanacak ve süvarisini Abalar Çiftliğinde veya Azatlı'da bulunduracaktır.

ç. 58 nci Alay da 57 nci Alay gerisinde Kadınçiftliği veya Sazlıdere'de¹⁶⁴ toplanacaktır.

d. İleri karakolların kuvvet ve teyakkuzu arttırılacaktır."

19. Bu düzenlemeye göre doğu cephesi piyade sıklet merkezinin¹⁶⁵ Türklerin güneydoğu yönündeki bir çıkış yapmasını önlemek amacıyla Edirne-Havsa şosesinin iki tarafında tutulduğu anlaşılr.

20. Harekâtın başlamasıyla 2 nci Ordunun hareket tarzının ne olacağı hakkında önceden sorulan soruya Başkomutanlık Vekaleti; "Şimdilik durum netleşinceye kadar Edirne'nin şiddetli bombalanmasının yeterli olacağı, daha sonra ne yapılacağına karar verilebileceği " cevabını vermiştir.

Başkomutanlık Vekâleti hücum için yapılan bütün hazırlıklara rağmen kararsız kalıyor veya bu hazırlıkların yetersiz olduğuna inanıyordu. Diğer taraftan Edirne Doğu Cephesi Komutanı da Aydın Rum mültecilerinden aldığı haberlere göre; Türklerin batı cephesi birliklerinin büyük bir kısmıyla hafif topçuyu doğu cephesine nakletmekte olduklarını ve Meriç, Tunca köprülerini tahribe hazırladıklarını bildiriyordu.

21. 30 Ocakta Seyyar Ordu, 2 nci Orduya kale birliklerinin olası yarma hareketine karşı en şiddetli tedbirlerin alınması konusunda talimat vermiştir. Bu amaçla üç tümenin Havsa'daki tugayının geçici olarak Doğu Bölgesi Kuşatma Komutanı emrinde kalacağı hakkındaki emrini vermiştir. Bu emir Bulgarların mütarekenin sonlarına doğru Edirne'ye taarruzundan çok Edirne'nin bir huruç harekâtını karşılamak kaygısında olduklarını gösterir.

¹⁶⁴ Edirne merkez ilçesi merkez bucağına bağlı köydür. (Ç.N.)

¹⁶⁵ Sıklet merkezi: Kuvvet ve ateşin, hedefi ortaklaşa etkilemesi için bir arada tutulduğu bölgedir. (Askeri Terimler Sözlüğü, Yay. Haz:Hilmi Soyaslan, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 1971, s.676.) (Ç.N.)

Gerçekten Türkler tarafında da Doğu Cephesi Komutanı, en kıymetli silah ve mühimmatın alınarak böyle bir çıkışın yapılması hakkında Müstahkem Mevki Komutanlığına teklifte bulunmuştu.

22. Müstahkem Mevki Komutanlığı, Doğu Cephesi Komutanlığının yaptığı bu teklifi önemsemediği gibi bizzat kendi inisiyatifiyle de herhangi bir çıkış hareketini düşünmemişti. Özellikle de Plevne tertibi kuşatma hatlarını yarıp kaleyi büsbütün terk etmeyi amaçlayan bir girişimi kesinlikle düşünmemişti.

Müstahkem Mevki Komutanlığı, küçük çaptaki çıkışların bile artık bir fayda vermeyeceğine inanıyordu.

Müstahkem Mevki Komutanlığı, en büyük başarıyı kalenin ömrünü uzatmakta arıyordu. Herhangi bir aykırı hareketle devletin siyasetine zararlı olabilecek, Türk sahra ordusunu -durumu kendisince hâlâ belirsiz olan- olumsuz etkileyebilecek durumlardan çekiniyordu.

Bu amaçla mütareke günlerinde kale, erzaksızlıktan çektiği sıkıntıyı sürekli olarak Başkomutanlığa bildiriyor, bir taraftan da gelecekte yapılacak harekât için talimat bekliyordu.

Gerçekte de kale, Türk Başkomutanlığı ile sürekli ve emin bir şekilde irtibatla olduğuna göre; Başkomutanlığın onayını almadan kaleyi terk edecek veya elinden kaçırarak herhangi bir girişimde bulunmasına izin verilip verilmeyeceği düşünülmeye değer bir durumdu.

Şurası bir gerçek ki, Müstahkem Mevki Komutanlığı, kale komutanlıklarında bulunması gerekli ideal kahramanlıktan kısmen mahrum olmasına rağmen üst makamlara itaat etmek ve ast makamların taşkınlıklarına karşı da katlanmak konusunda üstün vasıflara sahipti.

23. Özetle Bulgarların Müstahkem Mevki Komutanlığından bekledikleri geniş çaplı bir çıkış korkusu yersizdi. Daha önce de belirtildiği gibi Türkler de Bulgarlar gibi mütareke günlerinde boş durmadılar. Ancak Bulgarlar herhangi bir taarruz için veya yapmayı tasarladıkları bir karşı taarruz için, özellikle Edirne doğu cephesine karşı her türlü tedbiri alırdı. Mümkün olan her çeşit silahı getirirken Türkler de Edirne'nin güney cephesinden taarruza maruz kalması ve bu cephenin düşman eline geçmesi ihtimaline karşı gene sonuna kadar savunmaya devam edebilmek ve böylece Türk Sahra Ordusuna kısa süreler içerisinde olsun zaman kazandırabilmiş olmak için doğu cephesinde Eski Kıyık Tabyası gerilerinde, batı cephesinde de Abdurrahmanağa Tabyaları civarında güney cephesine karşı büyük toplar için mevziler hazırlamak istemişlerdir. Güney cephesinin düşman eline geçmesi hâlinde bu cepheyi şehre bağlayan köprüleri gerçekten tahrip etmeyi düşünmüşler ve buna göre düzenlemeler yapmışlardır.

Türklerin doğu cephesindeki hazırlıklarına gelince; burada yapılan işler havanın etkisiyle bozulan siperleri düzeltmekten, ileri karakol hattını ileri mevzi gibi güçlendirerek bunlara tel örgüler yapmaktan ve bazı hafif toplar yerleştirmekten ibaret kalmıştır.

Karaağaç Görüşmesi

Londra görüşmelerinin bir sonuca varamayacağını anlayan Bulgar Hükûmeti ve Çar, ordu komutanlarının da katılımı ile 15 Ocakta Karaağaç'ta bir toplantı yapmaya karar vermişlerdir. Toplantı konusu, sorumluluğu üzerine alarak yeniden harekâta başlamak ve ana hatlarıyla sevk ve idare tarzını kararlaştırmaktan ibaretti.

Çar ile hükûmet bakanları, özel trenle Karaağaç'a gelmişlerdi. Mecliste Başkomutan Muavini General Savof, Seyyar Ordu Kurmay Başkanı General Fiçef, 1 nci Ordu Komutanı General Kotinçef, 2 nci Ordu Komutanı General İvanof, 3 ncü Ordu Komutanı General Radko Dimitriyef, 4 ncü Ordu Komutanı General Kovaçef de bulunuyordu.

Başkomutan Muavini ordunun durumu hakkında genel bir bilgi verdikten sonra söz alan 2 nci Ordu Komutanı; muharebenin Edirne hücumu ile başlaması gerektiğini, Edirne'nin ele geçirilmesiyle diğer orduların gelmesinin sağlanacağını ve böylece Londra müzakerelerinde görülen siyasi zorlukların da ortadan kaldırılacağını açıklamıştır.

3 ncü Ordu Komutanı ise Edirne'ye hücumun imkânsızlığını ve başarısızlığın sebep olacağı felaket ve utancı anlatmaya çalışmıştır.

1 nci ve 4 ncü Ordu Komutanları ise yalnız, ordularının harekâta hazır olduğunu söylemekle yetindiler.

3 ncü Ordu Komutanının açıklaması bakanları, özellikle de Başbakanı korkuttu.

Çar, generallerden sonra bakanların da görüşlerini istedi. Başbakan generaller arasında böyle bir fikir ayrılığı varken kendilerinin görüş bildirmelerinin çok güç olacağını bildirdi. Tekrar söz alan 2 nci Ordu komutanı uzun ve ispata dayalı açıklamasıyla 3 ncü Ordu Komutanının fikir ve görüşlerini çürütmeye çalışmıştır. Komutan, hücumun altı-yedi bin yaralı veya ölüye mal olacağını bunun da elde edilecek sonuca göre çok sayılmayacağını, Edirne'nin açıklıkla düşmesini beklemekle yine bu kadar kaybın verileceğini ileri sürmüştür. Harekâtın tekrar başlamasıyla derhâl Edirne'ye hücum yapılmasında ısrar etmiştir. Bu konuda sadece Başkomutan Çar kendi fikrinin de aynı olduğu cevabını vermiştir. Meclis bir şeye karar veremeden dağılmış ve meselenin bir karara bağlanması konusu genel karargâhın oylamasına ve emrine bırakılmıştır.

6. MÜTAREKENİN BİTMESİ VE MUHAREBENİN YENİDEN BAŞLAMASI

A. Savunanlar (Türkler)

1. Önceden bahsedildiği gibi kuşatıldığı ve dışarıyla bağlantısının kesildiği günden itibaren (her gün bir parça daha artarak) maddi ve manevi açıdan bir çok sıkıntılara uğrayan Edirne Kalesi; gerçekten, iki ay devam eden mütareke günlerinde muharebe gürültüsünden kurtulmuş, sessizliğe bürünmüştü.

Fakat bu hazin sessizlik; ruhi sarsıntıya tam bir çare olamamış Türklerin ve halkın morali günden güne sarsılmıştır.

2. Türklerin ana vatanla ve aileleriyle bağlarının kopmuş olması, Bulgarlar tarafından yapılan aleyhte propagandalar, savrulan blöfler gerek halk ve gerek kale birlikleri üzerinde üzücü etkiler yaratıyordu.

3. Buna ek olarak, erzaksızlık sıkıntısına düşmüş olan Edirne Kalesi içerisinden geçen Bulgar iâşe trenlerinden savunma bölgelerine francala, türlü türlü meyve, tuz ve şekerle tütün paketleri, her cinsten gazete gibi kalede en çok ihtiyaç duyulan şeylerin atılması; Türklerin sinirlerini bozmuştu.

4. Dışarıdan her türlü haber toplamaya susamış zararlı kişiler mütareke sırasında, faaliyetlerini doğal olarak daha çok arttırmışlardır. Topladıkları bilgileri yıldırım hızıyla yaymakta en mükemmel ve kuvvetli telsiz cihazlarına taş çıkartmışlardı.

Müstahkem Mevki Komutanlığı bu fenalıklara karşı engel olarak, tedbirler almaktan geri kalmamış fakat bunları tamamen ortadan kaldıramamıştı.

5. İşte kuşatma muharebelerinin bu özel şartları, komuta heyetlerinin işlerini hayli zorlaştırmış, zaman zaman zihinlerini bulandırmıştır.

6. Mütarekeden önce oldukça tehlikeli günler geçirmiş olan Maraş bölgesinin, Mütarekeden sonra, başlayan ikinci muharebe safhasında artık elde tutulabileceğine kısmen kanaat getirilebilmiştir. Fakat güney bölgesinden 9-12 km uzakta bulunan ve büyük dürbünlerle kalenin en gizli yerlerini gözetlemeye imkân veren Kartaltepe'nin tekrar ele geçirilme ümidi hemen hemen tamamen bitmişti.

Mütareke sırasında, savunmayı uzatmak konusunda, içeriden dışarıya doğru yer kazanmak, uzaklaşmak gibi tedbirler düşünülmemiştir. Kısmen mütareke bahsinde de belirtildiği gibi, güney cephesinin düşmesi hâlinde daha içerlerde güneye karşı Kırıyık ve Abdurrahmanağa tabyaları civarında savunmalar yapılması için hazırlıklar yapılmıştı.

Bunun gibi doğu cephesinin özellikle Ayvazbaba kısmının elden çıkması hâlinde bunun gerisinde -batısında- Turnatepe ve Taşocakları bölgesinin tutulabileceği hesaba katılmıştı.

Ancak, bundan sonra da belirtileceği gibi güney cephesi düşman eline geçmemiştir. Böylelikle Kırıyık ve Abdurrahmanağa hattında bir savunma yapılmasına gerek kalmamıştır. Hem de Ayvazbaba'dan Bulgarların ilk defa savunma bölgesine girmeleri üzerine Turnatepe civarında ikinci bir tutunma ve dayanmaya imkân vermemiştir.

7. Edirne Müstahkem Mevki şimdiye kadar yaptığımız açıklamalar doğrultusunda, 2 Şubat gününe gelindiğinde savunma bölgesinin çeşitli kısımlarında -güney, doğu, batı cephelerinde- birer düşman subayı Türklerin ilk hatlarına yaklaşmış ve mütarekenin 4 gün daha uzatıldığını bildirmiştir.

8. Müstahkem Mevki Komutanlığı bu konuda birkaç gün önce Başkomutanlık ve Harbiye Nezaretinden aldığı tebliğlerden de anlaşılacak bu aldatmacaya inanılmaması ve baskına karşı hazırlıklı bulunulması gereği hakkında cephe komutanlıklarına gereken tebligatı yapmıştır. Karargâhı aynı gün içerisinde bombardımandan korunacağını tahmin ettiği Yanıkışla'ya nakletmiştir. Bulgarlar da Edirne Kalesi'ni 3 Şubat akşamı saat 19.45'te dört bir taraftan şiddetli top ateşi ile sarmışlardır. Bununla birlikte doğu cephesiyle Maraş Bölgesi karşısında bulunan Sırplar, adet yerini bulsun diye ateşe katılmışlardır. Mütareke zamanlarında tüm yasaklamalara rağmen Türk ileri hatları ile temasa geçmiş olan Sırplar, Türk muhاریplerine verdikleri sözü tutarak bütün muharebe süresince pasif davranmışlardır.

Savunma bölgesine ve şehrin tam merkezine yapılan ilk ateş, mütarekeye başlamadan önceki safhadakine oranla daha etkili olmuştur. Böylelikle mütareke zamanındaki Bulgar hazırlığının derecesi anlaşılmıştır. Mütareke bitiminin daha ilk gecesi yalnız şehrin merkezine düşen mermilerin miktarı 150'yi geçmiştir. Bu yüzden daha ilk gecede yangınlar olmuş, halktan 8 kişi şehit düşmüş, 10 kişi yaralanmış ve 53 ev harap olmuştur. Şehrin bombalanması, her gün bir parça daha şiddetini arttırarak kalenin düştüğü güne kadar devam etmiştir.

9. Aslında Müstahkem Mevki Komutanlığı, Bulgarların mütarekeden sonra kaleyi sıkıştıracağını düşünüyordu. Fakat bu sıkıştırmanın ne zaman ve nasıl yapılacağı hakkında kesin bir hüküm veremiyordu.

10. Bulgarlara gelince, önceden de bahsedildiği gibi aldıkları karar üzerine artık Edirne Kalesi'ni yalnız kuşatmada bırakıp onun açıktan teslim olmasını beklememek ve sonunda bir muharebe ile elde etmek düşüncesinde olduklarını mütarekenin son gecesinden itibaren göstermek istemişlerdi.

11. Bulgarlar için aslında en doğru hareket nihayet Edirne'yi muharebe yolu ile ele geçirmektir.

Türk azmi karşısında Çatalca Müstahkem Mevkisini yarıp İstanbul'a giremeyeceklerini anlayan Bulgarlar, hem kamuoyunu oyalamak ve avutmak hem de günün birinde yapılacak barış görüşmelerinde Türklere karşı isteklerinde üstün gelebilmek için bütün şiddetlerinin sıklet merkezini Edirne Kalesi'ne yönlendirmekle kendi açılarından elbette çok haklı görünüyorlardı.

12. Bulgarlar işte bu haklarına dayanarak, çarpışmanın tekrar başladığı günden itibaren her cephedeki Türk hatlarını ve şehri düzenli olarak bombalıyordu. Bulgarlar şehri bir an ateşsiz bırakmıyor, uçaklarla attığı bomba ve beyannamelerle halkın moralini bozmaya çalışıyordu.

Bu beyannamelerden sırasıyla 5 ve 6 Şubat günü atılanların örnekleri aşağıda verilmiştir.

Beyanname Örneği

Edirne Subayları ve Halkına!

İki ay önce müttefiklerle Osmanlı Devleti arasında imzalanan mütareke son bulmuştur. Kamil Paşa kabinesi ile Divan-ı Ali savaşa devamın imkânsız olduğundan dolayı Edirne'yi müttefiklere terk etmeye karar vermişlerdir. Bunun yanı sıra altı büyük devlet de hiç olmazsa Anadolu'yu kurtarmak için barış imzalamaya karar vermişken memuriyetten kovulmuş bir topluluk ve softa, ulema kıyafetine girerek Jöntürklerin katılımıyla Babiali'yi kuşatmışlardır. Nazım Paşa ile iki subay ve bazı insanlar katledilmiştir. Kamil Paşa kabinesinin düşmesiyle Sadaret makamına Mahmut Şevket Paşa'nın tayinine mecbur kalınmıştır. Bu kanlı hükûmet darbesi meselesi, müttefiklerin nefretini doğurmuştur.

Açıkça görülüyor ki Osmanlı Devleti yok olmaya mahkûmdur. Savaş devam edecek, Edirne tahrip ve perişan edileceği gibi Bulgar ordusu da İstanbul'a girecektir. O zaman kanlı Jöntürklerin, entrikacıların başlarına geleceklerini düşünsünler. Ey Edirne halkı; İslam, Hristiyan ve efrat, gerçeği size açıklamak için hitap ediyoruz. Şükrü Paşa'nın beyannameleri tahrif edilmiştir. Bunlar gerçekten uzaktır. Size trenler dolusu un, tuz, pilav, baklava vaat edilmiştir. Bunların olmasını beklerken savaş çıktı. Birkaç güne kadar Türk ordusunun geleceğini bildirdiler. Hâlbuki ordunun düzeni bozulmuştur. İletişimsizlikten dolayı kuvvetsiz bir hâle gelmiştir. Çatalca, Gelibolu sınırı üzerinde azimli, sabırlı ve düzenli 400.000 askerden oluşan bir Bulgar ordusu bulunmaktadır. Hatta Sofya'nın ve Filibe'nin Osmanlı birliklerinin eline geçtiğini size bildirdiler. Bu büyük bir yalandır. Kırklareli, Tekirdağ, Dedeağaç, Kavala, Selanik, Manastır ve Üsküp bütünüyle elimizde olduğu hâlde bu gibi delice beyanata güvenecek kadar deli misiniz. Sizi inandırmak için Avrupa Gazeteleri atacağız. Biz başarılıyız. Oldukça kuvvet sahibi ve namuslu olduğumuz hâlde sizi aldatmaya hiç ihtiyacımız yoktur. Edirne'yi tahrip etmesini istemezdik. Biz şehrin teslimi teklifimizi İstanbul'a da Şükrü Paşa'ya da anlattık. Zira bu uğurda dökülecek kan çok masum ve gereksizdir.

Lakin ne çare ki Jöntürklerle Şükrü Paşa öyle istiyorlar. Çok geçmeden Edirne harabeleri üzerine hürriyet güneşi, doğruluk ve barış doğacak. Asker ve Edirne halkı iyi düşününüz ki, karar verilmeden önce düşününüz. İsterseniz, güçlü olabilirsiniz bize yardım ediniz. Şehir içinde yaşanan kıtlık ve sefalet sebebiyle askerler arasında moral bozukluğu hakimdi. Kıtlık yüzünden 50-100 arasında firarileri kabul etmekteyiz. Aksi takdirde bu size pahalıya mal olacaktır.

İkinci Beyanname

Osmanlı Devleti'ne karşı Sırp, Bulgar, Karadağ ve Yunanlar birlikte savaşmaktadır. Osmanlı Devleti, Çatalca ve Gelibolu dâhil olduğu hâlde bütün Trakya ve Makedonya'yı kaybetti. Modern Osmanlı şehirleri müttefiklerin elindedir. Şimdi sıra Edirne, Yanya ve İşkodra'ya geldi. Yunan Çanakkale'ye kadar bütün Akdeniz ve Adriyatik Denizi sahiline ulaşmıştır.

Bütün Akdeniz adalarını işgal etti. Şimdi müttefikler savaşın başlangıcındaki hâlden daha kuvvetlidir. Çünkü Akdeniz ve Adriyatik sahiline ulaşmışlardır. Türkler paraları olmadığından savunma güçlerinden yoksundurlar. Kamil Paşa kabinesi Edirne'yi teslim etmeyi uygun gördüğü için görevden ayrıldı. Jöntürkler Nazım Paşa'yı katlettiler. Çatalca'daki Osmanlı ordusu iki kısma ayrılarak bir diğeriyle savaşmaktadırlar ve bu harp ile kendilerini bitireceklerdir. Dönmeler yine iktidara geldiler. Önceleri telgrafçı şimdi milyoner olan, üç defa firar eden Cavit Bey ve Türk olmayan ve hiçbir inanca sahip olmayan kimseler şimdi bakanlar kurulunu oluşturuyorlar. Bunlar sözde, Osmanlı Devleti'ni koruyacaklar. Rusya'nın Karadeniz filosu Boğaziçi yanındadır. Rus ordusu altı Ermeni ilini ele geçirmek üzeredir. (Van, Bitlis, Erzurum ve diğerleri) Fransız Suriye'yi, Alman Anadolu'yu, İngiltere Bağdat dâhil olduğu hâlde Elcezire'yi alacaktır. Şükrü Paşa 17 Ocak 1913'teki beyannamesinde; Romanya Hükûmetinin seferberliğini bekleyen Edirne halkını "Bu günlerde barış imzalanacaktır, Sofya ve Filibe Türk askerinin elindedir" diyerek aldatmıştır. Gerçekte Sofya ve Filibe'de Yaver Paşa'nın da içinde bulunduğu 25.000 Türk esiri vardır. Buna rağmen Jöntürkler ve Şükrü Paşa, Edirne harap ve binlerce insan telef olmadıkça barış istemiyorlar. Şimdiye kadar telef olan binlerce Türk askeri yetmezmiş gibi savaşa devam etmek istiyorlar.

Ey askerler ve halk, ancak teslim olarak kurtulabileceksiniz. Doğruluğa ulaşacaksınız. Bunu geç kalmadan çabuk yapınız.

6 Şubat 1913

Müstahkem Mevki Komutanlığı bu gibi beyannameleri toplatmayı ihmal etmiyordu. Komutanlık, bunların olumsuz etkilerini yok etmek için düşmanın yaptığı her propaganda karşısında Türklere ümit verici tebliğler yapmaktan ve halkı yatıştırıcı beyannameler basıp dağıtmaktan usanmamıştır.

13. Bulgarlar, işte yukarıda işaret edilen tarzda faaliyete geçtikleri bir sırada Türkler tamamen ümitlerini kaybetmemişlerdi. Fakat oldukça üzüntülüydüler.

Müstahkem Mevki Komutanlığı, karşısındaki düşmanın yaptığı hazırlıkların nasıl bir sonuç doğuracağını tahmin etmiştir. Hem kaledekilerin moralini düzeltmek hem de düşmanın hazırlıkları hakkında bilgi toplamak için Başkomutanlıktan bir adet uçak istemiştir. Başkomutanlığa yapılan her müracaatta yakında kaleye bir uçak gönderileceği vaadiyle avutulmuştur.

Kaleye gerçekte hiçbir Türk uçağı gönderilmemiştir. Kaledeki tek sabit balon mütarekeden sonra hiç uçurulmamıştır. Buna karşın düşmanın iki kaptif balonu zaman zaman batı cephesinde Enes Köyü, Döllük ve Doğu Cephesinde Güneş Çiftliği ve Demirhanlı civarlarında kendilerini göstermiştir. Kendi elimizde hiçbir hava aracı yokken düşman hava araçları kale üzerinde uçmaktaydılar. Ayrıca düşman, uzaklardan havalanıp kalenin en gizli yerlerini göz hapsine alabilmekteydi. Bu durumun yarattığı hazin ve acı etkiyi

anlamak için kalede kalanların duygularını bilmek lazımdır. Her gün bir Türk uçağının gelmesi beklenirken 8 Şubat 1913 akşamı işaretsiz bir uçağın görünmesi Edirne Kalesi'nde ani ve genel bir bayram havası yaratmıştı. Ne yazık ki, bu uçağın bir Rus subayı tarafından idare edilen ve kaleden Mustafapaşa'ya görevli giderken yanlış bir manevra sonucu kale içerisine inmek zorunda kalan bir Bulgar uçağı olduğu, kısa bir zaman sonra anlaşıldı. Bu gerçek anlaşılınca babasından bir ümitle oyuncak bekleyen çocuğun bunu elde edememesiyle uğradığı yürek sızısı bütün Türkleri kaplamıştır. Ne tesadüftür ki aynı gün bir Türk uçağının kaleye ulaşması beklenmekteydi.

Şimdi anlatırken çocukça ve çok sade görünen bu acı şartlar ve mahrumiyetler, hiç şüphesiz başta Müstahkem Mevki Komutanlığı olmak üzere diğer komuta heyetlerinin de çoğunda olumsuz etkiler yaptı. Savaş şevki kırıldı. Belki bazı komuta heyetleri ile Türklerin bir kısmı her türlü olumsuz şartlar içinde bile dayanma güçlerini ve sağlam sınırlarını hiçbir zaman bozulmadan koruyabilmişlerdir. Hiç şüphesiz çoğunluğu maddi ve manevi olarak sarsılmıştı.

14. İşte bu şartlar içinde yaşayan Edirne Kalesinden Başkomutanlık mütarekenin son günlerinde ve muharebenin yeniden başlaması üzerine yaptığı birçok tebliğle savunma günlerinin uzatılmasını istiyordu. Bunun yanı sıra Doğu Cephesi Komutanlığı yapan Kurmay Yarbay Ali Şefik'in teşvikiyle ayaklanan ve başlarına Edirne Valisini geçiren her çeşit milletten ve meslekten -papazlar da dâhil- temsilcisi olan bir heyet; şehrin bombalanmasından şikayet ediyordu. Müstahkem Mevki Komutanlığı doğu cephesinden bir çıkış yaparak Bulgar bombardıman toplarını ele geçirmeyi planlıyordu.

15. Doğu Cephesi Komutanlığını yapan Yarbay Ali Şefik, Müstahkem Mevki Komutanlığına cidden hayli zorluklar çıkarıyordu. Ne yazık ki Müstahkem Mevki Komutanlığı, yarbayı alayına iade etmeyerek yerinde tutuyordu. Bu yarbay, muharebelerin tekrar başlaması üzerinden henüz birkaç gün geçtikten sonra -6 Şubatta- Müstahkem Mevki Komutanlığına içeriği kısmen aşağıya alınan teklif mektubu göndermişti:

Teklif Mektubu Örneği

“Yeniden savaşa başladığımız dört günden beri yapılan gözlemler ve keşiflerde şehri bombalayan düşman topçusu, günlük raporlarda da belirtildiği gibi; üç farklı noktada mevzi almış 12'lik obüsle eski sistem uzun 15'likten ibaretti. Düşman piyadesi, doğu cephesi karşısında çok zayıf durumdaydı. Diğer cephelere karşı bir hareket yapılmaması; kalenin zayıf bir abluka altında bulundurulması piyade ve seyyar topçu kuvvetlerinin büyük bir kısmının doğu cephesine çekilmiş olmasından kaynaklanıyordu. Bu sebeple önceki bombalamadan daha fazla ve sert olan bu defaki bombalamanın silah kadar kıymetli ve gerekli görülen fırın, fabrika ve depolar üzerine yapacağı olumsuz etkiden bunları korumak gerekiyordu. Bunun için batı cephesinden alınacak yeteri kadar kuvvet ve bir miktar ihtiyat

ile doğu cephesinden düşmana baskın tarzında şiddetli bir taarruz yapılmalıdır. Böylece düşman topçusu elde edilebilecek veya hiç olmazsa mevzisini uzaklaştırmaya zorlanacaktı. Bu şekilde Uzunköprü ve çevresinde bulunması muhtemel müttefik ordusundan bir kısmının bu tarafa çekilmesiyle Gelibolu'daki ordumuzun harekâtını kolaylaştırmaya çalışılması.”

16. Bu teklif mektubu küçük çaplı olarak incelendiğinde, Doğu Cephesi Komutanının bir taraftan karşısındaki düşman piyadesinin azlığından bahsederken diğer taraftan düşman piyadesinin ve seyyar topçu kuvvetlerinin büyük bir kısmının doğu cephesine geldiğini kabul ettiği görülür.

Yine bu Komutanlığın bütün mütareke günlerinde ve yeniden muharebeye başladıktan sonra dört günlük kısa bir zaman zarfında Müstahkem Mevki Komutanlığına birçok rapor yağıdırmıştır. Bu raporlar incelenirse; karşısındaki kuşatma hattının savunma mevzilerinden daha kuvvetli ve kudretli olarak sağlamlaştırıldığını kendi gözlem ve kanaatiyle kabul ettiği görülür. Durum böyleyken kabına sığamayan, aklından çok duygularına kapılan komutanın taşkınlığını büyük bir sabır ve dinginlikle karşılayan Müstahkem Mevki Komutanlığı yukarıda örneği yazılan teklif mektubu üzerine aşağıdaki karşılığı vermiştir.

Aynen:

Doğu Cephesi Komutanlığına

C: Sonradan ordu ile işbirliği yapabilmek üzere eldeki kuvveti korumak için şimdilik büyük çaplı çıkışlar yapmak uygun görülmemişse de düşmanı topçu baskını ile beklenmedik zamanlarda tedirgin etmek gerekmektedir. Eldeki kuvvetlerin çok küçük bir miktarıyla özellikle geceleri ve sabaha karşı küçük piyade baskın kolları hazırlanmalıdır. Bu işe girişen subaylar düşman avcı hatlarına ve hatta gerilerine sevk edilmeye çalışılmalıdır. Bu sebeple, yapılan keşif sonuçlarının yüce makama bildirilmesi tavsiye olunur.

Müstahkem Mevki Komutanı

Mehmet Şükrü

17. Müstahkem Mevki Komutanlığı, Doğu Cephesi Komutanlığı gibi, düşmanın bu cephe karşısındaki kuvvetini hiç de küçük görmemişti. Gerçekte de bu tarihte Bulgarların doğu cephesindeki kuvvetleri yaklaşık bir hesapla 30 piyade taburu ile 112 kuşatma, 78 sahra topuna çıktığı bir sırada 18 km.yi tutan doğu cephesinin bütün kuvveti ancak 13 piyade taburundan oluşmaktaydı. Kalenin mantelli topları da dâhil olmak üzere 124 toptan ibaretti. Doğu cephesinin esas topçu teşkilatı 1 nci Ciltte gösterilmiştir.

Mütarekeden sonraki kuruluşu da Ek-25'te gösterildiği gibiydi. Müstahkem Mevki Komutanlığınca kalenin bir tek sabit balonu da Doğu Cephesi Komutanlığı emrine Turnatepe'ye gönderilerek bombardıman toplarının yerlerinin tespiti çareleri aranılmıştır. Ancak son uçuş gazını kullanan ve yetersiz ellerde bulunan bu balonla hiçbir fayda elde

edilememiştir. Daha önce bahsedildiği üzere Bulgarlar bütün birliklerini daima tam seferi bir dolgunluk ve olgunlukta tutuyorlardı. Türklerin durumu bunun aksine olarak Bulgarlara oranla hem sayı hem de nitelik açısından yarı yarıya zayıflamış buluyordu. Müstahkem Mevki Komutanlığı yukarıdaki örneği yazılı karşılık emrinden de anlaşılacağı gibi saldırgan hareketlerin faydasını anlamıştı. Fakat karşısında kendisinininkinden daha kuvvetli kurulmuş bir çembere karşı saldırmakla zaten sarsılmış olan Türkleri boş yere kırmaktan çekiniyordu.

Barişte General İsmail Hakkı Kale Komutanlığını işgal etmiş ve bütün savaş süresince yalnız Mevki Komutanlığı çerçevesinde, yalnız iâşe ve idare işlerinde kullanılmıştı. Günün birinde Edirne Valisi başkanlığında çeşitli millet ve mezhepten belde eşrafının ve papazların, mülkiye memurlarının ileri gelenlerinin bulunduğu karma bir teklif heyeti, Müstahkem Mevki Komutanlığına geldi dayandı.

18. Bu heyet, doğu cephesine yapılacak bir çıkış hareketiyle düşmanın bombardıman topolarının ele geçirileceği düşüncesindeydi. Aynı heyete katılması Müstahkem Mevki Komutanlığınca yasaklanmayan Doğu Cephesi Komutan Vekili Yarbay Ali Şefik de herhangi bir çıkış hareketinin faydaları hakkında pek çok fikir yürütmüştür.

Müstahkem Mevki Komutanlığı, düşmanın kuşatma hattının çok kuvvetli olduğunu ve yapılacak bir çıkışın savunma kuvvetlerimize zarar vermekten başka bir durum meydana getiremeyeceğini anlatmaya çalışmıştır. Ancak, aralarında vali ve kale komutanı olan bir general ile doğu cephesi komutan vekilinin bulunduğu bu heyetin ısrarları karşısında büyük münakaşalara ve komuta mevkiini sarsacak kötü dedikodulara meydan verilmek istenmemiştir. Bu sebeple rızası olmadan doğu cephesinden bir huruç harekâtının yapılmasını uygun görmek zayıflığını göstermiştir.

Böyle bir durumda Müstahkem Mevki Komutanlığının, hiçbir heyeti huzuruna kabul etmeme veya kabul etse bile bunların tekliflerini ret ve kendi isteklerine göre hareket etme hakkı vardı. Gerçekte ise böyle olmadı. 9 Şubat günü Dalbok Sırtları-Yeldeğirmenleri sırtları hattına bir çıkış yapılmasına izin verildi. Doğu Cephesi Komutanlığı emrine istediğinden daha fazla kuvvet verildi.

19. Doğu Cephesi Komutanlığınca baskın tarzında yapılması istenen bir huruç harekâtı için ayarlanan kuvvetler, toplam 6 piyade taburundan ve 4 hareketli batarya ile bazı yardımcı müfrezelerden ibaretti. Bunun kuruluşu Ek-26'da gösterilmiştir. Bu huruç harekâtı için Doğu Cephesi Komutanlığınca 8 Şubat'ta verilen emir örneği aşağıda yazılmıştır:

Emir Örneği

“a. Düşman ileri karakol hattı, Musabeyli köyünün 1 km kuzeybatısındaki 149 rakımlı tepe-Dalbok Sırtları-İskenderköy Höyüğü'ne kadar sırtlardadır.

b. Yarın (9 Şubat) sabahleyin saat 06.00'da Yıldız-Musabeyli yönünden Dalbok Sırtlarıyla Yeldeğirmeni yönünde baskın tarzında kesin bir taarruz yapılacak ve Dalbok sırtlarıyla Yel değirmeni Tepesi ele geçirilecektir.

c. Bunun için iki koldan hareket edilecek. Sağ kanat kolu Yıldıztepe-Musabeyli yolu istikametinde, yolun iki tarafında Dalbok sırtına ve Yeldeğirmeni'ne taarruz edecektir.

ç. Sol kanat kolu Kestanelik-Maltepe yolundan 149 rakımlı tepeye doğru hareketle karşısındaki düşmanı saf dışı bırakarak gerçek hareket yönünü örtecektir.

Kuştepe, Maltepe civarındaki bataryalar bu kol komutanının emri altındadır. Birlikler kazanılan yerlerde kesin bekleyecek ve istihkâmcılar siper kazacaktır.

d. Kırklareli ve Keşan alayları ileri karakolları, ciddi hareketlerle düşmanın dikkatini çekecek, Çorlu ve Babaeski alayları ileri karakolları siperlerini terk etmeyecek. Gerek duyulmadıkça ateşe katılmayacaklardır.

İstihkâm Komutanlığı tarafından sağ kanat koluna 150 nefer katılacak. Süvari komutanı tarafından her iki kola dörder nefer katılacak. Kimyadere içindeki yol üzerinde bulunan köprüde 4 kişilik haber postası bırakılacaktır.

e. Süvari seri ateşli 6 ncı Batarya Yıldıztepe-Musabeyli yolu ile Altıparmak'tan gelen sırt yolunun birleştiği noktanın 200 m güneyinde ve seri ateşli batarya da bu noktanın 500 m kuzeyinde mevziye girecektir. Süvari bataryası, Dalbok sırtlarındaki piyadeyi, diğer batarya da Yeldeğirmeni civarındaki düşman piyadelerini ateş altına alacaktır.

İleri arazideki mantelli bataryaları piyademize yardım edecek. Sabuncumezar civarındaki havan takımı da Dalbok Deresi ile Musabeyli köyünü dövecektir. Yıldız civarındaki ağır obüs 149 rakımlı tepeyi ateş altında tutacaktır.

Kıyık civarındaki ağır sahra takımı Hızırağa ve civarından gelmesi beklenen düşman kuvvetlerini ve Hızırağa tepelerini, Çardak bayırını ateş altına alacaktır.

Ağır bataryalardan 8, 14 numaralılar Musabeyli doğu sırtlarıyla köyü ateş altına alacak. 6 ncı ve 7 nci Alayın diğer bataryaları önce dağıtılan kroki gereğince birinci hedef bölgelerine ateş edecekler ve gerek görülmedikçe veya tarafımdan emir almadıkça hedefi değiştirmeyeceklerdir.

f. Sargı yerleri, ileri karakol siperleri gerisinde, genel sargı yerleri Yıldıztabya civarında olacaktır.

g. Asker üzerinde 200 fişekle iki günlük peksimet olacak.

ğ. İleri gitmekte çekinen ve geri dönen askere karşı silah kullanılacaktır.

h. Yedek cephane Kestanelik ve Kıyık tabyalarındadır.

i. Sadece düşman mevzisi elde edildiğinde üç el kırmızı fişek atılacaktır.

ii. Rapor ulaştırmak için Maltepe'de bir süvari çavuşu ile dört atlı bulunacak. İzin alındığında Maltepe telefonundan yararlanılacaktır.

j. Cephe Komutanlığı karargâhı Yıldıztepe'dedir.”

Bu ortak emirden başka Doğu Cephesi Komutanı, cephesindeki ağır topçu alay komutanlarına aynı gün verdiği emirle de ağır bataryalarla ileri arazi bataryalarının saat 15.30'dan 16.00'ya kadar ateş etmelerini ve bir saatlik beklemeden sonra ateşin 19.00'a kadar uzatılmasını emretmiştir.

Doğu Cephesi Komutanı, 9 Şubat saat 18.00'dan itibaren baskın tarzında yapmak istediği taarruzu yukarıda bahsedildiği gibi 15.30'da açtığı bir taarruz ateş hazırlığı ile beslemek, himaye etmek istemiştir.

20. Bu emrin hükümleri doğrultusunda 9 Şubat günü yapılan çıkış hareketinden olumlu ve faydalı hiçbir sonuca ulaşılamadı. Bu hareket aslında bilinen Bulgar kuvvetini daha açık bir şekilde meydana çıkarmıştır. Bu durum Türklerin zaten sarsılmış durumdaki moralini daha çok hırpalamıştır. Bu çıkış müstahkem mevki birliklerinden 12 saatlik kısa bir zaman zarfında 500'den fazla kişinin savaş dışı kalmasına sebep olmuştur. Başarısızlığın şekil ve derecesini, bu çıkış hareketini yaptırmak için her türlü çareye başvuran Doğu Cephesi Komutanının Müstahkem Mevki Komutanlığına verdiği rapor yeterince aydınlatmaktadır. Bu rapor aynen aşağıda verilmiştir. Bu çıkış sonucundaki kaybı Doğu Cephesi Komutanlığı aşağıda örneği yazılan raporun üçüncü maddesinde toplam 515 olarak göstermiştir. İvanof'un "Harp Tarihi"; Türklerin çıkıştaki kaybının 1000-1200 şehit ve yaralı olarak belirtmektedir. İki tarafın topçu ateşi altında şehit düşen bu Türklerin Kumdere'de kaldıklarını işaret ediyor. Bu kayıt abartılı olabilir. Yalnız Doğu Cephesi Komutanının raporundaki ifadelerin gerçeğe tamamen uygun olup olmadığı da ayrıca düşünmeye değer bir durumdur. Çünkü duygularına yenik düşen ve Müstahkem Mevki Komutanlığına karşı cephe alan bu komutanın gerçeklere uymayan bir çok ayrılıkları görülmüştür. Fakat ne yazık ki, bu komutan yine yerinde bırakılmıştır. Doğu cephesinden yapılan bu çıkışın sebep olduğu gerçek kaybı belirlemek için vesikalar arasında usulüne uygun tutulmuş insan zayiat listelerine rastlanmamıştır. Kaldı ki, müstahkem mevki bu gibi zayiat listelerinin düzenli olarak tutulup tutulmadığı tam anlaşılamamıştır.

Doğu Cephesi Komutanının Müstahkem Mevki Komutanlığına Gönderdiği Rapor Örneği

a. Kuvvetimiz 7 nci Kale Mitralyöz Bölüğü de dâhil olduğu hâlde Ek-26'da gösterilen savaş düzenindeki mevcuttan ibaretti.

Düşmanın kuvveti, Dalbok sırt ve deresindeki piyadelerle bunların bir tabur yedeği olduğu tahmin edilmişse de esirlerden iki alay piyade olduğu ve Musabeyli deresinde şehri bombalayan top bulunduğu anlaşılmıştır.

b. 9 Şubat saat 03.30'da asıl hat ağır bataryalarıyla 6 ncı ve 7 nci Alayların (2 nci taburları hariç) bataryaları Dalbok, Yeldeğirmeni, Musabeyli üzerine ateş açmışlardır. Saat 05.00'te kollar önceki raporda bildirildiği gibi Dalbok Sırtı-Yeldeğirmeni-149 rakımlı tepeye doğru harekâta başlamışlardır. Saat 06.20'de Dalbok sırtı ile Yeldeğirmeni tepesine taarruz edilerek Bulgar askerleri siperde uyurken yakalanıp süngülenmiş ve kaçanlar öldürülmüştür. Adı geçen sırt ve tepede iki düşman siperi işgal edilmişse de Bulgarların üçüncü kademe siperlerden savunmaları ve Dalbok deresinden sağ kanadı çevirme girişimleri sonucunda gönüllülerden fazla kayıp olması üzerine geri çekilmişlerdir. Bunun üzerine nizamiye birlikleri çekilerek saat 07.00'de ileri karakol siperlerine yerleşmişler ve bazı siperlerin 500 m kadar ilerisinde tutunmuşlardır. Gece burada tahkimat yapmışlardır. Gösterişi hakkıyla yapan sol kanat kolu da çekilmiştir. Düşmanın şiddetli topçu ateşine karşı Bademlik güneybatısındaki seri ateşli ve Nisbetiye kulübesinin kuzeydoğusundaki süvari bataryalarımız düşmana pek çok kayıplar verdirmişlerdir. Bununla beraber asıl hat bataryaları ve özellikle 2, 3, 8, 14 numaralı ağır sahra bataryaları olağanüstü şekilde hizmet etmiştir.

Düşmanın kuvveti Göşen Çiftliği ve Musabeyli doğusu ile 149 rakımlı tepe doğusundan gelen kuvvetlerle 6-8 tabura ulaşmıştır.

Düşman, yaptığı tahkimatla ve uçak, balonları ile firari askerlerden topladığı bilgilerle sabit ve geçici batarya mahallerini öğrenmiş, eksiklerini tamamlamıştır. Keşan Alayı bölgesinde olan Kumlartepesi ve Bademlik sırtlarına yaptığı hücum etkisiz hâle getirilmiştir.

Büyükdöllük civarındaki derin dereden Taşocağı ve Ayvazbaba bataryaları ve 149 rakımlı tepenin güneydoğusundan Ayvazbaba'nın sol kanadı ateş altına alınmıştır.

c. Düşmandan 2 Yüzbaşı, 1 teğmen ve 1 başçavuşla 200'e yakın er süngülenmiştir. Gelen ek birliklerden siperlerde ve derelerde birçok ölü ve yaralı kalmıştır.

Bizden 1subay ile 60 er şehit , 4 subayla 450 yaralı er vardır.”

21. Özetle, doğu cephesinden 9 Şubatta yapılan çıkış hareketi, bu cephedeki Bulgar 8 nci Tümeninin 2 nci Tugayının ilk hattaki alaylarını değiştirme zamanına denk gelmiş ve hatta Türk taarruz dalgaları Bulgarların en öndeki siperlerine kadar sokulmuştur. Fakat Türklerin bu hücumu Bulgar karşı taarruzları karşısında kırılmış ve bu çıkış hareketi kaleyi savunanlara çok pahalıya mal olmuştur.

Bu çıkış sonucunda Bulgarların kaybı şudur: 4 subayla 268 er yaralanmış ve 14 er ölmüştür.

Bu çıkış hareketi Türklerinkine oranla Bulgarlara maddi olarak büyük bir kayıp verdirmemişse de onları daha çok tetikte olmaya itmiştir. Hatta Türklerin bu çıkışı üzerine Bulgar Başkomutan Muavini ve Seyyar Ordu Kurmay Başkanı, 2 nci Ordu Kurmay Başkanını telefon başına çağırarak

durumu aydınlatmasını istemişlerdir. Edirne Kalesi güney bölgesinden şiddetli ateş açıldığı bir sırada doğu cephesinden yapılan bu çıkış hareketinin, Türkler tarafından güney bölgesinden kale dışına doğru geniş bir yol açmak amacıyla olup olmadığının araştırılması ve böyle bir Türk girişimi karşısında ne gibi tedbirler alındığının öğrenilmesi istenmiştir. İvanof ordusu kurmaylığının, örneği aynen aşağıya çıkarılan telefon karşılığında Kuşatma Ordusu Komutanlığının durumu tüm açıklığıyla bildikleri anlaşılmaktadır.

Telefon Karşılığı

“Önemli kuvvetlerle güney bölgesine karşı yapılacak çıkışa, batı ve doğu bölgelerinden takviye gelinceye kadar 8 nci Tümenin orada bulunan 2 nci Tugayının karşı koyacağına ordu komutanı emindir. Düşmanın kuvvet ve müstahkem hat gerisindeki durumdan ve şimdiye kadar güney bölgesinde böyle bir girişimde bulunmamasından, hiç olmazsa bugün için böyle bir çıkışı düşünmediğine emin olabiliriz. Bugün doğu bölgesinin ortasına yapılan çıkışın keşif veya bombardıman toplanına taarruz amacıyla yapıldığını kabul ediyoruz.

Ordu komutanı, düşmanın güneye karşı yapacağı bir baskıyı yalnız 8 nci Tümenin iki tugayıyla vaktinde ve başarıyla saf dışı bırakacağına çok emindir.”

Başkomutan Muavini bu konuya katılıyordu. Bununla beraber Türklerin geceleri yapacakları gruplarla kalenin güney bölgesinden yapabilecekleri olası herhangi yeni ve ciddi bir girişimi önlemek gerekiyordu. Komutan, bunun için batı bölgesinden şimdiden bir tugayın güneye geçilerek sol kanat gerisinde yedekte bulundurulmasının faydalı olacağı fikrini öne sürmüştür. Bununla beraber kesin tedbir ve düzenler için 2 nci Kuşatma Ordusu Komutanlığı serbest bırakılmıştır.

Kuşatma Ordusu Komutanlığı bu fikirler karşısında durumu idare etmiştir. Yem ve hayvan kıtlığı sebebiyle sahra topraklarını, hatta cephane ve erzak taşıyan gruba bile saldırmaktan aciz olduğunu öğrenmiş bulunduğu Türklerden bir çıkış beklememektedir. Dolayısıyla Başkomutanlığın isteklerini karşılamak amacıyla, 8 nci Tümen komutanından civar bölgelerle ve özellikle kendisine hemen takviye birlikleri gönderebilecek olan batı bölgesiyle daimi irtibatla bulunmasını istemekle yetinmiştir.

22. Kuşatma Ordusu Komutanlığının kale hakkında kanaati gerçeğe tamamen uygundu.

Mütarekenin bitip de muharebenin yeniden başlaması üzerine Müstahkem Mevki Komutanlığı, büyük çerçeveli bir çıkış girişimini hiçbir zaman faydalı ve mümkün görmemişti.

Müstahkem Mevki Komutanlığı, yalnız kalenin ömrünün uzatılmasını düşünüyordu. Bunun için de kale çemberinde nereden bir tehlike ortaya çıkarsa oraya yetişerek tedbirlerini almak istiyordu. 9 Şubatta yapılan çıkış,

Türklerden taşkın düşünceli olanların durulmasına sebep olmuştur. Kale içinde, hemen herkes durumu daha sağlıklı bir şekilde muhakeme etmeye başlamıştı.

Hangi cephe sıkışırsa buraya durumu nispeten daha sakin görünen diğer cephelerden kuvvet alıp yetiştirmenin yolları aranıyordu. Bunun için bütün cephe komutanlıklarından, ellerinde fazla miktar cephe ihtiyatı bulundurmaları isteniyordu.

Cephelerden kuvvet toplayarak, doğruca Müstahkem Mevki Komutanlığı emrinde, toplu, hareketli ve bağımsız bir yedek kuvvetin bulundurulma zamanı geçmişti. Bu mümkün olmuyordu. Çünkü nitelik ve nicelik yönünden zayıflamış olan tümenler işgal ettikleri cepheleri güçlükle tutuyorlardı. Tümenler bütün kuvvetlerini cephelerine yaymış bulunuyordu. Özellikle hiçbir cephe komutanlığı, eline geçirdiği herhangi bir nizamiye taburunu diğer bütün redif¹⁶⁶ kuvvetlerinin cevheri gibi kullanarak bunu ne pahasına olursa olsun elinden kaçırmak istemiyordu. Bu sebeple, herhangi bir cepheden kuvvet alıp bunu sıkışan diğer bir cepheye göndermek, bin bir zorlukla ve geçici şekilde oluyordu. Bulgarlar ise her cephede ve özellikle doğu cephesinde kuşatma hatlarını kale muhitine daha fazla sokmak için gün geçtikçe faaliyetlerini arttırmaktaydılar. Kalenin en seçme kuvvetlerinin doğu cephesine gönderilip burada bağlı kalması zorunlu oluyordu.

Örneğin 9 Şubat çıkışından sonra, önce de belirtildiği gibi Bulgarların doğu cephesindeki faaliyetlerini daha çok arttırması üzerine 10 ve 11 Şubat günlerinde kale içinde merkez taburu görevini yapan bir nizamiye taburu gönderilmiştir. Ayrıca batı cephesinin yedeği görevinde Yanıkkışla'da tutulan 10 ncu Tümen'den iki nizamiye taburu ve güney cephesinden 11 nci Tümen nizamiye taburlarından diğer bir taburdan oluşan 4 taburluk bir kuvvet doğu cephesine gönderilmiş bulunuyordu.

Gerçekte de Bulgar Kuşatma Ordusu Doğu Cephesi Komutanı kaleye yapacakları taarruz zamanının gelmesinden daha önce -Türklerin bir baskın girişimlerinde bir perde görevini gören- Kumlartepe-Bademlik-Maltepe hattını ele geçirmek istiyorlardı. Komutan bu görevi 23 ncü Bulgar Piyade Alayına bırakmak istemişti. Bugünlerde 54 ncü Bulgar Alayının 10 ncu Bölüğünden esir edilen Sava oğlu Petro ismindeki bir Bulgar erinin aşağıdaki ifadesi; kale doğu cephesi karşısındaki düşman durumu hakkında Türkler için şimdiye kadar elde edilen bilgilerin en esaslısını oluşturdu. Bulgar esirinin verdiği bilgi aynen şudur:

"Bir gün önceki hücumda 29 ncu Alayla 10 ncu Alay görevlendirilmiştir. 54 ncü Alay geride bırakılmıştır. Edirne etrafındaki kuvvetlerden Çatalca'ya asker gönderilmeyip, Kırklareli tarafından 33 ncü Alay üç gün önce Musabeyli'ye getirilmiştir. Burada Tavşan Korucu'ya kadar 10 ncu, 23 ncü, 29 ncu, 33 ncü, 54 ncü Piyade Alaylarıyla 16 batarya vardır. Müstahfızlar Tunca Köprüsü kenarındadır.

¹⁶⁶ Redif: Terhis edilerek ihtiyata geçirilen kura askerlerine verilen ad. Bk.Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s.881. (Ç.N.)

Edirne'yi bombalayan topların 4'ü Karayusufta ve 4'ü Musabeyli önündeki dere içindedir. Musabeyli'deki bu toplardan ikisi parçalanmıştır.

Bulgarların Çatalca'da işgal ettikleri birkaç istahkâmı Türklerin hücumla geri aldıkları, şubatın 7'sinden sonraki gazetelerde okunmuştur.”

Bulgar esirinin bahsettiği hücum; doğu cephesinden 9 Şubatta yapılan Türk hücumunun ardından Bulgarların yaptıkları karşı taarruzlardır. Bu bilgi gerçeğe oldukça uygundu. Nitekim 11 Şubat 1913'te Bulgar Kuşatma Ordusu Doğu Bölgesi Komutanının kuşatma ordusuna verdiği-aşağıda örneği yazılı- rapor; bir taraftan Bulgarların kale kuvvetlerini meydana çıkarırken (Kale doğu cephesi karşısındaki), diğer taraftan Türkler hakkında nasıl oryante olduklarını anlatmaktadır.

Rapor Örneği

“Düşman ileri mevzilerini çok iyi örttüğünden gerçek amacını gizleyerek bizi şaşırtmaya devam ediyor. Hafif silahlandırılmış ve tamamen işgal edilmemiş olan -yalnız sahra topraklarını ihtiva eden- ve suni engelleri¹⁶⁷ bulunmayan bu mevzilerin mevcut kuvvetle bir gecede işgali mümkün olacaktır. Bu şekilde topçumuz yaklaşmış olacak ve zamanla müstahkem hatta taarruzumuz gerçekleştirilmiş olacaktır.

Yapılan gözlemlerde ve elde edilen bilgiler sonucunda; Türkler tarafından tespit ettiğimiz 52 kale topuna karşı 112 kuşatma topumuz ve 6 Türk topuna karşı 78 sahramız ve 38.000 piyade kuvvetimiz vardır. Bu sebeple yeni toprak gelmeden ileri mevzie taarruzun mümkün olacağı fikrindeyim. Uygun görülürse bu taarruzun 13 Şubatta veya 14 Şubatta yapılmasını rica ederim. Aksi takdirde askerin morali bozulacaktır.”

Kale, Doğu Cephesi Komutanlığınca, doğu cephesi ileri karakol mevzilerinin¹⁶⁸ değeri anlaşılmıştı. Bu mevzilerin düşman eline geçmesiyle asıl savunma hattında da tutunmanın zorluğu tamamen anlaşılmıştır. Bunun için ki, asıl savunma hattında görev yapan ve büyük kısımlarıyla ancak bu hatta düzenlenmesi gereken piyade kuvvetlerinin hemen hepsi ister istemez ileri karakol mevzilerine nakledilmiş, ileri sürülmüştü.

Bu sebeple, iyi bir topçu hazırlığı yapılmadan Türk doğu cephesi ileri karakol hattının basit bir taarruzla ele geçirilme girişimi belki Bulgarlara pahalıya mal olabilirdi.

Bununla beraber bu hattın ele geçirilmesiyle kale için vakitsiz bir felaket de doğabilirdi. Gerçi aslında bu tarihlerde kalenin doğu cephesi ileri karakollarına karşı ciddi bir taarruz olmadı. Fakat böyle bir ihtimali göz önüne

¹⁶⁷ Suni engel: Bunların başlıcalarını tahrip amacıyla meydana getirilmiş engellerle, (tahrip edilmiş köprüler, ve yol kraterleri gibi) ağır ağaç engelleri, mayın tarlaları, tel örgüler, yol kapamaları, su altında kalmış bölgeler gibi insan gücüyle yapılan engeller oluşturur. Bk. Askeri Terimler Sözlüğü, s.701. (Ç.N.)

¹⁶⁸ Bu bölgelere Bulgarların tabirince ileri mevzi denemezdi. Çünkü bunlar ileri mevzilere ait şartların hemen hiç birisini taşımıyordu. Bu sebeple Türkler kalenin asıl savunma hattına paralel olarak uzanan sırtları ileri mevzileri mahiyetinde tutmakta haklıydı. (Y.N)

alan Müstahkem Mevki Komutanlığı aşağıda örneği aynen yazılan emirle hem ileri karakol hattını büsbütün zayıflatmayacak hem de asıl savunma hattını boş bırakmayacaktır.

Emir Örneği

Doğu Cephesi Komutanlığına

a. Gelen 12 Şubat 1913 tarihli ve 2496 numaralı telgrafa göre kalenin doğu cephesine Kafkas tabyasından Ayvazbaba bölgesine kadar asıl savunma hattı üzerinde hiçbir kuvvet bırakılmayacak. 9 redif ve 4 nizamiye taburunun Mezartepe-Kuştepe hattında bulunmakta olduğu ve düşmanın yapmakta olduğu baskınlar sebebiyle takviye amacıyla sevk edilen diğer nizamiye birliklerinin de aynı hatta görevlendirildiği anlaşılmıştır.

b. Gerçi bu tarz, düşmanı mümkün olduğu kadar kaleden uzak tutmak faydasını taşısa da, düşman tarafından bu ileri hatta karşı üstün bir kuvvetle gece baskını yapıldığı hâlde, kesin muharebeyi, kalenin asıl savunma hattının dışında daha zayıf bir hat üzerinde kabul etmek zorunda kalınacağı ve bunun çok büyük zararlar doğuracağı açıktır. Bununla birlikte böyle 10-15 taburluk bir kuvvetin ileri hattan çekilmesi hâlinde bu çekilmenin himayesi için asıl savunma hattı üzerinde tek bir asker bile bulunmaması kalenin felaketine sebep olacağı göz önüne alınarak, tertibatta aşağıdaki değişikliğin yapılması zorunlu görülmüştür:

c. Cephenin kuzey kısmında bulunan Babaeski Alayı bölgesinde kalmak şartıyla Kırklareli, Keşan, Çorlu Alayları doğu kısmına ve asıl savunma hattı üzerine çekilecek. Adı geçen alaylardan yalnız birer tabur ileri karakol olmak üzere şu anda işgal edilen hat üzerinde uygun noktalara yerleştirilmiştir. Her redif ileri karakol taburunu bir nizamiye taburu ile takviye edecektir. Böylelikle toplam 6 taburla ileri karakol hattının kuvvetli gruplarla işgal edilmesi ve bu hattın yalnız gereği kadar sahra ve havan topları ve mitralyözlerle takviye edilmesi, kalenin selametini sağlamak açısından gereklidir.

ç. Bu esas üzerine yapılacak değişiklik ve düzenlemeyle ileri hattan sağlanacak bir nizamiye taburu da Çifteçeşme üzerinde asıl hat ihtiyatı olarak komutanız altında bulundurulacaktır.

d. İhtiyaç görüldüğü zaman, buradan yedek kuvvet sevk etmek mümkündür. Bu gece Çifteçeşme'de bulunan 11 nci Tümene bağlı nizamiye taburunun Güney Cephesi Komutanlığına hemen gönderilmesiyle yeni düzenlemenin uygun fırsatlardan da yararlanılarak süratle bildirilmesi önemle tavsiye olunur."

Müstahkem Mevki Komutanı

Mehmet Şükrü

24. Doğu Cephesi Komutanı yukarıdan aldığı bu emri de -alıldığı üzere- tamamen ve zamanında yapmak istemedi. Nizamiye kuvvetlerinden tasarruf ederek bunları ait oldukları birliklere geri vermek şöyle dursun,

Müstahkem Mevki Komutanlığının emrettiği düzenlemeyi yapmak için yeniden nizamiye kuvvetleri istedi. Gerçekten de doğu cephesinin savunulmasıyla görevli olan 4 alaylı Babaeski Tümeninin 13 Mart 1913'teki piyade muharip kuvveti 8079 kişiden ibaretti.

Bu kuvvetle, doğu cephesinde bulunan asıl savunma hattının savunulması oldukça zor olacaktı. Bu sebeple Doğu Cephesi Komutanı eline geçirdiği nizamiye kuvvetlerini ne pahasına olursa olsun komutası altında tutmak istiyor, bu da tabii ki diğer cephelerin zararına oluyordu.

Yine aynı tarihte bütün güney cephesine tahsis edilmiş birliklerin çıkarabildikleri muharip piyade kuvvetin toplamı ancak 10.909 kişiydi. Bu muharipleri temin eden birlikler şunlardı: Güney Cephesi Komutanlığı emrinde tutulan 11 nci Tümenin 32 nci ve 33 ncü Nizamiye Alayları, 11 nci Nizamiye Nişancı Taburu ile Bursa ve Çekirge Redif taburları, Gümülcine Redif Tümeninin; Gümülcine, Sultanyeri¹⁶⁹ ve İskeçe¹⁷⁰ Alayları ile üç taburlu 4 ncü Nişancı Alayı. Bütün bu birlikler Maraş bölgesi de dâhil olmak üzere bütün güney cephesini savunmakla görevlendirilmişlerdir.

Batı cephesi piyade savunma kuvvetlerine gelince, bunun miktarı doğu ve güney cephesi piyade muhariplerinden daha zayıftı. İşte bu durum karşısında 10 ncu Nizamiye Tümeninin taburları da başta doğu cephesi olmak üzere çeşitli cephelerdeki redif birliklerinin yerlerinde tutunmalarını sağlamak için nöbetleşerek ileri karakollara görevlendiriliyor ve yıpratırılıyordu. Bu yüzden de Müstahkem Mevki Komutanlığı emrinde kendisine güvenilebilecek bir ihtiyat kuvveti kalmıyordu.

Kale bölgesindeki her iki taraf kuvvetlerin miktarı kıyaslanacak olursa artık mart ayının ortalarından itibaren Türklerin durumlarının daha kötüye gittiği açıkça görülüyordu.

Yukarıda belirtildiği üzere Bulgar Ordusu Doğu Bölgesi Komutanı, Kuşatma Ordu Komutanına 11 Şubat'ta verdiği raporda yalnız piyadesinin miktarını 38.000 olarak gösteriyordu. Buna karşın Türklerin piyade muharip miktarı 10.000'i bulmuyordu.

Artık bu tarihlerden itibaren kalenin her cephesinde kuvvet oranı, doğu cephesindekinden daha zayıf ve kötü bir hâl aldı. Denilir ki, Bulgarlar henüz ciddi hücum tertiplerini tamamlamadan önce bile Türklere göre her bölgede dört kat daha üstün bulunuyorlardı. Nitekim Güney Cephesi Komutanlığı, -eldeki bütün keşif araçlarının eksik olmasına rağmen- yalnız Maraş bölgesindeki Bulgar kuvvetlerinin 8 taburdan aşağı olmadığını ve bunların tamamen Sırp'lardan oluştuğunu tespit edebilmişti.

İşte kalenin 1913 yılı şubat ayının başlarıyla 14 Mart arasındaki ömrü; karşısındaki üstün düşman kuvvetlerini tespite çalışmak, bunların kesin

¹⁶⁹ Yunanistan'ın Gümülcine kentine bağlı ilçesidir. (Ç.N.)

¹⁷⁰ Yunanistan'ın Batı Trakya'da, aynı adı taşıyan vilayetin (Nomos) merkezi olan şehirdir. (Ç.N.)

hücum günlerini beklemek ve bu hazin bekleyiş sırasında da kalenin ayakta kalmasını sağlayacak çareler aramakla geçmiştir. Özellikle geceleri artan bombardımanın etkisini azaltacak tedbirler almak, yangınları söndürmek, Edirne’de şimdiye kadar eşi görülmemiş soğuk hava ve kar fırtınalarının maddi-manevi tahribatının yarattığı etkiyi hafifletmeye çalışmak ve ayrıca gittikçe artan firarları önlemek başlıca uğraşlar olmuştur.¹⁷¹

25. Alınan belli başlı tedbirler şunlardır:

a. Harbiye Nezaretinden ve Başkomutanlıktan gelen emirlerde direnmeye devam edilmesi istenmekte ancak buna karşın kaleye bir yardım yapılamayacağı anlaşılmaktaydı. Bunun için de eldeki erzakı iyi idare etmek gerekiyordu. Müstahkem Mevki Komutanı, 14 Şubatta kâargâhının bulunduğu Yanıkkışla’da bir harp meclisi topladı. Bu meclise komuta heyetlerinden başka sıhhiye, veteriner ve levazım heyetlerini de getirtti. Kendilerinden hiç olmazsa 13 Marta kadar kalenin ömrünü uzatmak için erzakta indirim yapılması gerektiğini anlattı. Bu konuyla ilgili olarak yapılan görüşmeler, her harp meclisinde olduğu gibi kesin bir sonuca varamıyordu. Kimse sorumluluğu üstlenmek istemiyor, en çok fedâkârlık ve kahramanlık taslayanlar bile birliklerin hoşnutsuzluğunu büsbütün artıracak olan bu meselede, Müstahkem Mevki Komutanının bizzat karar vermesini bekliyordu.

Gerçekten Müstahkem Mevki Komutanı, bu harp meclisine son vermeye mecbur kalarak 15 Şubattan itibaren yavaş yavaş tayınlar 450 gramdan, 400, 350 ve sonunda 300 grama kadar indirildi. Özellikle halkın gayri müslimleri tarafından yer altlarına, mahzenlere, sarnıçlara ve kuyulara saklanmış olabilecek erzakın araştırılmasına devam edildi. Bir taraftan da gerek halkın elinde gerek birliklerde bulunan her çeşit hayvanın yavaş yavaş itlafına başlanıldı. Böylece hem insan yiyecekleri artırılmış hem de hayvan yemlerinden tasarruf edilmiş olacaktı. Aslında miktarı azaltılmış ekmeklerin bir değeri ve gıda özelliği de kalmıyordu. Ekmek unları içine her çeşit hububata ek olarak, kuş yemi ve süpürge tohumu gibi maddeler karıştırılıyordu.

Kalede artık tuz tamamen tükenmiş, bu sebeple de bol olan ete kimse rağbet etmemiştir.

b. Şubatın 22’si ile 27’si arasında şiddetini büsbütün artıran soğuklar sebebiyle donma ve firar olayları oldukça artmıştır. Bu durumu tarafsız bir gözle değerlendirmek için 24 Şubatta Doğu Cephesi Komutanlığının ve 27 Şubatta Güney Cephesi Komutanlığının Müstahkem Mevki Komutanlığına verdiği raporların bazı maddeleri aşağıya aynen alınmıştır:

Doğu Cephesi Komutanının 24 Şubat tarihli raporundan:

¹⁷¹ Düşman, şehrin içine de 9-10 Şubat gecesinden mart ortasına kadar toplam 3.000 küsür dane ve şarapnel atmıştır. Bununla halktan 50 kişiyi öldürmüş, 80 kişiyi yaralamış ve 1.000 küsür binayı yıkmıştır. (Y.N.)

“Her türlü sıhhi tedbir alınmakla birlikte soğuktan dört askerin donduğu, portatif çadırlar korunaklı olmadığından taburlar yanında mahruti¹⁷² çadır bulunması gerektiği ve ileri karakol askeri elindeki muaddel martin tüfeklerinden kırk kadarının namlusu soğuktan çatladığından ileri karakol birliklerinin değişim süreleri 24 saate ve nizamiyenin üç güne indirildiği.”

Güney Cephesi Komutanlığının 27 Şubat tarihli raporundan:

“Batı sınırında siperler temizlenirken donmuş birkaç ceset bulunmuş, 4 ncü Nişancı Alayı 1 nci Taburdan 47 asker donmuş ve 13 er kaybolmuş, 2 nci Taburdan 60 asker donmuş, 5 asker kendini yaralamış ve 2 asker ölmüş, 10 asker kaybolmuş, 3 ncü Taburdan 19 asker donmuş, 10 kayıp ve 2 ölüm olmuştur. Donanlardan bir kısmı hastaneye sevk edilmiştir. Düşman da donmuş ve yaralı askerleri sedyelerle taşımaktadır. Bugün Kartaltepe ile Karabayır arasından düşman topçusu ateş açmıştır.

c. Bu soğuklara karşı müstahkem mevkiye alınan tedbirler; yakıt miktarını çoğaltmak, ele geçen yakılacak her çeşit maddeyi ve bina enkazını cephelere sevk etmek ile portatif çadırların yanı sıra mahruti çadırları da kullanmaya izin vermekten ibarettir.

Fakat bu tedbirler de yine yeterli olmamış, redifleri yerlerinde tutabilmek nizamiye birliklerinin zararına olmuştur. Bu fedakâr birlikler, Güney Cephesi Komutanlığının yukarıda bir kısmını kopya ettiğimiz raporundan da anlaşılacağı üzere; birçok askerini donarak ölüme kurban vermekle savunma hattını koruyabilmişlerdir. Bereket versin bu şiddetli soğuklar Bulgar birliklerine de aynı kötü etkiyi yaptığından, özellikle 21 Şubat-11 Mart tarihleri arasında Edirne bölgesinde büyük ve önemli bir muharebe faaliyeti görülmemiştir.

ç. Gittikçe şiddetlenen şehir bombardımanı sonucunda, şehrin hemen hemen dövülmedik hiçbir yeri kalmamıştı. İstanbul'daki sefarethanele ile telsiz kullanarak -Müstahkem Mevki Komutanlığının izniyle- haberleşen konsolosların bütün yabancılarla kaleyi terk etme teşebbüsleri karşısında, böyle bir harekete meydan verilmemesi, bir taraftan yüksek makamlardan ve diğer taraftan da Edirne'deki konsoloslardan rica edilmiştir. Gerçekte de kalenin düşmesine kadar gerek konsoloslar ve gerek sayısı çok az olan yabancı ülke mensupları Edirne'de kalmışlardır.

Müstahkem Mevki Komutanlığı bunların kalede kalmasını; bir taraftan kale durumunun dışarıya tüm açıklığıyla anlatılmasına engel olmak ve diğer taraftan kalenin yaklaşan son günlerinde düşman tarafından yapılması muhtemel mezalime karşı, tarafsız şahitlerin bulunması için istemiştir.

Bombardımanların sebep olduğu yangın ve tahribata karşı da sık sık yer değiştirmek ve yangın müfrezelerini güçlendirmeye çalışmak gibi

¹⁷² Mahruti: Koni şeklinde anlamına gelir. (Ç.N.)

çözümlere başvurulmuştur. Nitekim Müstahkem Mevki karargâhı da Yanıkkışla'dayken, doğu cephesi ve batı cephesi ilerisinden açılan yoğun çapraz ateşler sebebiyle 19 Şubatta batı cephesindeki Hızırlık Tabyaya¹⁷³ nakledilmiş ve kalenin düştüğü güne kadar burada kalmıştır.

Bombardıman toplarına eldeki kısa menzilli toplarla karşılık vermek ve bunları susturmak mümkün olmamakla birlikte şehrin her bombardıman edilğinde, hiç olmazsa düşmanın ileri hatlarını ateş altına alarak ona zarar vermenin yolları aranmıştır. Cephelere de bu uğurda harcanacak cephaneye acımamaları emri verilmiştir. Bu emirle Müstahkem Mevki Komutanlığı; yapılacak bol cephane sarfiyatıyla elde kalan eski cephanenin düşman eline kalmaması, Türklerin uyuşmuş sınırlarının canlandırılması, düşmanın gündüz ve özellikle geceleri savunma bölgesine yaklaşma teşebbüslerinde buna karşı bir ateş perdesi oluşturulması -bugünkü tabiriyle zaman zaman tevkif ateşi yapılması- gibi birkaç şeyi amaçlamıştır.

Mart ayının başlarında kale toplarının genel sarfiyatı -küsüratı hariç- 40.000 atımı bulmuştu.

e. Her cepheden, özellikle güney cephesindeki Gümölcine Redif Tümeninden silâhlarıyla birlikte düşman tarafına kaçanların sayısı çok arttığından Müstahkem Mevki Komutanlığı, mevzilerini terk edenlere karşı silah kullanılmasına müsaade ederek şu emri vermiştir:

13 Mart 1913 Tarihli Emir

“Düşman tarafına firara çalışan askerin bu suçu işlediği kesinleştiği an, canlı olarak yakalanmaları mümkün olmadığı takdirde firarlarına engel olmak için üzerlerine ateş açılarak ölü ele geçirilmesi için gerekenlere kesin emir verilmesi temenni edilir.

Müstahkem Mevki Komutanı
Mehmet Şükrü”

B. Kuşatanlar (Bulgarlar)

1. Kalede kuşatıldıkları günden beri Türklerin insan, hayvan ve her türlü malzeme açısından uğradıkları zararı, yaptıkları harcamaları telafi edememelerine rağmen Bulgarlar, özellikle mütareke günlerinde bütün eksiklerini tamamlamışlar ve özellikle insan, hayvan ve malzeme bakımından her çeşit mevcutlarını seferi kadrolarının gerektirdiği oranda tutmuşlardır. Mesela depolarından muntazam bir şekilde getirdikleri ikmal askeriyle piyade taburlarının mevcutlarını hiçbir zaman 1000 mevcudundan aşağıya düşürmemişlerdir.

2. Ordularının iâşesine gelince, bu konuda sıkıntı çekmediklerine en büyük delil; tam harp ortasında yapılan bir mütarekede, o zamana kadar

¹⁷³ Edirne ili merkezinin ve Yanıkkışla'nın kuzeybatısında bulunmaktadır. (Ç.N.)

harp tarihinde görülmeyen bir şart koşarak, iâşe trenlerini kuşatılmış bir kale içerisinden geçirmiş olmalarıdır.¹⁷⁴

3. Bulgar Ordusu mütarekenin bitmesi gününden itibaren çeşitli tarihlerde genel olarak aşağıdaki işleri başarmışlardır:

a. Bulgarlar aslında daha mütarekeden önce 26 Ekimde Ek-20'de gösterildiği gibi kale etrafındaki kuşatma hareketini tamamlamışlar ve iki ay süren mütareke günlerinde de mütareke bahsinde anılan hazırlıkları yapmışlardır.

Yapılan bu işler içinde en dikkat çeken; trenle Mustafapaşa'ya nakledilmiş olan Bulgar topçusunun doğu cephesine nakli ve yine bir kısım ağır topçunun Çatalca cephesinden yine Edirne önlerine alınması durumudur.

b. Buna karşın yeniden muharebeye başlandığı zaman Bulgarların kale etrafındaki durumları Ek-27'de gösterilen şekli almış ve kuruluşları da Ek-28'de tespit edildiği şekilde genişletilerek güçlendirilmişti.

Mütarekenin bitiminden birkaç gün sonra 19 Şubatta Bulgar Ordusu Doğu Cephesi Komutanlığına, General Vazof¹⁷⁵ getirilerek hücum cephesindeki kuvvetlerin daha güçlü bir el tarafından idaresi güvence altına alınmıştır.

c. General Vazof, komutayı ele alınca emrine verilen bazı birliklerin, sonucu alınamayan bir kuşatma muharebesi yüzünden üzüntüye ve ümitsizliğe düştüklerini görmüş, bazı birliklerin hiç nöbete tabi tutulmayarak 80 gün süreyle ilk hatta bırakılması gibi taraflı hareketler yapıldığını öğrenmişti. General, bu gibi yolsuzlukları ortadan kaldırmak ve maneviyatı yükseltmek için keskin emirler vermiş ve verimli bir faaliyete geçmiştir.

Vazof'un verdiği emirlerden birindeki bazı maddeler, o zamanki Bulgar ordusunun ruh hâlini göstermesi sebebiyle aynen aşağıya alınmıştır:

“Bazı birlik komutanları üzerinde; kalenin duvarları dibinde ve hatta büyük çaplı topların menzili dışında geçen bir rahatlık dönemi, her türlü tehlikeden uzak, mütarekenin getirdiği huzur ve rahatla birlikte yakın zamanda bir barış ümidi gibi beklentiler, kötü etki yapmıştır. Mücadelenin yeniden başlamasıyla doğacak endişeler, sorumluluklar ve tehlikelerle dolu olan hayata geri dönmek kendilerine zor geliyor. Abluka altında kalmayı tercih ediyorlar.

Bu korkak ruhlar unutuyorlar mı ki, memleketimizde çalışacak kol ve yük taşıyacak hayvan bırakmaksızın başımıza topladığımız bu binlerce

¹⁷⁴ Bulgarlar mütareke sırasında Edirne Kalesi'nin içerisinden yuvarlak hesapla 3600 vagonu tutan 120 tren geçirmişlerdir. (Y.N)

¹⁷⁵ Vazof Bulgarların eski Lojistik Destek Birlikleri Müfettişliğinden emekliye ayrılmışken seferde hizmete alınmış, cesareti ve aynı zamanda azim ve iradesinin yüksekliğiyle tanınmıştı. Mükemmel Türkçe bilirdi. Edirne Ordusu Doğu Bölgesi Komutanlığına getirilmeden önce, Bulgarların eline düşmüş olan Kırklareli ve civarının emir ve idaresiyle görevlendirilmişti. (Y.N)

adamı tembellik ve rahatlık içinde yaşaması için buralara kadar sürüklemedik. Onlar unutuyorlar mı ki hayatımızı, şeref ve gururumuzu kendisine borçlu olduğumuz vatan bizden çok büyük bir fedâkârlık bekliyor. Edirne'nin savunma gücünü ne kendi gözlerinde ve ne de astlarının gözünde büyütmesinler. Edirne'nin istihkâmları zannedildiği kadar dokunulmaz değildir. Düşman topçu ateşinin önemini gözlerinde büyütmesinler. Bu ateşle elde edilen sonucun önemsizliği herkesçe bilinmektedir. Subaylar, astsubaylar ve erler, gayret ediniz, tamamlanması gereken büyük işler için kendinizi hazırlayınız. Sizin kalpleriniz ve sizin gibi astlarınızın kalpleri, vatanın hiçbir istihkâm ve hiçbir engel tanımayan kutsal aşkıyla yansın.

Komutanınız tarafından alınacak tedbirlere tamamiyle uyunuz ve onun görevini yapabilmek için her türlü fedâkârlığa katlanacağından emin olunuz.

Bu emir her piyade ve süvari bölümünde ve her bataryada okunacaktır.”

Doğu Bölgesi Komutanı
General Vazof

d. Gerçekten Vazof'un enerjisi, hızla emrindekilere yayılmış, aslında mütareke zamanında kararlaştırılan her türlü hazırlık ve özellikle topçu grupları tamamlanmış ve topçu gruplarıyla bütün emir ve komutayı birbirlerine sağlam ve geniş bir şekilde bağlayan bir muhabere şebekesi oluşturulmuştur (Ek-31).

Bu muhabere şebekesinin alanı yalnız Bulgar ordusunun doğu bölgesini değil, diğer bütün bölgeleri de kapsayacak şekildedir. Bu şebekenin düzenlenmesinde, piyade alaylarını ihtiyaç olduğunda seyyar bir şekilde takip edebilecek muhabere merkezlerinin kurulması da unutulmamıştır.

e. Bulgarların Edirne doğu cephesi karşısında yaptıkları topçu grupları, daha Balkan Harbi'nde büyük topçu kütlelerini kullanmada kendilerini oldukça iyi yetiştirmiş olduklarını göstermektedir. Bulgarlar grup işinde Edirne doğu cephesine tahsis ettikleri bütün topçusunu bir komuta altına almışlardır.

Bulgar Topçu Komutanlığı, Zagorski isminde bir albaya verilmiş bulunuyordu.

Doğu cephesindeki Bulgar topçusu, önceden verilmiş olan talimatlardan ve bu konuyla ilgili olarak hazırlanmış eklerden (Ek-29) anlaşıldığı üzere iki büyük gruba ayrılmış, her büyük grup da ayrıca ikinci derecede gruplara ayrılmıştı.

Bu topçu gruplarının düzenli bir şekilde ve gerektiğinde bir elden çalışmasını sağlamak ve plân atışları yapabilmelerine, cephanelerini sağlıklı, güvenli ve hızlı ikmal edebilmelerine imkân verecek bütün tedbir ve düzen alınmıştı.

Büyük ve küçük bütün topçu birliklerine, paftalara ayrılmış 1/20.000 ölçeğindeki haritalar bol miktarda dağıtılmıştı.

Bulgarlar; sabit balonlarından ve çok defa sivil pilot ve gözlemcilerle kullanmak zorunda kaldıkları uçaklardan, hedef keşifleriyle atış tanzimlerinde yararlanamadıklarını iddia etmekle birlikte işgal ettikleri arazinin bazı yerlerdeki hâkim durumlarından ve özelliklerinden büyük faydalar gördüklerini söylemekteydiler. Örneğin; güney cephesindeki Kartaltepe'den ve Maraş bölgesinin Sırplar tarafından işgal edilen tepelerinden, batı cephesinde de Saray Akpınar kuzey sırtlarından büyük dürbünlerle mükemmel gözetlemeler yaptıklarını anlatmaktadırlar.

Özellikle batı cephesindeki Saray Akpınar gözetleme yeri, doğu cephesinde kullanılan Bulgar topçularının atışlarını 12-13 km uzaktan gözetlemek ve onlara düzgün telefon ağıyla zamanında gözetleme raporu vermek suretiyle atış tanzimlerine imkân vermiştir.

4. Mütarekenin bitimiyle yeniden muharebeye başlama gününün arifesindeki durumu yukarıda kısaca anlatılan Bulgar Ordusu Komutanı, 15 Şubat 1913 tarihinde saat 13.30'da verdiği bir emirle aşağıdaki hususları bildirmiş ve istemiştir:

a. 16 Şubat, saat 19.00'da harbin yeniden başlayacağı, düşmanın Çatalca, Gelibolu yarımadası ile Edirne Kalesi'nde bulunduğu,

b. 1 nci ve 3 ncü Orduların Çatalca'da, 4 ncü Ordunun Gelibolu'da ve 3 ncü Balkan Tümeninin 2 nci Tugayı ile takviye edilmiş olan 2 nci Ordunun düşmana karşı harekete geçecekleri,

c. Bir bölgeden diğer bölgeye nakledilen Bulgar topçusundan başka bölgelerin taksimi ve birliklerin durumlarının mütarekeden önceki gibi olduğu ve 3 ncü Tümenin 2 nci Tugayının doğu bölgesi emrine verildiği,

ç. Her bölgenin önceden işgal edilen mevzileri tutarak düşmanın çıkışında savunması gerektiği, küçük ataklara karşı duracak olan ileri karakolların büyük saldırılarda asıl mevziye çekilmeleri,

d. Kale topçusunun himayesinde yapılacak önemli saldırılarda düşmanı dönüşünde devamlı ateş altında tutmak için gerçek piyade ve topçu ateşi menziline izin verilip ondan sonra ateş açılması. Bunun için bölge ve gruplara düşmanın nerelere kadar ilerletileceğine dair talimat verilmesi,

e. Şimdilik kaleye karşı büyük kuvvetlerle hücum etmek yerine küçük kuvvetlerle daima tehdit edilmesi,

f. Açlık ve imkânsızlıktan bitkin düşmüş olan düşmanın teslim olması büyük ihtimal olmasına rağmen, Türklerin gelebilecek her türlü olumsuzluğa karşı basiretli hareket etmesi,

g. Düşmanın beyaz bayrak göstereceği bölgede ateş kesilerek bir subay komutasında bir takım kuvvet gönderilmesi ve silah bıraktıırıp bunları 200-300 metre ileriye aldıktan sonra daha önemli kuvvetlerin ilerlemesi için kendi bölgelerine işaret vermeleri. Esirlerin muhafızlarla geriye gönderilip

işgal edilen yerlerin savunma durumuna getirilmesi. Taraflar arasında mesafe azsa, sözle silah bırakmaya davet edilmeleri ve bu konuda birlik komutanlarınca da diğer tedbirlerin alınması,

ğ. Teslim olan birlikler gibi elde edilecek kurşun, bomba vesairenin tehlikesiz hâle getirilmesi,

h. Firar için yapılacak hücumlarda, düşmanı kale topçusunun korumasından uzaklaştırmak için geri çekilerek tutunulması ve ihtiyatların yandan vurarak düşmanın tekrar kaleye girmesine meydan verilmemesi,

ı. Birliklerin daima irtibatta ve birbirlerine yardımcı olmaları,

i. Bu gibi saldırıların güney veya güneydoğu istikametinde yapılacağı dikkate alınarak ihtiyat birliklerinden bir kısmının hemen Meriç'i geçerek civar bölgeye yardım edebilmesi için tedbir alınması,

j. Batı ve kuzeybatı bölgeleri ise ileri hareketle düşman tarafından tahliye veya zayıf olarak işgal edilen savunma hattını işgal etmeleri,

k. Eğer saldırı ve gasp kuzeybatıya doğru yapılırsa buraların birbirine yardım ederek düşmanı durdurmaları, doğu ve güney bölgesinden hücumla geçmeleri.

5. İkinci Bulgar Ordusu Komutanı İvanof, yukarıda nakledilen genel direktiften sonra 16 Şubat saat 12.40'ta verdiği diğer bir emirle bilfiil harbe başlamak için gereken hususları tespit etmiştir. Bu emre göre doğu bölgesindeki Bulgar bataryaları saat 20.00'de Edirne ile kışla ve ambarlar civarını ve güney bölgesi bataryaları Karaağaç'ı bombardıman etmekle görevlendirilmişlerdir.

Bombardımanın daha etkili ve yıldırmanın daha geniş olması için bombardımanların geceleri daha şiddetli ve sürekli yapılması, gündüzleri de 2-3 saatlik aralıklarla devam ettirilmesi yoluna gidilmiştir. Hiçbir yerin ateşten korunmaması için şehrin en hassas noktaları da dâhil olarak kalenin her tarafına ateş taksimleri yapılmıştır. Her topa 24 saatte 50 mermi tahsis edilmiştir.

Savunma bölümünde de belirtildiği üzere gerçekten Bulgarlar yukarıda anlatılan talimat ve emirlerin hükümlerinde olduğu gibi 13 Marta kadar hareket etmişlerdir. Türklerin 22 Şubatta doğu cephesinden yaptıkları saldırıyı kanlı zayıatla atlatmışlar, ileri hatlarını kalenin asıl savunma hattına yaklaştırmak için her fırsattan yararlanmışlar ancak büyük çapta ve ciddi bir taarruz teşebbüsüne girişmemişlerdir.

6. Bulgar Kuşatma Ordusunun 13 Mart gününe kadar Edirne bölgesindeki faaliyeti, aşağıda genel hatlarıyla tespit edilen ve özetlenen hususları içermektedir.

a. Denilebilir ki Bulgar Genel Karargâhı, bu yeni çarpışma dönemine girerken henüz ne yapacağını kesin olarak bilemiyordu. Daha doğrusu ne yapacağını belki tasarlamış ancak bunu uygulamaya azimle başlamak kararını verememişti. Edirne'nin her ne olursa olsun zapt edilmesi gerekiyordu. Ancak hücum için gerekli görülen yeni kuvvetler 2 nci Ordu

emrine verilemiyor ve çarpışmanın başlamasıyla Türk harekâtının cereyan şekli dikkate alınıyordu. Bulgar genel karargâhının 16 Şubatta verdiği şu emir o zamanki düşünceleri çok açık olarak gösteriyor:

“Harbin yeniden başlamasıyla, Çatalca ve Gelibolu harekât sahalarının topoğrafik özellikleri sebebiyle, bu iki muharebe sahasındaki harekât aşağıdaki şekilde izah edilir:

Şimdilik Çatalca cephesinde taarruzî harekâtın imkânsızlığından dolayı, bütün dikkatimiz Edirne'nin üzerine çevrilmiştir. 2 nci Ordu kuşatmaya devam etmekte ve kaleye hücum için hazırlık yapmaktadır. 2 nci Ordunun harekâtını, birleştirilmiş olan 1 nci ve 3 ncü Ordular Çatalca yönünden ve 4 ncü Ordu Gelibolu istikametine karşı örtmektedirler. Düşmanın bütün menfaatleri 2 nci Ordu harekâtının başarıyla taçlanmasına imkân vermemektedir. Bu amaçla düşman, Çatalca ve Gelibolu cephelerinden her birine ayrı ayrı, yahut her iki cepheye karşı aynı zamanda taarruz yapabilir.

Düşmanın Anadolu sahillerinde önemli kuvvetler topladığı, Marmara Denizi'ne hâkim ve yeterli derecede askeri ve ticari nakil vasıtalarına sahip olduğu dikkate alınır; düşmanın yukarıda bahsedilen cephe hareketini deniz hareketiyle birleştirmesine; Gelibolu ve Çatalca'dan yapacağı cephe harekâtını kolaylaştırmak amacıyla ayrı ayrı ya da aynı zamanda bu ordulardan birinin kanadına bir taarruz yapması büyük ihtimaldir.

Bizim durumumuza göre; bu iki ordunun (Birleşik Ordular ve 4 ncü Ordu) meydan muharebesinin ikinci devresinin birinci safhasındaki harekâtına sebep olan asıl amaç ortaya çıkar. (Stratejik savunma) Kuvvetli savunma hatları tutmak ve buradaki birlikleri cephede şiddetli savunmaya uygun ve çevirme veyahut kuşatma şeklinde deniz tarafından gelecek bir darbeyi felce uğratabilecek şekilde düzenlemek.

Yukarıdaki görüşlerin tebliğini harekâtınızda dikkate almanız için gerekli gördüm.”

Bu emirde görülüyor ki, Bulgarlar bu yeni başlayacak çarpışmayı iki safhalı olarak kabul etmekte ve birinci safhada inisiyatifi Türklere bırakarak öncelikle yapılması beklenen darbeyi karşılamak istemektedirler.

b. Yine Bulgar genel karargâhı bu tarihlerde çeşitli kaynaklardan Edirne'nin 3-4 günlük erzakı kaldığından bir çıkış girişiminde bulunulacağını ve Tekirdağ ile Silivri arasına da bir çıkış yapılacağına haber almaktaydı.

Genel karargâh, şimdiye kadar yapılan muharebelerin bir imha ile neticelenmemesinin sebeplerini irtibatsızlıkta bulmakta olduğuna dikkat çekerek, yeni çarpışma safhasında orduların en etkili vasıtalarla başvurarak genel karargâhla sıkı irtibatla bulunmalarını istemişti. Ayrıca muharebe başladığı zaman ordu komutanlarının mevkilerini kesinlikle terk etmemeleri ancak zorunluluk hâlinde mevkilerinden ayrıldıkları takdirde kurmay başkanlarını kendi yerlerinde bırakmaları, raporların her gün saat 15.00'te, ayrıca akşam muharebenin bitmesinin ardından verilmesi usulünün esas

alınmasıyla önemli haberlerin hemen bildirilmesi gereğine dikkat çekmekte ve böylece sevk ve idarede sıkı bir birlik sağlanmasının yollarını aramaktaydı.

c. Yeniden çarpışmaya Edirne şehrinin bombardımanı ile başlanmıştı. Bulgar genel karargâhı şimdilik şehrin bombardımanı ile yetiniyor ve bu bombardımanla Edirne'nin teslim olmasını da amaçlıyordu. Nitekim 18 Şubat günü verdiği emirde: "Konsololarla halkın kaleyi teslim mecbur olmaları için bu gece bombardımanın artırılması ve yabancı mahallesine yöneltilmesi" gereğine dikkat çekmiş, 2 nci Orduca da 18-19 Şubatta yapılacak bombardıman için top başına 10 mermi fazla ayrılmıştı.

ç. 17 Şubatta Doğu Bölgesi Komutanlığına gelen General Vazof, 17 ve 18 Şubat günleri ordu komutanı tarafından durum ve ordunun düşünceleri hakkında bilgilendirilmiş, 19 Şubat günü de Doğu Bölgesi Komutanlığını bilfiil üstlenmişti.

General Vazof komutayı üzerine alır almaz bölgede bazı değişiklikler yapmayı teklif etti. Bu teklife göre doğu bölgesi; kuzey, doğu ve güney olmak üzere üç kısma ayrılıyordu. Güney kısmında bir ihtiyat tugayı bulunacaktı. Hâlbuki bu ihtiyat ancak genel karargâhça Çatalca veya Gelibolu'dan verildiği takdirde hazır olabilirdi.

Doğu Bölgesi Komutanı 21 Şubatta ise bir değişiklik yapmaya karar vermişti. Bu karara göre de bölge iki kısma ayrılacak, kuzey kısmına; General Grinçarof komutasında 11 nci Tümenin 1 nci Tugayı, 8 nci Tümenin 2 nci Tugayı ve Albay Ribarof Tugayından bir alay güney kısmına, Albay Delof komutasında 11 nci Tümenin iki tugayı ile süvari müfrezesi verilecekti.

Bütün bu tertipten amaç; General Velçef ve General Grinçarof tarafından birliklerin düzgün olarak değiştirilmemesi ve kısmen kendi birliklerinin himayesi yüzünden ortaya çıkan hoşnutsuzluğu gidermekle birliklere nöbetleşerek dinlenme imkânını vermektir.

d. Genel karargâhın şimdilik bir Türk çıkışına karşı ihtiyat olarak kullanılmak kaydıyla göndereceğini vaat ettiği, 3 ncü Tümenin diğer bir tugayının şimdiye kadar yapılan muharebelerde binlerce zayıf verdiği bildiriliyordu. Ayrıca kolera yüzünden eski erlerinin çok azaldığı ancak acemi erlerle mevcudunun tamamlandığı ileri sürülerek Doğu Bölgesi Komutanlığınca başka bir tugayın gönderilmesi rica ediliyordu.

Bugünlerde Bulgarlar Çatalca ve Gelibolu'dan yapılan Türk taarruzlarını karşılamışlar ve yapılmak istenen çıkışa da engel olmuşlardı. Bu sebeple Bulgar genel karargâhı 3-4 güne kadar 30 çap uzunluğunda 12, 15, 21 cm.lik topların ve piyade birliklerinin gönderileceğini ve o zaman Edirne'ye karşı ciddi faaliyete başlanabileceğini tebliğ etmek imkânını bulmuştu.

22 Şubatta yapılan çıkış hareketi Türkler tarafından açıklandığı şekilde olmuş, her iki taraf da büyük miktarda kayıp vermişti. Bu çıkış hareketi Bulgar genel karargâhını tekrar telaşa düşürdüğünden, Başkomutan Yardımcısı ve Seyyar Ordu Kurmay Başkanı 2 nci Ordu Kurmay Başkanı

telefona çağırarak, Türklerin amacının güney bölgesinden yol açmak olduğuna hükmedildiğinden düşmanın böyle bir hareketine karşı 2 nci Ordu Komutanlığının ne gibi tedbirler aldığı sormuştu.

2 nci Ordu Kurmay Başkanı, burada bulunan 8 nci Tümenin iki tugayının böyle bir teşebbüsü karşılamaya yeterli olduğunu, doğu ve batı cephelerinden de hızla takviyenin mümkün olduğunu cevaben bildirmiş ve genel karargâhça da bu görüş kabul edilmişti. 2 nci Ordu Komutanlığı kalede hayvanların kesilmekte olduğunu ve bu yüzden sahra topçusunun hareket kabiliyetini kaybettiğini, dolayısıyla topçusuz yapılacak bir çıkışın yalnız Bulgar Topçusu ile alt edilebileceğini düşünmekte ve gerektiğinde biraz geriye de çekilmek yoluyla çıkış yapacak Türk kuvvetlerinin kale ile bütün bağıni kesmek ve yok etmeyi planlamaktaydı.

24 Şubattan itibaren Edirne'ye yapılacak hücum hakkında daha iyi fikirler belirmeye ve tedbirler alınmaya başlanmıştır. Bir taraftan Doğu Cephesi Komutanı Türk ileri mevzilerinin bir hücumla alınmasını teklif ederken diğer taraftan genel karargâh Sırların gönderdikleri uzun top, obüs ve havandan oluşan toplam 30 topun¹⁷⁶ 2 nci Ordu emrine verildiğini bildirerek Berlin'den alınan bilgilere göre "Türkler Edirne düşmeden önce yeniden barış görüşmelerine başlanması için bütün kuvvetini harcıyor. Bunun için Çatalca ve Gelibolu cephelerinde büyük başarılar kazandıklarına dair yayımlar yapıyorlar. Bu sebepten Edirne'yi zapt etmenin önemi büyüktür. Hücum için seçilen bölgede iyi bir araştırma yapılarak ne büyüklükte başarı beklendiğini bildiriniz." gibi emirlerle Edirne taarruzuna ılımlı baktığını gösteriyordu.

2 nci Ordu Komutanı ise Türklere; hâlen piyade olarak eşit, topçu ve maneviyat açısından da üstünlüğünü ileri sürerek Sırp bataryalarıyla birlikte piyade takviye birlikleri de gönderildiği takdirde hemen taarruza geçilebileceğini ve böyle bir girişimin de gerekli olduğunu ileri sürmekteydi. Hâlbuki genel karargâh kesin uygulamaya girişmekten daima çekindiğinden Başkomutan Yardımcısı 14 Şubatta 2 nci Orduya sureti aşağıda verilen şu tebligatı yaptı:

"Sorum, şehrin zaptı için kesin hücumu ifade etmez. İstedığınız takviyeyi almadıkça buna girişemezsiniz. Böyle bir takviye ise düşmanı çıkış noktalarından birinde kesin bir yenilgiye düşürmedikçe ve çıkış vasıtalarından mahrum etmedikçe mümkün olamaz. Hükûmetin kararı, kendine bağlı olan Başkomutanlığın izni olmadıkça, iç siyasetimiz gereği hücumu uygun değildir.

¹⁷⁶ Başkomutanlık bu toplardan çoğunun güney ve üst tarafının batı cephesine tabya edilmesini tavsiye etmişti. Asıl hücum için çoktan beri doğu cephesi seçildiğine göre önemli miktarda kuşatma topunun diğer cephelerde kullanılması yanlış görülebilir. Bu istihdam şekliyle Bulgarların önceden güney ve batı bölgelerinden alınan bataryaların boşluklarını doldurmak istedikleri düşünülmekle birlikte Sırları, doğu cephesinde kazanılacak herhangi bir zaferin şerefine ortak etmek istememeleri de akla gelmektedir. (Y.N)

Sorum, ileri mevzilere ilişkindi. Hücüm meselesini iyice araştırdıktan sonra başarı ihtimalinin yüksek olup olmadığını bildirmenizi istiyorum. Çünkü Osmanlı Devleti barış meselesini yeniden canlandırmaktadır.

Meseleye karar verirken insanca kaybımızdan başka siyasi durumumuza da zarar gelmemesi için dikkatli olmalıyız. Taarruz edilecek cepheye karşı kullanılacak olan sahra bataryalarının ne kadar mermisi vardır?”

2 nci Ordu Komutanlığı bu son tebliğden olumsuz etkilenmiş ve “kendisine sorulan sorunun Edirne'nin alınmasına ait olduğu ve ileri mevzilerin alınmasıyla tahkimin bir günlük iş olduğu” cevabını vermişti.

15 ve 16 Şubatta da 2 nci Ordu Komutanı ile Başkomutan Muavini arasında ileri mevzilere taarruz hakkında kelime oyunlarına dayanan ve her iki tarafça da gerektiğinde sorumluluktan kurtulma arzusunun olduğu hissini uyandıran teklif ve emirler karşılıklı olarak verilmekteydi.

Bombardıman ise yeniden harbe başlandığından beri gâh şiddetini artırmak gâh azaltmak şeklinde devam ediyordu. Bombardımanın özellikle geceleri yapılmasına, alınan esir ifadelerinden ve yapılan gözetlemelerden elde edilen sonuçlara göre de halkın yoğun bulunduğu bölgelere yapılmasına dikkat ediliyordu.

Yabancı sefaretlerin müracaatları sonucu olacak ki, Bulgar Başkomutan Yardımcısı 1398 kişiden ibaret İngiliz, Rus ve Avusturya uyrukluların Edirne'den çıkmasına Bakanlar Kurulunun karar verdiğini ve kale komutanıyla anlaşılmasını bildirmişti. Fakat Kale Komutanlığı ile yapılan görüşme, İstanbul'dan alınacak cevap beklenerek askıya alınmıştı.

Kale Komutanlığı bu yabancıların kaleden çıkmasıyla Edirne'nin savunma kuvvetleri ve ruh hâli hakkında düşmanın bilgi sahibi olacağını ve bombardımanın kayıtsız şartsız her tarafa yapılacağını düşünerek buna izin vermiyor, işi ağırdan alıyordu. Kaldı ki Bulgarlar, masum çocukları öldürdüklerini düşünmemekte ve özellikle yabancı mahallesine ateş etmekle kalenin içerden teslimi mecbur edileceğini planlamaktaydılar.

e. Başkomutan Yardımcısı nihayet 20 Şubatta doğu bölgesindeki ileri mevzilerin alınması için şu emri verdi: "Sırp topraklarının hazırlığı bittiğinde güney bölgesinden yapılacak taarruzlar ve bunların ateşleriyle korunacak bir duruma girdiğiniz zaman doğu bölgesindeki ileri mevzileri taarruzla almak için emir veriniz. Bu hareket bütün cephelerden şiddetli taarruz ve bütün kuşatma toplarıyla korunmalı, sahra bataryalarının da katılmasıyla ateş en yüksek dereceye çıkarılmalıdır. Düşmanın bilinen istikametlerde bir yarma tecrübesi yapmasına karşı ayrılmış olan birlikler her an hazır olmalıdır. Bu harekât sırasında düşmanın dikkat ve azim derecesiyle dayanma gücü hakkında detaylı bilgi veriniz.”

2 nci Ordu Komutanı doğu bölgesine yapılacak taarruzun diğer bölgelerin hareketleriyle birleşeceklerini, kuşatma topçusu cephanesinin

geciktirilmemesini, 3 ncü Tümen Tugayının doğu bölgesine dâhil edildiğini aynı gün cevaben Başkomutanlığa arz etmiştir.

Bu emre rağmen, Başkomutanlık birliklere güvenmiyor. Erlerin maneviyatının yükseltilmesi için onlara birtakım maddi kolaylıklar sağlanmasını öneriyordu. 2 nci Ordu Komutanlığı ise bu fikirde değildi. Maneviyatın kale karşısında hareketsiz beklemek yüzünden zayıflayıp sarsıldığını dolayısıyla kaleye artık taarruz zamanının geldiğini ve hatta geçmekte olduğunu söylüyordu. Bu fikir ayrılığı yüzünden Başkomutanlıkla 2 nci Ordu arasında oldukça tatsız muhabere yapılmıştır. Başkomutan Yardımcısı; amirlik sıfatından ve aslalarının sorumsuzca sevk ve idare konusundaki anlayış tarzını kabul ettirmek için ısrar etmelerinin harp tarihlerinde belki de ilk örnek olacağından bahsederek seyyar ordu karargâhının bütün orduların ihtiyacına göre tedbir almakta olduğunu belirtiyor ve hatta 3 ncü Tümen Tugayının birinci hatta sokulmasını eleştiriyordu.

2 nci Ordu Komutanı birliklerin ruh hâlini araştırmak amacıyla 21 Şubatta batı ve güney bölgelerini gezmiş, bazı komutanların eski maneviyatlarını yitirmiş olmalarına rağmen büyük bir çoğunluğun henüz taarruz fikrini beslediklerini hatta 8 nci Tümen Kurmaylığının güney bölgesinden bir tugayın daha doğuya geçirilerek Seyyar Ordudan gelecek kuvveti beklemeden taarruzun yapılması taraftarı olduklarını görmüştür.

f. 2 nci Ordu Komutanının şahsi kararıyla bir taarruza girişmesinden her an çekinen Başkomutanlık, 21 Şubatta şu tebliği yapmıştır:

“Kaleye taarruz meselesi buradaki sorumlu kişiler tarafından henüz çözülmemiştir. Bildiğiniz gibi, bunun halli iki önemli şarta bağlıdır: Stratejik ve siyasi. Strateji şartları, girişimin sağlamaştırılması için size daha kuvvet vermemizi gerektirir. Hâlbuki şimdilik Çatalca hattından kuvvet alınamaz. Çünkü orada düşmanın düşüncesine dair durum henüz bilinmemektedir. Yalnız bilinen bir şey varsa o da bu hatta karşımızda üstün kuvvet bulunduğu. Yukarıdaki amaç için bütün ordunun genel ihtiyatını da kullanamayız. Çünkü son zamanda aldığımız bilgilere göre düşman 100.000 kişilik bir orduyu Gelibolu’da toplamış ve Marmara adası civarında 60 nakliye gemisiyle bize ani bir hareket hazırlamaktadır ki, biz buna karşı Ereğli, Saros Körfezi arasında eriyeceğiz.

Siyasi şartlar kaleye taarruz gibi önemli bir girişim gerektirmektedir ki, bunun uygulanabilmesi için de; ulaşılabilecek amacın önemi nispetinde, büyük fedâkarlıklar yapılması ve insanca kayıplar verilmesi söz konusu olacaktır. Bunun içinse kalenin düşmesinin, düşmanı barışa mecbur edip etmeyeceğini bilmek gerekmektedir. Bu meseleler karargâhın ihtisas alanında değildir. Yetkili makamlar ise sorularına karşı beni bilgilendirme gereği görmemiştir. Hatta Edirne Kalesi’ne hücumla ilgili son bir soruma Bakanlar Kurulu verdiği cevapta; benim inisiyatifimi sınırlamakla birlikte muharebeden beklenen

siyasi amacın daha az kayıpla sağlanmasını istiyordu ki bununla kaleye taarruza karşı olduğunu dolaylı olarak anlatıyordu.

Şimdi Başbakandan aldığım yazılı emirde, bu hücumla karşı olduğunu daha açık olarak bildiriyor.

Doğu bölgemiz karşısındaki düşman ileri mevzisine diğer bölgelerin de şiddetli taarruzu ile birleşik yapılmasını emrettiğim taarruzdan amaç şuydu:

a. Kaleye taarruza karar verildiği hâlde, taarruz için daha uygun bir durum sağlamayı mümkün kılmak.

b. Kaleye taarruz için verilecek kararı etkileyecek diğer sebepler yanında, kale birliklerinin savunma gücü hakkında daha iyi bilgilenmek.

c. Böyle bir teşebbüsle mümkün olduğu takdirde düşmanı ezerek bulunduğu zor durumdan kurtulmak için bir çıkış yapmaya mecbur etmek ve burada onun görevine son vermek.

Yukarıdaki bütün açıklamaları ve kaleye taarruz meselesine burada henüz karar verilmediğini ve aynı zamanda 3421 numaralı yazışmamızdaki kuşatma toplanının cephanesi hakkındaki sebepleri dikkate alarak ilerleme ve doğu bölgesindeki düşman ileri mevzilerine şimdiden taarruz konusunda yerel şartları dikkate alarak karar vermek veya kaleye taarruza karar verildiği zaman taarruza önayak olan bir araç olarak kullanmak üzere bu direktifin yapılması size bağlıdır.

Bu emir doğu bölgesindeki ileri mevzilere taarruzda ordu komutanını serbest bırakmakla birlikte onun ileri mevzilerle birlikte kaleye taarruz hakkındaki fikrine uygun düşmüyordu. Ancak 22 Şubatta yağmaya başlayan yoğun kar, sorunu çözmüş, tabiat Başkomutanlıkla 2 nci Ordu Komutanlığı arasında aracılık yaparak taarruz meselesi askıya alınmıştı.

Bundan sonra yine yalnız Edirne'nin bombardımanı ve güney cephesinde bazı toplanın yerleştirilmesiyle zaman geçirilmiştir.

26 Şubatta Ordu Komutanı yollarla arazinin taarruza uygun olup olmadığını ve gerekirse cephe gerisinde deneme yapılmasını bölge komutanlıklarına emretti.

Doğu Bölgesi Komutanı arazinin geçilmez bir hâlde olduğunu, Oğulpaşa'da bir taburla yapılan bir denemede koşmanın mümkün olmadığını görüldüğünü bildirdi.

Batı ve güney cepheleri komutanları da hemen hemen aynı cevabı verdiler. Yalnız Batı (Sırp) Cephesi Komutanı gece don olduğundan hareket imkânı olacağını bildirdi.

5 Marta kadar kar aralıklı bir şekilde yağmaya devam etmiş, bazen fırtınalar olmuştur. Güney bölgesi 2 Martta kendi bölgesinde 250 kişinin soğuktan donduğunu, hiçbir hareket yapılamayacağını bildirmiş olduğundan

ileri karakollarda erlerin daha sık değiştirilmesi ve en aza indirilmesi emri verilmiştir.

g. 5 Martta 2 nci Ordu karargâhı Ortakçı'ya nakletmiştir. Yalnız menzil idaresi, sıhhiye şubesiyle diğer komutanlık şubelerinin bir kısmı geçici olarak Mustafapaşa'da kalmıştı.

Bu nakle sebep; en şiddetli harekâtın yapılacağı düşünülen yere yakın olmaktı. Doğu bölgesindeki birliklerden bazılarının maneviyatının bozuk olması da bu nakle kısmen sebep olmuştur.

Türk Komutanlığı bu nakil durumundan haberdar olabilseydi doğu bölgesinden önemli bir hareketin hazırlanmakta olduğunu daha açık olarak kavrayabilecekti. Gerçekte Türkler bu hazırlıklara dair bilgi alamamışlardı.

ğ. Bulgar Doğu Bölgesi Komutanı da hareketsizlikten şikâyet etmekte ve şiddetli soğuklardan 10 gün içinde 17.044 kişinin hastalandığını, kesintisiz top ve tüfek ateşlerinden safların sürekli olarak seyrekleştiğini ve 25 gün içinde 963 kişi ölü ve yaralı verdiğini anlatarak ileri mevzilere taarruzun daha kolay olacağını, bir kere ileri mevziler alındıktan sonra burada yeterli birlikler guruplandırılarak asıl savunma hattına da yöneltilebileceğini, bunun için ya bir Türk çıkışının ardından veya belirlenecek uygun bir anda taarruz edilmesini teklif etmiştir.

Başkomutan Muavini 8 Martta verilen kararın uygulanmasından iki gün önce karargâhın bilgilendirilmesini istedi.

h. 2 nci Ordu Komutanı 11 Martta havaların iyileşmeye başladığından bahsederek 3-4 gün sonra harekete başlanabileceğini, dolayısıyla 3 ncü Tümeden Kuleliburgaz'a verilmiş olan taburla makineli tüfek bölüğünün iadesini ve daha hangi birliklerin verilebileceğinin bildirilmesini Başkomutanlıktan rica etti.

Aynı gün Doğu Bölgesi Komutanı General Vazof Başkomutan Yardımcısını görmek üzere Dimetoka'ya çağırılmıştı. Bu çağırılış hiç de uygun değildi. Durum hakkında eğer yazıyla sağlam bilgi edinilemiyorsa karargâhtan bir kurmay subay gönderilerek, daha önemli durumlarda bizzat gidilerek Başkomutan Yardımcısı tarafından yerinde araştırma yapılabilirdi. 2 nci Ordu Komutanı haklı olarak General Vazof'un taarruzun tehlikeli olacağı hakkında ikna edilmesinden korkuyordu.

11 Martta 1 nci Ordu Komutanlığından da yazılı bir emir alınmıştı. Bunda; kendilerinin zorunlu olarak hareketsizliğe mahkûm olduklarından tüm dikkatin 2 nci Orduya çevrildiğini, Edirne'nin düşmesi ile diğer orduların da canlandırılacağını, kendi ordusundan iki tugay alındığından Edirne hücumunun yaklaşp yaklaşmadığı sorularak bilgi verilmesi rica edilmekteydi.

2 nci Ordu Komutanı cevap olarak; şimdiye kadar iki tugay hakkında hiçbir şey bilmediğini, Edirne'ye taarruz edilmesini çoktan beri rica ettiğini, şimdiye kadar yalnız hazırlanmakla vakit geçirildiğini, takviyeyle ilgili resmi tebliğ yapıldığı takdirde hemen taarruza başlanacağını ve başarıdan emin olduğunu söyleyerek, Edirne'nin açıktan düşmesini beklemenin boş bir hayal olduğunu ve harekât hakkında daha açık bilginin, kendisinden her şeyi

gizleyen Dimetoka'dan alınılabileceğini anlatmıştır. Aynı zamanda Başkomutanlıktan iki tugay hakkında daha açık bilgi istemiştir.

Bu soruyu Başkomutan Muavini işine müdahale olarak algılamış olacak ki; bu tugayların doğrudan doğruya genel karargâh emrinde bulunduklarını ve bunların gereken yerde ve zamanda hatırlatmaya gerek kalmadan kullanılmasını emredeceğini bildirmiştir.

ı. 12 Martta piyadeye eşlik edecek bataryalar için Kumdere'ye kadar yollar keşfedilmiş ve arazinin harekete uygun olduğu görülmüştür.

i. 13 Martta Yunan Büyükelçiliğinin ihtiyatlı şekilde verdiği bir habere göre; General Şükrü'nün erzaksızlık sebebiyle çıkış yapmak zorunda kaldığından bahsederek, Çatalca ve Gelibolu'dan da aynı zamanda harekete geçilmesini istediği söylentisi Başkomutan Yardımcısını bu geceden itibaren tedbir alınması hakkında 2 nci Orduya emir vermeye sevk etmiştir. 2 nci Ordu Komutanı ise öteden beri Türklerin artık bir çıkış hareketini yapacak güçte olmadıkları fikrindeydi. Kalenin açlıktan düşeceği söylentisiyle Bulgar Başkomutanlığını yanılttıklarını, barışın yakında yapılacağı hakkında basına yansıttıkları haberlerle birliklerin taarruz isteğini kırmak amacıyla olduklarını kabul ediyordu. Gerçekten bazı kimseler siperlerinde hicviyeler yazmaya başlamışlar ve bazı komutanlar astlarının ruhları üzerindeki manevi hakimiyetlerini kaybetmeye başlamışlardı.

Bu ruhsal sarsıntının önüne geçmek ve kendi taarruz fikrini ordusuna aşılacak üzere 2 nci Ordu Komutanının yayımladığı emir önemli görülerek aşağıda aynen verilmiştir:

“Bir süreden beri barışın yapılacağına dair Türkler tarafından çıkarılan söylentileri, düşmanımız olan yabancı basın yayımlamakta ve kendi basınıımız da bunlardan alıntı yapmaktadır.

Türkler, kahraman birliklerimize karşı kuvvetsizliklerini bildiklerinden ve hazırlanan ölümcül darbeden korktuklarından her türlü yolu deniyorlar. İstanbul'a doğru başarıyla yürüyen ordumuzu bu gibi yollarla Çatalca önünde durdurarak teklif ettikleri barışı sonradan reddeden Türkler, şimdi de aynı yollara başvuruyorlar. Amaç zaman kazanarak lehlerine Avrupa'nın müdahalesini sağlamak ve zaferimizin kazançlarını sonuçsuz bırakmaktır. Bolayır¹⁷⁷ yenilgisinden ve Edirne'de yaptıkları çıkış teşebbüsünden sonra yabancı basının yardımıyla tekrar barıştan söz etmeye başladılar. Ancak biz böyle durarak bekledikçe barışın olacağı yoktur.

Harbin asıl sonucundan amacın ne olduğunu anlamayan ve zihinleri karıştıran basının bu gibi söylentileri yayımlamaları üzüntü vericidir.

Komutanların görevi, asılsız söylentilerin bizi hareketsiz bırakmaktan başka bir amaç gütmeyeceği hakkında astlarını aydınlatmaktır. Düşman tamamıyla ezilinceye, onu kesin bir yenilgiye uğrattıncaya kadar barış

¹⁷⁷ Çanakkale ilinin Gelibolu ilçesine bağlı bucaktır. (Ç.N.)

yapılmasının imkânsız olduğunu, emrimdeki ordu mensuplarının hepsine kesin bir şekilde telkin edilmesini emrederim.

Barış henüz askerlerin elindedir. Barıştan ancak Edirne'nin alınması gibi şerefli bir görevin yapılmasından sonra söz edilebilir.

Düşman kalenin hücumla alınabileceğini bildiğinden; kalenin dayanıklı olduğu ancak birliklerin erzakının bitmek üzere bulunduğundan bahseden haberler yayarak bizi hareketsiz bırakmaya çalışıyor.

Başkomutan ve bütün Bulgar milleti barışın olumlu sonuçlarını bekliyor. Fakat şerefli ve muzaffer Bulgar silahına layık bir barış. Buna doğru kesin adımı atmak ve süngü hücumu ile Edirne'ye girerek şerefle başladığı görevi şerefle bitirmek orduma düşüyor.

Herkes bu büyük gün için hazırlansın.”

j. Yine 13 Martta Başkomutan Yardımcısı şunu bildirdi:

“Yalnız düşmanın yarma amacıyla yapacağı çıkışa yalnız olarak Kavaklı'da emrime gelmek üzere bulunan tugayın General (Doğu Bölgesi Komutanı) emrine verilmesine müsaade edildiğinden bu tugayla irtibat kurulmasını bildiriniz.”

Görülüyor ki, tugay taarruz edilme tehlikesi yüzünden 2 nci Ordu emrine değil, onun emrindeki bir bölge komutanı emrine ve sadece bir çıkışı karşılamak amacıyla veriliyor.

Bulgar Başkomutanlığı 2 nci Ordu Komutanına bir türlü güvenememiş ve böyle garip sevk ve idare hareketleri çok defa görülmüştür.

General Vazof da Dimetoka'dan döndüğünden 2 nci Orduya telgrafla; Başkomutan Yardımcısına, kendi bölgesiyle karşısındaki düşman birliklerinin kuvvet ve durumlarıyla ilgili topçu vesair malzemenin derecesi hakkında bilgi verdiğini ve detayları sözlü olarak arz edeceğini bildirmişti.

k. Mart ayı da Başkomutanlığın taarruz hakkında kesin bir karar verememesinden ve kısmen de havalanın kötü olması sebebiyle yalnız 2 nci Orduca kaleye karşı yapılan hazırlıklarla geçirilmiş oldu.

7. 14-26 MART 1913 TARİHLERİ ARASINDA HER İKİ TARAFIN HAREKÂTI VE EDİRNE KALESİ'NİN DÜŞMESİ

1. 14 Marttan, kesin hücumun başladığı 24 Marta kadar kalede önemli bir hareket olmamıştır. Yukarıda da anlatıldığı üzere, Müstahkem Mevki Komutanlığı kalenin düşmeye mâhkum olduğunu ve bu kötü sonun yavaş yavaş yaklaşmakta olduğunu gördüğünden çok olan topçu cephanesinin bol miktarda harcanmasını emretmiş bulunuyordu. Bu sebeple 1 Marttan beri düşman sebep olmasa bile bütün cephelerden üst üste ve bazen de piyade ateş baskınları yapıyordu. Bulgarların 3 Marttan sonra bu ateşe karşılık vermeyişi dikkat çekmeye başlamıştı.

Bulgarlar Türklerin ateş baskınlarına karşılık vermemekle bir taraftan henüz tamamlanmamış olan batarya cephanesinin erken bitirilmemesini ve diğer taraftan da bütün kale mensuplarını şaşırtmak istemişlerdir. Bununla birlikte Bulgarlar, Türk topçusunun faaliyetinden kalenin teslim olmadan önce elindeki fazla cephaneyi harcamak niyetinde olduğu ve bu yüzden ateş baskınlarına karşılık vermenin faydasız olduğu görüşüne varmışlardır.

Türklerle gelince, bunlar yaptıkları bu ateş baskınlarının etkisini anlamaya imkân bulamıyorlardı. Aslında bu ateş faaliyetinin hedefi; daha önce de belirtildiği üzere etki yapmaktan çok eldeki bol cephanenin Bulgarlar eline geçmeden harcanmasıydı.

Bulgarlarca taarruzun yapılması için kararlaştırılan doğu cephesindeki topçuların cephane mevcudu ise 3 Martta şöyleydi:

a. 15 cm.lik bir kuşatma topunun 431, 12 cm'lik topun 327, 12 cm.lik 28 çap uzunluğundakilerin 440, 12 cm'lik 25 çap uzunluğundakilerin 126, 15 cm'lik obüslerin 629.

b. 7,5 cm.lik bir sahra topunun 662, 9 cm'lik topların 318, bir seri ateşli obüsün 357 ve bir adi ateşli obüsün 346.

c. Mustafapaşa'da az sayıda bulunan mermiler bu hesaba dâhil değildir.

Görülüyor ki Bulgar topçu cephanesi, hiç de küçümsenecek derecede değildir.

2. Türk Başkomutanlığı, Edirne etrafındaki Bulgar Ordusunun durumunun kötülüğünden ve Çatalca'da ordumuzun başarılarından bahseden tebliğler ve Selanik'te Yunan Kralının Bulgarlar tarafından katledildiği, dolayısıyla müttefikler arasında gerginlik olduğu hakkında haberler yayarak Türklerin maneviyatını ve kalenin direncini artırmaya çalışmaktaydı.

Müstahkem Mevki Komutanlığı da birliklere yaptığı tamimlerle ve yayınladığı beyannamelerle aynı amaç için çalışmaktaysa da bundan büyük bir fayda sağlayamamaktaydı. Hüküm süren açlık ve her çeşit yoksulluk hem askerde hem de sivil halkta bütün dayanma gücünü tüketmişti. Yer altlarında, özellikle gayrimüslimler tarafından saklanması muhtemel erzak araştırmaları bir sonuç vermiyordu. Günlük istihkak en aza indirilmişti. Aç kalan erler ot yiyerek hayatta kalmaya çalışıyordu. Bu yüzden zehirlenme olayları başladı ve derhâl ot yenilmesinin yasaklanması hakkında kesin emirler verildi.

Bir yandan Bulgarlar da, Türklerin maneviyatını büsbütün bozarak kaleyi teslim mecbur bırakmak için "Yanya'nın düşmesinden, Gelibolu'da Türk yenilgisinden ve Edirne'ye 140.000 kişilik bir ordunun hücum edeceğinden" bahseden beyannameleri ve bombaları uçaklarla Edirne'ye atmaktan geri kalmıyorlardı.

3. Kalenin son günlerini yaşamakta olduğunu tamamen kavrayan Müstahkem Mevki Komutanlığı, Bulgarların kaleye zorla girmeleri hâlinde

asker aileleriyle halkın bir katliama maruz kalacağından korktuklarından bu durumun dikkate alınması için Harbiye Nezaretine ve bu konuda özel talimat verilmesi için de Başkomutanlığa maruzatta bulunmuştu.

Müstahkem Mevki Komutanlığı bu müracaatla ayrıca Çatalca önünde harp etmekte olan subaylardan bir kısmının Edirne'de bulunan ailelerinin uğrayabilecekleri felaket sonucunda ne derecede etkileneceklerini düşünmekte ve bunun sonuçlarını önlemeye çalışmaktaydı.

Müstahkem Mevki Komutanlığı hiçbir zaman kaleyi kendi yetki ve inisiyatifıyla düşmana teslim etmeyi düşünmemişti. Türklerin askeri şereflerini koruyarak kaleden çıkıp uzaklaşmaları ve bu arada asker ailelerinin de beraber alınması için Bulgarlarla doğrudan doğruya bir görüşme talebinde bulunmanın, kalenin zayıflığını daha çok ortaya koyarak Bulgarlara cesaret vereceği düşünülüyordu. Bu sebeple Harbiye Nezaretine yapılan müracaat, bir şekilde kale için uygun şartlar sağlandığı takdirde hükûmet veya Başkomutanlığın doğrudan doğruya Bulgar Başkomutanlığı ile anlaşmasını sağlamak amacına yönelikti.

Harbiye Nezareti cevap olarak direnmek gerektiğinden başka bir şeyden bahsetmemiş, Başkomutanlık ise gereken talimatı göndermişti. Bu talimat sonuna kadar dayanmayı emrediyordu.

4. 7 Marta kadar Edirne'ye taarruz gününü Bulgarlar bir türlü kararlaştıramamışlardı. Hatta Başkomutanlık ileri mevzilere bile taarruz edilmemesi, henüz araştırma yapılmasının gerektiği hakkında emir vermişti.

Nihayet 7 Mart 1913, saat 09.00'da 2 nci Ordu Komutanı Karayusuf'ta Başkomutan Yardımcısıyla görüştü. Başkomutan Muavini o kadar kararsız ve o kadar ümitsiz idi ki, Karayusuf'a gelirken Ulupaşa'da¹⁷⁸ bazı birliklerin komutanlarına Edirne'ye taarruzun zorluğundan ve başarının şüpheli olduğundan bahsetmekte bir sakınca görmemişti. Bizzat 2 nci Ordu Komutanına da, Gaipler'e yemeğe giderken otomobilde Çatalca taarruzunda 3 ncü Ordu Komutanının başarı ümitlerinin boşa çıktığını öne sürerek Edirne'ye taarruzun mümkün olmadığını söylemişti.

Bunun üzerine 2 nci Ordu Komutanı; kaleye yakın durup, kayıp vererek birliklerin maneviyatını bozmaktansa kalenin ateş tesiri dışına çekilmesinin daha uygun olacağını ancak bu hareketin de siyasi zararlar doğuracağını ileri sürmüş ve "Sorumluluktan korkan evinde oturup muharebeye gitmemelidir." demiştir.

Uzayan tartışma sonucunda Başkomutan Yardımcısı General Savof - siyasi ilişkilere iyi etki yapacak olan- yalnız ileri mevzilere taarruzu kabul ederek bunu çok açık olarak göstermiştir.

¹⁷⁸ Edirne ili Havsa ilçesi merkez bucağına bağlı köydür. (Oğulpaşa'nın eski adı Ulupaşa'dır.) (Ç.N.)

Hâlbuki öteden beri ileri mevzilerin ardından hemen asıl mevzilere de taarruz fikrini taşıyan 2 nci Ordu Komutanı için bu kadar izin yeterli değildi. Fakat General Savof bir türlü kat'i taarruz emrini vermek sorumluluğunu üzerine alamıyordu. Ordu komutanı bu sorumluluğu üzerine alacağını ifade ettiğinden Başkomutan Muavini: "O sizin işinizdir." cevabını vermiştir.

Bu görüşmeden sonra 2 nci Ordu Komutanı Doğu Bölgesi Komutanına da gereken talimatı vererek Ortakçı'daki karargâha dönmüştür.

Kaleye taarruz için her şey hazır. Günlük meşguliyetler birliklerin maneviyatının yükseltilmesini sağlıyordu. Subaylarla erlerin birlikte eğlenceler düzenlemesi, konferanslar verilmesi isteniliyordu.

5. Nihayet genel karargâh 10 Mart günü saat 19.20'de aşağıdaki direktifle 2 nci Orduya Edirne ileri mevzilerine taarruz iznini açıkça vermiş oldu:

"Düşman Çatalca ve Gelibolu cephelerini önemli kuvvetlerle, işgal etmektedir. Düşman filosu Marmara denizine hakimdir.

Birliklerin bitkin bir hâle gelmesinden ve iâşe maddelerinin yokluğundan dolayı Edirne Kalesi çok zayıflamıştır. Bu sebeple emrediyorum:

1. 2 nci Ordu 11 Martta doğu bölgesi birlikleriyle taarruz ederek düşmanın bu bölgedeki ileri mevzilerini zapt edecektir. Diğer bölgelerin birlikleri şiddetli bir hareketle bu taarruzu himaye edeceklerdir.

2. 6 ncı Piyade Tümeninden bir tugayla, takviye edilmiş olan 1 nci Ordu öncüsü yarın saat 11.00'de hızla ilerleyerek tesadüf ettiği yerde düşmana taarruzla Arnavutköy-İzzettin hattını işgal edecektir. 3 ncü Ordunun sağ kanat öncü tugayı bu taarruzu himaye edecektir.

3. 4 ncü Orduya bağlı General Sarafof Müfrezesi, Edirne ve Çatalca taarruzlarıyla birleşik hareket edeceklerdi. Düşman herhangi bir istikametten taarruza teşebbüs edecek olursa şiddetle karşı durarak mümkün olan yerlerde ileri birlikleriyle karşı taarruz yapacaklardır.

4. 3 ncü Piyade Tümeninin 1 nci Tugayı kendisine verilmiş olan topçu ile beraber 2 nci Ordu Komutanı emrine girecektir.

5. Genel karargâh Dimetoka'dadır."

Bugünkü harekât emirleri üslubuna uygun olarak yazılmış olan bu taarruz emrinde, 2 nci Ordu Komutanının icraatını lüzumsuz yere sınırlandıran maddelere ve ayrıca karanlık bırakılmış ifadelere rastlanmaktadır. Bu sebeple; asıl taarruz doğu bölgesinden yapıldığı takdirde emrin birinci maddesiyle bu taarruzun doğu cephesi birlikleriyle yapılması istenilmekte ve adeta 2 nci Ordu Komutanının başka cephelerinden birlik almasına meydan verilmeyerek harekât sınırlanmaktadır.

2 nci ve 3 ncü maddelerde; birleştirilmiş ordular (1 nci ve 3 ncü) ve 4 ncü Ordu harekâtının teferruatına müdahale edilmekte, buna rağmen 4 ncü Ordunun görevini nasıl yapacağı açık olarak anlaşılamamaktadır. Bu orduların harekâtı konumuz dışında olduğundan daha fazla tetkikinden kaçınılmıştır.

Emrin 4 ncü maddesinde 3 ncü Tümenin 1 nci Tugayının 2 nci Ordu emrine verildiği yazılı ise de bu tugayın nerede olduğu bildirilmemiştir. Hâlbuki 10 Mart saat 19.20'de verilen bu emre göre 2 nci Ordu 11 Martta taarruz edecekti. Ordu bu tugayı nerede bulacak ve nasıl emir verecekti.

Emrin büyük bir eksiği de nerelere tebliğ edildiğinin gösterilmemesiydi. 1 nci Tugayın 2 nci Ordu emrine girmek hususunda emir alıp almadığı anlaşılamaz. Eğer tugay emir almışsa elbette o da 2 nci Ordu ile irtibat kurmaya ve bu ordudan istihdam tarzı hakkında emir almaya çalışacaktı .

Görülüyor ki, Bulgar komutanlıkları da Balkan Harbi'nde emir vermek hususunda tam bir olgunluk gösteremiyordu.

Genel karargâh verdiği emri yeterli görmeyerek bir saat sonra Dimetoka'dan şu telgrafı yazmıştı:

“Sulh müzakerelerinden anlaşıldığına göre 5-6 gün sonra harbe son verilmesi çok mümkündür. Bunun için verilen direktife göre şiddetli harekât için tedbirler alınarak başarıyı güvence altına alınız.”

Sulh müzakerelerinde ileri mevzilerin zapt edilmiş olmasının büyük fayda sağlayacağı hakkındaki düşünce anlaşılamaz. Edirne'nin tahkim planında aslında böyle bir ileri mevzi yoktu ki, düşmesi siyasi bir etki yapsın. Harp sırasında muharebe zorunluluğu, asıl müdafaa mevzilerinin ilerisinde arazinin bazı kısımlarının tahkimi gerekmiş ve böylece barış zamanında tahkim planına gerçekten dâhili lazım olan bir ileri mevzi meydana gelmişti. Fakat işaret ettiğimiz gibi bu mevzilerin kıymeti dışardan takdir edilemez ve kaybı Türklerce önemsiz gösterilebilirdi.

6. 2 nci Ordu Komutanı ve Doğu Ordusu Komutanı yukarıdaki direktif dâhilinde 11 Martta taarruz edilmesi hakkında emirlerini vermişler. Yalnız 2 nci Ordu Komutanı doğu bölgesine emir verirken bir kelime oyunu ile “Düşman müstahkem hat gerisine atılacaktır” diyerek güya asıl mevzie de taarruz görevini verdiğini zannetmektedir. Pek tabii ileri mevzilerden atılan düşman, müstahkem hatta girecekti. Yani ordu komutanının dediği gibi müstahkem hat gerisine atılacaktı. Bu cümle hiçbir zaman asıl mevzie de taarruz edilerek zapt edilecektir, anlamını taşımaz.

Bu emre göre topçu ateşi 11 Mart günü saat 13.00'te başlayacaktı. Piyade ise 11/12 Mart gecesi taarruza çıkış mevzilerini işgal edecek ve 12 Mart günü saat 04.00'te Kumdere'yi geçerek Sofular Burnu ve Maslak'tan

Demirkapı'ya¹⁷⁹ (dâhil) kadar olan ileri mevzilere taarruz edecekti. Ek-29'da da gösterildiği gibi taarruz için aşağıda gösterilen tertipler alınacaktı :

a. Kuzey Kısmı:

Komutanı: General Gritçarof.

Taarruzun hedefi: Sofularpınarı-Maslak-Maltepe-Sabuncular-Eskikumluk¹⁸⁰-Enserci-Beyceli-Paçacılar¹⁸¹ (dâhil) hattı. Düşman bu hattan atılarak Servandere vadisine doğru ve bunun kuzey ve güneyi boyunca takip edilecek.

Birlikler:

Piyade;

54 ncü Alay (iki tabur)

56 ncı Alay (dört tabur)

8 nci Tümenin 2 nci Tugayı (16 ncı, 23 ncü Alaylar, 8 tabur)

3 ncü Tümenin 2 nci Tugayı (29 ncu, 32 nci Alaylar, 7 tabur)

53 ncü Alay (dört tabur)

6 ağır makineli tüfek bölüğü (23 makineli tüfek)

Topçu (kuşatma bataryaları hariç);

11 nci Adi Topçu Alayından üç batarya (18 top)

8 nci Seri Sahra Topçu Alayından üç batarya (12 top)

6 nci Seri Sahra Topçu Alayından üç batarya (12 top)

9 ncu Seri Sahra Topçu Alayından üç batarya (12 top)

3 ncü Seri Obüs Alayından iki batarya (8 top)

1 nci Seri Obüs Alayından iki batarya (12 top)

Lojistik Destek Birlikleri:

3 ¼ istihkâm bölüğü

3 Işıldak

Süvari:

½ süvari bölüğü (4 ncü Süvari Alayından)

¹⁷⁹ Kırklareli İlinin Babaeski ilçesinin Karaoğlan bucağına bağlı köydür. (Ç.N.)

¹⁸⁰ Edirne'nin güneydoğusunda, Hadımağa ile Kumluca arasında bulunmaktadır. (Ç.N.)

¹⁸¹ Edirne'nin güneydoğusunda, Hadımağa ile Kumluca arasında bulunmaktadır. (Ç.N.)

Toplam: 25 piyade taburu, 6 makineli tüfek bölüğü (23 tüfek), 17 sahra bataryası (74 top) , ½ süvari bölüğü, 3 ¼ istihkâm bölüğü ve 3 ışıldak. Ayrıca bu bölgeye 19 sahra bataryası ve 66 top tahsis edilmişti.

b. Güney Kısmı:

Komutanı; Albay Delof.

Taarruz hedefi Mezartepe-Demirkapı (dâhil) hattına taarruz ederek düşmanı Helvacı Deresi'ne¹⁸² kadar takip edecek.

Birlikler:

Piyade:

2 nci Tümenin 2 nci Tugayı (57 nci ve 58 nci Alaylar, 7 tabur)

54 ncü Alaydan (2 tabur)

2 ½ Makineli Tüfek Bölüğü (10 makineli tüfek bölüğü)

½ süvari bölüğü (4 ncü Süvari Alayından)

Süvari müfrezesi:

7 süvari bölüğü

Topçu:

1 nci Adi Sahra Alayından dört batarya (24 top)

2 nci Seri Obüs Alayından iki batarya (8 top)

Adi obüs taburundan üç batarya (18 top)

Lojistik Destek Birliği:

1 İstihkâm bölüğü, ½ köprücü bölüğü

Toplam: 9 piyade taburu, 2 ½ Makineli Tüfek Bölüğü (10 makineli tüfek bölüğü), 7 ½ süvari bölüğü, 6 sahra bataryası (50 top), 1 istihkâm bölüğü, ½ köprücü bölüğü bölgenin ayrıca 2 kuşatma bataryası (12 santimetrelik 6 top).

c. Genel İhtiyat;

Komutanı Albay Çerkofski.

Birlikleri:

4 ncü Piyade Tümenin 3 ncü Tugayı (43 ncü ve 44 ncü Alaylar, 8 tabur)

2 Makineli tüfek bölüğü (8 tüfek)

5 nci Seri Sahra Alayından üç batarya (12 top)

¹⁸² Edirne ilinin hemen doğusunda bulunmaktadır. (Ç.N.)

Bunlardan başka Havsa'da şu birlikler toplanacaktı:

11 nci Piyade Alayı (4 tabur)

24 ncü Piyade Alayı (4 tabur)

2 Makineli tüfek bölüğü (8 tüfek)

3 ncü İstihkâm Taburu (2 bölük)

6 ncı Seri Sahra Alayından üç batarya (12 top)

6 ncı Adi Sahra Alayından üç batarya (18 top)

4 ncü Süvari Alayından bir bölük.

Toplam: 8 piyade taburu, 2 makineli tüfek bölüğü (8 tüfek), 2 istihkâm bölüğü,

30 top ve 1 süvari bölüğü.

7. Türkler tarafından 11 Mart günü doğu cephesi ileri mevzisindeki savunma kuvvetlerinin tertibatı Ek-29'da gösterildiği üzere şöyleydi:

Kuzeyden güneye doğru (Tekirdağ, Çatalca, Çorlu Taburları) 28 nci Alayın 3 ncü Taburunun 1 nci ve 2 nci Bölükleri, Keşan Taburu, 28 nci Alayın 3 ncü Taburunun 3ncü ve 4 ncü Bölükleri, Malkara, Gelibolu Taburları, 30 ncu Alayın 2 nci Taburu, 30 ncu Alayın 3 ncü Taburunun 4 ncü Bölüğü, Kırklareli Alayından 6 piyade 1 makineli tüfek bölüğü, 30 ncu Alayın 3 ncü Taburunun 1 nci ve 2 nci Bölükleri.

Görülüyor ki ilk darbeye maruz kalacak savunma kuvvetleri, yalnız piyade itibarıyla bile Bulgar kuvvetlerinin ancak dörtte biri derecesindeydi. Türkler tarafındaki bu zayıflığa; birliklerin zayıflığının ikmal edilememesi, açlığın etkileri, aylardan beri devam eden kuşatmanın sınırlar üzerinde yaptığı tahribat da eklenirse ileri mevzilerin ne dereceye kadar savunulabileceği ortaya çıkar.

8. 11 Mart sabahı karargâhıyla Gaipler'de bulunan Doğu Bölgesi Komutanı, tugay komutanlarını yanına çağırmış ve bu toplantıyla ilgili ordu komutanına da bilgi vermişti. Kurmay başkanıyla birlikte ordu komutanının da katıldığı bu toplantıda, tugay komutanları taarruzun topçu hazırlığı yapılmadan icrasını teklif etmişler ve Ordu Komutanlığı da bu teklifi hemen kabul etmişti. Bu karar diğer cephe komutanlıklarına da telgrafla tebliğ edildi. Bu durumda 11 Mart günü saat 13.00'te başlayacak olan topçu ateşi, gece kesilecek ve ertesi günü sabaha karşı piyade taarruzunun başlamasıyla beraber veya ileri mevzilerin zaptından sonra karşı taarruzları önlemek amacıyla yeniden başlayacaktı.

Böylece Türkleri tereddütte bırakmak amacı da güdülüyordu. Gerçekten 11 Mart günü topçu ateşi diğer bölgelere göre doğu bölgesinde daha hafifti. Bu ateş bütün cephelerde saat 20.00'ye kadar devam etmiş,

yalnız kuzeybatı cephesinde gece yarısına kadar uzamıştı. Türk bataryaları da şiddetle karşılık veriyorlardı.

9. 3 ncü Tümenin Havsa'da bulunan 1 nci Tugayını da bu gece emrine alan Doğu Bölgesi Komutanı, kararlaştırıldığı üzere gece piyadesiyle taarruza çıkış mevzilerini işgal etmiş ve 12 Mart saat 03.00'te taarruz başlamıştı. Saat 04.00'ta Kırklareli Alayının 1 nci Taburunun iki bölüğü ile bir makineli tüfek bölüğünün bulunduğu Yanıkmeşe mevkiisi baskın tarzında Bulgarların eline geçti. Bunun üzerine Mezartepe'deki birlikler Vize Taburunun bulunduğu asıl hatta çekildiler. Hadımağa'ya¹⁸³ hücum edilmediğinden, her ne kadar oradaki iki bölük saat 08.00'e kadar yerlerinde kalmışlarsa da bundan sonra Bulgarların solu gerilerine düşmesi sebebiyle, bunlar da asıl hatta çekilerek Hadımağa yolunun Meriç'e kadar olan kısmını işgal ettiler.

Saat 04.30'da Keşan, ardından Malkara ve Gelibolu taburları da dağılmış olduğundan bu bölgedeki nizamiye bölükleri de çekilmişler, nihayet saat 08.50'de epeyce zayıata uğramış oldukları hâlde asıl hattı işgal etmişlerdir.

Yine Çatalca Taburu da zayıatla çekilebilmiş ve asıl hattı işgal etmiştir. Saat 05.20'de Bulgarlar Demirkapı, Mezartepe ve Maltepe'yi ele geçirmişlerdi.

Artık doğu cephesinin ileri mevzileri düşmüş olduğundan durum Müstahkem Mevki Komutanlığınca -hâlâ işleyen telsizle- hemen Başkomutanlığa bildirilmiş ve bir taraftan da genel ihtiyattan sevkine çalışılan kuvvetlerle asıl hattı işgale girişilmişti.

Aynı sıkıntı diğer cephelerde de bulunduğundan her taraftan imdat feryatları gelmeye başlamıştı. Bütün cepheler kendi bölgelerini önemli görmekte ve takviye istemekteydiler.

12 Mart sabahı batı cephesinin ileri hat siperleri de Bulgarların eline geçmiş bulunuyordu.

Topçu ateşinin bütün cephelerde çok şiddetli bir şekilde devamına, saat 07.45'te şehrin bombardımanına başlanması da eklenmişti. En şiddetli muharebenin cereyan ettiği doğu cephesinden istenmeyen haberler alınmaya başlamıştı. Bulgar topçu ateşi kalenin ateşine çok üstün olduğundan takviye amacıyla gönderilen piyadelerin ilerleyemedikleri, ileri mevzideki piyadelerin kısmen şehre ve kısmen karargâhlar civarına firar ettikleri bildiriliyordu. Bu çekilme sırasında Kuştepe'den Hadımağa'ya kadar olan mevzilerde 2 tane 15'lik havanla 2 tane 12'lik adi obüs, 8 tane 8,7'lik ve 6 tane 7,5'luk mantelli, 4 adet seri sahra topu Bulgarların eline geçmişti. Saat 11.00'de 21 numaralı batarya ve ardından 19 numaralı 8,7'lik batarya ile 20 numaralı 16'lık kızaklı batarya da etkisiz hâlde getirilmişti. Bu bataryaların

¹⁸³ Edirne'nin güneydoğusunda, Edirne-İstanbul yolu üzerinde bulunan yerleşim birimidir. (Ç.N.)

sükûtu üzerine Ayvazbaba ve civarı ateşleri zayıflamıştı. Müstahkem Mevki Komutanlığı Turnatepe'de ikinci bir topçu grubu yapmak üzere Maraş'tan 2 ağır sahra ile iki ağır obüs bataryasıyla, Bosna köyünden seri ateşli sahra bataryasının ve 8 nci ve 9 ncu Ağır Topçu alaylarından birer mantelli bataryanın hazırlanmasını emretmişti.

Bosna köyünden bir ağır sahra ile bir ağır obüs ve topçu kışlasındaki sahra bataryası Turnatepe'ye gönderilmişti. Ayrıca batı cephesinin ihtiyat topçusu erati da doğu cephesine sevk edilmişti.

Saat 21.00'de Doğu Cephesi Komutanlığından alınan bir telgraf üzerine bütün bu toplar Yıldıztabya'ya gönderilmişti.

Piyade birliklerinin hareket şekline gelince; 12 Martta kati bir hücum karşısında bulunduğunu fark edemeyen Doğu Cephesi Komutanı, ileri mevzilerin geri alınması için Kokarca'da¹⁸⁴ bulunan 30 ncu Alayın iki taburunu istiyordu. Bu taburlar için 10 ncu Tümen Komutanı, Müstahkem Mevki Komutanının da onayını ekleyerek şu emri vermişti:

"Tel örgü içinde Doğu Cephesi Komutanının emrinde ve tel örgü dışına çıkmak için Müstahkem Mevki Komutanlığının emrinde olmak üzere taburları Doğu Cephesi Komutanlığınca istenilen mevzilere sevk ederek sonucu bildiriniz." Bu emirle güya Doğu Cephesi Komutanının ileri mevzileri geri almak amacıyla taarruz yapmasının önüne geçilmek istenmişti. Taburlardan birincisi Yıldıztepe'ye, diğeri Cevizlik tabyasına gönderildi. Böylece kalenin genel ihtiyatını teşkil eden 10 ncu Tümen de tamamen harcanmış oldu.

Müstahkem Mevkinin elinde yalnız 28 nci Alayın 1 nci Taburu kalmıştı. İnzibattan sorumlu olan Nişancı Taburunun, karakolları 12 nci Süvari Alaya teslim ederek doğu cephesine hareketi ve Karagöz tabyaya gönderilmiş olan 26 nci Alayın 2 nci Taburunun Hızırılık'taki ordugâha gönderilmesi emredildiğinden bu tabur öğle saatlerinde ordugaha gelmiş ve Nişancı Taburu 13.40'ta Kıyıktabya'ya¹⁸⁵ hareket etmişti. Bunlardan başka güney cephesinden de 2 nci Nizamiye Taburu istenilmişti.

12 Mart günü öğleden sonra da topçu ateşi bütün şiddetiyle devam ediyordu. Yirmiden fazla Bulgar bataryası, Bağlarönü¹⁸⁶ ve Ayvazbaba bölgesini dövmekteydi. Türk topçusu ise hemen hemen susmuş gibiydi. Batı cephesinden Döllük istikametinden de gelen yan ateşleri etkisini arttırmakta olduğu sırada Bulgar piyadesinin akşama doğru Arnavutköy sırtlarına tırmanmakta olduğu söylentisi çıkmıştı. Redifler bütün hat boyunca yaralı olarak veya yaralıyı nakil bahanesiyle şehre doğru akın etmeye başlamıştı. Bu sırada bir ağır sahra bataryasının geriye gitmesi maneviyatı bir kat daha kırmıştı.

¹⁸⁴ Edirne'nin hemen kuzeyinde bulunan yerleşim birimidir. (Ç.N.)

¹⁸⁵ Edirne'nin doğusunda Topyolu ile Kafkastabya arasında bulunmaktadır. (Ç.N.)

¹⁸⁶ Edirne'nin kuzeydoğusunda Ayvazbaba ile Cevizlik tabyasının arasında bulunmaktadır. (Ç.N.)

Müstahkem Mevkinin en son elinde kalan 28 nci Alayın 2 nci Taburu da doğu cephesine gönderilmişti. Düşmanın bu gece Ayvazbaba bölgesinden Edirne'ye gireceğine şüphe kalmamış ve Turnatepe'nin tahkimine başlanmıştı.

Müstahkem Mevki Komutanlığı her çareye başvurarak yeniden ihtiyatlar tedarikine, doğu cephesinin takviyesine çalışmış, yine batı cephesinden bir nizamiye taburunun Ayvazbaba'ya sevkini ve güney cephesinden de tasarruf edilecek kuvvetlerin Müstahkem Mevki Komutanlığı emrine gönderilmesini istemişti.

Hâlbuki gerek batı cephesi ve gerekse güney cephesi daimi bir baskı altında bulunmakta ve ancak ellerindeki ihtiyatlarla bu taarruzları durdurmaya çalışmaktaydılar. Bu sebeple verdikleri cevaplarda, muharebenin şiddetle devam ettiği, düşmanın sokulmaya çalıştığı şu sırada nizamiye taburlarından hiçbir şey tasarrufuna imkân kalmadığı bildirilmişti. Güney cephesi uygun görüldüğü takdirde ancak bir redif taburunun, emredilecek bölgeye gönderilebileceğini bildirmişti.

Güney Cephesi Komutanlığı ısrarlara karşı Müstahkem Mevki Komutanlığından nerelerden kuvvet tasarrufu gerektiğinin emredilmesini istemiş, böylece herhangi bir yerde olabilecek başarısızlığın sorumluluğundan kendisini kurtarmak isteğini göstermişti.

Artık her şey gösteriyordu ki, kalenin hazin sonunun önüne geçilemeyecekti. Müstahkem Mevki Komutanlığı, ilk önce düşman eline geçmesine meydan verilmeyerek gereğinde usulen yakılmak üzere alay sancaklarının karargâhlara alınarak korunması hususunu tamim etmişti. Ardından da cephe komutanlıklarına şu emri verdi:

«Allah korusun, bir felaket olduğunda gerek silah gerek askeri ve mülki eşyamızdan hiç birinin düşman eline geçmesine meydan vermeden, gerektiğinde ağır ve hafif ateşli silahların, bütün teknik araç ve teçhizatın birliklerince kesinlikle kullanılamayacak derecede tahrip edilerek yok edilmesinin gizlice halledilmesi gerekmektedir. Ancak bu gibi tahribatın zamansız yapılarak kalenin dayanma süresinin azalmasına sebep olunmamasına önemle dikkat edilmeli ve şimdilik tahribat için gereken önlemler alınmalıdır. Gerektiğinde genel karargâhtan izin istenmesi ve haberleşmenin kesilmesi hâlinde kendi yetkinizle gereken tahribatın yapılarak, ilk fırsatta tarafımıza bildirilmesi rica olunur. Tahribat konusunda yardım için istihkâm subay ve erlerinden oluşan ve malzemeyi taşıyan postalar, ihtiyat olarak bu akşam üzeri cephelere sevk edilecektir.

Ek:

Güney Cephesi Komutanlığına,

Maraş demiryolu köprüsünün tahribi için önlemler alınmıştır. Gereğinde izinle ve olağanüstü hâllerde yetkiniz dâhilinde köprünün tahribini yapabilirsiniz. Maraş birliklerinin diğer tarafa geçmesi oldukça önemlidir.

Müstahkem Mevki Komutanı
Korgeneral
Mehmet Şükrü”

12 Mart akşamı geç vakte kadar bütün cephelerden alınan raporlar her tarafta muharebenin şiddetle devam ettiğini göstermekteydi. Müstahkem Mevki Komutanlığı ise bir ihtiyat kuvvet sağlanmasına imkân bulamamakta ancak ele geçirebildiği birkaç top ve bataryayı doğu cephesine göndermeye çalışmaktaydı.

Gece doğu cephesi ufkunda bir anda patlayan 30-40 batarya kadar tahmin edilen bir topçu kütlesinin şarapnel ve daneleri Edirne'yi sarsmaktaydı. Bu durum Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığından İstanbul'a yazılmış ve tarihi bir gece geçirildiği bildirilmişti.

10. Bulgarlar tarafında da harekât şöyle cereyan etmişti:

12 Mart saat 03.00'te başlayan taarruz, Türk ileri mevzilerinin zaptıyla sonuçlanınca, Şark Mintikası Komutanlığından 56 ncı Alayın Ayvazbaba ile Taştabya arasındaki müstahkem hatta taarruz etmekte olduğu bildirilmişti. Yine Doğu Bölgesi Komutanı saat 11.30 raporuyla; Musabeyli gözlem yerinde aldığı raporlardan elde edilen başarının maneviyatı çok yükselttiğini ve bundan yararlanılması gerektiğini işaret ederek, General Girinçarof'un Ayvazbaba ve Ayıcıoğlu istihkâmlarının zaptı hakkında verdiği emri onayladığını bildirmişti. 2 nci Ordu Komutanı da bu fikri kabul ederek müstahkem hatta hücum edilmesini cevaben iletmışti.

Böylece 2 nci Ordu Komutanı uzun zamandan beri tasarladığı ve daha üst makamlara kabul ettirmeye uğraştığı fikrin gerçekleştirilmek üzere olduğunu görmüş, bu fırsatı kaçırmayarak amacına erişmek için gereken enerjiyi harcamışti. Saat 23.30'da doğu bölgesinde müstahkem hatta taarruza başlanacağından, diğer bölgelere de azimle faaliyete geçmelerini emretmişti.

Ordu Komutanını bu emri vermeye yönelten başka hususlar da vardı. Bunlar:

a. Müstahkem hatta taarruz için cephe gerisinde yapılan tecrübelerde; birliklerin kurulan tel örgülerini gerek makasların kötülüğünden ve gerekse tel örgülerinin çok iyi bir şekilde yapılmış olmasından dolayı kolayca çıkaramamalarına rağmen, hakiki Türk tel örgülerinin tespit kazıklarının ağaç olması ve bunların eriyen karlar sebebiyle kolayca yerlerinden sökülerek giderilmesi;

b. Bulgar topçu ateşi etkisiyle Türk bataryalarının büyük kısmının susturulmuş olması ve hatta piyadenin tesirli bir ateş yapamayarak bunalmış olması.

İşte bu sebepler 2 nci Ordu Komutanına taarruz şevkinin kırılmayarak devam ettirilmesi gerektiğini telkin etmişti. Bulgar topçu komutanının, düşman

topçusuna istenilen üstünlüğün kazanıldığını fakat bazı bataryaların cephanesi bitmek üzere olduğundan, taarruz yarına uzarsa Bulgar topçusunun bugünkü yardımı yapabilmesinin şüpheli olduğunu bildirmesi, ordu komutanını zapt edilen Türk ileri hatlarında yeni bir hazırlık yapılmasından vazgeçirmiş ve bu taarruzun devamı hakkında emir vermesinde önemli bir etken olmuştur. Gerçekten büyük çaplı toplar için 24 saatte 100 mermi hesap edilmiş olmasına rağmen 12 Mart öğlenine kadar her biri 200 mermi harcamıştı.

Ancak bu taarruza topçu komutanının isteği üzerine 12 Martta devam edilmesi 2 nci Ordu Komutanınca uygun görülüyordu. Ordu komutanı öğleden sonra yapılacak taarruzla birliklerin ancak akşam karanlığında düşman mevzilerine girebileceğini ve bir karşı taarruzun da söz konusu olduğunu düşünüyor. Düşman, bildiği bir arazide hareket edeceğinden taarruz eden aleyhine durumların olabileceğini düşünerek taarruzun 13 Mart sabahı gün doğarken yapılmasını tercih ediyordu.

Gece yalnız düşmana yaklaşılarak tel örgülerinde gedikler açılması isteniyordu. İşte ordu komutanının bu arzusuna rağmen yukarıda belirtilen sebeplerden ötürü Doğu Bölgesi Komutanının 12 Martta taarruza devam kararı onaylandı. Bunun üzerine Doğu Bölgesi Komutanı saat 12.15'te 87 numaralı şu emri vermiştir:

“Emrimdeki bölge birlikleri, düşmanın bütün ileri mevzilerini zaptetti ve düşman perişan bir hâlde müstahkem hatta çekildi.

Ordu komutanı ve ben, yapılan başarılı muharebeden dolayı heyecanlıyız. Düşmanın tamamıyla mağlup edilmesi ve ezilmesi için bugün saat 13.30'da müstahkem hatta taarruz edilecektir. Bu amaçla kuzey kısımdaki birlikler Ayvazbaba (dâhil)-Yıldız (hariç)'a kadar olan kısma, güney kısım birlikleri ise Yıldıztabya ve Kazantepe (doğrusu Kafkas tabya) (dâhil) kısmına taarruz edecektir.

3 ncü Balkan Tümeninin 1 nci Tugayı Mezartepe gerisinde Kumdere'de toplanacak, topçu taburu da Albay Delof emrine girerek düşman sağ kanadına etkili ateş edebilmek için Helvacı-Beyceli'de mevziye girecektir.”

Kuzey Kısım Komutanı General Grinçarof taarruz hattına aynı derecede yaklaşmamış olan birliklerinin gerçek durumundan tam olarak haber alamadığından onun maruzatı neticesi Doğu Bölgesi Komutanı bu emri vermekte gecikmiş ve 2 nci Ordu Komutanını da yanlış yola sevk etmişti. Gerçekten saat 15.00'e doğru taarruzun yapılamayacağı anlaşıldığından istirahat için birliklerin ölü bölgelerde toplanması, topçu ateşinin hafifletilmesi ve ay doğduktan sonra taarruzun yapılması hususları emredildi.

Başkomutan Yardımcısının Edirne halkının korkutulması için Bulgar toplarından birkaçının şehre yöneltilmesi hakkındaki telkini, 2 nci Ordu

Komutanlığınca da önceden düşünülmüş ve emredilmiş bulunuyordu. Bu sebeple şehir de, cephelerdeki muharebeler derecesinde etkilenmişti.

Doğu Bölgesi Komutanının taarruza devam hakkında emir verdiği sıralarda 2 nci Ordu Komutanı taarruzun 13 Mart sabahı gün doğarken müstahkem hatta yöneltilmesi hakkında ayrı bir emir vermişti. Bu tezatlara rağmen birlikler taarruza devam etmiş fakat bazı birliklerin taarruza çıkış için tertiplenmelerinde gecikmiş olmalarından asıl mevzilere taarruz yine Doğu Cephesi Komutanının emriyle 13 Mart sabahına bırakılmıştı.

12 Mart saat 22.20'de 2 nci Ordu Komutanının seyyar ordu karar-gâhına verdiği rapor, Bulgarlar tarafındaki durumu özetlemesi bakımından aynen aşağıya çıkarılmıştır:

“Saat 22.00'de bölgelerin durumu şöyledir: Doğu bölgesinde birlikler müstahkem hatta 200-300 metre yaklaşmıştır. Esirlerin miktarı 800'dür. 6 makineli tüfek ile 21 top ele geçirilmiş olup bunların 7'si seri ateşli ve sağlam olduğundan düşmana karşı kullanılır.

Güney bölgesinde Tokat bayırının ve batısında Papaztepe'nin zaptı için şiddetli muharebeler olmaktadır. Kuzeybatı bölgesinin durumu önceki gibidir. Harekâta gece devam edilecektir.”

Gerçekten kuzeybatı bölgesinde 2 nci Sırp Ordusu Türk direnişi karşısında büyük bir başarı gösterememiş, kısmen bazı hat siperlerini işgal etmiş, kısmen de Türk hatlarının önünde ölü bölgelerde yatıp kalmıştır.

11. Doğu cephesinde taarruzun yapılmakta olduğunu tamamen anlamış olan Müstahkem Mevki Komutanlığının bu bölgeye ihtiyat bulmak hususundaki bütün isteklerine rağmen diğer cepheler komutanlıkları kasten olmasa bile bir türlü emre itaat edemiyor ve kuvvet tasarrufu için çare bulamıyorlardı.

Bu bağlamda doğu cephesine üç tabur gönderilmesi hakkında güney cephesine verilen emrin yapıp yapılmadığı, 13 Mart saat 02.30'da soruşturulmuştur. Yalnız 32 nci Alaydan 2 nci Taburun saat 01.30'da Kafkas tabyasına yönelik olarak hareket ettirildiği, diğer iki taburun harp şartlarına göre ne zaman toplanması mümkün olursa o vakit gönderileceği öğrenilmişti. Bunun üzerine kalan iki taburun da Kıyık tabyası istikametinde sevk ve yürüyüşte ağır hareket edilmemesinin kesin olarak tebliği ve Kafkas tabyası tarafını şiddetle sıkıştırmakta olan düşmanın dünkü bildirim üzerine Bosna köyündeki seri sahra bataryası ve ağır topçu ile ateş altına alınmasının temini emredilmişti.

Hâlbuki bu bataryalar bir gün önce doğu cephesine gönderilmişti. Bugün doğu cephesinin topçu kuvveti kayıtlı çeşitli cins ve çapta 192 toptan ibaretti. Fakat gerçekte bunların az bir kısmı ileri mevzilerde Bulgarlar eline geçmiş, diğer bir kısmı da mürettebatı tarafından terk edilmişti.

12. 13 Mart günü saat 03.38'de Kafkastabya ve Topyolu¹⁸⁷ cihetinden çok şiddetli topçu ve makineli tüfek ateşleri işitilmeye başlamıştı. Ayvazbaba yönünde ise dikkat çekecek derecede sessizlik olduğundan Müstahkem Mevki Komutanlığı Doğu Cephesi Komutanından durum hakkında bilgi istemiş ve önemli bir şey olmadığı, piyade ve makineli tüfek seslerinin azaldığı cevabını almıştı.

Kalenin kaderinin konu olduğu bu anda, Doğu Cephesi Komutanının birlikleriyle iyi irtibat kuramadığı veya her şeyi iyimser bir açıdan görerek durumun inceliğini takdir edemediği anlaşılmaktadır. Doğu cephesinde ihtiyatta kalabilmiş olan bazı birliklerin 13 Mart sabahı hiç bir emir almadan durumun icabına göre kendiliklerinden muharebeye müdahale ettikleri görülmüştür ki, bu da daha çok Doğu Cephesi Komutanının birlikleriyle iyi irtibat kuramadığını göstermektedir.

Doğu Cephesi Komutanının durumu normal görmüş ve göstermek istemiş olduğu sıralarda Bulgarlar da asıl savunma hattına yaklaşmaktaydılar.

13. Bulgar Doğu Bölgesi Komutanının 13 Mart saat 05.00'te verdiği şu rapor, Bulgarlar tarafındaki son durumu tamamen göstermektedir:

"Kuzey kısmın vaziyeti: 1 nci kısımda 54 ncü Alaydan üç bölükle Taştabya'ya taarruz edilmişse de düşman karşı taarruz yaptığından Pravadi Deresi'ne geri dönülmüştür. 56 ncü Alay Ayvazbaba ve Taştabya arasına taarruzla tel örgülere kadar gitmiş olduğundan burada yatarak doğudan 23 ncü Alayın Ayvazbaba'ya karşı birlikte hareket etmesini beklemektedir.

İkinci kısımda; 53 ncü Alaydan iki taburla takviye edilen 23 ncü Alayın tel örgülerini geçmiştir. 10 ncu Alay Ayıcıoğlu istihkâmını zapt ettiğinden burayı tahkim etmektedir.

Üçüncü kısımda; 29 ncu Alay Yıldıztabya, 32 nci Alay Kuruçeşme'ye taarruzla görevlendirilmişlerdir. Bunlar hedeflerine 1000 metre yaklaşmışlardır. 10 ncu ve 32 nci Alaylar arasında irtibat için 44 ncü Alaydan bir tabur Kestanelik tabyasına sevk edilmiştir.

Manevra birlikleri (ihtiyat) 44 ncü Alay Kumtepe'de, 43 ncü Alaydan bir tabur Maltepe güneyindedir.

Güney parçasında; 57 nci Alay Servandere batısına taarruz etmekte olup 54 ncü Alaydan iki taburla takviye edilmiştir. 43 ncü Alaydan iki tabur Mezartepe'nin 1-2 kilometre batısında bulunmaktadır. 58 nci Alay iki taburu ile ilerlemiş, üçüncü taburu henüz anlaşılamayan bir nedenden dolayı Hadımağa'dan biraz geri çekilmiştir.

¹⁸⁷ Edirne'nin doğusunda, Yıldıztabya ile Kafkastabya arasında bulunmaktadır. (Ç.N.)

Süvari müfrezesinden yaya muharebeye indirilmiş olan iki bölük 58 nci Alayın 3 ncü Taburunun sağ kanadında bulunmakta olup diğerleri Karabayır gerisinde toplattırılmıştır.”

Bulgarların 12 ve 13 Mart günlerindeki harekâtı Ek-29’da gösterilmiştir.

14. Bu tarihte Doğu cephesindeki Türk kuvvetleri şunlardan ibaretti:

8,5 nizamiye, 12 redif taburu, 4 adet 10,5’luk ateşli, 12 adet 7,5’luk mantelli, 24 adet kızaklı 15’lik, 12 adet 12’lik, 18 adet 15’lik havanla, 78 adet 9’luk mantelli, 4 adet 12’lik hafif adi obüs, 11 adet 10,5’luk ağır sahra, 14 adet 15’lik ağır seri obüs ve 15 seri sahra topu.

15. Bir saat kadar çok şiddetli bombardımandan sonra Bulgarlar, savunanları kısmen şehit olmuş ve kısmen dağılmış olan Ayvazbaba’ya saat 06.00’da girmişlerdir. Artık doğu cephesinin her tarafında topçu mermileri patlıyor, muharebe aralıksız devam ediyordu. Ayvazbaba yönünden ve büyük toparla Döllük civarından Kestanelik ve Cevizlik tahkimatı yan ateşine alınmış olduğundan bu tabyalar ve ardından 4 numaralı batarya ile Kıyık ve Yıldız tabyaları da düşmüştür.

Saat 06.30’da 28 nci Alayın 3 ncü Taburu Yıldıztepe’ye gönderildiği zaman civar birlikler komutanlarının burada toplanmış oldukları görülmüştür. Geceyi ihtiyatta olarak Cevizlik gerisinde geçirmiş olan 28 nci Alayın 2 nci Taburu sabaha karşı muharebe şiddetlendiği bir sırada hiçbir emir almadığından kendi kararıyla muharebe hattına yaklaşıp birinci bölüğünü Kestanelik’e, ikinci bölüğünü de onun soluna göndermişse de düşman ateşiyle karşılaşan bu bölükler, Kokarca eteklerine çekilmişler ve burada 2 nci Tümeden gönderilmiş olan 32 nci Alayın 1 nci Taburuyla karşılaşmışlardır.

Düşmanın Ayvazbaba’dan Turnatepe’ye doğru ilerlediği sırada 30 ncu Alayın 2 nci Tabur Komutanı da şehit olmuş ve bir miktar erle Turnatepe’ye giden 28 nci Alayın 1 nci Tabur Komutanı orada kimseyi bulamamıştır.

Güney cephesinden gelen 32 nci Alayın 1 nci Taburu Kokarca Çeşmesi civarına kadar sokulabilip ilerleyemediği görülmüş ve dolayısıyla Turnatepe’nin savunması artık imkânsız olmuştu.

Görülüyor ki, çekilen birlikler hariç 3 tabur kadar bir kuvvet irtibatsızlık veya enerji yokluğundan iyi sevk ve idare edilememiş, boş yere elden çıkarılarak ikinci bir savunma hattı kurulmasına uygun olan Turnatepe hiçbir direniş göstermeden kaybedilmişti.

Ortalık tamamen aydınlanmış olduğundan birbirine karışmış olan nizamiye ve redif taburlarının küme hâlinde Yıldıztepe, Taşocakları sırtlarının batı yamaçlarından Tunca vadisine doğru akın etmekte oldukları görülüyordu. Müstahkem Mevki Komutanlığı elinde durumu ıslah edecek hiçbir ihtiyat da kalmamıştı. Bu sırada ise diğer cephelerde durumda değişiklik olmadığı haberleri alınıyordu.

Saat 06.20'de Yassitepe ve Turnatepe'deki toplardan mümkün olabilenlerle Ayvazbaba ve Taşocakları sırtlarına ateş açılması emredilmişse de Bulgarlar hayli ilerlemiş bulunduğundan saat 07.00'de Kale Komutanlığınca verilen ikinci bir emirle; askeri dairelerin tahribi, bankalarla konsoloslukların ve ecnebilerin toplantı yeri olan Polak Okulunun korumaya aldırılması ve düşmanın şehre girmesi hâlinde de katliam ve yağmayı önlemek için köprü başlarına ve girişlere heyetler yerleştirilerek düşmanın beyaz bayrakla karşılanması gereği bildirildi.

Yine saat 07.00 civarında aşağıdaki tamim yapıldı:

“Allah korusun, savunma hattımızın düşmesiyle savunma imkânı kalmaması ve haberleşmenin kesilmesi hâlinde cephenizde bulunan askerî binalar ile bütün askeri eşyanın tahrip ve imhasına yetkili olduğunuzdan istenilen tahribatın tam anlamıyla yapılabilmesi için daha önemli olanı tercih suretiyle gereken hazırlıkların yapılması ve İstihkâm Komutanlığınca kurularak cephelere gönderilen tahrip postalarına gereken talimatın verilmesi temenni ve tavsiye edilir.”

Müstahkem Mevki Komutanı
Korgeneral
Mehmet Şükrü

16. Aynı gün saat 08.00'de 2 nci Bulgar Ordusu Komutanı da Seyyar Ordu Komutanlığına verdiği şu raporla doğu bölgesi tahkimatının ele geçirildiğini bildirmişti:

“Kafkastabya istisna olmak üzere bütün doğu müstahkem hattı elimizdedir. Rodoplular daha gecedan Ayıcioğlu'nu, Şıpkalılar da gün doğarken Ayvazbaba'yı ve ardından diğer birlikler diğer istihkâmları zaptettiler. Şimdi bu ana kadar kısmen müstahkem hatta çıkarılmış olan sahra ve obüs topraklarının tümünü çıkarmak için tedbir alacağız.”

Bu raporun bir sureti diğer ordu komutanlıklarına da yazılmıştı.

17. Müstahkem mevkiindeki çeşitli topçu cephaneliklerinin infilakı, kışlaların yanması Bulgarlar tarafından da tamamen görülmekte olduğundan artık Edirne'nin savunulamayacağı anlaşılmıştı. Bütün bu tahribata rağmen güney ve batı cephelerinde muharebe şiddetle devam etmekte olup Sırp kuvvetleri ilerlemek imkânını bulamıyordu. Bulgar 2 nci Ordu Komutanı doğudan Edirne'ye girilmek üzere olduğunu gördüğünden şehirde yağma ve katliama engel olmak amacıyla en uygun olarak süvarinin istihdam edilebileceğini düşünmüş ve seyyar ordudan mümkünse bir süvari alayının doğu veya güney bölgesinde emrine hazır bulundurulmasını istemiştir.

Saat 09.30'da Başkomutan Yardımcısı 6 ncı Süvari Alayının Tatarköy'de 8 nci Tümen emrinde olduğunu tebliğ etti. 15 dakika sonra da Başkomutan Yardımcısı şu emri tebliğ etmiştir:

“Edirne Kale Komutanına hemen bugün teslim olmasını teklif ve bu dakikadan itibaren dökülecek kandan dolayı Askeri Mahkemece sorumluluk alınacağını tebliğ ediniz. Aynı zamanda Arda üzerindeki demir yolu köprüsü de tahrip edilmemelidir. Aksi hâlde köprü tamir edilmedikçe gerek Türk birliklerine ve gerekse ahaliye erzak nakledilemeyeceğinden bunlar açıktan ölmek tehlikesine maruz kalacaklardır.”

Ordu Komutanı henüz şiddetli muharebeler cereyan ettiğinden Kale Komutanıyla temasa geçmeyi mümkün görmüyordu.

18. Saat 07.30'da Kale Komutanı General İsmail,¹⁸⁸ Müstahkem Mevki Komutanlığından aldığı emir gereğince bir yüzbaşı (Yzb. Eyüp) ile iki teğmeni Bulgar Doğu Cephesi Komutanı yanına göndermiştir. Bulgarlar öncelikle bu heyet üzerine ateş etmişlerse de nihayet elçi oldukları anlaşılmıştır. Fakat en ileri giden Yüzbaşı Eyüp'ün saati ve düdüğü alınmış, yüzbaşı ve arkadaşları her türlü hakarete maruz kalmışlardır. Bu sırada ayrıca üniversite öğrencisi olduğu anlaşılan bir Bulgar, bu heyeti erlerin elinden alarak Turnatepe'ye götürmüş ve orada bir teğmen rehberliğiyle albaya çıkarılmışlardır. Albayın; “Bu cephede komutanın vekiliyim, söylenecek sözleri bana söyleyiniz” demesi üzerine “Bütün bataryalarımız ateş kesecekler ve artık size karşılık vermeyeceklerdir. Şehrin ve masum halkın perişan edilmesinin insanlık dışı olduğunu komutanımız söylüyor ve bunun için artık ateş kesmenizi rica ediyor” şeklinde sözler söylemiş ve bu sözler albayca not ettirildikten sonra iki teğmen rehin olarak alıkonulmuş ve 23 ncü Bulgar Alayından teğmen Rikof'la birlikte Yüzbaşı Eyüp şu teklifle şehre gönderilmiştir:

“1. Bütün bataryalar şimdi ateş kesecekler ve her batarya beyaz bayraklar çekecek,

2. Asker şehir içinde bir yere toplanacak ve Bulgar askeri tarafından kordon altına alınacak,

3. Ateş kesildiğine dair kendilerine rapor verilecek,

4. Siz ateşi ne kadar çabuk kesip bu dediklerimizi yaparsanız biz de o kadar çabuk ateş keseceğiz.

Bulgar 23 ncü Alay Komutanı
Albay

¹⁸⁸ İsmail Paşa: Gelibolu'da doğmuştur. 13 Ağustos 1873 tarihinde girdiği Harp Okulundan 11 Şubat 1877 tarihinde teğmen olarak mezun olmuştur. 11 Şubat 1878'de üsteğmen, 13 Şubat 1880'de yüzbaşı, 29 Ekim 1888'de kıdemli yüzbaşı, 28 Mayıs 1890'da binbaşı, 19 Kasım 1897'de yarbay, 1 Temmuz 1907'de albay, 29 Eylül 1910'da tuğgeneral olmuştur. Balkan Harbi'ne Edirne Müstahkem Mevki Komutanı olarak katılmıştır. 6 Ocak 1914 tarihinde emekli olmuştur. Bk. ATASE Arşivi, Kol. Balkan Harbi, Kls. 666, Dos. 2, Fih. 1, 1-1, Kls. 16, Dos. 23, Fih. 1-17; Emekli Sandığı Arşivi, Tasnif No: 23. (Ç.N.)

Bu teklifi alan Kale Komutanı General İsmail, tamamen kabul ettiğini ve hapishane nöbetçilerinin Bulgar nöbetçileriyle değiştirilmesi için bir miktar Bulgar askeri getirilmesini söyleyerek Bulgar teğmenini iade etti.

Gereken tahribatın yapılması ve sancakların yakılması için akşamdan yapılan duyuruya uygun olarak uygulamaya geçildiği bir sırada Hızırlık'taki telsiz telgraf direğine 13 Mart saat 08.45'te beyaz bayrak çekilmiş, Güney Cephesi Komutanlığına da düşmanla çarpışmanın bırakıldığını bildirmek üzere heyet gönderilmesi ve demiryolu köprüsünün derhâl tahrip edilmesi tekrar emredilmiştir.

Düşman bu cepheden gönderilen anlaşma memurlarımızdan ikisini vurmuş, patlamalardan ve topçu ateşimizin etkisinden kurtulmuş olmasından cesaretlenerек hücumu devam etmiş ve Çörekköy mevzisindeki 1500'den fazla erimizi şehit etmiştir.

Düşman tel örgülerinin önüne kadar geldiği bir sırada Teğmen Cevat, fedai anlaşma memuru sıfatıyla her türlü zorluğa katlanarak Bulgar 12 nci Alay Komutanı Albay Petrof'u bulabilmiş ve çarpışmaya ara verilmesi hakkında alınan emri ona söyleyerek geri dönmüştür.

Albay Petrof, Teğmen Cevat'a verdiği cevapta Bulgarlarca alınmış tertibata göre Türk birliklerinin esir edilebileceğini ve silahlarını terk edip Bulgar hatlarına gelecek Türklere karşı ateş edilmeyeceğini bildirmiştir.

Diğer cephelerde çoktan beri ateş kesilmiş olduğu hâlde güney cephesinde Maraş bölgesiyle batı sınırı-Pamukdere¹⁸⁹ Müfrezesi, telefonların bozulmasından dolayı emri geç almışlar, düşmanın hücumlarını başarıyla püskürttükten sonra ancak teslim olmuşlardır.

19. Batı cephesi de aldığı emir gereğince Binbaşı Reşat komutasında üç kişilik bir heyeti Sırp ordusuna göndermiş ve bu heyet Mustafapaşa caddesini takip ederek düşmana doğru ilerlemişti. Sırlar önce bunun bir hile olması ihtimalini düşünerek tereddüt etmişlerse de daha sonra infilak ve yangınları da gördüklerinden kaleye doğru ilerlemişler, saat 09.30'da Kazantepe ve Karagöz tabyalarına bayraklarını dikmişlerdir. Türkler ise ümitsizce Müstahkem Mevki Komutanlığının bulunduğu Hızırlık tabyasına doğru akın etmekteydiler.

20. Şimdi düşmanlar tarafında yeni bir mesele ortaya çıkmıştı (Kale komutanını esir etmek şerefi). Bulgarlar öteden beri kalenin yalnız kendi kuvvetleri tarafından zapt edilmesini amaç edinmişler, hatta bu uğurda Sırp kuşatma bataryalarını, hücumun yapılacağı doğu cephesinde kullanmaktan bile vazgeçmişlerdi. Kalenin teslim olacağı şu anda General Şükrü'nün Sırlara teslim olmasından korkuyorlardı. Başkomutanlık ve 2 nci Ordu Komutanlığının bütün gayreti artık General Şükrü'nün esir alınması üzerinde

¹⁸⁹ Edirne'nin Karaağaç ilçesinin güneyinde ve Ahırköy'ün batısında bulunmaktadır. (Ç.N.)

yoğunlaşmış ve bunun için sayısız emirler verilmiştir. Başkomutanlığın bu hususta ne kadar ileri gittiğini göstermeye şu emir yeterlidir:

“Saat 10.20, Ordu Komutanı derhâl bütün karargâhıyla Timok Tümeni bölgesine geçecek ve şayet General Şükrü, Sırp ordusuna teslim olmak isterse ordu komutanı hiç bir şart kabul etmeyerek kendisini kayıtsız şartsız esir etmek üzere süngü hücumuna devam edilmesini emredecektir.”

2 nci Ordu Komutanı da saat 10.50’de aynı amaçla bölgeler komutanlıklarına şu tamimi yapmıştır:

“General Şükrü ile her ne şekilde olursa olsun müzakereye girişmeye benden başka kimse yetkili değildir. Bölge komutanları yalnız teslim olacak Türk birliklerinin silahlarını vermelerini isteyeceklerdir.

21. 12/13 Martta Hadımağa Çiftliği’nden geri çekilen Bulgar alayının iki taburuna yardım amacıyla iki bölüğü ve iki ağır makineli tüfek ile yardım eden Süvari Albayı Marholef Müfrezesi (3 Bulgar hassa süvari bölüğü ile, Ban Timok ve İkinci Ban Tuna tümenlerine mensup 4 makineli tüfekli 4 Sırp süvari bölüğünden oluşan), Kafkas tabyasından ve Meriç’in karşı sahilinden yapılan ateşlere rağmen saat 10.30 civarında şehre girerek kale komutanı General İsmail’i esir etmiş ve yanına alarak Hızırlık’taki Müstahkem Mevki Komutanının (General Şükrü) yanına gelmiştir.

Başlangıçta General Şükrü, Doğu Cephesi Komutanının yanına gitmek istemeyerek doğrudan doğruya Kuşatma Ordusu Komutanı General İyvanof’a teslim olmak istemişti. Ancak General Vazof’un kendilerini teslim almak için değil ancak esirler ve hastalar hakkında görüşmek üzere davet ettiğini ve General İyvanof’un da yakında gelmek üzere olduğunu bildirmesiyle Müstahkem Mevki Komutanı Vazof’un karargâh yaptığı Saraçhanebaşı’ndaki karakola gitmiş ve burada bir iki dakika bekledikten sonra Kıyık mezarlıklarında özel bir törenle karşılama yapan General İyvanof’un karargâhına varmıştır.

Edirne’yi savunan General Şükrü, İyvanof’tan yaralıların toplanması, şehitlerin gömülmesi ve subay aileleriyle özel eşyalarına dokunulmaması, halkın saldırıdan korunması hakkında ricada bulunmuş ve tekrar Vazof’la birlikte geri dönmüştür.

22. Cephelerden gelen subaylar Hızırlık tabyası içine dolmaktaydılar. Şehir yağma edilmekte, doğu ve güney cepheleri Bulgarlar, batı cephesiyle Maraş bölgesi de Sırlar tarafından işgal edilmekte ve teslim alınmaktaydı.

Edirne’de yapıldığı duyulan kötülüklerin, güney cephesinde de olmasına meydan vermemek için sık devriyelerle iç güvenlik sıkı bir şekilde sağlanmış ve Yüzbaşı İsmail ile bir teğmen, Alay Komutanı Petrof’a gönderilerek çarpışmaya ara verilmesi hakkında görüşülmek üzere kendisi davet edilmişti. Güney Cephesi Komutanı; bir saat sonra emrindekilerle gelen Albay Petrof’a doğu cephesinin düşmesinden ve iki taraf komutanları arasında gereken şartlar kararlaştırılmış veya kararlaştırılmış olacağından bahisle aralarında aşağıdaki hususları belirlemişlerdir:

“a. Bulgar askerleri öğleden sonra saat 14.30’da Karaağaç’a gelmiş olacak,

b. Birtakım kötülöklere ve saldırılara meydan verilmemesi için Bulgar askerleri düzensiz bir şekilde girmeyip hangi alay girecekse kol nizamında ve alayın üstsubaylarıyla subayları başlarında olduğu hâlde disiplin altında girecekler,

c. O zamana kadar iç güvenlik Türkler tarafından sağlanacak ve daha sonra asker uygun yerlerde toplanacak,

ç. Bulgar askeri savunma bölgesine geldikten sonra Albay Petrof karargâhlarla karakolları teslim alarak o dakikadan itibaren iç güvenlik sorumluluğu kendisine bırakılacak,

d. Subay ve erlerin eşya ve teçhizat ve özel eşyalarıyla subayların kılıç ve tabancalarına dokunulmayacak, bununla birlikte silahlar hakkında iki taraf komutanları arasında alınan kararlar gereğince muamele yapılacaktır.”

Bu müzakere ile kararlaştırılan esaslar doğrultusunda; Bulgar Alayı belirlenen zamanda Karaağaç’a girmiş ve kararlar düzgün olarak uygulandığından subaylar serbestçe gezmeye başlamıştı. Daha sonra kalenin kayıtsız şartsız teslim olduğu ve Karaağaç bölgesinde yapılan uygulamanın istisna mahiyette olduğu Bulgarlarca anlaşıldığından subayların tabancaları alınmıştır. Karaağaç’taki pavyonlardan bazıları esir karargâhı olarak ayrılmış ve buralara Türk subaylarının sevkine başlanmıştır.

23. 2 nci Bulgar Ordusu Komutanı da kazanılan başarıyı Başkomutan Kral’a ve kalenin elde edilmesinden sonraki tertibatını da seyyar ordu karargâhına aşğıdaki telgraflarla bildirmiştir:

“Edirne Kalesi’nin hücumla zapt edilemeyeceğı hakkında birçoklarında var olan kanaate, haşmetmeaplarının fikri tamamıyla galip gelmiştir. Emrime verilen ordunun birlikleri saygıdeğer zatlarının ve vatana karşı derin bir görev hissi ve bağlılıkla her zaman olduğu gibi yine şevk ve gayrete gelerek iki gün devam eden zorlu muharebeden sonra doğu bölgesi istihkâmlarını hücumla zaptettiler. Komutan General Şükrü, kalenin teslimi için arabulucu gönderdi. Bu sebeple bugünden itibaren kale haşmetmeaplarının ayakları altındadır.”

Saat 16.00’da da seyyar ordu karargâhına şu rapor verilmişti:

“Bütün karargâhıyla bana teslim olan General Şükrü’yü almak üzere gittiğim Edirne’den şimdi döndüm. General Çerkofski’yi merkez komutanı, General Vazof’u mevki komutanı tayin ettim. Düzeni sağlamak için her hususta tedbir alınacaktır. Yarın öğleden sonra bütün karargâhımla Edirne’ye gideceğim. “

2 nci Ordu Komutanı saat 19.10’da 8 nci Tümen Komutanına, 6 ncı Süvari Alayının Edirne Merkez Komutanı emrine gönderilmesini bildirdi.

24. General Şükrü arzusu üzerine otomobille tekrar Hızırlık tabyasına götürölmüşü. Biraz sonra Sırlar da Hızırlık tabyasına girmişler ve generalin orada bulunduğunu büyük bir şaşkınlıkla görmüşlerdir. Bunun üzerine

Hızırlık tabyasına ilk giren Sırp subaylarından biri Müstahkem Mevki Komutanını Sırp'ların esiri kabul ederek hemen General Kondiç'e rapor vermiştir. Bu haber onun tarafından da İstevan İstevanoviç vasıtasıyla Sırp Hükûmetine de bildirilmiş ve İskopçina başkanı da Edirne Kalesi Komutanının Sırp Timok Tümeni tarafından esir edildiğini meclise ilân etmişti. Bu olay da Bulgarlarla Sırp'lar arasında oluşmaya başlamış olan gerginliğe bir yenisini daha eklemiş oldu.

8. ESARET

1. Müstahkem Mevki Komutanı 15 Mart'a kadar Hızırlık tabyasında kalmıştır. 14 Mart'ta Bulgar Kralı, General Şükrü'yü kabul etmiştir. Tahribat emriyle beraber bütün subayların kılıçları dahi kırılmış olduğundan Kralın kılıç iadesi törenini yapabilmesi için Müstahkem Mevki Komutanına büyük zorlukla ancak bir kılıç bulunabilmiştir.

Kral 14 Mart günü öğleden sonra Saraçhane başında bir geçit töreni yaptırdıktan sonra General Şükrü'yü kabul etmiş ve kılıcını iade etmiştir.

15 Mart'ta da yalnız generallerle Müstahkem Mevki Komutanı ve kurmayları ile ayrıca Müstahkem Mevki Komutanı tarafından yapılan ısrar üzerine İstihkâm Komutanı koruma altında olarak arabalarla Kadıköy'ne götürülmüş ve oradan trene bindirilerek Sofya'ya gönderilmiştir.

Güney Cephesi Komutanı da 14 Mart'ta Fransız rahiplerinin sağladığı özel arabayla istasyon civarında -Bulgar Kurmay Yarbayı Rosefin vasıtasıyla- Bulgar Güney Cephesi Komutanı General Markof'un yanına davet edilmişti. Geceyi Gümölcine Tümeni yanında geçiren Güney Cephesi Komutanı, ertesi günü bir Bulgar subayının nezaretinde otomobille Kadıköy'ne götürülmüş ve orada Müstahkem Mevki Komutanıyla emrindekilerin bulunduğu trene binmiştir.

Subaylarsa Karaağaç'a toplanmaktaydı. Sırp'lar esirlere çok iyi muamelede bulunmuşlar, özellikle Sırp Komutanı "Askerlik hayatında böyle durumların olabileceğini ve kahramanca savunmadan bahsederek üzüntüye kapılmamaları" tavsiyesinde bulunmuşlar ve Türk subaylarının tabancalarını taşımalarına izin vermişlerdi. Sırp'lar esirleri Sırbistan'a götürmek istiyorlardı. Fakat Bulgarlar izin vermediğinden bu esirler de 15 Mart akşamı Karaağaç'a sevk edilmişlerdir.

Erlar Tunca üzerindeki adacıkta Sarayıçi'nde¹⁹⁰ toplanmıştı. Kısmen bataklık olan küçücük bir adacıkta on binlerce kişinin toplanması, Bulgarlarca belki asayiş ve emniyet bakımından alınmış bir tedbir olarak değerlendirilebilir. Ancak bu tedbir Türk esirlerinin çok kayıp vermesine sebep olmuş ve burada mezalim olarak adlandırılacak sahneler görülmüştür. Tam bu sırada Jurnal gazetesinin muhabiri gazetesine gönderdiği bir makaleyle bu acıklı sahneleri çok açık bir şekilde tasvir etmiş, esirler arasında koleranın, dizanteri ve benzeri hastalıkların hüküm

¹⁹⁰ Edirne merkezinde Kırkpınar güreşlerinin yapıldığı bölgenin adıdır. (Ç.N.)

sürdüğünü, yüzlerce kişinin çamurlar içinde yuvarlanarak öldüklerini ve açlıktan erlerin ağaç kabuklarını yediklerini bildirmiştir. Bazı Fransız yazarları ise Tunca Adası olaylarının büyütüldüğünü, galiplerin kendi erzaklarını zorlukla sağladıkları sırada şehir halkıyla birlikte 100.000'i aşan bir kitlenin iâşesinde elbette zorluk yaşanacağını yazmışlar ve Türk esirlerine yapılan muameleyi hafifletmek istemişlerdir. Bu yazarlara göre esaretin birinci günü 8 ere bir ekmek, ikinci günü 4 ere bir ekmek, 3, 4, 5, 6'ncı günleri iki ere bir ekmek verilmiş, bundan sonra her ere bir ekmek vesaire yiyecek verilmiştir.

Esirler arasında çıkan hastalıklara gelince; bu durumun büyük yorgunluklar ve yiyecek içecek yetersizliğinden kaynaklandığı kabul edilmekte ve bunun harp günlerinde sinirlerin çalışmaması yüzünden ortaya çıktığı yorumu yapılmaktaydı. Nihayet cesetler günlerce açıkta kalmıştı. Dirilerin bile bütün güçlerini tüketmiş oldukları bir sırada ölüleri düşünmenin mümkün olmadığı ve cesetlerin şehrin zaptından ancak 48 saat sonra gömülmesindeki gecikmeyi de doğal ve zorunlu görmek gerektiği zemininde fikir yürütmüşlerdir.

Gerçek olan şudur ki, Edirne Kalesi'nin Bulgarlar eline düşmesinin ardından birkaç gün içinde gerek halk ve gerek Türklere karşı Bulgarlarca hayli taşkınlık yapılmıştı. Ayrıca şehirde yağmalar yapılmış, bazı Türk erleri ve subayları sebepsiz olarak şehit edilmişlerdir.

Sarayiçi denilen yere kapatılan esir erlerimizin burada bir aya yakın bir süreyle hapsedilerek açlıktan, soğuktan ve birçok hastalıklar yüzünden kayıp vermeye terk edildikleri reddedilemeyecek gerçeklerdendir.

Bulgarların Edirne'deki bu sert hareketleri, yalnız Edirne'de kalmıştır. Bulgaristan'ın çeşitli garnizonlarına özellikle Sofya ve Filibe'ye sevk edilen Türk esir subaylarına Bulgarlarca yapılan muamele oldukça medenidir.

Birinci Dünya Harbi'ndeki esir kamplarında büyük devletlerin esir Türk subaylarına karşı yaptıkları muameleyle Bulgarların Balkan Harbi'nin ardından şehirlere ve otellere yerleştirdikleri Türk subaylarına ve askeri kışlalarda barındırdıkları Türk esir erlerine gösterdikleri tavır ve hareket karşılaştırılacak olursa; en acı hatıraları Birinci Dünya Harbi'nin İtilaf devletlerine ait esir kamplarında yaşanmış günlerde aramak gerektiğini söylemek doğru olur.

9. EDİRNE KALE MUHAREBELERİNDEN ALINAN DERSLER

1. Müstahkem mevzi ve mevkillerle tahkim edilmiş şehirlerin özellikle savunma savaşlarının sevk ve idari bakımdan faydaları devam edecektir. Bunlardan kapalı olanlarının veya seyyar ordudan tecrit edilmiş duruma girenlerinin -iyi idare edilmeleri hâlinde- karşılarında kendilerinden iki, üç ve hatta dört misli fazla kuvveti bağlamaları mümkündür ve bu, tecrübe ile sabittir.

2. Müstahkem mevzi ve mevkiller, korkutucu, karakterlerini koruyacaklar ve büyük sevk ve idarecileri daima düşündüreceklerdir.

3. İyi sevk-idare ve komuta edilen müstahkem mevzi ve mevkiller; taarruz eden orduları, yalnız gereğinden fazla yavaşlamalarla tereddüde ve hatta ağır davranarak yanlış yola bile sürükleyecektir. Bundan da bir an için savunma durumunu almış olan ordular, hayli istifadeler temin etmiş olacaktır.

4. Müstahkem mevzi ve mevkiller hat hâlinde bulundukça, kuvvet kaydırma hareketlerine, seyyar orduların zaman ve mekan itibarıyla müsait şartlar içinde serbest kalmalarına imkân vereceklerdir.

5. Müstahkem mevzi ve mevkiller kapalı kaldıkça, Türklere iç hatlardan yararlanma imkânını verecek ve bu da, geçici olarak savunma tarafını seçmek durumunda kalanlara başarı için uygun şartlar hazırlayacaktır.

6. Müstahkem mevzi ve mevkiller -ister açık ve ister kapalı durumda kalsınlar- derinliğine tertiplenmek mecburiyetindedirler.

Tek hatlardan ibaret savunma tesislerinin bir değeri kalmamıştır. Çökertme, yarma, delip geçme araç ve hareketlerinin ilerlemesi karşısında korunmak için akla gelen çareler; derinliğine tertipler almak, derinliğine tesisler yapmak ve daima elde çok ihtiyat bulundurmaktan ibarettir.

7. Müstahkem mevzi ve mevkiller -ister hat hâlinde bulunsunlar ve ister daire şeklinde olsunlar-, her tarafa hız ve güvenle kuvvet kaydırmaya imkân veren uygun yollara sahip olmalıdır.

8. Bundan sonra yapılacak savunma tertip ve tesislerinde üstü açık, karadan ve havadan görülebilen, engel sisteminin maddeten ve manen değeri kalmamıştır.

Havaya karşı gizlenmek, yalnız gözetlemelerden sakınmak bakımından değil, muharebe edenlerin maneviyatını korumak açısından da gereklidir.

Tecrübe ile sabittir ki, maddeten hiç bir kıymet arz etmese bile üstü kapalı ve gizli tutulmuş bir yerden muharebe eden bir muharibin sinirleri, açıkta ve saklanamamış vaziyette muharebe eden bir muharipten daha iyidir.

Bu durum, muharebe heyecanlarının doğurduğu ruhsal bir hâldir. Bu psikolojik olayın doğruluğunu, akıl ve mantıkla reddetmeye kalkışmaktansa, bilfiil ateş altında kalmış olanlardan soruşturup anlamak daha doğru bir hareket olur.

9. Bu itibarla savunma tesislerinin özellikle de sürekli olarak tutulmak isteniyorsa- parça mermi ve bomba emniyetli olarak yer altında yapılmaları gereklidir. Buna imkân olmadığı zamanlarda da -hiç olmazsa- her çeşit savunma tesislerinin kara ve hava gözetlemelerinden saklanması ve üstlerinin ele geçen vasıtalarla örtülmesi ve kapatılması lazımdır.

10. Her ne şart ve hizmet için yapılmış olursa olsun, bütün savunma tesislerinin blok ve kütle hâlinde ve birbirlerine bağlı bir şekilde yapılması zararlıdır. Tahkimatta böyle tertiplerle, bitişik inşa tarzlarına izin vermemelidir.

11. Bütün savunma tesisleri küçük tahkim bölümleri hâlinde ve dağınık şekilde inşa edilmelidir. Fakat bunda da en büyük şart, en tali durumda kalan, tahkim bölümlerinin de birbirleriyle emin ve geniş bir şekilde irtibatlı olmalarıdır. Yer altında geniş ölçüde ve sağlam bir şekilde yapılan irtibat yol şebekesi, aktif bir şekilde yapılması gereken savunma kabiliyetini diğer savunma tesislerinden daha fazla artırır.

12. Her çeşit muharebede olduğu gibi müstahkem mevzi ve mevkiller muharebelerinin başarı unsurlarından en önemlileri; irtibat ve muhabere araçları ile hizmetleridir.

Bunların büyük bir güvenlik içinde, çok geniş ve pürüzsüz bir şekilde işlenmesi şarttır.

13. İrtibat ve muhabere araçlarının yedekli olması şarttır. Gelecek harplerde çil yavruları gibi konmak, çil yavruları gibi yürümek, çil yavruları gibi dağınık tertiplerde muharebe yapmak kuraldır ve zorunludur. Bunun için ellerinde bol, iyi ve yedekli irtibat ve muhabere araçları olmayan orduların- diğer harp malzeme ve cihazları ne kadar kuvvetli ve mükemmel olursa olsun- daha mükemmel şartlara sahip bir düşman karşısında kolaylıkla başarı kazanıp kazanamayacağı durumu düşünölmeye değer bir meseledir.

Komuta muhabere şebekesi, topçu muhabere şebekesi ayrı ayrı kurulduğu gibi, mümkün oldukça yalnız haberleri alıp vermek için bağımsız bir istihbarat şebekesi ve geri hizmetler için de ayrı ayrı muhabere şebekeleri oluşturmalıdır.

Böylece hiçbir kuruluş veya hizmet bürosu, bir diğerinin işini sekteye uğratmaksızın güvenli, sağlıklı ve hızlı çalışabilir.

Gelecek harplerde iş bölümlerine ve her kuruluşun kendi yetkisi dâhilinde, yalnız olarak iş yapması durumuna daha çok önem vermek gerekiyor.

Kara ve hava harp araçlarının çokluğu ve mükemmeliyeti, makul bir oran ve mantiki bir çerçeve içinde daha geniş bir inisiyatifle çalışmayı ve büyük komuta heyetlerinin işlerinde daha serbest bırakılmasını gerektirmektedir.

14. Tecrit edilmiş kapalı kalelerde irtibat ve muhabere araçları daha büyük bir rol oynar. Bu itibarla bu çeşit sıralı savunma düzenlerinde telsizlerin, yeraltı gizli telefon ve telgraf kabloları tesislerinin ve özellikle hava araçlarının değeri çok büyüktür.

15. Müstahkem mevzi ve mevkillerde, her çeşit tesislerde imkân elverdikçe konfora yer ve değer vermelidir. Herhangi bir muharibi yalnız bir ateş makinesi gibi kullanmak ve onun dünyevi ve ruhani ihtiyaçlarını hiçe saymak zamanı geçmiştir. Su ve pislik dolu hendekler içerisinde, muhariplerimizi yarı beline kadar çamura gömmek, sonra ondan büyük istekle, sağlıklı ve güvenli hizmet beklemek insafsızlıktır.

İyi yetişmiş bir ordunun bütün mensupları, her türlü yoksunluğa katlanmasını bilir ve bilmelidir. Fakat bu gücü suistimal hakkımız değildir. Çünkü aksi tesir yapar. Bu itibarla savunma tesislerinde sağlığı koruyacak, rahatı sağlayacak şartların sağlanıp sağlanmadığına büyük bir titizlikle dikkat etmek gerekir.

Bu şartların belli başlıları şunlardır:

a. Temiz olmak ve temizliğe imkân verecek şekilde inşa edilmiş bulunmak,

b. Havalanmaya imkân vermek,

c. Su akıntılarına imkân vermek, rutubetten arınmış olmak,

ç. Rahatça hizmet görmeye uygun olmak,

d. Gündüz güneşlenmeyi ve geceleri aydınlık içerisinde çalışmayı mümkün kılmak,

e. Sıcak gıda almaya -kısa sürelerle olsun-, nöbet değiştirerek emin bir dinlenme yerine çekilmeye uygun olmak,

f. Hastaları ve yaralananları hızlı ve güvenli bir şekilde geriye götürebilmek,

g. Şehitlerin diğer muharıplerin gözü önünde uzun zaman kalmasını önlemek,

ğ. Şehitlerin bedenlerinin çürümesine meydan verilmeksizin defnedilebilmesini sağlayacak düzeneğe sahip olmak (Yaralı yuvaları, siperlere yakın muhafazalı alanlar ve daha gerilerde şehitlikler),

h. Tuvalet ihtiyaçlarını gidermek için gece gündüz aydınlatılmış, sıhhi, kokusuz tuvaletler temin etmek ve benzerleri.

16. Müstahkem mevzi ve mevkiilerin açık veya kapatılmış veya ayrılmış durumda olanlarının muharebelerine en büyük etki yapan unsurlar arasında propaganda işi daima göz önünde tutulmalıdır. Türklerin aleyhindeki propagandanın kötü etkileri ne kadar büyükse, lehindeki propagandanın da o oranda faydaları vardır.

Bu itibarla özellikle sürekli savunma harplerinde propaganda teşkilatıyla hizmetine büyük bir yer ve değer vermek gereklidir. Bu hususta kullanılacak araçlarla yapılacak masrafları gereksiz görmemelidir.

Düşman propagandalarını yalanlayıp çürütürken hakaret içeren kelimeler kullanmaktan ve dost taraf için yapılan propagandalarda da; daha sonra karşılıklı güven ve itimadı bozacak yakıştırmalardan, aşırılıklardan özellikle de abartılı söylemler yaymaktan çekinmelidir.

Düşmana karşı centilmence hareket ederken, kendimize karşı da yiğitçe muamele yapılmalıdır.

17. Sansür edilmek şartıyla, muhariplerin aileleriyle haberleşmesine, istedikleri yerlere para göndermelerine daima imkân yaratmak lazımdır.

Sahra postaları, hareket muharebesi yapan ordular için nasıl lazımsa müstahkem mevzi ve mevkillerde kullanılan muharipler için de askeri posta kuruluşlarıyla işlerine o oranda büyük yer ve değer vermelidir. Hele kuşatılmış bir müstahkem mevzi ve mevkiin ihtiyaçlarından en önemlisinin haberleşme olduğu asla unutulmamalıdır.

Komuta heyetlerinin izni alınarak muhariplere gazeteler, risaleler, ahlaki kitaplar, zararlı olmayan seçme romanlar verilmesinden çekinmemelidir.

18. Müstahkem mevzi ve mevkillerde hele kuşatılmış kalelerde, komuta heyetleri de dâhil olduğu hâlde bütün savunmaların ruhsal durumları daima kontrol altında tutulmalıdır. Sürekli savunma muharebelerinde, muharipler arasında ruhen malul olan kimselere, kötümserlere, ordu bozanlara rastlanır.

Bunlardan fesat çıkarmak niyetinde olanlar istisna edilmeden ve gereğinden fazla merhamet ve şefkat gösterilmeden, daha doğrusu zayıflığa kapılmadan hemen birliklerinden alınmalı, duruma göre çeşitli şekillerde cezalandırılmalı ve hatta yok edilmelidir.

19. Müstahkem mevzi ve mevki muharebeleri, özellikle kapalı ve kuşatılmış kaleler içinde cereyan ediyorsa hareket muharebelerine göre bir özellik kazanırlar.

Bu çeşit muharebeleri yapmak mecburiyetinde kalan komuta heyetlerinin, her türlü harp meziyetleri ve insani vasıfları bakımından emrindekilere örnek olmaları gereklidir.

Fedakârlık ve cesaret göstermekte, her türlü mahrumiyete katlanmakta komuta heyetleri, astlarından hiç bir zaman geri kalmamalıdır.

Kuşatılmış kalelerde sinirler gergin, kulaklar keskindir. En küçük birlik mensupları, en büyük birlik komuta heyetlerinin her türlü hareket tarzından etkilenir. Bu gibi durumlarda komuta heyetlerinin astlarına karşı en küçük hatalı bir hareketi bile sezdirmeleri çok tehlikelidir.

Kaleler, şiddetle yumuşaklığın, hiddetle şefkatin ahenkli bir şekilde kullanılmasını gerektirir. Çeşitli muharebe sahneleri ve karışık emniyet olayları yaratır.

Bu itibarla komuta heyetleri hareket harplerine nazaran kale muharebelerinde maiyetlerine karşı daha dikkatli ve daha ihtiyatlı olmak zorundadırlar.

Komuta heyetlerinin birlikler içerisinde sık sık görülmesi faydalıdır. Fakat bu hareket tarzı, üstlerle astların hiçbir zaman saygı çerçevesini aşmasına izin vermemelidir.

Kuşatılmış kale muharebelerinde, muhاریpler demagojiye düşkündür. Hâllerinden sık sık şikayet etmek isterler. Demagoji yapanlar çoğalırlar.

Bu tehlikeli durumlara karşı yalnızca şiddet uygulanması yeterli değildir. Böyle zamanlarda komuta heyetleri maiyetlerine, iyi ahlak ve fazilet dersleri göstermekte etkili olurlar.

20. Gerek cephe ve gerek geri hizmetlerde disipline çok dikkat etmek şarttır. En küçük hata cezasız kalmamalıdır. Emniyeti ihlal edenlere, yalan yanlış haber çıkaranlara acımasız davranmak şarttır. Özellikle firara ve casusluğa karşı ağır cezalar verileceği hakkında herkese kesin bir fikir verilebilmelidir.

21. Kuşatılmış kalelerde savunmada olanların ve halkın beslenmesi önemli bir mesele oluşturur. Bu itibarla Müstahkem Mevki Komutanlığı, birliklerinin bütün idaresini nasıl ele almışsa, sorumlu olduğu savunma sahasındaki diğer bütün kuruluşların da her türlü işini bizzat ele almak zorundadır.

Bazı çatışmalarla anlaşmazlıklara ve siyasi güçlülere meydan vermemek için kuşatmaya alınması muhtemel müstahkem mevkilerden lüzumsuz sivil memurlarla bütün yabancılar ve şüpheli kimseler hepsi kayıtsız şartsız kesinlikle uzaklaştırılmalıdır.

Kuşatılmış bir kalede, yalnız Müstahkem Mevki Komutanının yönetimi hakim olmalıdır. Bunun için, kuşatılmış kalelerde toplanan Harp Meclislerine yer ve değer verilmemelidir. Müstahkem Mevki Komutanının karakteri, her türlü sorumluluğu üzerine alarak bizzat komuta etmeye uygun olmalıdır.

Harp meclislerinin gösterdiği yol daha çok sorumluluğu dağıtmak şeklindedir.

Gerçekten harp meclisleriyle şûralarının varlıklarının sebebi yok değildir. Ancak bu sebep, tecrübeli komuta heyetlerinin, bazı yetişmiş ve tanınmış uzmanların ancak bilgilerinden yararlanmakla sınırlı kalmalıdır. Sorumlu komutan yapacağı iş hakkında kendi eliyle topladığı meclis ve şuralardan onay almamalı, yani kendi azim ve irade dizginlerini kimsenin eline bırakmamalıdır.

Buhranlı zamanlarda bir komutanın dayanacağı önemli üç esas vardır. Bunlar; kendi bilgisine inanç, benliğine inanç ve zafere inançtır.

Bu inançları taşımayan komutanların sonları kötüdür, hüsrandır.

22. Sürekli savunma yapmak durumunda olan ve özellikle kuşatılması muhtemel bulunan müstahkem mevkilerde savunanların ve kalede bırakılması zorunlu görülen halk ile bunlara ait hayvanların iaşesine, hastalıklarında tedavilerine yetecek kadar her çeşit erzakla yemlerin, ilacın ve ayrıca her nevi nakil araçlarına gereken yanıcı ve yakıcı maddelerin toplanıp biriktirilmesi, bunların düzgün ve iktisatlı bir idare altında harcanması hizmeti çok önemlidir.

Erzak maddeleri içinde; un, pirinç, et, tuz ve şeker, çay, kahve ve tütün özel bir değer taşımaktadır.

İlaçların arasında; tentürdiyotla pamuk ve her nevi dezenfektan maddeler önemli rol oynar.

Yanıcı ve yakıcı maddeler arasında da petrol ile benzinin özel önemi vardır.

23. Kuşatılması muhtemel müstahkem mevkiilerdeki halkın, zamanında dışarı çıkarılması savunmayı kolaylaştırır. Herhangi bir kaleden halkın tamamen çıkarılması mümkün olmadığı takdirde hiç olmazsa özürhanelerle, ihtiyarların ve çoluk çocukla kadınların kaleden uzaklaştırılmaları gereklidir. Özellikle de civar köy ve kasabalardan kaleye hiçbir şekilde göçmen kabul edilmemelidir.

24. Ruhani bazı ihtiyaçları tatmin için birlikler içinde moral değerleri yükseltmeye önem verilmelidir. Fakat bu izin herhangi bir inzibatsızlığa veya görevden kaçmaya sebep olmamalıdır.

Nöbetleşerek erlerin ateşten uzak bölgelerdeki ibadethanelere götürülmesi, kendilerine ahlaki tavsiyelerde bulunulması yararlı olur.

Bunun gibi birlikler arasında nöbet ile, zaman zaman bandolar gezdirerek müzik ihtiyacının giderilmesi çareleri aranmalıdır.

Ne çeşit olursa olsun sarhoş eden bütün içkiler ve kumar mahiyetindeki oyunlar kesinlikle yasaklanmalıdır.

Fakat erleri neşelendirecek, oyalayacak eğlencelere ve oyunlara izin verilmelidir.

25. Cephedeki birlikleri nöbet ile geriye almak ve bunları bir süre dinlendirdikten sonra sıkı bir talim ve terbiyeye tabi tutmak çok faydalıdır. Bu talimlerde çeşitli mevzilerin ne şekilde savunulacağı ve bunlara taarruz usulleri tüm ayrıntılarıyla öğretilmelidir.

Bu amaçla; çeşitli engelli, tel örgülü, müstahkem yuvalı, sığınaklı, özetle her türlü teferruatı haiz mevzi modelleri meydana getirilerek bunlar üzerinde geceli gündüzlü tecrübeler ve tatbikatlar yapılmalıdır. Bu tecrübelerde çökertmelerin, yarmaların, delip geçmelerin nasıl yapıldığı ve bunlara karşı ne gibi önleyici tedbirler alınması gerekeceği uygulamalı olarak gösterilmelidir. Bu talimlerde özellikle karşı darbe ve taarruzlara da büyük yer ve değer verilmelidir. Cephelerde sükûnet devam ettikçe, gerilerdeki talimleri daha büyük birliklere ve daha sıkı bir şekilde yaptırmalıdır.

Kısacası; kuşatılmış kalelerde hiçbir şekilde işsizliğe meydan verdirilmemelidir.

26. Hudut kalelerine mürettep savunma kuvvetleri ile harp malzemesinin daha barış zamanından itibaren hazır tutulması lazımdır.

Kuşatılması ve seyyar ordudan ayrılması muhtemel olan müstahkem mevkilere tahsis edilecek mürettebatın civar köy ve kasabalar ahalisinden alınmaması daha doğrudur.

Özellikle müstahkem mevkilere kıymetleri düşük, ikinci derecede sınıflardan muharip ayrılması hatalı bir adettir.

Seyyar orduda olduğu gibi müstahkem mevzi ve mevki muharebelerinde milis, redif, müstahfız gibi kuruluşların artık yeri yoktur.

Bundan böyle her çeşit muharebe için mevcutları yedek mürettebatla güçlendirilip genişlettirilen nizamiye birlikleri tahsis ve istihdam edilmelidir. Nizamiye birliklerini seferi mevcuda yükseltmek için kullanılacak yedek er ve subayların her çeşit muharebe hizmetlerine iyi bir şekilde hazırlanabilmesi için bunların, barışta (bölge usulüne uygun olarak) sık sık ama kısa sürelerle silah altına alınmaları ve yalnız garnizon talimlerine çok ciddi bir şekilde tabi tutulmaları gerekli ve yeterlidir.

Yedek erlerin geniş çaplı olarak yapılan ve kısa bir zaman süren büyük manevralara kolordu ve ordu manevraları katılmasından büyük verim alınacağını düşünmemek gerekir.

Bunlar, büyük manevralarda okyanusa karışan küçük ırmaklar gibi neye uğradıklarını, ne yapıldığını ve ne yaptıklarını anlayamazlar.

27. Müstahkem mevzi ve mevkilere, harp durumunda kendi bölgelerinde tekalifi harbiye¹⁹¹ usulüyle çeşitli ihtiyaçlarını bağımsız olarak giderebilecek belirli bir bölge ayrılması ve buraya başka bir kuruluşun karışmasına izin verilmemesi çok faydalı olacaktır. Müstahkem mevkilere mensup birliklerin ikmal erlerinin diğer bölgelerden hızlı ve emniyetli bir şekilde getirilmesine imkân olmadığı takdirde bu ihtiyacın da kaleye tahsis edilecek civar seferberlik bölgesinden karşılanması zorunlu olur.

Fakat bu gibi durumlarda da Müstahkem Mevkiin, hiç olmazsa barış nizamiye kuvvetlerinin kaleye komşu olmayan diğer bölgeler erlerinden kurulmasına önem verilmelidir.

28. Muharebede kullanılan birliklerin her çeşit mevcudunu sürekli olarak harp düzeninde tutmalıdır.

Mevcutlarının onda dokuzunu kaybetmiş olmalarına rağmen bölük, tabur, alay, tugay, tümen ve benzerleri gibi birlikleri, taşıdıkları isim ve unvanların ifade ettiği anlam ve güçle kabul etmek ve görevlendirmek komuta heyetleri için bir adet veya zorunluluktur. Fakat bu çok tehlikeli bir iştir. Bu tarzda hareket, birlikleri yıkım, komuta heyetini ve ülke savunmasıyla ilgili yüksek makamları yanılgıya düşürmektedir.

Bu itibarla her çeşit muharebe ve kuruluş için gerektiği gibi müstahkem mevzi ve mevkilerde kullanılacak çeşitli sınıflara ait depo

¹⁹¹ Tekalifi Harbiye: Harp vergisi anlamına gelmektedir. (Ç.N.)

birlikleri ve malzeme depoları kurulmalıdır. Harpte başarı şartlarından birisi de; her birliğin harbin birinci gününden sonuna kadar mürettebat ve her tür teçhizat itibarıyla, harp mevcudunu daimi olarak koruyabilmesidir.

Bu şartı ancak depo birlikleriyle malzeme depoları yerine getirebilirler.

Zayıtın, düzenli olarak takip edilip kapatılabilmesi için birliklerde insan, hayvan ve malzeme zayıt listelerinin dikkatle ve zamanında tutulmasına çok önem verilmelidir.

29. Mevcutlarından üçte ikisini veya daha fazlasını kaybetmiş birliklerin eksiklerini hızla tamamlayıp harp düzenine getirilmelerine imkân olmayınca, bunları bölük, tabur, alay, tugay, tümen, kolordu adı ve yetkisiyle kullanmaktansa gerekenlerini lağvetmek ve birbirleriyle birleştirmek suretiyle seferi mevcutlu yeni birlikler oluşturmak daha doğru bir harekettir.

30. Hız ve diğer her türlü kabiliyet bakımından büyük randıman veren motorlu nakil araçlarının değeri ortadadır. Bununla birlikte büyük önem taşımalarına rağmen, müstahkem mevzi ve mevkillerde, hayvanlı nakil araçlarına da yine bir yer ve değer verilmelidir.

Ateş altında kalan en öndeki cephe siperlerine veya ayrılmış mevzilere çeşitli hava ve muharebe şartları içinde sessizce ve sükûnetle cephane, erzak, haber ve ilaç ulaştırmak için kullanılan Senbernar köpekleriyle eşeklerden, gelecek harplerde de yararlanılacaktır. Halkın oturduğu müstahkem mevzi ve mevkillerde, yangın söndürücü gaz ve tahribattan temizleyici müfrezelerin, ilk yardım ekiplerinin de önemi unutulmamalıdır. Bombardımanların yarattığı yangınları söndürmek, tahribatı ortadan kaldırmak, yolları, güzergâhları enkazdan, ölümlerden, gazlanmış yerleri gazlardan hemen temizlemek halkın maneviyatını yükseltir.

31. Her muharebe yeni gelecek nesiller için bir ibret dersi temin etmelidir. Bunun için her harbin ardından o harbin tarihi yazılır. Bu harp tarihlerinin en temel kaynağı ise harp cerideleridir.

Bu amaçla her çeşit muharebe için gerektiği gibi müstahkem mevzi ve mevki muharebelerinde de harp ceridelerinin usulünce yazılmasını, her komuta heyeti büyük bir titizlikle takip ederek yerine getirilmesini sağlamalıdır.

10. SONUÇ

1. 1912-1913 Balkan Harbi'nin bitmesinin ardından yapılan bazı yerli-yabancı, askeri ve sivil yayınlarda Edirne Kalesi'nin Bulgarlara teslim olduğundan bahsedilmiştir.

Bu tarzda yayın yanlışır. Yalandır.

Edirne Kalesi'ne ait harp tarihi metninden de anlaşıldığı üzere kale; 18 Ekim 1912'den 26 Mart 1913 tarihine kadar ağır ve ezici şartlar içinde çok

kere kendisinden birkaç defa üstün miktara çıkan kuvvetteki düşmanlarına karşı büyük bir direniş göstermiştir.

2. Edirne Kalesi; kararlaştırılmış plan dâhilinde, her türlü eksiği tamamlanmak kaydıyla yalnız elli günlük bir savunma görevi almışken kendi sahra ordusundan ve anavatandan tamamen tecrit edilmiş olduğu hâlde uygun olmayan şartlar altında 160 günlük çevirme, tam abluka, kuşatma, hücum safhalarıyla karışık klasik bir harbe maruz kalmıştı. Nihayet doğu cephesinden mükemmel bir topçu ateşi hazırlığına dayanılarak yapılan bir hücum sonucunda Bulgarların eline düşmüştür.

3. Edirne Müstahkem Mevki bölgesinde yapılan muharebeler, örtme, oyalama görevleriyle aktif savunmalar, karşı taarruz ve darbeler için güzel ve faydalı örnekler taşır.

Edirne Kalesi'nin savunma safhaları arasında; değişik zamanlarda ve en çoğu çarpışmanın ilk devresine rastlamak üzere, geniş çaplı sekiz çıkış hareketi yapılmıştır. Ayrıca, Sahra Ordusuna yardım etmenin yolları aranmış ve savunma bölgesi içinde iç hatlardan yararlanma hususuna ve kuvvet kaydırmaya çok önem ve değer verilmiştir.

4. Edirne Kale Muharebeleri sırasında, Türklerin çeşitli sebepler yüzünden verdikleri zayıyatı resmi belgelere dayanarak tamamen tespit etmek mümkün olmamıştır. Fakat bu zayıyat; bazı delillere dayanılarak yapılan nispi hesaplara göre yuvarlak hesaplama; 13.000 kişiden aşağı değildir. Bu hesaba göre, Türkler 160 günlük muharebe süresince harbin başlangıcında 53.000 kişiyi bulan kuvvetlerine göre yüzde yirmi beşe yakın zayıyat vermiş bulunmaktadır.

Buna karşın Bulgar ve Sırpların uğradığı zayıyat yuvarlak hesaplama 17.000 kişidir. Düşmanların zayıyatı kale önünde en çok yükselen mevcutları 160.000 kişi olduğuna göre ancak yüzde onu geçmektedir.

5. Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığı tarafından; Edirne Kalesi düşmeden kısa bir süre önce subaylara ait kılıç, tabanca ve dürbüne varıncaya kadar düşmana yarayacak kullanılabilir her tür araç-gerecin, top, tüfek ve mühimmatın, kışla, koğuş, cephanelik, depo hangar, atölye ve her çeşit imalathaneler ile binek ve iaşe aracı olacak sağlam her tür aracın yok edilmesine dair direktifler ve emirler verilmiştir. Bunun için Arda Nehri üzerindeki büyük demiryolu köprüsünün tahrip edilmesi Edirne Kalesi'nin düştüğü sırada Çatalca Müstahkem Mevki karşısında henüz muharebeye devam eden; Bulgar ordusunun ikmal işlerini demiryolu ile kolaylaştırmasına imkân bırakmamıştır.

6. Edirne Kalesi'nde düşmana hiçbir alay sancağı kaptırılmış veya terkedilmiş değildir. Bunun aksini iddia etmek yalandır.

7. Bütün savunma muharebeleri süresince, Edirne Kalesi'nde aralarında düşmanlara mensup Bulgarlar ve Yunanlar da bulunan halka

milliyet, cins ve mezhep farkı gözetilmeksizin büyük bir şefkat gösterilmiş ve iyi muamele edilmiştir.

Edirne Müstahkem Mevki Komutanı, kalede kalmış yabancı konsolosların hepsine özel günlerinde yaptığı gibi Bulgar ruhani heyetlerini bile ziyarete gidecek kadar ileri varmış, nezaket ve zarafette büyük bir alçakgönüllülük göstermiştir.

8. Halka karşı şiddet uygulanmasını gerektirecek hiçbir olay çıkmamıştır.

Bütün muharebe süresince Edirne şehrinde hemen hiçbir zabıta olayı bile duyulmamış ve görülmemiştir.

9. Edirne kale muharebeleri, ilk bakışta Plevne savunmasında olduğu gibi büyük olaylar ve parlak kahramanlıklar taşımaz gibi görünmektedir. Gerçekte ise Edirne’de kaleyi savunan Türkler, yaşadıkları zamanın ve karşılarındaki muhاریlerin şartlarına göre görevlerini klasik ve normal olarak tam anlamıyla yapmışlardır. Başbuğumuz, Büyük Şefimiz ATATÜRK’ün şu;

“TÜRK ORDUSU:

Kendisine eşit kuvvetleri her durumda yener, bir misli fazlasına karşı başarıyla savunma yapar. İki misli fazlasına da uzun süre direnir.” sözüne sadık kalmışlardır.

Yazık ki, Balkan Harbi’nin devamında ve sonunda memlekette hüküm süren şuursuz bir politikacılığın mantığa değil duygulara dayanan kötü etkileri, Edirne Kale Muharebelerinde bir kahramanlık destanı yaratmaya imkân vermemiş, tam aksine o zamanın basını Edirne savunmasını sönük ve silik göstermek istemiştir.

10. Bütün milletler, kendilerine kahramanlık destanları yaratmayı hatta bir aslı olmadığı hâlde çok doğru olarak prensip ve amaç edinmişken bizim mevcut yiğitliklerimizi örtülü bırakmamız, yurt uğrunda kanlarını dökmüş şehitlerimizin ruhlarını incitir. Bu sebeple aramızdan ayrılmış olan kahramanların ruhlarını şad etmek isteyenler, Edirne Kalesi’ni savunanların görevlerini tam olarak yaptıklarına inanmalıdırlar.

11. Bu amaçla bize milli ananelerimizi yaşatmak, yiğitliklerimizi bizden sonra geleceklere tanıtmak hususunda yol gösteren, asırların kalın kül tabakaları içinde boğulmaya mahkum bırakan kahramanlık ateşimizi on beş sene gibi kısa bir zaman içinde canlandırarak Türk Cumhuriyet Ordusu kütüphanesini adedi yüzleri geçen yazılı harp tarihleriyle zenginleştirip güçlendirmeyi başaran Genelkurmay Başkanımız, Mareşalimiz Fevzi Çakmak’a bütün gönlümüzle minnettar ve müteşekkire kalmaya borçlu olduğumuz da unutulmamalıdır.

DİZİN

1

- 1 nci Adi Sahra Alayı, 229
1 nci Celâl Bey Tümeni, 93
1 nci Kırklareli Alayı, 137
1 nci Muhtar Paşa Ordusu, 113
1 nci Ordu, 18, 47, 48, 49, 51, 53, 54, 80, 81, 82, 83, 102, 115, 192, 221, 226
1 nci Seri Obüs Alayı, 228
1 nci Sultanyeri Taburu, 122
1 nci Tugay, 48, 51, 82, 84, 108, 112, 115, 120, 128, 129, 216, 226, 227, 230, 235
1 nci Tümen, 51, 61, 69, 73, 79, 82, 85, 86, 87, 88, 97, 102
10 ncu Alay, 84, 128, 204, 237
10 ncu Nizamiye Tümeni, 16, 28, 30, 31, 40, 42, 43, 57, 69, 207
10 ncu Tümen, 31, 32, 33, 34, 35, 47, 48, 51, 52, 53, 54, 63, 64, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 82, 86, 89, 90, 91, 93, 95, 96, 99, 100, 102, 105, 116, 118, 119, 121, 133, 134, 136, 139, 140, 142, 143, 144, 153, 158, 167, 170, 171, 204, 232
11 nci Adi Topçu Alayı, 228
11 nci Nişancı Taburu, 123, 124, 142
11 nci Nizamiye Nişancı Taburu, 207
11 nci Nizamiye Tümeni, 57, 62, 69
11 nci Piyade Alayı, 229
11 nci Sahra Topçu Alayı, 123
11 nci Süvari Alayı, 30
11 nci Topçu Alayı, 190
11 nci Tümen, 4, 37, 39, 40, 46, 57, 64, 66, 67, 68, 72, 73, 74, 76, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 108, 109, 112, 115, 120, 126, 129, 135, 139, 148, 204, 206, 207, 216
12 nci Alay, 4, 16, 68, 128, 129, 241
12 nci Süvari Alayı, 28, 57, 70, 113, 140
12 nci Tümen, 87
16 nci Alayı, 82

2

- 2 nci Alay, 68, 142
2 nci Bulgar Ordusu, 47, 136, 172, 239, 243
2 nci Grup Sofya Kale Taburu, 184
2 nci Kolordu, 61, 62, 92
2 nci Nizamiye Taburu, 232
2 nci Ordu, 14, 32, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 55, 80, 81, 82, 83, 84, 101, 102, 107, 108, 109, 115, 126, 127, 135, 143, 155, 156, 160, 174, 180, 187, 188, 189, 190, 192, 202, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 225, 226, 227, 234, 235, 236, 239, 241, 243
2 nci Seri Obüs Alayı, 229

2 nci Sultanyeri Taburu, 141
2 nci Tugay, 48, 54, 81, 84, 108, 112, 115, 120, 128, 135, 188, 190, 202,
203, 213, 216, 228, 229
20 nci Alay, 120
23 ncü Alay, 228, 237, 240
24 ncü Piyade Alayı, 229
28 nci Alay, 74, 76, 90, 106, 124, 125, 143, 144, 230, 232, 238
29 ncu Alay, 35, 74, 75, 76, 90, 118, 131, 141, 142, 204, 237

3

3 ncü Alay, 120, 135
3 ncü Balkan Tümeni, 213, 235
3 ncü Bulgar Ordusu, 53, 82
3 ncü Kırcaali Taburu, 141
3 ncü Kolordu, 61, 62, 79, 92, 93
3 ncü Mürettep Bursa Alayı, 74
3 ncü Nişancı Alayı, 153
3 ncü Ordu, 20, 47, 48, 54, 80, 81, 82, 83, 84, 108, 120, 125, 126, 135, 155,
169, 192, 213, 215, 225, 226
3 ncü Seri Obüs Alayı, 228
3 ncü Tugay, 48, 55, 82, 84, 107, 108, 112, 120, 128, 135, 183, 189, 190,
229
3 ncü Tümen, 48, 49, 50, 51, 54, 72, 77, 82, 83, 84, 102, 112, 188, 190, 213,
216, 218, 219, 221, 227, 228, 230
30 ncu Alay, 35, 74, 75, 84, 90, 108, 112, 118, 119, 127, 128, 131, 133, 141,
142, 143, 230, 232, 238
30 ncu Piyade Alayı, 50, 133
32 nci Alay, 73, 74, 101, 102, 103, 122, 123, 124, 125, 142, 144, 170, 228,
236, 237, 238
33 ncü Alay, 73, 76, 85, 91, 109, 122, 123, 124, 131, 144, 204

4

4 ncü Müfreze, 35
4 ncü Nişancı Alayı, 16, 28, 30, 40, 43, 103, 104, 123, 124, 125, 131, 152,
207, 209
4 ncü Piyade Tümeni, 229
4 ncü Süvari Alayı, 228, 229, 230
4 ncü Tahrip Müfrezesi, 55
4 ncü Tümen, 48, 81

5

5 nci Gümülcine Taburu, 143
5 nci Mustafapaşa Müfrezesi, 55
5 nci Seri Sahra Alayı, 229
5 nci Sırp Timok Tümeni, 131
51 nci Alay, 84, 128, 129

52 nci Alay, 84, 108, 128, 143
53 ncü Alay, 190, 228, 237
54 ncü Alay, 190, 204, 228, 229, 237
54 ncü Bulgar Alayı, 204
55 nci Alay, 135
56 ncı Alay, 228, 234, 237
57 nci Alay, 190, 237
58 nci Alay, 190, 229, 237

6

6 ncı Adi Sahra Alayı, 230
6 ncı Piyade Tümeni, 226
6 ncı Seri Sahra Alayı, 230
6 ncı Süvari Alayı, 239, 243
6 ncı Tümen, 48, 81
6 nci Seri Sahra Topçu Alayı, 228
61 rakımlı tepe, 107

7

7 nci Alay, 200, 202
7 nci Kale Mitralyöz Bölüğü, 201

8

8 nci Alay, 132, 230
8 nci Seri Sahra Topçu Alayı, 228
8 nci Tümen, 48, 54, 55, 75, 83, 84, 101, 108, 109, 112, 115, 120, 126, 127, 128, 129, 135, 143, 187, 202, 203, 216, 217, 219, 228, 239, 243

9

9 ncu Seri Sahra Alayı, 190
9 ncu Seri Sahra Topçu Alayı, 228
9 ncu Tümen, 32, 48, 49, 51, 54, 84, 107, 108, 109, 112, 115, 120, 135, 175, 189

A

Abalar Çiftliği, 190
Abdullah Paşa Ordusu, 113
Abdullahpaşa, 59
Abdurrahmanağa, 150, 191, 193
Adriyanopol, 7
Adriyanos, 7
Adriyatik Denizi, 195
Ahırköy, 11, 120, 142, 144, 165, 166, 174, 241
Ahmet İzzet, 170
Akalar, 7

Akdeniz, 8, 27, 159, 195
Alasonya, 111, 169
Ali Şefik, 136, 146, 197, 199
Alman, 14, 81, 196
Altıparmak, 136, 137, 138, 200
Anadolu, 7, 13, 41, 62, 155, 195, 196, 215
Anvers, 1
Arabacıköy, 48
Arda Nehri, 37, 40, 46, 101, 135, 150, 254
Arda Tabyası, 11
Arnavutköy, 11, 60, 226, 232
Atanasof, 172
Atatürk, 8
Avarız, 23, 31, 43, 52, 53, 59, 129
Avarız Köprüsü, 52, 53
Avarlar, 8
Averof, 165
Avusturya, 1, 218
Ayazma, 59, 60
Ayıcıyolu, 177, 179, 182
Aynalıbağ, 130, 131
Ayvazbaba, 11, 15, 60, 66, 67, 68, 70, 71, 75, 76, 87, 92, 93, 97, 114, 138, 157, 160, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 184, 193, 202, 206, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239
Azatlı, 190
Aziz, 70

B

Babaeski, 28, 40, 43, 51, 57, 75, 77, 94, 97, 98, 100, 102, 104, 111, 115, 116, 119, 126, 133, 136, 138, 146, 187, 188, 200, 206, 207, 227
Babaeski Redif Alayı, 51, 146
Babaeski Redif Tümeni, 28, 75, 97, 102, 104, 146
Babıali, 160, 195
Bademlik sırtları, 202
Bağcedere, 84
Bağdat, 160, 169, 196
Bağlarbaşı, 11, 157
Bağlarönü, 60, 232
Bağlık, 114
Balathöyüğü, 142
Balkan Harbi, 10, 14, 17, 32, 33, 45, 47, 62, 70, 80, 82, 91, 104, 105, 106, 141, 146, 169, 212, 227, 240, 245, 253, 255, 274
Başhöyük, 59
Başkomutanlık Vekâleti, 96, 97, 116, 166, 168, 189, 190
Bekçili, 174, 176
Bekçitepe, 157
Bekleme Bayırı, 138

Berlin, 217
Beşpınar, 164
Beyceli, 228, 235
Bıldırköy, 36, 55, 81, 107, 112
Binbaşı Şkoynof, 161
Bitlis, 196
Biyalıça, 48
Boğaziçi, 196
Bolayır, 27, 222
Bosnaköy, 11, 59, 144, 156
Bostanlı, 62, 78
Boztepe, 90, 177
Buldurköy, 84
Bulgar Hassa Süvari Alayı, 55
Bulgar Konsoloslugu, 49
Bulgar Seyyar Ordusu, 100
Bulgaristan, 7, 9, 14, 15, 19, 21, 35, 36, 45, 46, 47, 48, 107, 111, 126, 127, 141, 155, 159, 160, 189, 245
Bulgarlar, 8, 14, 15, 32, 47, 49, 50, 53, 54, 55, 72, 75, 80, 82, 98, 107, 109, 110, 119, 120, 122, 128, 129, 132, 134, 135, 136, 141, 143, 147, 149, 153, 154, 156, 158, 159, 163, 164, 165, 166, 172, 189, 191, 193, 194, 196, 199, 204, 207, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 223, 224, 225, 231, 234, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 244, 245, 254
Bunaklı, 48
Burgucuk Çiftliği, 108
Bursa Alayı, 74, 85, 138
Bükreş, 1, 168
Büyük Boyalık, 46
Büyük Derbent, 48
Büyük Döllük, 69, 70, 71, 74
Büyük İsmail, 51
Büyük İsmailce, 54

C

Caferağa, 70
Cavit Bey, 196
Celâl, 68, 71, 92, 161, 162
Celâl Bey Tümeni, 68, 71, 92
Cevizlik, 11, 23, 60, 97, 232, 238
Cote D'azure, 2

Ç

Çanakkale, 2, 3, 26, 165, 195, 222
Çanakkale Boğazı, 165
Çatalca, 2, 3, 9, 10, 13, 27, 135, 155, 164, 171, 188, 189, 194, 195, 204, 205, 211, 213, 215, 216, 217, 219, 222, 224, 225, 226, 230, 231, 254
Çayırılık, 59

Çelmeköy, 125
Çermen, 36
Çeşmeköy, 51, 62
Çifteçeşme, 206
Çin, 4
Çorlu, 94, 117, 126, 138, 200, 206, 230
Çorlu Alayı, 138
Çömlek Akpınarı, 125
Çömlekçiköy, 51, 77
Çöreköy, 130, 132, 149, 241

D

Dalbok Deresi, 200
Dalbok Sırtları, 199, 200
Davultepe, 74, 76, 90
Dedeagaç, 69, 100, 107, 127, 135, 155, 195
Dedeagaç Alayı, 100
Değirmenköy, 65
Demirhanlı, 64, 65, 67, 72, 80, 113, 117, 119, 120, 154, 190, 196
Demirkapı, 227, 229, 231
Demirtaş, 59, 121, 143
Derviştepe, 35
Devepınarı, 118
Dimetoka, 37, 39, 40, 44, 46, 47, 81, 107, 108, 111, 126, 127, 128, 132, 135, 155, 187, 188, 221, 223, 226, 227
Dinikli, 48
Divan-ı Ali, 195
Doğancaı arizi, 109, 140, 148, 149
Doğu Bölgesi Kuşatma Komutanı, 190
Doğu Ordusu, 37, 39, 40, 41, 43, 45, 56, 57, 61, 62, 63, 68, 77, 78, 81, 82, 83, 93, 94, 95, 96, 100, 155, 227
Doğu Ordusu Komutanlığı, 37, 39, 41, 56, 57, 61, 62, 63, 77, 78, 93, 94, 95, 96, 100
Doğu Trakya, 9, 15, 39, 77
Doğu Trakya Ordusu, 77
Dokuztepeler, 92
Döllük, 88, 105, 107, 196, 232, 238
Dömondezir, 5
Dört Yol, 118
Dutluk, 58

E

Edirne, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 87, 88, 89, 90, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106,

107, 108, 110, 111, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 126,
128, 129, 130, 132, 133, 135, 141, 144, 145, 147, 150, 152, 153, 154,
155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 170,
171, 172, 173, 174, 176, 177, 180, 183, 187, 188, 189, 190, 191, 192,
193, 194, 195, 197, 199, 203, 204, 205, 208, 209, 210, 211, 212, 213,
214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227,
228, 229, 231, 232, 234, 235, 236, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245,
253, 254, 255, 274
Edirne Huruç Kolordusu Komutanlığı, 68, 75, 76, 78, 95
Edirne Kale, 3, 5, 6, 7, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 26, 27,
28, 29, 30, 31, 33, 36, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 54, 57, 58, 60,
61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 73, 80, 82, 89, 100, 104, 110, 129, 132, 141,
147, 174, 176, 192, 193, 194, 197, 203, 210, 213, 219, 239, 243, 245,
253, 254, 255
Edirne Müstahfız Alayı, 121
Edirne Müstahkem Mevkii, 3, 18, 78
Edirne Redif Tümeni, 28, 32, 36, 100, 102, 104
Ekmekçiköy, 11, 129, 130, 131, 132, 174
Eksikkumluk, 174
Elcezire, 196
Emirler (Emirli), 107
Emirler Deresi, 143
Enes Köyü, 196
Enserci, 174, 176, 177, 228
Ereğli, 219
Ergene, 93
Erikler, 61
Ermeni, 196
Erzurum, 147, 196
Eski Zağra, 53
Eskikomlar, 118
Eskipoloz, 65, 81, 92
Evreşe, 11

F

Fevzi Çakmak, 3, 255
Fikile, 51, 52, 61, 72, 107, 128
Flander, 1
Franko, 4
Fransa, 1, 2, 20

G

Gaipler, 67, 80, 119, 120, 177, 180, 225, 230
Gaipli, 62
Gani, 131
Geçkinli, 62, 67

Gelibolu, 155, 171, 188, 195, 198, 213, 215, 216, 217, 219, 222, 224, 226,
230, 231, 240
Genef, 155, 156
Gevgili, 62
Golç Paşa, 10, 11
Gödeler, 48
Göşen Çiftliği, 202
Granceroof, 189
Grandük Nikola, 8
Grinçarof, 216, 235
Gritçarof, 227
Gümülcine, 28, 36, 40, 42, 43, 56, 57, 75, 102, 104, 121, 123, 124, 133, 141,
142, 143, 148, 150, 152, 155, 207, 210, 244
Gümülcine Alayı, 56, 75, 141
Gümülcine Redif Taburu, 123, 124, 141
Gümülcine Redif Tümeni, 104, 121, 133, 142, 143, 148, 152, 207, 210
Güney Cephesi Komutanı, 72, 103, 170, 242, 244
Güney Huruç Müfrezesi, 130

H

Habeş, 88
Hacıdanışment, 30
Hacıköy, 48, 52, 125
Hacıyolu, 60
Hadımağa, 136, 228, 231, 237, 242
Hadımağa Bağları, 136
Hadımağa Çiftliği, 242
Halit, 141, 149
Handaplı, 121
Hanlıyenice, 30, 31, 50, 51, 66
Harbiye Nezareti, 160, 166, 194, 208, 224, 225
Harmanlı, 46, 48, 155
Hasanağa Köyü, 11
Hasdere, 62
Hasköy, 51, 54, 55, 62, 67, 80, 81, 87, 108, 112, 115, 120, 127, 155
Hasköy Müfrezesi, 55, 81, 108, 112, 115, 120, 155
Hassa Süvari Alayı, 54, 84, 100, 101, 108, 120, 135
Havras, 131
Havsas, 46, 56, 110, 127, 187, 188, 190, 225, 229, 230
Hayrabolu, 187
Helvacı Bekçili (Helvacı Bağları), 174
Helvacı Deresi, 229
Hızırağa, 66, 68, 69, 70, 71, 85, 87, 88, 89, 93, 118, 159, 200
Hızırağa Tepeleri, 87
Hızırlık Tabya, 210
Hilal-i Ahmer Cemiyeti, 38
Hilmi, 1, 5, 190, 274

Humbaciyef, 160, 161
Huruç Kolordusu, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79,
82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 94, 95, 98, 100
Hüsametlin, 105, 106, 118, 130, 136, 142
Hüseyin Çavuş, 125

I

İğneoğlu, 107
İkinci Bulgar Ordusu, 5, 214
İkinci Huruç Müfrezesi, 117, 130
İlliryalılar, 7
İncirlik, 183
İngiltere, 196
İnşaiye, 60
İran, 7
İskender, 7, 11, 119
İskenderköy, 175, 199
İskenderköy Höyüğü, 199
İspitli, 54, 84, 112, 128, 129, 132
İstanbul, 1, 2, 3, 7, 8, 9, 11, 24, 29, 41, 44, 45, 91, 93, 103, 104, 106, 111,
116, 146, 147, 154, 157, 159, 160, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 190,
194, 195, 209, 218, 222, 231, 234, 274
İstapan İstapanoviç, 243
İstralçe, 126
İşkodra, 2, 3, 141, 160, 195
İtalya, 26, 88
İyvanof, 5, 242
İzmit Tümeni, 77
İzzeddin, 59
İzzettin, 226

J

Jöntürkler, 196

K

Kadıköy, 11, 36, 55, 81, 84, 107, 112, 120, 125, 126, 128, 165
Kadıncıftlığı, 190
Kadınköy, 129, 130, 131, 140, 150, 158
Kafkas Tabyası, 11
Kaleharabesi, 50
Kamil Paşa, 195, 196
Kâmil Paşa, 169
Kapıbaşı, 59
Karaağaç, 11, 29, 36, 44, 46, 57, 58, 84, 93, 100, 140, 141, 142, 144, 153,
156, 174, 186, 192, 214, 241, 242, 243, 244
Karaağaç deresi, 93

Karabayı, 133, 141, 142, 175, 177, 209, 237
Karabulut, 51, 52, 84, 108
Karacaköy, 66, 78
Karadağ, 141, 159, 160, 195
Karadeniz, 164, 196
Karadeniz filosu, 196
Karagöz, 11, 23, 35, 59, 106, 130, 174, 232, 241
Karagöz Tabya, 106
Karagöz Tarla, 174
Karahızır, 34, 51
Karayusuf, 50, 68, 73, 78, 91, 92, 93, 102, 105, 107, 119, 120, 177, 190, 205, 225
Karayusuf Deresi, 119
Kartal Tepe, 118
Kartaltepe, 11, 13, 23, 58, 121, 122, 125, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 141, 142, 143, 144, 145, 151, 152, 193, 209, 213
Kasapçeşme, 60
Kavaklar, 80
Kavaklı, 48, 61, 125, 223
Kayacık, 155
Kayıkköy, 69, 125
Kaypa, 61, 63, 65, 68, 73, 74, 82, 83, 101, 102, 129
Kazanova, 11
Kazantepe, 11, 22, 59, 131, 140, 159, 235, 241
Kemalköy, 84, 106, 107, 108
Kemer, 60, 186
Kemer Tabya, 186
Kerden, 48
Keredeli, 62
Kestanelik, 11, 60, 97, 177, 179, 180, 182, 184, 185, 200, 201, 237, 238
Keşan, 90, 116, 138, 200, 202, 206, 230, 231
Keşan Alayı, 138, 202
Keşan Taburu, 230
Kırcaali, 55, 81, 122, 132, 155, 156
Kırcaali Taburu, 122
Kırıkköy, 74
Kırkçeşme, 52
Kırklareli, 9, 10, 11, 46, 48, 53, 54, 56, 61, 69, 78, 80, 81, 92, 93, 97, 98, 100, 111, 115, 120, 125, 133, 189, 195, 200, 204, 206, 211, 227, 230
Kırklareli Alayı, 92, 97, 100, 230
Kırklareli Kolordusu, 92
Kıyık tabyası, 67, 236
Kızılağaç, 46, 47, 48, 81
Kimyadere, 200
Kirkof, 125, 135
Kocabayır, 178
Kocahızır, 62
Koçana, 189

Kokarca, 25, 232, 238
Kokarca Çeşmesi, 238
Komanova, 111
Komarlı, 107
Kondiç, 135, 243
Koyunlu, 11, 55, 72, 75, 83, 84, 105, 107, 139
Körmütüköy (Kiremitli), 107
Köse Hamza, 72
Kösehamza, 52, 84, 105, 108
Kösehamza Çiftliği, 84, 108
Köseler, 120
Köşen Çiftliği (Güneş Çiftliği), 120
Kulaklı, 107, 127, 128
Kulaklı Çiftliği, 107
Kuleliburgaz (Kuleli), 126
Kumlar Tepesi, 11
Kumlardere, 154
Kurtkale, 50
Kurtköy, 50, 55
Kuruçeşme, 177, 179, 180, 237
Kuştepe, 11, 23, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 95, 100, 177, 178, 179, 200, 206, 231
Küçük Boyalık, 48
Küçükgerdemli, 190

L

Liyej, 1
Londra, 166, 188, 189, 192
Lüleburgaz, 62, 93, 107, 110, 111, 115, 126, 189

M

Madrid, 4
Mahmut Belig, 4
Mahmut Şevket Paşa, 59, 169, 195
Makedonya, 96, 111, 189, 195
Malkara, 103, 116, 230, 231
Malkara Redif Taburu, 103
Maltepe, 23, 136, 160, 200, 201, 204, 228, 231, 237
Manastır, 170, 195
Manş Denizi, 2
Maraş, 12, 13, 23, 24, 28, 36, 43, 55, 56, 57, 72, 75, 76, 95, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 118, 122, 123, 124, 125, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 136, 139, 140, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 156, 164, 167, 170, 193, 194, 207, 213, 231, 233, 241, 242
Marholef Müfrezesi, 242
Marholof, 160, 161
Marmara adası, 219

Marmara Denizi, 215
Maslak, 157, 174, 176, 177, 178, 179, 182, 227, 228
Maslaktepe, 189
Mecidiye kruvazörü, 165
Mehmet Ethem, 154
Mehomya (Razlık), 189
Merai, 129
Meriç, 11, 12, 13, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 40, 46, 48, 49, 51, 54, 56, 59, 68, 81, 84, 93, 101, 102, 106, 107, 108, 109, 112, 115, 120, 121, 126, 127, 128, 130, 131, 135, 137, 150, 155, 156, 175, 187, 190, 214, 231, 242
Mezarlık Bayırı, 89
Mezartepe, 136, 141, 160, 206, 229, 231, 235, 237
Mezartepe Höyüğü, 136
Mihaliç, 34, 51
Misiler, 7
Mudanya Ateşkesi, 8
Muracılar, 79, 82
Murat, 5, 8
Muratlı, 102, 115
Muratlı Çayı, 102
Musabeyli, 70, 113, 117, 118, 119, 129, 157, 159, 175, 184, 189, 199, 200, 201, 202, 204, 205, 234
Mustafapaşa, 35, 36, 55, 110, 112, 125, 126, 132, 135, 144, 156, 157, 158, 161, 172, 197, 211, 221, 224, 241
Mustafapaşa Fırını, 55
Musuç, 62, 67, 102
Mürettep 1 nci Tümen, 72, 73, 79, 85, 86, 88, 91, 96, 97, 99, 100, 125
Mürettep Edirne Kolordusu, 71, 79, 100
Müstakil Süvari Tugayı, 37, 100

N

Namür, 1
Nehreyn, 31, 32, 33, 34, 35, 37
Nevrekop, 111
Niniçevo, 48
Nisbetiye kulübesi, 202
Nişancı Alayı, 28, 30, 92, 100, 102, 103, 122
Nizamiye Alayı, 40, 95, 105, 118, 141
Nuri, 2, 11, 72, 141, 274
Nusratlı, 34, 35, 51
Nusratlı Müfrezesi, 51

O

Odrin, 9
Odrissiler, 7
Oğulpaşa, 190, 220, 225
Okmeydanı, 44

Ortabayır, 134
Ortakçı, 68, 73, 82, 92, 101, 113, 187, 221, 226
Ortaköy, 127, 132, 155
Osmanlı Devleti, 8, 9, 32, 147, 164, 168, 169, 170, 195, 217

P

Paçacılar, 228
Pamukdere, 142, 143, 144, 241
Pamuksırtı, 157, 174
Papazçeşme (Savaşçeşme), 163
Papazkırı, 142
Papazköy, 133, 164
Papaztepe, 36, 55, 124, 127, 128, 129, 144, 157, 174, 236
Pasiç, 135
Paşaköy, 46
Peçenekler, 8
Petra, 61, 189
Petro, 204
Pınarhisar, 93, 113
Pire, 165
Plevne, 100, 155, 169, 191, 255
Polak Okulu, 238
P. Paul Christoff, 4
Pravadi Vadisi, 70, 73, 74, 87, 89, 90, 91, 185
Priştine, 111
Prusya, 81

R

Raklıca, 61
Remzi Yiğitgüden, 6
Reşadiye, 26, 59
Rıfat, 104
Ribarof, 188, 216
Rodop, 47, 155
Romalılar, 7
Rumeli, 2, 13, 19, 20, 96, 159, 169
Rusya, 196

S

Sabuncular, 174, 176, 177, 185, 228
Sadırlı, 107, 125
Sahra Ordusu, 92, 94, 95, 96, 98, 254
Saltaklı, 121
Saltıklı, 107
Samana, 107, 121
Saraçhane Köprüsü, 114

Saraçhanebaşı, 242
Sarafof Müfrezesi, 226
Saray Akpınar, 84, 105, 106, 108, 120, 177, 213
Sarayı, 114, 244, 245
Sarhanlı, 48
Sarıdanışmend, 51
Sarıtalişman, 92
Saros Körfezi, 219
Savof, 188, 192, 225
Sazlıdere, 62, 190
Sekizağaç, 144
Selanik, 26, 111, 195
Servandere, 228, 237
Sevtes, 7
Seymen (Seymenli), 126
Seyyar Ordu, 96, 97, 98, 100, 102, 105, 106, 110, 111, 113, 115, 116, 117, 119, 126, 127, 190, 192, 202, 216, 219, 239
Sırbistan, 160, 244
Sırp 2 nci Ban Tuna Tümeni, 126
Sırp Timok Tümeni, 112, 243
Sincutepe, 177
Sinekli, 11, 58, 133, 142
Sinekli Ovası, 11, 133
Slavçef, 112
Sofular, 48, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 83, 85, 88, 89, 90, 93, 105, 177, 178, 179, 227
Sofular Burnu, 177, 178, 227
Sofular Deresi, 74, 76
Sofular Vadisi, 74, 75
Sofularpınarı, 228
Sofya, 81, 105, 107, 112, 168, 171, 182, 183, 184, 185, 195, 196, 244, 245
Sofya Kale Topçu Taburu, 112
Söken, 52, 112
Stepanoviç, 135, 172
Sultanyeri Alayı, 141
Suriye, 196
Sükün, 120
Süle, 81, 82
Süloğlu, 65
Süvari Alayı, 71, 135, 187
Süvari Tugayı, 16, 92, 107, 112, 120, 127, 128, 135

Ş

Şahinci, 107, 127
Şalaplar, 46
Şamlıvakıf, 48
Şıpkalılar, 239

Şifkolar, 48
Şumnu, 46, 105, 107, 112, 113, 126, 182, 183, 184, 185, 186
Şumnu Kale Taburu, 182, 183, 184
Şumnu Kale Topçu Taburu, 112, 113

T

Tanef, 47, 54, 55, 126, 133, 155, 156
Tanef Süvari Tugayı, 47, 54, 55, 126, 133
Taşlımüslim, 51
Taşocakları, 193, 238
Taştabya, 174, 177, 178, 179, 182, 183, 184, 185, 234, 237
Tatarköy, 107, 117, 121, 125, 134, 239
Tatarlar, 81, 82
Tavşan Korucu, 68, 69, 71, 72, 73, 77, 82, 83, 204
Tekirdağ, 48, 102, 115, 195, 215, 230
Tekirdağ Taburu, 102
Tırnova, 46, 47, 81, 126
Timok Tümeni, 135, 241
Timurçeli, 82
Timurhanlı, 62
Tokat bayırı, 236
Tokatbayırı, 174
Tokucuk, 62
Topyolu, 60, 232, 236
Torlar, 7
Trak Türkleri, 7
Trakya, 5, 7, 8, 14, 15, 29, 46, 62, 78, 106, 195, 207
Tuna Sırp Tümeni Süvari Alayı, 175
Tunca, 11, 13, 15, 30, 31, 33, 36, 37, 40, 43, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 70, 72, 82, 89, 90, 105, 106, 107, 108, 109, 112, 115, 119, 120, 135, 138, 157, 175, 186, 190, 204, 238, 244
Tunca Adası, 244
Tunca Köprüsü, 204
Tunca Vadisi, 48
Turnatepe, 96, 138, 193, 198, 231, 232, 238, 240
Türk Sahra Ordusu, 48
Türk Seyyar Ordusu, 49

U

Ulupaşa, 113, 120, 225
Urgaç, 54, 112
Urlu, 106, 121
Uzimaç, 51
Uzunköprü, 30, 46, 116, 126, 187, 188, 198

Ü

Üçhöyükler, 11, 23, 130
Üreyiş (Ürelköy), 107
Üsküdar, 35, 37, 51, 70
Üsküp, 96, 111, 195

V

Van, 196
Vazof, 172, 189, 211, 212, 216, 221, 223, 242, 243
Velçef, 135, 189, 190, 216
Verdün Kalesi, 1
Vidin, 126
Vize, 46, 93, 115, 120, 231
Vize Taburu, 231
Vlaçanof, 112

Y

Yanbolu, 48, 126
Yanıkkişla, 102, 140, 145, 171, 194, 204, 208, 210
Yanıkmeşe, 231
Yanıktepe, 11
Yankof, 172, 187
Yanya, 2, 3, 106, 164, 195, 224
Yarbay Popof, 161, 162, 163
Yarçalı, 48
Yassı Tepe, 23, 105, 106
Yassitepe, 11, 52, 59, 130, 238
Yaver Paşa, 155, 156, 171, 196
Yeldeğirmenleri sırtları, 199
Yenice, 62, 80, 93, 102
Yeniköy, 48, 107, 117, 121, 143
Yeşiltepe, 125
Yıldız, 11, 60, 114, 118, 138, 185, 200, 235, 238
Yıldız Tabya, 11, 114, 118, 138, 185
Yıldıztepe, 170, 200, 201, 232, 238
Yunan Büyükelçiliği, 222
Yunanistan, 11, 12, 36, 37, 46, 48, 54, 68, 107, 109, 111, 121, 126, 127, 130, 155, 160, 207
Yunanlar, 195, 254
Yüzbaşı Stefanof, 161, 163

Z

Zagorski, 112, 172, 180, 181, 212
Zalof, 46

KAYNAKLAR

A. Arşivler

Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı Emeklilik Şubesi Arşivi.

Millî Savunma Bakanlığı Arşivi.

Emekli Sandığı Arşivi.

B. Kitaplar

Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri (Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları), Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.

Büyük Atlas, Kurtuluş Yayınları, Özgün Matbaası, Ankara 2003.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Tarihi (1916-1988), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1999.

Köylerimiz, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1968.

Takvimü's-Sinin, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

Türkiye'de Mülki İdare Bölümleri, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Balkan Harbi (1912-1913), 2 nci Cilt 3 ncü Kısım Edirne Kalesi Etrafındaki Muharebeler, 2. Baskı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1993.

C. Sözlük ve Ansiklopediler

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 8, Ana Yayıncılık, İstanbul 1993.

DEVELLİOĞLU, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Doğuş Matbaası, Ankara, 1970.

SOYASLAN, Hilmi; Askeri Terimler Sözlüğü, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1971.

AKBAYAR, Nuri; Osmanlı Yer Adları Sözlüğü, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001.

Türkçe Sözlük, Cilt 1-2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

Türk Silahlı Kuvvetleri Müşterek Askeri Terimler Sözlüğü, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1992.

Yazım Kılavuzu, Türk Dil Kurumu Yayınları, 24. Baskı, Ankara, 2005.

EKLER

- Ek-1 : Edirne'nin Tahkim Durumu ve Topçu Tabiyesi
- Ek-2 : Grupvari Tahkim Sistemi
- Ek-3 : Edirne Kalesi'nin Barış Kuruluşu
- Ek-4 : 17 Ekim 1912 Akşamı Durumu, 18 Ekim Harekâtı ve Dış Müfrezelerin Durumu
- Ek-5 : 18 ve 19 Ekim 1912 Akşam Durumu
- Ek-6 : 21 Ekim 1912 Akşam Durumu
- Ek-7 : Edirne Kalesinin Kuşatıldığı Sıralardaki Seferi Kuruluşu
- Ek-8 : Huruç Kolordusu Kuruluşu (22 Ekim 1912)
- Ek-9 : Huruç Kolordusunun 22 ve 22/23 Ekim 1912 Durumu
- Ek-10 : Her İki Tarafın 22 Ekim 1912 Akşam Durumu
- Ek-11 : Huruç Kolordusu'nun 23 Ekim 1912 Akşam Durumu
- Ek-12 : Her İki Tarafın 26 Ekim 1912 Akşam Durumu
- Ek-13 : Her İki Tarafın 28 Ekim 1912 Akşam Durumu
- Ek-14 : 29 Ekim 1912 Huruç Kuvvetleri
- Ek-15 : Her İki Tarafın 29 Ekim 1912 Akşam Durumu
- Ek-16 : Her İki Tarafın 31 Ekim 1912 Akşam Durumu
- Ek-17 : 5 Kasım 1912 Doğu Huruç Kuvvetleri
- Ek-18 : 5 Kasım 1912 Akşam Durumu
- Ek-19 : 6 Kasım 1912 Akşam Durumu
- Ek-20 : 8 Kasım 1912 Akşam Durumu
- Ek-21 : 9 Kasım 1912 Hurucuna Katılan Birlikler
- Ek-22 : 16 Kasım 1912 Akşam Durumu
- Ek-23 : 21 Kasım 1912'de Güney Cephesindeki Huruç Kuvvetleri
- Ek-24 : Her İki Tarafın Mütareke Başındaki Durumu
- Ek-25 : 5 Aralık 1912'de Doğu Cephesinde Mevcut Kuvvetler
- Ek-26 : 9 Şubat 1913 Huruç Kuvvetleri
- Ek-27 : Her İki Tarafın Mütareke Sonundaki Durumu
- Ek-28 : Muharebenin Yeniden Başlamasından Kalenin Düşmesine Kadar Bulgar Kuşatma Ordusunun Kuruluşu
- EK-28 : Muharebenin Yeniden Başlamasından Kalenin Düşmesine Mükerrer Kadar Sırp Kuşatma Ordusunun Kuruluşu
- Ek-29 : Her İki Tarafın 24-25-26 Mart 1913 Harekâtı ve Durumu
- Ek-30 : Edirne Kalesinin Muharebe Şebekesi (şema şeklinde)
- Ek-31 : Kuşatma Ordusunun Muhabere Şebekesi

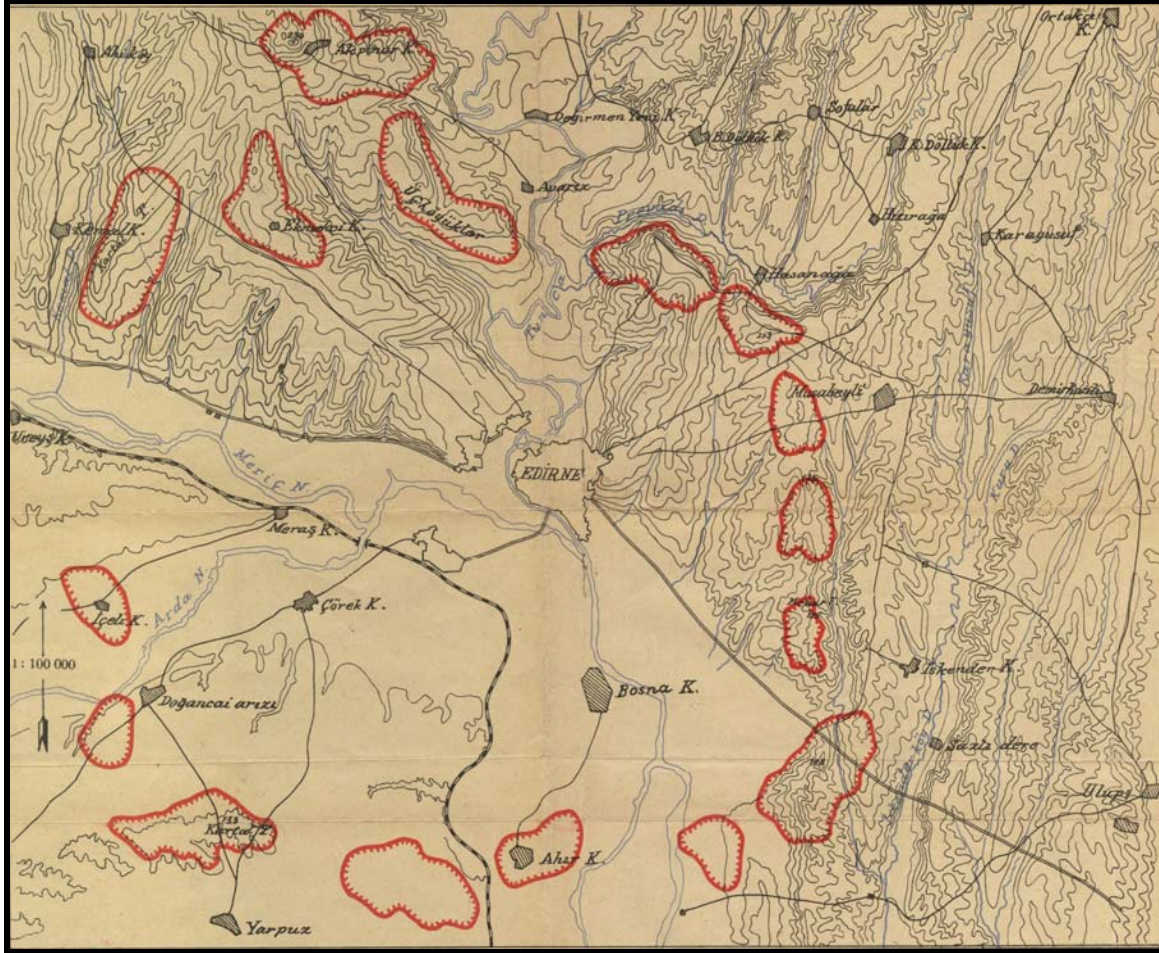
Kroki ve Kuruluşlar İçin Açıklamalar

Or.	: Ordu
Kor.	: Kolordu
Tüm.	: Tümen
Tg.	: Tugay
A.	: Alay
Tb.	: Tabur
Bl.	: Bölük
Tg.	: Telgraf
Tf.	: Telefon
Müf.	: Müfreze
H. Müf.	: Harici Müfreze
G. R. Tüm.	: Gümülcine Redif Tümeni
Ed. R. Tüm.	: Edirne Redif Tümeni
B. R. Tüm.	: Babaeski Redif Tümeni
Hd. Bl.	: Hudut Bölüğü
Rd. ve R.	: Redif
İht.	: İhtiyat
Sv.	: Süvari
T.	: Tabya
Tp. ve T.	: Tepe
K.	: Köprü ve köy
D.	: Dere

This is a detailed historical map of Edirne and its surrounding regions, showing military movements and fortifications. The map includes the city of Edirne, major roads like the Edirne-Istanbul road, and various rivers such as the Tunccehrî and Meriç nehrî. Red dashed lines and arrows indicate military routes and positions, with labels like 'Top. A.' and 'Top. B.' marking specific points of interest. The map is oriented with North at the top, indicated by a compass rose in the bottom right corner. A scale bar at the bottom right shows a distance of 1:50,000 M.

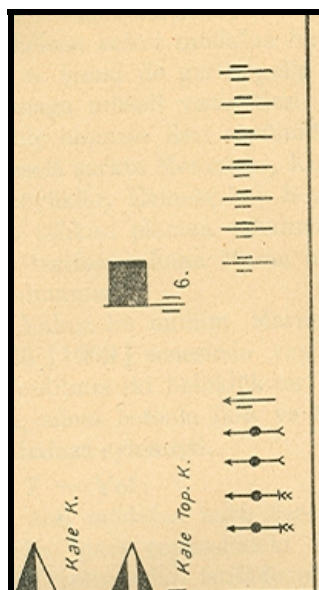
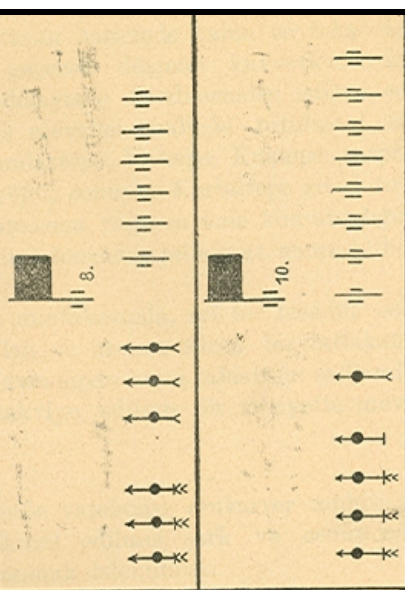
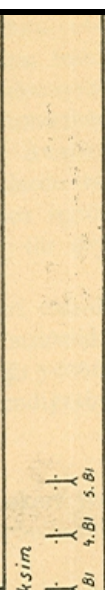
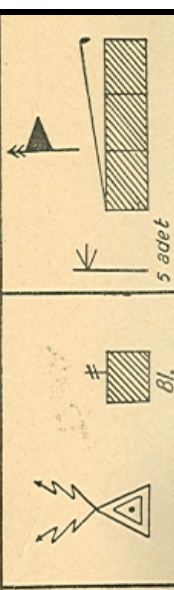
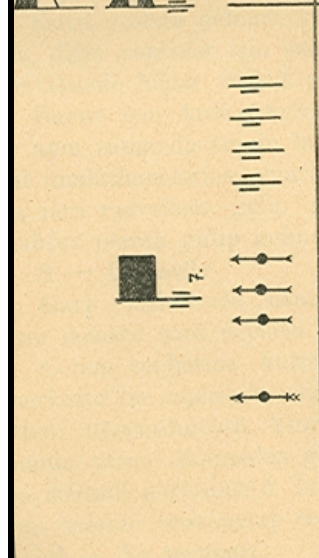
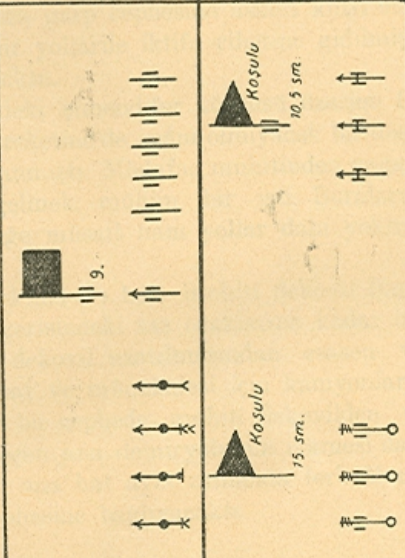
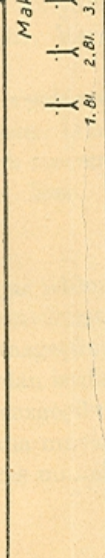
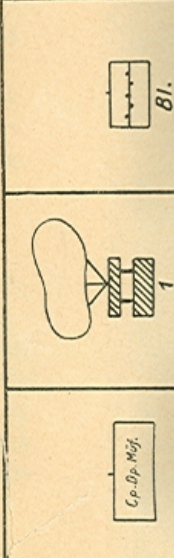
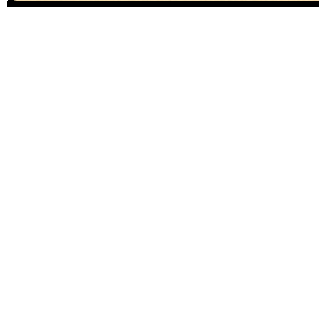
Kırmızı renkteki kuvvetler: Türk kuvvetleri

Ek-2: Grupvari Tahkim Sistemi

Kırmızı renkteki kuvvetler: Türk Kuvvetleri

Ek-3:Edirne Kalesi'nin Barış Kuruluşu

Hususi İşaretler:

- 4-1. Tüs. 1828 (17-1. Tüs. 1912) Akşam vaziyeti
- 6-2. Tüs. 1828 (17-1. Tüs. 1912) hareketi

Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

NUSUSİ İŞARETLER

5.1. Teş. 1328 - 8.18.1. Teş. 1912.
Akşam vaziyeti.

6.1. Teş. 1328 - 7.2.1. Teş. 1912.
Harekâtı ve Akşam vaziyeti.

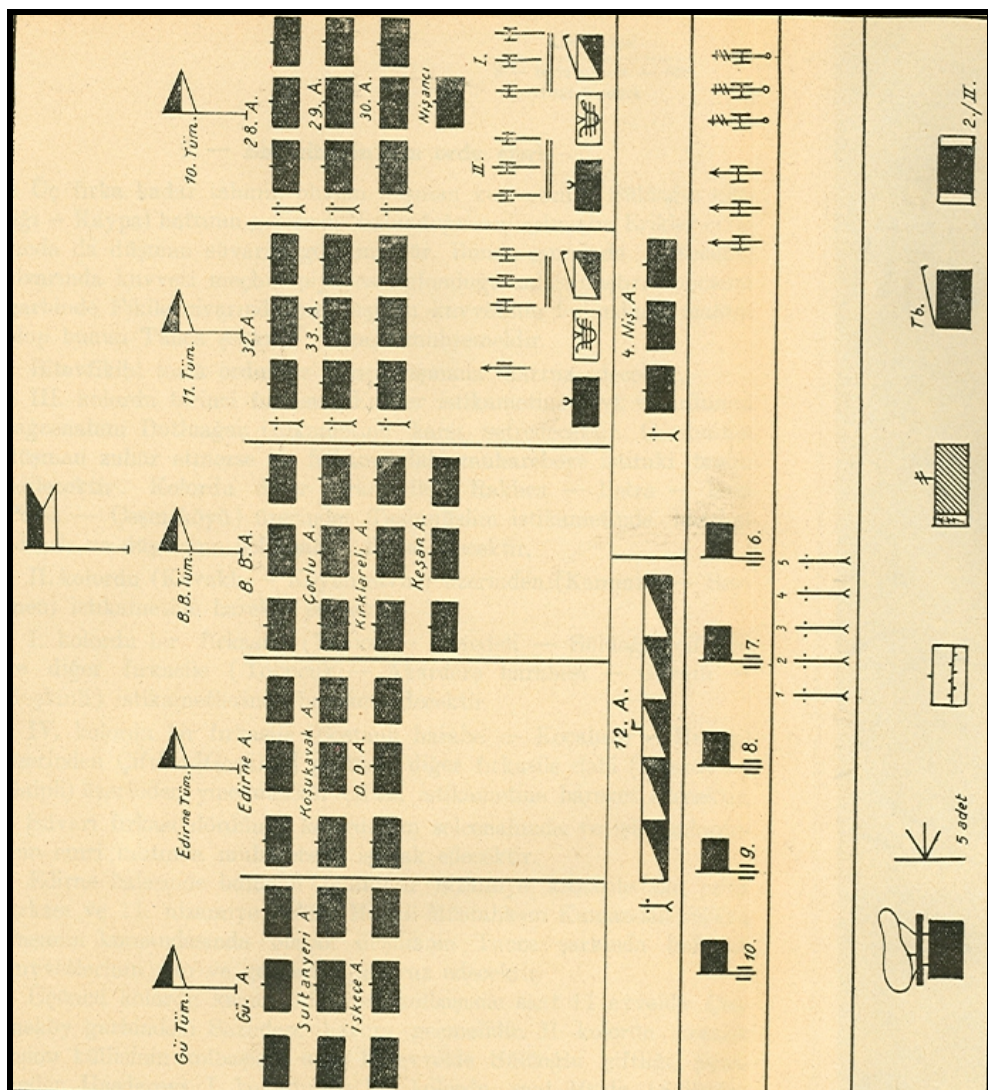
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

Ek-6: 21 Ekim 1912 Akşam Durumu

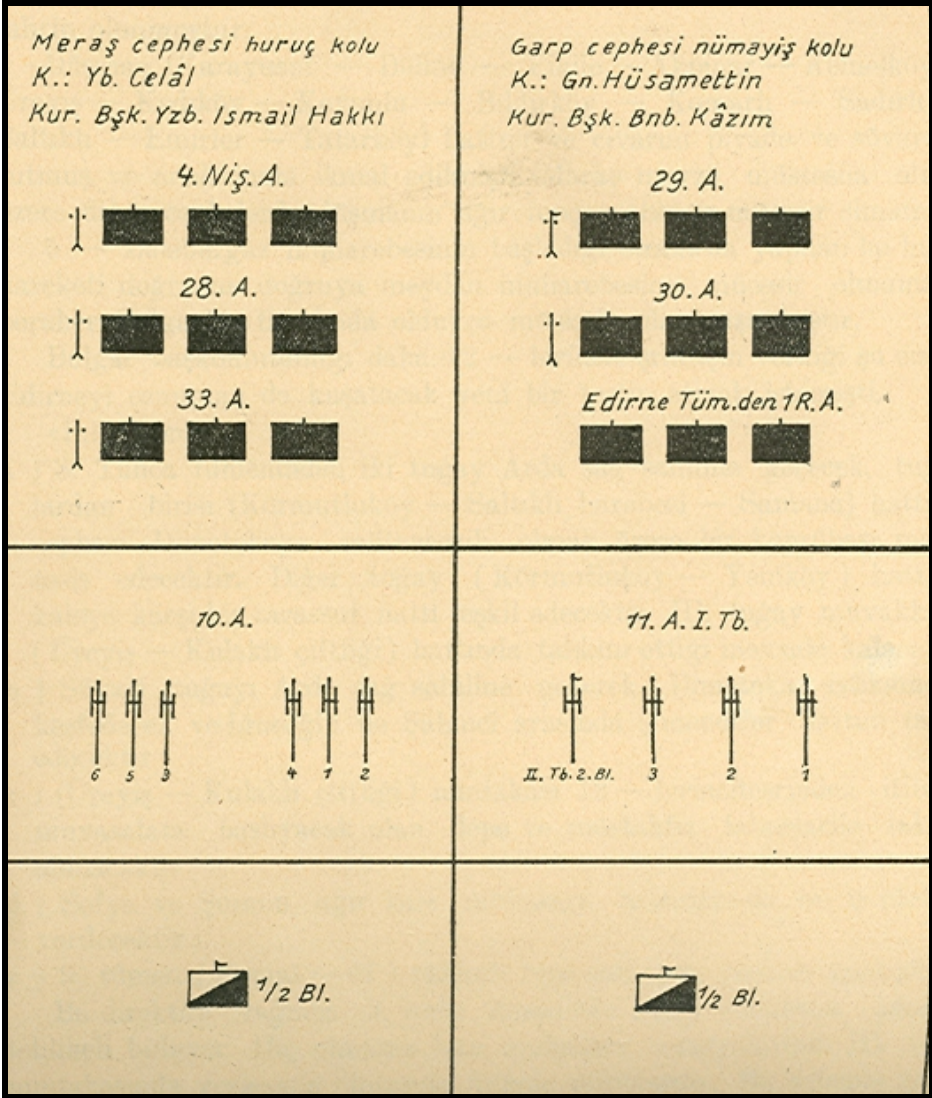

Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

Ek-7: Edirne Kalesi'nin Kuşatıldığı Sıralardaki Seferî Kuruluşu

Ek-8: Huruç Kolordusu Kuruluşu (22 Ekim 1912)

Kırmızı renkteki kuvvetler

Mavi renkteki kuvvetler

: Türk kuvvetleri

: Düşman kuvvetleri

Musavi İşaretler

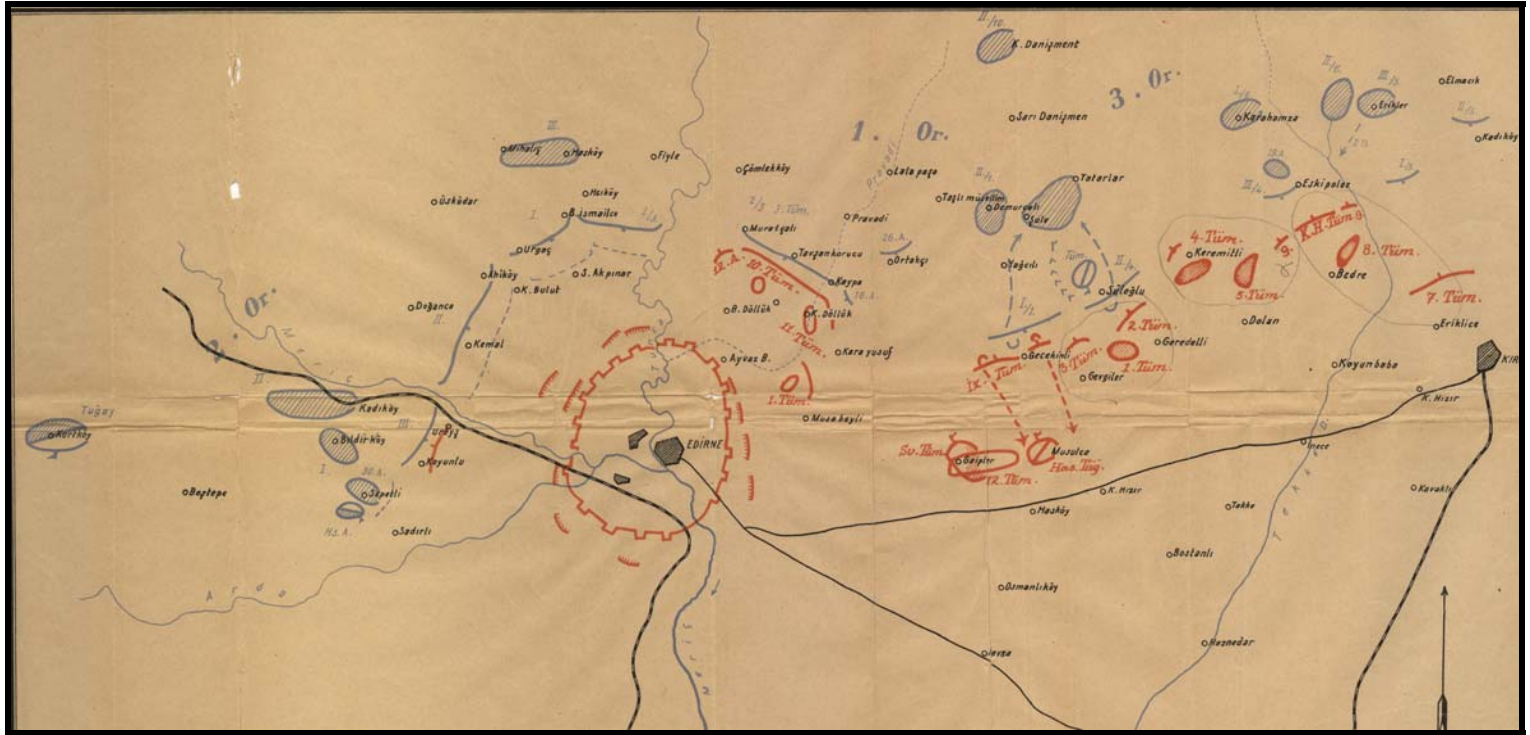
--- 9-I. Tış. - 328
 --- 22-I. Tış. - 1912.
 Harekâtı

— Aynı gün akşam durumu

1 : 50 000 M.

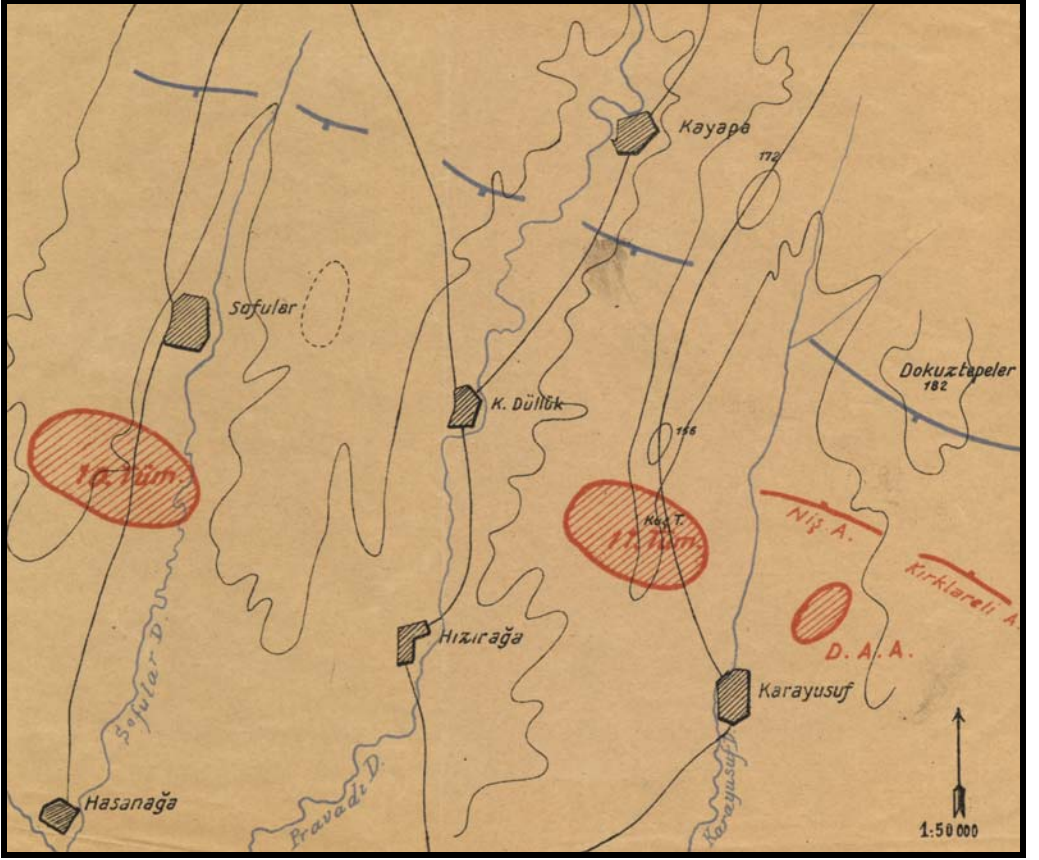
Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

Ek-10: Her İki Tarafın 22 Ekim 1912 Akşam Durumu

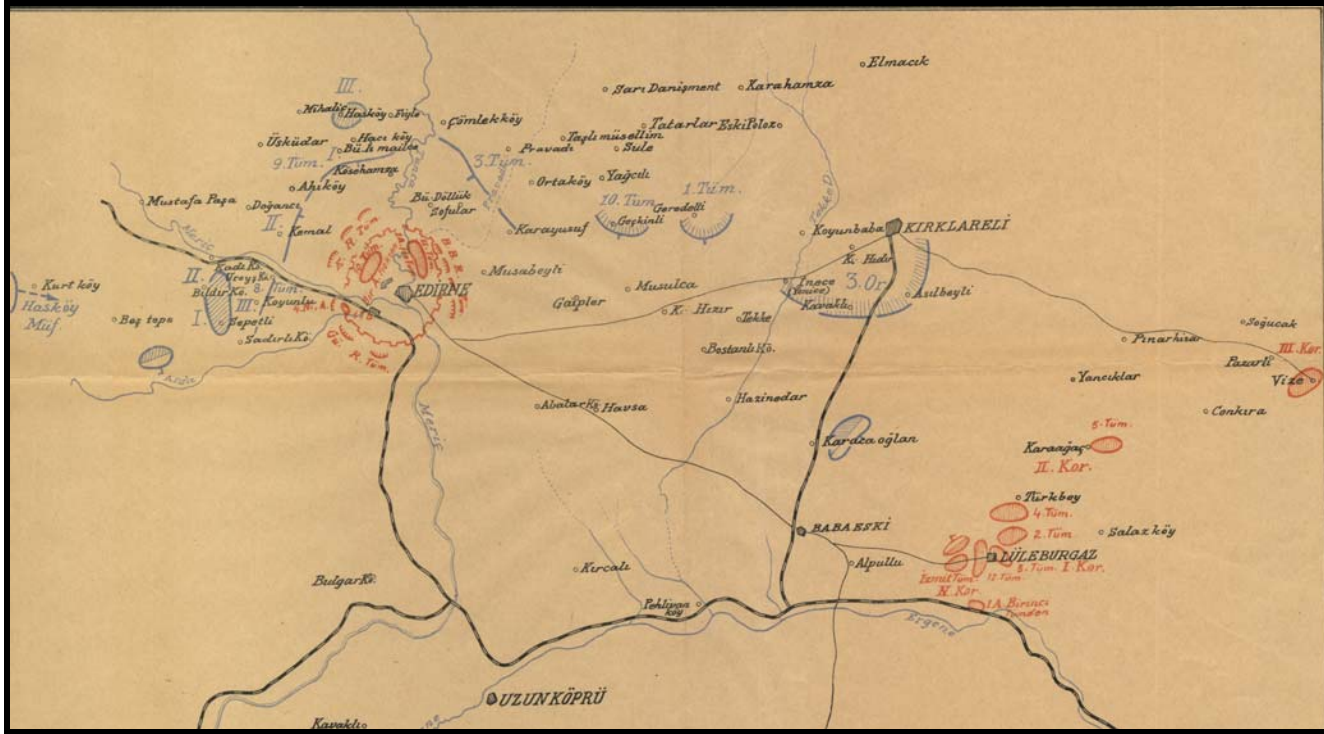
Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

Ek-11: Huruç Kolordusu'nun 23 Ekim 1912 Akşam Durumu

Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

Ek-12: Her iki Tarafın 26 Ekim 1912 Akşam Durumu

Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

This historical map illustrates the military situation in Eastern Anatolia during the Russo-Turkish War (1877-1878). Key features include:

- Geographical Features:** The map shows the Black Sea to the north, the Marmara Sea to the west, and the Taurus mountains to the east. Major cities and towns are labeled, including Edirne, Kırklareli, Uzunköprü, and various smaller settlements like Kocaçay, Kocaçay, and Kocaçay.
- Military Movements:** Arrows indicate the movement of various military units, including the 1. Tüm. (1st Division), 2. Tüm. (2nd Division), 3. Tüm. (3rd Division), 4. Tüm. (4th Division), 5. Tüm. (5th Division), 6. Tüm. (6th Division), 7. Tüm. (7th Division), 8. Tüm. (8th Division), 9. Tüm. (9th Division), 10. Tüm. (10th Division), 11. Tüm. (11th Division), 12. Tüm. (12th Division), 13. Tüm. (13th Division), 14. Tüm. (14th Division), 15. Tüm. (15th Division), 16. Tüm. (16th Division), 17. Tüm. (17th Division), 18. Tüm. (18th Division), 19. Tüm. (19th Division), 20. Tüm. (20th Division), 21. Tüm. (21st Division), 22. Tüm. (22nd Division), 23. Tüm. (23rd Division), 24. Tüm. (24th Division), 25. Tüm. (25th Division), 26. Tüm. (26th Division), 27. Tüm. (27th Division), 28. Tüm. (28th Division), 29. Tüm. (29th Division), 30. Tüm. (30th Division), 31. Tüm. (31st Division), 32. Tüm. (32nd Division), 33. Tüm. (33rd Division), 34. Tüm. (34th Division), 35. Tüm. (35th Division), 36. Tüm. (36th Division), 37. Tüm. (37th Division), 38. Tüm. (38th Division), 39. Tüm. (39th Division), 40. Tüm. (40th Division), 41. Tüm. (41st Division), 42. Tüm. (42nd Division), 43. Tüm. (43rd Division), 44. Tüm. (44th Division), 45. Tüm. (45th Division), 46. Tüm. (46th Division), 47. Tüm. (47th Division), 48. Tüm. (48th Division), 49. Tüm. (49th Division), 50. Tüm. (50th Division), 51. Tüm. (51st Division), 52. Tüm. (52nd Division), 53. Tüm. (53rd Division), 54. Tüm. (54th Division), 55. Tüm. (55th Division), 56. Tüm. (56th Division), 57. Tüm. (57th Division), 58. Tüm. (58th Division), 59. Tüm. (59th Division), 60. Tüm. (60th Division), 61. Tüm. (61st Division), 62. Tüm. (62nd Division), 63. Tüm. (63rd Division), 64. Tüm. (64th Division), 65. Tüm. (65th Division), 66. Tüm. (66th Division), 67. Tüm. (67th Division), 68. Tüm. (68th Division), 69. Tüm. (69th Division), 70. Tüm. (70th Division), 71. Tüm. (71st Division), 72. Tüm. (72nd Division), 73. Tüm. (73rd Division), 74. Tüm. (74th Division), 75. Tüm. (75th Division), 76. Tüm. (76th Division), 77. Tüm. (77th Division), 78. Tüm. (78th Division), 79. Tüm. (79th Division), 80. Tüm. (80th Division), 81. Tüm. (81st Division), 82. Tüm. (82nd Division), 83. Tüm. (83rd Division), 84. Tüm. (84th Division), 85. Tüm. (85th Division), 86. Tüm. (86th Division), 87. Tüm. (87th Division), 88. Tüm. (88th Division), 89. Tüm. (89th Division), 90. Tüm. (90th Division), 91. Tüm. (91st Division), 92. Tüm. (92nd Division), 93. Tüm. (93rd Division), 94. Tüm. (94th Division), 95. Tüm. (95th Division), 96. Tüm. (96th Division), 97. Tüm. (97th Division), 98. Tüm. (98th Division), 99. Tüm. (99th Division), 100. Tüm. (100th Division).
- Key Locations:** The map highlights several key locations, including Edirne, Kırklareli, Uzunköprü, and various smaller settlements like Kocaçay, Kocaçay, and Kocaçay.
- Legend:** The map includes a legend explaining the symbols used, such as "Tüm." for Division, "Kor." for Corps, and "J. Kor." for Army Corps.

Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

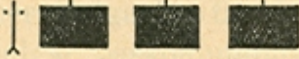
Ek-14: 29 Ekim 1912 Huruç Kuvvetleri

Merâş cephesi huruç kolu
K.: Yb. Celâl
Kur. Bşk. Yzb. İsmail Hakkı

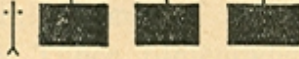
4. Niş. A.

28. A.

33. A.

Garp cephesi nümayiş kolu
K.: Gn. Hüsamettin
Kur. Bşk. Bnb. Kâzım

29. A.

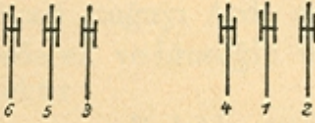
30. A.

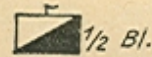
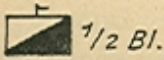
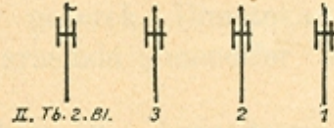
Edirne Tüm. den 1 R. A.

10. A.

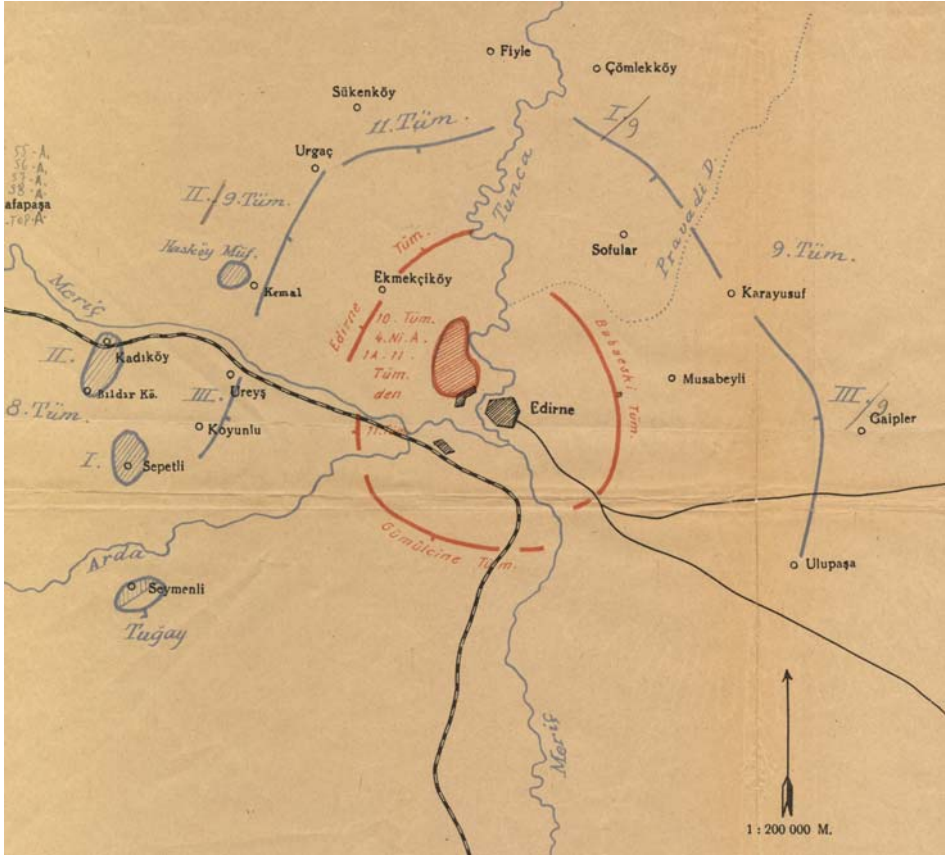

11. A. I. Tb.

: Türk kuvvetleri
: Düşman kuvvetleri

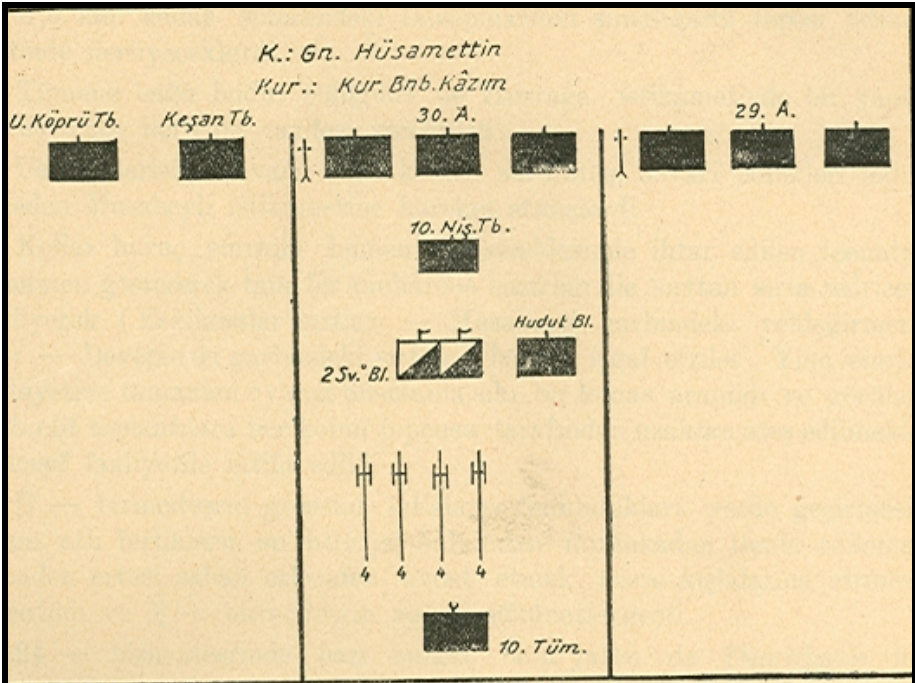
Ek-16: Her İki Tarafın 31 Ekim 1912 Akşam Durumu

Kırmızı renkteki kuvvetler
Mavi renkteki kuvvetler

: Türk kuvvetleri
: Düşman kuvvetleri

Ek-17: 5 Kasım 1912 Doğu Huruç Kuvvetleri

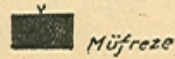

Cenup cephesi (Huruç kuvvetleri)

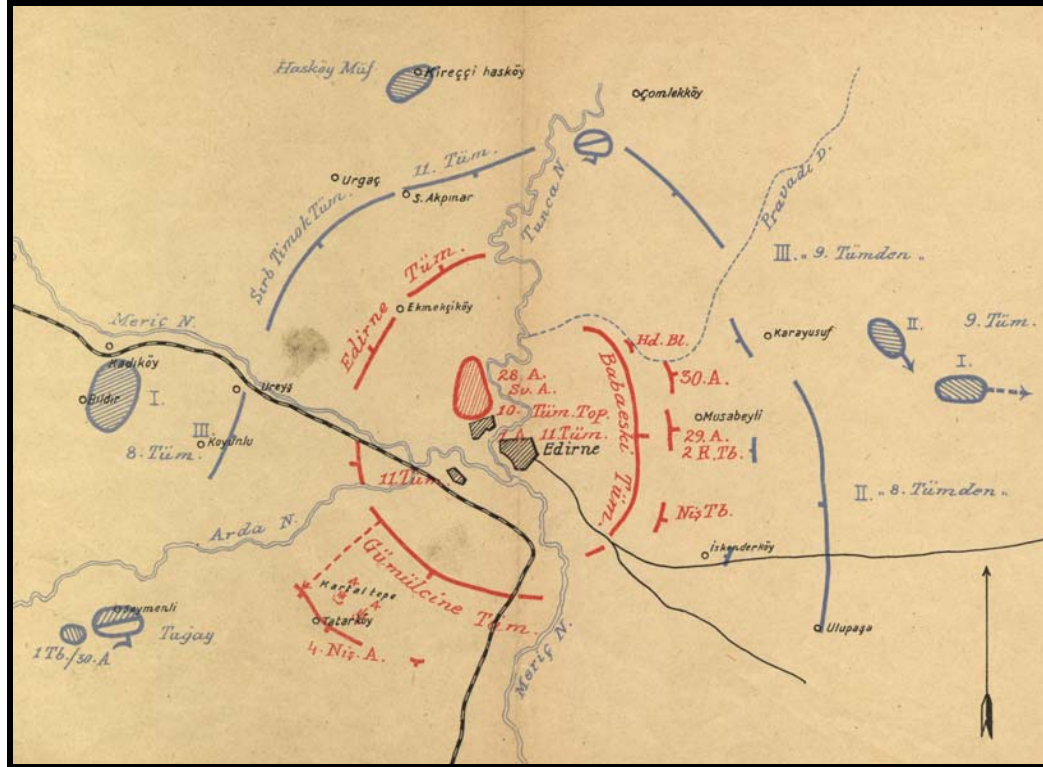
K.: Yb. Celâl

Kur.: Kur. Yzb. İsmail Hakkı

Nişancı A.

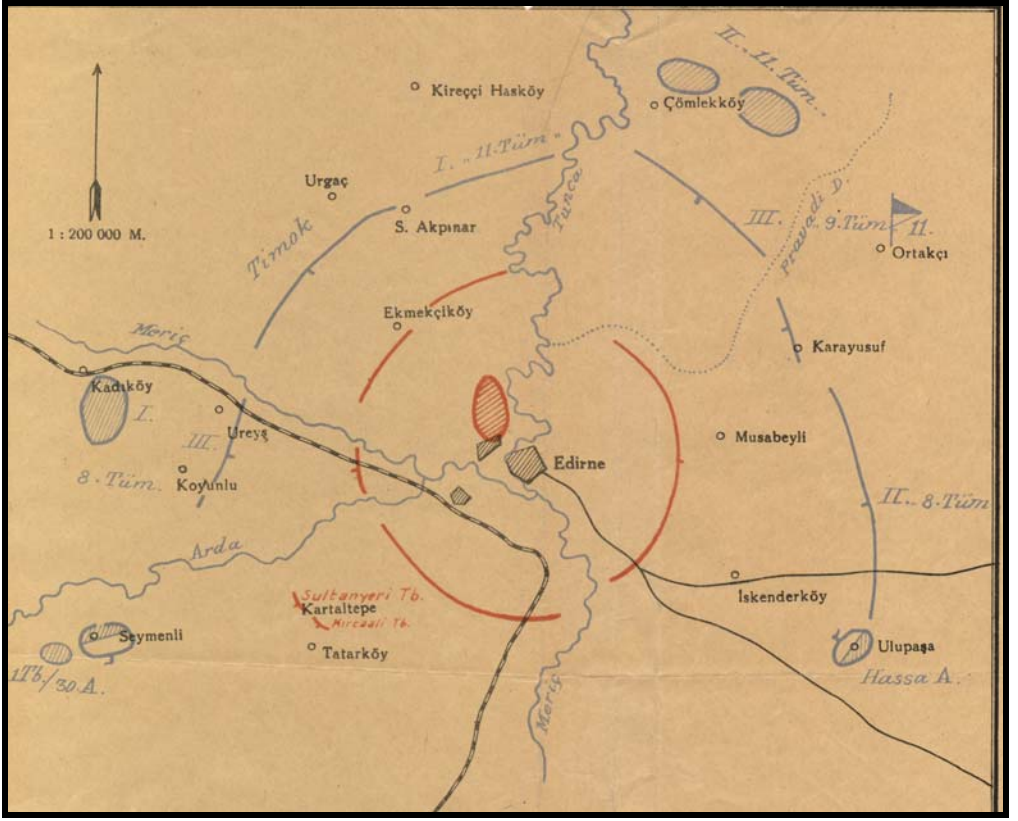

Ek-18: 5 Kasım 1912 Akşam Durumu

Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

Ek-19: 6 Kasım 1912 Akşam Durumu

Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

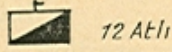
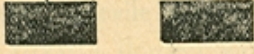
[illegible]

Kırmızı renkteki kuvvetler: Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler: Düşman kuvvetleri

Ek-21: 9 Kasım 1912 Hurucuna Katılan Birlikler

*İkinci müfreze (Ekmekçi höyük-
lerine doğru)*

III. Edirne Tb. X. Niş. Tb.

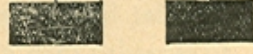
12 Atlı

4

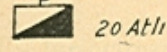
*Birinci müfreze (Avarız höyük-
lerine doğru)*

Koşukavak A. dan

Tb.

Tb.

20 Atlı

2

Meraş kolu:

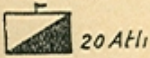
33. A.

4. Niş. A.

28. A. dan

20 Atlı

2

2

I. Tb.

II. Tb.

4

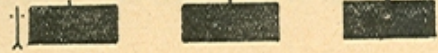
4

4

4

Üçüncü huruş kolu:

29. A.

30. A.

40 Atlı

2

2

4

5

6

Cenup huruş müfrezesi

Gümülcine Tüm. den

R. Tb.

R. Tb.

R. Tb.

4

4

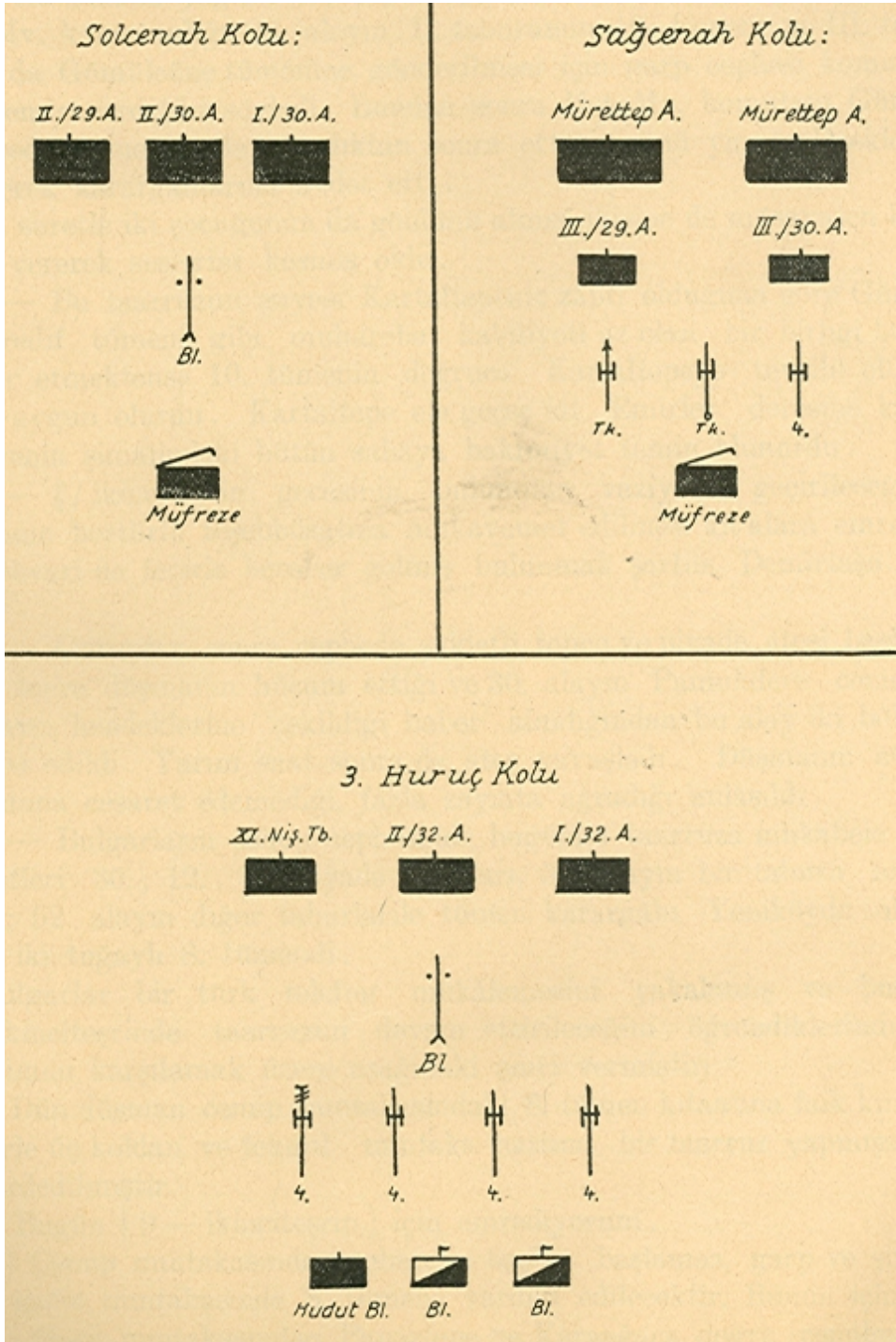

iki Tk.

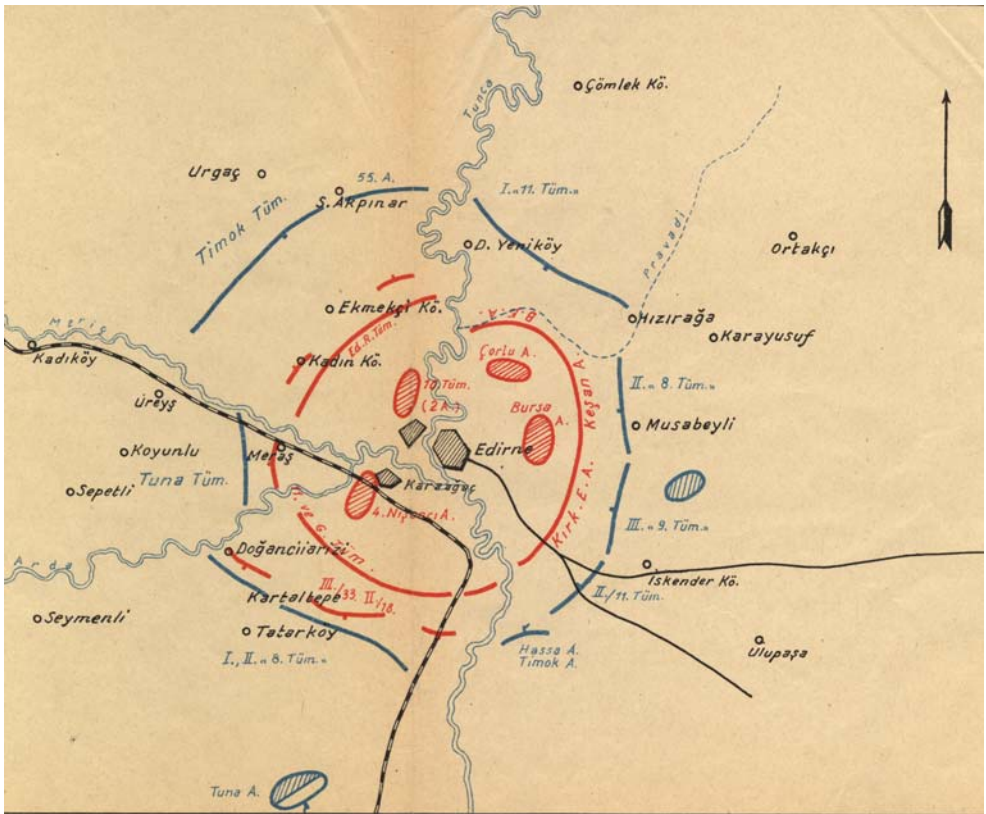
A detailed historical map of the Edirne region during the Russo-Turkish War of 1877-1878. The map shows the city of Edirne at its center, surrounded by several rivers: Moris to the west, Tuna to the north, Arda to the south, and Pravadi D. to the east. Key locations marked include Kadıköy, Ekmekçiköy, S. Akpınar, Urganç, Kireççi Hasköy, Ortakçı, Karayusuf, Muşabeyli, İskenderköy, Ulupaşa, Kulaklı, Tatarköy, Kartaltepe, Seymenli, Sepetli, Koyunlu, and Ureyiş. Military units are represented by numbers and letters, such as 55.A., II. 11.Tüm., I. 8.Tüm., III. 9.Tüm., and others. Red lines indicate movement paths or battle fronts, while blue lines represent other strategic routes. Shaded areas suggest fortified positions or specific terrain features. A scale bar in the top left corner indicates a distance of 1:200,000 meters.

Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

Ek-23: 21 Kasım 1912'de Güney Cephesindeki Huruç Kuvvetleri

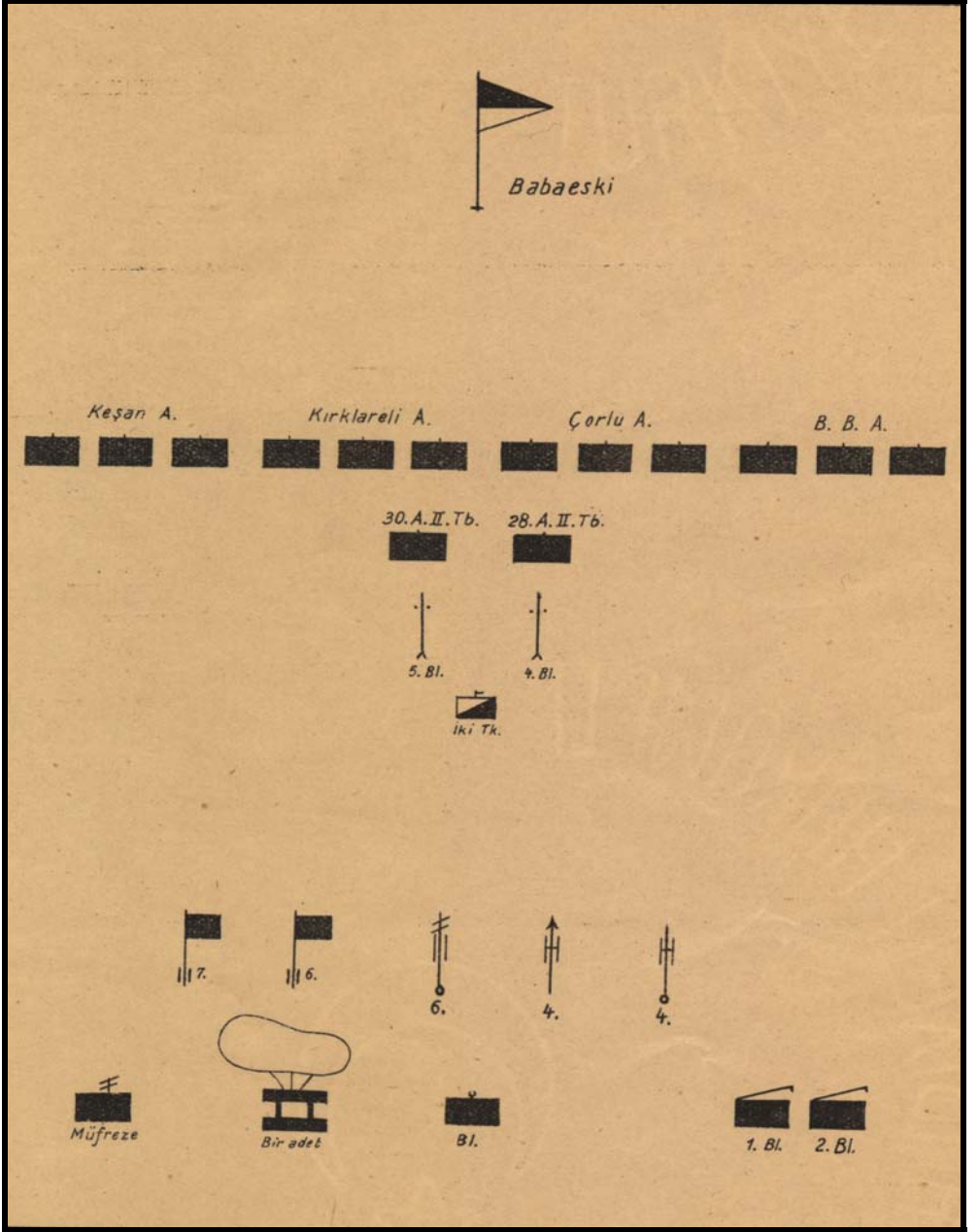

Ek-24: Her İki Tarafın Mütareke Başındaki Durumu

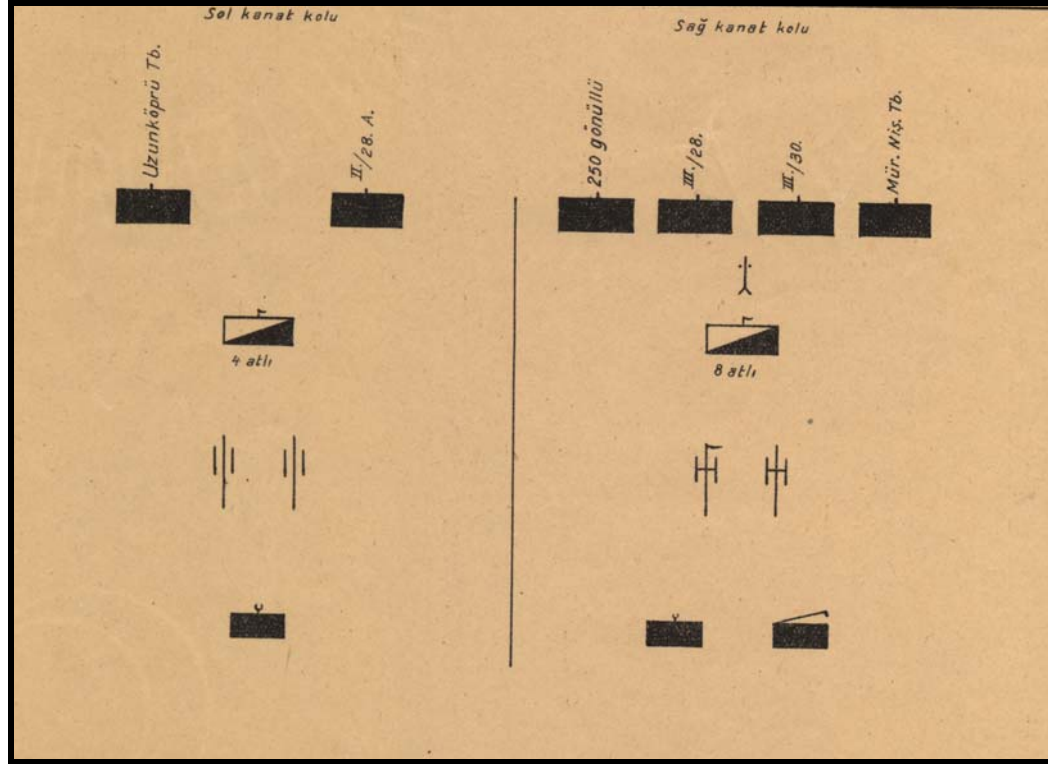
Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

Ek-25: 5 Aralık 1912'de Doğu Cephesinde Mevcut Kuvvetler

Kırmızı renkteki kuvvetler: Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler: Düşman kuvvetleri

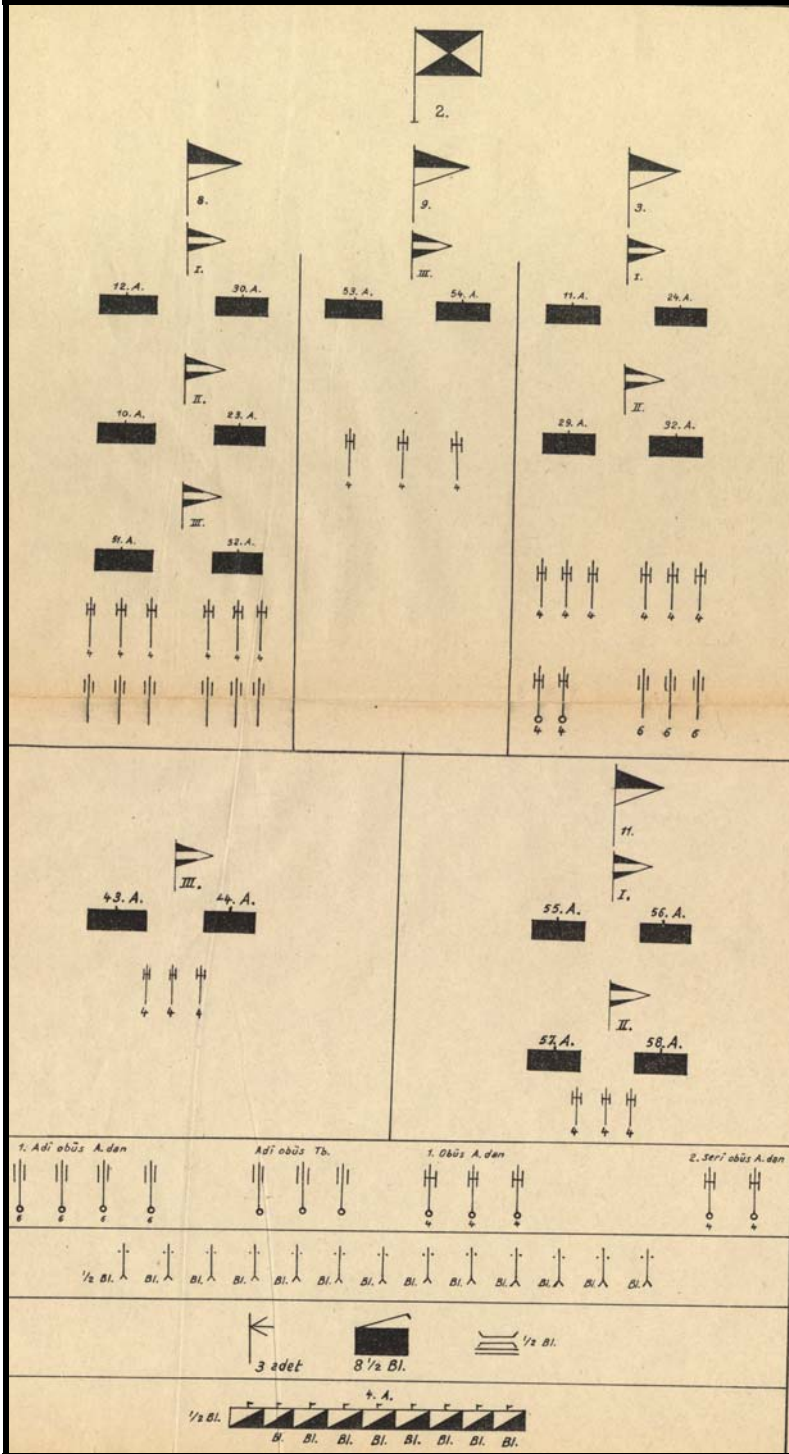
Ek-26: 9 Şubat 1913 Huruç Kuvvetleri

Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

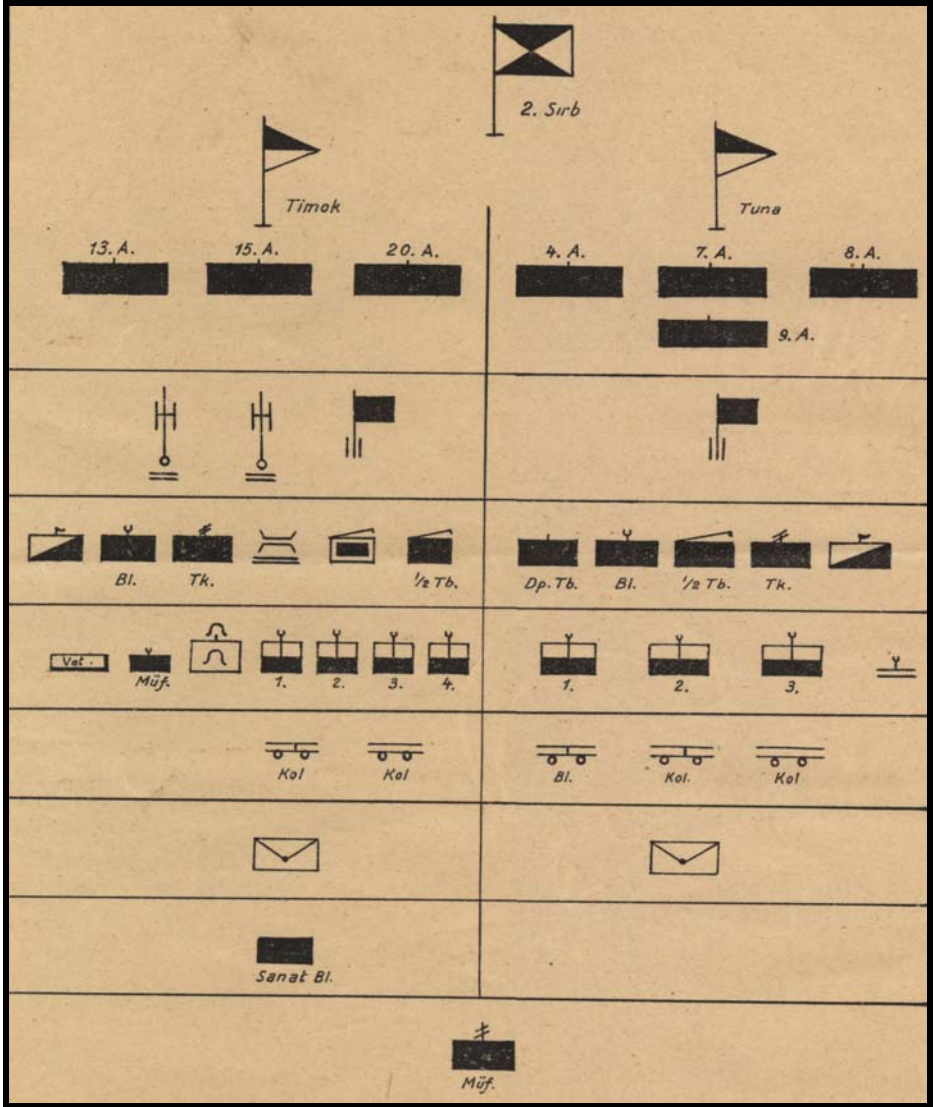
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

**Ek-28: Muharebenin Yeniden Başlamasından Kalenin Düşmesine Kadar
Bulgar Kuşatma Ordusunun Kuruluşu**

Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

Ek-28 Mükerrer: Muharebenin Yeniden Başlamasından Kalenin Düşmesine Kadar Sırp Kuşatma Ordusunun Kuruluşu

Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri

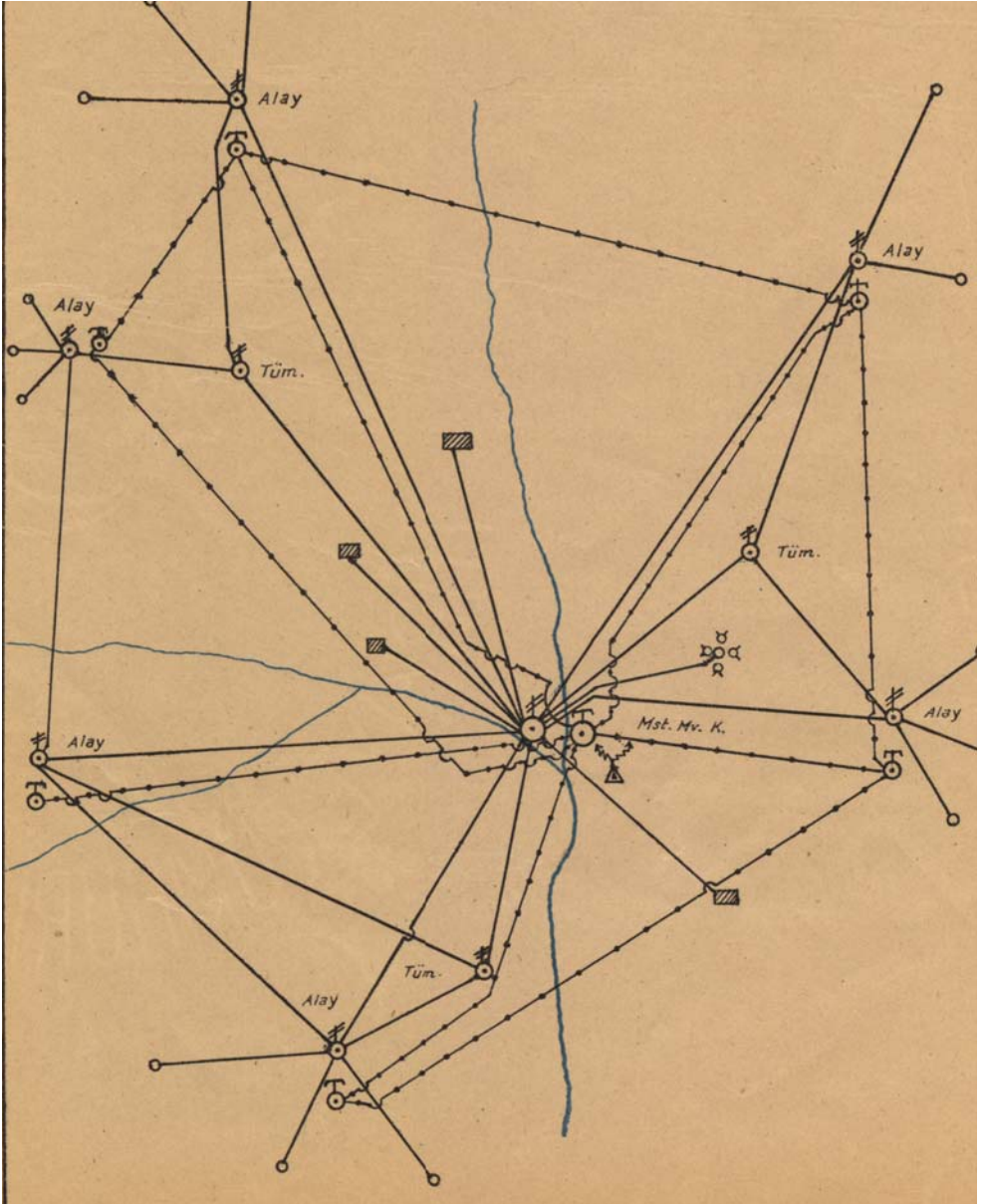
The map shows the Karabakh region with various towns and military positions. Key locations include Karabakh, Yerevan, and the Karabakh Mountains. The map is color-coded with red and blue lines and symbols. A legend in the bottom right corner explains the symbols used for military units and positions.

LEGEND:

- Red line: Military units of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military units)
- Blue line: Military units of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military units)
- Red circle: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue circle: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red square: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue square: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red triangle: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue triangle: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red diamond: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue diamond: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red star: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue star: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red cross: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue cross: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red circle with a cross: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue circle with a cross: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red circle with a star: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue circle with a star: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red circle with a diamond: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue circle with a diamond: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red circle with a triangle: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue circle with a triangle: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red circle with a cross and a star: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue circle with a cross and a star: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red circle with a cross and a diamond: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue circle with a cross and a diamond: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red circle with a cross and a triangle: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue circle with a cross and a triangle: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red circle with a cross, a star, and a diamond: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue circle with a cross, a star, and a diamond: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red circle with a cross, a star, and a triangle: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue circle with a cross, a star, and a triangle: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)
- Red circle with a cross, a star, a diamond, and a triangle: Military unit of the Karabakh Republic (Karabakh Republic military unit)
- Blue circle with a cross, a star, a diamond, and a triangle: Military unit of the Azerbaijan Republic (Azerbaijan Republic military unit)

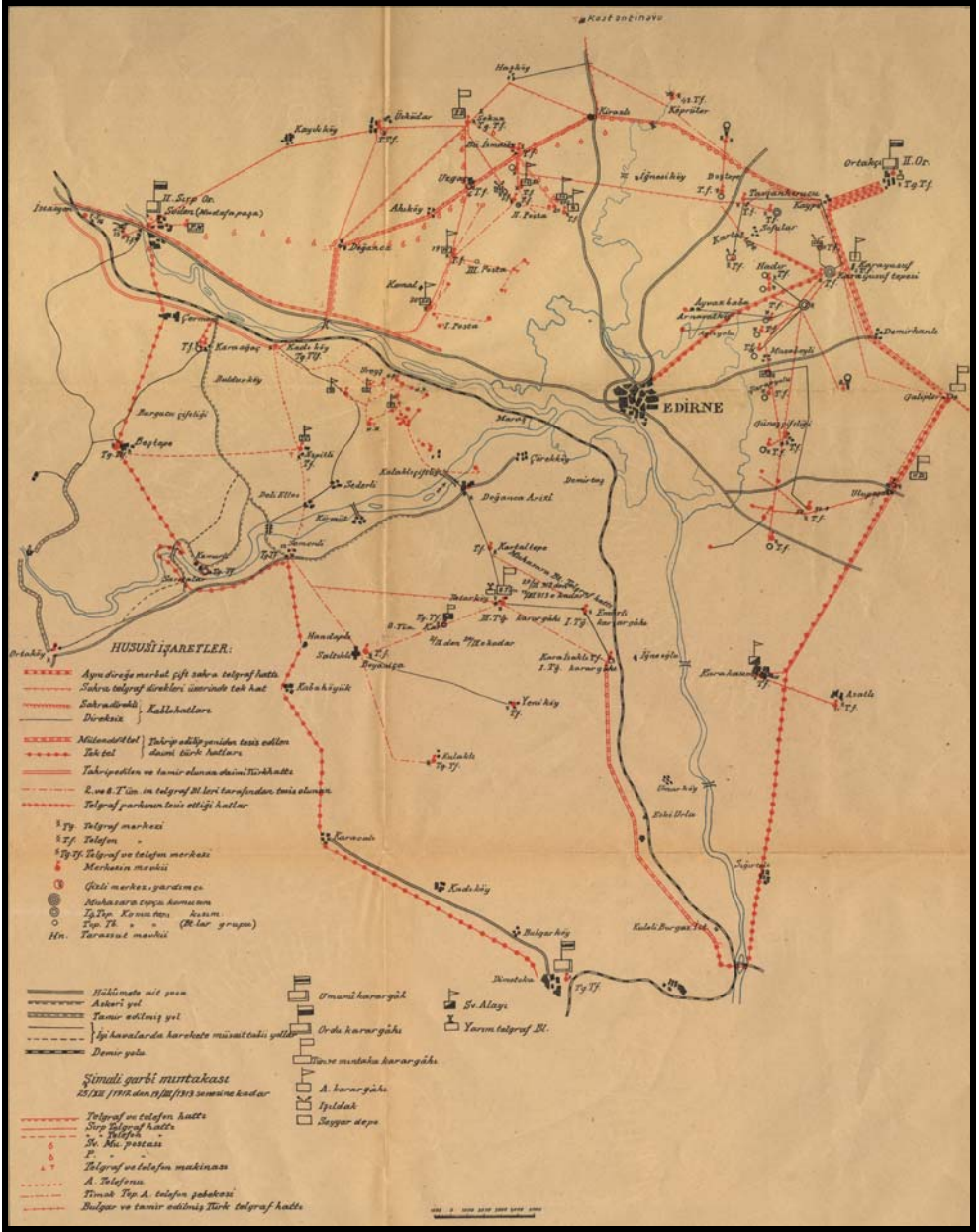
Kırmızı renkteki kuvvetler: Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler: Düşman kuvvetleri

Ek-30: Edirne Kalesi'nin Muharebe Şebekesi (şema şeklinde)

Kırmızı renkteki kuvvetler: Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler: Düşman kuvvetleri

Ek-31: Kuşatma Ordusunun Muhabere Şebekesi

Kırmızı renkteki kuvvetler : Türk kuvvetleri
Mavi renkteki kuvvetler : Düşman kuvvetleri